

Nazi

I İMPARATORLUĞU

DOĞUŞU-YÜKSELİŞİ-ÇÖKÜŞÜ
WILLIAM L. SHIREK

*Bu kitap Dilek Matbaasında dizildi ve
basıldı. Hamit Kırmacı ve Cilt evinde
hazırlandı. Kapak : Ersal Yavi
Kapak baskı: San Organizasyon
Ağaoğlu Yayınevi
İstanbul
Birinci Baskı :
Temmuz 1968
İkinci Baskı :
Mart 1970
Copyright: Ağaoğlu Yayınevi*

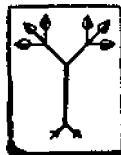
WILLIAM SHIRER

NAZİ IMPARATORLUĞU
Doğuşu, Yükseliş ve Çöküşü

Türkçesi :

RASİH GÜRAN

AĞAOĞLU

YAYINEVİ

ÇEVİRENİN ÖNSÖZÜ

İkinci Dünya Savaşı, aradan 27 yıl geçmiş olmasına rağmen, bütün insanlık için hâlâ büyük bir önem taşıyor.

Herşeyden önce, yaşadığımız çağdaki uluslararası ilişkilerin temeli Birleşmiş Milletler, İkinci Dünya Savaşında kurulmuştur. Bu bakımdan, İkinci Dünya Savaşını, bu savaşın amacını, geçirdiği aşamaları, devletlerarası ilişkilere getirdiği yenilikleri bilmeden, günümüzün olaylarını, çatışmalarını anlamak mümkün değildir.

İkinci Dünya Savaşının günümüz için önemli olan başka bir özelliği de, bu savaşın halkların Nazizm, Faşizm ve emperyalizme karşı dünya çapında girişmiş oldukları bir savaş olmasıdır. Milyonlarca insan bu savaşta yalnızca Faşizmi, emperyalizmi ve militarizmi yeryüzünden kaldırmak için canlarını verdi. Ne yazık ki, bu sefer de Amerika'nın öncülüğünü ettiği yeni emperyalizm ve Faşizm, bugün bu gerçeği unutmuş görünüyor, insanlığı daha korkunç bir Üçüncü Dünya Savaşına sürüklemeye çalışıyor. Vietnam'dan Yunanistan'a kadar dünyanın birçok bölgelerinde başlamış olan bu savaş, aslında Birleşmiş Milletler ülküsünü kanlarıyla yaratan emperyalizm ve Faşizm düşmanı barışsever halklarla, bu ülküyü zaman zaman, şurada burada, sinsice ve bazan da açıkça çiğneyen ve dünyada Faşizmi ve emperyalizmi yeniden kurarak üçüncü büyük felâketi hazırlamaya çalışan sömürücü güçler arasında olmaktadır. İnsanlığı bu sefer daha da ağır bir felâ-

kete sürükleyenlerin, Hitler ve hempalarıyla Nazi Almanyasının âkıbetine uğrayacaklarından kimsenin kuşkusu olmasın!

Bu konuda en ufak bir kuşkusu olanlara bu kitabı okumalarını şahlık veririm. Bu bir hikâye kitabı değildir. İnsanlığın daha dün geçirdiği büyük felâketin, inanılmayacak korkunç bir kâbusun, gerçek ve belgelere dayanan bir tarihidir.

Deli bir Hitler'in kanlı kişiliği çevresinde, bütün ayrıntılarıyla ve en gizli belgeleriyle anlatılan ve bugün bütün dünyada milyonlarca insan tarafından okunan bu savaş hikâyesinin, her yerde olduğu gibi, bizde de dünya sorunlarını temelden anlamak isteyen, Nazizme, emperyalizme, gericiliğe karşı, barış ve bağımsızlık için savaşan her Türk'ün, bugün de, yarın da tekrar okuyup güçleneceği bir tarih kitabı olacağına inanıyorum.

Rasih GÜRAN

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ KİTAP

ADOLF HİTLER'İN YÜKSELİŞİ

Üçüncü Alman İmparatorluğu Doğuyor	21
Nazi Partisi Doğuyor	61
Versailles, Weimar ve Birahane Darbesi	96
Hitler'in Düşünceleri ve Üçüncü Alman İmparatorluğunun Kökleri	137

İKİNCİ KİTAP

ZAFER VE ZAFERİN PERÇİNLENMESİ

İktidara Doğru 1925 - 31	189
Cumhuriyetin Son Günleri 1931 - 33	241
Almanya'nın Nazileştirilmesi 1933 - 34	301
Nazi Almanyasında Hayat 1933 - 37	368

ÜÇÜNCÜ KİTAP

SAVAŞA GİDEN YOL

İlk Adımlar 1934 - 37	441
Garip ve Önemli Birtakım Olaylar	486
Anschluss: Avusturya Yutuluyor	505
Münih'e Giden Yol	557

Almanların, teker teker saygıya değer insanlar oldukları, ama biraraya geldiklerinde kötüleştikleri aklıma geldikçe derin bir acı duyarım.

GOETHE

*Hitler, Almanya'nın alinyazısıydı, önlene-
mezdi.*

FELD . MAREŞAL WALTHER VON BRA-
UCHITSCH, 1938 . 41 yıllarında Alman Ordu-
su Başkomutanı,

*Üzerinden bin yıl geçse bile Almanya suç-
luluktan kendini kurtaramaz.*

HANS FRANK, Polonya Genel Valisi, Nu-
remberg'de asılmadan önce söylediği son söz.

*Geçmişi unutanlar, onu yeniden yaşamaya
mahkûmdurlar.*

SANTAYANA

Ö N S Ö Z

Nazilerin iktidarda bulundukları kısa sürenin ilk yarısında Almanya'daydım; orada çalışıyordum. Adolf Hitler'in, bu büyük ama aldatılmış ulusun diktatörü olarak iktidarını nasıl sağlamlaştırdığını, sonra bu ulusu nasıl savaşa ve istilâya sürüklediğini kendi gözlerimle gördüm. Buna rağmen yine de böyle bir kitabı yazmak istemezdim, eğer İkinci Dünya Savaşının sonunda tarihte o zamana kadar görülmemiş bir olay yer almasaydı.

Olay şu: Alman hükümeti ile hükümete bağlı dairelerin en gizli arşivleri ele geçirilmişti. Belgeler arasında Dış İşleri Bakanlığı, Ordu ve Donanma, Nasyonal Sosyalist Partisi ve Heinrich Himmler gizli polislerinin evrakı vardı. Bence, şimdiye kadar hiç bir tarihçinin eline bu kadar zengin bir hazine geçmemişti. Eskiden büyük bir devlet savaşta yenilse ve, 1918'de Alman ve Rusya'da olduğu gibi, yeni bir hükümet ihtilâlle iş başına gelse bile eski evrak yine gizli tutulur, an-

cek yeni rejimin işine yarayacak olanlar sonradan açıklandı.

Naziler 1945 ilkbaharında birdenbire yıkılınca yalnız koskoca bir evrak hazinesi değil, ondan da daha değerli bir sürtü malzeme geçti ele: Özel günceler, çok gizli söylevler, toplantı raporları ve yazışmalar, hattâ Hermann Goering'in Hava Bakanlığı'nda kurduğu özel dairece kaydedilmiş Nazi liderlerinin telefon konuşmaları.

General Franz Halder, örneğin, büyük bir günce tutmuş. Bu günceye, yalnız gün gün değil, bir gün içinde bazen saat saat de, Gabelsberger stenosuyla kayıtlar düşmüş. 14 Ağustos 1939 ile 24 Eylül 1942 tarihleri arasındaki dönemde Ordu Genel Kurmay Başkanı olduğu sırada geçen olaylar için bulunmaz bir kaynak bu günce. Bu dönemde Halder, Hitler ve öteki Nazi liderleriyle hergün temas halindeydi. Bu günce elbetteki elde olanların en önemlisi; ama değerli olan başka günceler de var: Propaganda Bakanı ve Hitler'in en yakın parti arkadaşısı Dr. Joseph Goebbels ile Silâhlı Kuvvetler Yüksek Komutanlığı Harekât Dairesi (OKW) Başkanı General Alfred Jodl'un tuttukları günceler bunlar arasında. OKW'nin ve Donanma Yüksek Komutanlığının tuttuğu günceler ayrı. Coburg yakınlarındaki Schloss Tambach'da ele geçirilen Alman Donanma arşivine ait altmış bin dosyada, Alman Donanmasının kurulduğu 1868 tarihinden, dosyaların ele geçirildiği 1945 Nisanına kadar hemen hemen bütün gemi sinyalleri, jurnalları, günceleri, muhtıraları vb. var.

Berlin'den gelecek emir üzerine yakılmak amacıyla çeşitli satolarda ve Harz dağlarındaki madenlerde bekletilirken Amerikalılar tarafından ele geçirilen Alman Dış İşleri Bakanlığı'nın 485 ton tutan evrakı, yalnız Nazi İmparatorluğunu değil, Weimar Cumhuriyetini ve Bismarck'ın kurduğu İkinci Alman İmparatorluğunu da kapsamaktadır. Nazi belgeleri Amerika'nın Virginia eyaletinin Alexandria şehrinde bulunan büyük bir askerî depoda savaştan sonra yıllarca mühürlü olarak bekle-

tildi. Hükümetimiz bu belgeler arasında tarih bakımından önemli bir şeyler olup olmadığını araştırmak için sandıkları açmak zahmetine katlanmadı. Sonunda, 1951'de, yâni dosyaların ele geçirilişinden on yıl sonra, American Historical Association'ın (Amerika Tarih Kurumunun) teşebbüsü ve daha birkaç özel kurumun yardımıyla Alexandria'daki evrak açıldı. Çok az sayıda bilgin yanlarına aldıkları birkaç kişi ve ufak tefek cihazlarla dosyaları taramaya ve evrakın fotoğraflarını çekmeye başladılar. Dosyaların içinde neler yoktu! Ama hükümet, dosyaları Almanya'ya bir an önce göndermek için acele ediyordu.

Hele Hitler'in karargâhında günlük askerî durum üzerindeki görüşleri ve yapılan ilk savaş sırasında Nazi komutanlarının eski parti arkadaşlarıyla yaptıkları masabaşı sohbetlerinin tam metinleri çok zengin belgelerdi. Bu belgelerden birincisi, Amerikan 101'inci Hava Tümeninden bir haheralma subayı tarafından Berchtesgaden'de Hitler'in yanmamış evraki arasında, ikincisi de Martin Bormann'ın kâğıtları arasında bulunmuştu.

Ele geçirilen yüzbinlerce Nazi belgesi, bellibaşlı Nazi suçlarının mahkemelerinde tanıt olarak kullanılmak üzere Nuremberg'te bir araya getirildi. Mahkemenin ilk kısmını izlediğim sırada, ifadelerin ve belgelerin suretlerini, sonradan yayımlanan kırk iki cildi, ve son olarak yayımlanan on beş *ciltlik* serideki belgelerin metinleri de, içinden evrak ve ifade çıkarılmış olmasına rağmen, çok değerlidir.

Bu eşsiz belge hazinesinden ayrı olarak hir de Alman subaylarının, parti ve hükümet memurlarının uzun sorguları ve çeşitli savaş - sonu mahkemelerinde yeminli olarak verdikleri ifadeler var. Bütün bunlar, sanırım, şimdiye kadar hiç bir savaş sonunda bu gibi kaynaklardan elde edilmiş bilgilerden değildir.

Bu kadar çok belgeyi elbetteki okumadım. Bir tek insanın başaracağı iş değil bu. Ama elimde herhangi bir endeks ol-

madığı için yavaş yavaş, tıpkı zengin bir bağın içine dalan işçiler gibi, bu belgelerin büyük bir kısmını okudum.

Naziler zamanında Almanya'da bulunmuş olan bizim gibi gazetecilerle diplomatların Nazi İmparatorluğunun perde gerisinde olup bitenlerden çok az haberi olması şaşılacak şey. Totaliter bir diktatörlük, niteliği gereği, büyük bir gizlilik içinde çalışır ve bu gizliliği dışardakilerin meraklı gözlerinden nasıl saklayacağını bilir. Nazi İmparatorluğunda geçen bir çok açık, heyecanlı ve çoklukla insanı kızdıran olayları yazmak ve anlatmak kolaydı: Örneğin Hitler'in iktidara gelişi, *Reichstag* yangını, Roehm'e karşı girişilen kanlı temizleme bareketi, Avusturya ile yapılan *Anschluss*, Chamberlain'in Münih'te teslim olması, Çekoslovakya'nın işgali, Polonya, İskandinavya, Batı, Balkanlar ve Rusya saldırıları, Nazi işgalindeki ülkelerde terör, toplama kampları ve Yahudilerin tasfiyesi... Ama gizlice verilen önemli kararları, entrikaları, ihanetleri, bunların yarattıkları tepkileri ve sapmaları, sahne gerisindeki belli başlı aktörlerin oynadığı rolleri, bunların kullandıkları terör ve bu terörü örgütleme tekniğini, bütün bunları ve daha da birçok şeyi Alman gizli evrakı karıştırılınca kadar öğrenemedik.

Nazi İmparatorluğu konusunda bir tarih yazmanın çok erken olduğunu, bu görevi, bu dönemi daha uzaktan görebilecek ilerideki kuşak yazarlarına bırakmanın daha doğru olacağını düşünenler olabilir. Bu görüşün özellikle Fransa'da tutulduğunu araştırma yapmak üzere Fransa'ya gittiğim zaman anladım. Tarihçilerce en yakın olarak ancak Napolyon çağının ele alılabileceğini bana söylediler.

Görüş pek yanlış sayılmaz. Tarihçilerin çoğu bir ülkenin, bir imparatorluğun, bir çağın hikâyesini yazmaya başlamadan önce elli yıl ya da yüz yıl ve belki de daha çok beklemişlerdir. Ama bunun nedeni, en çok, ilgili belgelerin ortaya çıkması ve kendilerine güvenilir bir kaynak sağlaması değil midir? Tarihçiler böyle bir durumda bir görüş açısı elde ederler ama zamanın hayatını ve havasını bilmedikleri ve yazdıkları

tarihsel kişileri tanımadıkları için acaba bir şeyler kaybetmiş olmazlar mı?

İlk olarak Naziler olayında, bütün belgesel malzeme İmparatorluğun yıkılması sırasında ele geçmiş ve o sırada hayatta kalan bütün askerî ve sivil liderlerin idamlarından önce verdikleri ifadeler bu malzemeyi zenginleştirmiştir. Bu kadar zengin kaynaklar ele geçince, Nazi Almanyasının ve bu Almanyayı yönetenlerin ve hepsinden önce Adolf Hitler'in görünüş ve davranışları hâlâ kafamda taptaze yaşarken, ne olursa olsun diyerek, Üçüncü Alman İmparatorluğunun nasıl yükseldiğini ve nasıl yıkıldığını anlatan bir tarih kitabı yazmağa kalktım.

Şimdiye kadar yazılan tarih kitaplarının en büyüklerinden birini yazmış olan Tucidides, *Peloponez Savaşları Tarihi*'nde şöyle der: «Bütün savaşı yaşadım; olayları anlıyacak ve gerçeği bulmak için olaylara bütün vaktimi verecek yaşıydım.»

Hitler Almanyası konusunda gerçeği öğrenmenin çok zor olduğunu ve her zaman da mümkün olmadığını gördüm. Bir sürü malzemenin ele geçmesinden sonra gerçeğe yaklaşmak yirmi yıl öncesinden daha kolaydı. Ama malzemenin çokluğu da çoğu zaman işleri karıştırıyordu. Ayrıca insanların tuttuğu kayıtlarda ve verdikleri ifadelerde çok şaşırtıcı gelişmeler vardı.

Kendi yaşantımın ve yetişmemin yarattığı saplantıların zaman zaman bu kitabın sayfalarına sızacağı şüphesizdir. Ben, prensip olarak, totaliter diktatörlükleri sevmem. Hele içinde yaşadıkten sonra diktatörlükten büsbütün tiksindim. Böyle olmakla birlikte, bu kitapla iyice tarafsız kalmaya, yalnızca olayları konuşturmaya ve olayların kaynaklarını göstermeye çalıştım. Hiç bir olay, hiç bir alıntı uydurulmuş değildir. Hepsi de belgelere, görgü tanıklarının ifadelerine ya da kendi kişisel gözlemime dayanmaktadır. Elde belge bulunmadığı zaman biraz

yorumu kaçmak zorunda kalınca, bunun böyle olduğunu açıkça belirttim.

Yorumlarım elbetteki birçok kimselerce tartışılacaktır. Bundan kaçınılmaz. Kişi kusursuz olmaz. Bu kitaba daha bir açıklık ve daha bir derinlik vermek için yaptığım bu yorumlar yalnızca belgelerin, edindiğim bilgilerin ve geçirdiğim yaşantının beni vardığı son sonuçlardır.

Adolf Hitler, İskender, Sezar ve Napolyon tipindeki serüvenci - fatihlerin belki de sonuncusudur ve Nazi İmparatorluğu da eski Fransa'nın, Roma'nın ve Makedonya'nın yolundan gitmiş son imparatorluktur. Hidrojen bombasının, balistik füzelerin ve aya kadar gidecek roketlerin birdenbire işe karışması, tarihin hiç olmazsa bu aşamasını kapamış bulunuyor.

Çağımızda eski silâhların yerini daha öldürücü silâhlar aldı. Eğer bir savaş çıkacak olursa, bu ilk saldırgan savaşı intihara kararlı deliler elektronik bir düğmeye basmakla başlatacaklar. Ama bu savaş uzun sürmeyecek, ve başka bir savaş da olmayacak. Çünkü artık ne fatihler, ne de fetihler kalacak: yalnızca boş bir gezegen ve üzerinde yanmış insan kemikleri... hepsi o kadar.

BİRİNCİ KİTAP

ADOLF HITLER'İN YÜKSELİŞİ

söylentiler dolaşıyordu; çoğu da boş değildi bunların: Başkomutan General Kurt von Hammerstein ile çatışma halinde bulunan Schleicher'in, Potsdam garnizonunun yardımıyla, Cumhurbaşkanını tutuklamak ve askerî bir diktatorya kurmak üzere bir hükümet darbesi hazırladığı bildiriliyordu. Bir Nazi darbesinden de korkuluyordu. Polisteki Nazi taraftarlarından yardım gören Berlin hücum taburları, Cumhurbaşkanlığı Sarayının bulunduğu ve bakanlardan çoğunun oturduğu Wilhelmstrasse'yi ele geçireceklerdi. Genel bir grev söylentisi de vardı. 29 Ocak Pazar günü yüzbin kadar işçi Berlin'in merkezinde Lustgarten'de toplanmış ve Hitler'in Başbakan olmasına karşı gösteri yapmıştı. İşçi liderlerinden biri, Hitler yeni hükümetin başkanı olarak ilân edildiği takdirde, Ordu ile örgütlenmiş işçilerin ortak bir harekete geçmelerini teklif etmek üzere General von Hammerstein ile ilişki kurmaya çalışmıştı (1) (*). Nitekim önce de, 1920'de Kapp darbesi sırasında, hükümet başkentten kaçtıktan sonra, Cumhuriyeti genel bir grev kurtarmıştı.

Hitler, Pazarı Pazartesiye bağlayan gece, Başbakanlık binasının bulunduğu cadde üstündeki Reichskanzlerplatz'da, Kaiserhof otelindeki odasında, sabaha kadar dolaşıp durdu (2). Bütün sinirliliğine rağmen artık vaktinin geldiğine iyice inanıyordu. Çünkü, bir aydanberi Papen'le ve öteki tutucu sağ liderlerle gizli konuşmalar yapmıştı: Uzlaşacaktı, ister istemez. Nazilerden oluşan bir hükümet kuramıyacaktı. Ancak Nazi olmayan ama Weimar rejiminin ortadan kaldırılması konusunda kendisi ile anlaşmış bir koalisyon hükümetinin Başbakanı olabilecekti. Öteyandan, sert ve yaşlı Cumhurbaşkanı kendisini önliyecek gibi görünüyordu. O önemli hafta tatilinden daha iki gün önce, aksağı ihtiyar Feld - Mareşal, "bu Avusturyalı çavuşu" Almanya'nın Başbakanı yapmak niyetinde olmadığını Savunma Bakanı General von Hammerstein'e söylemişti. (3)

(*) Parantez içindeki numaralı notlar için kitabın sonuna bakınız.

Ama Cumhurbaşkanı, Cumhurbaşkanlığı Devlet Sekreteri olan oğlu Binbaşı Oskar von Hindenburg ile Papen'in ve öteki saray erkânının etkisiyle yavaş yavaş yola geliyordu. Seksen altı yaşındaydı, hâfızası da artık zayıflamıştı. 29 Ocak Pazar günü öğleden sonra Hitler, Goebbels ve öteki yardımcıları ile çay içerken, *Reichtag* Başkanı olan ve Nazi Partisinde Hitler'den sonra gelen Hermann Goering içeri girdi ve ertesi günü Hitler'in Başbakan ilân edileceğini kesin olarak bildirdi. (4)

30 Ocak 1933 Pazartesi günü öğleden az önce Hitler, otomobile binerek Hildenburg'la konuşmak üzere Başbakanlık binasına geldi. Bu konuşma hem kendisinin, hem Almanya'nın, hem de bütün dünyanın alınyazısını tâyin edecekti. Roehm, ve Goebbels ile öteki Nazi şefleri, Kaiserhof'un penceresinden Başbakanlığın kapısını gözlüyorlar, Hitler'in kapıdan nasıl çıkacağını merak ediyorlardı. Goebbels, «Başarı kazanıp kazanmadığını yüzünden anlayabilecektik,» diye yazar. O sıralarda bile iktidara geçip geçmiyeceklerinden emin değillerdi. Goebbels güncesinde, «Yüreğimiz kuşku, umut, neşe ve cesaretsizlik duyguları arasında dolaşıp duruyorduk,» der. «Bütün kalbimizle büyük mucizeye inancımızı yitirdiğimiz oluyordu.» (5)

Birkaç dakika sonra mucize ile karşılaştılar. Gençliğinde Viyana'da serseri serseri dolaşmış olan, Birinci Dünya Savaşının bu bilinmeyen ve savaş - sonunun kötü günlerinde Münih'te işsiz dolaşan eri, Birahane Darbesinin bu biraz komikçe lideri, Alman bile olmayan bir Avusturyalı palavracı, daha kırk üç yaşındaki bu Şarlo bıyıklı adam, Almanya'nın Başbakanlığına atanmıştı.

Otomobille hemen az ilerideki Kaiserhof'a geldi; iktidara giden zor yolda o güne kadar kendisine yardım etmiş olan eski kafadarları, Goebbels, Goering, Roehm ve öteki Nazilerle buluştu. Goebbels güncesinde, «Hiç bir şey söylemiyordu, biz de susuyorduk,» diyor, «ama gözleri yaşlıydı.» (6)

O akşam Nazi hücum taburları zaferi kutlamak üzere gece yarısına kadar büyük fener alayları düzenlediler. Çılgınca ba-

ğırıp çağırdılar. Onbinlercesi disiplinli yürüyüş kolları halinde Tiergarten'den çıktılar, Brandenburg kapısının büyük zafer tãkı altından geçtiler, Wilhelmstrasse'ye indiler. Bandolar güm güm eski savaş havaları çalıyor, yeni *Horst Wessel* türküsünü ve Almanya kadar eski türkülerini söylüyorlar, uygun adımla ayaklarını asfalta vura vura yürüyorlardı. Ellerinde tuttıkları meşaleler gecenin içinde parlak bir şerit gibi uzayıp gidiyor, kaldırımlarda biriken halkı çöştürüyordu. Hildenburg, sarayının penceresinden yürüyüş halindeki kalabalığı seyrediyor, bastonu ile askerî marşların temposunu tutuyor, sonunda Alman geleneğine uygun bir şekilde halkı ayaklandıran bir Başbakan bulduğundan ötürü herhalde seviniyordu. Bu ihtiyar adamın, bu bunak yaşta, yaptıklarının farkında olup olmadığı şüpheli. Ancak az sonra Berlin'de, daha çok uydurulmuş benzeyen şöyle bir hikâye anlatılmaya başlandı: geçit resminin ortasında Hildenburg eski bir Generale dönmüş ve şöyle demiş: «Bu kadar çok Rus esiri aldığımızı bilmiyordum.»

Wilhelmstrasse'nin az aşağısında Adolf Hitler Başbakanlığın açık penceresinde duruyor, heyecan ve sevinç içinde, yukarı aşağı dans eder gibi gidip geliyor, durmadan kolunu kaldırıp Nazi selâmı veriyor, gözleri yeniden yaş doluncaya kadar gülümsüyor, gülüyordu.

Bir yabancı gözlemci de o akşamki olayları başka bir açıdan görüyordu. Fransız Elçisi André François - Poncet şunları yazıyor: «Ateş seli Fransız Elçiliğinin önünden geçiyor; bu ışıklı uyanış, kalbim bir ön sezi ile dolu, sıkıntılı sıkıntılı seyrederim.» (7)

Goebbels geceleyin saat 3'de evine yorgun argın ama mutludur dönüyor. Yatmadan önce güncesine şunları yazıyor: «Sanki bir düş, bir peri masalı... Yeni Alman İmparatorluğu doğdu. On dört yıllık çalışma zaferle taçlandı. Alman ihtilâli başladı!» (8)

Hitler 30 Ocak 1933'de, yeni doğan Alman İmparatorluğu-

nun bin yıl süreceğini söyleyerek övünüyordu (9). Nazi sözcüleri de İmparatorluğa sık sık "Bin - yıllık İmparatorluk" adını veriyorlardı. İmparatorluk ancak on iki yıl, dört ay sürdü, ama tarihin bu küçük süresi içinde bütün dünyada o zamana kadar görülmemiş sarsıntılar yarattı. Alman halkını bin yıldanberi görmediği bir güce erdirdi. Bir ara Almanları Atlantikten Volga'ya, Kuzey Kop'tan Akdenize kadar uzayan bir İmparatorluğun efendileri yaptı ve sonra bir dünya savaşının sonunda onları felâketin ve yıkıntının derinliklerine kadar indirdi. Alman halkı bu savaşı soğukkanlılıkla kıskırtmıştı ve savaş sırasında istilâ edilen ülkelerde bir terör yönetimi kurmuştu. Yeni İmparatorluk, insanları ve insan ruhlarını sistemli bir şekilde imha etmekte geçmiş çağların barbarlığını gölgede bırakmıştı.

Üçüncü Alman İmparatorluğunu kuran, bu İmparatorluğu merhametsizce ve, çoğu zaman da, kurnazlıkla yöneten, onu o başdöndürücü yüksekliklere erdiren ve sonra o acı sona götüren adam elbetteki, kötü de olsa, bir dâhi idi.

Gizli bir Tanrının ve yüzyıllar boyunca Alman halkının geçirdiği tecrübelerin bu halka verdiği kalıpta, Hitler'in kendi amaçlarını gerçekleştirecek bir ortam bulduğu doğrudur. Ama, şeytanca kişiliği, taş gibi iradesi, korkunç içgüdüleri, soğuk merhametsizliği, görülmemiş zekâsı, yükseklerde gezen hayal gücü ve — sonuna doğru, iktidar ve başarı sonucunda kendini kaybedinceye kadar — baskı ve durumu kavrama yeteğine sahip bir Hitler olmasaydı, Üçüncü Alman İmparatorluğunun hiç bir zaman doğmamış olacağı çok kesindir.

Ünlü Alman tarihçisi Friedrich Meinecke, «Hitler, tarihte kişinin sahip olduğu tek ve sonsuz gücün en büyük örneklerinden biridir,» demiştir. (10)

Anlattığımız olay, o sırada birçok Alman ve elbetteki birçok yabancıya da Berlin'de bir şarlatanın iktidara geçişi gibi göründü. Ama Alman baskının çoğu için, Hitler gerçekten

Tanrının gönderdiği bir liderdi, ya da yakında öyle sayılacaktı. Ona boyun eğecek, bir peygamber gibi onu on iki yıl körü körtüne izleyeceklerdi.

HİTLER'İN DOĞUŞU

Bismarck'ın, Hohenzollern İmparatorlarının ve Cumhurbaşkanı Hindenburg'un oturduğu koltuğa, Bavyera sınırı boyundaki Braunau am Inn kasabasının Gasthof zum Pommer köyünde basit bir evde, 20 Nisan 1889 akşamı, saat altı buçukta doğan bir Avusturyalı köylünün oturacağı kimsenin aklına gelemezdi.

Doğduğu yerin Avusturya - Almanya sınırında olması Hitler'i etkilemiştir. Hitler, daha çocuk sayılacak bir yaşta-yken, Almanca konuşan iki ulus arasında sınır bulunmaması ve her ikisinin de aynı Alman İmparatorluğuna bağlı olması düşüncesine sapsanmıştır. Bu fikir onda o kadar kuvvetli ve devamlı olmuştur ki, otuz beş yaşında, bir Alman hapishanesinde, ileride Nazi İmparatorluğunun kılavuzu olacak kitabı dikte ederken, doğduğu yerin sembolik önemini belirtmek gereğini duymuştur.

Kavgam şöyle başlar:

«Kaderin doğum yerim olarak Braunau am Inn'i seçmiş olması bana Tanrının bir buyruğu gibi görünüyor. Çünkü, bu küçük kasaba iki Alman devletinin sınırı üzerinde bulunuyordu; biz, genç kuşak, elimizdeki bütün vasıtalarla, bu iki devleti yeniden birleştirmeyi hiç olmazsa hayatımız boyuhca izleyeceğimiz bir amaç haline getirmiştik... Sınır boyundaki bu şehir bana Tanrısal bir niyetin sembolü gibi görünmüştür.»
(11)

Adolf Hitler küçük bir Avusturya gümrük memurunun üçüncü evlenmesinden doğan üçüncü çocuğudur. Bu Avusturyalı memur, gayrimeşru bir çocuk olarak doğmuş ve otuz beş yıl annesinin soyadı olan Schicklgruber adını taşımıştı. Hitler

adı galiba hem anadan hem de babadan gelmektedir. Hitler'in anne tarafından büyükannesi ile anne tarafından büyükbabasının adları Hitler'di ya da buna benzer, bir addi. Çünkü soyadları Hiedler, Huetler, Hitler gibi yazılıyordu. Adolf'un annesi, babasının ikinci kuziniydi ve evlenmeleri için kiliseden müsaade alınmıştı.

Geleceğin Alman Führer'inin ailesi, Tuna ile Bohemya ve Moravya sınırları arasında, aşağı Avusturya'nın Waldviertel adı verilen bölgesinde kuşaklardanberi yaşamışlardı. Viyana'da bulunduğum sıralarda Prag'a ya da Almanya'ya giderken buradan geçtim. Buraları, köyler ve çiftliklerle dolu, dağlık, ormanlık bir bölgedir. Viyana'dan yalnızca elli mil uzakta olduğu halde تنها ve yoksul bir havası vardır. Avusturya hayatının ana akımları sanki buraya hiç uğramadan geçip gitmiş gibidir. Buralarda oturanlar, kuzeydeki Çek komşuları gibi, haşın yaradılışlı insanlardır. Aile içinde evlenmeler ve gayri meşru çocuk doğumları Hitler'in ana - babasında olduğu gibi çoktur.

Hitler'in ana tarafında belirli bir süreklilik vardır. Klara Poelzl'in ailesi Spital köyünün 37 numaralı evinde dört kuşak tanberi oturmaktadır (12). Hitler'in baba tarafından gelen hikâyesi ise bambaşkadır. Ailenin hem soyadı yazılışı —yukarıda gördüğümüz gibi— hem de oturduğu yer durmadan değişmektedir. Hitler ailesi içinde, bir huzursuzluk, bir köy değiştirme, işten işe atlama, kuvvetli insan bağlarından kaçınma ve kadın ilişkilerinde bir çeşit bohem hayatı sürme eğilimi vardı.

Hitler'in büyükbabası, Johann Georg Hiedler, gezici bir değirmenciydi. Aşağı Avusturya'da köy köy gezerdi. 1824'de ilk evlenmesinden beş ay sonra bir oğlu oldu. Ama ne çocuk ne anası yaşadı. On sekiz yıl sonra Duerrenthal'da çalışırken, Strones köyünden kırk yedi yaşında bir köylü kadın olan Maria Anna Schicklgruber ile evlendi. Bu evlenmeden beş yıl önce, 7 haziran, 1837 de, Maria'nın gayri meşru bir çocuğu olmuş adını Alois koymuştu. Bu çocuk sonradan Adolf Hitler'in babası oldu. Alois'nın babasının, her ne kadar kesin tanıtılar

yoksa da Johann Hiedler olması itimali çoktur. Ne olursa olsun, Johann kadınla evlenmiş, ama bu gibi olaylara uygulanan geleneğe aykırı olarak, çocuğu meşrulaştırmak zahmetine katlanmamıştı. Çocuk, Alois Schicklgruber olarak büyüdü.

Anna 1847'de öldü Johann Hiedler bu ölümden sonra otuz yıl ortadan yok oldu. Seksen dört yaşında Waldviertel'de Weitra kasabasında yeniden ortaya çıktı. Bu sefer adını Hitler diye yazıyordu. Bir noterde üç şahit huzurunda kendisini Alois Schicklgruber'in babası olarak kaydettirdi. İhtiyar adamın bu hareketi yapmak için neden bu kadar yıl beklediği ya da sonunda neden bunu yaptığı eldeki kayıtlardan anlaşılmamaktadır. Heiden'e göre, Alois bunun nedenini bir arkadaşına anlatmış; kaydın, genci evinde yetiştiren bir amcasının mirasından yararlanılmak için yapıldığını söylemiş (13). Neden olursa olsun, bu tanınma 6 Haziran 1876 tarihinde yapılmış, ve Doellersheim'daki kilise papazı da, noter kâğıdını aldıktan sonra, 23 Kasım tarihinde, Alois Schicklgruber'in kilisenin vaftiz defterindeki adını Alois Hitler'e çevirmiş.

Bundan sonra Adolf'un babası resmen Alois Hitler olarak tanındı ve bu ad oğluna da geçti: Hitler'in aslına ait olan bu gerçekleri, ancak 1930'larda, kilise kayıtlarını inceleyen meraklı Viyanalı gazeteciler buldular ve ihtiyar Johann Georg Hiedler'in bu hareketi piç bir çocuğa hak tanımak için yaptığını düşünmeyerek, Nazi liderine Adolf Schicklgruber adını takmaya çalıştılar.

Adolf Hitler'in garip hayatında kaderin bir çok cilveleri vardır. Ama hiç birisi, doğumundan on üç yıl önce geçen bu olay kadar ilginç değildir. Seksen dört yaşındaki gezgin değirmenci otuz dokuz yaşındaki oğlunun babalığını annesinin ölümünden hemen hemen otuz yıl sonra tanımamış olsaydı Adolf Hitler Adolf Schicklgruber olarak doğacaktı. Bir ad önemli olur ya da olmayabilir; ama Hitler'in adı Schicklgruber olsaydı Almanya'nın başına geçer miydi, geçmezmiydi ko-

nusunu tartışan bir çok Almanlar bilirim. Güney Alman şivesini konuşmak Almanlara bir az komik geliyor. Coşmuş bir Alman halkının «Heil!» diye bağırırken arkasından Schicklgruber adını söyleyecekleri düşünülebilir miydi? «Heil Schicklgruber!» diye bağırabilirler miydi? «Heil Hitler!» yalnızca büyük mistik Nazi âyinlerinin Wagner'ci havası içinde, puta tapanların bir şarkısı gibi kullanılmakla kalmadı, aynı zamanda Üçüncü Alman İmparatorluğunun zorlu bir silâhı da oldu. Telefonda bile «alo» nun yerini aldı. «Heil Schicklgruber» denilebilir miydi? Zor. (*)

Alois'in annesiyle babasının, evlendikten sonra bile birlikte yaşamamış oldukları anlaşıldığına göre, Adolf Hitler'in ilerideki babasının da amcasıyla birlikte büyümüş olması gerekir. Kardeşi Johann Georg soyadını Hiedler olarak yazdığı halde, amca Johann von Nepomuk, soyadını Huetler diye yazdı. Hitler'in gençliğindenberi Çeklere karşı beslediği kini düşünerek amcasının asıl adına da bu arada değinmek gerekiyor. Johann von Nepomuk Çek halkının millî azizidir. Bazı taribçiler Hitler ailesinde bir insana bu adın verilmiş olmasını bu ailede Çek kanı bulunmasına yoruyorlar.

Alois Schicklgruber önceleri Spital köyünde kunduracılık öğrendi. Ama o da babası gibi huzursuz olduğundan Viyana'ya para kazanmaya gitti. On sekiz yaşında Salzburg yakınlarında Avusturya gümrük polisi oldu. Gümrük idaresinde ilerlemesi tizerine, dokuz yıl sonra, Anna Glasl - Hoerer ile evlendi. Anna bir gümrük memurunun büyütmesiydi. Bu evlilik ona

(*) Hitlerin kendisi de bunu anlamış gibi. Gençliğinde, tek çocukluk arkadaşına, babasının soyadı değiştirmesinden çok memnun olduğunu söylemiş. August Kubizek'e, Schicklgruber adının yalnız fena ve hantal değil, aynı zamanda alışılmamış ve kulağa kötü gelen bir ad olduğunu da anlatmış. «Hiedler»i çok yumuşak bulurmuş ama «Hitler» kulağa iyi geliyormuş ve hatırlanması kolaymış. (The Young Hitler I Knew, s. 40 August Kubizek).

yoksa da Johann Hiedler olması ihtimali çoktur. Ne olursa olsun, Johann kadınla evlenmiş, ama bu gibi olaylara uygulanan geleneğe aykırı olarak, çocuğu meşrulaştırmak zahmetine katlanmamıştı. Çocuk, Alois Schicklgruber olarak büyüdü.

Anna 1847'de öldü Johann Hiedler bu ölümden sonra otuz yıl ortadan yok oldu. Seksen dört yaşında Waldviertel'de Weitra kasabasında yeniden ortaya çıktı. Bu sefer adını Hitler diye yazıyordu. Bir noterde üç şahit huzurunda kendisini Alois Schicklgruber'in babası olarak kaydettirdi. İhtiyar adamın bu hareketi yapmak için neden bu kadar yıl beklediği ya da sonunda neden bunu yaptığı eldeki kayıtlardan anlaşılmamaktadır. Heiden'e göre, Alois bunun nedenini bir arkadaşına anlatmış; kaydın, genci evinde yetiştiren bir amcasının mirasından yararlanılmak için yapıldığını söylemiş (13). Neden olursa olsun, bu tanınma 6 Haziran 1876 tarihinde yapılmış, ve Doellersheim'daki kilise papazı da, noter kâğıdını aldıktan sonra, 23 Kasım tarihinde, Alois Schicklgruber'in kilisenin vaftiz defterindeki adını Alois Hitler'e çevirmiş.

Bundan sonra Adolf'un babası resmen Alois Hitler olarak tanındı ve bu ad oğluna da geçti: Hitler'in aslına ait olan bu gerçekleri, ancak 1930'larda, kilise kayıtlarını inceleyen meraklı Viyanalı gazeteciler buldular ve ihtiyar Johann Georg Hiedler'in bu hareketi piç bir çocuğa hak tanımak için yaptığını düşünmeyerek, Nazi liderine Adolf Schicklgruber adını takmaya çalıştılar.

Adolf Hitler'in garip hayatında kaderin bir çok cilveleri vardır. Ama hiç birisi, doğumundan on üç yıl önce geçen bu olay kadar ilginç değildir. Seksen dört yaşındaki gezgin değirmenci otuz dokuz yaşındaki oğlunun habalığını annesinin ölümünden hemen hemen otuz yıl sonra tanımamış olsaydı Adolf Hitler Adolf Schicklgruber olarak doğacaktı. Bir ad önemli olur ya da olmayabilir; ama Hitler'in adı Schicklgruber olsaydı Almanya'nın başına geçer miydi, geçmezmiydi ko-

nusunu tartışan bir çok Almanlar bilirim. Güney Alman şivesini konuşmak Almanlara bir az komik geliyor. Coşmuş bir Alman halkının «Heil!» diye bağırırken arkasından Schicklgruber adını söyleyecekleri düşünülebilir miydi? «Heil Schicklgruber!» diye bağırabilirler miydi? «Heil Hitler!» yalnızca büyük mistik Nazi âyinlerinin Wagner'ci havası içinde, puta tapanların bir şarkısı gibi kullanılmakla kalmadı, aynı zamanda Üçüncü Alman İmparatorluğunun zorlu bir silâhı da oldu. Telefonda bile «alo» nun yerini aldı. «Heil Schicklgruber» denilebilir miydi? Zor. (*)

Alois'in annesiyle babasının, evlendikten sonra bile birlikte yaşamamış oldukları anlaşıldığına göre, Adolf Hitler'in ilerideki babasının da amcasıyla birlikte büyümüş olması gerekir. Kardeşi Johann Georg soyadını Hiedler olarak yazdığı halde, amca Johann von Nepomuk, soyadını Huetler diye yazardı. Hitler'in gençliğindenberi Çeklere karşı beslediği kini düşünerek amcasının asıl adına da bu arada değinmek gerekiyor. Johann von Nepomuk Çek halkının millî azizidir. Bazı tarihçiler Hitler ailesinde bir insana bu adın verilmiş olmasını bu ailede Çek kanı bulunmasına yoruyorlar.

Alois Schicklgruber önceleri Spital köyünde kunduracılık öğrendi. Ama o da babası gibi huzursuz olduğundan Viyana'ya para kazanmaya gitti. On sekiz yaşında Salzburg yakınında Avusturya gümrük polisi oldu. Gümrük idaresinde ilerlemesi üzerine, dokuz yıl sonra, Anna Glasl - Hoerer ile evlendi. Anna bir gümrük memurunun büyütmesiydi. Bu evlilik ona

(*) Hitlerin kendisi de bunu anlamış gibi. Gençliğinde, tek çocukluk arkadaşına, babasının soyadı değiştirmesinden çok memnun olduğunu söylemiş. August Kubizek'e, Schicklgruber adının yalnız fena ve hantal değil, aynı zamanda alışılmamış ve kulağa kötü gelen bir ad olduğunu da anlatmış. «Hiedler»i çok yumuşak bulurmuş ama «Hitler» kulağa iyi geliyormuş ve hatırlanması kolaymış. (The Young Hitler I Knew, s. 40 August Kubizek).

küçük bir çeyiz ve terfi sağladı. Avusturya - Macaristan küçük bürokrasisinde bu gibi şeyler olağandı. Ama evlilik iyi sonuç vermedi. Kadın kocasından on dört yaş büyüktü. Hastalıklıydı, çocuk doğurmadı. On altı yıl sonra ayrıldılar ve kadın üç yıl sonra 1883'de öldü.

O sıralarda artık resmen Hitler soyadını taşıyan Alois, karısından ayrılmadan önce Franziska Matzelsberger adında genç bir otel ahçısı ile sevişiyordu. 1882'de bir çocuğu oldu. Adını Alois koydu. Baba Alois karısının ölümünden bir ay sonra ahçı ile evlendi ve üç ay sonra bir kızı oldu. Adını Angela koydular. Bu ikinci evlilik çok sürmedi. Franziska bir yıl içinde veremden öldü. Alois Hitler altı ay sonra üçüncü ve son defa olarak evlendi.

Yeni karısı Klara Poelzl, az sonra Adolf Hitler'in annesi olacaktı. Yaşı yirmi beşti. Kocasının yaşı ise kırk yediydi. Uzun zamandanberi birbirlerini tanıyorlardı. Klara da, Hitler ailesinin köyü olan Spital'dan gelmişti. Büyükbabası Johann von Nepomuk Huetler'di, yâni Alois Schicklgruber - Hitler'in yanında büyüdüğü adamdı. Bu yüzden Alois ile Klara ikinci derece kuzenlerdi ve evlenmek için Kiliseden izin almak zorunda kalmışlardı.

Gümrük memuru birinci evliliği sırasında, Klara'yı çocuksuz evine bir büyütme olarak aldığı yıllarda, bu birleşmeyi düşünmüştü. Çocuk Braunau'da Schicklgruber'lerin yanında yıllarca kalmıştı. Alois'in ilk karısı hastalandığı sırada, karısının ölmesi hâlinde bu kızla evlenmeyi düşünmüş olacaktı. Alois resmen evlât sayıldığı ve Klara'nın büyükbabası olan amcasının vârisi olarak tanındığı sırada genç kız daha on altı yaşındaydı ve kanunî evlenme çağına daha yeni girmişti. Ama gördüğümüz gibi, Alois'in karısı daha bir süre yaşadı. Bu sırada Alois ahçı Franziska Matzelsberger'le düşüp kalkıyordu. Yirmi yaşında olan Klara bu yüzden evi bırakarak Viyana'ya gitti ve hizmetçi olarak çalışmaya başladı.

Dört yıl sonra kuzeninin evine döndü. Franziska da haya-

tının son aylarında kocasının evinden ayrılmıştı. Alois Hitler ile Klara Poelzl, 7 Ocak 1885'de evlendiler. Dört ay on gün sonra ilk çocukları Gustav doğdu. Çocuk bebekken öldü. 1886'da doğan ikinci çocuk Ida da öldü. Adolf bu evlenmeden doğan üçüncü çocuktur. Daha sonra 1894'de doğan kardeşi Edmund yalnız altı yıl yaşadı. 1896'da doğan beşinci ve son çocuk Paula ağabeyinin ünlü çağını görecek kadar yaşadı.

Adolf'un Franziska Matzelsberger'den doğan üvey kardeşi Alois ile üvey kızkardeşi Angela da yaşadı. Güzel bir genç kadın olan Angela, Raubal adında bir maliye memuru ile evlendi. Eğer Heiden'in verdiği bilgi doğruysa, kadın kocasının ölümünden sonra pasiyoncu oldu ve bir süre bir Yahudi yardım severler mutfağında ahçı olarak çalıştı (14). 1928'de, Hitler, kızkardeşini Berchtesgaden'e getirip evin yönetimini kendisine bıraktı. Bundan sonra kadının yaptığı güzel Viyana pastaları Nazi çevrelerinde bir hayli söz konusu oldu. Hitler kızkardeşinin yaptığı pastaları çok severdi. Angela 1936'da Hitler'in evinden ayrıldı. Dresden'de bir mimarî profesörü ile evlendi. O sıralarda Başbakan ve diktatör olan Hitler kızkardeşinin ayrılışına kızdı ve kendisine evlenme hediyesi göndermedi. Hitler sonraları ailesinden yalnızca kızkardeşi ile ilgilen-di ve bir de Angela'nın kızı Geli Raubal ile... Geli Raubal genç, sarışın bir kızdı. Bu kız, ileride göreceğimiz gibi, Hitler'in hayatında gerçekten sevdiği tek kadın olarak kaldı.

Adolf Hitler üvey kardeşinden sözedilmesini hiç istemezdi. Sonradan Alois Hitler adını alan Alois Matzelsberger, büyüdüğü zaman garson olmuş ve yıllarca kanunla başı belaya girmişti. Heiden'in yazdığına göre, delikanlı on sekiz yaşında hırsızlıktan beş aya mahkûm olmuş, yirmisinde de aynı suçtan sekiz ay hapis yatmıştır. Sonradan Almanya'ya gitmiş, yeni yeni birçok suçlar işlemiştir. Adolf Hitler 1924'de Münih'te siyasî bir isyan düzenlemekten ötürü hapiste yatarken, Alois Hitler de iki kadınla aynı zamanda evli olmaktan ötürü bir Hamburg mahkemesi tarafından altı ay hapse mahkûm

edilmişti. Yine Heiden'in söylediğine göre, üvey kardeş İngiltere'ye gitti, orada da hemen evlendi ve sonra o karısını da bırakıp gitti (15).

Nasyonal Sosyalistlerin iktidara gelmesi Alois Hitler'in yüzünü güldürdü. Berlin banliyösünde bir *Bierstube* (küçük birahane) açtı. Savaşın hemen önce şehrin yeni kibar olan Batı Mahallesinde Wittenbergplatz'a nakletti. Nazi memurları bu birahaneye sık sık gelirlerdi. Savaşın ilk zamanlarında, yiyecek kıtlığı sırasında burada bol yemek bulunurdu. Ben de o yıllarda arasıra bu birahaneye uğrardım. Alois altmışına yaklaşan basit, tatlı, iriyarı bir adamdı. Fizik yapısı bakımından üvey kardeşine çok az benzerdi. Almanya ve Avusturya'daki öteki küçük birahane sahiplerinden farklı değildi. İş tıkrındaydı. Geçmişteki olaylara rağmen, iyi bir ömür sürüyordu. Bir tek korkusu vardı: üvey kardeşi bir kırgınlık sırasında işletme müsaadesini hemen geri alabilirdi. Alman İmparatorluğu Başbakanının, Hitler ailesinden böyle basit bir insanın hayatta kalmış olmasına üzüldüğü birahane de sık sık konuşulurdu. Alois ise, hatırladığım kadar, üvey kardeşi hakkında herhangi bir konuşmaya katılmaktan kaçınırdı. Çok akıllıca bir davranıştı bu. Ama bu davranış o sıralarda Avrupa'yı fethetmiş bir insanın geçmişini öğrenmek isteyen bizim gibilerin hiç hoşuna gitmiyordu.

Hitler'in *Kavgam*'da, kendi hayatı üzerine yazmış olduğu bir kaç not yanıltıcıdır ve eksiktir. Bunun dışında Hitler kendi ailesinden ve gençlik hayatından çok az söz etmiş, yanında konuşulmasına hemen hemen hiç izin vermemiştir. Ailesinin nereden geldiğini yukarıda gördük. Şimdi de çocukluğunu ve gençliğini görelim.

ADOLF HITLER'İN ÇOCUKLUĞU VE GENÇLİĞİ

Hitler'in babası ellisekiz yaşında gümrük memurluğundan

ayrıldığı sırada, altı yaşındaki Adolf, Linz kasabasından az uzakta, Fischham köyünde ilkokula girmişti. Yıl 1895. Bu yılı izleyen dört beş yıl içinde bizim huzursuz emekli memur, Linz civarında köyden köye durmadan taşındı. Oğlu on beş yaşına girdiği sırada baba yedi adres ve Adolf da beş okul değiştirmişti. Adolf iki yıl da Lambach'daki papaz manastırında okudu. O sırada babası manastır yakınlarında bir çiftlik satın almıştı. Adolf, kendi söylediğine göre, manastırın korosunda söylüyor, ses dersi alıyor (16), günün birinde papaz olmayı düşünüyordu. Sonunda emekli gümrük memuru Linz köylerinden Leonding'de işini yoluna koydu ve aile orta halli bir evle bir bahçe sahibi oldu.

Adolf on bir yaşında iken Linz'deki orta okula gidiyordu. Hitler'in o sıralarda okula gitmesi baba için malî bir yüküttü. Aina babası herhalde oğlunun da kendisi gibi memur olmasını istiyordu. Ama memurluk oğlunun düşündüğü en son meslekti. Hitler, «İlk defa babama karşı muhalefete geçtiğim zaman daha on iki yaşında ya vardım, ya yoktum,» der. «...Memur olmak istemiyordum.» (17). Daha on dört yaşına basmamış bir çocuğun, kendi ifadesine göre, sert, hâkim bir babaya karşı yürüttüğü acı ve sürekli savaşın hikâyesi, Hitler'in *Kavgam*'ında gerçek bir içtenlikle, doğrulukla ve ayrıntılarıyla kendi hayatına ait olarak anlattığı bir kaç pasajdan biridir. Sert ve eğilmez irade ilk olarak bu çatışmada kendini gösterdi. Bu irade, sonradan, önüne çıkan aşılmaz engellere rağmen, Almanya ve Avrupa'da silinmez bir iz bırakacaktır.

«Ben memur olmak istemiyordum. Hayır, hiç bir zaman. Babamın, bende bu mesleğe karşı bir sevgi uyandırmak için, kendi hayatından alarak anlattığı hikâyeler de tam tersini yarattı bende. Bir masa başında özgürlükten uzak olarak oturacağımı düşündükçe midem bulanıyordu. Kendi hayatımın sahibi olmayacak, bütün hayatımın özünü bir takım doldurulması gereken kâğıtlara boşaltmaya zorlanacaktım.

Bir gün aklıma ressam olmak, artist olmak geldi. Babam

donup kaldı, ağzını bile açmadı.

‘Ressam mı? Yani artist mi!’

Aklımdan şüphe etti. Yanlış işittiğini, ya da yanlış anladığını söyledi. Ama niyetimin gerçekten ciddi olduğunu ona açıkça anlattığım zaman yaradılıştaki inatla bana karşı koydu.

‘Artist mi? olmaz! Ben yaşadığım süre buna müsaade etmem!’ Babam bir kere ‘olmaz’ dedi miydi o şey olmazdı. Ve ben de direndikçe direndim.» (18)

Hitler’in sonradan anlattığına göre, bu çatışmanın ilk sonucu okuldaki derslerine çalışmamak oldu. «Babam derslerimin iyi gitmediğini görürse ister istemez beni kendi hayalimle başbaşa bırakır diye düşünüyordum.» (19)

Hitler’in otuz dört yıl sonra yazdığı bu yazı belki de okuldaki başarısızlığını örtmek içindir. İlkokulda her zaman iyi notlar alırdı. Ama Linz’deki orta okulda notları o kadar kötü gitmeye başladı ki sonunda gerekli belgeyi almadan Linz’den hayli uzakta, Steyr’de devlet ortaokuluna gönderildi. Orada kısa bir süre kaldı ve okulu bitirmeden ayrıldı.

Hitler’in okul hayatındaki başarısızlığı, bütün hayatı boyunca, içinde bir acı olarak kalmıştır. Bu yüzden, okumuş aydın “Sayın Baylar” la, bu bayların ünvanlarıyla, diplomalarıyla ve ders verici tavırlarıyla boyuna alay ederdi. Hayatının son üç yılında, Ordu Yüksek Komutanlığında, askeri strateji, taktik ve komuta ayrıntılarıyla uğraştığı sıralarda bile, arada dinlenmek için eski kafadar arkadaşlarından sağ kalanlarla buluştuğu akşamlar, gençliğinde karşılaştığı öğretmenlerin budalalıklarını anlatır dururdu. O sıralarda Volga’dan Mans’a kadar uzanan muazzam orduları kendi başına yöneten ve bu dev orduların Başbuğu olan bu deli dâhinin bu konuda söylediği sözler tesbit edilmiş bulunmaktadır:

«Öğretmenlerimi düşündüğüm zaman hepsinin de biraz deli olduğunu anlıyorum. İyi öğretmen sayılacak insanlar çok az-

dır. Bunların, bir gencin gücünü önlemeye çalıştıklarını düşünmek facia. 3 Mart 1942.» (20)

«Bana ders okutan öğretmenlerime ait anılarım hayatımın en kötü anılarıdır. Dış görünüşleri leş gibiydi. Yakaları yağlı idi... Bu adamlar her türlü kişisel düşünce bağımsızlığından yoksun bir proletaryanın ürünleriydiler. Görülmemiş bir cahillikleri vardı. Bunlar ancak çürümüş bir hükümet sisteminin temelleri olabilirlerdi. Ama Tanrıya şükür ki bu hükümet sistemi artık geçmişte kaldı. 12 Nisan, 1942.» (21)

«Okuldaki öğretmenleri düşündüğüm zaman yarısının anormal olduğunu anlıyorum. Biz eski Avusturya öğrencileri, ihtiyar erkeklere, kadınlara saygı gösterecek şekilde yetiştirildik. Ama öğretmenlerimize hiç acımadık. Onlar bizim doğal düşmanlarımızdı. Çoğu kafadan sakattı ve bir çoğu da hayatlarının sonunda tımarhaneyi boylarlardı. Özellikle öğretmenlerden tiksiniirdim. Yabancı dillere karşı en ufak bir yeteneğim yoktu. Ama öğretmenim doğuştan aptal bir adam olmasaydı belki yabancı dil öğrenirdim. Herifi görmeğe tahammül edemezdim. 29 Ağustos, 1942.» (22)

Öğretmenlerimiz tam birer zâlimdiler. Gençliğe karşı bir sevgi beslemezlerdi. Onların amaçları kafamızı boş şeylerle doldurmak, bizi kendileri gibi allâme maymunlar yapmaktı. Öğrencilerden biri bir parça orijinallik göstermiş olsa onu merhametsizce cezalandırırlardı. Örnek olarak gösterdikleri öğrencilerin hepsi hayatta başarısızlığa uğramışlardır. 7 Eylül, 1942.» (23)

Anlaşıyor ki Hitler kendisine kırık not veren öğretmenlerini öleceği güne kadar hiç affetmemiş, unutmamıştır. Onları gülünç hale getirmekten çekinmemiştir.

Hitler'in dünya çapında ünlü bir kişi olmasından sonra, eski öğretmenlerinin Hitler'le ilişkili izlenimleri konusunda yapılan soruşturmalar kısa bir şekilde şöyle özetlenebilir: Hitler'e bilim öğretmeğe çalışmış olan Profesör Theodor Gissin-

ger, Hitler'in sevdiği birkaç öğretmenden biriydi. Glassinger der ki:

«Hatırimda kaldığına göre Hitler, Linz'de ne olumlu ne de olumsuz bir izlenim bırakmıştır. Sınıfın ileri gelenlerinden değildi. İnce yapılı, dik yürüyüşlü, soluk yüzlü ve çok zayıf bir çocuktur. Veremli gibi bir hali vardı. Bakışları görülmemiş derecede dik ve gözleri parlaktı.» (24)

Hitler'in yukarıda "doğuştan aptal" sözüyle kastedtiği herhalde Profesör Eduard Huemer'di. Huemer Fransızca öğretmeniydi. Hitler, 1923 yılında Birahane Darbesi yüzünden yargılandığı sırada, o da öğrencisine tanıklık etmek üzere Münih'e gelmişti. Kendisi, Hitler'in amaçlarını övmüş ve ideallerini gerçekleştirdiğini görmeyi yürekten istediğini söylemişti, ama genç ortaokul öğrencisinin şu küçük portresini çizmekten de kendini alamamıştı:

«Hitler, belirli noktalarda olmakla beraber, muhakkak ki üstün bir gençti, ama heyecanlıydı. En azından söylemek gerekirse, tartışmayı seven, müstebit ruhlu, kendi düşüncelerine bağlı, huysuz, okul disiplinine uyamayan bir öğrenci sayılabilirdi. Çahşkan da değildi. Yoksa üstün bir zekâsı olan bu çocuk daha iyi sonuçlar elde edebilirdi.» (25)

Linz'de, genç Adolf Hitler'in üzerinde kuvvetli ve derin bir etki yapmış bir ortaokul öğretmeni vardı: Bu adam tarih öğretmeni Dr. Leopold Poetsch'di. Almanca konuşulan güney sınırı bölgesinden gelmişti. Bu bölgede, aynı zamanda, Güney Slavları da yaşıyorlardı. Buradaki ırk savaşı Dr. Leopold Poetsch'i bağımsız bir Alman milliyetçisi yapmıştı. Linz'e gelmeden önce Marburg'da ders okutmuştu. Marburg Birinci Dünya Savaşı sonunda Yugoslavya'ya verildikten sonra Moribor adını almıştı.

Dr. Poetsch, öğrencisine, tarih dersinden yalnızca "iyi" vermiş olduğu halde, *Kavgam*'da, Hitler'in öğretmenleri arasındayla saygı ile andığı tek öğretmen odur. Hitler bu adama çok şeyler borçlu olduğunu kabul eder.

«Özlü olanı tutmak ve özsüz olanı unutmak prensibini anlatan bir kaç kişiden birini, tarihin bana tarih öğretmeni olarak göndermiş olması ilerideki hayatımın belki de en kesin bir etkeni olmuştur...

Linz'deki ortaokul öğretmenim Dr. Leopold Poetsch bu tarihsel görevini gerçekten ideal bir şekilde yerine getirdi. Kendisi yaşlı bir zattı. Kibardı ve aynı zamanda sertti. Güzel konuşmasıyla, yalnız dikkatimizi çekmekle kalmıyor, aynı zamanda, bizi sürüklüyordu da. Ateşli kelimeleriyle bazan bize içinde bulunduğumuz çağı unutturan, sanki sihirli bir elle bizi alıp geçmiş çağlara götüren ve bizi yine binlerce yıl geride kalmış çağların sisleri arasından alıp kuru tarihsel gerçeklerle yaşayan gerçekçiliğe getiren bu ak saçlı adamı büyük bir heyecanla düşünürüm. O ders anlatırken sık sık heyecanlanır, arasına ağılardık... Bizim daha yeni tomurcuklanan millî heyecanımızı bizi eğitmek için kullanılır, sık sık millî şeref duygumuza başvururdu.

Bu adam bana taribi sevdirdi.

Ben işte o zaman genç bir devrimci oldum, ama onun böyle bir niyeti yoktu.» (26)

Otuz beş yıl sonra, 1938'de, Başbakan Hitler Avusturya'yı zorla Üçüncü Alman İmparatorluğuna ilhak ettiği sırada, Avusturya'da bir zafer gezisine çıktı. O sıralarda emekliye ayrılmış olan öğretmenini görmek üzere Klagenfurt'da durdu. Eski öğretmenin Avusturya'nın bağımsızlığı sırasında yasaklanan gizli Nazi S. S. teşkilâtının üyesi olduğunu öğrenince çok sevindi. Kendisiyle bir saat başbaşa konuştu ve sonradan partisinin üyelerine şöyle dedi: «Bu ibtiyara ne kadar çok şey borçlu olduğumu bilemezsiniz.» (27)

Alois Hitler, 3 Ocak 1903'de, altmış beş yaşında, akciğer kanamasından öldü. Kanama her sabahki gezisini yaparken birdenbire olmuş, bir kaç dakika sonra yakında bulunan bir evde bir komşunun kollarında can vermişti. O sırada on üç yaşında bulunan evlât, babasının cesedini görür görmez daya-

namamış, ağlamaya başlamıştı. (28)

Babasının ölümü sırasında kırk iki yaşında olan annesi, Linz banliyölerinden Urfahr'da basit bir apartmana taşındı. Ve hayatta kalan iki çocuğu, Adolf ile Paula'yı, arttırdığı az bir para ve emekli maaşıyla geçindirmeye çalıştı. Hitler'in, *Kavgam*'da belirttiği gibi, annesi onu babasının isteğine göre, yâni kendi ifadesiyle, "memur olarak yetiştirmekle" zorunlu sayıyordu. Genç dul oğluna düşkün olduğu, oğul da annesini çok sevdiği halde, Hitler "bu mesleğe girmemeyi eskisinden daha kesin olarak aklına" koymuştu. Anne ile oğul arasında sağlam bir sevgi olduğu halde bu yüzden sık sık çatışıyorlar ve Adolf da dersleri asmakta devam ediyordu.

«O zaman birdenbire bir bastalık imdadına yetişti ve birkaç hafta içinde benim geleceğimi ve ebedî iç kavgayı kararlaştırdı.» (29)

On altı yaşına yaklaştığı sırada Hitler'in yakalandığı ciğer hastalığı onu en aşağı bir yıl okuldan alıkoydu. Bir süre memleketi Spital'e gönderildi. Bir köylü kadın olan teyzesi Theresa Schmidit'in evinde yeniden sağlığını kazandı. İyileştikten sonra kısa bir süre Steyr'deki devlet okuluna gitti. 16 Eylül 1905 tarihli son karnesinde, Almanca, kimya, fizik, geometrik resimden "orta" aldığı görülüyor. Coğrafya ile tarihten "iyi" idi. Serbest resimden "pek iyi" almıştı. Artık okula gitmiyeceğini düşünerek hayatında ilk ve son defa içti, sarhoş oldu. İlerideki yıllarda hatırında kaldığına göre, gün doğarken bir sütçü kız onu Steyr dışındaki kırlarda yatarken buldu, şehre getirdi, o da bir daha içmemeye yemin etti (*). Hitler, hiç olmazsa bu konuda sözüne bağlı kalmış, önceleri Viyana ve Münih'te geçirdiği para sıkıntısı yüzünden, sonradan da kendi isteğiyle, ağzına hiç bir zaman içki koymamış, sigara içmemiş ve et yememiştir.

(*) Bu hikâyeyi, keyifli bir zamanında, Yüksek Komutanlıkta 8 - 9 Ocak 1942 gecesi kendisi anlatmış. (*Hitler's Secret Conversations*, s. 160).

Bundan sonraki iki üç yılını, Hitler, hayatının en mutlu günleri sayar (*). Annesi ve öteki akrabaları Hitler'e çalışmasını ve bir san'at öğrenmesini öğütledikleri halde o ileride nasıl artist olacağını düşünmekle yetiniyor. Tuna kenarında serseri serseri dolaşıp duruyordu. Hitler on altı ile on dokuz yaşları arasında geçen bu yılların «kaçamak tatılığını» hiç bir zaman unutamadı. «Anasının sevgili kuzusu» rahat bir hayatın bütün tadını çıkarıyordu (30). Yaşlanan dul anne giderini gelirine uydurmakta zorluk çektiği halde Adolf kılını bile kıpırdatmıyor, bir işe girerek aileye yardım etmek istemiyordu. Herhangi devamlı bir işten gelir sağlamak ona iğrenç geliyordu. Bütün hayatı boyunca da iğrenç geldi.

Hitler'e delikanlılığın bu son yıllarını mutlu gösteren şey çalışmak zorunda olmamasıydı. İsteddiği gibi düşünüyor, hayal kuruyor, yanına aldığı arkadaşına dünyadaki bozukluğun nereden geldiğini ve nasıl düzeltilmesi gerektiğini anlatarak sokak sokak, kır kır dolaşıyor, günlerini böyle geçiriyor, akşamları eline bir kitap alıp okuyor, ya da Linz'deki, Viyana'daki operanın parterinde, ayakta, Richard Wagner'in mistik, putatapıcı eserlerini kendinden geçerek dinliyordu.

Bir çocukluk arkadaşı, sonradan, Hitler'in solgun, hastalıklı, ince uzun bir genç olduğunu hatırlar ve genellikle çekingen olduğunu, yalnızlığı sevdiği halde düşüncesine katılmayanların karşısında öfkeden birdenbire deliye döndüğünü söyler. Hitler, dört yıl boyunca, Stefanie adında sarışın güzel bir genç kıza âşık olduğunu sandı. Kız Linz'deki Laudstrasse'de annesiyle dolaşırken Hitler kıza yiyecek gibi baktığı halde bir defa bile kızla konuşmadı. Kızı, öteki konularda olduğu gibi, kendi yüksek fantazisinin karanlık dünyasında tutmayı tercih et-

(*) «O günler hayatımın en mutlu günleriydi ve hemen hemen bir rüya gibiydi.» (Mein Kampf, s. 18). Hitler Başbakan olduktan altı ay sonra, 4 Ağustos 1933 tarihinde, çocukluk arkadaşı August Kubizek'e yazdığı mektupta şöyle diyor: «Hayatımın o mutlu günlerini bir daha yaşasam ne kadar sevinirdim!» (The Young Hitler I Knew, s. 273. Kubizek).

ti. Gerçekten de, yazdığı sayısız şiirlerden hiç birini kıza göndermedi. (Bunlardan birinin adı, "Sevgiliye Ağıt" tır.) Şiirlerini sabırlı genç arkadaşı August Kubizek'e okumakla yetindi (*). Sevgilisi, Wagner'in *Die Walkuerie*'sindeki kızdı. Üstünde koyu mavi kadife entari vardı. Çiçekli tarlalarda beyaz bir atın üstünde geziyordu. (31)

Hitler, bir san'atçı, özellikle bir ressam ya da hiç olmazsa bir mimar olmak istiyordu, ama on altı yaşında kafasına politika takıldı. Habsburg hanedanına ve bu hanedanın yönettiği çok-uluslu Avusturya - Macaristan İmparatorluğundaki Alman olmayan ırklara karşı o sırada büyük bir tiksinti duyuyor, Alman olan herşeyi seviyordu. On altı yaşında, son nefesine kadar bağlı kaldığı kalıbı almıştı artık: koyu bir Alman milliyetçisiydi.

Bütün aylaklığına rağmen gençlik heyecanlarıyla pek ilgilenmediği anlaşılıyor Hitler'in. Dünya problemleri herşeyden ağır basıyordu. Kubizek sonradan şunları anlatır : «Her yerde engeller ve düşmanlar görürdü... Her zaman bir şeye karşıydı ve dünyaya yabancıydı... Onun hiç bir şeyi hafife almadığını görmedim...» (32)

Okulun sevmeyen genç adam bu dönemde doymak bilmez bir okuyucu kesilir. Linz'de olgun yastakilerin yararlandığı eğitim kitaplığına yazılır; müze derneğine katılır; oradan bir çok kitap alarak okur. Genç arkadaşı onu her zaman kitaplar

(*) Hitler'in tek gençlik arkadaşı olduğu anlaşılan Kubizek, *The Young Hitler I Knew* adlı kitabında, arkadaşı Hitler'in on dokuz yaşında Viyana'da serseri serseri dolaşmadan önceki hayatının ilginç bir portresini çizmiştir. Bu portre, Alman Führer'inin hayat hikâyesinde yalnız büyük bir boşluğu doldurmakla kalmaz, aynı zamanda Hitler'in gençliğine ait, o güne kadar anlatılan birçok izlenimleri de doğrular. Kubizek Hitler'e hiç benzemezdi. Linz'de bir evi vardı. Babasının mobilyecilik mesleğini öğreymişti. Müzik öğrenirken bir yandan da mobilyecilik yapıyordu. Sonradan parlak bir orkestra şefi ve kompozitör olabilecekti. Ama Birinci Dünya Savaşı herşeyi altüst etti.

arasına gömülmüş bulur. En sevdiği kitaplar Alman tarihi ve Alman mitolojisi üzerine yazılmış olanlardır. (33)

Linz eninde sonunda bir taşra şehriydi. İmparatorluğun muhteşem barok başkenti Viyana, bu kadar hırslı ve hayal gücü olan bir öğrenci ergeç çekecekti. Nitekim, 1906'da on yedinci doğum gününden sonra, Hitler annesinin ve başka akrabalarının sağladığı parayla büyük şehirde iki ay geçirdi. Viyana ileride en acı yıllarının geçeceği, zaman zaman köprülerinin altlarında bile yatacağı bir yer olacaktı. Ama ilk gidişinde onu büyüledi Viyana. Günlerce sokaklarda dolaştı durdu. Ring'deki büyük binaları gördükçe heyecanlandı. Müzelerde, operada, tiyatrolarda gördükleri hep kendinden geçirdi onu.

Viyana Güzel San'atlar Akademisine nasıl girebileceğini de öğrendi ve bir yıl sonra, 1907 Ekiminde, yeniden başkente geldi. Ressam olmak hayalini gerçekleştirmek için gereken ilk adımı atmak niyetiyle giriş imtihanına katıldı. On sekiz yaşındaydı ve kalbinde büyük umutlar besliyordu. Ancak, ne yazık ki, bu umutlar suya düştü. Akademinin tasnif listesinde bulunan bir kayıttan işin içyüzü anlaşılıyor:

Aşağıda adı yazılı şahıs teste girdi. Yeterli sonuçlar alamadı, ya da kabul edilmedi... Adolf Hitler, Braunau a. Inn, 20 Nisan, 1889, Alman. Katolik. Babası hükümet memuru. Ortaokulda 4 yıl okumuş. Birkaç baş. Resim testi iyi değil. (34)

Hitler ertesi yıl yeniden denedi. Bu sefer yaptığı resimler o kadar kötüydü ki teste bile giremedi. Bu sonuç, hırslı genç adam için, ileride yazdığı gibi, tam bir sürpriz oldu. Başarı kazanacağına kesin olarak inanmıştı. *Kavgam*'da kendisinin anlattığına göre, akademi müdüründen durumun izahını istedi.

«Sayın Bay yaptığım resimlerin benim resim san'atına yeteneğim olmadığını kesin olarak gösterdiğini, ama iyi bir mimar olabileceğimi söyledi. Akademinin Resim Bölümü benim için bahiskonusu olamazmış. Benim yerim Mimari Bölümü imiş.» (35)

Genç Hitler bu öğüte uymak istiyordu, ancak ortaokul-

dan çıkarken aldığı notların mimarî okuluna girmesini engeliyeceğini birdenbire ve acı acı anladı.

Bu sırada annesi de göğüs kanserinden ölüm halindeydi. Linz'e döndü. Okuldan ayrıldığındanberi, Klara Hitler ile akrabaları, genç adama üç yıl yardım etmişlerdi. Ama artık buna devam etmek için bir neden yoktu. 21 Aralık, 1908'de, şehir Noel hazırlıklarına başlarken, Adolf Hitler'in annesi öldü. İki gün sonra Leonding'de kocasının yanına gömüldü. Bu olay on dokuz yaşındaki genç için «korkunç bir darbe oldu... Babamı sayardım, ama annemi severdim... Onun ölümü bütün büyük plânlarımı birdenbire yok etti... Sefalet ve katı gerçeklik beni çabuk bir karar almaya zorladı... Kendi geçimimi sağlamak problemi ile karşı karşıya kaldım.» (36)

Ama bir mesleği yoktu. Elle çalışmaktan her zaman tiksinimişti. Bir kuruş bile kazanmaya çalışmamıştı. Ama yılmadı. Akrabalarıyla vedalaşırken para kazanmadan dönmiyeceğini söyledi onlara.

«İçinde elbise ve çamaşırlarım bulunan bir bavulla ve kolumda sarsılmaz imanla Viyana'ya doğru yola çıktım. Babamın elli yıl önce kaderden elde ettiği şeyi ben de elde etmeyi umuyordum: 'bir şey' olmak istiyordum... Ama hiç bir zaman memur olmayı düşünmüyordum.» (37)

«HAYATIMIN EN ACI DÖNEMİ»

1909 ile 1913 arasında geçen dört yıl, bu kahraman genç için büyük bir sefalet ve mahrumiyet dönemi oldu. Habsburg'ların henüz düşmediği ve şehrin Avrupa ortasında elli beş milyonluk bir imparatorluğun başkenti olmaktan çıkmadığı o yıllarda, Viyana, dünya başkentleri arasında, eğlence bolluğu ve güzelliği bakımından başta geliyordu. Şehir, yalnız mimaride, heykelde, müzikte ileri değildi. Aynı zamanda şehrin zarif, zevke düşkün, kültürlü halkı da, Batının hiç bir şehrinde gö-

rlmeyen ayrı bir barok ve rokoko havası veriyordu Viyana'ya.

Wienerwald'in ormanlık ve yer yer yeşil - sarı renkte zm bağlarıyla dolu tepeleri arasından geçen mavi Tuna boyundaki şehir, turistleri ęeken, doğal güzellikte bir yerdi. Viyanalılar Tanrının kendilerine büyük bir ltufta bulunmuş olduğuna inanıyorlardı. Her yanda müzik vardı. Avrupa'nın en büyük müzik dehâları bu memlekette yetişmişlerdi: Haydn, Mozart, Beethoven, Schubert. Ve Viyana'nın sevgili evladı Johann Strauss'un neğ'eli valsleri barok hayat tarzına alışmış üstün bir halk için bir ryaydı sanki. şehir halkı, rahat rahat para kazanıyor, dans ediyor, böylece tatlı günler ve geceler geçiriyor, güzel kahvelerde havadan sudan konuşuyor, müzik dinliyor, tiyatrolara, operalara, operetlere gidiyor, flört ediyor, sevişiyor, bayatının büyük bir kısmını zevkle ve rüyalara bırakıyordu.

Elbetteki İmparatorluğun yönetilmesi de gerekmektedir. Bir ordu ve bir donanma da vardı. Ulaştırma araçları çalışıyor, ticaret ve iş de yapılıyordu. Ama fazla çalışan —dahası, tam çalışan bile— yoktu.

Bu görünüşün bir de apayrı yanı vardı. Her şehirde olduğu gibi, bu şehirde de yoksullar yaşıyordu. Bunlar kulübelerde oturan, yiyecek ve giyecekleri az, yoksul insanlardı. Ama İmparatorluğun olduğu kadar, orta Avrupa'nın da en büyük sanayi merkezi olan Viyana refah içindeydi ve bu refah halk arasına da yayılmış, aşağı tabakalara kadar inmişti. Büyük bir halk kitlesini oluşturan aşağı orta sınıf, şehrin politikasını elinde tutuyordu. İşçiler yalnız sendikalar halinde rgtlenmekle kalmamışlar, aynı zamanda, güçlü bir siyasi parti de kurmuşlardı. Bu parti Sosyal Demokrat Partisiydi. şehrin hayatında o sıralarda bir kaynaşma vardı. Ve bu kaynaşma iki milyon insana yayılmıştı. Demokrasi, Habsburg'ların eski saltanatını sarsıyor, eğitim ve kültür halka açılıyordu. İşte bu sırada, yani 1909 yılında, Viyana'ya gelen Hitler gibi beş para-

sız bir genç isterse yüksek tahsil yapabilir, isterse az çok geçinecek bir para kazanabilirdi. Şehirde başkentin halka sağladığı uygarlık imkânlarından yararlanan bir milyon gündelikçi işçi vardı. Hitler'in Kubizek gibi yoksul ve tanınmamış tek arkadaşı bile Müzik Akademisinde kendisine bir isim yapıyor muydu?

Ama genç Adolf, mimarî bölümüne girmek istemedi. Ortaokul diploması olmadığı halde isteseydi gene de girebilirdi. Çünkü "özel bir yetenek" gösteren gençler diplomasız da olsalar kabul ediliyorlardı. Ama, bilindiği kadar, kendisi okula başvurmadı. San'at öğrenmek ya da devamlı bir işe girmek de istemedi. Ufak tefek işlerle vakit geçirmeyi tercih etti. Kar temizledi. Halı silktilti. Batı Tren İstasyonunda çanta taşıdı. "Kaderinin gösterdiği yolu bulmak" üzere geldiği Viyana'ya varışının üzerinden daha bir yıl geçmeden, 1909 Kasımında, Simon Denk Gasse'deki döşeli odasını bırakmak zorunda kaldı. Bundan sonra dört yıl bekâr odalarında ya da aynı derecedeki sefil yurtlarda oturdu. Açlığını gidermek için sık sık şehrin fukara aşhanelerine gidip oralarda çorba içti. Yirmi yıl sonra şu satırları yazmasına şaşmamak gerekir:

«Bir çokları için mâsum zevkelerin özü neş'e arayan insanların eğlence yeri sayılan Viyana, maalesef söylemek zorundayım ki, benim için sadece hayatımın en acı döneminin yaşayan anısıdır. Bugün bile bu şehir bende kötü düşüncelerden başka bir şey yaratmaz. Benim için bu eşsiz şehrin adı beş yıllık zor bir hayat ve sefaleti temsil eder. Bu beş yıl içinde önce gündelikçi bir işçi olarak, sonra da küçük bir ressam olarak, günlük ekmeği bile çıkarmaya yetmeyecek şekilde çalışmak zorunda kalmıştım.» (38)

Hitler o sırada her zaman aç olduğunu söyler:

«O sıralarda açlık benim tek sadık muhafızımdı. Bir an bile benden ayrılmadı. Her şeyimi paylaştı. Hayatım bu merhametsiz dostla devamlı bir savaştan ibaretti.» (39)

Ama bu açlık hiç bir zaman onu devamlı bir işe sürükleye-

cek raddeye gelmedi. *Kavgam*'da belirttiği gibi, kendisinde, küçük burjuvaların proletarya, yâni el işçileri saflarında düşme korkusu vardı. O bu korkuyu, ileride, Nasyonal Sosyalist Partisinin, toplumda "işçiler" den daha iyi durumda olduklarını sanan, milyonlarca lidersiz, az maaşlı, bir yana atılmış memura dayamak suretiyle sömürecektir.

Her ne kadar Hitler ekmegini, hiç olmazsa kısmen, «küçük bir ressam» olarak çıkardığını sözlerine ekliyorsa da, kendi hayat hikâyesini anlatırken bu işin ayrıntısını açıklamıyor. Yalnız 1909 ile 1910 yılları arasında durumunu iyileştirdiğini artık basit bir işçi gibi çalışmak zorunda kalmadığını belirtiyor.

«O sıralarda,» diyor, «küçük bir sulu boya ressamı olarak çalışıyordum.» (40)

Kavgam'da kendi hayatına ait yazdığı bir çok şeyler gibi bu da pek doğru değil. Kendisini o sıralarda tanıyanların sözlerine pek güvenilemez ama söylentileri bir araya getirdiğimiz zaman belki de daha doğru, daha kesin ve daha tam bir sonuca varabiliriz. (*)

Hitler'in, düşmanlarının sık sık iddia ettikleri gibi, evlerde badanacı olarak çalışmadığı kesindir. Böyle bir işde çalıştığını gösteren en ufak bir tanıt yok. Hitler, Viyana'ya ait küçük resimler yapıyordu. Bunlar özellikle St. Stephen Katedralinin, opera binasının, Burgtheatre'in, Schoenbrunn Sarayının ya da Schoenbrunn Parkındaki Roma yıkıntılarının resimleriydi. Kendisini tanıyanların anlattığına göre, o bu resimleri başka eserlerden kopya ediyordu. Herhalde tabiatan kopye etmesine imkân yoktu. Mimarların plânlarını çizmezden önce

(*) Hitler'i, Viyana'da geçirdiği yılların bir kısmında tanımış olan Josef Greiner'in yazdığı *Das Ende des Hitler - Mythos* adlı kitaba da bakınız. Aynı zamanda, Rudolf Olden'in *Hitler the Pawn* adlı kitabına da bakınız. Olden'in kitabında Reinhold Hanisch'in ifadeleri vardır. Bu adam bir zamanlar Hitler'in kaldığı yurttan onun oda arkadaşı imiş. Bazen Hitler'in resimlerini satarmış. Konrad Heiden de *Der Führer*'de Hanisch'in sözlerine

yaptıkları kaba, gelişi güzel taslaklara benzeyen soğuk, cansız resimlerdi bunlar. Resimlere kattığı insan figürleri çok komikti. Bir ara, Hitler'in yaptığı resimleri gördüğümde yazmış olduğum şu notu defterlerimin arasında buldum: «Yüz az. Yüzler kaba; bir tanesi cadıya benziyor.» Heiden'e göre, «yüksek, ağır başlı binaların karşısında sanki tıkabasa doldurulmuş çuvalar gibiydi insanlar.» (41)

Bu kötü resimlerin çoğunu Hitler herhalde küçük tüccarlara satıyor, onlar da bunlarla duvarlarını süslüyorlardı. Çerçevéciler alıp boş çerçevelerini dolduruyorlardı. Belki de mobilyeciler alıyor, o sıralardaki Viyana modasına uyarak ucuz sandalyaların ve koltukların arkalarına yapıştırıyorlardı. Hitler herhalde ticarî resimler de yapıyordu. Teddy Ter Pudrası gibi mamûller için vitrine koyulacak reklâmlar da vardı bu arada. Yılbaşı zamanlarında herhalde kazancı artıyordu. Noel Babanın renkli mumlar sattığını, ya da, habire kopya etmekten bıkmadığı St. Stephen kilisesi Gotik kulesinin büyük yılbaşı pastalarının içinden çıktığını gösteren resimler yapıyordu.

Hitler'in "san'atçı" olarak başarısı bundan ibaretti, ama o bütün ömrünce kendisini "san'atçı" saydı.

Viyana'da geçirdiği bu serseri yıllarda Hitler'in herhalde Bohem bir görünüşü vardı. O sıralarda Hitler'i tanıyanlar onun topuklarına kadar uzayan ve bir cübbeye benzeyen uzun, eski püskü paltosunu hatırlamaktadırlar. Bu paltoyu Hitler'e kaldığı yurttaki kendisiyle dostluk kurmuş olan Macaristanlı Yahudi bir eskici vermişti. Hitler'i tanıyanlar bütün yıl boyunca başından çıkarmadığı yağlı siyah şapkasını ve perçemli saçını da hatırlarlar. Sonradan alına doğru taradığı saçının arkası o sıralarda yağlı yakasından sarkardı. Çünkü sık sık saçını

değirir. Özellikle, bu kitapta Hitler'in yaptığı ve Hanisch'in sattığı resimlerde kendisini aldatığını ileri süren Hitler'in Hanisch'e karşı açmış olduğu dâvanın zabıtları vardır.

kestiremiyor ve traş olamıyordu. Yüzünün yanları ve çenesini, dana yeni yeni çıkmakta olan siyah sakalının kılları örtüyordu. Sonra, az çok san'atçı olan Hanisch'e inanmak gerekirse, "Hristiyanlar arasında çok seyrek görülen bir hayalete" benzerdi Hitler. (42)

Birlikte yaşadığı birtakım gençlerin kötü huylarından hiç biri Hitler'de yoktu: Ne cigara, ne de içki içiyordu. Kadınlarla da alış veriş yoktu. Benim bildiğim kadar onun bu hali herhangi bir anormallikten değil, kökleşmiş utangaçlığından ileri geliyordu.

Hitler, sonradan *Kavgam*'da, çok seyrek yaptığı alayların birinde der ki: «O günlerde beni görenlerin, bana, eksantrik görünmek istiyen bir genç gözüyle baktıklarını sanıyorum.» (43)

Yine o günlerde Hitler'i tanıyanlar —öğretmenleri gibi— bu pis serserinin zavallı varlığı altında bir kişilik bulunduğunu gösteren güçlü, yüzüne hâkim, dik bakışlı gözlerini unutmazlar. Beden işlerindeki bütün tembelliğine rağmen doymak bilmez bir okuma düşkünü olduğunu, gündüzlerini ve gecelerini kitapları yutmakla geçirdiğini hatırlarlar.

«O sıralarda durmadan okuyordum. İşten artan zamanlarımı okumakla geçiriyordum. Böylece bugün bile hâlâ yararlanmakta olduğum bilginin temellerini o yıllarda attım.» (44)

Hitler *Kavgam*'da okuma san'atı üzerine uzun uzun nutuklar çeker:

«Okuma kelimesiyle, elbetteki, bizim 'aydınlar' sınıfının ortalama üyesinden başka bir şeye işaret etmek istiyorum.

Çok okuyan bir sürü insan tanırım. Öyle olduğu halde bunları 'çok okumuş' saymam. Bir sürü 'bilgi'leri vardır. Ama kafaları örgütlemeye yeterli değildir ve aldıkları malzemeyi kafalarında tutamazlar... Oysa okuma san'atını tam bilen bir insan, gerek amaca yaraması ve gerekse bilinmeye değer bulunması dolayısıyla her zaman hatırdaki tutulması gereken şeyleri içgüdüsiyle kavrar... Okuma san'atı da, öğretme san'atı

gibi şudur... *özünü tutmak, özlü olmayı atmak* (*)... Ancak bu çeşit bir okumanın bir anlamı ve amacı vardır.. Bu bakımdan, benim Viyana'daki dönemim özellikle verimli ve değerli olmuştur.» (45)

Neye göre değerli olmuştur? Hitler'in cevabı şu: Viyana'daki okuması ve Viyana'nın yoksul halkı arasındaki yaşayışı ona ileride hayatta bilmesi gereken her şeyi öğretmiştir.

«Viyana, hayatımın, en köklü olmakla beraber, en zorlu okulu olmuş ve öyle kalmıştır. Bu şehre daha henüz bir delikanlı iken ayak basmıştım. Ve sonra oradan ağırbaşlı, büyümüş bir adam olarak ayrıldım. Bu dönemde hareketlerimin sarsılmaz temeli olan bir dünya görüşünü ve felsefesini içimde biçimlendirdim. O sıralarda yaratmış olduğum şeylerden sonra artık öğrenecek pek az şeyim kalmıştı. Artık hiç bir şeyi değiştirmemeliydim.» (46)

Peki, Viyana'nın sağladığı bu zorluklar okulunda Hitler'in öğrendikleri nelerdi? Oradaki okuması ve tecrübesi sırasında elde ettiği ve öz olarak sonuna kadar değiştirmedeği fikirler neydi? Bunlar, en gelişmiş güzel bir incelemede bile üstün-körülüğü ve eskiliği, çoklukla gülünçlüğü ve saçmalığı hemen ortaya çıkan garip saplantıların zehirlediği düşüncelerdi. Ama bu düşüncelerin tarih için olduğu kadar dünya için de önemi olduğu açıktır. Çünkü bu fikirler, okuma meraklısı görünen bu serseri tarafından ileride kurulacak Nazi İmparatorluğunun temellerinden bir kısmı olacaktır.

ADOLF HITLER'İN FİLİZLENEN FIKIRLERİ

Bunlar bir tanesi hariç, orijinal fikirler değildi. Avusturya'nın Yirminci Yüzyıl başlarındaki fırtınalı politikasından ve haya-

(*) İtaliyeli Hitler'indir.

tında toplanmış bir takım ham fikirlerdi. Tuna hanedanı sindirimsizlikten ölüyordu. Bir Alman - Avusturya azınlığı, ayrı dil konuşan bir sürü halklardan oluşmuş bir imparatorluğu yüzyıllar boyunca egemenliği altında tutmuş ve bu ulusların üzerine kendi dilinin ve kültürünün damgasını basmıştı. Ama 1948'denberi bu imparatorluk gücünü yitiriyordu. Azınlıkları sindirmenin olanağı yoktu. Avusturya kaynakayan bir kazandı: 1860'da İtalyanlar ayrıldı. 1867'de Macarlar ikili bir imparatorluğun içiude Almanlarla eşit olma hakkını elde ettiler. Şimdi artık Yirminci Yüzyıl başlamıştı. Çeşitli Slav ulusları, Çekler, Slovaklar, Sırplar, Hırvatlar ve başkaları da eşitlik, hiç olmazsa, özerklik istiyorlardı. Acı milliyet çatışmaları Avusturya politikasına hâkimdi.

Eununla da bitmiyordu. Sosyal bir başkaldırma da vardı Avusturya'da. Bu başkaldırma sık sık ırk savaşları haline geliyordu. Seçim hakkından yoksun kılınmış aşağı sınıflar oy hakkı istiyorlardı. Yalnız yüksek gündelik almak ve daha iyi çalışma şartları sağlamak için değil, demokratik siyasî haklar elde etmek için de, sendika kurma ve grev hakkı istiyorlardı. Nitekim, genel bir grev sonunda genel oy hakkı elde edildi. Böylelikle İmparatorluğun Avusturya'daki yarısında yaşayan nüfusun üçte birini oluşturan Avusturyalı Almanların siyasî egemenliği sona erdi.

Linz'den gelen koyu Alman-Avusturya milliyetçisi genç bütün bu çekişmelere karşıydı. Hitler'e göre İmparatorluk "pis bir bataklığa" gömülüüyordu. Ancak egemen ırk olan Almanlar, eski mutlak otoritelerini yeniden kazandıkları zaman kurtulabilirlerdi. Alman olmayan ırklar, özellikle Slavlar ve herşeyden önce Çekler, aşağı halklardı. Bunları demir bir pençeyle yönetmek Almanların göreviydi. Parlâmento dağılmalı ve bu demokratik "saçmasapanlığa" bir son verilmeliydi.

Hitler o sıralarda politikaya karışmamıştı. Ama eski Avusturya'nın bellibaşlı üç partisinin çalışmalarını yakından izliyordu. Bu partiler Sosyal Demokrat, Hristiyan Sosyalist

e Pan-German Nasyonalist partileriydi. Böylece fukara mut-faklarını sık sık ziyaret eden bu derbeder gencin kafasında ya-vaş yavaş bir politika zekâsı belirmeye başladı. Çağdaş siyasî hareketlerin güçlerini ve güçsüzlüklerini bütün açıklığıyla gö-rüyordu. Bu zekâsı ileride olgunlaşacak ve onu Almanya'nın en usta politikacısı haline getirecekti.

Siyasetle olan ilk ilişkisi sırasında Sosyal Demokratlara karşı çok büyük bir tiksinti duymaya başladı. «Beni en çok kız-dıran şey,» der, «Cermenliğin sürdürülmesi savaşına karşı olan düşmanca davranışları (ve) Slav yoldaşlara tatsız bir şekilde hoş görünmeye çalışmalarıydı... Birkaç ayda, yirmi otuz yıl içinde varılabilecek bir sonuç elde ettim. Sosyal erdem ve kar-deşçe sevgi maskesi altında saklanan zararlı bir orospuyu (*) tanıdım.» (47)

Bununla birlikte, bu işçi sınıfı partisinin halk arasında kazandığı başarıyı incelemek için partiye karşı olan kırıngılı-ğını gizleyecek kadar akıllı davrandı. İncelemeleri sonunda bu başarının bir kaç nedeni olduğu sonucuna vardı ve Alman Nasyonal Sosyalist Partisini kurarken bu sonuçları hatırladı ve kullandı.

Kavgam'da, bir gün Viyanalı işçilerin yaptığı büyük bir gösteriyi anlatır: «Aşağı yukarı iki saat orada durdum ve ya-vaş yavaş kımıldanan büyük insan devini soluk almadan sey-rettim. Sonunda sıkıntılı bir kuşku ile oradan uzaklaştım ve ağır ağır yürüyerek eve döndüm.» (48)

Hitler evde Sosyal Demokrat basını okumaya başladı. Li-derlerinin söylevlerini inceledi, örgütlerinin üzerinde çalıştı. Siyasî teknikleri, elde ettikleri sonuçlar üzerinde düşündü. Sosyal Demokratların kendince başarılarını açıklayan üç karara vardı: Bu adamlar bir halk hareketi yaratmasını bili-yorlardı; halk hareketi olmadan hiç bir parti yaşayamazdı.

(*) Bu kelime *Kavgam*'ın ikinci ve sonraki baskılarından çıkarıl-mış, «zararlı orospu» yerine yalnızca «zarar» kelimesi kullanılmıştır.

Halkın arasında nasıl propaganda yapılacağını anlamışlardı. En son olarak da, kendisinin “manevî ve fizik baskı” dediği şeyi kullanmayı biliyorlardı.

Bu son sonuç, elbetteki yanlış bir gözleme dayanıyor, Hitler’in bir sürü saplantılarıyla karışlıyordu, ama Hitler’in aklını gelmişti. O, bu sonucu on yıl geçmeden kendi amaçları için kullanacaktır.

«Bu hareketin, bu çeşit saldırılara ne moral ne de kafa bakımından hazır olmayan burjuvazi üzerinde yaptığı kötü manevî baskıyı anladım. Bir işaretle bir sürü yalanlar ortaya atılıyor, tehlikeli sayılan düşmanlara karşı iftiralar savruluyor, sonunda saldırıya uğrayan insanların sinirleri bozuluyordu... Bütün insan zaafalarının çok ince olarak yapılmış bir hesabına dayanan bir taktikti ve hemen hemen matematik bir kesinlikle başarıya ulaşıyordu.

Ben de fizik baskının birey ve halk üzerindeki önemini aynı derecede anladım. Onları destekleyenler, bir süre, zaferlerinin kendi dâvalarının doğruluğundan ileri geldiğini sanıyorlar, yenilen düşman ise, çoğu zaman, umursamazlığa düşüyor ve yeni bir karşıkoymanın gereksizliğini anlıyordu.» (49)

Hitler’in geliştirdiği Nazi taktiklerinin bundan daha iyi bir çözümlemesi yazılmamıştır.

Viyana’da bizim acemi Hitler’i şiddetle çeken iki parti daha vardı. Hitler geliştirmekte olan kurnaz ve soğuk çözümleme gücünü bu iki partiye de uyguladı. Söylediğine göre, önce Georg Ritter von Schoenerer’in kurduğu Pan-German Nasyonalist Partiye yakınlık duydu. Schoenerer de Hitler’in ailesi gibi Aşağı Avusturya’da Spital yakınlarından gelmişti. Pan - German’lar o sıralarda çok uluslu bir imparatorlukta Alman üstünlüğü savaşının son kavgalarını yapıyorlardı. Hitler, Schoenerer’i “büyük bir düşünür” saydığı ve onun, koyu milliyetçilik, Yahudi-düşmanlığı, sosyalizm-düşmanlığı, Almanya ile birleşme ve Habsburg’larla Papalığa karşı koyma programına katıldığı halde partisinin başarısızlık nedenlerini hemen görmek-

te de gecikmedi.

«Bu hareket, sosyal problemin önemini yeterince anlamamış olduğu için gerçek militan bir halk hareketlerinden uzak kalmıştır. Parlâmentoya girmesi, elindeki korkunç güçten onu yoksun kılmış, ve bu kuruma özgü bütün zaafların yükü altında bırakmıştır. Katolik Kilisesine karşı açılan savaşa gelince... bu savaş partiyi milletin sayısız iyi elemanlarından yoksun kılmıştır.» (50)

Hitler'in *Kavgam*'da, üzerinde uzun uzun durduğu, ama Almanya'da iktidara geçer geçmez unuttuğu derslerden biri de bir siyasî partinin Kiliselere karşı gelmeye çalışmasının boşuna olmasıydı. Hitler Schoenerr'in *Los-von-Rom* (Roma'dan uzaklaşma) hareketinin bir taktik hatası olduğunu anlatırken şöyle der: «Bir mezhepte eleştirilecek ne kadar çok şey olursa olsun, siyasî bir parti, geçmiş tecrübelerde hiç bir partinin dinde ıslahat yoluyla başarıya ulaşmadığını hiç bir zaman unutmamalıdır.» (51)

Ama Pan-German'ların halk kitlelerini harekete getirmekteki başarısızlıkları, yani basit halkın psikolojisini anlamamaları, Hitler'e göre, onların en büyük eksiklikleriydi. Hitler'in henüz yirmi bir yaşını bitirmediği sırada kafasında biçimlenmeye başlayan fikirlerden, onun bu davranışı büyük bir hata saydığını açıkca anlıyoruz. Kendi siyasî hareketini kurduğu zaman o bu yanlışlığı tekrarlamıyacaktır.

Pan-German'ların bir hatası daha vardı, Hitler onu da tekrarlamıyacaktı. Bir partinin hiç olmazsa ulusun güçlü, yerleşmiş kurumlarından birinin —Kilise olmazsa Ordunun, o olmazsa Kabinenin, ya da Devlet Başkanının— desteğini kazanması gerekti. Genç politikacıya göre, bu desteği sağlamadıkça, siyasî bir hareketin iktidara geçmesi imkânsız olmasa bile zordu.

Hitler Berlin'de 1933 Ocak ayının önemli günlerinde bunu sağlamak kuruazlığını gösterdi. Böylece gerek kendisi ve

gerekse kendi Nasyonal Sosyalist Partisi için büyük bir ulusa hükmetme imkânını sağladı.

Hitler'in zamanında, Viyana'da, bu sorunu ve halk kitlelerine dayanan bir partinin kurulması zorunluluğunu anlayan bir tek siyasî lider vardı: Viyana Belediye Başkanı ve Hristiyan Sosyal Partisinin lideri Dr. Karl Lueger. Hitler ile Lueger hiç bir zaman biraraya gelmediler ama, Dr. Karl Lueger, Hitler'i herkesten çok etkiledi. Hitler bu adamı "gelmiş geçmiş Alman Belediye Başkanlarının en büyüğü... zamanın diplomat dediği adamlardan daha büyük bir devlet adamı" saydı. «Eğer Dr. Karl Lueger Almanya'da yaşamış olsaydı halkımızın büyük kafaları arasında yer alırdı.» (52)

Elbetteki, geleceğin Hitler'i ile Viyanalı orta sınıfların bu iriyarı, dürüst, güler yüzlü, sevilen adamı arasında çok az bir benzerlik vardı. Lueger'in, tedirgin küçük burjuvaziden gelmiş elemanlardan oluşan ve yumuşak bir Yahudi-düşmanlığı, Hitler'in yaptığı gibi, siyasî bir yatırım olarak kullanan bir partinin başına geçtikten sonra, Avusturya'nın en güçlü politikacısı olduğu bir gerçektir. Ama orta halli bir çevreden gelen ve üniversiteden yetişen Lueger, oldukça büyük fikrî başarıları olan, muarızlarınca, hattâ Yahudilerce bile temiz kalbli, atak, kibar ve hoşgörür tanınan bir insandı. O sırada Viyana'da daha yeni yazı hayatına atılan Avusturya'nın ünlü Yahudi yazarı Stefan Zweig, Lueger'deki Yahudi - düşmanlığının, onu Yahudilere yardım etmekten, Yahudilere dostça davranmaktan alıkoymadığını söyler. Zweig der ki: «Kendisine bağlı olau şehir yönetimi çok âdil ve hattâ örnek şekilde demokratikti... Bu Yahudi - düşmanı partinin seçimi kazanmasından sonra korkmaya başlayan Yahudiler aynı haklarla yaşamakta devam ettiler ve aynı saygıyı gördüler.» (53)

Genç Hitler bu tutumdan hoşlanmıyordu. Lueger'i aşırı hoşgörür buluyor, onun, Yahudilerin ırk sorununu yeteri kadar anlamadığını düşünüyordu. Belediye Başkanının Pan-Germanya'yı kavramadaki başarısızlığına kızıyor, Roma Kato-

lik Kilisesine karşı izlediği politikadan ve Habsburg'lara bağlılığından şüphe ediyordu. İhtiyar İmparator Franz Joseph, Lueger'i Belediye Başkanı olarak tanımayı iki kere reddetmemiş miydi?

Ama sonunda, Hitler, modern sosyal sorunları, propagandanın ve söz söyleme sanatının halkı çekmekteki önemini anlayan bu adamın dehâsını tanımak zorunda kaldı. Hitler, Lueger'in kudretli Kiliseye karşı tutumuna da hayran kalmaktan kendini alamadı.

«Politikasını sonsuz bir kurnazlıkla yürütüyordu,» der. Lueger «eskidenberi kurulmuş olan kurumların hemen desteğini sağladı, bu eski kuvvet kaynaklarından kendi hareketi için mümkün olan en büyük yararı elde etmeyi başardı.» (54)

Hitler'in ileride kendi siyasî partisini kurarken ve bu partiyi Almanya'da iktidara getirirken kullandığı fikirlerin ve tekniğin çekirdeğini burada aramak gerekir. Hitler'in orijinalliği, onun bu fikirleri Birinci Dünya Savaşından sonraki Almanya'ya uygulayan tek sağcı politikacı olmasındadır. Nazi hareketi ancak o zaman, bir sürü milliyetçi ve tutucu parti arasında, halkın desteğini kazanan ve bunu başardıktan sonra Ordunun, Cumhurbaşkanının ve büyük ticaret çevrelerinin, yani «eskidenberi kurulmuş üç kurumunun» etkili yardımını sağlayan ve böylelikle Almanya'da Hitler'i Başbakanlığa kadar yükselten bir parti haline gelmişti. Viyana'da öğrenilen derslerin gerçekten yararlı olduğu böylece ispat edilmiştir.

Dr. Karl Lueger güzel konuşan bir adamdı, ama Pan-German Partisinde halk karşısında iyi söz söylecek insanlar yoktu. Hitler'in gözünden kaçmadı bu. *Kavgam*'da, politika da güzel söz söylemenin önemi üzerinde durdu:

«Tarihte büyük dinsel ve siyasal akımları başlatan güç, bilinmeyen bir zamandanberi, söylenen kelimelerin esrarlı gücünden ve yalnızca bundan doğmuştur. Büyük halk yığınları ancak konuşma gücüyle harekete getirilebilir. Bütün büyük ha-

reketler halk hareketleridir. İnsan ihtiraslarının ve heyecanlarının yanar dağlar gibi patlamalarıdır. Bu heyecanları ya zâlim bir Felâket Tanrıçası ya da halkın içine salınan sihirli bir söz harekete getirir. Bunlar edebiyat estetleri ve salon kahramanlarının suyuna tirit yâveleri değildir.» (55)

Genç Hitler, Avusturya'daki parti çalışmalarına fiilen katılmadı ama, Viyana'nın fakara kahvelerinde, yardım mutfaklarında ve sokak köşelerinde bulduğu halk karşısında söz söyleme san'atını tecrübe etmeye de başladı. Bu yeteneği sayesinde (önemli söylevlerinden çoğunu dinlemiş olan bu kitap yazarının da tanıklık edeceği gibi) iki savaş arasındaki yıllarda Almanya'da hiç kimsenin erişemediği bir noktaya vardı ve bu görülmemiş yetenek, başarısına büyük ölçüde yardım etti.

Son olarak, Hitler'in Viyana tecrübelerine Yahudiler de girmiyordu. «Linz'de az Yahudi vardı,» der, «bizim memlekette, babamın sağlığında, bu kelimeyi işittiğimi hatırlamıyorum.» Ortaokulda bir Yahudi çocuğu vardı. «Ama o bu konuya hiç önem vermiyordu... Ben onları (Yahudileri) Alman bile sanıyordum.» (56)

Hitler'in çocukluk arkadaşına göre bu söz doğru değil. Linz'de Hitler ile geçirdiği günleri hatırlayan August Kubizek der ki: «Hitler'e ilk rastladığım gün, ondaki Yahudi - düşmanlığı zaten belirgin bir hale gelmişti... Hitler'in Yahudi - düşmanlığı Viyana'ya gittiği zaman daha da kuvvetlendi. Viyana'daki tecrübeleri bu duygusunu derinleştirdi, ama bu duyguları yaratan elbetteki orası olmadı.» (57)

Hitler, «Sonra,» diyor, «Viyana'ya geldim. Kendi bol izlenimlerle uğraşırken... kaderimin karşıma çıkardığı zorlukların altında ezilirken, öceleri bu muazzam şehirde yaşayan halkın iç tahakalaşmasını gözden kaçırdım. O günlerde Viyana'nın iki milyon nüfusu arasında aşağı yukarı iki yüz bin Yahudi bulunduğu halde ben onları görmedim... Ya-

hudiler benim için hâlâ yalnızca din bakımından ayrıydılar. Öteki dinlere karşı yapılan saldırıları nasıl insanî bir hoşgörülikle reddediyorsam bu dine karşı yapılan saldırıları da öyle reddediyordum. Sonuç olarak, Viyana'daki Yahudi - düşmanı basının havasını büyük bir ulusun kültürel geleneğine aykırı buluyordum.» (58)

Hitler, anlattığına göre, bir gün şehrin ana mahallelerinde geziyormuş. «Birdenbire kara cübbeli, kara zülüflü bir hayalete rasladım. Bu bir Yahudi miydi? İlk düşüncem bu oldu. Çünkü bunlar Linz'dekilere benzemiyordu. Adamı gizli gizli ve çekinerek gözledim. Bu yabancı yüze, her niteliğini teker teker inceleyerek baktıkça, ilk sorum yeni bir şekil almaya başladı. Bu bir Alman mıydı?» (59).

Hitler'in bu soruya vereceği cevap kolaylıkla kestirilebilirdi. Ama, söylediğine göre, bu soruya cevap vermeden önce "kitapları okuyarak bu kuşkudan kurtulmaya" karar vermiş Hitler. O sırada Viyana'da bol bol satılan Yahudi - düşmanı kitaplara gömülmüş. Sonra "olayı" daha yakından gözlemek üzere sokaklara çıkmış. «Nereye gitsem,» diyor, «Yahudi görmeye başladım. Ne kadar çok Yahudi görürsem benim gözümden o kadar keskin olarak ayrılıyorlardı öteki insanlardan. Sonra sonra bu cübbelerin kokusundan midem bulanmaya başladı.» (60)

Hitler, bundan sonra, "bu 'seçkin milletin' üzerindeki moral lekeyi keşfettiğimi" söyler. «Bir Yahudinin, özellikle kültür hayatında, karışmamış olduğu herhangi bir pislik ya da namussuzluk var mıydı? Bu çeşit yaraları dikkatle destikçe, çürüyen vücuttaki kurtlar gibi, ansızın gelen bir ışık altında gözleri kamaştıran bir çift bulursunuz.» Hitler, Yahudilerin fuhuş ve beyaz esir ticaretinden geniş ölçüde sorumlu olduklarını keşfettiğini söyler. «İlk olarak,» diye anlatır, «Yahudilerin büyük şehrin pis mahallelerindeki kötülük ticaretini soğukkanlılıkla, ve ince hesaplarla yönettiklerini keşfettiğim zaman sırtımdan aşağı soğuk bir ter boşandı.» (61)

Hitler'in Yahudiler üzerine söylediği şiddetli sözlerde birtakım cinsiyet arzularının büyük bir payı vardır. Bu nitelik o sıralarda Viyana'nın Yahudi - düşmanı basınında da görülmüyordu. Sonradan bu havayı Nüremberg'de yayımlanan *Der Stürmer* adındaki müstehcen haftalık dergi sürdürdü. Dergiyi Hitler'in sevgili dostlarından, Franconia Nazi Şefi Julius Streicher çıkarıyordu. Streicher ünlü bir sapık ve Üçüncü Alman İmparatorluğunun en aşağılık tiplerinden biriydi. *Kavgam*'da, mâsum Hristiyan kızlarının ırzına geçen ve böylelikle onların kanlarını bozan aşağılık Yahudilere ait bir çok korkunç imâlar vardır. Hitler, "Binlerce kızın iğrenç, çarpık bacaklı Yahudi piçleri tarafından iğfal edilmesi kâbusu» diye yazabilmektedir. Rudolf Olden'in belirttiği gibi, Hitler'deki Yahudi-düşmanlığının kökleri onun baskı altındaki cinsel kıskançlığında aranabilir. Nitekim, yirmi yaşlarında Viyana'da kaldığı yıllar içinde, bilindiği kadar, herhangi bir kadınla teması olmamıştır.

Hitler diyor ki : «Yavaş yavaş bu adamlara karşı kin duymaya başladım... Bu benim en büyük manevî uyanışım oldu. Ödleik bir kozmopolit olmaktan çıktım ve bir Yahudi - düşmanı oldum.» (62)

Artık Hitler sonuna kadar kör ve bağnaz bir insan olarak kalacaktır. Ölümünden bir kaç saat önce yazdığı son vasiyetnamesinde bile, o sırada kendisiyle birlikte Üçüncü Alman İmparatorluğunu da felâkete sürükleyen kendi başlattığı savaştan Yahudileri sorumlu tutarak onlara karşı son bir saldırıda daha bulunacaktır. İmparatorlukta yaşayan bir çok Almanlara da yayılan bu sönmez kin, sonunda o kadar korkunç ve o kadar büyük katliamlara yol açacaktır ki, uygarlığa sürtilen bu çirkin lekeyi insanlar dünya yüzünde yaşadığı süre silemeyeceklerdir.

Hitler 1913 yılında Viyana'dan ayrıldı, her zaman özlediğini söylediği Almanya'ya para kazanmaya gitti. Yirmi dört yaşındaydı. Kendisinden başka herkes, onu tam başarısızlığa uğramış bir genç sayıyordu. Ne ressam, ne de mimar olabilmiş-

ti. Dışarıdan bakıldığı zaman bir serseri, okuma meraklısı gibi görünen bir züppeydi. Arkadaşları, ailesi, işi, evi yoktu. Ama bir tek şeyi vardı: Kendisine olan sarsılmaz inancı, derin ve sönmeyen bir görev ya da dinsel bir bildiri duygusu...

Hitler askerlikten kaçmak için Avusturya'dan çıkmış olabilir (*). Bunun nedeni korkaklığı değildi. Yahudilerle, Slavlarla ve İmparatorluğun öteki azınlıklarıyla birarada askerlik yapmak istemiyordu. Hitler *Kavgam*'da 1912 ilkbaharında Münih'e gittiğini, ama bunun bir hata olduğunu söyler. Polisteki bir kayıt onun 1913 Mayısına kadar Viyana'da oturduğunu göstermektedir.

Hitler'in Avusturya'yı terk etmesi için gösterdiği nedenler çok parlaktır:

«Habsburg devletine nefretim gittikçe arttı. Başkentte gördüğüm ırk karmakarışıklığı bende tiksinti uyandırdı. Bu Çek, Leh, Macar, Romanyalı, Sırp, Hırvat karışımından ve o insanlığın her yerinde mantar gibi biten Yahudilerden öğrendim. Ve bu şehir bana ırk bozukluğunun bir sembolü gibi göründü. Bu şehirde yaşadıkça Alman kültürünün bu eski kaynağını ku-

(*) 1910'da yirmi bir yaşına girdiği için askerlik yapmak zorundaydı. Heiden'e göre Viyana'dayken Avusturya makamları Hitleri bulamadılar. Sonunda Münih'te olduğunu anlayınca Linz'e muayeneye gelmesini, emrettiler. Josef Greiner, *Das Ende des Hitler-Mythos*'unda Hitler ile Avusturya askerî makamları arasındaki yazışmaların bazılarını yayımlamıştır. Hitler bu mektuplarda askerlikten kaçmak için Almanya'ya gelmiş olduğunu inkâr eder. Parası olmadığını ileri sürerek muayenesinin, Münih'e yakın olması dolayısıyla, Salzburg'da yapılmasına müsaade edilmesini ister. 5 Şubat 1914'te orada muayenesi yapılır, sağlık durumu dolayısıyla askerliğe, dahası, yardımcı göreve bile uygun bulunmaz. Demek ki ciğer hastalığından henüz kurtulamamıştır. Askerî makamlar onu yirmi dört yaşında Münih'te buluncaya kadar askerlik şubesine müracaat etmemiş olması, Almanya'da yıldızı parladığı sıralarda Hitler'i herhalde üz-müştür.

Greiner, benim Berlin're bulunduğum sıralarda Nazi-düşmanı çevrelerde geçerli olan bir hikâyenin doğru olduğunu söyler: Hitler 1938'de Avusturya'yı işgal ettiği sırada askerlik görevine ait resmî evrakı bul-

rutmaya başlayan yabancı halk karışımına karşı kinim arttı... Bütün bunlardan ötürü sonunda çocukluğumdanberi beni çeken gizli dileklerin ve gizli sevinin gösterdiği yere gitmek isteği bende gittikçe kuvvetlenmeye başladı.» (63)

Hitler çok sevdiği bu ülkedeki alın yazısını rüyasında bile görmemiştir. Başbakan oluşundan az önceye kadar, Almanya'da, resmen bir yabancı, bir Avusturyalıydı. Hitler, Habsburg İmparatorluğunun son yıllarında yetişen, uygar başkentte tutunamayan, o sıralarda Alman aşırı politikacıları arasında geçerli olan bütün saçma saplantılara ve kinlere yapışmış, Çek olsun, Yahudi olsun, Alman olsun, fakir ya da zengin olsun, sanatçı ya da zanaatkâr olsun yurttaşlarının büyük çoğunluğunca doğru, namuslu, saygıdeğer sayılan şeylerden nasipsiz bir Avusturyalı olarak ele alındığı zaman ancak anlaşılabilir. Almanya'da kuzeyden, batıda Ren'den, Doğu Prusya'dan, hattâ güneydeki Bavyera'dan gelen her Almanın kalbinde ve aklında Adolf Hitler'i sonunda eriştiği noktaya çıkaran aynı etkenler bulunabilir. Bu bakımdan elbetteki bütün bu etkenlere önceden kestirilmeyen bir dâhinin rolünü de katmak gerekir.

Ama 1913 ilkbaharında dehası henüz ortaya çıkmamıştı. Münih'te de, Viyana'da olduğu gibi, on parasız, arkadaşsız ve işsizdi. Sonra 1914 yazında savaş patladı, milyonlarca insan gibi, onu da korkunç çarkları arasına aldı. Ağustosun, 3'ünde Bavyera Kırallığı Üçüncü Ludwig'e başvurarak Bavyera alayına gönüllü olarak girmesine izin verilmesini istedi. İzin çıktı. Tanrının gönderdiği bir nimetti bu. Çünkü böylelikle, genç işsiz kendisi için bir varlık —var olmak ya da olmamak— dâvası olduğuna inandığını söylediği sevgili ikinci yurduna hizmet etmek hırsını doyurmakla kalmayacak, aynı zamanda kişisel hayatının bütün başarısızlıklarından ve çatışmalarından da kaçmış olacaktı.

malarını Gastapoya emreder. Linz'deki kayıtlar aranır. Bir şey bulunamaz. Hitler küplere biner. Kayıtlar mahallî idare üyelerinden biri tarafından kaçırılmıştır. Bunları savaştan sonra Greiner'e gösterirler.

Kavgam'da der ki: «Benim için gençlik günlerimde üzerime çöken felâketten kurtulmanın saati gelmişti. Utanmadan söyleyebilirim ki o anın coşkusuyla diz çöktüm ve böyle bir zamanı yaşayacak talihi bana verdiği için bütün kalbimle Tanrıya şükrettim... Her Alman için olduğu gibi, benim için de hayatımın en unutulmaz dönemi başlamıştı. Bu dev savaşın olayları karşısında bütün eski olaylar unutulup gitti.» (64)

Hitler için geçmiş, kafasına ve karakterine biçim verdiği halde, bütün yoksullukları, yalnızlıkları ve hayal kırıklıklarıyla birlikte karanlıkta kalmalıydı. Milyonlarca insana ölüm getirecek olan savaş onun için, yirmi beş yaşında, yeni bir hayatın başlangıcı oldu.

II

NAZİ PARTİSİ DOĞUYOR

10 Kasım 1918'de, sonbahar'ın kasvetli bir Pazar günü, Adolf Hitler, Yüzyılın en büyük alçaklığı dediği şeyi tâ kalbinin derinliklerinde duydu (*). O gün Berlin'in kuzeyinde küçük bir Pomeranya kasabası olan Pasewalk'daki askerî hastahannede yatan yaralı askerlere bir papaz inanılmayacak haberler getiriyordu. Ypres yakınlarında bir ay önce İngilizlerin yaptığı bir gaz hücumunda geçici olarak görme gücünü kaybetmiş olan Hitler de o sırada bu hastahannede yatmaktaydı.

O pazar sabahı papaz askerlere Kayzer'in tahtından vazgeçtiğini ve Holânda'ya kaçtığını haber verdi. Bir gün önce Berlin'de bir cumhuriyet ilân edilmişti. Ertesi gün, yâni 11 Kasım'da Fransa'da Compiègne'de bir ateşkes anlaşması imzala-

(*) Bu ifade *Mein Kampf*'ın ilk Almanca baskısında kullanılmış, sonradan «ihtilâl»e çevrilmiştir.

nacaktı. Savaş kaybedilmişti. Almanya zaferi kazanmış olan İtilâf devletlerinin eline düşmüştü. Papaz soluyordu. Bu sahneyi anlatan Hitler şöyle der: «Artık buna dayanamadım. Her şey gözümün önünde karardı. Sendeledim ve el yordamıyla tutuna tuna tekrar koğuşa döndüm. Kendimi karyolanın tizerine attım; yanan başımı yorgana ve yastığa gömdüm. Demek yapılan şeyler hep boşunaydı. Bütün fedakârlıklar ve sıkıntılar boşunaydı... Demek ölüm korkusuyla geçirdiğimiz saatler boşunaydı. İki milyon insan boşuna ölmüştü. Onlar bunun için mi ölmüşlerdi?. Bütün bunlar bir kaç sefil cânının anayurda elkoymaları için mi yapılmıştı?» (1)

Hitler, annesinin ölümünden beri ilk defa boşanıp ağladığını söyler. «Dayanamadım!» der. Birçok yurddaşları gibi o da o sırada, ve ondan sonra da, Almanya'nın savaş alanlarında yenildiği ve kaybettiği gerçeğini bir türlü kabul edemedi.

Milyonlarca Alman gibi Hitler de gözüpek, atılgan bir askerdi. Ama ileride siyasi düşmanları tarafından savaştan korkmakla suçlandırılacaktır. Ancak şunu söylemek gerekir ki, elde bu suçlamayı doğrulayacak hiç bir tanıt yok. Üç aylık tâlimden sonra 1914 Ekiminin sonuna doğru 16'ncı Bavyera Pi-yade Alayının Birinci Bölüğünde haberci olarak cepheye gitti. Bölük, birinci Ypres savaşmasında, dört gün süren şiddetli çarpışmalar sonunda büyük zayıat verdi. İngilizler bu savaşta Almanların Mans'a doğru yürüyüşünü durdurmuşlardı. Hitler'in Münih'de Popp adında bir terzi olan ev sahibine yazdığı bir mektuba göre, dört gün süren çarpışma sonunda alayı 3500 erden 600'e inmişti. Yalnız otuz subay sağ kalmış, bu yüzden dört bölük ilga edilmişti.

Savaş sırasında iki kere yaralandı: Birincisinde 7 Ekim, 1916'da Somme Savaşmasında ayağından vuruldu. Almanya'da hastahanede yattıktan sonra 1917 Martında ilk komutanın adıyla anılan List Alayına döndü. Artık çavuş olmuştu. O yaz Arras ve üçüncü Ypres Savaşmalarına katıldı. Almanların 1918 ilkbaharında ve yazında yaptıkları büyük taaruzda bulundu,

alayı savaşın en ateşli yerinde çarpıştı. Son Ypres Savaşmasında Werwick'in güneyindeki bir tepede İngilizlerin 13 Ekim gecesi yaptıkları ağır bir gaz saldırısına uğradı. «Gözlerim yana yana, sendleye sendeleye geri döndüm,» der. «Savaşın son raporu da yanımdaydı. Bir kaç saat sonra gözlerimden ateş fışkırır gibi oldu, her şey karardı.» (2)

Cesaretinden ötürü iki kere madalya aldı. 1914 Arahğında kendisine İkinci Dereceden Demir Haç nişanı verilmişti. 1918 Ağustosunda Birinci Dereceden Demir Haç nişanı aldı. Bu nişan eski İmparatorluk Ordusunda pek az ere verilmişti. Birliğindeki bir asker, tek başına on beş İngilizi esir ettiği için Hitler'e şeref nişanı verildiğini söylemiştir. Başka bir asker de yakaladığı askerlerin İngiliz değil Fransız olduklarını iddia etmiştir. Alaydaki resmî kayıtlarda böyle bir olaya ait tek kelime bulunamamıştır. List Alayının resmî defterlerinde nişan olayına dair en ufak bir kayıt yoktur; nişan almış birçok askerlerin de kaydı bulunamamıştır bu defterlerde. Nedeni ne olursa olsun, Hitler Çavuş'un Demir Haç nişanı aldığı bir gerçek. Çünkü bu nişanı hayatının sonuna kadar övünerek taşımıştır.

Arkadaşlarından bir çoğunun belirttiğine göre Hitler garip bir askerdir. Başkalarına evlerinden hediyeler ve mektuplar geldiği balde ona hiç bir şey gelmezmiş. Hiç izin istememiş. Başka askerler gibi kadınlarla ilgisi de yokmuş. En cesur adamlar bile cephenin pisliğinden, bitlerinden, çamurundan, kokusundan yakınırken o bir kere bile ağzını açıp şikâyet etmemiş. Savaşın amaçlarını her zaman ciddiye almış. Almanya'nın büyük kaderine inanmış, heyecanlı bir askermiş Hitler.

Bölüğündeki askerlerden biri şöyle söylemiştir: «Hepimiz ona küfüreder ve onu çekilmez bulurduk. Savaşı kötilediğimiz zaman bu karga suratlı herif hize hiç katılmazdı.» (3). Başka hiri de Hitler'i koğuşta bir köşeye çekilmiş, kafasını ellerinin arasına almış, derin derin düşünen bir asker olarak tanımlamıştır: «Birdenbire yerinden kalkar, büyük toplarımız olduğu halde zaferi kazanamayacağımızı, çünkü Alman halkının görün-

mez düşmanlarının karşımızdaki düşmanın en büyük toplarından daha büyük bir tehlike olduğunu söylerdi.» (14). Sonra “bu görünmez düşmanlara” yâni Yahudilerle Marksistlere ver yansın edermiş. Onların bütün kötülüklerin kaynağı olduklarını Viyana’da öğrenmemiş miydi?

Ve savaşın ortasında, bacağındaki yara iyileştikten sonra, Almanya’da gezerken bunu kendi gözleriyle görmemiş miydi? Berlin’in yakınındaki Beelitz hastahanesinden çıktıktan sonra başkenti gezmiş, sonra da Münih’e gitmişti. Her yerde savaşa küfreden ve bir an önce bitmesini isteyen “alçaklar” türemiştir. Gevşeyenler çoğalmıştır. Bunlar Yahudilerden başkaları olabilir miydi? «Bürolar,» diyordu, «Yahudilerle doluydu. Hemen hemen memurların hepsi Yahudiydi ve Yahudilerin hemen hemen hepsi de memurdu. 1916 - 17 yıllarında istihsalin aşağı yukarı hepsi Yahudi sermayesinin elindeydi. Yahudiler bütün ulusu soyuyor ve egemenliği altında eziyordu. Felâketin yaklaşmakta olduğunu büyük bir dehşet içinde gördüm...» (5). Hitler gördüklerine dayanamadı ve söylediğine göre, cepheye döndüğüne sevindi.

1918 Kasımında sevdiği yurdunun başına gelenlere daha da üzüldü. Hemen hemen bütün Almanlar için olduğu gibi, onun için de “korkunç” bir felâketti bu. Yazık olmuştı Almanlara. Alman Ordusu savaş alanlarında yenilmemiştir. Yurt içindeki hainler vurmuşlardı arkadan onu.

Böylece, Hitler de, Almanlar’ın çoğu gibi, “arkadan vurulma” masalına hağnazlıkla inanmış olarak savaştan çıktı. Weimar Cumhuriyetini yıkan ve sonunda Hitler’in zaferine yolaçan da, her şeyden çok, bu “arkadan vurulma” inancı oldu. Uydu-rulmuş bir masaldı bu. Yüksek Komutanlığın fiilî başkanı General Ludendorff, 28 Eylül, 1918’de “derhal ateşkes anlaşması” yapılması üzerinde direnmiş ve üstü Feld -Mareşal von Hindenburg da onu desteklemişti. 2 Ekimde, Kayzer ikinci Wilhelm’in başkanlığında, Berlin Kırallık Konseyinde yapılan bir toplantıda, Yüksek Komutanlığın derhal ateşkes anlaşması ya-

pılması konusundaki isteğini Hindenburg tekrarladı: «Ordu,» dedi, «kırk sekiz saat bile bekleyemez.» Aynı gün yazdığı bir mektupta askerî durumun “savaşa son verilmesini” zorunlu kıldığını açıkça bildiriyordu. Almanya’nın büyük savaş kahramanını ancak sonradan bu masalı uydurdu. Savaşın bitmesinden bir yıl sonra, 18 Kasım, 1919 tarihinde, Meclis Tahkikat Komisyonunun bir duruşmasında verdiği ifadede Hindenburg, «Bir İngiliz generalinin çok doğru olarak söylediği gibi Alman Ordusu ‘arkadan vurulmuştur’» dedi. (*)

Şurası bir gerçektir ki Yüksek Komutanlık, Prens Max von Bade’nin başında bulunduğu sivil hükümete Eylül sonuna kadar durumun kötüye gittiğini bildirmemiş, hükümet de Ludendorff’un ateşkes isteğini birkaç hafta kabul etmemiştir.

Bu inanılmaz masalın Alman halkı arasında nasıl yayılmış olduğunu anlamak için insanın iki savaş arasındaki yıllar içinde Almanya’da yaşaması gerekir. Bunun bir yalan olduğunu

(*) Bu hikâyenin bir İngiliz generaline yorulması pek gerçeğe uygun değildir. Wheeler - Bennett **Wooden Titan: Hindenburg** adlı kitabında — biraz alaylı olarak — iki İngiliz generalinin bu yanlış hikâyenin yayılmasına yardım ettiklerini söyler. «Bu generallerden birincisi Tuğgeneral Frederick Maurice’dir. Alman basını, 1918’de yayımladığı **The Last Four Months** adlı kitabını, Alman Ordusunun cephede yenilmediğini, ancak vatandaşları Sosyalistlerin ihanetine uğradığını isbat ediyor diye yanlış şekilde yorumladı. General, Alman basınındaki bu yorumu inkâr etti, ancak bunun yararı olmadı; Ludendorff bu yorumları Hindenburg’u ikna etmek için kullandı.

Wheeler - Bennett’in yazdığına göre: «Öteki subay da Berlindeki askerî komisyonun başkanı Tuğgeneral Malcolm’dur. Ludendorff bir akşam general ile yemek yerken Yüksek Komutanlığın sivil hükümetten yardım görmediğini ve ihtilâlin orduya ihanet ettiğini her zamanki gibi kabara kabara anlatmış, General Malcolm da Ludendorff’un uzun uzun anlattığı sözleri bir tek cümleye sığdırmak isteyerek sormuş: «Generalim, yani bizi arkadan mı vurdular demek istiyorsunuz?» Ludendorff’un gözleri parlamış, bu cümleye kemiğe saldıran bir köpek gibi yapışmış: «Arkadan vurulmak mı » diye tekrarlamış «Evet, işte tam öyle, bizi arkadan vurdular.»

nu gösteren gerçekler her yanda vardı. Sağcı Almanlar bunları kabule yanaşmıyorlardı bir türlü. Suçu "Kasım kaatilleri" ne yüklüyorlardı habire. Bu sözü Hitler halkın kafasına yerleştirmişti. Askeri liderlerin istedikleri ateşkes anlaşmasını imzalatmak için Alman Ordusunun, Cumhuriyet hükümetine ne kadar korkakça ve kurnazca manevralar çevirmiş olduğu ve sonra hükümete Versailles barış anlaşmasını imzalamasını öğütlediği önemli gerçekler değillerdi. Sosyal Demokrat Partinin de 1918'de, istemiyerek, sadece halkı Bolşevizme kadar gidecek bir anarşiden kurtarmak için iktidarı kabul etmiş olduğuna bakılmıyordu. Almanya'nın çöküşünden onlar sorumlu değildi aslında. Suç o sıralarda iktidarı elinde tutan eski düzendeydi (*). Ama milyonlarca Alman buna inanmak istemedi. Yenilgilerini, utançlarını ve yoksulluklarını yükleyecek birini arıyorlardı. Suçun "Kasım kaatillerinde" olduğuna kendilerini kolaylıkla inandırdılar. Bunlar teslim kâğıdım imzalayan ve eski krallığın yerine demokratik hükümeti kuranlardı. Almanların ahmaklığı Hitler'in *Kavgam*'da sık sık ele aldığı bir konudur. Kısa bir zamanda bundan iyice yararlanacaktır.

Papaz 10 Kasım 1918 akşamı Pasewalk'daki hastahane-den çıktıktan sonra Adolf Hitler için "korkunç günler ve daha kötü geceler" başladı. «Herşeyin kaybedilmiş olduğunu biliyordum,» diyor, «yalnız budalalar, yalancılar ve kaatiller düşmandan medet umabiliyorlardı. O gece, içimde bir kin uyandı. Bu işin sorumlusu olanlara karşı bir kin... Alçak ve dejenere kaatiller! O sıradaki muazzam olayı daha iyi kavramaya çalıştıkça, içim-

(*) Ancak birkaç general gerçeği söylemeğe cesaret edebildi. *Frankfurter Zeitung*, 23 Ağustos 1924'de General Freiherr von Schoenaich'in Alman yenilgisinin nedenlerini araştıran bir yazısını yayımladı. General şu sonuca varmıştır: «Yıkılmamız askeri makamların sivil makamlar üzerindeki hakimiyeti yüzündendir... Aslında, Alman militarizmi sadece intihar etmiştir.» (Telford Taylor'un *Sword and Swastika* adlı kitabından alınmıştır. s. 16).

de küskünlüğün ve kurgunluğun utancını daha iyi duydum. Bu acının yanında gözlerimdeki ağrının ne önemi vardı?»

Sonra: «Alın yazımı anladım. Politikaya atılmağa karar verdim.» (6)

İlerde bu karar hem Hitler'in hem de dünyanın alinyazısını çizecektir.

NAZİ PARTİSİNİN BAŞLANGICI

Arkadaşsız, parasız, işsiz, hiç bir mesleği olmayan ya da herhangi devamlı bir işde çalışmamış olan, politikada tecrübesiz otuz yaşındaki bir Avusturyalı için Almanya'da politikada kazanma şansı kısa bir süre için, ve başlangıçta, pek azdı. Hitler bunu anlamıştı. «Günlerce,» diyor, «ne yapabileceğimi düşündüm. Ama düşündükçe benim gibi adsız bir insanın, yararlı bir eylem için gerekli en küçük dayanağa bile sahip olmadığı sonucuna varıyordum.» (7)

1918 Kasımının sonunda Münih'e döndüğü zaman sıra şehri tanıyamadı. Burada da ihtilâl çıkmıştı. Wittelsbach Kralı tahtını bırakmıştı. Bavyera, Sosyal Demokratların elindeydi. Popüler bir Yahudi yazar olan Berlinli Kurt Eisner'in başkanlığında bir Bavyera "Halk Devleti" kurulmuştu. Kocaman kır sakalı, burundan takma gözlüğü, geniş şapkası ve ufak tefek vücuduyla Münih'de herkesin tanıdığı Eisner, 7 Kasımda, birkaç yüz kişinin başında elini kolunu sallaya sallaya yürümüş, bir tek kurgun atmadan parlâmentoyu ve hükümeti ele geçirip bir cumhuriyet ilân etmişti. Eisner, Kont Anton Arco-Valley adında genç bir sağcı subay tarafından üç ay sonra öldürüldü. Bunun üzerine işçiler bir sovyet cumhuriyeti kurdular, ama bu cumhuriyetin ömrü kısa oldu. 1 Mayıs, 1919'da Berlin'den Daimî Ordu askerleri gönderildi. Bavyeralı "hür tabur" (*Freikorps*) gönüllüleri Münih'e girdiler. Komünist rejimi ortadan kaldırdılar. Sovyetlerin ellerindeki bir kaç rehineyi öldürmelerine karşılık, gelenler, komünist olmayanlar da da-

hil olmak üzere, birkaç yüz kişiyi öldürdüler. Bir süre için, Johannes Hoffmann'ın başkanlığında silahlı bir Sosyal Demokrat hükümet kuruldu. Bavyera politikasında gerçek iktidar sağın eline geçmiş bulunuyordu.

Bu karışık zamanda Bavyera'da sağcılar kimlerdi? Bunlar Daimî Ordu, yâni *Reichswehr* ile, Wittelbach'ları geri getirmek isteyen kiralıcılar, Berlin'de kurulan demokrat Cumhuriyet'i horgören bir sürü tutuculardı. 1918'de bütün umutlarını yitiren yüz binlerce terhis edilmiş asker, iş bulamayan ya da 1914'te bıraktığı barış dünyasına dönemeyen başıboş bir sürü insan, savaş sırasındaki kaba hayata, zorbalığa alışmış, savaşın sonunda ise bu huylarından kurtulmamış birçok Alman da bu sağcılara katılmıştı. Bir süre bu yığınun içinde bulunmuş olan Hitler'in ileride diyeceği gibi, "bunlar ihtilâli ibtilâl için isteyen ve ihtilâlin sürekli bir durum olmasını arzulayan insanlardı."

Bütün Almanya'da silâhlı hür-asker birlikleri ortaya çıkmıştı. Bunlar, *Reichswehr* tarafından gizlice silâblandırılıyordu. Bu birlikler, önceleri, ihtilâflı doğu sınırlarında Polonyalılarla ve Baltıklılarla savaşmak üzere kurulmuştu. Ama az sonra Cumhuriyet rejimini devirmeye çalışan komploları desteklemeye başladılar. Yüzbaşı Ehrhardt adında bir haydudun yönettiği ünlü Ehrhardt Tugayı, 1920 Martında Berlin'i işgal etti. Bu sırada alelâde bir politikacı olan aşırı sağcı Dr. Wolfgang Kapp (*) kendisini Başbakan ilân etti. General von Seeckt'in komutasındaki Daimî Ordu, Cumhurbaşkanı ile hükümetin, dağınık bir halde batı Almanya'ya kaçmasına seyirci kaldı. Ancak sendikaların yaptıkları genel bir grev sonunda Cumhuriyet hükümeti yeniden kurulabildi.

O sırada Münih'de yapılan başka bir "hükümet darbesi teşebbüsü" ötekinden daha başarılı oldu. *Reichswehr* 14 Mart, 1920'de Hoffmann'ın Sosyalist hükümetini devirdi, ve Gustav

(*) Kapp 24 Temmuz, 1868'de Newyork'da doğmuştu.

von Kahr'ın başkanlığında sağcı bir rejim kurdu. Böylece Bav-
yera başkenti, Cumhuriyeti yok etmeyi, otoriter bir rejim kur-
mayı ve Versailles "Diktası" nı reddetmeyi kararlaştırmış olan
Alman kontlarının merkezi haline geldi. Hür taburları yöneten-
ler, Ehrhardt Tugayındakiler de dahil olmak üzere, huraya sı-
ğındılar ve hepsi Bavjera'ya buyur edildiler. General Luden-
dorff da, bir sürü rahatı bozulmuş, ordudan atılmış subayla
birlikte buraya yerleşti. (*) Siyasî cinayetler burada düzenlen-
di. Bu arada, generallerin çekindiği sırada ateşkes anlaşmasını
imzalamak cesaretini gösteren ılımlı Katolik politikacı Matt-
hias Erzberger ile Yahudi olması ve Versailles Andlaşmasının
hiç olmazsa bazı maddelerini uygulamaya çalışan millî hükü-
metin politikasını izlemesi yüzünden aşırı sağcıların düşman-
lığını kazanan, Almanya'nın o zamanki zeki, kültürlü Dış İşleri
Bakanı Walter Rathenau öldürüldüler.

İşte Adolf Hitler Münih'in bu verimli toprakları üzerinde
işe başladı.

Hitler, 1918 Kasım ayının sonunda Münih'e döndüğü za-
man, kıtasının "Asker Kurulları" eline geçmiş olduğunu gördü.
Söylediğine göre, bu duruma tahammül edemezdi ve hemen
"mümkün olduğu kadar çabuk kıtasından ayrılmaya" karar ver-
di. Kışı Avusturya sınırı yakınlarında Traunstein'daki esir
kampında gardiyanlık yapmakla geçirdi. İlkbaharda Münih'e
döndü. *Kavgam*'da, sol hükümet tarafından " takibata" uğra-

(*) Savaşın sonunda Ludendorff sahte bir sakal ve mavi bir gözlük
takarak İsveç'e kaçtı. 1919 Şubatında Almanya'ya dönen Ludendorff ka-
rısına şunları yazmıştı: «İhtilâlcilerin bizi sağ bırakmaları büyük bir bu-
dalahtır. Çünkü ben yeniden iktidara gelirim hiç birini affetmiyece-
ğim. Büyük bir vicdan rahatlığı ile Ebert'i, Scheidemann'ı ve ortaklarını
asıp sehpa da sallanışlarını seyredeceğim.» (Margaritte Ludendorff, *Ala-
ich Ludendorffs Frau war*, s. 229) Ebert, Weimar Cumhuriyetinin ilk Cum-
hurbaşkanı, Scheidemann da ilk Başbakanıydı. Ludendorff, Hindenburg-
dan sonra geldiği halde, savaşın son iki yılında Almanya'nın gerçek dik-
tatörüydü.

diğını söyler ve kendisini yakalamaya gelen üç “alçağa” silâhla nişan almak suretiyle tutuklanmaktan kurtulduğunu anlatır. Hitler, komünist rejimin yıkılmasından hemen sonra “aşağı yukarı ilk siyasî faaliyetim” dediği işe girişti. Münih’de kısa süren sovyet rejiminin sorumlularını incelemek amacıyla, 2’nci Piyade Alayı tarafından kurulmuş olan tahkikat komisyonuna bilgi topluyordu.

Ordu, Hitler’in bu sırada yaptığı hizmetleri beğenmiş olacak ki kendisine yeni işler verdi. Ordu bölge komutanlığındaki Siyasî Şube Basın ve Haberler Bürosunda ona yeni bir iş verildi. Alman Ordusu, kendi geleneğine aykırı olarak, özellikle Bavyera’da, burnunu iyice politikaya sokmuş, sonunda da istediği hükümeti kurdurmayı başarmıştı. Ordu, tutucu görüşlerini yaymak amacıyla askerler için “siyasî eğitim” kursları açtı. Hitler de bu kurslardan birinin dikkatli bir öğrencisi oldu. Kendi anlattığına göre, bir gün bir derste Yahudiler için iyi bir kelime kullanılınca hemen derse müdahale etti. Bu sırada Yahudiler üzerine çektiği nutuktan üstleri o kadar memnun kaldılar ki, az sonra onu bir Münih alayına eğitim subayı, *Bildungsoffizier* tayin ettiler. Başlıca görevi, tehlikeli fikirlerle, yani barışçılıkla, sosyalizme ve demokrasi ile savaşmaktı. Ordu, bağlılık yemini ettiği demokrat Cumhuriyete karşı olan ödevini böyle anlıyordu.

Bu, Hitler için önemli bir sıçrama oldu. Girmeye çalıştığı politika alanında ilk defa tanınıyordu. Hepsinden daha önemlisi, söz söyleme yeteneğini denemek fırsatını elde etmişti. Çünkü söz söylemek, kendi görtüşüne göre, başarılı politikacılığın ilk şartıydı «İlk defa, oldukça geniş bir dinleyici karşısında konuşmak fırsatını elde etmiştim. O zamana kadar bilmeden, sırf içimden gelen duygu ile, inandığım bir şey gerçekleşiyordu: Konuşabiliyordum.» Bu keşif kendisi için bir sürpriz olmasa bile onu çok sevindirdi. Cephedeki gaz saldırısından sonra sesinin bir daha düzelmiyeceğini sanıyordu. Şimdi artık sesi, hiç olmazsa “küçük bölük odalarının her köşesinden” işitilebilecek

kadar iyileşmişti (8). Bu bir yeteneğin başlangıcıydı. Bu yetenek onu kolayca Almanya'nın en etkili konuşmacılarından biri yapacak ve esrarlı bir güçle radyonun başına geçtiği zaman, sesiyle milyonları coşturacaktır.

1919 yılının Eylülünde bir gün Ordu Siyasal Şubesinden bir emir aldı: Münih'de Alman İşçi Partisi adında küçük bir siyasal gurubu inceleyecekti. Askerler işçi partilerinden kuşulanıyorlardı. Çünkü bunlar berşeyden önce sosyalist ya da komünisttiler. Ama bu partinin başka türlü olduğu sanılıyordu. Hitler, incelemeye memur edildiği partinin toplantısındaki konuşmacılardan birini tanıyordu.

Bir hafta önce, Ordu eğitim kurslarının birinde, Gottfried Feder adında bir inşaat mühendisinin konferansını dinlemişti. Gottfried ekonomi hastası bir adamdı. Almanya'daki ekonomik sıkıntının "yaratıcı" ve "üretici" sermayenin karşısında, "spekülâtif" sermayenin bulunmasından ileri geldiği fikrine saplanmıştı. Kendisi "spekülâtif" sermayenin kaldırılmasından yana idi. Bu amacını gerçekleştirmek için bir örgüt kurmuştu. Adı, Alman Faiz Esirliğini Ortadan Kaldırma Savaşçı Birliği idi. Ekonomiden hiç haberi olmayan Hitler, Feder'in konferansından çok memnun kaldı. Feder'in faiz esirliğini kaldırma parolasında "yeni bir partinin kuruluşu için gereken kurallardan" birini buldu. Feder'in koferansında, «Yaklaşan savaşın güçlü bir parolasını sezdim,» der. (9)

Ama başlangıçta Alman İşçi Partisinde önemli bir şey sezmedi. Emir aldığı için toplantıya gitmişti. Bunu, Sterneckerbrau birahanesinin loş bir odasında bir araya gelmiş yirmi beş kişinin tatsız bir toplantısı, diye düşündü önce. «Birçokları gibi bu da yeni bir örgüttü,» diyor. «O sıralarda durumdan memnun olmayan herkes... yeni bir parti kurmak hülyasına kapılıyordu. Bu gibi örgütler her yerde ortaya çıkıyor ve bir süre sonra sessiz sedasız kaybolup gidiyordu. Alman İşçi Partisinin de bunlardan biri olduğu kanısına vardım.» (10)

Feder konuşmasını bitirdikten sonra Hitler kalkıp gide-

cekti. Bu sırada bir “profesör” ayağa kalktı ve Feder’in ileri sürdüğü fikirlerin doğru olup olmadığını ele aldı, Bavyera’nın Prusya’dan ayrılmasını, Avusturya ile birlikte bir Güney Alman ulusu teşkil etmesini teklif etti. Bu fikir o sıralarda Münih’de çok yaygındı. Ama bu fikrin burada açıklanması Hitler’in tepesini attırdı, ve sonradan anlattığını göre, bu “ukala baya” ders vermek üzere ayağa kalktı. Verdiği cevap o kadar sert olmuş ki dinleyiciler “gışkın yüzleriyle” bilinmeyen genç konuşmacıya bakarken, “profesör, dayak yemiş bir köpek” gibi salondan çıkıp gitmiş. Dinleyicilerden biri — Hitler, adını sormadığını söyler— koştı ve eline küçük bir broşür sıkıştırdı. Bu adam, ekmeğini demircilikle kazanan Anton Drexler’di. Drexler’e Nasıonal Sosyalizmin gerçek kurucusu denebilir. Hasta, gözlüklü, normal eğitim görmemiş, bağımsız ama dar ve karışık kafalı, zavallı bir yazar ve kötü bir konuşmacıydı. O zaman Münih demiryolu atelyelerinde çalışıyordu. 7 Mart 1918’de, hür sendikalarda yaygın Marksizmle savaşmak ve Almanya’nın istediği “âdil” barışı gerçekleştirmek için bir “Bağımsız İşçiler Komitesi” kurmuştu. Aslında bu örgüt, Kuzey Almanya’da, İşçi Sınıfı Yoluya Barışı Teşvik Birliği adındaki daha geniş kuruluşun bir koluydu (o sıralarda ve ondan sonra da 1933’e kadar Almanya’da şatafatlı adları olan sayısız baskı gurupları vardı).

Drexler kırk üyeden fazla toplayamamıştı. 1919 Ocak ayında komitesini, Siyasi İşçiler Çevresi adlı başka bir benzer gurupla birleştirdi. Bu gurubu Karl Harrer adında bir gazeteci yönetiyordu. O sırada üye sayısı yüzü bile bulmayan yeni örgüte Alman İşçi Partisi adı verilmişti. Harrer birinci başkandı. Bugün artık adları unutulmuş olan eski arkadaşlarından *Kavgam*’da çok az sözeden Hitler, Harrer’i saygı ile anar. Onun “namuslu” ve “gerçekten çok bilgili” bir insan sayar, ama söz söyleme yeteneğinden de yoksun olduğunu söyler. Harrer’in ününden çarçabuk kaybetmesinin nedeni belki de onun Hitler’i her zaman zayıf bir konuşmacı sayması olmuştur. Nazi lideri, kendi biyografisinde de belirttiği gibi, bu hakareti hiç unutmadı.

Ne olursa olsun, Drexler, bu küçük, tanınmamış Alman işçi partisinin herhalde en büyük gücüydü.

Ertesi sabah Hitler, Drexler'in eline tutuşturduğu broşürü nasıl okumaya başladığını *Kavgam*'da uzun uzadıya anlatır: Sabahın 5'iydi. Hitler uyanmış, her zaman yaptığı gibi, 2'nci Piyade Alayı kışlasındaki portatif karyolasına uzanmış, yatmadan önce yerlere serptiği ekmek ufaklarını farelerin nasıl kemirdiklerine bakıyordu. «Hayatımda çok yoksulluk çektim,» der, «açlığın ne demek olduğunu bilirim ve minimini hayvanları beslemeyi de severim.» Küçük broşürü hatırladı ve okumaya Başladı Adı "Siyasî Uyanışım" dı. Hitler yıllardanberi kendisinin vardıgı birçok görüşleri broşürde buldu. Drexler'in başlıca amacı işçi sınıfına dayanan bir parti kurmaktı. Ama bu parti Sosyal Demokratlardan ayrı olarak milliyetçi, yani nas-yonalist olacaktı. Drexler bir ara, vatansever Anayurt Cephesi'ne girmiş, orada halk yığınlarıyla ilişki kuramamış bir orta sınıf görünce hayal kırıklığına uğramıştı. Hitler de, yukarıda gördük ki, Viyana'da aynı nedenden ötürü burjuvaziyi suçlamayı öğrenmişti: Burjuvazi, işçi ailelerine ve onların sosyal sorunlarına eğilmiyordu. Bundan dolayı Drexler'in görüşleri onu çok ilgilendirdi.

Ertesi gün Alman İşçi Partisine kabul edildiğini bildiren kartı alınca hayret etti. Hatırında kalanları sonradan şöyle anlatmıştır: «Kızayım mı, güleyim mi bilmiyordum. Hazır bir partiye girmek niyetinde değildim. Ben kendi partimi kurmak istiyordum. Bana karşı yapılan şey hiç akla gelmiyecek, küstahça bir hareketti.» (11). Bunu bir mektupla bildirmek üzereydi ki "içinde bir merak" uyandı ve çağrıldığı komite toplantısına gitmeye ve "bu saçma küçük örgüte" neden katılmak istemediğini şahsen anlatmaya karar verdi.

«Toplantının yapılacağı yer Herrenstrasse'de Alte Rosenbad birahanesiydi. Burası çok aşağılık bir yerdi. Loş yemek salonundan geçtim. Salonda kimsecikler yoktu. Arka odaya geçilen kapıyı açtım, ve Komite ile yüz yüze geldim. İslî bir gaz

lâmbasının kör ışığı altında dört kişi bir masaya oturmuştu. Bunların arasında brogürün yazarı da vardı. Hemen beni sevinerek tebrik etti ve Alman İşçi Partisinin yeni bir üyesi olarak bana, hoş geldiniz, dedi. Doğrusunu isterseniz biraz çekindim. Son toplantının tutanağı okundu, sekretere güven oyu verildi. Sonra hesap raporu geldi. Partideki bütün para, altı mark elli fenig'di. Muhasebeci de güven oyu aldı. Bu da tutanağa geçirildi. Sonra birinci başkan, biri Kiel'den, öteki Düsseldorf'dan, biri de Berlin'den gelen mektuplara verilen cevapları okudu. Herkes onayladı. Sonra, gelen mektuplara ait bir rapor okundu.

Korkunç, korkunç! En kötü çeşidinden bir kulüp hayatıydı bu. Ben bu örgüte mi katılacaktım?» (12)

Böyle olduğu halde birahänenin bu loş arka odasında toplanan kılıksız insanlarda onu çeken bir şey vardı. «Parti kelimesinin eski anlamını açacak yeni bir hareket özlüyorlardı.» O akşam kışlaya döndü. Hayatının en zor sorunu ile karşı karşıyaydı: «Katılmalı mıyım?» Hitler, aklının bu işten vazgeçmesini söylediğini kabul eder. Ama bir yandan da... bir örgütün önemsizliği genç bir adama enerji ve fikir sağlar, “gerçek bir kişisel çalışma” fırsatı verirdi. Hitler “bu göreve ne getirebileceğini” bir daha düşündü. «Yoksulluğum ve her hangi bir gelirim olmayışı bana bu sorunun en kolay yanı gibi görünüyordu. Ama benim adı sanı bilinmiyen kimseler arasında bulunuşum işin kötü yanıydı. Ben, kaderin, en yakın komşularının bile dikkatini çekmeden yaşamaya ya da varlığını sürdürmeğe mahkûm ettiği milyonlarca insandan biriydim. Bundan başka, eğitim yoksunluğumun ister istemez yarattığı zorluk da vardı. İki gün süren korkunç bir düşünmeden sonra adıma atmam gerektiğine inandım. Bu, hayatımın en önemli kararıdır. Bu yolun dönüşü yoktu ve olamazdı.» (13)

İşte Adolf Hitler böylece Alman İşçi Partisi komitesinin yedinci üyesi olarak partiye katıldı.

Bu küçük partinin burada anmamız gereken iki üyesi vardı, ikisi de ileride Hitler'in yükselmesine yardım edeceklerdi:

Ordunun Münih'teki VIII. Bölge Komutanlığı kurmayında çalışan yüzbaşı Ernst Roehm partiye Hitler'den önce yazılmıştı. Roehm, tıknaz, kalın enseli, yumruk gözlü, yüzünde yara izi bulunan profesyonel bir askerdı —burnunun üst kısmı 1914'de yaralanmıştı— keskin bir politika anlayışı ve tabii bir örgütlenme yeteneği vardı. O da, Hitler gibi, demokrat Cumhuriyete ve bundan sorumlu saydığı “Kasım kaatilleri” ne sönmez bir kin besliyordu. Roehm'ün amacı yeniden kuvvetli milliyetçi bir hareket yaratmaktı. O da, Hitler gibi, bunun ancak aşağı sınıflara dayanan bir parti ile başarılabilceğine inanıyordu. O da, öteki muvazzaf subaylardan farklı olarak, bu sınıftan gelmişti. Roehm, bir çok ilk Naziler gibi bir homoseksüel olmakla beraber, sertliği, merhamet bilmezliği ve yürütücülüğü ile ilk Nazi kuvvet müfrezesinin örgütlenmesine ve sonra bunun S. A. haline gelmesine yardım etmiştir. Roehm, 1934'de Hitler tarafından öldürölünceye kadar bu zorbalara ordusunun komutanı olarak kaldı. Yeni filizlenen partiye bir çok eski askerler ve hür tabur gönüllüleri getirdi. Bunlar ilk yıllarda örgütün belkemiği idi. Ayrıca Roehm, Bavyera'yı yöneten ordunun bir subayı olarak da, Hitler'e ve Hitler'in hareketine, hükümet makamlarının himayesini ve arada sırada da yardımını sağlıyordu. Bu yardım olmasaydı Hitler belki de Cumhuriyeti ortadan kaldırma kampanyasına o kadar kuvvetle girişmezdi. Bavyera hükümeti ve polisi göz yummasaydı, zor ve korkutma politikasını elbetteki yürütemezdi.

Hitler'den yirmi bir yaş büyük olan Dietrich Eckart'a çoklukla Nasyonal Sosyalizmin manevî kurucusu denir. Eckart nükteli bir gazeteci, kötü bir şair ve kötü bir tiyatro yazarıydı. Ibsen'in *Peer Gynt*'ünü Almanca'ya çevirmişti. Oynanmamış bir sürü tiyatro eseri vardı. Bir ara, o da, Berlin'de Hitler'in Viyana'da geçirdiği hayata benzeyen serseri, bobem bir hayat geçirmiş, kendini içkiye, morfine vermiş, ve Heiden'e göre, akıl hastahanesinde yatmıştı. O sırada akıl hastalarını artist olarak kullanmış, kendi tiyatro eserlerini oynatmak fırsatını bul-

muştı. Savaşın sonunda Bavyera'ya dönmüş, Münih'in artist mahallesi olan Schwabling'de Brennessel şaraphanesinde bir hayranlar çevresi yaratmıştı. Burada Âri ırk üstünlüğünü anlatıp duruyor ve herkesi Yahudileri öldürmeye, Berlin'deki "alçaklar" ı alaşağı etmeye çağırıyordu. O sırada Münih'de gazetecilik yapan Heiden, Eckart'ın 1919'da Brennessel şaraphanesinin müdavimlerine şu sözleri söylediğini yazar: «Bizim başımıza makineli tüfek sesinden korkmayacak bir adam gerek. Kalabalığın gözünü korkutmalı. Subay kullanamayız, çünkü artık halkın subaylara saygısı yok. En iyisi, konuşmasını bilen bir işçi bulmalı... Çok akıllı olması gerekmez... Bekâr da olmalı ki kadınları tavlatabilelim.» (14)

Sarhoş şairin (*) Adolf Hitler'de tam istediği adamı bulmasından daha tabii ne olabilirdi. Eckart, Alman İşçi Partisinde yükselmekte olan gencin en yakın öğretmeni oldu. Ona kitaplar verdi. Almancasını ilerletmeğe yardım etti. Hem yazısını hem de konuşmasını düzelttirdi. Onu geniş arkadaş çevrelerine tanıttı. Bunlar arasında, yalnız partiye paraca yardım eden zenginler değil, aynı zamanda, Hitler'in ileride en büyük yardımcıları olacak Rudolf Hess ile Alfred Rosenberg de vardı. Hitler'in Eckart'a karşı hayranlığı hiç bir zaman azalmadı. *Kavgam*'ın son cümlesi Hitler'in dağınık öğretmene karşı beslediği saygının bir ifadesidir. Hitler kitabını şöyle bitirir: «Kendilerini halkın uyanışına adanmış olanların içinde, gerek yazı, gerek düşünce ve gerekse iş bakımından en iyi olanlardan biriydi.» (15)

Nasyonal Sosyalizmi kuran ve Avrupa'nın en kuvvetli ülkesi olan Almanya'yı on üç yıl içinde Üçüncü Alman İmparatorluğu haline getiren bir hareketi bilmeyerek başlatan bu uygunsuz adamlar, işte böyle rastgele biraraya toplanmışlardı. Kafası karmakarışık bir demirci olan Drexler hareketin çekirdeğini kurmuş, sarhoş şair Eckart "manevi temelini" bir kısmını atmış, ekonomi hastası Feder ideolojiye benzer bir şey yarat-

(*) Eckart, Aralık 1923'de çok içmekten öldü.

mış, homoseksüel Roehm Ordunun ve eski savaşçıların yardımını sağlamış ve o sıralarda daha otuz bir yaşına girmemiş olan ve hiç tanınmayan eski aylak Adolf Hitler de, bir birahanein arka odasında bir tartışma kulübünden başka bir şey olmayan partiyi ele alarak onu güçlü bir siyasî parti haline getirmişti.

Viyana'da yalnız başına geçirdiği açlık günlerindenberi kafasında kaynaşıp duran bütün fikirler şimdi bir çıkış yolu bulmuş, yaradılışındaki enerji fırlayıp dışarı çıkmıştı. Korkak komitesini daha büyük toplantılar yapmaya zorladı. Kendi başına çağrılar yazdı. Daktilo etti ve dağıttı. Sonradan şu hâtırasını anlatmıştır: Bir defasında bunlardan seksen kadarını dağıttıktan sonra, «Otutup halkın gelmesini bekledik. Bir saat geçti. 'Başkan', 'toplantı' yı açacaktı. Yine yedi kişiydik. Bizim eski yediler.» (16). Ama yılmadı. Çağrılarını teksir makinesinde çoğalttı. Yerli gazetede bir toplantı ilânı yayınlatmak için para topladı. «Başarı,» der, «gerçekten hayret verici oldu. Yüz on bir kişi geldi.» «Münibli bir profesörün» açış konuşmasından sonra Hitler “halk önünde” ilk söylevini verecekti. Partinin resmî başkanı Harrer buna itiraz etti. Hitler der ki: «Başka hususlarda muhakkak ki namuslu olan bu bay, benim bazı işler yapabileceğime, ama konuşmayı beceremeyeceğime her nasılsa inanmıştı. Otuz dakika konuştum. İçimde bilmeden, yalnızca önceden duyduğum bir hissin gerçek olduğu anlaşıldı: Konuşabiliyordum!» (17). Hitler söylediği sözlerden dinleyicilerin “elektriklendiğini” ve partiye verilen üç yüz marklık bağışın bunu doğruladığını iddia eder. Bu para partiyi bir süre için maddî sıkıntıdan kurtarmıştı.

1920 yılının başlangıcında Hitler partinin propagandasını eline aldı. Viyana'da iken Sosyalist ve Hristiyan Sosyalist Partilerinin çalışmalarında propagandanın önemini görmüştü. O gündenberi üzerinde durmadan düşündüğü bu konuda artık çalışabilecekti. Hemen, bu küçücük zavallı partinin rüyasında bile görmediği büyük bir toplantı hazırlamaya girişti. Toplan-

tı 24 Şubat, 1920 günü ünlü Hofbrauhaus'un Festsaal'inde yapılacaktı. Salon aşağı yukarı iki bin kişi alıyordu. Hitlerin komitedeki arkadaşları onun delirdiğini düşünüyorlardı. Harrer bu hareketi protesto etmek amacıya istifa etti (*); yerini Drexler aldı. O da başarıdan şüpbeliydi. Hitler hazırlığın bizzat kendisi tarafından yapıldığını önemle belirtir. Gerçekten de olay kendisi için çok önemliydi. Nitekim, *Kavgam*'ın birinci cildinin sonunda bu olayı uzun uzadıya anlatır: «Çünkü,» der Hitler, «parti o zaman küçük bir kulübün dar sınırını aşmış ve çağımızın en güçlü etkeni olan kamu oyu üzerinde ilk olarak belgileyici bir etki yaratmıştır.»

Hitler baş konuşmacı olarak bile ilân edilmemişti. Bu rolü Dr. Johannes Dingfelder adlı biri oynayacaktı. Dr. Johannes Dingfelder gazetelerde “Germanus Agricola” takma adıyla ekonomik yazılar yazan homöopatik tedavi (**) taraftarı bir doktordur. Sonradan unutulup gitti. Halk, söylevini ses çıkarmadan dinledi. Sonra Hitler konuşmaya başladı. Kendisi sahneyi şöyle anlatıyor:

«Salonda gürültüler, şiddetli kavgalar oluyordu. Dâvaya candan bağlı bir avuç mücadele arkadaşı ile öteki yardımcıları gürültü çıkaran... komünist ve sosyalistlerle... savaşıyorlardı. Ancak yavaş yavaş düzeni sağlayabildik. Konuşmama güçlüklerle devam edebildim. Yarım saat sonra alkış sesleri, gürültü ve bağırışları bastırmaya başladı... Dört saat sonra salon boşaldığı sırada unutulmayacak hareketimizin ilkeleri, Alman bal-kını harekete getirmeğe başlamıştı.» (18)

Hitler konuşması sırasında Alman İşçi Partisinin 25 maddesini ilk defa ilân etti. Bu maddeleri Drexler, Feder ve Hitler acele olarak hazırlamışlardı. Hitler'e yapılan itirazların çoğu, okuduğu programın bazı noktalarına yöneltilmişti. Ama o bü-

(*) Harrer, Hitler'in şiddetli Yahudi düşmanlığına karşıydı. Hitlerin işçi sınıfı kitlelerini partiden uzaklaştırdığına inanıyordu. İstifasının gerçek nedenleri bunlardı.

(**) Bir hastalığın başka bir hastalıkla tedavisi.

t  n maddeleri kabul edilmiş sayıyordu. Bu maddeler, Nisan 1920'de partinin adı Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi'ne çevrildiği zaman, Nazi Partisinin resmi programı oldu. Sonra da Hitler 1926'da taktik nedenlerden ötürü, bu maddeleri "de- işmez" ilân etti.

Bu maddeler, gerçekte işçilerle aşağı orta sınıf ve köylüler için hazırlanmış bir çorba, bir k  rkambardı. Parti iktidara geçtiği sırada  oğ u unutulup gitti. Almanya üstüne yazı yazanların  oğ u bu maddelere gülüp geçtiler ve Nazi liderinin kendisi de, sonradan bu maddeler kendisine hatırlatıldığı zaman şaşırdı. Bununla birlikte, *Kavgam*'da belirtilen ana kurallar gibi, bu maddelerin de en  onemlileri     nc   Alman İmparatorluğunda gerçekleştirdi, ve sonunda Almanya'nın içinde ve dışında milyonlarca insana felâket getirdi.

Programın ilk maddesinde, bütün Almanlardan, daha büyük bir Almanya halinde birleşmeleri isteniyordu. Sonradan Başbakan Hitler, altı milyon Almanın yaşadığı Avusturya'yı,     milyon Almanın bulunduğu S  detenland'ı alırken direndiği ve gerçekleştirdiği fikir bu değil miydi? Alman Danzig'ini ve Polonya'da Alman çoğunluğunun bulunduğu bölgeleri neden istiyordu? Bu yüzden Polonya'ya saldırmamış ve İkinci Dünya Savaşını a mamış mıydı? Hitlerin oturup oturup yazmak zahmetine katlandığı Nazi amaçlarının, iki savaş yılları arasında, birçok kimseler tarafından bilinmemesi yada bu amaçlara g  l  n  p geçilmesi dünyanın büyük talibsizliklerinden biridir. 24 şubat, 1920 aksamı Münih'teki birahane de tesbit edilen programın Yahudi - düşmanı maddeleri elbette ki korkunç bir uyarımaydı. Yahudiler dairelere alınmışyacaktı. Dahası, Alman vatandaşlığından da, basından da atılacaklardı. 2 Ağustos, 1914'ten sonra Almanya'ya girmiş olanların hepsi yurtdışı edilecekti.

Parti programının bir çok maddeleri, o sıralarda kötü durumda bulunan, ileri ve hatt   sosyalist parolaların arkasından koşan aşağı sınıflara göre hazırlanmış demagojik bir  ağırıdan

başka bir şey değildi. Örneğin, 11'inci maddede, emeksiz kazanılmış gelirlerin kaldırılacağı, 12'inci maddede, tröstlerin devletleştirileceği; 13 üncü madde, devletin büyük sanayi kârlarına katılacağı; 14'üncü maddede, toprak kiralarnının ve toprak üzerinde spekülasyonun kaldırılacağı bildiriliyordu. 18'inci maddede, hainler, tefeciler ve çıkarıcılar için ölüm cezası isteniyor; 16'ncı maddede, "sağlam bir orta sınıf"ın yaşatılması gerektiği bildiriliyor ve büyük mağazaların kamulaştırılması ve az bir ücretle küçük tüccarlara kiralanması üzerinde direniliyordu. Bu maddeler, Nasyonal Sosyalizmin "sosyalizm" ine gerçekten inandıkları anlaşılan Drexler ve Feder'in ısrarlarıyla programa alınmıştı. Büyük sanayicilerle toprak sahipleri, parti kasalarına olukla para akıttıkları sırada bu fikirler Hitler'i bir hayli şaşırtmış ve tabii bu konuda hiç bir şey yapmamıştır.

Son olarak, programda Hitler'in Başbakan olur olmaz gerçekleştireceği iki madde daha vardı. 2'nci maddede, Versailles ve St. Germain Andlaşmalarının feshi isteniyordu. Son madde de, yani 25'inci maddede ise "kuvvetli merkezî bir devletin kurulması" öngörülüyordu. Bu madde de, bütün Almanların bir imparatorlukta birleşmelerini, ve barış andlaşmalarının feshi ni isteyen 1'inci ve 2'inci maddeler gibi, Hitler'in ısrarı sonunda programa alınmıştı. Hitler'in bu davramışı, partisi Münih dışında daha pek tanınmazken, halkın desteğini kaybetmeyi bile göze alarak ne kadar ileriye gördüğünü ispat eder.

O sırada Bavyera'da Almanya'dan ayrılma istekleri çok kuvvetliydi. Berlin'deki merkezî hükümetle her zaman çatışma halinde bulunan Bavyeralılar daha çok değil, daha az merkezçilik istiyorlardı. Böylece yönetimi kendi ellerine almış olacaktı. O sıralarda gerçekleştirilmeye çalışılan da buydu. Berlin'in küçük Alman devletleri üzerinde pek az otoritesi vardı, Hitler ise yalnız Bavyera'da değil, bütün Alman İmparatorluğunda iktidarı ele almak, bu iktidarı düşündüğü kuvvetli merkezî hükümetin kurulması için elinde tutmak ve onu diktatörlük haline getirmek istiyordu. Hohenzollern İmparatorluğu za-

manında olduğu gibi, Weimar Cumhuriyeti devrinde de, kendi parlâmentoları ve hükümetleriyle yarı bağımsız halde bulunan küçük Alman devletlerini ortadan kaldırmak niyetindeydi. 30 Ocak, 1933'de acele yaptığı işlerden biri de, önceleri pek az kim-
senin dikkatini çeken ya da pek ciddiye alınmayan bu son mad-
deyi uygulamak olmuştur. Bu düşüncesini başlangıçta yazıyla
açıklamadığını kimse iddia edemezdi.

Coskun söylevler, köklü ve kırk ambar bir program, filiz-
lenen bir parti için önemli olmakla beraber dikkati çekmek ve
halkın desteğini sağlamak için yeterli değildi. Hitler o zaman
dikkatini daha yeni şeylere çevirdi. Daha bir çok yenilikler ist-
tiyordu. Kendine özgü dehâsının ilk belirtileri görülmeye, his-
sedilmeye başlamıştı. Halk yığınlarının istediği yalnız fikir de-
ğil diye düşündü. Durmadan kafalarına vuracağı bir kaç basit
fikir halka yeterdi. Onlara bir de inançlarını bağliyacıkları
semboller, coşkularını uyandıracak töreler ve renkler, başarı
kazandığı takdirde taraftar toplayacak (Almanlar kuvvete
hayran değiller miydi?), onlarda zayıfa karşı üstünlük duygu-
ları uyandıracak şiddet ve terör hareketleri gerekti.

Önce de gördüğünüz gibi, Hitler Viyana'dayken Sosyal De-
mokratların siyasî düşmanlarına karşı kullandıklarını sandığı
"alçakça manevî ve fizik terör" üzerinde bir hayli düşünmüştü-
tti (*). Şimdi bunu kendi sosyalist-düşmanı partisinin amacına
uygulamağa çalışacaktı. Her şeyden önce toplantılarda gürültü
çıkaranları ya da sorgu sual edenleri susturmak ve gerekirse
dışarı atmak için eski askerler getirilecekti. Partinin "Alman
İşçi Partisi" adına bir de "Nasyonal Sosyalist" kelimeleri ek-
lendikten ve parti Alman Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi, ya da
o sıralarda daha çok kullanılan şekliyle, N. S. D. A. P. adını
aldıktan az sonra, 1920 yazında, Hitler birtakım kalın enseli
eski askerleri "kol kuvveti" kıtaları, *Ordnertruppe*, halinde ör-
gütledi ve bunları eski sabıkahlardan saatçi Emil Maurice adın-

(*) Sahife 51'e bakınız.

da birinin komutası altına verdi. Bu örgüt, Berlin hükümetinin dikkatini çekmemek için, bir süre partinin “Jimnastik ve Spor Kolu” adı altında gizlendi. Sonra Ekim, 1921’de resmen *Sturm-
abteilung* adını aldı. S.A. adı da buradan gelmedir. Kahve rengi üniforma giyen bu hücum taburlarında bulunanların çoğu hür kıtaların en belâlı haydutlarıydı. Bu kıtaların başında Erzberger’in öldürülmesine adı karıştığı için hapse atılan ve o sırada henüz hapishaneden çıkmış bulunan ünlü Yüzbaşı Ebrhardt’ın yardımcılarında Johann Ulrich Klintzich vardı.

Bu üniformalı kabadayılar, Nazi toplantılarında düzeni sağlamakla yetinmediler. Az sonra başka partileri dağıtmaya başladılar. Bir ara 1921’de Ballerstedt adında Bavyeralı bir federalistin konuşacağı bir toplantıda hücum kıtalarının saldırılarını bizzat Hitler yönetti. Ballerstedt’e dayak atıldı. Hitler bu yüzden üç ay hapse mahkûm oldu, mahkûmiyetinin ancak bir ayını çekti. Bu onun ilk hapislane tecrübesi oldu. Ve oradan bir kahraman gibi çıktı, daha çok tanındı. Hitler, polise gunları söylemişti: «İyi oldu. İstedığımız de buydu. Ballerstedt konuşmadı.» Nitekim Hitler birkaç ay önce bir dinleyici gurubuna şu sözleri söylemişti: «Nasyonal Sosyalist hareketi, yurttaşlarımızın kafalarını bozabilecek bütün toplantıları ve konferansları ileride —gerekirse zor kullanarak— merhametsizce önleyecektir.» (19)

Artık usta bir propagandacı olmaya başlayan, bir zamanların hayalkırıklığına uğramış san’atçısı Hitler’in aklına, 1920 yılının yazında, ancak dâhiyane diyebileceğimiz bir fikir geldi: Partinin kendi amacını gösteren ve halk kitlelerinin hayalini gıcıklayan bir amblemi, bir bayrağı, bir sembolü yoktu. Bunun diye düşündü Hitler, uğrunda yığınların çarpışacağı gözhacı bir bayrak olması gerekir. Uzun uzun düşündükten ve çeşitli desenler üzerinde birçok denemeler yaptıktan sonra kırmızı zemin ortasında beyaz bir daire ve onun içinde siyah *swastika* (gamalı haç) bulunan bir bayrak üzerinde karar kıldı. Eski çağların gamalı *swastika* haçı —*Hakenkreuz*— Nazi Partisinin

ve sonunda Nazi Almanyasının kudretli ve korkutucu bir sembolü olacaktı. Gamalı haç partinin bayrağında ve ambleminde kullanmak fikrini nereden aldığını, Hitler *Kavgam*'ın bu konuya ayırdığı uzun edebiyat parçasında açıklamaz.

Gamalı haçın hemen hemen ilk insan kadar eski bir tarihi vardır, Truva, Mısır ve Çin yıkıntıları arasında görülür. Ben kendim Hindistan'da eski Hindu ve Budist eserlerinde de gördüm. Çağımızda ise Estonya ve Finlandiya gibi Baltık devletleri tarafından resmî amblem olarak kullanılmıştır. 1918 - 19'da buralarda çarpışan Alman hür kuvvetleri bu amblemi görmüşlerdir. Ehrhardt Tugayı 1920'de Kapp hükümet darbesi sırasında Berlin üzerine yürürken, askerlerin miğferlerinde gamalı haç işareti vardı. Hitler'in bu işareti Avusturya'daki Yahudi-düşmanı partilerin amblemlerinde gördüğü kesin. Ehrhardt Tugayı Münih'e geldiği sırada bunu birdenbire batırlamış olacak. Parti üyelerinin kendisine sundukları çeşitli modellerin hemen hepsinde de gamalı haç bulunduğunu, hele "Sternberg"li bir dışçı"nın verdiği bayrak modelinin "fena olmadığını" ve kendisinininkine çok benzediğini söyler.

Renklere gelince, Hitler elbetteki Weimar Cumhuriyetinin siyahlı, kırmızılı ve yaldızlı bayrağını istemiyecekti. İmparatorluğun eski kırmızı beyaz ve siyah bayrağını da kabul etmedi. Ama bu renkleri, yalnız "mevcut renk uyumlarının en zenginini" saydığı için değil, aynı zamanda, uğrunda savaştığı Almanya'nın renkleri olduğu için de seviyordu. Bunlara yeni bir şekil vermeliydi. Gamalı haç bayrağa böylece eklendi.

Hitler bu eşsiz huluşu ile övünür. *Kavgam*'da, «*O gerçek bir semboldür,*» der. «*Kırmızıda hareketin sosyal fikri, beyazda milliyetçilik, gamalı haçta Âri insanın zaferi için yürüttüğü savaş görünür.*» (20)

Az sonra hücum kıtalarının üniformalarına takılmak ve parti üyeleri tarafından kullanılmak üzere gamalı kol bandı icad edildi. İki yıl sonra Hitler, Nazilerin büyük geçit resimlerinde taşıyacakları ve büyük halk toplantılarında sahneye asa-

cakları standart Nazi bayraklarını tesbit etti. Eski Romalılarından alınmıştı bunlar. Siyah metal bir gamalı başın çevresinde gümüş renkli bir çelenk, ve çelengin üstünde bir kartal vardı. Altında metal bir dikdörtgen, üzerinde NSDAP harfleri yazılıydı. Daha altında saçaklar ve püsküller sarkıyordu. Dörtköşe ve gamalı olan bu bayrağın üstünde şu sözler süslü bir şekilde yazılmış olacaktı: «*Deutschland Erwache!* (Almanya uyan!)»

Bu belki “san’at” değildi, ama büyük propagandaydı. Şimdi artık Nazilerin dilinde başka hiç bir partide olmayan bir sembol vardı: Gamalı haç, savaş sonunun ilk karışık yıllarında kararsızlık içinde bocalıyan aşağı tabaka orta sınıfları yeni bir yöne sürükleyecek mistik bir kudret taşıyordu sanki. Bu bayrağın altında toplanmaya başladılar.

FÜHRER ORTAYA ÇIKIYOR

Yalnız bir konuşmacı olarak değil, aynı zamanda bir propagandacı ve örgütçü olarak da görülmemiş bir kabiliyet olan genç politikacı ve kıskırtıcı, 1921 yazında partinin liderliğini tartışılmaz ve kesin bir şekilde ele aldı. Bunu yaparken birlikte çalıştığı arkadaşlarına merhametsizliğinin ilk acısını tattırdı ve taktik kurnazlığının ilk örneğini verdi. İlerde bunlardan yararlanacak ve çok önemli buhranlardan çok büyük başarılarla çıkacaktır.

Hitler, yazbaşında, Kuzey Alman milliyetçi elemanlarıyla ilişki kurmak ve bunların manevî merkezleri olan Millî Kulüp ile görüşmek üzere Berlin’e gitti. Hareketini Bayyera sınırlarından çıkarıp bütün Almanya’ya yaymak istiyordu. Bu amacı gerçekleştirmek için belki birtakım yararlı anlaşmalar yapabildi. Hitler’in Münih’ten uzakta bulunduğu sırada, Nazi Partisinin önemli komite üyeleri, Hitler’in liderliğini sarsmak zamanının geldiğine karar verdiler. Hitler onlara karşı fazla dikta-

törce davranıyordu. Güney Almanya'da kendileri gibi düşünce guruplarla, özellikle tanınmış Yahudi - avcısı, Hitler'in amansız düşmanı ve rakibi Julius Streicher'in Nüremberg'de kurmaktı olduğu "Alman Sosyalist Partisi" ile birleşmeyi teklif ettiler. Komite üyeleri, bu guruplar başlarındaki hırslı liderleriyle birlikte Nazilerle birleşirse Hitler'in aklını başına tophıyacağından emindiler.

Tehlikeyi sezen Hitler, *Kavgam*'da "budala deliler" dediğ bu insanları ezmek üzere hemen Münih'e döndü. Partiye istifasını verdi. Komite üyeleri, partinin bu kadar fazlasını beklemediğini çabucak anladılar. Hitler onların, yalnız en kuvvetli konuşmacısı değil, aynı zamanda en iyi örgütçüsü ve propagandacısydı da. Sonra, gelirin çoğunu da o sağlıyordu. Konuştuğ halk toplantılarında para topluyor, Ordudan başka kaynaklardan da para buluyordu. Ayrılacak olursa yeni filizlenen Naz Partisi kesin olarak parçalanırdı. Komite istifasını kabul etmedi. Artık durumunun kuvvetinden emin olan Hitler öteki liderleri büsbütün teslim olmağa zorladı. Partinin tek lideri olarak kendisine diktatörce yetkiler verilmesini, komitenin kaldırılmasını ve Streicher gibi gruplarla el altından entrikalar çevrilmesini istedi.

Bu istekler öteki parti üyelerine çok fazla geldi. Komite dekiler, başta partinin kurucusu Anton Drexler olmak üzere arkadaşlarını diktatörlükle suçlayan bir genelge yazdılar ve bir broşür halinde dağıttılar. Hitler'in kendi partisinde karşılığsız en şiddetli suçlama bu olmuştur. Broşür bize, Hitler'in karakteri ve çalışması üstüne birinci elden bilgi sağlamış bulunuyor:

"İktidar ve şahsi hırsı, Herr Adolf Hitler'i, amacı henüz açıklanmayan altı haftalık Berlin ziyaretinden döndürmüştür. Kendisi, arkasındaki karanlık insanlarla saflarımıza ayrılık tohumu saçmanın ve böylece Yahudilerle dostlarının çıkarlarını daha da arttırmanın zamanı geldiğini sanmaktadır. Amacının Nasyonal Sosyalist Partisini kendi ahlâkçı amaçları için atlama tahtası olarak kullanmak olduğu ve partiyi psikolo-

jik bir anda başka bir yola sokmağa zorlamak üzere parti liderliğini ele geçirmek olduğu, hergün daha açıkça anlaşılmaktadır. Bu amacı birkaç gün önce parti liderlerine gönderdiği ultimatodan açıkça anlaşılmaktadır. Mektupta, başka şeyler arasında, partinin tek ve kesin diktatörü olmak istediğini ve partinin kurucusu ve lideri demirci Anton Drexler de dahil olmak üzere, komitenin çekilmesi gerektiğini bildirmektedir.

Bu kampanyayı nasıl yürütebiliyor Yahudi gibi hareket etmekle. Her gerçeği değiştirmekle... Nasyonal Sosyalistler! Bu gibi insanlara dikkat ediniz. Yanılmayınız, Hitler bir demagogdur... Kendisi... sizlere doğrudan başka her masahı yutturacağına inanmıştır.» (21)

Aptalca söylenmiş Yahudi - düşmanı lâflarla gücünü kaybetmiş olmasına rağmen (Hitler Yahudi gibi hareket ediyor!) suçlamalar aslında doğrudur. Ama bunların açıklanması âsiler için başlangıçta sanıldığı kadar yararlı olmadı. Hitler broşürü yazanlara karşı hemen bir iftira dâvası açtı. Drexler, genel bir toplantıda, söylediklerini inkâr etmek zorunda bırakıldı. Partinin iki özel toplantısında Hitler barış şartlarını dikte etti. Tüzük değiştirilerek komite ilga edildi ve kendisine başkan olarak diktatör yetkileri tanındı. Tahkire uğrayan Drexler fahri başkan olarak bir kenara atıldı. Sonra da unutulup gitti. (*) Heiden'in dediği gibi, partideki Cavalier'ler Roundhead'ler üzerinde zafer kazanmışlardı (**). Ama olay bundan daha önemliydi. O günden, yani 1921 Temmuzundan sonra, "liderlik kuralı" konuldu. Bu kural ileride, önce Nazi Partisinin, sonra da Nazi İmparatorluğunun birinci kanunu olacaktır. "Führer" Alman sahnesine çıkmıştı.

Lider, partiyi yeniden örgütlemeye koyuldu. Hitler'e göre bürodan çok mezara benzeyen Sterneckerbrau arkasındaki loş odadan çıkıldı ve Corneliusstrasse'de bir birahanenin yeni bü-

(*) 1923'de partiden ayrıldı. 1924'den 1928 e kadar Bavyera Diyet Meclisinde Başkan Yardımcılığı yaptı. 1930'da Hitler ile barıştı. Ama faal politika hayatına bir daha dönmedi. Heiden'in söylediğine göre Drexler'in sonra ne olduğu bilinmiyor.

(**) İnci Şarl zamanında İngiltere Parlâman*osunda ve iç savaşta çatışan iki grup için kullanılan deyimler.

rolarına geçildi. Taksitle eski bir Adler daktilo makinası, bir kasa, dosya dolapları, mobilya ve telefon alındı. Sonradan da daimi bir sekreter tutuldu. Para da gelmeye başlamıştı. Parti, bir yıl kadar önce, 1920 Aralık ayında, *Voelkischer Beobachter* adında borca batmış, kötü durumda bir gazeteyi satın almıştı. Haftada iki kere çıkan, Yabudi - düşmanı, dedikodularla dolu küçük bir gazeteydi bu. Gazetenin satın alınması için gereken altmış bin markın nereden geldiğini Hitler hiç bir zaman söylememiştir. Ama Roehm'ün *Reichswehr*'deki komutanı ve aynı zamanda parti üyesi Tuğgeneral Ritter von Epp'i, Eckart ile Roehm'ün bu parayı vermeye razı ettikleri biliniyordu. Bu paranın, Ordunun gizli ödeneklerinden verilmiş olması çok muhtemeldi. 1923 yılının başlangıcında *Voelkischer Beobachter* günlük gazete oldu. Böylece Hitler'in eline ber Alman partisinin elinde olması gereken bir propaganda aracı geçti: Partinin görüşlerini yayacak günlük bir gazete... Günlük bir gazetenin devamlı olarak çıkarılabilmesi için ayrıca paraya ihtiyaç vardı. Bu para partideki birtakım proleter softalarının garip görecikleri kaynaklardan geliyordu. Zengin piyano yapımcısının karısı Frau Helene Bechstein para kaynaklarından biriydi. Bu kadın ilk karşılaşmasında genç propagandacıyı beğenmişti, Hitler Berlin'de bulunduğu sıralar Bechstein'lerin evinde kalırdı. Burada partiler düzenlenir, Hitler zenginlerle tanıştırılırdı. Burada dâva için büyük paralar toplandı. Yeni günlük gazetenin bir kısım parası da Frau Gertrud von Seidlitz adında bir kadın tarafından sağlanıyordu. Kadının Finlandiya'daki zengin kâğıt fabrikalarının bazılarında hisseleri vardı.

1923 Martında, Ernest (Putzi) Hanfstaengl adında, Harvard Üniversitesinden yetişme biri *Voelkischer Beobachter* üzerine konulan rehin mukabili partiye bir dolar borç verdi (*).

(*) Hanfstaengl sonradan yazdığı *Unheard Witness* adlı hâtıralarında, kendisinin Hitler'e ilk defa bir Amerikalı tarafından tanıştıldığını söyler. Bu Amerikalı o sıralarda Berlin'deki Amerikan Eçliğinde askeri atışe yardımcısı olarak görevli bulunan Yüzbaşı Truman Smith'di.

Bu adamın annesi Amerikalıydı. Allesi zengindi ve Münih'de sanat eserleri yapımı ile uğraşıyordu. Enflasyon günlerinde verilen bu borç büyük bir paraydı. Parti ile gazeteye bu paranın çok yardımı oldu. Ama Hansftaengl'lerin dostluğu para yardımıdan da ileri gitti. Hanfstaengl'ler, genç savaşçı politikacıya kapılarını açan ilk Münihli zengin ailelerden, Putzi de Hitler'in en iyi dostlarından oldu. Hitler sonradan bu adamı partinin Dış Basın Şubesi şefi yaptı.

Hanfstaengl garip bir adamdı. Alaycı konuşmasıyla dar-kafalılığını saklardı. Aynı zamanda, çok güzel piyano çalardı. Birçok geceler, arkadaşı Hitler Berlin'de iktidarı ele aldıktan sonra da, Führer'in acele çağrısı üzerine yanındakileri bırakıp giderdi. Tuşlara sert sert vurarak piyano çalardı. Yaptığı sululuklarla yorucu bir günün sonunda Hitler'i dinlendirdiği, hattâ eğlendirdiği söyleniyordu. Sonradan bu garip, ama hoş-meşrep Harvard'lı, Hitler'in öteki eski kafadarları gibi, canını kurtarmak için Almanyadan kaçmak zorunda kaldı (*).

İlerde Hitler'in en yakın arkadaşı olacak kimselerin ço-

(*) Hanfstaengl İkinci Dünya Savaşının bir kısmını Vaşington'da enterne edilmiş bir yabancı olarak geçirdi. Fakat fiilen Amerikan hükümetinin Nazi Almanyası üzerinde «danışmanı» oldu. Gerek kendisini, gerekse Nazi Almanyasını tanıyanlar için pek gülünç olan hayatının bu son rolü onu da bir hayli eğlendirmiş omalıdır.

1922 Kasımında Smith, Adolf Hitler adında tanınmamış siyasi bir propagandacının ve onun kurduğu yeni Nasyonal Sosyalist İşçi Partisinin durumunu incelemek üzere Amerikan Elçiliğince Münih'e gönderildi. Yüzbaşı Smith, Amerikan Ordusunun genç bir muvazzaf subayından umulmayacak bir siyasi gözlem gücüne sahipti. 15 - 22 Kasım arasında Ludendorff'u, Vellaht Rupprecht'i ve Bayyera'nın daha birçok siyasi liderlerini gördü. Bunların çoğu Hitler'in parlayan bir yıldız olduğunu, hareketinin hızla siyasi bir kuvvet haline geldiğini söylediler. Smith, Hitler'in konuştuğu bir Nazi toplantısında bulunmak fırsatını da kaçırmadı. Güncesine hemen şunları yazdı: «Hayatımda böyle şey görmedim. Hitler'le tanıştım. Pazartesiye benimle konuşmaya ve bana amaçlarını anlatmaya söz verdi.» Pazartesi günü Smith Hitler'in oturduğu eve gitti.

ğu o sırada ya partiye girmişlerdi, ya da girmek üzereydiler. Rudolf Hess 1920'de partiye girmişti. Mısırdaki yerleşmiş bir Alman toptancının oğluydu Hess, ilk on dört yılını Mısır'da geçirmiş, sonra eğitim görmek üzere Rheinland'a gelmişti. Savaş sırasında bir süre List Alayında Hitler'le birlikte bulunmuş — o sıralarda tanışmıyorlardı — iki kere yaralandıktan sonra uçucu olmuştu. Savaştan sonra Münih Üniversitesine iktisat öğrencisi olarak yazıldı. Ama zamanının çoğunu Yahudi-düşmanı broşürler ve beyannameler dağıtmakla ve o sıralarda Bayye-

«Eski bir evin ikinci katında aşağı yukarı çıplak bir oda» diye anlatıyor Hitler'in kaldığı yeri. O sıralarda Münih'in dışında pek az tanınan geleceğin diktatörü ile uzun uzun konuştu. Amerikan askeri ataşe yardımcısı o gece güncesine, «Müthiş bir demagog!» diye yazdı. «Bu kadar mantıklı ve bağnaz bir adam az bulunur.» Tarih, 22 Kasım 1922 idi.

O gece Smith, Berlin'e hareket etmeden önce, Hanfstaengl'i gördü. Hitler'in konuşmasını anlattı. Ve bu adamla ilgilenmesini söyledi. Nazi lideri o gece bir toplantıda konuşacaktı. Yüzbaşı Smith kendi basın kartını Hanfstaengl'e verdi. Hanfstaengl de birçokları gibi Hitler'in konuşmasına hayran kaldı. Toplantıdan sonra kendisini aradı ve çarçabuk Nazi oldu.

Yüzbaşı Smith, o sıralarda Hitler'in pek az tanındığı Berlin'e döndüğü zaman uzun bir rapor yazdı. Elçilik bu raporu 25 Kasım 1922'de Vasington'a gönderdi. Yazıldığı tarih gözönünde tutulacak olursa bu vesikânın önemi anlaşılır.

Smith raporunda şöyle diyordu:

«Bugün Bavyera'da siyasi kuvvet Nasyonal Sosyalist İşçi Partisidir. Siyasi bir partiden çok bir halk hareketidir bu. İtalyan faşistlerinin Bavyeralı karşılığı sayılmalıdır. Sayısı ile orantılı olmayan bir siyasi nüfuz kazanmıştır.

Adolf Hitler başlangıçtanberi hareketin belibaşlı gücüdür. Bu adamın kişiliği muhakkak ki başarısına hizmet eden etkenlerin en önemlisidir. Bir halk topluluğunu etkileme yeteneği korkunçtur. Özel konuşmamızda, güçlü ve mantıklı bir konuşmacı olduğunu belli etti. Bu hali, bağnaz ciddiyetiyle birleştirildiği zaman, tarafsız bir dinleyici üzerinde çok etkili oluyor.»

Nazi rejiminin ilk yıllarında Berlin'de Amerikan askeri ataşesi olarak görevli olan Albay Smith, güncesini ve Münih seyahatinin notlarını bu kitabın yazarına sunmuştur. Bu bölümün hazırlanmasında bunlardan çok yararlanılmıştır.

ra'da dağınık halde bulunan çeşitli silahlı guruplar içinde döğüşmekle geçiriyordu. 1 Mayıs, 1919'da, Münih'deki sovyet rejimi yokedildiği sırada, ileri ateş hatında bulunuyordu. Bacağın-dan yaralandı. Bir yıl sonra bir akşam Hitler'i dinlemeye gitti. Konuşmasının etkisinde kaldı ve partiye katıldı. Az sonra onun yakın bir arkadaşı, sadık bir adamı ve sekreteri oldu. O sıralar-da Üniversitede geopolitik profesörü olan General Karl Haus-hofer'in geopolitik fikirlerini Hitler'e öğreten odur.

Hess, armağan kazanan teziyle Hitler'in dikkatini çekti. Tezin adı *"İnsan Nasıl Olmak? Almanya'yı Eski Büyüklüğüne Kim Kavuşturacak?"* dı.

«Her türlü otoritenin kaybolduğu yerde ancak bir halk adamı oto-riteyi kurabilir. Diktatörün kökü geniş halk yığınlarının derinliklerine ne kadar inerse, onları psikolojik olarak nasıl yöneteceğini daha iyi anlar; güvenmeyen işçilerin sayısı o kadar azalır. Halkın enerjik saflarında daha çok destekleyici bulur. Onun halk yığınlarıyla ortak hiç bir yanı ol-mayacaktır. Çünkü her büyük adam gibi o da bir şahsiyettir. Gerekliği zaman kan akıtmaktan çekinmez. Büyük sorunlar her zaman kan ve ateşle çözülmüştür. Amacına varmak için en yakın arkadaşlarını ezme-ğe hazırdır. Kanun yapıcı korkunç bir sertlikle açar yolunu. Gerekirse, onları (halkçı) bir asker çizmesinin altında ezer...» (22)

Hitler'in bu genç adamdan bu kadar çok boğlanmasına şaşmamalı. Bu portre belki o sıralardaki liderin portresi değıl-di, ama Hitler öyle olmak istiyordu... Ve oldu da. Bütün ağır-başlılığına ve çahşkanlığına rağmen, Hess aslında dar kafalı bir adamdı. Kaçık fikirlere kolaylıkla kendini kaptırır, bunları büyük bir bağnazlıkla benimserdi. Sonuna kadar Hitler'in en sadık ve güvenilir adamlarından ve kişisel ihtirasa kapılmayan birkaç kişiden biri olarak kaldı.

Alfred Rosenberg, çoklukla partisinin "fikrî lideri" ve "filozofu" diye göklere çıkartıldığı halde, orta zekâlı bir adam-dı. Rosenberg'e daha çok Rus denilebilirdi. İyi yetişmiş birçok Rus "aydını" gibi o da Baltık Almanlarından gelmeydi. Bir ayakkabıcının oğluydu. 12 Ocak, 1893'de Estonya'da Reval

(şimdiki Tallinn) şehrinde doğmuştu. Reval, 1721'denberi Çar-İmparatorluğuna dahildi. Rosenberg, Almanya'da değil, Rusya-da okula gitmeyi seçti. 1917 yılında Moskova Üniversitesinden mimarî diplomasıyla mezûn oldu. Bolşevik İhtilâli sırasında Moskova'daydı. Ve belki de, ileride Nazi Partisindeki bazı düşmanlarının dediği gibi, genç bir Bolşevik ihtilâlcisi olmayı da denedi. Ama 1918 Şubatında Reval'e döndü. O sırada şehre gelmiş olan Alman Ordusuna gönüllü yazıldı. "Rus" luktan vazgeçti. 1918'in sonunda Münih'e geldi. İlk olarak Beyaz Rus göçmenleri çevrelerinde kendini göstermeye başladı.

Rosenberg o sıralarda Dietrich Eckart'ı, onun vasıtasıyla de Hitler'i tanıdı. 1919'un sonunda partiye katıldı. Fiilen mimarî diploması almış bir insan, mimarî okuluna bile girememiş bir insanı elbetteki etkileyecekti. Hitler'i de Rosenberg'in "bilgi" si etkiledi. Hitler genç Baltıklımn Yahudilere ve Bolşeviklere karşı beslediği kını beğendi. Eckart'ın 1923 sonunda ölümünden az önce, Hitler Rosenberg'i *Voelkischer Beobachter*'in baş yazarı yaptı. Bu, kafası karmakarışık, dar görüşlü "filozofu" Hitler, yıllarca, Nazi hareketinin fikrî danışmanı ve dış politikanın bellibaşlı otoritelerinden biri olarak tutmaya devam etti.

Hermann Goering de, Rudolf Hess gibi, savaştan hemen sonra üniversitede ekonomi okumak üzere Münih'e gelmişti. O da Adolf Hitler'in şahsî büyümesine kapıldı. Alman ulusunun büyük savaş kahramanlarından biri olan, savaş sırasında ünlü Richtofen Avcı Bölüğünün son komutanı olarak Almanya'nın en büyük savaş nişanlarından birini kazanan Hermann Goering'e barış zamanının monoton sivil hayatına dönmek, bir çok eski muhariplerden daha zor geldi. Bir süre Danimarka'da, sonra da İsveç'te nakliye pilotluğu yaptı. Bir gün Kont Eric von Rosen'i Stockholm'den oldukça uzakta bulunan malikânesine uçurdu. Malikânede konuk olarak kaldığı sırada, Kontesin kızkardeşi ve İsveç'in sayılı güzellerinden Carin von Kantzow'a âşık oldu. Carin von Kantzow sar'alıydı. Evlenmişti ve sekiz yaşında bir oğlu vardı. Ama kadın evliliğini bozdu, kibar genç

uçucuyla evlendi. Çok parası olduğundan yeni kocası ile Münih'e gitti. Orada debdebe içinde yaşadılar. Hermann, Üniversite-deki çalışmalarla da şöylece meşgul oluyordu.

Çok geçmedi, 1921'de Hitler'e rastladı. Partiye girdi. Kasa-sına ve (şahsen Hitler'e) bol para verdi. Yerinde duramayan enerjisiyle Roehm'ün hücum kitalarını örgütlemesine yardım etti ve bir yıl sonra, 1922'de S.A.'ların komutanı oldu.

Parti diktatörünün çevresini az tanınmış ve çoğu da yavan bir sürü insan sarmıştı. Hitler'in List Alayındaki ilk çavuşu Max Amann, sert, kaba bir adamdı. Ama iyi bir örgütçüydü: Partinin ve *Voelkischer Beobachter*'in ticari işler müdürü oldu. Her ikisinin de malî durumunu çargabuk düzeltti. Hitler, ama-tör bir pehlivan, bir kasap çırağı ve tanınmış bir kabadayı olan Ulrich Graf adında birini kendine muhafız seçti. Hitler'in bir de "saray fotoğrafçısı" vardı. Adı Heinrich Hoffmann'dı. Hitler'-in fotoğrafını yıllarca yalnız bu adamın çekmesine müsaade edilmiştir. Köpek gibi sâdik olan bu adam bu işten hayli para çıkarmasını bildi. Sonunda milyoner oldu. Hitler'in çevresin-de bulunan başka bir kabadayı da Christian Weber adınra bira düşkününü bir at canbazıydı. Eskiden bir Münih birahanesinde fe-dailik yapardı. O günlerde Hitler'e yakın olanlar arasında bir de Hermann Esser vardı. Lideri kadar güzel konuşur, *Voelkischer Beobachter*'de yazdığı Yahudi - düşmanı yazılarla dikkati çe-kerdi. Metreslerinin paralarıyla bir süre yaşadığını saklamazdı. Tanınmış bir şantajcıydı. Kendisini kızdıran parti arkadaşları-nı bile "teşhir" etmekle korkuturdu. Esser bir ara partinin es-ki ve kendi halinde insanlarına bile o kadar saldırmaya baş-ladı ki parti üyeleri kendisinin ihracını istemek zorunad kaldı-lar. Hitler durumu şöyle açıkladı: «Rezilin biri olduğunu biliyorum. Ama işime yaradığı süre onu tutacağım.» (23). Geç-mişleri, ya da o günkü hayatları ne kadar kirli olursa olsun Hitler'in hemen bütün iş arkadaşlarına karşı tutumu buydu. Kaatiller, pezevenkler, homoseksüel sapıklar, beyaz zehir düş-künleri ya da külhanbeyler, onun için hepsi birdi. Yeter ki ken-

di amacına hizmet etsinler.

Örneğin, Julius Streicher'i sonuna kadar tuttu Hitler. Hayata bir ilkokul öğretmeni olarak başlayan bu kötü sadist, 1922'den yıldızının biraz sönmeye başladığı 1939 yılına kadar Hitler'in çevresinde itibardan düşmeyen adamlardan biriydi. Metreslerinin kocalarına bile şantaj yapan ve zamparalığı ile övünen bu adam koyu Yahudi düşmanlığı sayesinde büyük bir servet yapınıştı. *Der Stuermer* adında çıkardığı haftalık dergide Yahudilerin işlediği cinsel cinayetler ve "âyinlerde öldürdükleri" insanlar üzerine korkunç masallar uydurarak para kazanıyordu. Edepsizliği Nazilerin bile çoğunun midesini bulandırmasıydı. Streicher, aynı zamanda, açık resimler de satardı. "Franconia'nın taşsız kralı" diye biliniyordu. İş merkezi Nüremberg'deydi .Orada sözü kanundu. Onu kızdıran ya da ona karşı gelen bir kimse hapisten ve işkenceden kurtulamazdı. Savaş suçlusu olarak sefil bir halde Nuremberg'de kendisiyle karşılaşmaya kadar onu hiç bir zaman eli ya da beli kırbaçsız görmedim. Kırbaçhya kırbaçhya öldürdüğü sayısız insanları gülerek anlatırdı.

Dünyaya bir Luther, bir Kant, bir Schiller, bir Bach, bir Beethoven ve bir Brahms vermiş bir ulusun diktatörü olmak için Hitler'in ilk yıllarda çevresine topladığı kimseler işte bu çeşit insanlardı.

Alman İşçi Partisinin adı Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi olduğu gün — "Nazi" bunun kısaltılmış şeklidir— yani 1 Nisan 1920 günü, Hitler kendi isteğiyle Ordudan ayrıldı. Artık bundan böyle zamanının hepsini Nazi partisine veercekti. Hitler o sıralarda partiden maaş almadığı gibi ondan sonra da almak istemedi.

Peki, o halde Hitler neyle geçiniyordu? Partideki arkadaşları da arasına buna şaşıyorlardı. Parti komitesinin âsi üyeleri 1921'deki suçlamayı yaptıkları sırada bu sorunu açıkça ortaya atmışlardı: «Eğer herhangi bir üye Hitler'e nasıl yaşa-

diğını, eskiden ne iş yaptığını soracak olursa hemen sinirlenir ve hiddetlenir. Şimdiye kadar bu sorulara cevap verilmiş değildir. Bu bakımdan vicdanı temiz olmayabilir. Özellikle kendisini “Münih Kırkı” diye tanıtan bu adamın kadınlara karşı aşırı ilgisi ona bir hayli masrafa mal olmaktadır.»

Hitler sonradan broşürü yazanlara aleyhine açtığı iftira dâvasında bu soruyu cevaplandırdı. Mahkemenin, neyle geçindiği hakkında sorduğu soruya şöyle cevap verdi: «Nasyonal Sosyalist Parti adına konuştuğum zaman para almam. Ama başka örgütlere gidip konuşurum... O zaman elbette bir ücret kabul ederim. Öğle yemeklerini çeşitli parti arkadaşlarımla birlikte yerim. Bundan başka birkaç parti arkadaşım da az miktarda bana yardım ederler.» Bu sözler belki de doğruya çok yakındı. Dietrich Eckart, Goering, Hanfstaengl durumunda olan arkadaşları kirasını ödemek, yiyecek ve giyecek almak için elbette ki Hitler’e para veriyorlardı. İhtiyaçlarının basit olduğu bir gerçektir. 1929 yılına kadar Israr nehrine yakın Thierschbrasse’de, aşağı bir orta sınıf mahallesinde, iki odalı bir yerde otururdu. Kışın eski, basit bir pardesü giyerdi. Sonra bu pardesü resimlerde görüle görüle bütün Almanya’da tanındı. Yazları çoğu zaman şortla dolaşırdı. Bavyeralıların çoğu yazın *Lederhosen* dedikleri bu şortları giyerler. 1923 yılında Eckart ile Esser Berchtesgaden yakınlarında Platterhof’a gittiler. Bu otel sonradan Hitler ile arkadaşlarının yazlık sığınağı oldu. Hitler bu güzel dağlık memlekete âşıktı. Sonradan Berghof adındaki büyük villasını burada kurdu ve savaş yıllarına kadar zamanının çoğunu burada geçirdi.

Ama 1921 ile 1923 arasındaki ateşli günlerde pek dinlenerek, eğlenecek zamanı yoktu. Kendisi kadar küstah ve kıskanç rakiplerinin karşısında yeniden kurulması ve ele alınması gereken bir parti vardı. N. S. D. A. P. Bavyera’da halkın dikkatini çekmek ve desteğini sağlamak için çırpınan sağcı hareketlerden yalnızca biriydi ve Almanya’nın başka yerlerinde de daha birçoqları vardı.

Bir politikacının gözlüyeceği, değerlendireceği ve yararlanacağı bir sürü karışık olaylar ve değişen durumlar karşısındaydı: 1921 Nisanında İtilâf devletleri bir tâmirat hesabı çıkardılar. Almanlardan 132 milyar altın mark —33 milyon dolar— istiyorlardı. Almanlar bunu veremeyeceklerini bağıra bağıra ilân ettiler. Normal şekilde bir dolara karşı dört mark olarak değerlendirilen Alman parası düşmeye başladı. 1921 yazında bir dolar yetmiş beş marka, bir yıl sonra dört yüz marka yükseldi. 1921 Ağustosunda Erzberger öldürüldü. Cumhuriyeti ilân etmiş olan Philipp Scheidemann'ı 1922 Haziranında öldürmeğe teşebbüs ettiler. Aynı ay içinde, 24 Haziranda, Dış İşleri Bakanı Rathenau sokak ortasında vurulup öldürüldü. Her üç olayda da kaatillerin aşırı sağcı oldukları meydana çıktı. Berlin'deki kararsız millî hükümet sonunda Cumhuriyeti Koruma Kanunu çıkararak durumu karşıladı. Siyasî terörcülüğe ağır cezalar kondu. Berlin, sayısız silâhlı derneklerin dağıtılmasını ve siyasî gangsterliğe son verilmesini istiyordu. 1921'de, Bavyera'da aşırı Kabr'ın yerine geçen ılımlı Kont Lerchenfeld bile Berlin'deki millî rejimle geçinemiyordu. Terörcülüğe karşı çıkarılan kanunu uygulamak isteyince o sırada liderleri arasında Hitler'in de bulunduğu Bavyeralı sağcılar Lerchenfeld'i de devirmek için bir komplo hazırladılar ve Cumhuriyeti yıkmak üzere Berlin üzerine yürüdüler. Yeni gelişen Weimar Cumhuriyetinin başında büyük dertler vardı ve yalnız aşırı sağ değil, aşırı sol da varlığını tehdit ediyordu.

III

VERSAILLES, WEIMAR VE BİRAHANE

DARBESİ

Zafer kazanmış Batılı İtilâf ülkelerinde yaşayan insanların çoğu 9 Kasım, 1918'de Berlin'de cumhuriyet ilânını Alman halkı ve ulusu için yeni bir çağın başlangıcı saydılar. Woodrow Wilson, ateşkes anlaşmasından önce yolladığı notalarda, Hohenzollern militarist istibdadının kaldırılması için baskı yaptı. Ve Almanlar da bu isteğe uymayı istemeye istemeye zorunlu saydılar. Kayzer, tahtından feragat etmeye ve kaçmağa zorlandı. Kırallık dağıldı. Almanya'daki hanedanların hepsi hemen tahtlarından indirildi ve bir cumhuriyeti hükümeti kuruldu.

Ama bu bir rastlantıyla oldu! Friedrich Ebert ile Philipp Scheidemann'ın liderliğindeki Sosyal Demokrat çoğunluğu Başbakan Prens Max von Baden'in istifası üzerine, 9 Kasım

üğleden sonra, Berlin'de *Reichstag*'da toplanmıştı. Ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Prens Max yalnızca Kayzer'in tahtından feragat ettiğini bildirdi. Saraç olan Ebert, Wilhelm'in çocuklarından birini —sefih Veliaht olmamak şartıyla— Kayzer'in yerine geçeceğini düşünüyordu. Ebert İngiliz usulü meşrutiyete taraftardı. Sosyalistlerin lideri olduğu halde sosyal ihtilâl istemezdi. Bir defasında, «Sosyal ihtilâlden, günahattan öğrenir gibi öğrenirim,» demişti.

Ama Berlin'in havası ihtilâl kokuyordu. Genel bir grev başkenti felce uğratmıştı. *Reichstag*'ın birkaç sokak ötesinde, geniş Unter den Linden cadesinin aşağılarında Spartakistler, başlarında Sol Sosyalistlerden Rosa Luxemburg ile Karl Liebknecht, Kayzer'in sarayındaki merkezlerinde bir sovyet cumhuriyeti ilân etmeye hazırlanıyorlardı. *Reichstag*'daki Sosyalistler bu haberi alır almaz şaşkına döndüler. Spartakistleri önlemek için hemen bir şey yapılmalıydı. Scheidemann'ın aklına bir fikir geldi. Arkadaşlarına danışmadan Koenigsplatz'a bakan pencereyi açtı, orada toplanan büyük halk yığınlarına, sanki o sıra aklına gelmiş gibi, Cumhuriyeti ilân ediverdi! Saraç Ebert hiddetinden deliye dönmüştü. Hohenzoller'i kurtaracağını umuyordu o.

Böylece Alman Cumhuriyeti rastgele doğdu. Sosyalistler sağlam cumhuriyetçiler olmadıktan sonra tutucular hiç olamazlardı. Üstelik tutucular bunun sorumluluğunu da üstlerine aldılar. Ludendorff ve Hindenburg gibi Ordu liderleriyle hirlikte, iktidara geçmekten çekinen Sosyal Demokratların önüne iktidarı itiverdiler. Böylece teslimin ve barış andlaşmasının imza sorumluluğunu bu demokrat işçi sınıfı liderlerine yüklediler. Böylelikle, yenilmenin, kaybedilmiş bir savaşla borla kabul ettirilmiş bir barışın Alman halkında yarattığı ıstırapın suçunu onların üstüne atmış oldular. Bu, küçük bir çocuğun bile farkına varabileceği basit bir oyundu. Ama Almanyada işe yaradı. Cumhuriyetin karayazısını daha başlangıçta çizdi.

Böyle olmayabilirdi. 1918 Kasımında bütün iktidarı elin-

de bulunduran Sosyal Demokratlar, sağlam bir demokratik cumhuriyetin temellerini çarçabuk atabilirlerdi. Ama bunu yapabilmek için Hohenzollern İmparatorluğunu destekleyen ve demokratik Almanya'ya dört elle sarılmıyacak olan kuvvetlerin tamamıyla ortadan kaldırılması ya da devamlı baskı altında tutulması gerekirdi. Demokratik Almanya aleyhine çalışanlar, Junker derebeyleri ile öteki yüksek sınıflar, büyük kartelleri yöneten sanayi kırılları, savaştan dönmüş silâhlı hür taburlar, İmparatorluk zamanının yüksek memurları, ve hepsinin üstünde, askeri sınıf ve Genel Kurmay üyeleri idi. Sosyal Demokratların, artık hiç bir işe yaramıyan ve iktisadi olmayan büyük malikânelerin çoğu ile sınaî tekelleri ve kartelleri parçalamaları, devlet bürokrasi makinesini, adalet cihazını, polisi, üniversiteleri ve Orduyu yeni demokratik rejime bağlılıkla ve namuslarıyla hizmet etmeyecek olanlardan temizlemeleri lâzımdı.

Almanların öteki sınıflarındaki yerleşik otorite karşısında boynuneğme huyunu kapmış olan ve çoğu iyi niyetli sendikacıardan oluşan Sosyal Demokratlar bunu yapamazlardı. Bunları yapacakları yerde, otoriteyi, modern Almanya'da her zaman hâkim olmuş olan bir kuvvete, yani Orduya bırakmaya başladılar. Ordu savaş alanlarında yenilmişti, ama anayurtta hâlâ ayakta duracağını ve ihtilâli yeneceğini umuyordu. Bu amacına varmak için de sür'atle ve cesaretle harekete geçti.

Cumhuriyet ilân edildikten bir kaç saat sonra, 9 Kasım 1918 gecesi, Berlin'deki Başbakanlık bürosunda Ebert'in telefonu çaldı. Çok özel bir telefundu bu. Çünkü Spa'daki Yüksek Komutanlık Karargâhına özel ve gizli bir hatla bağlanmıştı. Ebert odasında yalnızdı. Telefonu açtı. Telefondaki ses, «Groener konuşuyor,» dedi. Günün olayları sonunda çözülmekte olan Almanya'da siyasî kuvvet olarak ne kaldıysa isteksiz ellerine teslim edilen eski eyer yapıcısı heyecanlandı. General Wilhelm Groener, Karargâh Birinci Komutanı olarak, Ludendorff'un yerini almıştı. O sabah Spa'da, Feld - Mareşal von

Hindenburg'un morali bozulduğunda, askerlerinin bağlılığına güvenemeyeceğini ve artık uzaklaşması gerektiğini Kayzer'e söyleyen oydu. Bu kahramanca hareketi yüzünden asker sınıfı onu hiç bir zaman affetmedi. Ebert ile Groener 1916'danberi birbirlerine saygı duyarlardı. General o yıllarda savaş üretiminin başında bulunuyor, Sosyalist liderlerle çok yakın işbirliği yapıyordu. Kasımın başında — birkaç gün önce — Berlin'de kiralığın ve anayurdun nasıl kurtarılacağını beraberce konuşmuşlardı.

Anayurdun bu en kötü gününde gizli bir telefon hattı onları yine birleştirmişti. Sosyalist liderle Alman Ordusunun ikinci gelen komutanı bir anlaşmaya vardılar. Bu anlaşmayı halk birçok yıllar öğrenemedi, ama anlaşma Alman ulusunun alinyasını çizdi. Ebert, anarşiyi ve Bolşevizmi bastırmayı, Orduyu da bütün geleneğiyle yaşatmayı kabul etti. Bunun üzerine Groener, yeni hükümetin kendini toparlaması ve amacını gerçekleştirmesi için Ordunun hükümete yardımcı olacağına söz verdi.

Ebert «Feld - Mareşal Hindenburg komutayı elinde tutmakta devam edecek mi?» diye sordu. «Feld - Mareşala lütfen hükümetin teşekkürlerini bildiriniz,» diye cevap verdi Ebert. (1)

Alman Ordusu kurtulmuştu. Ama Cumhuriyet daha birinci gününden kaybedilmişti. Groener ile birkaçı dışında, generaler Cumhuriyete hiç bir zaman bağlılıkla hizmet etmediler. Sonunda, başlarında Hindenburg olmak üzere, hükümeti Nazilere teslim ederek Cumhuriyete ihanet ettiler.

O sırada Rusya'daki olaylar Ebert ile Sosyalist arkadaşlarının elbetteki hiç akıllarından çıkmıyordu. Almanya'nın Krenski'si olmak istemiyorlardı. Yerlerini Bolşeviklere kaptırmak niyetinde değillerdi. Almanya'nın her yanında, Rusya'da olduğu gibi, Asker ve İşçi Komiteleri doğuyor ve iktidarı ele alıyorlardı. Bu guruplar, 10 Kasım'da, başlarına Ebert'i getirerek bir Halk Temsilciler Kurulu seçmiş ve Almanya'yı bir süre

yönetmeğe kalkışmışlardı. Aralık ayında Berlin'de Birinci Alman Sovyet Kongresi toplandı. Bütün yurttaki İşçi ve Asker Komitelerinden gelen delegeler Hindenburg'un atılmasını, Muvazzaf Ordunun kaldırılmasını, onun yerine sivil bir muhafız örgütü kurulmasını, subayların erler tarafından seçilmesini ve bu örgütün, Kurulun yüksek otoritesi altında bulunmasını istediler.

Hindenburg ve Groener için bu kadarı fazlaydı. Sovyet Kongresinin yetkisini tanımadılar. Ebert de Kongrenin aldığı kararları uygulamak için hiç bir şey yapmadı. Ama, ölüm - kalım durumunda olan Ordu, desteklemeyi vaadettiği hükümetten daha olumlu hareketler istedi. Noel bayramına iki gün kala, o sırada komünist Spartakist'lerin yönetiminde bulunan Halk Deniz Piyade Tümeni Wilhelmstrasse'yi işgal etti. Başbakanlık binasına girdi ve telefon hatlarını kesti. Ama Ordu karargâhı ile Başkumandanlık arasındaki gizli hat yerinde kalmış ve Ebert bu hattan yararlanarak yardım istemişti. Ordu, Potsdam garnizonunun hükümeti kuracağını vaadetti. Ancak, askerler gelmeden âsi bahriyeliler İmparator Sarayının ahırlarındaki karargâhlarına döndüler. Burası hâlâ Spartakist'lerin elindeydi.

Başlarında Almanya'nın büyük siyasî propagandacılarından Karl Liebknecht ile Rosa Luxemburg'un bulunduğu Spartakist hareketi, bir sovyet cumhuriyeti istemekte devam ediyordu. Spartakistlerin Berlin'deki silâhlı kuvvetleri gün geçtikçe artmaktaydı. Noel gecesini Potsdam'dan gelen muvazzaf askerlerin Deniz Piyade Tümenini İmparatorluk ahırlarından atmak için yaptıkları teşebbüs kolaylıkla püskürtüldü. Hindenburg ile Groener, Ebert'i, aralarındaki anlaşmaya uyarak Bolşevikleri bastırmaya zorluyorlardı. Sosyalist lider bunu elbetteki memnûnlukla yapacaktı. Noelden iki gün sonra Gustav Noske'yi Millî Savunma Bakanı atadı. Yeni bakan, kendisini tanıyanların umutlarını boşa çıkarmadı.

Noske bir kasap ustasıydı. Sendika hareketinde ve Sosyal

Demokrat Parti saflarında yükselmiş, 1906'da *Reichstag*'a girmiş, partide askerî işler uzmanı olarak çalışmıştı. Koyu bir milliyetçi ve kuvvetli bir adam olarak tanınmıştı. Kasım ayının ilk günlerinde Prens Max von Baden, onu Kiel'deki donanma isyanını bastırmakla görevlendirmiş ve o da bu işi becermişti. İri yarı, geniş çeneli, kuvvetli fizik yapısı olan, enerjik bir adamdı. Düşmanlarının söylediklerine göre, her kasap gibi, onun da zekâsı biraz kıttı. Savunma Bakanlığına atandığı gün şunları söyledi: «İnsan dediğin tazi gibi olmalı.»

1919 Ocak ayının ilk günlerinde yumruğunu indirdi. 10 Ocak ile 17 Ocak arasında —Berlin'de bir süre bu haftaya “Kanlı Hafta” adı verildi— Noske'nin emriyle General von Luettwitz (*) komutasındaki Daimî Ordu birlikleri ve kurtarıcılar Spartakistleri ezdi. Rosa Luxemburg ile Karl Liebknecht yakalandılar ve Süvari Muhafız Tümeninin subayları tarafından öldürüldüler.

Berlin'de çatışmalar biter bitmez bütün Almanya'da yeni Anayasayı kabul edecek Millî Meclisin seçimi yapıldı. 19 Ocak 1919'da yapılan seçim, orta ve yüksek sınıfların, “İhtilâl” in üzerinden daha iki ay geçmeden cesaretlerini kısmen kazanmış olduklarını gösterdi. Başka biç bir partinin yükü paylaşmaması yüzünden hükümeti tek başlarına yöneten Sosyal Demokratlar 30,000,000 oyun 13,800,000'ini almışlar ve Parlâmentodaki 421 sandalyanın 185'ini kazanmışlardı ama bu bir

(*) Eski gerici okula mensup bir subay olan General Freiherr Walther von Luettwitz, bir yıl sonra, Kapp hükümet darbesini desteklemek için hür kütaların Berlin üzerine yürüyüşüne önderlik ederek genellikle Cumhuriyet ve Şzellikle Noske'ye ne kadar bağlı olduğunu gösterdi. Ebert, Noske ve hükümetin öteki üyeleri, 13 Mart 1920'de, sabahın saat beşinde Berlin'den kaçmak zorunda kaldılar. Genel Kurmay Başkanı olan ve gûya Savunma Bakanı Noske'nin emrinde bulunan General von Seeckt, Ordunun Luettwitz ve Kapp'a karşı Cumhuriyeti savunmasına izin vermedi. Noske, «Bu gece politikamın iflâs ettiğini anlıyorum,» diye bağırıyordu. «Subaylara olan inancım yıkıldı. Hepiniz beni bıraktınız.» Wheeler . Bennett'in *The Nemesis of Power* adlı kitabından alınmıştır. S. 77).

çoğunluk sayılmazdı tabii. Yeni Almanya'yı yalnızca işçi sınıfının kuramıyacağı açıktı. Roma Katolik kilisesinin siyasî hareketini temsil eden Merkez ile, Aralık ayında eski İlerici Parti ile Sol Millî Liberallerin birleşmesinden doğan Demokrat Parti, beraberce, 11,500,000 oy almışlar, Parlâmentoda 166 sandalye kazanmışlardı. Her iki partide de eski kiralığın geriye getirilmesi için az bir eğilim vardı ama, her iki parti de olumlu, demokratik bir cumhuriyeti destekliyordu.

Tutucuların liderlerinden bir kısmı Kasım ayında saklanmış, Kont von Vestarp gibileri de Ebert'e başvurarak himayesini dilemişti. Tutucular sayıca azalmış, ortadan kalkmışlardı. Partilerine Alman Millî Halk Partisi adını vermişlerdi. Seçimde üç milyondan çok oy almışlar ve 44 milletvekili çıkarmışlardı. Sağ kanat müttefiklerinden Milliyetçi Liberaller de adlarını değiştirmişler, Alman Halk Partisi yapmışlar, aşağı yukarı bir milyon oy ve 19 sandalye kazanmışlardı. Azınlıkta olmakla beraber iki tutucu parti Parlâmentoda sözlerini dinletecek kadar sandalye kazanmışlardı. Parlâmento, 6 Şubat, 1919'da Weimar'da toplandıktan az sonra, bu iki grubun liderleri, İkinci Kayzer Wilhelm'in adını, onun ve generallerinin savaş içinde izledikleri politikayı savunmaya başladılar. Halk Partisinin başı Gustav Stresemann duygularını ve düşüncelerini daha değiştirmemişti. 1919'da bile hâlâ Yüksek Komutanlığın *Reichstag*'-sözcüsü — kendisine "Ludendorff'un genç adamı" deniyordu — ilhak politikasının ve sınırsız denizaltı savaşının koyu bir taraftarı olarak tanınıyordu.

Altı aylık bir tartışma sonunda, 31 Temmuz, 1919'da Parlâmentodan çıkan ve 31 Ağustosda Cumhurbaşkanı tarafından tasdik edilen Anayasa, kâğıt üzerinde, Yirminci Yüzyılın en liberal ve en demokratik, metin olarak da, en yetkin bir belgesiydi. Bu belgenin içinde hemen bemen kıpırdamayan bir demokrasinin çalışmasını garanti edecek güzel ve hayret verici müeyyideler vardı. Kabine fikri İngiltere ve Fransa'dan, kuvvetli ve sevilen bir cumhurbaşkanı fikri Amerika'dan, referandum fikri de İsviçre'den alınmıştı. Listelere dayanan mükem-

mel ve karışık bir nisbî temsil ve seçim sistemi kurulmuş, böylece oyların boşa gitmesi önlenmiş ve ufak azınlıklara Parlâmentoda temsil edilme hakkı sağlanmıştı. (*)

Weimar Anayasası yumuşak bir dille yazılmıştı. İçindeki sözler demokrat bir insanın kulağına hoş geliyordu. Halkın egemen olduğu ilâ nedilmişti: «Siyasî iktidarın kaynağı baltır.» Yirmi yaşını geçen her kadının ve erkeğin seçme hakkı vardı. «Her Alman kanun önünde eşittir... Kişinin hürriyeti hiç bir zaman ihlâl edilemez... Her Almanın... düşüncesini açıkça ifade etmeye hakkı vardır... Bütün Almanların birlik ya da dernek kurma hakları vardır... Almanya'da oturan herkes inanç ve vicdan hürriyetine sahiptir...» Dünyada hiç bir insan bir Almandan daha özgür, hiç bir hükümet Alman hükümetinden daha demokrat olamazdı. Hiç olmazsa kâğıt üzerinde...

VERSAILLES GÖLGESİ

Weimar Anayasasının hazırlıkları daha bitmeden, Anayasanın ve kurulmak üzere olan Cumhuriyetin alinyazısını çizen kaçınıl-

(*) Elbette Anayasada birtakım çatlaklar vardı. Bunlardan bazılarının çok tehlikeli olduğu sonunda anlaşıldı. Nisbî temsil usulü ve fîste hâlinde seçim, her ne kadar oyların dağılmasını önlediyse de bir sürü küçük küçük partilerin türemesine sebep oldu. Bu da Reichstag'da sürekli bir çoğunluğu imkânsız kıldı. Bu yüzden hükümet sık sık değişti. 1930 yılında millî seçime yirmi sekiz kadar parti katılmıştı.

Anayasayı hazırlayanların başında gelenlerden Profesör Hugo Preuss'un fikirlerinden bazıları kabul edilmiş olsaydı Cumhuriyete daha büyük bir istikrar sağlanmış olurdu. Profesör, Weimar'da, Almanya'nın merkezleştirilmiş bir devlet olmasını, Prusya ile öteki devletlerin ellerinden bağımsızlıklarının alınarak bir vilâyet haline getirilmesini teklif etmişti. Ama Parlâmento teklifleri kabul etmedi.

Sonra, Anayasanın 48'inci maddesi bir tehlike ânında Cumhurbaşkanına diktatörce yetkiler tanıyordu. Hindenburg'un Cumhurbaşkanlığı zamanında Bruening, von Papen ve Schleicher'in Reichstag'a danışmadan bu yetkileri kullanmaları, Almanya'da Hitler'in ortaya çıkmasından önce bile, parlâmenter demokrasi hükümetlerini yıkmıştı.

maz bir olayla karşılaşıldı: Versailles Andlaşmasının hazırlanması... Barışın ilk karışık ve gürültülü günlerinde, Weimar'da Millet Meclisi hazırlıkları yapılırken bile, Alman halkı yenilgisinin sonuçlarına pek aldırış etmez görünüyordu. Ya da aldırış etse bile, İtilâf devletlerinin zoruyla Hohenzollern'lerden kurtulduktan, Bolşevikleri ezdikten ve demokratik bir cumhuriyet kurduktan sonra, artık savaşın kaybedilmiş oluşu üzerine değil, Başkan Wilson'un ünlü On Dört Prensibi üzerine dayanan âdil bir barışa hak kazandıklarına inanıyorlardı.

Almanların hâfızası bir yıl önceye kadar bile gidemiyordu. 3 Mart 1918'de, muzaffer Alman Yüksek Komutanlığı, yenilmiş Rusya'ya Brest - Litovsk'da öyle bir barış andlaşması imzalatmıştı ki, savaşın heyecanları geçtikten yirmi yıl sonra bu konu üzerinde yazı yazan bir İngiliz tarihçisi, bu andlaşmanın "çağdaş tarihte bir örneği daha bulunmayan utandırıcı bir belge" olduğunu söylemiştir (2). Bu andlaşma Rusya'yı, Avusturya, Macaristan ve Türkiye büyüklüğünde bir araziden ve 56,00,000 nüfusundan ayırıyordu. Yâni Rusya, nüfusunun yüzde 32'sini kaybediyordu. Demiryollarının üçte biri, demir cevherinin yüzde 72'si, bütün maden kömürü üretiminin yüzde 89'u ve 5000 fabrika ve sanayi tesisi elinden alınıyordu. Bundan başka Rusya, Almanya'ya altı milyar marklık tazminat ödemeye mecbur tutulmuştu.

Almanlar 1919 ilbaharında son günlerinde birden uyandılar. İtilâf devletlerinin, Almanya'ya danışmadan kararlaştırdıkları Versailles Andlaşmasının maddeleri, 7 Mayısta Berlin'de yayınlandı. Bu, son dakikaya kadar kendi kendini aldatmakta direnen halk için hüyük bir darbe oldu. Andlaşmayı protesto etmek ve Almanya'nın andlaşmayı imzalamasını önlemek amacıyla bütün yurttaki büyük, öfkeli halk gösterileri yapıldı. Weimar Parlâmentosu kurulduğu sırada Başbakan olan Scheidemann, «Bu andlaşmayı imzalayan eller kırılsın!» diye bağırıyordu. Geçici Cumhurbaşkanı Ebert ile hükümet, andlaşma maddelerini "gerçekleştirilemez, ve tahammül edilmez" bul-

duklarını resmen açıkladılar. Ertesi gün Versailles'daki Alman delegasyonu, inatçı Clemenceau'ya bir mektup yazarak böyle bir andlaşmaya "hiç bir ulusun tahammül edemeyeceğini" bildirdi.

Andlaşmanın tahammül edilemeyecek yanı neydi? Andlaşmaya göre Alsace - Lorraine Fransa'ya, bir kısım toprak Belçika'ya, Schleswig'de aynı miktar toprak Danimarka'ya — plebisit yapıldıktan sonra — verilecekti. Danimarka'ya verilecek olan bu toprakları Bismarck geçen Yüzyılda Danimarkalıları yenerek almıştı. Almanya'nın Polonya taksimi sırasında aldığı topraklar, bir kısmı plebisitten sonra olmak üzere, yeniden Polonyalılara verilecekti. Almanları en çok kızdıran bu maddeydi. Çünkü bu maddeye göre Polonya'nın bir koridorla denize çıkması için Doğu Prusya'nın anavatandan ayrılması öngörülmüştü. Sonra Almanlar aşağı bir ırk saydıkları Polonyalıları nefret ederlerdi. Andlaşmanın, savaşa başlama sorumluluğunu kabule Almanları zorlaması, ve Almanlardan Kayzer İkinci Wilhelm ile öteki sekiz yüz kadar "savaş suçlusu" nu İtilâf devletlerine teslim etmelerini istemesi Almanları daha az kızdırmamıştı.

Tamirat borçları daha sonra tesbit edilecekti. Ancak şimdilik ilk taksit olarak 1919 ile 1921 yılları arasında altın mark olarak beş milyar dolar ödenecekti. Tamirat borçlarının bazıları para olarak değil, mal olarak alınacaktı. Kömür, gemi, kereste, canlı hayvan v.b. gibi... Ama andlaşmanın en kötü yanı Almanya'nın fiilen silabsızlanması (*) ve böylece Avrupa'ya bâkim olmasının bir süre için önlenmesiydi. Bununla birlikte, Almanların kızdığı Versailles Andlaşması onların Ruslara kabul ettirdiği andlaşmadan farklı olarak, Almanya'ya coğrafya ve ekonomi bakımından dokunmuyor ve büyük bir ulus ola-

(*) Andlaşmada Ordu 100.000 uzun süreli gönüllüye indiriliyor, uçak ve tank yasak ediliyordu. Genel Kurmay da kanundışı oluyordu. Donanma ufak bir kuvvet haline getiriliyor ve 10.000 tonilâtoluktan yukarı denizaltıların ya da teknelerin yapılması yasaklanıyordu.

rak almanya'nın siyasi birliğini ve kudretini tanıyordu.

Weimar'daki geçici hükümet, Versailles "dikta" sını olduğu gibi kabul etmenin şiddetle aleyhindeydi. Yalnız Erzberger andlaşmanın kabulünü istiyor, maddelerde kolay kaçamak yolları bulunabileceğini iddia ediyordu. Halkın ezici çoğunluğu, sağından soluna kadar, hükümeti destekliyordu.

Peki, ya Ordu? Andlaşma reddedilirse Ordu batıdan gelecek bir saldırıya karşı koyabilecek miydi? Ebert bu konuyu, karargâhını Pomeranya'da Kolberg'e nakletmiş bulunan Yüksek Komutanlığa sordu. Feld - Mareşal Hindenburg, Alman askerî mukavemetinin boğuna olacağını düşünen General Groenerin etkisinde kalarak, 17 Haziranda şu cevabı verdi:

«Çatışmaların yeniden başlaması halinde (Polonya'daki) Posen vilâyetini yeniden alabilir ve doğudaki sınırlarımızı koruyabiliriz. Ancak batıda itilâf devletlerinin sayıca üstünlüğünü ve her iki kanadımızdan sarkma ihtimallerini gözönünde tutacak olursak, düşmanın ciddi bir saldırısına karşı koyabileceğimizi pek sanmıyoruz.

Bu bakımdan harekâtın başarı ihtimali çok şüphelidir. Ancak, bir asker olarak, utandırıcı bir barışı kabul etmektense namuslu olarak ölmenin daha doğru olacağını söylemekten kendimi alamıyorum.»

Sayın Başkomutanın son cümlesi tam Alman askerî gelenegine uygun bir sözdü. Ama Alman halkının bilmediği bir gerçek, bu sözde ne kadar samimiyet payı olduğunu kolayca anlatabilirdi: O günkü durumda İtilâf devletlerine mukavemet etmeye çalışmanın yalnız umudsuz sonuçlar yaratmakla kalması, aynı zamanda, Orduda muhafaza edilmekte olan subay kadrosunu ve Almanya'nın kendisini de mahvedeceği konusunda Hindenburg ile Groener aralarında mutabık kalmışlardı.

Müttefikler şimdi Almanya'dan kesin cevap bekliyorlardı. Hindenburg'un Ebert'e yazılı olarak cevap vermesinden bir gün önce, yâni 16 Haziranda, Müttefikler Almanlara bir ültimat vermişlerdi: Andlaşma ya 24 Haziranda kabul edilecekti ya da ateşkes anlaşması sona erecek ve Müttefik devletler "şartlarını kabul ettirmek için gerekli tedbirleri" alacaklardı.

Ebert, Groener'e bir kere daha başvurdu. Yüksek Komutanlık, İtilâf devletlerine karşı girişilecek askeri bir mukavemette en ufak bir başarı ihtimali gördüğü takdirde Parlâmentoda anlaşmanın reddini sağlayacağına söz veriyordu. Ancak kendisine hemen cevap verilmeliydi. 24 Haziran gelmişti. Ültimatın son günüydü. Kabine son kararını vermek üzere öğleden sonra saat 4.30'da toplandı. Hindenburg ile Groener bir daha görüştüler. İhtiyar, yorgun Feld-Mareşal, «Silâhlı bir mukavemetin imkânsız olduğunu siz de biliyorsunuz,» dedi. 9 Kasım 1918'de, Spa'da, son acı gerçeği Kayzer'e bildiremediği ve bu görevi Groener'e bıraktığı gibi, Cumhuriyetin geçici Cumhurbaşkanı'na da gerçeği söyleyemedi. Groener'e «Cumhurbaşkanına siz de cevap verebilirsiniz,» dedi (3). Ve cesur General, subay kadrosunun hatalarından sorumlu tutulacağını bile bile, Feld - Mareşal'a ait bir sorumluluğu daha üzerine olarak, Yüksek Komutanlığın görüşünü Cumhurbaşkanı'na telefonla bildirdi.

Ordu liderlerinin sorumluluğu üzerine almadıklarını (bu gerçek az sonra Almanya'da unutulacaktı) gören Millî Meclis büyük bir çoğunlukla barış andlaşmasının imzasını tasdik etti ve bu karar İtilâf devletleri ulti-matom göndermeden on dokuz dakika önce Clemenceau'ya bildirildi. Dört gün sonra, 28 Haziran, 1919'da barış andlaşması Versailles Sarayının aynalı salonunda imzalandı.

KARDEŞ KAVGASI

O günden sonra Almanya bölündü.

Tutucular ne barış andlaşmasını, ne de bu andlaşmayı tasdik etmiş olan Cumhuriyeti kabul ediyorlardı. Ordu da, General Groener hariç, yeni demokrat rejimi desteklemeye yemin ettiği ve Versailles'daki imzaya ait son kararı verdiği halde, andlaşmayı kabul etmiyordu. Tutucular, Kasım "İhtilâli" ne rağmen ekonomik gücü ellerinde bulunduruyorlardı. Sanayi, bü-

yük malikâneler ve tülkedeki sermayenin çoğu onlardaydı. Zenginliklerini, bundan böyle, Cumhuriyeti yoketmek için kullanabilir, siyasî partileri ve siyasî basını bu amaç için paralarıyla besleyebilirdi.

Ordu, barış andlaşmasının daha mürekkebi kurumadan, andlaşmanın askerî yasaklarından birtakım kaçamaklar yapmaya başladı. Ordu böylelikle Sosyalist liderlerin korkaklıkları ve kısa görüşlülükleri yüzünden, yukarıda gördüğümüz gibi yalnız eski Prusyalı gelenegini sürdürmekle kalmıyor, aynı zamanda, yeni Almanya'da siyasî gücün merkezi haline de geliyordu. Ordu, kısa ömürlü Cumhuriyetin son günlerine kadar, hiç bir siyasî harekete yatırım yapmadı. Ama zeki General Hans von Seeckt'in yarattığı 100.000 kişilik ufak *Reichswehr* küçük olmakla birlikte devlet içinde bir devlet oldu. Ulusun iç ve dış politikasında gün geçtikçe etkisini arttırdı, sonunda öyle bir zaman geldi ki Cumhuriyetin varlığı ancak su-bay kadrosunun isteğine bağlı oldu.

Ordu, devlet içinde devlet olduğu için millî hükümet ona karışmıyordu. Weimar Anayasasına göre Ordunun, öteki Batı demokrasilerinde olduğu gibi, kabine ve Parlâmentonun emrinde bulunması gerekirdi. Ama olmadı. Ordu kadrosu kiralıcı. Cumhuriyet - düşmanı anlayışından vazgeçmedi. Scheidemann ve Grzesinski gibi bir kaç Sosyalist lider silâhlı kuvvetlerin "demokratlaştırılmasını" istediler. Ordunun, eski otoriter, emperyalist geleneğe bağlı subayların elinde bırakılmasındaki tehlikeyi görüyorlardı. Ama bu görüşte olanlara yalnız generaller değil, başlarında Savunma Bakanı Noske olmak üzere, Sosyalist arkadaşları da karşı koydular. Cumhuriyetin proleter bakanı, "Dünya Savaşının kahraman asker anısını" diriltmek istediğini övünerek söyledi. Meşru olarak iktidara geçmiş bir hükümetin, kendi demokratik ruhuna bağlı, *Reichstag*'ın ve kahinenin emrinde yeni bir ordu yaratmaması, zamanın göstereceği gibi, Cumhuriyet için korkunç bir hata olmuştur.

Adalet cihazının temizlenmemesi de büyük bir hata idi. Bu

cihazın yöneticileri sonradan karşı - ihtilâlin elebaşları olmuşlar, adaleti kendi politik amaçlarına âlet etmişlerdir. Tahrikçi Franz L. Neumann'ın dediği gibi, «siyasî adaletin Alman Cumhuriyetinin hayatından en karanlık sayfaları teşkil ettiği kaçınılmaz bir sonuçtur.» (4). 1920'de, Kapp darbesinden sonra, hükümet 705 kişiyi vatan ihaneti suçuyla mahkemeye sevk etmişti. Bunların içinde yalnız biri mahkûm oldu: Berlin polis müdürü... Hem de beş yıl "onur kırmayan göz hapsi" ne. Prusya hükümeti mahkûm olan müdürün emeklilik hakkını kaldırdığı halde Yüksek Mahkeme iadesine karar verdi. 1926 Aralık ayında bir Alman mahkemesi, Kapp darbesinin askeri lideri General von Luettwitz'e, hükümete isyan ettiği sırada ve adaletten kaçarak Macaristan'da kaçak yaşadığı beş yıl içinde işleyen emeklilik hakkını tanıdı.

Oysa yüzlerce Alman liberali, yazı ya da sözle Ordunun Versailles Andlaşmasını durmadan nasıl bozduğunu açıkladıkları, ya da bu hareketi kötiledikleri için vatan ihaneti suçuyla ağır hapse mahkûm edilmekteydi. Cumhuriyeti destekliyenlere ihanet kanunları merhametsizce uygulanıyordu. Cumhuriyeti yıkmak isteyenlerse, az sonra Adolf Hitler'in de öğreneceği gibi, serbestce geziyorlar, ya da hafif cezalara çarptırılıyorlardı. Kaatiller bile, sağa mensup oldukları ve demokratları öldürdükleri takdirde, Ordu subaylarının ve sağcılarının yardımıyla mahkemelerin elinden kurtarılıyorlardı.

Öteyandan, bizim yumuşak Sosyalistler, demokratların ve Katolik Merkezçilerin yardımıyla, daha doğduğu zaman sendeleyemeyen zavallı Cumhuriyeti ayakta tutmaya çalışıyorlardı. Gün geçtikçe sayıları ve cesaretleri artan düşmanlarının kinlerine, iftiralarına ve arasına da kurşunlarına karşıkoyarak zorunda idiler. *Batının Çöküşü* adlı kitabından ötürü göklere çıkarılan Oswald Spengler şöyle bağırıyordu, o sıralarda: «Weimar Anayasası halkın kalbinde daha başlangıçta mahkûm edilmiştir!» Aşağıda, Bavyera'da, genç kundakçı Adolf Hitler bu yeni milliyetçi, demokrasi - düşmanı, Cumhuriyet - düşmanı

akımın gücünü doğru kestirip onunla koşturmaya başladı.

Olaylar da ona çok yardım etti. Özellikle şu ikisi: markın düşmesi ve Fransa'nın Ruhr bölgesini işgali... Yukarıda gördüğümüz gibi, 1921 yılında bir dolar 75 marka yükseldiği zaman mark yuvarlanmaya başlamıştı. Ertesi yıl mark dolar başına 400'e, 1923'ün başında 700'e düştü. 1922 sonbaharında Alman hükümeti İtilâf devletlerinden tâmirat ödemelerinde bir erteleme yapılmasına müsaade edilmesini istedi. Poincaré'nin Fransız hükümeti bunu derhal reddetti. Almanya kereste teslimatını yapmayınca, savaş sırasında Fransa'nın Cumhurbaşkanlığını yapmış olan dikkafalı Fransız Başbakanı Fransız kuvvetlerine Ruhr'un işgalini emretti. Yukarı Silezya'nın Polonya'ya verilmesinden sonra Almanya'nın muhtaç olduğu kömür ve çeliğin dörtte üçünü sağlayan bu can noktası böylece Almanya'nın elinden gitmiş oldu.

Alman ekonomisine indirilen bu darbe, halkı 1914'denberi görülmemiş bir şekilde biraraya getirdi. Ruhr işçileri genel grev ilân ettiler. Pasif direniş kampanyası açan Berlin hükümetinden para yardımı gördüler. Ordunun yardımıyla sabotajlar ve çete savaşları düzenlendi. Fransız hükümeti bu harekete tutuklamalar, sürgünler, hattâ ölüm cezalarıyla cevap verdi, ama Ruhr'da bir çark bile dönmedi.

Alman ekonomisi bu kadar sıkışık duruma girince markın düşüşü de hızlandı. 1923 Ocak ayında, Ruhr'un işgalinde, bir dolar 18,000 marka yükselmışti. Haziranda 160,000 marka, Ağustosta 1 milyon marka yükseldi. Kasımda, artık vurma saatinin geldiğini düşündü Hitler. Bu sıralarda bir dolar almak için dört milyar mark lâzımdı. Sonradan bu miktar trilyonlara çıktı. Alman parası bütünüyle değerini yitirmişti. Maaşların ve gündeliklerin satınalma gücü sıfırdı. Üst sınıfların ve işçilerin ömürleri boyunca biriktirdikleri paralar bir anda yok olmuş gitmişti. Ama yok olan önemli bir şey daha vardı. Halkın Alman toplumunun ekonomik yapısına inancı... Tasarrufları ve yatırımları teşvik etmiş olan ve bunlardan sağlam bir gelir sağlıya-

cağını vaadeden, sonra da taahhütlerinden dönen bir toplumun ölçüleri ve yaptığı işler ne kadar iyi olabilirdi? Bu, halkı dolandırmak değil de neydi? Bu felâketin suçlusu düşmana teslim olan, tamirat yükünü kabul eden demokratik Cumhuriyet değildi miydi? Ne yazık ki Cumhuriyet yönetimi yaşamak için üzerine bir sorumluluk almış bulunuyordu. Bütçeyi denkleştirmekle enflasyon pekâlâ önlenebilirdi. Bu zordu, ama imkânsız değildi. İyi bir vergi sistemi bunu sağlayabilirdi. Ama yeni hükümet böyle bir sistemi kurmak cesaretini gösteremedi. Bundan başka, savaş masrafları — 164 milyar mark — kısmen de olsa doğrudan doğruya vergilerle karşılanmamış, 93 milyarı savaş istikrazlarıyla, 29 milyarı hazine bonolarıyla, geri kalanı da kâğıt para basımını arttırmakla sağlanmıştı. Cumhuriyet hükümeti vergi verecek güçte olanların vergilerini, yükseltecek yerde, 1921 yılında fiilen indirilmişti.

Ondan sonra, hükümet, halk kitlelerinin düşeceği sefaleti gözönünde tutmadan, kendi çıkarlarını düşünen büyük sanayicilerin teşvikiyle, devleti kamu borçlarından kurtarmak, tamirat borçlarını ödemeden kaçmak ve Fransızları Ruhr'da sabot etmek amacıyla markın düşmesine bile bile göz yumdu. Bundan başka, paranın değerini kaybetmesinden yararlanarak ağır sanayi borçlarını değersiz marklarla ödeyip borçlarından kurtuldu. Barış andlaşmasının yasağından kaçmak için o sırada *Truppenamt* (Asker Bürosu) adı altında gizlenen Genel kurmay, Almanya'nın böylelikle savaş borçlarından kurtulacağını ve Almanya'yı mali bakımdan yeni bir savaşa hazırlayacağını umuyordu.

Oysa halk kitleleri, paranın değerini kaybetmesi sonucunda, sanayi kırıllarının, Ordunun ve devletin ne kadar kazançlı çıktığını anlamadılar. Onların bütün bildikleri şey, koskoca bir banka hesabıyla birkaç havucun, bir kilo patatesin, bir iki kilo şekerin ve yarım kilo unun bile satın alınamadığıydı. Teker teker iflâs etmiş olduklarını biliyorlardı. Ve her gün midelelerini kemiren açlığı da biliyorlardı. Bu sefil ve umutsuz durum-

da olup bitenlerden Cumhuriyeti sorumlu tutuyorlardı. Bütün bunlar Adolf Hitler'e Tanrının gönderdiği nimetlerdi.

BAVYERA İSYANI

«Hükümet bu kâğıt parçalarını hiç aldırmadan basıp duruyor, çünkü baskı durrusa hükümet de topu atacak,» diye bağı-
rıyordu Hitler. «Çünkü matbaalar bir kere durdu mu —markın
stabilizasyonu için bu gereklidir — dolandırıcılık hemen gün ışı-
ğına çıkacak... İnanın bana, sefaletimiz daha da artacak. Alçak-
lar işlerini yola koyacaklar. Neden? Çünkü devletin kendisi en
büyük dolandırıcı ve dalevereci de ondan. Devletin kendisi hır-
sız!... Eğer halk bir yanda milyarlar dururken açlıktan ölmek-
ten korkuyorsa şu sonuca varmalıdır: Genellikle halkı dolandır-
ma fikri üzerine kurulmuş bir devlete artık boyun eğemeyiz.
Biz bir diktatörlük istiyoruz...» (5)

Basıboş sürüp giden enflasyonun yarattığı zorluklar ve ka-
rarsızlıklar elbetteki milyonlarca Almanı bu sonuca sürüklü-
yordu. Hitler de bu halkın önüne düşmeye hazırды. Hitler 1923'-
deki anarşik şartların Cumhuriyeti devirmek için bir daha ele
geçmiyecek bir fırsat yarattığını düşündü. Karşı - ihtilâle
kendisi önderlik ettiği takdirde bunun doğuracağı bir sürü zor-
luklar vardı. Böyle bir hareketin önderi olmadan bu zorluklar-
la pek ilgilenmek niyetinde değildi.

İlk olarak, Nazi Partisi gerçi sayıca hergün artıyordu ama,
Bavyera'da bile daha henüz önemli bir parti olmaktan uzak-
tı. Bavyera'nın dışında ise hiç tanınmıyordu. Böyle bir küçük
parti Cumhuriyeti nasıl yıkabilirdi? Karşısına çıkan zorluklar-
dan kolay kolay yılmayan Hitler bunun bir yolunu buldu. Bav-
yera'daki bütün Cumhuriyet - düşmanı, milliyetçi güçleri kendi
önderliği altında toplayabilirdi. Sonra, Bavyera hükümetinin,
Bavyera'daki silâhlı derneklerin ve *Reichswehr*'in yardımıyla
— bir yıl önce Mussolini'nin yaptığı gibi — Berlin üzerine bir
yürüyüşe geçebilir ve Weimar Cumhuriyetini alaşağı edebilirdi.

Mussolini'nin elde ettiği kolay başarının onda bu fikri yaratmış olduğu kesindir.

Fransızların Ruhr'u işgali, Almanların bu geleneksel dűřmanına karşı kinlerini yeniden uyandırdı ve böylece milliyet çink ruhunu yeniden canlandırdı ama, bu olay Hitler'in işini bozdu. Hitler'in istediği en son şeydi bu. Onun amacı Cumhuriyeti ortadan kaldırmaktı. Almanya ancak kendi ihtilâlini yaparak bir diktatörlük kurduktan sonra Fransa'yı ele alabilirdi. Hitler o günler geçerli olan kamu eğilimi karşısında hiç de tutulmayan bir politika izledi : «Hayır, Fransa kahrolmasın, Anayurda ihanet edenler, Kasım kaatilleri kahrolsunlar! Parolamız bu olmalıdır.» (6)

1923 yılının ilk aylarında Hitler kendisini bu parolaya verdi ve bütün gücüyle onu etkili kılmaya çalıştı. şubat ayında, daha çok Roehm'ün örgütçü yeteneği sayesinde, Bavyera'nın silâhlı dört "yurtsever derneği" Nazilerle birleşti ve Hitler'in siyasi önderliğinde *Arbeitsgemeinschaft der Vaterlaendischen Kampfverbaende* (Anayurt İçin Döğüşen Derneklerin Çalışan Birliği) adında bir örgüt oldu. Eylülden *Deutscher Kampfbund* (Alman Dövüş Birliği) adı altında daha güçlü bir gurup kuruldu. Hitler gurubun üç liderinden biriydi. Bu örgüt, 1870'de Sedan'da Almanların Fransa'yı yenmelerinin yıldönümünü kutlamak üzere, 2 Eylülden Nuremberg'de yapılan büyük halk toplantısında kuruldu. Modern Almanya'nın faşist eğilimli gurupları nın çoğu oradaydı ve Hitler millî hükümete karşı söylediği şiddetli bir söylevden sonra bir miktar alkış topladı. Yeni *Kampfbund*'un amaçları açıkça anlatıldı. Amaç Cumhuriyeti ortadan kaldırmak ve Versailles Andlaşmasını yırtmaktı.

Hitler, Nuremberg toplantılarında gösteri yapanların yürüyüşünü General Ludendorff'un yanında seyretti. Bu bir rastlantı değildi. Hitler, adını Berlin'deki Kapp hükümet darbesine karıştırmış ve o zamandanberi bir sağcı karşı - ihtilâli durmadan kışkırtmış olan bu savaş kahramanı üzerinde bir süredenberi çalışıyor, kafasındaki hareketi onun destekliyeceğini umu-

yordu. İhtıyar General politikadan anlamazdı. Münih'in dışında yaşıyor, Bavyeralılardan, Bavyeralı görünmeğe çalışan Velihaht Rupprecht'den, Almanya'daki devletler içinde Katolikte en ileri giden bu yöresel Katoliklerden nefretini gizlemiyordu. Hitler bütün bunları biliyordu. Ama General amaçlarına uygundu. Yalnız Ludendorff'un milliyetçi karşı ihtilâlin siyasî lideri olmasını istemiyordu. Oysa savaş kahramanının bütün birsiyla bu rolü oynamak istediği biliniyordu. Hitler bu rolü kendisi ne saklamıştı. Yine de Ludendorff'un adı, bütün Almanya'daki subaylar ve tutucular arasındaki ünlü, henüz Bavyera'nın dışında tanınmayan bu taşra politikacısı için bir yatırım olabilecekti. Hitler, Ludendorff'u plânlarına almaya başladı.

1923 yılının sonbaharında Alman Cumhuriyeti ile Bavyera devleti arasındaki ilişki bir buhran noktasına geldi. 26 Eylül'de Başbakan Gustav Stresemann Ruhr'daki pasif direnmenin bittiğini ve Alman savaş borçlarının yeniden ödenmeğe başlayacağını ilân etti. Hindenburg ile Ludendorff'un eski bir sözcüsü, koyu bir tutucu ve gizliden gizliye de kiralıcı olan Başbakan, kurtarılması, birliğini kurması ve tekrar eski gücünü kazanması istendiği takdirde Almanya'nın hiç olmazsa bir zaman için bir huzur dönemine girmesi gerektiği sonucuna varmıştı. Daha ileri gidilirse sonunda bir iç savaş başlayabilir, bu da, bütün ulusun son olarak ortadan silinmesiyle sonuçlanabilirdi.

Ruhr'da Fransızlara karşı başlayan direnme hareketinden vazgeçilmesi ve tâmirat borçlarının yeniden ödenmeye başlaması Alman milliyetçileri ile, o sırada onlar kadar güçlenmekte olan ve Cumhuriyeti eleştirme konusunda onlara katılan Komünistler arasında büyük bir öfke ve çılgınlık yarattı. Stresemann hem aşırı sağdan hem de aşırı soldan gelen önemli başkaldırma hareketleriyle karşılaştı. Ruhr ve tamirat konularındaki politikasını değiştirdiğini açıkladığı gün olağanüstü durum ilân etmiş Cumhurbaşkanı Ebert de kendisine katılmıştı. Almanya'da yürütme gücü, 26 Eylül 1923'den 1924 Şubatına

kadar, Olağanüstü Durum Kanunu gereğince, Savunma Bakanı Otto Gessler ile Ordu Komutanı General von Seeckt'in elinde kalacaktı. Ashında bu, General ile ordusunu fiilen Almanya'nın diktatörü yapmak demektir.

Bavyera bu çözümü hiç kabul edecek durumda değildi. Eugen von Knilling'in başkanlığındaki Bavyera kabinesi de 26 Eylülde kendine göre bir olağanüstü durum ilân etti. Sağcı, kıralcı eski Başbakan Gustav von Kahr'ı Devlet Komiseri yaparak ona diktatör yetkileri tanıdı. Berlin'de, Bavyera'nın Alman birliğinden ayrılmasından, Wittelsbach hanedanını yeniden tahta getirmesinden ve belki de Avusturya ile bir Güney Alman birliği kurmasından korkuluyordu. Cumhurbaşkanı Ebert çarçabuk kabineyi topladı ve General von Seeckt'i toplantıya çağırdı. Ebert, Ordunun ne yanda olduğunu öğrenmek istiyordu. Seeckt hiç çekinmeden cevap verdi: «Ordu, Bay Başkan, benim arkamdadır.» (7)

Tek gözüllüklü, dik bakışlı Prusyalı Baş Komutanın verdiği bu soğuk cevap Alman Cumhurbaşkanı ya da Başbakanını hiç de beklendiği gibi şaşırtmadı. Ordunun zaten devlet içinde devlet olduğunu, yalnızca kendi kendine bağlı bulunduğunu biliyorlardı. Nitekim yukarıda gördüğümüz gibi, üç yıl önce Kapp-kuvvetleri Berlin'i işgal ettikleri zaman Seeckt'e aynı şekilde başvurulmuş, o sırada Ordu Cumhuriyeti değil, âsi Generali desteklemişti. Şimdi, 1923'de, bütün sorun Seeckt'in yerini tayin etmekteydi.

Neyse ki bu sefer Seeckt, Cumhuriyetin arkasında yer aldı. Cumhuriyete, demokratik ilkelere inandığından değil, Bavyera'da ve kuzeyde çıkan isyanlar yüzünden tehlikeye düşen rejimi bir süre desteklemeyi, Ordunun muhafazası ve Almanya'nın bir iç savaştan uzak bulundurulması bakımından gerekli saydığından ötürü bu yolu tutmuştu. Münih'deki Ordu karargâhında bulunan yüksek rütbeli subayların Bavyera'nın Almanya'dan ayrılmasını istemiyenleri desteklediğini biliyordu. Eski Genel Kurmay subaylarından Albay Buchrucker'-

in Berlin'i işgal etmek ve Cumhuriyet hükümetini devirmek üzere bir "Kara *Reichswehr*" komplosu hazırladığından haberi vardı. Soğuk bir ince hesap ve kesin kararlar Orduyu doğru yola getirmeye ve iç savaş tehlikesini önlemeye koyuldu.

30 Eylül, 1923 gecesi, Albay Buchrucker'ın "Kara *Reichswehr*" adındaki kuvvetleri Berlin'e giden üç müstahkem mevki işgal ettiler. Seeckt, muvazzaf askerlere bu kuvvetleri sarmalarını emretti ve iki gün sonra Buchrucker teslim oldu. Vatana ihanet suçuyla yargılandı ve on yıl kalebendliğe mahkûm edildi. 100.000 askeri gizlice takviye etmek amacıyla, *Arbeitskommandos* (Çalışma Komandoları) adı altında evvelce Seeckt tarafından kurulmuş olan "Kara *Reichswehr*" dağıtıldı. (*)

Seeckt bundan sonra dikkatini Saksonya, Thuringia, Hamburg ve Ruhr'da çıkan komünist isyanlarına çevirdi. Solu bastıran bir ordunun bağlılığından şüphe edilmezdi. Saksonya'daki mahallî *Reichswehr* komutanı Sosyalist - Komünist hükümeti tutukladı. Buraya bir "Reich Komseri" tâyin edildi. Hamburg'da ve öteki bölgelerde komünistler çarçabuk temizlendi. Bolşeviklerin oldukça kolay bastırılması, Bavyera'dakilerin Cumhuriyeti komünizme gitmekten ancak kendilerinin alakayabilecekleri iddialarını boş çıkartacak ve artık Bavyeralılar millî hükümet otoritesini tanıyacak, diye düşünüyordu Berlin. Ama böyle olmadı.

(*) Kabaca yirmi bin kişilik «Kara *Reichswehr*» kıtaları 1920 - 23 yıllarının karışık günlerinde Almanya'yı Polonyalıları karşı korumak üzere doğu cephesine yerleştirilmişti. Bu yasak örgüt, orta çağın *Feme-gerichte* denen gizli mahkemeler usulünü yeniden koydu. Ve «Kara *Reichswehr*» in faaliyetini İtilâf Kontrol Komisyonuna haber verenlere istediği gibi ölüm cezası verdi. Bu cinayetlerin bir çoğu mahkemelere intikal etti. Duruşmaların birinde, Alman Savunma Bakanı Noske'nin halefi Otto Gessler, örgütten haberi olduğunu inkâr ve böyle bir örgütün bulunmadığını ısrarla beyan etti. Ancak, kendisini sorguya çekenlerden biri bu beyana itiraz edince Gessler şöyle bağırdı: «Kara *Reichswehr*'den sözeden bir kimse vatana ihanet suçu işlemiş olur!»

Bavyera Berlin'e kafa tutmakta devam etti. O sıralarda Bavyera'da üçlü bir diktatör yönetimi vardı. Üç kişiden biri Devlet Komiseri Kahr; ikincisi, Bavyeradaki *Reichswehr* komutanı General Otto von Lossow; üçüncüsü, devlet polisinin başkanı Albay Hans von Seisser'di. Kahr Cumhurbaşkanı Ebert'in Almanya'da ilân ettiği olağanüstü durumu Bavyera'da uygulamayı reddetti. Berlin'den gelen hiç bir emri yerine getirmede. Genel olarak hükümete, ve özel olarak da Seeckt, Stresemann ve Gesler'e çok acı bir şekilde saldıran Hitler'in gazetes *Voelkischer Beobachter*'in kapatılmasını hükümet isteyince, Kahr bu emri öfkeyle reddetti.

Bavyera'daki silâhlı çetelerden bazılarının tanınmış üç lideri, Yüzbaşı Heiss, Yüzbaşı Ehrhardt (Kapp darbesinin "kahramanı") ve Teğmen Rossbach'ın (Roehm'ün homoseksüel arkadaşlarından) yakalanması için Berlin'den gelen emri Kahr aynı şekilde hasıraltı etti. Sabrı tükenen Seeckt, General von Lossow'a Nazi gazetesini kapatmasını ve üç hür tabur liderini yakalamasını emretti. Kendisi de Bavyera'lı olan ve Hitler'in güzel sözleriyle Kahr'ın iradesinin etkisinde kalan karışık kafalı ve zayıf general bu emre boyun eğmekte tereddüt etti. 24 Ekim'de Seeckt onu attı ve yerine General Kress von Kressenstein'i tâyin etti. Kahr Berlin'den böyle bir emir alacak adam değildi. Lossow'un Bavyera'daki *Reichswehr* birliklerinin komutanı kalacağını ilân etti. Anayasaya meydan okuyarak, Ordudaki subaylarla erleri Bavyera hükümetine bağlı kalmak için özel bir yemine zorladı.

Bu Berlin'e göre yalnız siyasî değil, askerî bir isyandı da. General von Seeckt bu isyanların ikisini de bastırmaya karar verdi. (8)

Bavyera üçlüsüne, Hitler'e ve silâhlı derneklere açık bir uyarma yaparak herhangi bir isyan hareketine kuvvetle karşı konulacağını bildirdi. Ama Nazi lideri artık geri dönecek durumda değildi. Adamları harekete geçmesini istiyorlardı. S. A. komutanlarından Teğmen Wilhelm Brueckner Hitler'i derhal

darbeyi indirmeye zorluyordu. «Adamları artık tutamayacağım gün yaklaşıyor,» diye Hitler'i uyarıyordu. «Eğer şimdi hiç bir şey yapılmayacak olursa bizi bırakıp giderler.»

Hitler de, Stresemann daha fazla zaman kazanacak olursa ve ülkeye huzur getirmeyi başarırca, fırsatın elinden gideceğini anlamıştı. Berlin Münih'in üzerine yürümeden, Münih'in Berlin üzerine yürütmesini Kahr ve Lossow'dan istedi. Bu arada üçlü yönetimin ya kuvvetini kaybetmekte olduğundan ya da Bavyera'yı Almanya'dan ayırmak amacıyla kendisi olmaksızın bir hükümet darbesi hazırladıklarından şüpheleniyordu. Kuvvetli, birleşik, milliyetçi bir Almanya taraftarı olan Hitler buna şiddetle karşı geldi.

Kahr, Lossow ve Seisser üçlüsü Seeckt'in uyarmasından sonra gevşemeye başladılar. Kendilerini tehlikeye atacak müzumsuz bir gösteriş yapmak istemiyorlardı. 6 Kasım'da Hitler'in başında bulunduğu *Kampfbund* örgütüne harekete geçmekte acele etmemelerini, ne zaman ve nasıl harekete geçileceğini kendilerinin kararlaştıracaklarını bildirdiler. Bu emir, Hitler için, artık teşebbüsü kendi eline alması gerektiğini bildiren bir işaretti. Bir darbeyi kendi başına yapacak kadar desteği yoktu. Bavyera devletinin, Ordunun ve polisin desteğini sağlaması gerekiyordu. Bu dersi Viyana'da aylak dolastığı günlerde öğrenmişti. Ne yapıp yapıp Kahr, Lossow ve Seisser'i kendisiyle birlik olacak ve artık geriye dönemeyecekleri bir duruma sokmalıydı. Cesur, hattâ cüretkâr olması gerekiyordu, ve Hitler bu niteliklere sahip olduğunu ispat etti. Bu üç adamı kaçırmaya ve ellerindeki iktidarı kendi dâvası hesabına kullanırmak için onları zorlamaya karar verdi.

Bu fikri Hitler'e, ilk önce, Rusya'dan gelme iki göçmen verdi: Rosenberk ile Scheubner - Richter. Karısından ötürü Max Erwin von Scheubner - Richter soyadını taşıyan bu ikincisi de, Rosenberg gibi, hayatının çoğunu Rusya'nın Baltık bölgelerinde geçirmiş, savaştan sonra bir yolunu bularak Sovyetler Birliğinden Münih'e kaçmış şüpheli biriydi. Münih'de Nazi Par-

tisine katılmış, Hitler'in yakın arkadaşlarından biri olmuştur.

Almanya'nın millî günü (*Totengedenktag*) olan 4 Kasım'da Münih'in göbeğinde bir askerî geçit resmi yapılacaktı. Gazetelerin yazdığına göre geçit resminde halkın sevdiği Veliaht Rupprecht ile birlikte Kahr, Lossow ve Seisser de bulunacak ve Feldhernhalle'deki caddede kurulacak bir tribünden askerleri selâmlayacaklardı. Scheubner - Richter ile Rosenberg kamyonlarla getirilecek birkaç yüz hücum taburu erinin, geçit resmi kitaları gelmeden önce küçük sokakta toplanmasını ve caddeyi makineli tüfekle kapatmasını Hitler'e teklif ettiler. Bundan sonra Hitler tribüne çıkacak, ihtilâlin başladığını ilân edecek, tabancasını orada bulunan büyüklere çevirerek ihtilâl önderine yardım etmelerini isteyecekti. Hitler bu plânı beğendi ve memnurlukla kabul etti. Ama, kararlaştırılan günde, Rosenberg keşif için erken saatlerde olayın geçeceği yere gittiği zaman, dar sokakın tepeden tırnağa silâhlandırılmış büyük bir polis kuvvetiyle korunduğunu hayretle gördü. Komplodan, dolayısıyla "ihtilâl" den vazgeçmek gerekiyordu.

Ama hareket sadece ertelendi. Stratejik noktalara yerleştirilmiş bir polis kuvvetinin önleyemeyeceği yeni bir plân hazırlandı. 10 - 11 Kasım gecesi S.A.'larla öteki silâhlı *Kampfbund* gurupları Münih'in hemen kuzeyindeki Forettmaninger kirlarında toplanacaktı. Ertesi gün, on iki Kasım sabahı, utandırıcı ateşkes anlaşmasının yıl dönümünde, şehre yürünecek, stratejik noktalar tutulacak, millî ihtilâl ilân edilerek çekingen Kahr, Lossow ve Seisser bir oldubitti karşısında bırakılacaktı.

Çok önemli olmayan bir bildiri Hitler'i bu plândan da vazgeçirdi; bir yenisini bulmak zorunda kaldı. Gazetelerde bir ilân çıkmıştı: Kahr, Münih ticaret örgütlerinin isteği üzerine, şehrin güney - doğu dolaylarında büyük bir birahane olan Buergerbraukeller'de bir toplantıda konuşacaktı. Tarih, 8 Kasım akşamıydı. Konuşma konusu, verilen ilâna göre, Bavyera hükümetinin programıydı. General von Lossow, Albay von Seisser ve öteki önemli kişiler de toplantıya katılıyorlardı.

İki düşünce Hitler'i acele bir karar almaya zorladı: Bunlardan biri, Kahr'ın toplantıda, Bavyera'nın bağımsızlığı ile Bavyera tahtına yeniden Wittelsbach'ı getirdiğini ilân etmesi ihtimaliydi. 8 Kasım'da Hitler bütün gün boşuna Kahr'ı görmeye uğraştı. Kahr randevuyu ertesi güne bırakmıştı. Bu tutum Nazi liderinin güpmesini daha da arttırdı. Kahr'dan önce hareket etmeliydi. Hitler'in düşündüğü ikinci nokta da şuydu: Buergerbraukeller'deki toplantı 4 Kasım'da kaçırılan fırsatı yeniden yaratmıştı. Üç yönetici bir araya geldiklerinde, tabanca tehdidi altında Naizlerin ihtilâline katılmağa zorlanabilirlerdi. Hitler hemen barekete geçmeye karar verdi. 10 Kasım seferberliği plânları hazırlandı, hücum taburları hemen büyük bira salonunda göreve hazır hale getirildi.

BİRAHANE DARBESİ

Kahr, 8 Kasım 1923 akşamı, dokuza çeyrek kala, kaba yontulmuş masalarda Bavyera usulü mermer bardaklardan biralarını yudumlayan üç bin kadar susamış burjuva karşısında yarım saatir konuştuğu sırada, S.A. kıtaları Buergerbraukeller'i kuşattılar. Hitler derhal salona girdi. Adamlarından hazırları salonun kapısına makineli tüfek yerleştirirken o bir masanın üstüne fırladı ve dikkati çekmek için havaya tabancasıyla bir el ateş etti. Kahr konuşmasını kesti. Dinleyiciler karışıklığın nedenini anlamak için çevrelerine bakıyorlardı. Hitler, Hess'in ve eski kasap, amatör pehlivan, bar fedaisi ve şimdiki muhafızı Ulrich Graf'ın yardımıyla kürsünün konduğu yere çıktı. Bir polis âmiri onu durdurmaya çalıştı, ama Hitler tabancasını doğrultarak yol açtı kendine. Bir görgü şahidinin anlattığına göre, Kahr "sapsarı olmuş, şaşırmış"tı. Kürsüden indi, yerine Hitler geçti.

Hitler, «Millî İhtilâl başlamıştır!» diye bağırdı. «Bina şu anda altıyüz silâhlı tarafımdan işgal edilmiş bulunuyor. Kimse dışarı çıkamaz. Gürültü hemen kesilmezse galeriye bir makineli

tüfek yerleştireceğim. Bavyera ve Alman hükümetleri ortadan kaldırılmış ve geçici bir millî hükümet kurulmuştur. *Reichswehr* ve polis kışlaları işgal edildi. Ordu ve polis gamalı haç bayrağı altında şehre doğru yürüyorlar.»

Bu son söz yalandı. Blöftü. Ama bu karışıklık ânında kimse doğru olup olmadığını bilemezdi. Hitler'in elindeki tabanca sahibiydi. Patlamıştı. Elllerinde silâh ve makineli tüfek buluan hücum taburları sahibiydi. Hitler Kahr, Lossow ve Seisser'e, sahnenin yakınındaki özel bir odaya kadar kendisini izlemelerini emretti. Bavyera'nın üç yüksek memuru hücum taburlarının zoruyla, Hitler'in isteğini yerine getirirken kalabahk hayretle bakıyordu.

Kalabalık kızmaya da başlamıştı. Birçok iş adamı Hitler'e hâlâ bir türedi gözüyle bakıyordu. İçlerinden biri polise bağırdı: «1918'de olduğu gibi korkakça davranmayın. Ateş edin!» Ama polislerin başlarında yumuşak şefler vardı; S.A.'ların salonu doldurduklarını gördükleri halde yerlerinden kıpırdamadılar bile. Hitler poliste Wilhelm Frick adında bir casus kul-lanıyordu. Ona telefon etmiş, birahanedeki görevli polise hiç bir şeye karışmamasını, yalnızca olup bitenleri rapor etmesini emrettirmişti. Kalabalık bir ara o kadar sabırsızlanmaya başladı ki, Goering kürsüye çıkıp bağırانları susturmak zorunda kaldı. «Korkacak bir şey yok,» diye bağırdı, «iyi niyetliyiz. Bu bakımdan, homurdanmak için ortada bir sebep göremiyorum. Siz biralarınızı içiniz!» Ve kalabalığa, yandaki odada yeni hükümetin kurulmakta olduğunu haber verdi.

Herşey Adolf Hitler'in tabancasının ucundaydı. Hitler esirlerini yandaki odaya sokarak şunları söyledi: «Benim iznim olmadan kimse buradan dışarı çıkamaz.» Sonra Ludendorff ile birlikte kurmakta olduğu Bavyera ya da Alman hükümetinde kendilerine önemli görevler verileceğini bildirdi. Ludendorff mu? Hitler akşamüstü Scheubner - Richter'i Ludwigshoehe'ye göndermiş, Generali hemen birahaneye alıp getirmesini söylemişti. Generalin Nazi komplosu üzerinde en ufak bir bilgisi

yoktu.

Üç esir, önce Hitler'le konuşmayı reddettiler. Hitler onlara durmadan nutuk çekiyordu: Hepsi ihtilâle ve yeni hükümete katılmahydılar. Hitler'in kendilerine verdiği mevkii kabul etmeliydiler. Yoksa "yaşama hakkı tanımayacak" tı. Kahr, Bavyera Naibi, Lossow, Millî Ordu Bakanı, Seisser, Reich Polis Bakanı olacaktı. Bu yüksek mevki teklifleri hiçbirini etkileyemedi. Cevap vermediler.

Devamlı susmaları Hitler'i sinirlendirdi. Sonunda yüzlerine doğru tabancasını salladı. «Tabancamda dört kurşun var! Üçünü, beni yalnız bıraktıkları takdirde arkadaşlarıma sıkacağım. Son kurşunu da kendime saklıyorum!» Tabancasını alnına dayayarak bağırdı: «Eğer yarın öğleye kadar zaferi kazanamazsam ölmüş bir insan olacağım!»

Kahr çok zeki bir adam değildi. Ama cesareti vardı. «Herr Hitler,» diye cevap verdi, «beni ister öldürtün, ister siz öldürün. Öleyim ya da ölmiyeyim, onun da önemi yok!»

Seisser de konuştu. Hitler'i polise karşı bir darbeye kalkışmamak için verdiği namus sözünü bozmakla suçladı.

«Evet,» diye cevap verdi Hitler, «bozdum, affedersiniz. Ama bunu anayurdumun kurtulması için yaptım.»

General von Lossow dimdik duruyor, sesini çıkarmıyordu. Kahr eğilerek kulağına bir şey söyledi. Hitler atıldı: «Kes! Benim iznim olmadan kimse konuşamaz!»

Hitler'in konuşması bir sonuca bağlanmıyordu. Bavyera devletinin iktidarını ellerinde tutan bu üç adamdan hiç biri, tabanca zoru altında bile olsa, ona katılmaya razı olmamıştır. Darbe kendi plânına uygun şekilde yürümüyordu. Bunun üzerine Hitler'in aklına birdenbire yeni bir şey geldi. Hiç bir kelime söylemeden salona fırladı. kürsüye çıktı. Şaşkın şaşkın duran kalabalığa döndü ve öteki odada bulunan üç yöneticinin yeni bir millî hükümetin kurulmasına katıldıklarını ilân etti.

«Bavyera kabinesi,» diye bağırdı, «ilga edilmiştir...! Kasım kaatilleriyle son hesabımız görölünceye kadar millî hükümetin

politikasına tarafımdan yön verilecektir. Alman millî ordusunun başkanlığına Ludendorff getirilecektir... Geçici Alman hükümetinin görevi, günahkâr bir Babil şehri olan Berlin'e yürüyüşü örgütlemek ve Alman halkını kurtarmaktır... Yarın Almanya'da ya yeni bir millî hükümet göreceksiniz, ya da bizi ölü bulacaksınız!»

Hitler, hayatında ne ilk defa, ne de, elbetteki, son defa olmak üzere, ustaca bir yalan söylüyordu. Yalanı tuttu. Toplantıdakiler Kahr'ın, General von Lossow'un ve polis sefi von Seisser'in Hitler'e katıldığını işitince tutumlarını birden değiştirdiler. Salondan alkışlar ve yaşasın sesleri yükseldi. Ve bu sesler yandaki küçük odada hâlâ kilitli olan üç adamı da etkiledi.

Bu sırada Scheubner - Richter, sanki şapkasının altında saklıymış gibi, birden Ludendorff'u ortaya çıkardı. Savaş kahramanı kendisine böyle bir sürpriz yapılmasından ötürü Hitler'e kızmıştı. Yandaki odada beklediği sırada kendisinin değil de eski çavuşun Alman diktatörü olacağını öğrenince öfkesi büsbütün arttı. Küstah genç adama bir tek kelime bile söylemedi. Ama, Ludendorff ünlü adını bu umutsuz teşebbüse karıştırırsa ve öğütlerine, tehditlerine cevap vermeyen üç inatçı Bavyeralı lider de kendi tarafına geçerse, Hitler buna aldırmıyacaktı. Ludendorff isteneni yaptı. Bunun, büyük bir millî dâva olduğunu söyledi ve işbirliği yapmalarını oradakilere tavsiye etti. Baş Komutandan korkan üçlü razı gelir gibi oldular. Ancak Lossow Ludendorff'un emrine girmeyi kabul ettiğini sonradan inkâr etti. Kahr çok sevdiği Wittelsbach hanedanının tekrar tahta getirilmesi konusunu bir kaç kere değmek istedi, sonunda "Kıralın vekili" olarak işbirliği yapacağını söyledi.

Ludendorff'un tam zamanında gelişi Hitler'i kurtarmıştı. Bu mutlu rastlantıya fazlasiyle sevinen Hitler ötekileri de ortaya çıkarttı. Her biri birer söylev verdiler. Birbirlerine ve yeni rejime bağlı kalacaklarına yemin ettiler. Halk deli gibi sandalyaların ve masaların üzerine fırladı. Hitler sevincinden çılgına dönmüştü. O sırada salonda bulunan ünlü bir tarihçi, Hitler'i

şöyle anlatıyor: «Çocuk gibi seviniyordu. Gözlerinde hiç unutamıyacağım bir mutluluk ifadesi vardı.» (9)

Hitler yeniden kürsüye çıkarak kalabalığa son sözünü söyledi :

«Şimdi artık, beş yıl önce askeri bir hastahane'de gözlerimden sakatlanmış bir hasta olarak yattığım sırada kendi kendime etmiş olduğum yemini yerine getirmek istiyorum. O zaman, Kasım kaatilleri yerlerinden atılncaya kadar, bugünün sefil Almanyasının yıkıntılarından kudretli, büyük, hür ve muhteşem bir Almanya yükselinceye kadar, rahat ve huzur görmemeye yemin etmiştim.»

Toplantı dağılmaya başladı. Hess kapıda, hücum taburlarının yardımıyla, kalabalıkla birlikte sıvışmaya çalışan birtakım Bavyera kabinesi üyelerini ve ünlü kişileri alıkoydu. Hitler gözünü Kahr, Lossow ve Seisser'in üzerinden ayırmıyordu. O sırada dövüşken derneklerden *Bund Oberland* gurubunun hücum taburlarıyla Ordu istihkâm kışlasındaki erler arasında çarpışma olduğu haberi geldi. Hitler hemen oraya koşmaya, işi yerinde çözmeye ve birahaneyi Ludendorff'a hırakmaya karar verdi.

Bu meş'um bir hata oldu. İlk sıvışan Lossow'du, Ludendorff'a gerekli emirleri vermek üzere hemen Ordu karargâhındaki bürosuna gideceğini söyledi. Scheubner - Richter itiraz edince, Ludendorff soğuk soğuk cevap verdi: «Bir Alman subayının verdiği sözden şüphelenmekten sizi men'ederim.» Kahr ile Seisser de hemen ortadan kayboldular.

Hitler sevine sevine Buergerbrau'ya döndüğü zaman kuşların kafesden uçtuklarını gördü. Bu, o gece yediği ilk darbe oldu. Sersemlemişti. "Bakanlar" ının yeni görevleriyle meşgul olduklarını, öte yandan Ludendorff ile Lossow'un Berlin üzerine yürüyüş plânları hazırladıklarını sanıyordu. Oysa hemen hemen hiç bir şey yapılmamıştı. Münih bile ihtilâlcı kuvvetler tarafından işgal edilmemişti. *Reichskriegsflagge* adında başka bir kavga birliğinin başında bulunan Roehm, Schoenfeldstrasse'deki Savaş Bakanlığı binasında Ordu karargâhını işgal et-

mişti. Bundan başka hiç bir yer, postahane bile işgal edilmemişti. Bundan yararlanarak Berlin'e darbe haberleri gönderilmiş ve karşılığında, Bavyera'daki birliklere General von Seeckt'den darbeyi bastırma emri gelmişti.

Gerçi küçük subaylar ve erler arasında Hitleri' ve Roehm'ü sevenler vardı, ama, başta Münih garnizon komutanı General von Danner olmak üzere, yüksek rütbeli subaylar Seeckt'in emirlerini yerine getirmeye hazırdılar. Üstelik de General von Lossow'a yapılan muameleden ötürü kızgındılar. Askerî kanunda bir generale ateş etmeye kalkan bir sivilin cezası bir subay kurşunuyla öldürülmekti. 19'uncu Piyade karargâhından civardaki garnizonlara haber gönderilerek takviyeler istenildi. Lossowda karargâhta Danner ile beraberdi. Gün doğarken Daimî Ordu bölükleri Roehm kuvvetlerinin işgalindeki Savaş Bakanlığını sarmıştı.

Bu hareketten önce Hitler ile Ludendorff bir süre bakanlıkta Roehm'e katılmışlardı. Roehm kendisinden başka hiç bir kimsenin askerî bir harekete geçmediğini ve kilit noktalarını işgal etmediğini öğrenince şaşırdı. Hitler, Lossow ve Seisser'le boşuna yeniden temas kurmaya çalıştı. 19'uncu Piyade kışlasına Ludendorff adında haberciler gönderildi. Haberciler dönmedi. Eski Münih polis şefi ve şimdi de Hitler'in yardımcılarından Poehner, Albay Huehnlein ve bir S.A. gurubu ile birlikte polis dairelerini işgale gönderildi. Hepsi de orada tutuklanıverdiler.

Peki Bavyera hükümetinin başı Gustav von Kahr ne yaptı? Buergerbraukeller'den çıktıktan sonra birden aklı başına geldi ve cesaretini topladı. Hitler ile adamlarının eline bir daha düşmemek için hükümeti Regensburg'a nakletti. Daha önce de Münih duvarlarına aşağıdaki bildirinin yapıştırılmasını emretti:

«Hırslı arkadaşların hile ve ihanetleri, millî uyanış yararına yapılan bir gösteriyi kötü bir şiddet oyunu haline getirmiştir. Tabanca tehdidi karşısında General von Lossow, Albay Seisser ve benim tarafımdan yapılmış olan beyanlar hükümsüz ve boştur. Nasyonal Soosyalist Al-

man İşçi Partisi ile Oberland ve Reichskriegsflagge kavga birlikleri dağıtılmıştır.

VON KAHR

Genel Devlet Komiseri»

Sabahleyin Hitler'e pek yakın ve kolayca kazanılacak gibi görünen zafer geceye doğru bızla kaybolmaya başladı. Başarılı bir ihtilâlin şartı olarak her zaman inandığı destek —Ordu, polis, iktidardaki siyasi guruplarla kurumların desteği— artık yokoluyordu. Şimdi anlaşıyordu ki Ludendorff'un sihirli adı da devletin silâhlı kuvvetlerini kazanmaya yetmemişti. Hitler bir ara Ludendorff'la birlikte Rosseheim dolaylarına çekilerek ve silâhlı çeteleri köylülerle takviye ederek Münih'e yürüdükleri takdirde durumun düzeltileceğini düşündü. Ama Ludendorff bu fikri kabul etmedi.

Felâketi önleyecek hiç olmazsa başka bir yol bulunabilirdi. Ludendorff'un şahsî düşmanı olan Veliâht Ruppercht darbeyi ilk işittiği zaman bir bildiri yayımlayarak bu hareketin hemen bastırılmasını istemişti. Hitler Prense başvurarak kendisinden Lossow ve Kahr'la şerefli ve barışçı bir uzlaşma yapmak üzere tavassutunu rica etmeye karar verdi. Hem Hitler'in hem de Rupperecht'in dostu olan Teğmen Neunzert adında biri Berchtesgaden yakınlarındaki Wittelshach şatosuna güneş doğmadan gönderildi. Otomobil bulamıyan Teğmen, treni beklemek zorunda kaldı ve gideceği yere öğleden önce varamadı. Oysa o sıralarda olaylar ne Hitler'in ne de Ludendorff'un önceden görmediği bir şekilde gelişmiş bulunuyordu.

Hitler bir darbe bazırlamıştı, bir iç savaş değil. Bütün heycanına rağmen, polis ve Orduyu yenecek kuvveti olmadığını bilecek kadar kendine hâkimdi. Silâhlı kuvvetlere *karşı* değil, silâhlı kuvvetlerle *birlikte* bir ihtilâl yapmak istemişti. Son konuşmalarında ve Bavyera yöneticilerine silâh çektiği zaman kan akıtmaktan sözetmişti ama, Cumhuriyete düşmanlıkları dolayısıyla bir araya gelmiş olan insanların birbirlerini öldürmelerini istemiyordu.

Ludendorff da aynı düşüncededeydi. Karısına yazdığı gibi, Cumhurbaşkanı Ebert ile arkadaşlarını ipe çekip karşıdan bakmak istiyordu, ama hiç değilse Münih'de, kendisiyle birlikte karşı ihtilâle inanmış polisleri ve askerleri öldürmek istemezdi.

Ludendorff, tereddütler içinde bulunan genç Nazi liderine zaferi kazandıracak ve aynı zamanda kan akıtılmasını önleyecek bir plân teklif etti: Alman askerleri, ve çoğu askerden gelme Alman polisleri, kendilerini hem doğu hem de batı cephelelerinde zaferden zafere ulaştırmış olan büyük komutana ateş etmeye cesaret edemezlerdi. Kendisi, Hitler ve adamlarıyla birlikte şehrin ortasına yürüyecek ve şehri işgal edecekti. Polis ve Ordu yalnız ona karşı gelmemekle kalmıyacaktı, aynı zamanda ona katılacaklar ve vereceği emirlere göre çarpışacaklardı da. Buna emindi. Hitler pek emin değildi, ama kabul etti. Başka bir çare de yok gibiydi. Veliaht, tavassut müracaatına cevap vermemiştii.

Alman Cumhuriyetinin yıldönümü olan 9 Kasım günü sabahı saat onbire doğru Hitler ile Ludendorff üç bin kişilik bir hücum taburunun başında Buergerbraukeller bahçelerinden çıktılar ve Münih'in merkezine doğru yürümeye başladılar. Yanlarında S. A.'ların komutanı Gooering, Scheubner - Richter, Rosenberg, Hitlerin muhafızı Ulrich Graf ve daha birçok Nazi memuruyla *Kampfbund* liderleri vardı. Kolun başında bir gamalı haç bayrağı ve bir *Bund Oberland* sancağı bulunuyordu. Kolun hemen arkasından bir kamyon geliyordu. İçi makineli tüfekler ve makineli tüfekçilerle doluydu. Hücum taburlarının omuzlarında tüfekler asılıydı. Bazılarında süngü vardı. Hitler tabancasını sallıyordu. Önemli bir kuvvet değildi ama Alman ya'nın milyonlarca askerine komuta etmiş olan Ludendorff bu kadarını amacı için yeterli bulmuştu.

Bira fabrikasının birkaç yüz metre kuzeyinde âsiler ilk engellerle karşılaştılar. Isar nehri üzerindeki Ludwig Köprüsü üzerindeki silâhlı bir polis kıtası şehrin merkezine giden yolu

kapatmıştı. Goering ileri fırladı ve polis komutanına birtakım sözler söyledi. Polisin ateş açması halinde yürüyüş kolunun arkasındaki rehineri öldürmekle tehdit etti. Geceleyin Hess ve başkaları rastgele bir miktar rehine toplamışlardı. Bunlar arasında iki kabine üyesi de vardı. Goering'in blöf yapıp yapmadığı belli değildi. Ama polis komutanı inandı ve yürüyüş kolunun köprüyü geçmesine izin verdi.

Nazi kolu Marienplatz'da büyük bir kalabalığa rastladı. Kalabalık Nürnberg'in ünlü Yahudi - avcısı Julius Streicher'i dinliyordu. Streicher darbe haberini alır almaz koşup Münih'e gelmişti. İhtilâlden uzakta kalmak istemediği için söylevini kısa kesti. Asilere katıldı. Hitler'in hemen arkasına geçti.

Yürüyüş halindekiiler öğleden hemen sonra Savaş Bakanlığı binasına vardılar: Roehm ile emrindeki hücum taburları binanın içinde *Reichswehr* askerleri tarafından sarılmış durumdaydılar. Ne saranlar, ne de sarılmış olanlar şimdiye kadar bir tek el silâh atmamıştı. Roehm ile adamlarının hepsi eski askerlerdi ve her iki tarafta da birbirinin silâh arkadaşı olan bir çok insan vardı. İki taraf da adam öldürmek niyetinde değildi.

Hitler ile Ludendorff'un, Savaş Bakanlığına varmaları ve Roehm'ü kurtarmaları için yürüyüş kolunu dar Residenzstrasse'den geçirmeleri gerekiyordu. Bu dar cadde Feldherrnhalle'den sonra geniş Odeonsplatz'a açılıyordu. Dar bir boğaza benzeyen caddenin sonunu yüz kadar silâhlı polis tıkamıştı. Tam stratejik noktayı tutmuşlardı. Bu sefer yol vermediler.

Ama Naziler yollarını lâfla açmayı bir kere daha denediler. Sadık muhafız Ulrich Graf ileri atıldı ve görevli polis âmirine bağırdı: «Ateş etmeyin! Sayın General Ludendorff geliyor!» Alman ihtilâlcisi, bu önemli ve tehlikeli anda, kendisi eski amatör pehlivan ve profesyonel dövüşçü de olsa, bir büyüğü nasıl anacağını biliyordu. Hitler de bağırdı: «Teslim olun! Teslim olun!» Ama meçhul polis âmiri teslim olmadı. Ludendorff adının onda büyük bir etki yapmadığı anlaşılıyordu. Bu Ordu değil, polisti.

Hangi tarafın önce ateş ettiği hiç bir zaman anlaşılamadı. Her iki taraf suçu karşısındakine yükledi. Görenlerden birinin sonradan verdiği ifadeye göre, önce Hitler tabancasıyla ateş etmişti. Başka biri de bunu Streicher'in yaptığını açıklamıştır. Streicher'i Hitler'e uzun zaman sevdiren olayın bu olduğunu Nazilerden birçoğu bu kitabın yazarına söylemiştir (*)

Ne taraftan olursa olsun bir silâh patlamıştı. Bir anda her iki taraf da yaylın ateşe geçti. Hitler'in umutları boşa çıktı. Scheubner - Richter ağır surette yaralanarak yere yuvarlandı. Altmış saniye sonra ateş durdu. Ama cadde yere yuvarlanmış cesetlerle dolmuştu. On altı Nazi ve üç polis ölmüş ya da can çekişmeye başlamıştı. Birçok yaralı vardı. Geri kalanlar, aralarında Hitler de olmak üzere, canlarını kurtarmak için kaldırımlara kapanmışlardı.

Yalnız bir kişiye bir şey olmadı. Eğer bu bir kişinin yaptığını başkaları da yapmış olsaydı, olaylar o gün bambaşka bir şekil alırdı. Ludendorff kendisini yere atmadı. Tam bir asker gibi, yanında yâveri Binbaşı Streck'le birlikte dimdik durdu. Polis namlularının üzerine sükûnetle yürüdü. Aralarından geçti ve Odeonsplatz'a vardı. Orada yapayalnız garip bir insan gibi kaldı. Arkasından bir tek Nazi bile gitmedi. Büyük lider Adolf Hitler bile onu izlemedi.

Üçüncü Alman İmparatorluğunun gelecekteki Başbakanı, canını kurtarmaya çalışanların başında geliyordu. Yürüyüş kolu polis kordonuna yaklaşırken sol kolunu Scheubner-Richter'in sağ koluna (tubaf bir jest ama, durumunu açıklıyor) sımsıkı kilitlemişti. Scheubner - Richter yere yuvarlanınca onu da birlikte düşürdü. Belki Hitler de yaralandığını sanmıştı. Acılar içindeydi; yerinden oynayan omuz kemiğinin bu acıyı verdiği

(*) Yıllarca sonra Streicher, Franconia'ya Nazi lideri olarak tâyin edildiğinde partidekilerden birçoğu itiraz edince Hitler şu sözleri söylemişti: «Streicher'in yüzünü beğenmeyen birkaç kişi bulunabilir. Ama Feldherrnhalle'de kaldırımda yanımda yatarken, o beni bırakmadıkça ben de onu bırakmamaya yemin ettim.» (Heiden, Hitler: A Biography, s. 157)

sonradan anlaşıldı. Ama yürüyüş kolundaki Nazi arkadaşlarından Dr. Walther Schulz'un verdiği ve öteki tanıkların da desteklediği ifadeye göre, yerde ölü ya da yaralı yatan arkadaşlarını bırakarak ilk "ayağa kalkıp geriye dönen" Hitler'di. Hitler hemen kalabalığı yararak orada bekleyen bir otomobile koşmuş ve Uffing'de Hanfstaeng'lerin sayfiye evine gitmiştir. Putzinin karısı onu tedavi etmiş ve Hitler iki gün sonra orada yakalanmıştır.

Ludendorff hemen orada tutuklandı. Arkasından gelmek cesaretini göstermedikleri için âsilere kızgındı. Kendisini desteklemedikleri için Orduya da kızıyordu. O kadar ki, bundan böyle bir Alman subayını tanımayacağını ve bir daha subay üniforması giymiyeceğini söyledi. Yaralı Georing yakınlarında bulunan bir bankaya götürüldü. Bankanın Yahudi sahibi ona ilk tedaviyi yaptı. Sonra Georing, karısı tarafından Avusturya sınırına götürüldü ve Innsbruck'da bir hastahaneye yatırıldı. Hesse de Avusturya'ya kaçtı. Roehm, Feldherrnhalle'deki yenilgiden iki saat sonra Savaş Bakanlığında teslim oldu. Birkaç gün içinde, Goering ile Hess hariç, bütün asi liderleri toplandı ve hapse atıldı. Nazi darbesi böylece fiyasko ile bitti. Parti dağıldı. Nasyonal Sosyalizm görünüşte ölmüştü. İlk kırşunda kaçan diktatör lider itibardan düşmüş, göz kamaştırıcı siyasî hayatı sona ermiş gibiydi.

VATANA İHANET DAVASI

Ama olaylar geliştikçe, bu siyasî hayata yalnızca bir süre, hem de kısa bir süre için ara verilmiş olduğu anlaşıldı. Hitler mahkemeye çıkmasının kendisini mahvetmek şöyle dursun, hem onu tutuklayan uzlaşıcı makamları itibardan düşürmek, hem de —daha önemlisi— kendisini Bavyera'nın dışında ve Almanya'nın her yanında tanıtmak için büyük bir fırsat olacağını anlayacak kadar akıllıydı. Blumenburgstrasse'deki eski Piyade

Okulunda kurulan özel bir mahkemede 26 Şubat, 1924 günü başlayacak duruşmalarda bulunmak üzere önemli Alman ve dünya gazetecilerinin Münih'e koşmakta olduklarını biliyordu. Gerçekten de, duruşmalar yirmi dört gün sonra bittiği zaman, Hitler yenilgiyi zafere çevirmiş, Kahr, Lossow ve Seisser'i halkın önünde itibardan düşürmüş, Alman halkını güzel söz söyleme san'atına hayran bırakmış ve adını dünya gazetelerinin başsayfalarına geçirmişti.

On sanığın içinde en ünlü kişi elbette ki Ludendorff'du, ama Hitler dikkati hemen kendi üzerine çekti. Duruşmaların başlangıcından sonuna kadar mahkeme salonuna hâkim oldu. Bavyera Nazi liderinin eski bir arkadaşı ve koruyucusu olan Bavyera Adalet Bakanı Franz Guertner mahkemenin tatlı ve yumuşak davranması için elinden geleni yaptı. Hitler'in istediği kadar başkalarının sözünü kesmesine, şahitlere istediği soruları sormasına ve kendi adına istediği zaman, istediği kadar konuşmasına müsaade edildi. Açış konuşması dört saat sürdü. Bu konuşma duruşmalar sırasında yaptığı uzun konuşmalardan yalnızca birincisi oldu.

Sonradan söylediği gibi, Kapp darbesine katılmakla suçlandırılanların düştükleri hataya düşmek istemedi. "Bir şey bilmedikleri, bir şey yapmadıkları, bir şey istemedikleri" şeklinde ifade vermedi. «Burjuva dünyasını mahveden işte bu davranıştı. Giristikleri işte sonuna kadar dayanacak... mahkeme önüne çıkıp, 'Evet biz bunu yapmak istedik, devleti yıkmak istedik,' diyecek cesaretleri yoktu onların.»

Hitler yargıçların ve bütün dünya temsilcilerinin önünde övünerek bağırıyordu: «Sorumluluğu yalnız ben üstüme alıyorum. Ama ben bu yüzden suçlu değilim. Eğer ben burada bir ihtilâlcî olarak bulunuyorsam, ibtilâle karşı bir ihtilâlcî olarak bulunuyorum. 1918 hainlerine karşı vatana ihanet diye bir suç olamaz.»

Eğer böyle bir suç varsa, Bavyera'da hükümetin, Ordunun ve polisın başında bulunan ve kendisiyle birlikte millî hüküme-

te karşı komplo kurmuş olan üç kişinin de suçlu olması ve kendisini suçlayanların başında gelen ve tanıklar yerinde oturan bu üç kişinin kendisinin yanında sanık sandalyasında bulunmaları gerekirdi. Tedirgin ve mânen suçlu durumda olan üç yöneticiye karşı kurnazca bir saldırıya geçti:

«Kesin olan bir şey var. Lossow, Kahr ve Seisser bizimle aynı fikir dedirler. Onlar da Alman hükümetini başlarından atmak istiyorlar... Eğer bizim teşebbüsümüz vatana ihanet ise Lossow, Kahr ve Seisser de bizimle birlikte bu vatan ihaneti suçunu işlemekteydiler. Çünkü kendileriyle, hâf-talardanberi, şimdi suçlandırıldığımız amaçlardao başka bir şey konuşmadık.»

Üç adam bunu pek inkâr edemezlerdi. Çünkü doğrudu. Kahr ile Seisser Hitler'le başa çıkamazlardı. Yalnız General von Lossow Hitler'e kafa tutarak kendisini savundu: «Ben işsiz bir komitacı değilim,» dedi mahkemeye. «Ben devlette yüksek bir mevki işgal ediyorum.» Ve General eski bir Ordu subayının bütün kızgınlığıyla, aşırı ihtirası yüzünden Orduya ve devlete emirler verecek kadar ileri giden bu eski çavuşa, bu işsiz türediye hakaretler savurdu. Bu yüz­süz demagogun vatansever bir harekette sadece bir "borazancı" olmak istediği günlerin üzerinden daha çok zaman geçmedi, diye bağırdı.

Yalnız bir borazancı, ha? Hitler buna nasıl cevap vereceğini biliyordu:

«Küçük adamların görüşleri de ne kadar küçük oluyor İnanın bana, bir bakanlık koltuğunu şimdiye kadar erişilecek bir amaç saymış değilim. Bir bakan olarak tarihe geçmeği ben büyük bir adama yakıştırmam. İnsan başka bakanlarla birlikte ölebilir. Benim amacım, tâ başlangıçtanberi, bakan olmaktan binlerce kere üstündür. Ben Marksizmi dünya yüzünden kaldıracak bir adam olmak istedim. Bu görevi başarmak istiyorum. Eğer bunu başarabilirsem, bakan ünvanı benim için sadece saçma bir kelime olacaktır.»

Wagner örneğini hatırlattı:

«İlk defa Richard Wagner'in mezarına gittiğim zaman, mezarına, «Burada Meclisi Has Müşaviri, Müzik Direktörü, Sayın Baron Richard von

Wagner yatıyor.» diye yazılmasını yasaklayan bir insanın gururu kalbimi doldurmuştu. Aİnan tarihinde bu insanın ve bunun gibi daha birçok insanların tarihe adsız olarak geçmek istediklerinden ötürü ben de gurur duydum. O günlerde alçak gönüllülüğümden ötürü borazancı olmak istemiyordum. Bu benim en büyük emelimdi. Gerisi bir hiçti.»

Borazancılıktan diktatörlüğe atlamak istediği için suçlandırılmıştı. Bunu inkâr etmiyordu. Bunu alınyazısı emretmişti.

«Diktatör olmak üzere doğmuş olan insan buna zorlanmış değildir. O bunu iradesiyle ister. Onu kimse ileri itmez. O kendi kendini ileri götürür. Bunda alçak gönüllülüğe aykırı hiç bir şey yok. Bir işçinin kendisini ağır işlere sürüklemesinde alçak gönüllülüğe aykırı bir şey var mıdır? Kendisinde bir düşünürün geniş alını bulunan bir insanın dünya yüzüne bir icat getirinceye kadar geceleri durmadan düşünmesi bir küstahlık mıdır? Bir halkı yönetme görevine çağrıldığını hisseden bir insanın, «Beni isterseniz ya da yanınıza alırsanız sizinle işbirliği yapacağım.» demeye hakkı yoktur. Hayır! İleri atılmak onun görevidir.»

Sanık yerinde, yurduna karşı ağır vatan ihaneti suçundan uzun bir hapse mahkûm olmayı beklerken bile, “halkı yönetmek” için dünyaya gelmiş olduğuna güveni hiç azalmazdı. Hapishanede duruşmaları beklerken darbenin başarısızlığa uğrama nedenlerini çözümlemiş ve ileride aynı hataları işlememeye yemin etmişti. On üç yıl sonra amacına vardığı zaman, darbenin yıl dönümünü kutlamak üzere Buergerbraukeller’de toplanan eski partili arkadaşlarına o günkü düşüncelerini hatırlayarak şunları söylemişti: «Hayatımda düşünmeden verdiğim en süratli karar olduğunu soğukkanlılıkla söyleyebilirim. Bugün düşündüğüm zaman şaşıyorum... Eğer 1923’de yürütyüş geçen adamlarımızı görmüş olsaydınız, ‘Bu zavallılar da nereden kaçmış?’ derdiniz... Aina kader bize iyilik etti. Hareketin o günlerdeki iç hamlığı, örgüt ve fikrî temel yoksunluğu yüzünden ileride ister istemez dağılacak olan bir teşebbüsün başarıya ulaşmasını önledi... Eski devleti yıkmamanın yetmiyeceğini, yeni devletin önceden kurulmuş olması ve elde hazır bulunması gerektiğini anladık... 1933’de artık devleti zorla devirmek değildi bahis konusu olan. O sırada yeni devlet kurulmuştu. Bili-

tün yapılacak şey eski devletin son kalıntılarını yoketmekti. Ve bu da bir kaç saatlik işti.»

Duruşma sırasında yargıçlarla ve savcılarla tartışırken yeni Nazi devletinin nasıl kurulacağını zaten tasarlamıştı. Bir daha sefere Alman Ordusuna karşı çıkmayacak, Orduyu kendi yanına alacaktı. Son konuşmasında silâhli kuvvetlerle uzlaşma düşüncesi üzerine oynadı. Orduyu suçlayan bir kelime bile söylemedi :

«Bugün sokakta bizim gamalı haç bayrağımızın altında bulunan kitelerin onlara ateş edenlerle birlik olacağı saatin geleceğine inanıyorum... Ateş edenlerin Yeşil polis olduklarını öğrendiğim zaman mazisini lekelenin Reichswehr olmadığına memnun oldum. Reichswehr yine eskisi gibi tertemiz duruyor. Reichswehr'in, subayları ve askerleriyle birlikte bizim yanımızda olacağı gün gelecektir.»

Bu çok doğru bir öngörüydü. Yalnız burada mahkeme başkanı Hitler'in sözünü kesti. «Herr Hitler, Yeşil polisin lekelenişini söylüyorsunuz. Buna müsaade edemem,» dedi.

Sanık ihtara aldırmadı bile. Mahkeme salonundaki dinleyicileri büyüleyen uzun söylevinin son sözlerini söylüyordu :

«Kurduğumuz ordu günden güne büyüyor... Ben şu umudu beslemekle övünüyorum ki, bir gün gelecek kaba saba bölükler tabur olacak, taburlar alay, alaylar tümen olacak. Eski kokardımız çamurdan çıkarılacak, eski bayraklar yeniden dalgalanacak, Tanrının buyruğu yerine getirilecek. Biz buna hazırız.»

Ateş gibi parlayan gözlerini dosdoğru yargıçların üzerine çevirdi :

«Çünkü baylar, bize hükmü verecek siz değilsiniz. Bu hükmü tarihin ebedi mahkemesi zaten vermiş bulunmaktadır. Bize vereceğiniz hükmü biliyorum. Ama o mahkeme bize, «Vatana karşı ağır ihanet suçu işlediniz mi, işlemediniz mi?» diye sormıyacaktır. O mahkeme bizim hakkımızda, eski Ordunun Genel Kurmay Başkanı Ludendorff'u, onun subayları ve askerleri hakkında, yalnızca kendi halkının ve anayurdunun iyiliğini isteyen, yalnızca döğüşmek ya da ölmek isteyen insanlar diye hüküm verecektir. Bizim için isterseniz bin kere suçlu deyin, ama ölümsüz tarih mahkemesi-

nin tanrıçası gillecek ve savcının iddianamesiyle bu mahkemenin kararını paçavra gibi yırtıp atacaktır. Çünkü o bizi beraet ettirmiştir.» (10)

Konrad Keiden'in yazdığı gibi, yargıçların verdikleri hükümler olmasa bile, verdikleri mahkûmiyetler tarihin yargısından pek farklı değildi. Ludendorff beraet etti. Hitler'le öteki sanıklar suçlu bulundular. Alman Ceza Kanununun 81'inci maddesi «Almanya'mn yada herhangi bir Alman devletinin anayasasını kuvvet zoruyla değiştirmek isteyen herhangi bir kimse hayatı boyunca hapisle cezalandırılır,» dediği halde, Hitler eski Landsberg kalesinde sadece beş yıl hapse mahkûm edildi. Yardımcı yargıçlar bu mahkûmiyeti bile çok buldular. Ancak başkan, mahkûmun altı aylık mahkûmiyetten sonra kefaletle serbest bırakılabileceğini temin etti. Polisin Hitler'i yabancı diye sürgün etmek için giriştiği teşebbüsler - hâlâ Avusturya vatandaşıydı — hiç bir sonuç vermedi. Mahkûmiyetler 1 Nisan 1924 tarihinde başlamıştı. Hitler, demokrat devleti yıkmak amacıyla giriştiği savaşı serbestçe yürütebilmesi için, daha dokuz ay geçmeden, 20 Aralıkta bapisten çıkarıldı. Vatana ihanet suçunun sonuçları, aşırı sağcı olduğunuz takdirde, kanunun bu konudaki açıklığına rağmen, çok ağır olmuyordu ve Cumhuriyet düşmanlarının çoğu da bunu biliyordu.

Darbe bir fiyaskoyla sonuçlandığı balde, Hitler'i millî bir şahsiyet, ve bir çoklarının gözünde, bir vatansever, bir kahraman yaptı. Nazi propagandası sonradan bu fiyaskoyu tarihin büyük efsanelerinden biri haline getirdi. Hitler her yıl, hattâ iktidara geçtiği zamanlarda ve İkinci Dünya Savaşı patladıktan sonra hile, 8 Kasım akşamı Münih'deki birahaneye gelir, bir zamanlar büyük bir felâket gibi görünen bu olayda liderlerin arkasından giden eski arkadaşlarına —bunlara *alte Kaempfer* deniyordu— söz söylerdi. 1935'de, Başbakan Hitler, kısa çatışma sırasında ölen on altı Nazinin cesetlerini mezarlarından çıkarttı ve Feldherrnhalle'nin mahzenlerine gömdürttü. Burası millî bir mezarlık oldu. Hitler anıtı açarken ölümler üzerine şunları söy-

ledi: «Şimdi artık onlar Alman ölümsüzlüğüne katıldılar. Onlar burada, Almanya için nöbet bekliyecekler, halkımızı koruyacaklar. Onlar burada hareketimizin gerçek tanıkları olarak yatıyorlar.» Orada yatanların, aynı zamanda, Hitler'in ölümle karşı karşıya bırakarak kaçtığı insanlar olduklarını sözlerine eklemedi ve hiç bir Alman da bunu hatırlamadı.

1924 yılının o yaz mevsiminde Lech nehri boyundaki eski Landsberg şatosunda şeref konuğu muamelesi gören, kendisine güzel manzaralı bir oda tahsis edilmiş bulunan Hitler, saygılarını sunmak ve hediyeler vermek üzere gelen bir sürü ziyaretçiyi ağırılıyordu. Münih'e dönmüş ve bir hüküm yemiş olan sadık Hess'i de yanına alıp orda ona, bölüm bölüm, bir kitap yazdırmaya başlamıştı. (*)

(*) Hess'den önce Nazi «kuvvetli kol» birliklerinin ilk komutanı, eski mahkûmlardan saatçi Emil Maurice'e bir miktar yazdırmıştı.

IV
HITLER'İN DÜŞÜNCELERİ
VE

ÜÇÜNCÜ ALMAN IMPARATORLUĞUNUN KÖKLERİ

Hitler kitabının adını “Yalanlara, Budalalığa ve Korkaklığa karşı Dört Buçuk Yıllık Savaş” koymak istemişti. Ama kitabı yayımlayacak olan Nazi yayım işlerinin inatçı müdürü Max Amann, bu kadar ağır —ve satışı zorlaştıracak— bir başlığa itiraz etti. Kitabın adını *Kavgam (Mein Kampf)* şeklinde kısalttı. Amann kitapta yazılanları okuyunca büyük bir hayal kırıklığına uğramıştı. Hitler’in herşeyden önce “bilinmeyen” bir işçi-yken nasıl dünyanın tanıdığı bir insan olduğunu canlı bir üslûpla anlatacağını sanmıştı. Yukarıda gördüğümüz gibi, kitapta Hitler’in kendi kişisel hikâyesi pek azdır. Nazi iş adamı, aynı zamanda, Birahane Darbesinin içyüzü de kitapta anlatıla-

cak diye umuyordu. Bu ilginç dramın çok okunacağından emindi. Ama Hitler, partinin parası azaldığı bir sırada, eski yaraları deşmeyecek kadar kurnazdı (*). Kavgam'da başarısız darbe üzerine hemen hiçbir kelime yoktur.

İlk cilt 1925 sonbaharında yayımlandı. Dört yüz sayfa kadar tutan bir kitaptı. Fiyatı on iki marktı (üç dolar.) O sıralarda Almanya'da satılan aynı büyüklükte kitapların bir misli. Birdenbire çok satılan bir kitap olmadı. Amann, ilk yıl kitap 23,000 sattı ve satışı gittikçe arttı diye övündü ama, bu söz Nazi düşmanı çevrelerde şüpheyle karşılandı.

Nazi yayinevi Eher Verlag'ın, 1945 yılında Müttefiklerin eline geçen hesaplarından yararlanılarak *Kavgam*'ın gerçek satışı artık açıklanabilir. Kitap 1925'de 9,473 tane satmıştır. Sonraki yıllarda satış gittikçe azalmıştır. 1926'da 6,913, 1927'de 5,607, 1928'de de, iki cildi birden, 3,015 satmıştır. 1929'da satış bir miktar artmış, 7,664'e yükselmiştir. 1930'da Nazi Partisinin parası çoğalınca kitabın tek cilt halinde ucuz bir baskısı çıktı. Fiyatı sekiz marktı. Satış birden 54,086'ya çıktı. Ertesi yıl az bir miktar düşerek 50,808'e indi. 1932'de 90,351'e fırladı. 1925'den sonra Hitler'in tek gelir kaynağı olan telif hakkı, ilk yedi yıl için ortalama olarak pek fena değildi. Ama Başbakan olduğu 1933 yılındaki gelirine göre hiçti. İktidara geçtiği ilk yıl *Kavgam* bir milyon sattı. 1 Ocak, 1933'den sonra yüzde 10'dan 15'e çıkan telif hakkından geliri bir milyon markın üstündeydi (300,000 doların üstünde). Almanya'nın en zengin ve

(*) İkinci cildin sonunda şöyle yazar: «Daha pek iyileşmemiş olan yaraları deşmek yersizdir... Belki de yüreklerinde ulusa aynı derecede bağlılık yatan, ortak yolu kaybetmiş ya da anlamamış insanların suçluluğundan söz etmek yararsızdır.» İsyanı bastıran ve onu hapse atıranlara karşı Hitler gibi ikinci bir adamın böyle bir hoşgörülük göstermesi kendisinden umulmayacak bir davranıştır. Ya da Kahr ile kendisini sorguya çekenlerin ileride başlarına gelenler düşünülecek olursa bu daha çok bir irade kuvveti gösterisiydi. Hitler taktik nedenlerden ötürü bir süre için kendisini tutabilecek yetenekte olduğunu göstermek istiyordu. Ne olursa olsun yeni bir suçlamadan kaçındı.

ilk milyoner yazarı olmuştı (*). Nazi rejimi zamanında *İncil*'den başka hiç bir kitap *Kavgam* kadar satmamıştır. Bir evde masanın üzerinde durdu mu o ev biraz rahat ederdi. Evlenmelerde geline ve güveye birer tane vermek hemen hemen mecburiydi —daha çok politika gereği— Ve her çocuk, hangi okuldan mezun olursa olsun, bir tane alırdı. 1940'da, İkinci Dünya Savaşı başladıktan bir yıl sonra, Almanya'da Nazi *İncili* altı milyon satmıştı. (1)

Kavgam'ı alan her Alman elbetteki kitabı okumuş değildi. Kitabın zor okunduğunu bir çok Nazilerden işittim. 782 sahifelik koca kitabı baştan sona kadar okuyamadığını —tabii özel konuşmalarda— kabul edenler az değildi. Ama 1933'den önce Nazi olmayan Almanların çoğu ve dünyadaki devlet adamları, daha vakit varken, bu kitabı okuyup incelemiş olsalardı, hem Almanya hem de bütün dünya bir felâketten kurtulmuş olurdu. Çünkü Adolf Hitler, ne kadar suçlanırsa suçlansın, iktidara geldiği zaman nasıl bir Almanya yaratacağını ve Alman ordularına dayanarak nasıl bir dünya kuracağını belirtmemiş olmakla suçlanamaz. Üçüncü Alman İmparatorluğunun, ve dahası, Hitler'in 1939 ile 1945 zafer yılları arasında Avrupa'da kurduğu barbar "Yeni Düzen" in plânı, bu açıklayıcı kitabın iki kapağı arasında, bütün korkunçluğuyla, uzun uzun, ve ayrıntılarıyla anlatılmıştır.

Yukarıda gördüğümüz gibi, Hitler'in ana fikirleri yirmi yaşındayken Viyana'da geçirdiği yıllarda biçimlenmiştir, Sonradan çok az şey öğrendiğini ve fikirlerinde hiç bir şey değiş-tirmedeğini kendisi de kabul eder (**). Yirmi dört yaşındayken, 1913 yılında Avusturya'dan ayrılıp Almanya'ya geldiği sırada

(*) Birçok yazarlar gibi Hitler'in de başı gelir vergisi memurlarıyla dertteydi, hiç olmazsa, ileride göreceğimiz gibi, Almanya'nın diktatörü oluncaya kadar.

(**) 48'inci sayfaya bakınız.

Alman milliyetçiliğine hayrandı. Demokrasiye, Marksizme ve Yahudilere de düşmandı. Tanrının Arileri, özellikle Almanları, üstün ırk olmak üzere seçtiğine kesinlikle inanıyordu.

Kavgam'da görüşlerini genişletti. Görüşlerini yalnız yenilmiş ve anarşiye boğulmuş bir Almanya'nın şimdiye kadar erişilmeyen bir noktaya nasıl çıkarılabileceği soruna değil, aynı zamanda, yeni birçesit devletin nasıl yaratılabileceği problemine de uygulamıştı. Yeni devlet ırk esasına dayanacak, o sıralarda Alman sınırları dışında yaşayan bütün Almanları kapsıyacak, bu devlette lider —yani kendisi— mutlak diktatör olacak, çevresindeki daha küçük liderler yukarıdan emir alacaklar ve onlar da kendi altlarına emir vereceklerdi. Kitap bu bakımdan, önce gelecekteki Alman devletini ve bu devlet sayesinde Almanya'nın, yazarın en son sayfadaki deyiimiyle, nasıl "dünyanın efendisi" olacağını ana çizgisiyle anlatır. İkinci olarak, bir görüş açısı, bir hayat kavramı ya da Hitler'in sevdiği kelimeyle, Bir *Weltanschauung* sağlar. Bu dünya görüşünün, Yirminci Yüzyılda yaşayan normal bir insana, az okumuş, okuduklarını da sindirmemiş yarı deli bir adamın ortaya attığı muazzam bir çorba gibi geleceği şüphesizdir. Bu kitabı önemli yapan şey, kitabın milyonlarca Alman tarafından bağnazlıkla tutulması ve sonunda hem onları, hem de Almanya'nın içinde ve dışında yaşayan milyonlarca mâsum, zavallı insanı ölüme sürüklemiş olmasıdır.

Peki, yeni Alman İmparatorluğu dünyadaki yerini yenisinden nasıl alacak ve dünyanın efendisi nasıl olacaktı? Hitler bu soruyu ilk ciltte ele alır. Bu cildin büyük bir kısmı 1924'de hâpiste bulunduğu sırada yazılmıştır. İkinci ciltte bu konuya daha büyük yer verir. Bu cilt 1926'da bitmiştir.

Önce Fransa'nın "Alman halkının en tehlikeli ve amansız düşmanı" olduğu bilinecekti. Ona göre, Fransa'nın amacı her zaman için "parçalanmış ve yıkılmış bir Almanya... küçük devletlerden oluşan bir çorba" görmektir. Hitler, sonradan sözlerine, bunun çok açık seçik bir gerçek olduğunu ekliyor ve «Eğer

ben bir Fransız olsaydım... Cledencau'dan başka türlü davranmazdım ve davranmazdım,» diyor. Bundan ötürü, "Fransa ile son bir hesaplaşma... Son, kesin bir savaş" yapılacaktı. «Ancak o zaman Fransa ile aramızdaki ebedî ve aslında sonuçsuz savaş son verebiliriz. Almanya, elbetteki, Fransa'nın yokedilmesini, sonunda halkımızın başka yerlere yayılmasına yarayacak bir araç sayacaktır.» (2)

Başka yerlere yayılmak mı? Nereye? Böylece Hitler Almanya'nın başına geçtiği zaman şaşmadan izlemeye çalışacağı Alman dış politikası üzerindeki görüşlerinin özüne girer. *Almanya, der açıkça, daha çok Rusya'nın zararına olarak, doğruya doğru genişlemelidir.*

Kavgam'ın ilk cildinde Hitler *Lebensraum* — yaşama alanı — problemi üzerinde uzun uzadıya durur. Bu yaşama alanı fikri ölünceye kadar Hitler'in aklından çıkmamıştır. Ona göre Hohenzollern İmparatorluğu Afrika'da sömürgeler aramakla hataya düşmüştür. «Toprak politikası Cameron'larda yürütülemez, bugün onun yeri hemen hemen tamamiyle Avrupa'dadır.» Ama Avrupa toprağı zaten işgal edilmiştir. Evet, Hitler bunu biliyor, "ama tabiat bu toprağı ileride belirli bir ulus ya da ırk elinde tutsun diye yasaklamamıştır. Tersine, bu toprak onu alacak kuvvetteki halk içindir." Peki, ya bugün bu topraklarda oturanlar bunu istemezlerse? «O zaman kedi varlığını koruma kanunu harekete geçecektir. Dostça yollardan başarılamiyan işleri yumruk yapar.» (3)

Hitler, savaş - öncesi Alman dış politikasının körlüğünü açıklarken, yeni toprakların elde edilmesi «yalnız doğuda mümkündü,» der. «Mademki Avrupa'da toprağı ihtiyaç vardı, o halde bu topraklar ancak Rusya'nın zararına elde edebilirdi. Bu şu demektir ki, yeni Alman İmparatorluğunun Alman kılıcıyla Almanlara toprak ve Alman ulusuna günlük ekmek sağlaması için yeniden eski Töton Şövalyelerinin yolundan gitmesi gerekiyor.» (4)

Hitler, sanki birinci ciltte fikirlerini açıkça anlatmamış gibi, ikinci ciltte de aynı konuya döner :

«Bu dünyada yalnız yeterince büyük bir yer bir ulusa varlık özgürlüğü sağlayabilir... (Nasyonal Sosyalist hareketi) «gelenekleri» ve saplantıları hesaba katmadan, halkımızı bugünkü sınırlı yaşama alanından yeni topraklara götürmek için biraraya getirecek ve gücünü toplayacak cesareti kendisinde bulmalıdır... Nasyonal Sosyalist hareket kendi nüfusumuzla toprağımız arasındaki orantısızlığı gidermeye çalışmalıdır. Toprağı bir yiyecek kaynağı olduğu kadar, kuvvet politikasının da temeli saymalıdır... Alman halkının hakkı olan toprakları elde etmek... amacımıza sınırsız yapışmalıyız...» (5)

Alman halkı ne kadar toprağa hak kazanmıştır? Hitler kızarak, “gelecek için tek fikri olmayan burjuvazi” 1914'teki Alman sınırlarına kavuşmak istiyor, der.

«1914'teki sınırlara dönülmesini istemek, böyle bir dileği suç gösterecek kadar, siyasi saçmalaktır. Almanya'nın 1914'teki sınırları mantıklı olmaktan başka her vasfı taşıyordu. Çünkü bu sınırlar Alman ulusunu tam olarak kapsamadığı gibi coğrafi ve askeri zorunluluk bakımından da doğru değildi. Bunlar düşünülmüş siyasi bir hareketin sonucu değil, sonuna kadar gidilmeyen siyasi bir savaşın geçici sınırlarıydı. Eşit haklara ve birçok hallerde de daha çok haklara dayanılarak, Alman tarihinin başka örnek bir yılı ele alınmalı. o zamanki şartların yeniden ihyasının dış politikada amaç olduğu ilân edilmelidir.» (6)

Hitler'in örnek yılı altı yüz yıl kadar geriye gider. Almanların Slavları yeniden doğuya sürdükleri yıllara kadar... Doğuya doğru sürgün yeniden başlamalıdır. «Bugün Avrupa'da seksen milyon Alman sayıyoruz! Belki de yüz yıllara varmadan, Avrupa'da iki yüz elli milyon Alman yaşadığı zaman, bu politikanın doğruluğu anlaşılacaktır.» (7). Bütün bu Almanlar da genişlemiş yeni Alman sınırları içinde bulunacaklardır. Bazı uluslar bu kadar çok Almanla elbette yer açacaklardır.

Acaba bunlar hangi uluslar olacaktı?

«Böylece biz Nasyonal Sosyalistler... altı yüz yıl önce yarıda bıraktığımız işe yeniden başlayacağız. Almanların güneye ve batıya doğru sonu

gelmeyen hareketini durduracak, yüzümüzü doğudaki topraklara çevireceğiz.

Bugün Avrupada toprak dediğimiz zaman ilk aklımıza gelen yer Rusya ve sınırlarındaki usak devletlerdir.» (*) (8)

Kader bu bakımdan Almanya'ya büyük bir iyilik etmiştir, diyor Hitler. Rusya'ya Bolşevizmi getirmiştir. Hitler'e göre Bolşevizm Rusya'nın Yahudiler eline geçmesi demektir. «Doğudaki dev imparatorluk çökmek üzeredir. Rusya'da Yahudi hâkimiyetinin son bulması Rusya'nın da bir devlet olarak sonu olacaktır.» Böylelikle doğuya giden büyük stepler, diyor Hitler, Rusya'nın çökmesi sırasında, Almanlar için pek fazla kana mal olmadan kolayca ele geçirebilecektir.

Bu tasarının açık ve kesin olmadığı söylenebilir mi? Fransa mahvedilecek, ama bu amaç Almanya'nın doğuya doğru genişleme amacının yanında ikinci derecede kalacak. Önce doğuda Almanların çoğunlukta olduğu yakın yerler alınacak... Nerelerydi bunlar? Elbetteki Avusturya'nın hepsi, Çekoslovakya'da Sudetenland, Polonya'nın, Danzing dahil, doğu kesimi. Bunlardan sonra da Rusya'nın kendisi. Başbakan Hitler birkaç yıl sonra bu amaçlarını gerçekleştirmeye başladığı zaman acaba dünya neden şaşırıp kalmıştı?

Kavgam'da Hitler'in nasıl bir Nazi devleti kuracağını anlatan düşünceleri uzayıp gider. "Demokratik saçmalığa" yer verilmeyeceğini, Üçüncü Alman İmparatorluğunun *Führerprinzip*'le, yâni liderlik ilkesiyle, yönetileceğini, yâni Almanya'nın bir diktatörlük olacağını anlatır. Kitapta ekonomi üzerine hemen hemen hiç bir şey yoktur. Hitler bu konuyu katiiyen sevmemiş, bu konuda "faiz esaretine" karşı duran kaçık Gottfried Feder'in saçma fikirleriyle oyalanmaktan ileri gitmemiş, hiç bir şey öğrenmek zahmetine katlanmamıştır.

Hitler'i ilgilendiren nokta siyasi iktidardır. Ekonomi nasıl olsa kendi kendine yürürdü.

(*) Siyahlar yazarındır.

«Devletin belirli bir ekonomik kavram ya da gelişmeyle hiç bir ilgisi yoktur... Devlet, ırka dayanan bir organizmadır, ekonomik bir organizasyon değildir... Bir devletin iç kuvveti pek az durumda ekonomik refah denen şeye intibak eder. Bu ikincisi, yani ekonomik refah, bir çok durumlarda, devletin çökmeye yüz tuttuğunu gösterir... Bir devleti maddî niteliklerin değil ülküsel erdemlerin meydana getirdiğini Prusya gayet güzel göstermiştir. Ancak bu erdemler sayesinde ekonomik hayat gelişir. Almanya'da daima siyasi kuvvet arttığı zaman ekonomik şartlar iyileşmeğe başlamıştır. Ama ekonomik etkenler halkımızın tek amacı olduğu ve ülküsel erdemler bulunmadığı zamanlar devlet çökmüş ve kısa bir zamanda ekonomik hayatı da kendisiyle birlikte felâkete sürüklemiştir... Şimdiye kadar hiç bir devlet, barışçı ve ekonomik yollarla kurulmamıştır...» (9)

Onun için Hitler'in 1923'de Münih'de bir konuşmada söylediği gibi, “kılıcsız ekonomik politika olamayacağı gibi, iktidarsız sanayileşme de olamaz.” Hitler, *Kavgam*'da Nazi İmparatorluğunun ekonomik temelleri üzerinde her hangi bir fikir yürütmekten çekinir, belirsiz ve basit bir felsefeyle, “millî ekonomiyi hareket hâlinde tutacak” “ekonomi odaları” na, malikâne odaları” na, “merkezî ekonomi parlâmentosu” na değinip geçer.

Nazi partisinin adında “sosyalist” kelimesi vardı ama, Hitler'in yeni Almanya'da uygulamayı düşündüğü “sosyalizm” üzerindeki görüşleri iyice belirsizdi. 28 Haziran 1922'de yaptığı bir konuşmada “sosyalist” i nasıl tanımladığına bakılırsa buna şaşmamak gerekir:

«Millî dâvayı, ulusun refahından daha büyük bir ülkü saymayacak kadar benimseyen, millî marşımızdaki «*Deutschland über Alles*» sözünü, bu dünyada Almanya, Alınan halkı ve Alman toprağından daha yüksek bir şey olmadığı şeklinde anlayan herkes sosyalisttir.» (10)

Editörün verdiği öğütler ve kendisine yardım eden en az üç kişinin yaptığı budamalar Hitler'in, *Kavgam*'da, bir konudan ötekine atlamasını önliyemedi. Önce Landsberg hapisanesinde, sonra da Berchtesgaden yakınlarındaki Haus Wachenfeld'de Hitler'in söylediklerinin çoğunu yazmış olan Rudolf Hess, müsveddeleri derleyip toplamak için elinden geleni yaptı,

ama Hess Lidere fazla direnecek biri değildi. Bu işde Papaz Bernhard Stempfle daha başarılı oldu. Bu papaz eskiden Hieronymite mezhebindeydi ve Bavyera'da Yahudi - düşmanlığı ile tanınmış bir gazeteciydi. Bu kitapta adı birkaç kere geçecek olan bu garip papaz, Hitler'in dil yanlışlarından bazılarını, üslubunun bazı yerlerini düzeltti. Yazarı siyaset bakımından sakıncalı olduğuna inandığı bir kaç parçayı da çıkardı. Üçüncü öğütçü, Çek asıllı Josef Czerny idi. Czerny, Nazi gazetesi *Voelkischer Beobachter*'de çalışıyordu. Yazdığı Yahudi - düşmanı şiirlerden ötürü Hitler tarafından seviliyordu. Czerny, *Kavgam*'ın ilk cildinin ikinci baskısını gözden geçirdi. Bu sırada bazı garip kelimeleri ve cümleleri attı ya da değiştirdi. İkinci cildin de tashihlerini o yaptı.

Buna rağmen konudan konuya atlayan parçaların çoğu kaldı. Hitler düşüncelerini her konu üzerinde gelişi güzel sıralamakta direniyor, kültür, eğitim, tiyatro, sinema, resimli romanlar, sanat, edebiyat, tarih, seks, evlilik, fuhuş ve frengi konusundaki fikirlerini açıklıyordu. Örneğin, kitapta frengi konusuna on uzun sayfa ayırmıştı. Frengiyi ortadan kaldırmak, diyordu, «ulusun tek görevidir, görevlerinden biri değildir.» (*). Hitler bu korkunç hastalıkla savaşmak için ulusun bütün propaganda kaynaklarının seferber edilmesini istiyordu. «Her şey,» diyordu, «bu sorunun çözülmesine bağlıdır.» Frengi ve fuhuş problemi aynı zamanda erken evlenmeleri kolaylaştırmak suretiyle de çözümlenmeye çalışılmalıdır. Hitler Üçüncü Alman İmparatorluğunun cinsiyet sorununu da böylece önceden çözmektedir: «Evlilik bir amaç olamaz. Evlilik daha yüksek bir amaca yaramalıdır. Bu amaç da türün ve ırkın üretilip yaşatılması olmalıdır. Anlamı ve görevi yalnızca budur.» (11)

Türlerin ve ırkın sürdürülmesi kuramı bizi *Kavgam*'ın belibaşlı fikirlerinden ikincisine getirmiş oluyor: Hitler'in *Weltanschauung*, yani hayat görüşüne... Bazı tarihçiler, özellikle İngilizler, bunda bir çeşit basit Darwincilik görmektedir. Ama

(*) İtalikler Hitler'indir.

gerçekte onun kökleri, ileride göreceğimiz gibi, Alman tarihinde ve düşüncesindedir.

Hitler de Darwin gibi —aynı zamanda bir sürü Alman filozofu, tarihçisi, kiralı, generali, devlet adamı gibi— hayatı sonsuz bir savaş olarak görür ve, «Dünya en uygun olanın yaşadığı, ve en kuvvetlinin hükmettiği bir yabanlar ormanıdır,» der. Bir yaratığın başka bir yaratığı yiyerek yaşadığı, zayıfın ölümünün kuvvetlinin yaşaması demek olduğu bir dünyadır bu.

Bu fikir *Kavgam*'da birtakım büyük lâflarla anlatılmıştır. «Sonunda kendi varlığını koruma güdüsü muzaffer olacaktır... İnsanlık yalnız sonsuz savaşlarla gelişmiştir. Sonsuz barışta insanlık sadece çöker... Tabiat... canlıları yeryüzüne salar ve onların serbest didişmelerini seyrederek. Sonra sevdiği yavrularına efendi olmak, cesaretle ve akılda güçlü çıkmak hakkını bağışlar... En güçlü olan hâkim olmalıdır. Zayıfla karışıp kurban olmamalıdır. Ancak doğuştan zayıf olanlar bu düşünceleri zâlimlik sayabilir...» Hitler'e göre, kültürün muhafazası “zorunluluğun sert kuralları, dünyada en iyi ve en kuvvetli olanın zâfer kazanması hakkına bağlıdır. Yaşamak isteyenler dövüşmelidir. Ve bu sonsuz savaş dünyasında, dövüşmek istemeyenlerin yaşama hakkı yoktur. Bu, zor da olsa... böyledir!” (12)

“Tabiat tarafından sevilen, cesaret ve hamaratlık bakımından en güçlü olan,” Tanrının kendisine “efendi olmak hakkını” bağışladığı çocuk kimdir? Âriler! Böylece *Kavgam*'da, Nazilerin temel fikri olan ırk üstünlüğü, yâni efendi ırk kavramına geliyoruz. Üçüncü Alman İmparatorluğu ve Hitler'in Avrupa'daki yeni Düzen'i buna dayanıyordu.

«İnsanlığın bütün kültürü, bugün elimizde bulunan bütün sanat, bilim ve teknoloji sonuçları hemen hemen bütünüyle Ârilerin yarattıkları ürünlerdir. Bu gerçek, Ârilerin bütün yüksek insanlığın kurucusu olmaları dolayısıyla «insan» kelimesi ile anladığımız örneği temsil ettikleri fikrinin doğruluğunu ispat eder. O, aînından her zaman için Tanrısal dehâ krallığının fıskırdığı, sessiz surların gecelerini aydınlatan bilgi ateşini durmadan tutuşturan ve böylece insana bu dünya yüzünde öteki yaratıklar üzerindeki hâkimiyeti sağlayan bir insanlık Promete'sidir... İnsanlık kül-

türündeki her büyük yapıtın temellerini atan ve duvarlarını çıkan odur.» (13)

Pekiye, Âriler bu kadar çok şeyi nasıl yapabildiler ve nasıl üstünlük kazandılar? Hitler'in cevabı şu: Başkalarının üzerine basarak. On Dokuzuncu Yüzyılın birçok Alman düşünürü gibi Hitler de, sadizme (ve tabii onun tersi olarak da mazoizme) bayılır. Yabancılar Alman ruhundaki bu eğilimi anlamakta her zaman güçlük çekmişlerdir.

«Böylece, daha yüksek kültürlerin yaratılması için aşağı insan tiplerinin var olması en esaslı şartlardan biridir... İlk insanlık kültürünün eğitilmiş hayvanlardan çok, aşağı insan varlıklarının kullanılmasına dayandığı kesindir. Çünkü, önce savaşta esir alınmış olan savaşçı sapanı sürmüş, ondan sonra at gelmiştir. İlk kültürlerin, aşağı insanlarla karşılaştıkları zaman onları esir eden ve iradelerine boyun eğdiren Ârilerin yaşadığı yerlerde çıkmış olması bir rastlantı değildir. Âriler efendi davranışlarını merhametsizce sürdürdükleri süre yalnız efendi olarak kalmamışlar, aynı zamanda kültürün tutucusu ve çoğaltıcısı da olmuşlardır.» (14)

Bundan sonra olanları Hitler Almanlara bir uyarım sayıyor ve şöyle diyor:

«Boyunduruk altındaki halk, dikilip efendilerinin düzeyine yaklaşıncı, yani efendilerinin dilini kullanmaktan doğan böyle bir dönem açıldığında efendi ile usak arasındaki sınırlar yıkıldı.»

Efendinin dilini kullanmaktan daha da kötü bir şey vardı:

«Âriler kanlarının saflığını, dolayısıyla cennette kendileri için peyledikleri yeri kaybettiler. Irk karışıklığıyla bataklığa gömüldüler ve yavaş yavaş kültür yaratıcılığı vasfından yoksun kaldılar.»

Genç Nazi liderine göre en büyük hata buydu.

«Kan karışımı ve bunun sonucu olarak ırk seviyesinin alçalışı eski kültürlerdeki yıkılışın tek nedenidir. Çünkü, insanlar savaşta yenilmeler sonucunda mahvolmazlar. Yalnızca saf kanlarında süregelen karşıkoyma güçlerini yitirdiklerinden ötürü çökerler. Bu dünyada iyi ırktan olmayan bütün insanlar ıvır zıvırdır.» (15)

Yahudiler ve Slavlar ıvır zıvırdır. Hitler daha sonra, dikta-

tör ve fatih olduğu zaman, Almanların bu ırklardan herhangi biriyle evlenmesini yasak edecektir. Oysa, Almanların, özellikle doğu bölgelerinde yaşayanların, kanlarında bir hayli Slav kanı olduğunu ona dördüncü sınıftaki bir çocuk bile söyleyebilirdi. Şunu yeniden kabul etmek gerekir ki, Hitler ırk fikirlerini uygularken yalnızca sözünü yerine getiriyordu. Savaş sırasında Slavlara uygulamaya başladığı Yeni Düzen'de Çekler, Polonyalılar, Ruslar, Alman efendileri için odun taşıyacaklar, su çekeceklerdi. Eğer o gülünç Yeni Düzen daha devam etseydi, öyle de kalacaklardı.

Hitler gibi tarih ve antropoloji bilmeyen bir adam için Almanları modern Âriler —ve dolayısıyla efendi ırk— saymak çok kolaydı. Hitler'e göre Almanlar “bu dünya yüzündeki insan türlerinin en üstünleri” ydiler. “Yalnız köpek, at ve kedi beslemekle kalmayıp kendi kanlarının sâflığı ile de ilgilenecek olurlarsa” yine öyle kalabileceklerdi. (16)

Hitler'in bu ırk saplantısı onu “folk'çu”, yâni aşağı yukarı “halkçı” bir devlet kavramına götürür. *Kavgam*'ı bir çok kere okuduğum, Führrer'in bu konuda birçok konuşmalarına tanık olduğum, diktatörtü bütün düşünce sistemindeki özün bu kavram olduğunu söylerken bir kaç kere dinlendiğim halde, kesin olarak bunun ne çeşit bir devlet olduğunu — ya da olacağını — bir türlü açıkça anlayamadım. Almanların *Volk* kelimesi tam olarak İngilizceye çevrilemez (*). Çoğunlukla “ulus” ya da “halk” olarak çevrilir. Ancak Almancada kelimenin daha derin ve biraz daha farklı bir anlamı vardır. *Volk*, kan ve toprağa dayanan ilkel kabile gibi bir topluluktur. Hitler, *Kavgam*'da, *Volk* devletini tanımlamakta zorluk çekiyor. Meselâ, 379'un cu sayfada *Volk* kavramını açıklayacağını söylediği halde bir kaç sayfa herhangi bir açıklama yapmaktan kaçınır ve başka konulara geçer. Sonunda şöylece bir değinir:

(*) Aynı zorluk Türkçede de vardır. (Çeviren).

«Volk felsefesi insanlığın önemini (burjuva ve Marksist . Yahudi dünyalarının) tersine ana ırk elemanlarında görür. Devleti sadece bir amacın aracı sayar. ve amacını insanın ırkı varlığının sürdürülmesi olarak yorumlar. Dolayısıyla, ırk eşitliğine hiç bir zaman inanmaz. Ancak aralarındaki ayrılıkları gözönünde tutarak daha yüksek ya da daha alçak değerlerini tanıır. Daha iyi ve daha kuvvetli olanın zaferini teşvik etmeye, aşağı ve zayıf olanın, evrene hükmeden ökimsüz irade gereğince, boyun eğmesini istemeye kendisini zorunlu sayar. Böylelikle, kural olarak, tabiattaki aristokratik ana fikre hizmet eder. Ve bu kuralın en aşağıdaki son bireye kadar geçerli olduğuna inanır.

Yalnız ırkların değil, bireylerin de ayrı değerleri olduğunu kabul eder. Kitle ile tek kişiliğin önemini ayırır ve böylelikle... bir örgütlenme sağlar. İnsanlığın idealize edilmesi gerektiğine, bunun insan varlığının ilk kuralı olduğuna inanır. Ancak, eğer bir ahlâk görüşü daha yüksek bir ahlâka sahip olanların ırk hayatları için bir tehlike teşkil ediyorsa, ona bile yaşama hakkı tanıyamaz. Çünkü piçleşmiş ve zencileşmiş bir dünyada insanların güzel ve yüksek saydıkları bütün kavramlar, insanlığımızın idealleştirilmiş geleceği fikri, sonsuzca yitirilmiş olacaktır.

Böylece Volk hayat felsefesi tabiatın tam kendisine uygun bir felsefedir. Çünkü kuvvetlerin yeniden serbestçe oynamasını sağlayacaktır. Bu oyun, sürekli, daha yüksek karşılıklı bir türetime yol açacak, sonunda bu dünyayı eline geçirecek olan insanlığın en iyi ırkı, kısmen kendisinin üstünde, kısmen de dışında kalan faaliyet alanlarına rahatça girecektir.

İnsanlığın, yakın bir gelecekte, yüksek bir ırkın efendi bir halk olmasıyla ve bu ırkın bütün dünyanın elinde bulunan araçlar ve imkanlarla donatılmasıyla çözülebilecek sorunlarla karşılaşacağına hepimiz inanıyoruz.» (17)

Hitler az sonra şunları söylüyor: «Bir Volk devletinin en yüksek amacı, kültür kuracak ve daha yüksek bir insanlığın güzelliğini ve şerefini yaratacak aslı ırk elemanlarının muhafazasıdır.» (18). Bu, onu yeniden irsiyet konusuna götürür:

«Volk devleti... ırkı bütün hayatın merkezi yapmalıdır. Irkın sâf kalmasına dikkat etmelidir... Yalnız sağlığı yerinde olanların çocuk yapmalarına dikkat etmelidir. Burada bir tek kötülük olabilir: bir insanın hasta ve sakat olmasına rağmen dünyaya çocuk getirmesi. Büyük ve şerefli davranış da şu olabilir: Bu çocuğu yapmaktan vazgeçmek. Bunun tersine sağlığı yerinde çocukları ulusdan sakınmak kötü bir davranış sayılmalıdır. Burada (Volk) devlet binlerce yıl sonraki geleceğin koruyucusu olmalıdır.

Bu durum karşısında bireyin istekleri ve bencilliği bir hiç olarak görül-
meli ve devlete boyun eğmelidir... Bundan ötürü *Volk*'cu devlet, evliliği ır-
kın bir pislmesi olmaktan çıkarmakla işe başlamalı ve ona insanla may-
mun arasındaki garip yaratıkları değil, Tanrının imgesini yaratacak kuş-
sal bir kurum önemini kazandırmalıdır.» (19)

Hitler'in hayali *Volk* devleti kavramı lâfta kalan bir sürü
fikirlere yol açar. Bunlara dikkat edildiği takdirde Almanlar
dünyanın efendisi olacaklardır. Alman bâkimiyeti Hitler'in sap-
lantısıydı. Hitler bir noktada şöyle iddia eder: Alman ırkının
sağlığının korunmaması «bizi dünya hâkimiyetinden yoksun
kılmıştır. Eğer Alman halkı öteki halklardaki sürü birliğini
muhafaza edebilseydi bugün Alman İmparatorluğu dünyanın
hanımefendisi olurdu.» (20). *Volk* devleti, ırk üzerine kurulaca-
ğına göre, «Almanya bütün Almanları kapsamalıdır.» Bu söz,
görüşünün temelidir. İktidara geçtiği zaman da uygulamayı
unutmadığı bir noktadır.

Volk devleti «tabiatın aristokratik niteliğine» dayandığına
göre demokrasi de bahiskonusu olamaz; onun yerine *Führer-
prinzip* geçecektir. Üçüncü Alman İmparatorluğu Prusya Ordu-
sunun disiplinini kabul edecektir: «Her liderin aşağıya karşı
otoritesi, yukarıya karşı sorumluluğu olacaktır.»

«Çoğunlukla alınan kararlar diye bir şey olmamalıdır. Yalnızca so-
rumlu insanlar olmalıdır... Elbette ki her adamın yanında danışmanları
olacaktır, ama kararı yalnız bir tek adam alacaktır (*)... Yalnız onun
otoritesi ve emir verme hakkı olabilir... Parlamentosuz yapamıyacaktır.
Danışılan üyelerin mutlaka fikirlerini alacaktır. Ama hiç bir toplantıda
oynamaya geçilmiyecektir. Bunlar oy verme makineleri değil, çalışan birer
kurum olacaklardır. Bu prensip — mutlak otorite ile kayıtsız şartsız bir-
leşmiş olan mutlak sorumluluk prensibi — yavaş yavaş bir liderler züm-
resi yetiştirecektir. Bugünkü sorumsuz parlâmentarizm çağında buna im-
kân yoktur.» (21)

Hitler'in Landsberg hapisanesinden Lech şehrinin çiçek

(*) Siyahlar Hitler'indir.

açmış bağlarına bakarken (*), ya da sonradan 1925-26'da Berchtesgaden'de rahat bir otelin balkonunda oturup Alplerin ötesinde kalan anayurdunu düşünürken, sadık arkadaşı Rudolf Hess'e peşpeşe yazdığı fikirler bunlardı. Bu sırada, yukarıda gördüğümüz çürük temeller üzerine kuracağı ve demir bir pençe ile yöneteceği Üçüncü Alman İmparatorluğunun rüyasını görüyordu. Bu İmparatorluğu bir gün kuracağından ve yöneteceğinden şüphesi yoktu. Çünkü çağlar boyunca nereden geldiği ve nasıl olduğu bilinmeyen birçok dâhinin içindeki görev (misyon) duygusu onda da vardı. Siyasî bakımdan hiç bir zaman biraraya gelmemiş olan seçkin bir halkı birleştirecekti. Irkını temizliyecekti. Kuvvetlendirecekti. Onları dünyanın efendileri yapacaktı.

Bu, kaba bir Darwincilik miydi? Sadist bir rüya mıydı? Sorumsuz bir bencillik miydi? Bir megalomani miydi? Hepsi vardı. Ama bütün bunlardan başka bir şey daha vardı: Hitler'in kafasındaki düşüncelerin, hırsların — deli kafasından geçen bütün garip düşüncelerin — kökleri Alman tecrübesinin ve düşüncesinin derinliklerinde bulunuyordu. Nazizm ve Üçüncü Alman İmparatorluğu, aslında, Alman tarihinin mantıkî bir devamından başka bir şey değildir.

ÜÇÜNCÜ ALMAN İMPARATORLUĞUNUN TARİHSEL KÖKLERİ

Nazi partisinin her yılın 1 Eylülünde Nüremberg'de yaptığı gü-

(*) Hitler uzun zaman sonra şunları söyledi: «Hapse atılmamış olsaydım *Kavgam* hiç bir zaman yazılmazdı. Bu dönem, bana, o zaman ancak içgüdüyle duyduğum çeşitli fikirleri derinleştirmek imkânını sağladı... iktidara artık zor yoluyla geçemeyeceğimize inancım — beni destekleyenlerden çoğu anlamamıştı bunu — o tarihten başlar. Devletin kendisini pekleştirecek zamanı ve silâhları vardı.» (*Hitler's Secret Conversations*, s. 235). Bu söz 3 - 4 Şubat, 1942 gecesi Rusya cephesinde karargâhta bulunan arkadaşlarına söylenmiştir.

rütlü kongrelerde kartpostal satmaya çalışan bir sürü seyyar satıcı çevremi alırdı. Bu kartpostallarda Büyük Frederick'in, Bismarck'ın, Hindenburg ve Hitler'in resimleri vardı. Üzerinde de şu cümle yazılıydı: "Kıralın fetbettiği, Prens kurduğu, Feld - Mareşalın savunduğu, Erin kurtardığı ve birleştirdiği." Böylelikle er Hitler, yalnız Almanya'nın kurtarıcısı ve birleştiricisi olarak değil, aynı zamanda, yurdu yükselten ünlü büyüklerin devamı olarak da gösteriliyordu. Alman tarihinin Hitler yönetiminde en yüksek noktasına erişmiş olmasının halk üzerinde yaratacağı etkidен yararlanılıyordu. Üçüncü Alman İmparatorluğu sözü de bu kavramı kuvvetlendirmek için bulunmuştu. Birinci Alman İmparatorluğu Orta Çağın Kutsal Roma İmparatorluğuydu. İkinci İmparatorluk ise, 1871'de Prusya'nın Fransayı yenmesi üzerine Bismarck tarafından kurulmuştu. Her iki imparatorluk Alman adına büyüklük katmışlardı. Weimar Cumhuriyeti ise, Nazilerin deyimiyle, bu güzel adı çamura sokmuştu. Üçüncü Alman İmparatorluğu, bu adı, Hitler'in vaadettiği şekilde, yeniden yüceltmışti. Bu bakımdan Hitler Almanyası eskiden geçmiş olayların, ya da hiç olmazsa eskiden kazanılmış zaferlerin, mantıklı bir gelişimi sayılabilir.

Ama bir zamanların bu Viyanalı aylağında — kafası ne kadar karmakarışık olursa olsun — geçmişte Fransa ve İngiltere'nin başarıları karşısında Almanya'nın da birçok başarısızlıkları olduğunu bilecek kadar tarih bilgisi vardı. Orta Çağların sonunda, Fransa ve İngiltere birleşmiş uluslar olarak ortaya çıkarken, Almanya'nın hâlâ üç yüz devletten kurulan yamalı bir bohçaya benzediğini unutmamıştı. Orta Çağların sonundan On Dokuzuncu Yüzyılın ortalarına kadar Alman tarihinin akışını tâyin eden etken bu millî gelişme yoksunluğu olmuş ve Alman tarihini Batı Avrupa'nın öteki büyük devletlerinin tarihlerinden ayırmıştır.

Ortak bir siyaset ve haneden yoksunluğuna, On Altıncı ve On Yedinci Yüzyıllarda bir de Reform'un yarattığı din ayrılık-

ları eklenmişti. Sonradan bir Agustin papazı olan ve Almanya'daki Reform hareketine önderlik eden Saksonyalı Martin Luther'in Almanlar ve Alman tarihi üzerindeki etkisini bu kitapta anlatacak kadar yerimiz yok. Ancak burada şu kadarını söyleyebiliriz ki, sert karakterinde Almanların çok iyi ve çok kötü huylarından bir çoğunu — kabalık, sertlik, bağnazlık, hoşgörmezlik, şiddet ve aynı zamanda namus, sadelik, bilgi, müzik, şiir tutkusu ve Tanrı önünde haklı çıkma isteğini — birleştirmiş olan bu büyük dâhi, bu yaban Yabudi ve Roma düşmanı, Almanların hayatı üzerinde, kendisinden önce ve sonra gelen herhangi bir insandan daha silinmez, daha esassız izler bırakmıştır. Luther, vaizleri ve şâhâne *İncil* çevirisiyle modern Alman dilini kurmuş ve halkta yalnız Hristiyanlığın yeni Protestan görüşünü değil, şiddetli bir Alman milliyetçiliği de yaratmış, onlara hiç olmazsa dinde, birey vicdanının üstünlüğünü öğretmiştir. Ama Luther'in, kendisine büyük bir esin kaynağı olan köylü isyanlarında prensleri tutması ve siyasette otokrasiden yana olması, akılsız bir taşra istibdadının yerleşmesine sebep olmuş. Alman halkının büyük bir kısmı, bu yüzden, sefalete, korkunç bir uyuşukluğa gömülmüş ve köle durumuna düşmüştür. Daha kötüsü, bu durum yalnız sınıflar arasında değil, çeşitli hanedanlar ve Alman balkı içindeki siyasî guruplar arasında büyük ayrılıkların da yaşayıp genişlemesine sebep olmuştur. Almanya'nın birleşmesini yüzyıllar boyunca imkânsız kılmıştır.

Otuz Yıl Savaşları, ve bu savaşa son veren 1648 Westphalia Barış Andlaşması, Almanya'ya son felâketi getirdi. Bir daha altından kalkamayacağı büyük bir darbe indirdi ülkeye. Avrup'nın büyük din savaşlarının sonuncusuydu bu. Ama savaş bitmeden önce bu çatışmalar bir Protestan - Katolik çatışması olmaktan çıkmış, bir yanda Avusturyalı Katolik Habsburg'lar, öteyanda Fransa'nın Katolik Bourbon'ları ve Protestan İsveç hanedanı arasında karışık bir taht kavgasına dönüp yozlaşmıştı. Bu yaban çatışmalar sırasında Almanya'nın altı üstüne gel-

di. Almanya'da taş taş üstünde kalmadı. Şehirler ve köyler boşaldı. Halk kırıldı. Bu barbarca savaşta Alman halkının üçte birinin öldüğü sanılıyor.

Westphalia Barışı Almanya için savaş kadar büyük bir felâket oldu. Fransa ile İsveç'i tutan Alman prenslerinin, ellerinde bulunan küçük toprakların mutlak sahipleri oldukları tasdik olundu. Bunlar 350 kadar vardı. İmparator, toprak işlerinde, bunların başında yalnızca bir korkuluktü. On Beşinci Yüzyılın sonunda ve On Altıncı Yüzyılın başında Almanya'yı saran reform ve uyanış dalgası böylece boğuldu. Bu dönemde büyük serbest şehirler gerçek bir bağımsızlık kazanmıştı. Derebeyler şehirlerden atılmış, sanat ve ticaret gelişmişti. Alman köylüleri İngiltere ve Fransa köylülerinden daha büyük özgürlüklere sahiptiler. On Altıncı Yüzyılın başında Almanya gerçekten Avrupa uygarlığının önemli kaynaklarından biriydi.

Ama Westphalia Barışından sonra Almanlar yeniden barbarlığa döndüler. Serflik kuruldu. O zamana kadar serflikin bilinmediği yerlerde bile serflik ihdas edildi. Şehirler bağımsızlıklarını kaybettiler. Köylüler, işçiler, orta sınıf burjuvaları bile prenslerin baskısı altında birer usak derecesine indiler. Bilgi ve san'atın gelişmesi durdu. Açgözlü yöneticilerde Alman milliyetçiliğinden ve vatanseverliğinden eser yoktu. Böyle şeylerin herhangi bir şekilde ortaya çıkmasını şidetle önlüyorlardı. Almanya'da uygarlığın gelişmesi durmuştu. Bir tarihçinin dediği gibi, Alman İmparatorluğu "zorla bir Orta Çağ karışıklığı ve zayıflığı düzeyinde tutuluyordu." (22)

Almanya bu darbenin altından bir daha kalkamadı. İstibdadın normal bir yönetim olduğu, prens kılığında hükümet süren küçük zâlimlere körkörüne itaat edilmesi gerektiği Almanyanın kafasına yerleşti. İngiltere'de On Yedinci ve On Sekizinci Yüzyıldanberi kökleşmeye başlayan, Fransa'da 1789'da ortaya çıkan demokrasi ve parlâmento hâkimiyeti fikri, Almanya'da hiç bir tomurcuk vermedi. Birçok küçük devletlere bölün-

müş olan ve bu küçük devletlerin içinde Avrupa'nın büyük fikirlerinden ve gelişmelerinden uzakta kalan Almanların politik geriliği Almanya'yı Batının öteki ülkelerinden ayırdı ve gerilerinde bıraktı. Ulusun normal bir gelişmesi olmadı. Alman ulusunun sonradan tuttuğu felâketli yolu ve onu bu yola sürükleyen çarpık kafayı anlamak isteyen herhangi bir kimsenin bunu akıldan çıkarmaması gerektir. Sonunda, Alman ulusunu şekillendiren ve biraz da tutan şey sadece bu kaba kuvvet oldu.

Elbe nehrinin doğusunda Prusya vardır. On Dokuzuncu Yüzyılda karışık ve korkak liberallerin Frankfurt'ta bir çeşit demokratik, birleşmiş Almanya yaratmak üzere giriştikleri teşebbüsün 1848-49'da başarısızlığa uğramasından sonra, Yüzyılın sonuna doğru Prusya, Almanya'nın kaderini eline aldı. Bu Alman devleti Almanya'daki tarihsel gelişimin ve kültürün yüzyıllar boyunca dışında kalmıştı. Sanki bir tarih garibesiydi. Prusya, uzak Brandenburg sınır devletinin, Elbe doğusundaki kumlu boş topraklarından başladı. Burası On İkinci Yüzyıldan beri yavaş yavaş Slavlar tarafından istilâ edilmişti. Serüvenci askerlerden başka bir şey olmayan Brandenburg prensleri, yâni Hobenzollern'ler, çoğu Polonyalı olan Slavları yavaş yavaş Baltık kıyılarına sürdüler. Karşıkoyanlar ya yokedildiler, ya da topraksız birer serf oldular. Alınan İmparatorluk kanunu prenslerin Kirala ait ünvanları almalarını yasakladığı halde, 1701'de İmparator, Prusya'da Koenigsberg'de Elector III. Frederick'in kiral olarak taç giymesini kabul etti.

Prusya o gündenberi çizmesini ayağına geçirmiş ve Avrupa'nın büyük askerî devletlerinden biri olmaya başlamıştır. Başkalarında olan kaynaklar onda yoktu. Toprağı çoraktı ve madenden de yoksundu. Nüfuzu azdı. Büyük şehirleri sanayi yoktu; kültürü dardı. Soylular bile fakirdi. Topraksız köylü hayvanlar gibi yaşıyordu. Bununla birlikte, Hohenzollern'ler yüksek iradeleri ve örgütleme dehâları sayesinde İspartalıların

kine benzeyen bir askerî devlet yaratmışlardı. Bu devletin iyi tâlim görmüş ordusu zafer arkasına zafer kazandı. Kuvvetli devletlerle yaptığı geçici ittifaklarda izlediği Maknyavel politikaşyle toprağına durmadan yeni topraklar kattı.

Böylece, istilâdan başka bir güce, hiç bir halk gücüne, hiç bir fikre dayanmayan, baştağının mutlak iktidarıyla onun verdiği emri körükörüne yerine getiren darkafalı bir bürokrasinin ve çok merhametsiz ve disiplinli bir ordunun zoruyla derilmiş çok sun'î bir devlet çıktı ortaya. Devletin yıllık gelirinin üçte ikisi ve bazan da altıda beşi Orduya harcanıyordu. Başta Kırall olmak üzere Ordu devletin kendisiydi. Mirabeau, «Prusya,» demıştır, «ordusu olan bir devlet değil devleti olan bir ordudur.» Bir fabrika verimliliği ve otomatikliğiyle çalışan devlet her şey oldu. Halk bu makinanın dişlilerinden başka bir şey değildi. Yalnız kırallar ve erler, tâlim yaptıran çavuşlar değil, filozoflar bile insanlara hayattaki rollerinin itaat, çalışma, fedakârlık ve görevden ibaret olduğunu öğretiyorlardı. Kant da görevin, duygunun bastırılmasını gerektiğini söylemiş ve Prusyalı şair Willibald Alexis, Hohenzollern'lerin yönetimindeki halk köleliğiyle iftihar etmişti. Bu durumu beğenmeyen Lessing'e göre, «Prusya Avrupa'nın köleliğe en çok yaklaşan ülkesi» ydi.

Modern Almanya'da çok önemli roller oynayacak olan Junker'ler de Prusya'nın garip bir ürünüydü. Kendi söylediklerine göre, efendi bir ırktılar. Toprağı Slavların elinden alan, bu topraklar üzerinde Batıda yaşayan köylülerden tamamiyle ayrı topraksız köylüler haline gelmiş Slavları çalıştıran, çiftçilik yapan onlardı. Prusya'daki toprak işletme sistemi ile Batı Almanya'da ve Batı Avrupa'daki sistem arasında özlü ayrılıklar vardı. Batı Avrupa'da toprağın çoğunu elinde bulunduran soylular, köylülerden rant ya da feodal vergi alırlardı. Köylüler serf durumunda oldukları halde birtakım haklara ve imtiyazlara sahiptiler, sonradan yavaş yavaş kendi topraklarını ve medenî haklarını aldılar. Batıda köylüler, topluluğun sağlam bir par-

çasıydılar. Derebeyler, bütün kötülüklerine rağmen, boş zamanlarında kültürün gelişmesiyle uğraşırlar, böylece davranışta, düşünce ve sanatta uygarca bir yaşama biçimi sağlarlardı.

Prusyalı Junker'in boş zamanı yoktu. Kendi büyük malikânesinde, bugün bir fabrika müdürünün çalıştığı gibi çalışırdı. Topraksız köylülerine tam bir esir muamelesi ederdi. Geniş mallarının mutlak efendisiydi. Batıda olduğu gibi uygar fikir yayacak büyük şehirler ve orta sınıf yoktu. Batıdaki *Grand Seigneu*'ün tersine, Junker kaba, ezen, küstâb, kültürsüz, mütecâviz, kibirli, merhametsiz, darkafalı ve küçük hesaplar ardında koşan bir adamdı. Alman tarihçilerinin bazıları, bu nitelikleri Junker'lerin en başarılısı Otto von Bismarck'ın özel hayatında da görmüştür.

“Kan ve demir” kuralının peygamberi olan bu siyaset dâhisi 1866 ile 1871 yılları arasında, aşağı yukarı bin yıllık, bölünmüş Almanya'ya son verdi, onun yerine, zorla, Daha Büyük Prusya'yı, ya da, daha doğrusu, Prusya Almanyasını kurdu. İşte zamanımızda Almanya diye bildiğimiz şey bu eşsiz eserdir. Bu Almanya ve onun yetenekli halkı aşağı yukarı yüz yıldan beri, Avrupa ve bütün dünya için bir problemdi. Önce bu büyük adam, sonra Kayzer İkinci Wilhelm ve sonunda Hitler, askerî bir sınıfın ve birtakım garip aydınların yardımıyla, bu halkın kafasına bir iktidar, hâkimiyet ve militarizm hayranlığı, bir demokrasi ve kişisel özgürlük düşmanlığı, otorite ve disiplin sevgisi yerleştirdi. İşte bu ulus böyle bir büyüünün altında çok yükseslere çıktı, düştü, sonra yeniden çıktı. Sonunda 1945 ilkbaharında Hitler'in ölümüyle yıkıldı. Ama bundan kesinlikle söz etmek için belki de zaman daha çok erkendir.

Bismarck 1862'de Prusya Başbakanı olurken şöyle demişti: «Günün büyük sorunları, kararlar ve çoğunluk oylarıyla çözülmeyecektir. 1848 ve 1849'dakiler bu hataya düşmüşlerdi. Büyük sorunlar ancak kan ve demirle çözülür.» Gerçekten de bütün sorunları böyle çözmeye başladı. Ama bunlara, çoğu zaman

büyük düzensizliklere kaçan diplomatik bir incelik vermeyi de unutmadı. Bismarck'ın amacı liberalizmi yıkmak, tutuculuğu — yâni Junker'leri, Orduyu ve Tahtı — desteklemek, ve Avusturya yerine Prusya'yı yalnız Almanlar arasında değil, mümkün-olursa Avrupa'da da hâkim bir kuvvet haline getirmektir. Prusya Parlâmentosundaki milletvekillerine, «Almanya,» demişti. «Prusya'nın liberalizmine değil, kuvvetine hayrandır.»

Bismarck önce Prusya Ordusunu kurdu. Parlâmento ek krediler için oy vermeyince kendi hesabına bu kredileri aldı ve sonunda Parlâmentoyu dağıttı. Kuvvetlendirilmiş bir ordu ile birbiri ardına üç savaşa girdi. Önce 1864'de Danimarka'ya karşı savaş açtı ve Schleswig ile Holstein dukahlıklarını Alman yönetimine geçirdi. İkinci savaş 1866'da Avusturya ile oldu. Bu savaş çok önemli sonuçlar yarattı. Yüzyıllar boyunca Alman devletleri içinde birinci olan Avusturya, sonunda Alman politika hayatından çıkarıldı. Bismarck'ın o sıralarda kurmaya çalıştığı Kuzey Alman Konfederasyonuna Avusturya'nın katılmasına izin verilmedi.

Ünlü Alman siyaset bilimcisi Wilhelm Roepke, «1866'da Almanya ortadan kalktı,» diye yazar. Prusya, Main'ın kuzeyinde kendisine karşı çarpışmış olan bütün Alman devletlerini ilhak etti. Yalnız Saksonya bunun dışında kaldı. İlhak ettiği yerler arasında Hanover, Hesse, Nassau, Frankfurt ve Elbe dukalıkları vardı. Main'ın kuzeyinde kalan bütün öteki Alman devletleri Kuzey Almanya Konfederasyonuna girmeye zorlandı. Artık Ren'den Koenigsberg'e kadar uzayan Prusya bu federasyona tamamiyle hâkimdi. Beş yıl içinde, Fransa'da Üçüncü Napolyon ordularının yenilmesi sırasında, başta önemli Bavyera krallığı olmak üzere Güney Alman devletlerinin hepsi Prusya Almanyasına alındılar. (23)

Bismarck'ın en büyük başarısı olan İkinci Alman İmparatorluğu 18 Ocak, 1871 tarihinde Versailles'in aynalı salonunda Prusya Kırallığı Birinci Wilhelm'in Almanya Kırallığı ilân edilme-

siyle başlar. Almanya, Prusya'nın silâh zoruyla birleştirilmisti. Artık Avrupa'nın en büyük devleti olmuştı. Avrupa'daki tek rakibi İngiltere'ydi.

Ama bu İmparatorlukta kötü bir çatlak vardı. Treitschke'nin dediği gibi, Alman İmparatorluğu gerçekte Prusya'nın genişlemiş bir şekliydi. «Prusya,» der Treitschke, «hâkim öğeydi... İmparatorluğun yönetimi Prusya devletinin yönetiminden başka bir şey değildi.» Bu doğrudu. Ve Almanlar için korkunç sonuçlar doğuracaktı. 1871'den 1933'e, hattâ Hitler'in 1945'de ölümüne kadar Alman tarihinin akışı bu durum yüzünden, Weimar Cumhuriyetinin kısa arası dışında, dümdüz ve tam mantığı olarak aynı yolu izliyecekti.

Reichstag'ın kurulmasıyla demokratik bir maske takındığı ve *Reichstag* üyeleri genel oylama ile seçildiği halde, Alman İmparatorluğu, gerçekte, Prusya Kralının hâkim olduğu askeri bir otokrasiydi. Kral aynı zamanda İmparatordu. *Reichstag*'ın pek az yetkisi vardı. Bir tartışma kulübünden pek farklı değildi Milletvekilleri orada ya içlerini dökerler, ya da temsil ettikleri sınıfların bayağı çıkarları üzerinde pazarlığa girerlerdi. Bütün iktidar Kralın elindeydi. Bu hak kendisine Tanrı tarafından verilmişti. 1910'da bile İkinci Wilhelm, krallık tacının kendisine «parlâmentolarca, halk topluluklarınca ve halkın kararıyla değil, yalnız Tanrı tarafından verilmiş olduğunu» ilân etmiş, «Kendimi Tanrının bir âleti sayarak kendi seçtiğim yoldan gidiyorum,» demiştir.

Parlâmento kendisine zorluk çıkarmazdı. Tâyin ettiği Şansölye (Başbakan) *Reichstag*'a değil yine kendisine karşı sorumluydu. Parlâmento Başbakanı ne atabilir, ne de yerinde tutabilirdi. Bu, Krala tanınmış bir imtiyazdı. Görülüyor ki, demokrasi, halk hâkimiyeti, parlâmentonun üstünlüğü fikri, Yirminci Yüzyıl başladıktan sonra bile Almanya'da hâlâ yerleşmemiştir. Gerçi Bismarck ve İmparator tarafından yıllarca takibata uğramış olan Sosyal De-

mokratlar 1912'de *Reichstag*'ın tek büyük partisi olmuştı ve parlâmenter bir demokrasinin kurulmasını durmadan istiyorlardı ama aslında etkileyici bir kuvvet değillerdi. En büyük parti oldukları halde yine de azınlıktaydılar. Geç kalan ve emekleyen sanayi devrimi sayesinde refah içinde bulunan ve Bismarck'ın şiddet ve savaş politikasının başarısına hayran kalan orta sınıflar, siyasi özgürlükten çok, maddî kazançlarla ve dileklerle ilgileniyorlardı (*). Hohenzollern istibdadını kahul etmişlerdi. Junker hüokراسisinin önünde memnunlukla eğiliyorlar ve Prusya militarizmini heyecanla kucaklıyorlardı. Almanya'nın yıldızı parlamıştı. Halk — hemen hemen bütün halinde — bu yıldızı parlak tutmak için efendilerinin kendisinden istediklerini yapmaya hazırды.

Sonunda Avusturyalı Hitler de onlardan biri oldu. Hitler'e göre Bismarck'ın İkinci Alman İmparatorluğu, bütün hatalarına ve “korkunç çöküntü kuvvetlerine” rağmen Almanları sonunda kendine getiren parlak bir eserdi.

“Almanya, kuvvet politikasının temelleri üzerine kurulmuş bir imparatorluğun bütün ülkeler arasında en mükemmel bir örneği değil miydi? İmparatorluğun çekirdeği olan Prusya, para ile ya da ticaretle değil, büyük kahramanlıklarla ortaya çıkmış ve sonradan Alman İmparatorluğu-

(*) Bir anlamda Alman işçi sınıfı da buna benzer bir alış veriş yapmıştı. Bismarck sosyalizm ile savaşmak için 1883 ile 1889 yılları arasında başka ülkelerde eşi görülmemiş bir sosyal güvenlik programı uygulandı. İşçileri ihtiyarlığa, hastalığa, kazaya, sakatlığa karşı sigortaladı. Bu teşkilât devlet tarafından kurulduğu halde parasını işçiler ve işverenler ödüyordu. Bunun, Sosyal Demokratların ya da sendikaların gelişmesini önlediği söylenemez ama işçi sınıfı üzerinde geniş etkisi oldu. İşçiler yavaş yavaş siyasi özgürlükten çok güvenliğe önem vermeye ve ne kadar tutucu olursa olsun devleti bir iyiliksever, bir koruyucu olarak görmeye başladılar.

İleride göreceğimiz gibi, Hitler, işçilerin bu durumundan çok yararlandı. Başka alanlarda olduğu gibi bu alanda da Bismarck'tan çok şeyler öğrendi. «Bismarckın sosyalist kanunlarını inceledim,» diyor Kavgam'da (s. 155). «Amacını, savaşını ve başarısını anladım.»

nun kendisi de saldırgan bir siyasi önderliğin ve bu önderlik emrindeki askerlerin ölüme meydan okuyan cesaretlerinin bir armağanı olmuştur...

(İkinci) Alman İmparatorluğunun kuruluşu, bütün ulusu ayağa kaldıran sihirli bir olayla bezenmiştir. Görülmemiş birçok zaferlerden sonra oğullar ve torunlar için yeni bir Alman İmparatorluğu kurulmuştu. Bu ölümsüz kahramanlığın bir armağanıydı... Varlığını demokratik partilerin dalaverelerine borçlu olmayan bu Alman İmparatorluğu, kuruluşundaki üstünlük sayesinde öteki devletlerin üstüne yükselmiştir. Çünkü yapılan iş Parlâmentoda lâf ebeliği, Paris'in çevresindeki cepheden yükselen top sesleri ve gürültülerdi. Bu, Almanların, prensiplerin ve halkın ilerde Aman İmparatoruğunu kurmak ve İmparatorluk tacını sembolik yüksekliklere çıkarmak isteyen irâdemizin bütün dünyaya ilân edilmesiydi... Bismarok'cîdevletin kurucuları kaçaklar ve tarihçiler değil, cephe-deki alaylar olmuşlardır.

Bu çşsiz doğum ve ateşle vaftiz, Alman İmparatorluğunu, ancak çok eski devletlerin — o da pek az — övünebilecekleri tarihi bir zafer tacı ile donattı.

O zaman büyük bir yükseliş başladı!

Dışarıdaki özgürlük içeride ekmek sağladı. Ulus hem sayıca, hem de malça zenginleşti. Devletin şerefiyle birlikte halkın tamamı da eski Alman birliğinin ordularından çok farklı olduğu gözle görülen bir ordu tarafından korundu ve esirgendi.» (24)

Hitler'in yeniden kurmaya karar verdiği Almanya işte bu Almanya idi. *Kavgam*'da bu Almanya'nın çöküş nedeni saydığı şeyleri uzun uzadıya anlatır: Yahudilere ve Marksistlere göz yumulmuştu. Ort sınıf kaba bir materyalizm ve bencilik içindeydi. "Dalkavuklar ve çanak yalayıcılar" Hohenzollern'lerin tacını sarmıştı. "Meş'um Alman ittifak siyaseti" Almnya'yı İngiltere yerine, soysuzlaşmış Habsburg'lara ve büvenilir İtalyanlara bağlamıştı. Sağlam bir "sosyal" politika ve ırk politikası da yoktu. Ve bütün bunlar, Nasyonal Sosyalizmin düzeltmeyi vaad ettiği hatalardı.

ÜÇÜNCÜ ALMAN İMPARATORLUĞUNUN DÜŞÜNSEL KÖKLERİ

Hitler, fikirlerini tarihten başka nereden almıştı? Almanya

içinde ve dışındaki düşmanları onun fikirlerini inceleyemiyecek kadar meşgul ya da budala oldukları sırada Hitler, birçok Almanlar gibi, On Dokuzuncu Yüzyılın Alman filozoflarından doğan sorumsuz ve megalomanca bir sürü fikirler karışımının büyüüne kapılmıştı. Düşmanları bu fikirleri ciddi olarak ele aldıkları sırada ise artık vakit çok geçti. Bu fikirleri, kafası karışık, düzmece filozof Alfred Rosenberg ya da sarhoş dostu şair Dietrich Eckart'tan, yâni ikinci elden, öğrenen Hitler, onlara bir acemi heyecanı ve dört elle sarılmıştı. İşin kötüsü fırsat düşer düşmez de bunları hayata uygulamaya karar vermişti.

Bu fikirlerin Hitler'in kafasında aldığı biçimleri yukarıda görmüştük: savaşın, istilânın ve mutlak otoriter devlet gücünün yüceltilmesi; Ârilerin ya da Almanların (Germanların) üstün ırk oldukları inancı; Yahudi ve Slavlara kin beslemesi; demokrasi ve hümanizmanın horgörülmesi. Bunlar Hitler'e özgü fikirler değillerdi, ama bunları uygulama araçlarının Hitler'e özgü olduğu ilerde görülecektir. Bu fikirler, bir önceki Yüzyılda birtakım allâme, ama dengesiz filozof, tarihçi ve öğretmenden çıkmış, Alman kafasını etkilemiş, Hitler de bunlardan yalnız Almanlara değil, dünyanın büyük bir kısmına da felâketler getiren sonuçlar çıkarmıştır.

Elbetteki Almanlar arasında Batı dünyasının en büyük insanları ve kafaları yetişmiştir. Leibnitz, Kant, Herder, Humboldt, Lessing, Goethe, Schiller, Bach ve Beethoven gibi insanlar Batı uygarlığına büyük yenilikler getirmişlerdir. Ama On Dokuzuncu Yüzyılda Almanya'ya hâkim olan ve Bismarck'tan başlayarak Hitler'e kadar gelen Prusya Almanyasının yükselişiyle paralel giden Alman kültürü, herşeyden önce, Fichte ve Hegel ile bağlar, Treitschke, Nietzsche, Richard Wagner ve, gariptir, aralarında birkaç acaip Fransızla eksantrik İngilizin bulunduğu birtakım ikinci derecede adamlarla devam eder. Bu düşüncüler Batı ile ruhsal bağları çözmeyi başarmışlar, ve açtıkları

uçurum bugüne kadar kapatılmamıştır.

Prusya'nın Jena'da Napolyon ordularına ağır şekilde yenilmesinden sonra, 1807 yılında, Johann Gottlieb Fichte, felsefe kürsüsünü işgal etmekte olduğu Berlin Üniversitesi anfisinden ünlü "Alman Ulusuna Seslenişler" ini yaymaya başlamıştı. Fichte'nin bu konuşmaları yenilip bölünmüş bir halkı harekete geçirmiş, biraraya toplamıştı. Bunun yankıları Üçüncü Alman İmparatorluğunda bile duyulacaktı. Fichte'nin fikirleri umut kırıklığına uğramış bir halkın başını döndürmüştü. Fichte'ye göre Lâtinler, özellikle Fransızlar ve Yahudilere, dejenere olmuş ırklardı. Yeniden canlanma olanağı yalnızca Almanlarda vardı. Çünkü en saf, en özgün dil onların diliydi. Tarihte yeni çağ açabilecek onlardı. Bu çağ, evrenin düzenini yansıtacaktı. "Özel" nitelikte ahlâk sınırlarından kurtulmuş küçük bir seçkin "zümre" bu çağı açacaktı. Bu fikirlerden bazılarını Hitler'in *Kavgam*'a almış olduğunu yukarıda gördük.

Fichte 1814'de ölünce, Berlin Üniversitesindeki kürsüsüne George Wilhelm Friedrich Hegel geçti. Bu akıllı ve derin kafakaynağı oldu ve komünizmin kurulmasına yardım etti. Devletin insan hayatındaki yerinin yüceltilmesi Bismarck'la Hitler'in İkinci ve Üçüncü Alman İmparatorluğunu hazırladı. Hegel'e göre devlet herşeydi, ya da hemen hemen herşey deymkti. Devlet, der Hegel, "dünya ruhunun" en yüksek görüntüsüdür; "moral bir evren" dir; "kendini bilen ve düşünen... etik kafanın... etik fikrin eylemi" dir; "görevi devletin bir üyesi olmaktan ibaret birey karşısında, devletin yüksek bir hakkı vardır. Çünkü dünya ruhunun hakkı bütün imtiyazların üstündedir..."

Peki, ya bireyin dünya yüzündeki mutluluğu ne olacak? Hegel buna şöyle cevap veriyor: «Dünya tarihi mutluluklar tarihi değildir. Mutluluk dönemleri tarihin boş sayfalarıdır. Çünkü bunlar çatışmasız geçen uzlaşma dönemleridir.» Savaş büyük bir temizleyicidir. Hegel'e göre "uzun bir harış halkın etik sağlığını bozar. Rüzgârın çıkmasıyla uzun bir durgunlu-

ğün sonucunda biriken pisliklerin atılması gibi...”

Hiç bir geleneksel ahlâk ve etik kavramı ne yüksek devleti, ne de bu devlete önderlik eden “kahramanları” tedirgin etmemelidir. «Dünya tarihi daha yüksek bir yer işgal eder... Duruma uymayan moral istekler dünya tarihinin pratiği ve başarıları ile çatıştırılmamalıdır. Boyuna tekrarlanan özel erdemler — alçakgönüllülük, ılımlılık, insanseverlik, sabır — bu tarihsel gerçeklere karşı öne sürülmemelidir... Bu güçlü gey (devlet) birçok mâsum çiçeği ayağının altında ezecek, yoluna çıkan birçok şeyleri parçalayacaktır.»

Hegel, Tanrı vergisi dehâsını yeniden elde ettiği zaman Almanya'nın böyle bir devlete sahip olacağını söyler. “Almanya'nın saati” gelecek ve görevi dünyaya yeniden can verecektir der. İnsan Hegel'i okuduğuzama n Hitler'in de, ikinci elden olmakla beraber, Marx gibi ondan ne kadar etkilendiğini hemen anlar. Bütün bunlardan başka, Hegel'in “kahramanlar” kuramı, “dünya ruhunun isteği” ni yerine getirmek için gizemli bir Tanrı tarafından gönderilmiş büyük araçlar konusundaki görüşü, bu bölümün sonunda göreceğimiz gibi, Hitler'de, kendisinin de böyle bir misyonla görevlendirilmiş olduğu kanısını uyandırmışa benziyor.

Berlin Üniversitesine sonradan Heinrich von Treitschke geldi. 1874'den 1896'da ölümüne kadar orada tarih profesörü olarak kaldı. Treitschke halk tarafından tutulan ve sevilen bir adamdı. Derslerini büyük bir kalabalık dinlerdi. idnleyiciler arasında Genel Kurmay subayları ve Junker bürokrasisi memurları da bulunurdu. Treitschke Yüzyılın son çeyreğinde Alman düşüncesi üzerinde derin bir etki yapmış, bu etki İkinci Wilhelm ve Hitler'in gününe kadar süregelmiştir. Kendisi bir Saksonyalı olduğu halde Prusyalılaşmıştı. Prusyalıdan çok Prusyalıydı. O da, Hegel gibi, devleti yüceltir, devleti en yüksek varlık görürdü. Ama davranışı Hegel'den daha sertti; halkın, halk yığınlarının ulusta esirden pekaz farklı bir yeri vardı. «İtaat ettiğiniz süre ne düşündüğünüzün önemi yoktur,» derdi.

Treitschke, Hegel den daha ileri gider, savaşın insan için en yüksek bir çaba olduğunu söyler. Ona göre "savaşın yüceltilişi bütün siyasi erdemlerin temelidir." Bir yerde de, «Almanya'nın zengin zafer hazinelerindeki Prusya askerî üstünlüğü, bizim gair ve düşüncülerimizin şaheserleri kadar değerli bir mücevherdir... Barış ve körükörüne oynamak... çağımız için bir düşünce ve ahlâk utancı olmuştur,» der.

«Savaş yalnız pratik bir zorunluluk değil aynı zamanda kurumsal bir zorunluluk, bir mantık ihtiyacıdır. Devlet kavramı ister istemez savaş kavramını doğurur. Çünkü devletin özü kuvvettir... Dünya yüzünden savaşın kaldırılması fikri yalnız saçma bir umut değil, aynı zamanda, çok ahlâk dışı bir düşüncedir. İnsan ruhundaki birçok özlü ve yüksek güçlerin dumura uğramasıdır... Sürekli bir barış umuduna kapılan bir halk kendisini gurur içinde tecrit ederek mahvetmeye mahkûmdur...»

Neitzsche de, Goethe gibi, Almanlar hakkında pek iyi şeyler düşünmüyordu (*). Ancak bu megaloman dâhinin taşkınlıkları On Dokuzuncu Yüzyılın Alman milliyetçi düşüncülerinininkinden farklıdır. Nitekim Nietzsche, Fichte ve Hegel de dahil olmak üzere, Alman filozoflarının çoğunu "bilinçsiz sahteciler" sayar. "İhtiyar Kant'ın Tartüflüğü" ile alay eder. *Ecce Homo*'da, Almanların, "bunların ne kadar kötü insanlar olduklarını bilmediklerini" söyler ve Almanya'nın, "girdiği her yerde kültürü mahvettiği" sonucuna varır. Dünyadaki "esir ahlâkından" Yahudilerin olduğu kadar Hristiyanların da sorumlu olduğunu düşünür. Nietzsche hiç bir zaman bir Yahudi - düşmanı olmamıştır. Arasira Prusya'nın geleceğinden korkardı. Son

(*) Goethe bir ara şöyle demişti: «Arasira Alman halkını düşün-
düğüm zaman acı bir keder duyuyorum. Alman halkı birey olarak çok
saygıya değer. Ama biraraya gelince çok kötü olur. Alman halkını başka
halklarla karşılaştırdığım zaman bende acı bir duygu uyanır. Ve bunu
elimden geldiği kadar önlemeye çalışırım, (13 Aralık, 1813'de H. Luden
ile yaptığı konuşma, *Auswahl Biedermann: Goethes Gespraech. Wil-
helm Roepke'nin şu kitabından alınmıştır: The Solution of the German
Problem, s. 131.)*

yıllarında, kafasını delilik yiyip bitirmeden önce, Avrupa birliği ve dünya hükümeti fikriyle de oynadı.

Ama, bence, Üçüncü Alman İmparatorluğunda yaşamış olan bir kimse Nietzsche'nin bu toplumu ne kadar etkilemiş olduğunu görmemezlikten gelemezdi. Nietzsche'nin kitapları, Santayana'nın dediği gibi, "çocukça küfürlerle" dolu, "doğustan bir tenbelliğin" eseri olabilir. Ama Nazi yazıcıları bu kitapları öve öve bitiremediler. Hitler de Weimar'da Nietzsche müzesine sık sık gider, bu büyük adamın büstüne kendinden geçmiş halde bakarken çektiği resimleri bastırarak filozofa karşı saygısını halkına göstermiş olurdu.

Hitler'in Nietzsche'yi Nazi *Veltanschauung*'unun kurucularından saymasında doğru bir yan vardır. Filozof, demokrasi ve parlâmentolara saldırmamış mıydı? Kuvvetli olma irâdesini savunmamış mı, savaşı yüceltmemiş mi, efendi ırkın ve üstün insanın geleceğini müjdelememiş mi, bunu de en keskin aforizmalarla yapmamış mıydı? Naziler her konuda onun sözlerini kullanabilirlerdi. Ve kullandılar da. Hristiyanlık konusundaki düşünceleri: «Büyük bir küfür, muazzam ve çok derin bir sapıklık... Ben Hristiyanlığı insanlığın sonsuz bir kusuru sayarım.. Bu Hristiyanlık sosyalistlerin tipik fikirlerinden başka bir şey değildir.» Devlet, iktidar ve insanın vahşi dünyası konusunda: «Toplum, erdemi hiç bir zaman bir kuvvet, iktidar ve düzen aracından başka bir şey saymamıştır. Devlet istilâ, intikam ve savaş amacıyla... örgütlenmiş bir ahlâksızlıktır. Toplum toplum için varolamaz, yalnızca bir temel ve iskelet olabilir ve seçkin bir ırk bu temel ve iskeletten yararlanarak kendisini daha üstün görevlere yükseltir... Yaşamak hakkı, çalışmak hakkı, mutlu olmak hakkı gibi şeyler yoktur: İnsan bu konuda en ufak bir böcekten farksızdır.» (*). Nietzsche, üstün adamı, baş-

(*) Nietzsche'nin hiç bir zaman kadınlarla ilişkisi olmadı. Kadını aşağı görürdü. Naziler için olduğu gibi, Nietzsche için de, kadının yeri mut-

kalarını yiyen vahşi bir hayvan, “toprağa ve zafere susamış, muhteşem sarışın kaba insan” olarak yüceltmıştır .

Ya savaş? Nietzsche bu konuda On Dokuzuncu Yüzyıl Alman düşünürlerinden çoğunun görüşlerini almıştır. Filozof, *Zerdüştden Dedikinin* tantanalı *Tevrat* diliyle şunları söyler: «Sen barışı yeni bir savaşın aracı olarak seveceksin, ve barışın uzun olacağına kısa olacak. Çalışmayı değil, dövüşmeyi öğütlemelisin. Barışı değil, zaferi öğütlemelisin... Savaşı bile kutsallaştırmak iyi bir dâva mıdır diyorsun? Ben sana şunu söylüyorum: Her dâvayı kutsallaştıran iyi bir savaştır. Savaş ve cesaret merhametten daha çok büyük işler başarmıştır.»

Son olarak, Nietzsche dünyaya hâkim olacak bir zümrenin geleceğini ve bunların içinden üstün insanın çıkacağını müjdeliler. *İktidar Irâdesi*’nde şöyle der: «Cesur ve hâkim bir ırk kendi kendini yaratmaktadır... Amaç, özellikle insanların güçlü olanları, akıl ve irade bakımından en yetenekli insanların güçlü olanları, akıl ve irade bakımından en yetenekli olanları için değerlerin yeniden değerlendirilmesi olmalıdır. Bu adam ve çevresindeki zümre, “dünyanın efendileri” olacaklardır.»

Almanya’nın en özgün kafalarının birinden çıkan bu palavralar Hitler’in karmakırıksık kafasının tellerine çarparak ses verdi. Hitler onları kendine maletti. Filozofun yalnız her şeyi büyültme eğiliminde olan kafasını değil, sözlerini de aldı. “Dünyanın efendisi” *Kavgam*’da sık sık kullandığı bir sözdür. Hitler kendisini Nietzsche’nin geleceğini müjdelediği üstün insan sayıyordu, kesinlikle.

«Nasyonal Sosyalist Almanya’yı anlamak isteyen herkes

faktı ve tek görevi Alman savaşçıları için çocuk yetiştirmektir. Nietzsche görüşünü şöyle açıklar: «Erkekler savaş için, kadınlar savaşçı yetiştirmek için eğitileceklerdir. Bundan başkası budalalıktır.» Daha ileri giderek *Zerdüştden Dedikinde* şunu söyler: «Kadına mı gidiyorsun? Kırbacımı unutma!» Bertrand Russell onun bu sözü ile alay eder: «Kadınların onda dokuz kırbacını elinden alacaklardı. Bunu bildiği için kadınlara yaklaşılmadı...»

Wagner'i bilmelidir,» derdi Hitler (*). Bu söz büyük kompozitörün kısmen yanlış anlaşılmış olmasından doğmuş olabilir. Çünkü Wagner de, Hitler gibi, Yahudilere karşı bağnazca bir düşmanlık beslediği, Yahudilerin dünyayı paralarıyla hâkim olmak istediklerine mandığı ve parlâmentolardan, demokrasi-den metaryalizmden ve burjuvazinin bayalığından öğrendiği halde, Almanların özel yaradılışları sâyesinde “dünyaya hükmedeceklerini değil, dünyaya soyluluk getireceklerini” umuyordu. Ama modern Almanya'nın efsanelerini esinleyen, Hitler ile Nazilerin bir parça haklı olarak kendilerine malettikleri German *Weltanschauung*'unu onlara kazandıran, Wagner'in siyasi yazıları değil, kahramanlık masalları, dövüşen pagan tanrıları ve kahramanları, devleri, ejderhaları, kan kardeşliği, kabile hayatı kanunları, kader anlayışı, aşk ve hayat üstünlüğü, ölüm soyluluğu ile eski German dünyasını canlandıran büyük operaları oldu.

Hitler ilk gençlik günlerindenberi Wagner'e tapmış, Rus cephesindeki Ordu karargâhlarının rutûbetli ve kasvetli kazamatlarında az daha hayatı sona erecekken bil, Wagner'in eserlerini, onlara verdiği anlamları, Beyreuth Festivalinde ve bestecinin evi Wahnfried Haus'a yaptığı sayısız ziyaretlerden esinlenmelerini hatırlamıştır. Bestecinin evinde hâlâ yaşayan oğlu Siegfried Wagner ile İngiltere'de doğmuş olan karısı Winifred, Hitler'in saygı duyduğu dostları arasında bir süre yer almışlardı.

Hitler, Doğu Prusya'da Rastenburg'da, Wolfsschanze yeraltı sığınagında, Alman kuvvetlerinin Rusya'daki ilk korkunç yenilgisinden az sonra, 24-25 Ocak 1942 akşamı, aralarında Himmler de bulunan generalleri ve parti arkadaşlarıyla konuşurken, «Wagner'in her eseri bana ne kadar neşe verir bilemezsiniz!» demişti. Dışarıda kar, kutup soğuk ve nefret ettiği, korktuğu ilk Alman yenilgisini doğuran öğeler vardı. Ama sığı-

(*) Hatırımnda kalan bu sözü Otto Tolischus *They Wanted War* adlı kitabında doğruluyor. s. 11.

nağın sıcaklığı içinde dışındıkları, hiç olmazsa o gece, hayatının büyük esinlenmelerinden biri oldu. «Hatırlıyorum,» dedi, «Wahnfried'e ilk gittiğim akşamdı. O akşam duyduğumu anlatmak için, heyecanlandım demem yetmez! En kötü dakikalarım da beni desteklemekten kaçınmadılar, Siegfried Wagner bile. Onlarla akraba gibi oldum. Hepsini sevdim. Wahnfried'i de sevdim... Bayreuth Wagner Festivali mevsiminin on günü her zaman varlığının en kutsal mevsimlerinden olmuştur. Ve bu ziyareti bir gün yine yapabileceğim düşüncesi beni sevindiriyor!... Bayreuth Festivalinin kapandığının ertesi günü... beni büyük bir keder kaplardı. Bu tıpkı bir insanın Noel ağacının üzerindeki süsleri indirirken duyduğu kedere benzerdi.» (25)

Hitler o kış gecesi söylediğı uzun monologda *Tristan und Isolde*'nin kendisine göre “Wagner'in şaheseri” olduğunu belirtti. Ama Almanya ve özellikle Üçüncü Alman İmparatorluğuna ilkel German efsanelerinin çoğunu kazandıran, bestecinin, büyük German efsanesi *Nibelungenlied*'den esinlenerek, hayatının en iyi yirmi beş yılında üzerinde çalıştığı nefis *Nibelungen Ring* adındaki dört operalık serisidir. Genellikle halk efsaneleri halk ruhunun ve kültürünün en yüksek, en doğru ifadesidir. Ve bu söz hiç bir yerde Almanya'da olduğundan daha doğru değildir. Schelling hile şöyle demişti: «Bir ulus, efsaneleri ile ortaya çıkar... Ortak bir felsefe demek olan düşünme birliğı, mitolojide kendini gösterir; bundan ötürü mitolojide ulusun kaderi vardır.» *Nibelung'ların Şarkısı*'nın modern bir şeklini yazmış olan çağdaş şairlerinden Max Mell de şöyle der: «Hümanizmanın, kültürümüzün derinlerine salmak istediğı Yunan tanrılarının bugüne ancak pek az şey kalmıştır... Ama Siegfried ile Kriemhild her zaman halkın ruhundadır!»

Siegfried ile Kriemhild, Brunhild ile Hagen, modern Almanların kendilerini benzetmeğe çalıştıkları eski erkek ve kadın kahramanlardır. Bunların çevresinde ve bunlarla birlikte, o barbar, pagan Nibelung'ların dünyası; zorbalığın hâkim oldu-

ğu, kanlara bulanmış, *Goetterdaemmerung*'da Wotan'ın bütün kötülüklerinden sonra ateşe verdiği akıldışı, kahraman, mistik dünya, Alman kafasını her zaman büyülemiş ve Alman ruhundaki korkunç özelemlerden bazılarına cevap vermiştir. Bu kahramanlar, bu ilkel şeytanlar dünyası, Mell'e göre, her zaman "halkın ruhu" nda vardır. Alman ruhu bunlarda uygarlık ruhu ile Niebelung'ların rubu arasındaki çatışmayı duymuş, tarih babiskonusu olduğu zaman ikincisini seçmiştir. Onun için Hitler'in 1945'de, Almanya'nın da kendisiyle birlikte alevler içinde yokolmasını istemekle Wotan'ı taklide kalkmasına şaşmamak gerekir.

İnsanı şaşırtan bir dâhi, inanılmaz derecede büyük bir san'atçı olan Wagner, elbetteki, burada kısaca belirtilenden çok daha fazlasını anlatmak istiyordu. *Ring* operalarındaki çatışmalar, genellikle kompozitörün "modern kapitalizm tragedyası" nda gördüğü ve ilk zamanlardan gelen eski erdemlerin yokoluşu saydığı, altın-hırsı teması çevresinde dolanır. Bütün pagan kahramanlarına rağmen, Hristiyanlıktan, Nietzsche gibi büsbütün umudunu kesmiş değildi. İnsanlığın hatalarına, savaşçı ruhuna karşı büyük acıma duyuyordu. Ama Hitler, insanın Nazizmi anlaması için Wagner'i bilmesi gerektiğini söylerken, büsbütün de haksız değildi.

Wagner önce Schopenhauer'i, sonra Nietzsche'yi tanımış ve onların etkisi altında kalmıştır. Ama sonradan, Nietzsche, Wagner'in operalarında, özellikle *Parsifal*'de, Hristiyanlığa çok tâviz verdiğini söyleyince araları açıldı. Wagner biri Fransız, ötekisi İngiliz iki adamla tanıştı. Bu iki adam yalnız Wagner'in üzerinde bıraktığı izlenimler bakımından değil, aynı zamanda Üçüncü Alman İmparatorluğunu yaratan Alman kafası üzerindeki etkileri bakımından da bu kitap için önemlidir.

İki adamdan biri, bir Fransız diplomatı ve yazarı olan Kont Joseph Arthur de Gobineau, ötekisi gelmiş geçmiş İngilizlerin en garibi Houston Stewart Chamberlain'di .

Hemen şunu söylemek gerekir ki bu adamlar, ikisi de,

şarlatan değildi. Her ikisi de geniş bilgi ve derin kültür sahibi, çok gezip görmüş insanlardı. Ama her ikisi de ırk doktrinlerine o kadar sınıksız sarılmışlardı ki, Almanlardan başka hiç bir halk, kendi halkları bile, onları ciddiye almadı. Doğruluğu şüpheli olan kuramları Nazilerin kutsal kitabı oldu. Chamberlan'ın Üçüncü Alman İmparatorluğunun kurucularından biri olduğunu Hitler'in bir çok taraftarlarından işittiğimi söylersem, herhalde durumu fazla büyültmüş olmam. Almanya'ya yarının umudunu, efendi ırkını görmek için gelen bu garip İngiliz, Richard Wagner'e tapmış ve kızlarından biriyle evlenmiştir. Önce İkinci Wilhelm'e ve sonunda Hitler'e saygı göstermiş, her ikisinin de akıl hocası olmuştur. Acaip hayatının sonunda, Avusturyalı çavuşun Hitler daha iktidara geçmeden ve böyle bir ihtimal belirmeden önce Alman halkını karışıklıktan kurtarmak için Tanrı tarafından gönderilmiş olduğunu söylerdi. Hitler de, elbetteki, Chamberlain'i bir peygamber saydı. Gerçekten öyle olduğu da sonradan anlaşıldı zaten.

Bu iki adamın ırk ve Alman kaderi konusundaki Almanları azdıran fikirleri nelerdi?

Gobineau'nun bu konudaki yazıları dört cilt tutar. Bunlar 1853 ile 1855 yılları arasında Paris'te basıldı. Adı *Essai sur l'Inégalité des Races Humaines* (İnsan Irkının Esitsizliği üzerine Deneme) dir. Bu Fransız aristokratı, Kral Muhafız Alayında bir süre subay olmak hizmet gördükten sonra ilk memuriyetine Alexis de Tocqueville'in *Chef de cabinet*'i olarak başladı. (*Democracy in America*'nın bu ünlü yazarı, 1848'de kısa bir süre bakanlık etmişti.) Gobineau sonra Hanover'e ve Frankfurt'a diplomat olarak gitti ve De Tocqueville'den çok, Almanlarla kurduğu ilişkiler sonunda ırk eşitsizliği konusundaki kuramlarını geliştirdi. Ama bu kitapları kısmen kendi aristokrat cedlerinin üstünlüğünü isbat etmek için yazdığını da bir ara itiraf etti.

Eserinin başında, Hanover Kralına yazdığı ithafta söylediğine göre, tarihin ve uygarlığın temeli ırktır. «İrk sorunu ta-

rihin bütün sorunlarından önce gelir... Irkların eşitsizliği bütün halkların kaderini açıklamaya yeter.» Başlıca üç ırk vardı: Beyaz, sarı ve siyah ırklar. Beyaz ırk üstün ırktı. «Tarih,» diyordu, «göstermiştir ki bütün uygarlık beyaz ırktan doğmuştur. Bu ırkın işbirliği olmadan hiç bir uygarlık olamaz.» Beyaz ırkın da pırlantası Ârilerdi. Bunlar, “örnek insan ailesi” ydiler; «beyaz ırkın arasında en asil olanlar» işte bunlardı. Menseleri Orta Asya’ya kadar gidiyordu. Gobineau, ne yazık ki der, çağdaş Âriler, o sıralar Güney Avrupa’da görüldüğü gibi, aşağı ırkla karışarak bozulmuşlardır. Bununla birlikte, kabaca Seine boyundan başlayarak İsviçre’nin doğusuna kadar çekilen bir çizginin kuzey batısında kalan Âriler, yüzde yüz saf olmamakla beraber, hâlâ da üstün ırk niteliklerini taşıyorlardı. Fransızların bir kısmı, İngilizlerin, İrlandalıların hepsi, Hollanda, Belçika, Ren ve Hanover baltıkları ile İskandinavlılar bunlara dahildi. Gobineau bu çizginin doğusunda ve güney doğusunda yaşayan birçok Almanları Ârilere katmıyordu. Naziler Gobineau’un fikirlerini kendilerine malederken bu gerçeği örtüverdiler.

Ama yine de, Gobineau’ya göre, Almanlar, ya da Batı Almanya’dakiler, Ârilerin belki en iyileriydiler ve Almanlar bu buluşu hiç de örtmeye kalkışmadılar. Almanların gittikleri yerleri geliştirdiklerini söylüyordu. Roma İmparatorluğunda da böyle olmuştu. Romalıları istilâ eden ve İmparatorluklarını dağıtan, barbar denen Alman kabileleri uygarlığa bambaşka bir yönden hizmet etmişlerdi. Çünkü Romalılar Dördüncü Yüzyılda yozlaşmış, soysuz bir ırk olmuştu, oysa Germanlar oldukça safkan Âri kalmışlardı. «Âri German kudretli bir yaratıktır,» diyordu. «... Onun her düşündüğü, söylediği ve yaptığı şeyin büyük önemi vardır.»

Gobineau’nun fikirleri Almanya’da hemen tutuldu. Hayatının sonuna doğru bu Fransız tarafından ziyaret edilen Wagner (1882’de öldü) bu fikirleri büyük bir sevinçle benimsemişti.

Az sonra Almanya'nın her yanında Gobineau dernekleri kuruldu. (*)

H. S. CHAMBERLAIN'IN GARİP HAYATI VE ESERLERİ

Houston Stewart Chamberlain Almanya'daki Gobineau derneğinin ateşli üyelerindendi. Chamberlain'in bayatı ve eserleri, Nazi İmparatorluğunun yükselişi ve çöküşünü yaratan korkunç tarih akışının en ilginç garipliklerinden biridir.

Bir İngiliz amiralinin oğlu, Sir Neville Chamberlain adında bir İngiliz feld-mareşali ile ki İngiliz generalinin yeğeni sonradan da Richard Warneg'in damadı olan Houston Stewart Chamberlain 1855'de, Portsmouth'da doğdu. İngiliz Ordusuna ya da Donanmasına girecekti. Sağlık durumu buna izin vermedi. Fransa'da ve Cenevre'de okudu. Ana dili Fransızca oldu. On beş ile on dokuz yaşları arasında alın yazısı onu iki Almanla tanıştırdı. Bundan sonra Almanya'ya doğru dayanılmaz bir eğilim duydu. Sonunda Alman vatandaşı ve Almanların ileri gelen düşünürlerinden biri oldu. Kitaplarının çoğunu bu dille yazdı. Bnnlardan birkaçı İkinci Wilhelm, Adolf Hitler ve daha birçok sayısız Alman üzerinde körletici etkiler yaptı.

Chamberlain, 1870'de on beş yaşındayken Otto Kuntze adında iyi bir özel öğretmenin eline verilmişti. Otto Kuntze tam bir Prusyalı idi. Dört yıl Chamberlain'in her şeyi öğrenmek isteyen kafasına ve duygulu ruhuna, büyük militarist Prusya'nın zaferlerini ve —Prusya havasına hiç uymadığını düşünmeden— Beethoven, Goothe, Schiller, Wagner gibi sanatçı ve şairleri işledi. Chamberlain on dokuz yaşında, yine bir Prusyalı olan Anna Horst'a deli gibi âşık oldu. Anna kendisinden on yaş büyüktü, kendisi gibi sinir hastasıydı. Chamberlain Cenevre'de felsefe, tabiat tarihi, fizik, kimya ve tıp üzerinde üç yıl çalıştıktan sonra 1882'de Bayreuth'e gitti. Ora-

(*) Ama Fransa'da kurulmadı.

da Wagner'i gördü. Ondan sonra hayatı boyunca Wagner'e tap-
tı ve bestecinin karısı Cosima'ya köle gibi bağlı kaldı. 1885'de
Anna Horst'la evlendi ve karısıyla birlikte Dresden'e gitti.
Orada dört yıl kaldı. Düşünce ve dil bakımından büsbütün, Al-
man oldu. 1889'da Viyana'ya gitti. Orada on yıl kaldı. Sonun-
da 1909'da Bayreuth'a döndü. 1927'de ölümüne kadar orada
yaşadı. 1905'de yaptığı Prusyalı karısından ayrıldı. O sırada
karısı altmış yaşındaydı. Akıl ve fizik durumu kocasınınkin-
den daha kötüydü (bu boşanma Chamberlain'i o kadar sarstı
ki az kalsın deli oluyordu). Üç yıl sonra Eva Wagner ile evlen-
di ve Wahnfried'e yerleşti. Böylece kaynanası iradeli, saygı-
değer Cosima'nın yanında yaşadı.

Chamberlain aşırı duygulu, nörotik, sık sık sinir krizleri
geçiren bir adamdı. Söylediğine göre ikide bir gördüğü şeytan-
lar onu yeni çalışma alanlarına zorla sürükler, ona uzun uzun
yazılar yazdırırmış. Şeytanlar kendisini biyolojiden bitki bi-
limine, güzel sanatlara, musikiye, felsefeye, biyografiye, tari-
he sürükler dururmuş. Bir keresinde, 1896'da, İtalya'dan dö-
nerken o kadar kuvvetli bir şeytana rastlamış ki, Gardone'de
trenden inmiş. Kendisini sekiz gün otel odasında hapsedmiş ve
düşündüğü müzik eserinden vazgeçerek bir biyoloji tezi üze-
rinde yazı yazmaya başlamış. Sonunda bulduğu tema, ileride
yazacağı bütün eserlerin temeli olmuş. Bulduğu tema ırk ve
tarih teması idi.

Kusurları ne olursa olsun, geniş bir edebiyat, müzik, biyo-
loji, bitki, din, tarih ve politika bilgisi vardı. Jean Real'ın de-
diği gibi (26), bütün yayımlanmış eserlerinde derin bir esin
birliği ve hayret verici bir tutarlılık vardır. Kendisini şeytan-
ların dürttüğünü sandığı için (Wagner, Goethe, Kant, Hristi-
yanlık ve ırk konuları üzerindeki) kitaplarını korkunç bir ateş,
gerçek bir kendinden geçme, bir kendi kendini zehirleme ha-
linde yazardı. O kadar ki, *Lebenswege* adındaki otobiyografi-
sinde, yazdığı eserleri çoğu zaman sonradan tanımadığını, çün-

kü düşüncelerini aştığını söyler. Onun kafasından daha dengeli olan kafalar, souradan, ırk kuramını ve tarih kuramının büyük bir kısmını çürüttüler. Germanizm konusunda çalışan Fransız bilimcilerinden Edmond Vermeil'e göre, Chamberlain'in ırk konusundaki etkisinden yakındıktan sonra şöyle der:

«Chamberlain Alman düşünce tarihinin en şaşırtıcı kabiliyetlerinden biridir, derin bir bilgi ve fikir madenidir.»

Chamberlain'in Alman düşüncesini en derinden etkileyen, İkinci Wilhelm'i kendinden geçirten, Nazilere ırk sapıklıkları yaptıran kitabı *Grundlagen des Naurzehnten Jahrhunderts* (On Dokuzuncu Yüzyılın Temelleri) dir. Chamberlain, bin iki yüz sayfa kadar tutan bu kitabı Viyana'dayken, yine şeytanlardan birine yakalandığı sırada, 1 Nisan 1897 ile 31 Ekim 1898 arasında on dokuz ayda yazdı. 1899'da yayımladı.

Chamberlain de, bayran olduğu Gobineau gibi, tarihin anahtarı ve uygarlığın temelini ırkta görür. Ona göre bir insanın On Dokuzuncu Yüzyılı, yani çağdaş dünyayı açıklayabilmesi için önce eski zamanlardan kalan şeyleri ele alması gerekir. Chamberlain üç şey vardır, diyor: Yunan felsefesi ve san'atı, Roma hukuku, İsa'nın kişiliği. Aynı zamanda üç mirasçı vardır: "İki saf ırk", Yahudilerle Almanlar, bir de karışık Akdeniz Lâtinleri. Bunlara "Halk Karmaşıkhğı" diyor. Bu büyük mirasa yalnız Almanlar hak kazanmışlardır.

Gerçi tarihe sonradan, On Üçüncü Yüzyıldan itibaren girmişlerdir. Ama Roma İmparatorluğunun yokedilişinden önce

Çağ karanlığı' yarattığı doğru değildir,» der. «Bu karanlık, ölen Roma İmparatorluğunun yarattığı ırksız insanlık anarşisinin fikir ve moral bakımından iflâsı sonumda çökmüştür. Töton olmasaydı, dünyaya sonsuz bir gece çökerdi.» Bu kitabı yazdığı sırada ona göre dünyanın tek umudu Töton'du.

Chamberlain "Tötonlar" a Keltleri ve Slâvları da sokar. Tötonlar yine de en önemli unsurlardır. Chamberlain tanımında o kadar kesin değildir. Bu noktada şöyle der: «Bir Töton gibi davranan, aslı ne olursa olsun, Töton'dur.» Bunu söylerken belki de kendisini, Alman olmayan aslını düşünüyordu. Chamberlain'e göre Töton ne olursa olsun "kültürümüzün ruhudur. Her ulusun bugün yaşayan bir güç olarak önemini, halkının kanındaki gerçek Töton kanının payına bağlıdır... Gerçek tarib, Töton'un mârifetli elini, geçmişin mirası üzerine koyduğu andan itibaren başlar."

Yahudilere gelince? *Temeller*'in en uzun bölümü onlara ayrılmıştır. Yukarıda belirttiğimiz gibi, Chamberlain Yahudilerle Almanların Batıda kalan ırkların içinde tek saf ırk olduklarını iddia etmişti. Bu bölümde Yahudi-düşmanlığını "aptalca ve tiksindirici" olmakla suçlar. Ona göre Yahudiler Tötonlardan aşağı deillerdir. Yalnızca onlardan "ayrı" dır. Onların da kendilerine göre büyüklükleri vardır. Onlar da ırk saflığını muhafaza etmeyi insanın "kutsal görevi" saymışlardır. Ama Chamberlain Yahudileri incelemeye devam ettikçe, gitgide, başkalarında suçladığı çok bayağı bir Yahudi-düşmanlığına geçmeye başlar ve sonunda, Hitler zamanında *Der Stuermer*'de Julius Streicher'in yaptığı çirkin karikatürlerin düzeyine düşer. Aslında da Nazi Yahudi-düşmanlığının "felsefi" temelinden büyük bir kısmı bu bölümden alınmadır.

Chamberlain'in görüşlerindeki aşırı mantıksızlık kolayca anlaşılır. İsa'nın kişiliği eski çağlardan modern uygarlığa kalan büyük miraslardan biridir, demişti. Bunu da düşünerek İsa'nın Yahudi olmadığını "isbata" çalışır. İsa'nın Galile'de doğmuş olması, Aramî dilinin gırtlaktan gelen kelimelerini iyice söyleyememesi, Chamberlain'e göre, İsa'da "büyük miktarda Yahudi olmayan kan" bulunduğunun "açık işaretleri" idi. Sonra tipik olarak şu yavan yargıya varıyor Chamberlain: «İsa'nın Yahudi olduğunu kim söylerse ya budaladır, ya da yalan söylüyordur... İsa Yahudi değildi.»

Pekiye ne idi? Chamberlain'ın cevabı: Belki de bir Âriydi. Kan bakımından olmasa bile, moral ve dinsel fikirlerinin Yahudi dininin “materyalizmine ve soyut formalizmine” karşı olması bakımından, kesinlikle Âri idi İsa. O halde İsa'nın “hayat dolu genç Hint-Avrupa halklarının ve herşeyden önce Tötonların Tanrısı” olması tabiiydi —ya da hiç olmazsa Chamberlain için tabiiydi—. Çünkü “hiç bir ulus Tanrının sesini Tötonlar kadar duyacak şekilde teşhiz edilmemiştir.”

Bundan sonra çöldeki Sâmî ya da Bedevileriz, yuvarlak kafalı “Yahudi burunlu” Etilerle karışmasından başlayarak, Âri olan Amoritlerle karışmasına kadar ayrıntılı bir Yahudi tarihi yazılır. Ne yazık ki Yahudilerin Amoritlerle karışması çok geç oldu. (Ona göre Amoritler uzun boylu, sarışın, yakışıklı insanlardı.) “Yozlaşmış” olan Yahudi kanını temizleyemediler. Sonra Chamberlain, Yahudi ırkının saflığı kuramına aykırı olduğu halde, Yahudilerin “olumsuz” bir ırk, “bir piç” olduğunu keşfeder. Böylece Ârilerin İsrail'i “inkâr” etmelerini doğru bulur. Bir yandan da Ârileri Yahudilere “yanlış bir üstünlük” tanımakla suçlar. Sonra Yahudilerin “gerçek dinden yoksun” olduklarını söyler.

Sonunda Chamberlain kurtuluş yolunu Tötonlarda ve onların kültüründe bulur. Tötonlar arasında da en yüksek yetenekleri olanlar Almanlardır. Çünkü eski Yunanlıların, İndo - Ârilerin en iyi niteliklerini almışlardır. Bu da onlara dünyanın efendisi olmak hakkını vermiştir. Başka bir yerde, «Tanrı bugün yalnız Alman üzerine kurulur,» der. «Bu, benim ruhumu yıllardanberi dolduran bilgidir, kesin bir gerçektir.»

On Dokuzuncu Yüzyılın Temelleri yayımlandığı zaman büyük gürültü koptu ve bu garip İngiliz bütün Almanya'da ün kazandı. İyi söylenmiş sözler bulunmasına ve üslûbunun güzel olmasına rağmen —Chamberlain doğuştan sanatçıydı— kitap kolay okunacak cinsten değildi. Ama yüksek sınıflar hemen kapış-

tılar kitabı. Sanki içinde tam inanmak istedikleri şeyi bulmuşlardı. On yıl içinde sekiz baskı yaptı ve 60.000 sattı. 1914'de, Birinci Dünya Savaşı çıktığı sırada, satış 100.000'i bulmuştu. Naziler zamanında da satışı yeniden yükseldi. 1938'de yirmi dördüncü baskısının çıktığını hatırlıyorum. O sırada iki yüz elli binden fazla satmış bulunuyordu.

Kayzer İkinci Wilhelm kitabı ilk beğenenler arasındaydı. Chamberlain'i Potsdam'daki sarayına çağırdı. İlk görüşmelerinde aralarında yakın bir dostluk kuruldu. Bu dostluk, yazarın 1927'de ölümüne kadar devam etti. İkiisi yıllarca mektuplaştılar. Chamberlain'in İmparatora gönderdiği kırk üç mektuptan bir kısmı (Wilhelm bunların yirmi üçüne cevap vermiştir) uzun denemelerdi. İmparator bunları cıfcaflı söylevlerinin ve konuşmalarının bazılarında kullandı. Yazara gönderdiği mektuplardan birinde şöyle der: «Kitabınızı Alman halkına ve şahsen bana gönderen Tanrıdır.» Chamberlain'in bu mektuplardaki aşırı dalkavukluğu, boyun kırmaları insanın midasını bulandırır. Mektuplarının birinde, «Siz, Haşmetmeap ve tebaanız, kutsal bir mahalde doğmuşsunuz,» diye yazar ve resmini yazı odasında Leonardo'nun İsa resimlerinden birinin karşısına astığını, böylece çalıştığı zamanlar hep Kurtarıcı ile Kiralı arasında dolaştığını Wilhelm'e haber verir.

Chamberlain, inatçı, gösterişi seven Kirala, bütün hülûs-kârlığına rağmen, sık sık öğüt vermekten geri kalmadı. Bir ara, 1908'de, Wilhelm'e karşı genel muhalefet o kadar artmıştı ki, sonunda *Reichstag* İmparatoru dış politika işlerine karıştırmamaya karar verdi. Bu sırada Chamberlain İmparatora, kamuoyunun aptallar, hainler tarafından yönetildiğini, aldırnaması gerektiğini yazdı. Wilhelm de, her ikisinin birlikte ayakta dimdik duracaklarını yazdı. «Siz kaleminizi kullanın, ben de dilimi (ve) kılıcımı.»

Bu İngiliz, Almanya'nın görevini ve alınyazısını Alman İmparatoruna durmadan hatırlattı. Birinci Dünya Savaşının patlamasından sonra kendisine şunları yazdı: «Almanya bir

kere iktidarı ele aldı mı —ve biz Almanya'nın bunu başaracağına eminiz— hemen dâhice bilimsel bir politika izlemeye başlamalıdır. Augustus dünyayı sistemli bir şekilde değiştirmeye başlamıştı. Almanya da aynı şeyi yapmalıdır. Elinde saldırgan, koruyucu silâhlar; Ordu kadar sağlam ve kusursuz örgütlenmiş; san'atta, bilimde, teknolojiye, sanayide, ticaretle, maliyede, kısaca her alanda üstün; dünyanın öğretmeni, kaptanı, öncüsü; herkes yerli yerinde, herkes kutsal dâva için elinden geleni yapıyor. İşte Almanya... dünyayı bu kesin üstünlüğü ile fethedecek!»

Chamberlain ikinci yurduna böyle büyük bir görev yorduğu için (1916'da, savaşın ortasında, Almanya'nın tabii vatandaş oldu) kendisine Kayzer tarafından Demir Haç nişanı verildi.

Ama bu İngilizin etkisi, ölümünden altı yıl sonra gerçekleşen, fakat doğacağını kendisinin önceden sezmış olduğu Üçüncü Alman İmparatorluğu zamanında en yüksek noktasını buldu. Irk kuramlarını, Almanların ve Almanya'nın geleceği üzerindeki tahminlerini Naziler aldılar, onu peygamberlerinden biri ilân ettiler. Hitler rejimi sırasında Nasyonal Sosyalist Almanya'nın «manevî kurucusu» nu göklere çıkaran bir sürü kitap, broşür ve yazılar yayımlandı. Rosenberg, Hitler'in akıl hocalarından biri olarak, İngiliz filozofuna olan hayranlığını sık sık anlatmağa çalışırdı. Hitler, Viyana'dan ayrılmadan önce herhalde Chamberlain'in yazılarını biliyordu. Çünkü Chamberlain'in yazıları o günlerde durmadan okuduğu Pan-German ve Yahudi - düşmanı yayınlarda çok geçerliydi. Savaş içinde de Chamberlain'in şoven yazılarından bir kısmını okumuş olabilir. *Kavgam*'da İkinci Alman İmparatorluğu zamanında Chamberlain'in gözlemlerine gereğince önem verilmemesinden ötürü üzüntüsünü belirtir.

Chamberlain, Almanya'da Hitler'in büyük bir geleceği olduğunu önceden sezen ve arkasından gittikleri takdirde Almanlar için de büyük fırsatların çıkacağını gören ilk aydın-

lardan biridir. Hitler 1923 yılında Bayreuth'da kendisiyle tanıştı. Chamberlain o sırada hasta, yarı inmelî, Almanya'nın yenilmesinden ve Hohenzollern İmparatorluğunun yıkılmasından ötürü —bütün umutları ve tahminleri boşa çıkmıştı!— umut kırıklığına uğramış bir adamdı. Ama genç Avusturyalı'nın güzel sözleri onu canlandırdı. Ertesi gün Hitler'e şunları yazdı: «Yapılacak çok büyük işlerin var... Germanizme olan inancım bir an bile azalmadı, ama —itiraf edeyim ki— umudum çok az. Bir darbe ile ruhumu değiştirdin. Almanya'nın, en fazla muhtaç olduğu sırada, bir Hitler yaratması onun canlılığını isbat eder; ondan çıkan etkiler de bunu gösterir. Çünkü bu iki şey —yâni, kişilik ve etki— birbirinden ayrılmaz... Tanrı seni korusun!»

Chamberlain bunu yazdığı sırada Adolf Hitler, Şarlo bıyığı, külhanbeyi tavırları, sert ve kaba aşırıklarıyla hâlâ bir çok Almanın alay konusuydu. Arkasından çok az giden vardı. Ama insanları ipnotize eden çekiciliği yaşlı ve hasta filozofu büyülemişti. Chamberlain arasına katıldığı ve seçtiği halka olan inancını yeniledi. Küçük Nazi Partisinin üyesi oldu. Sağlığı izin verdiği kadar partinin karışık yayınları için yazılar yazmaya başladı. 1924'de yayımlanan yazılarında, o sırada hapiste yatan Hitler'in, Alman halkına önderlik etmek üzere Tanrı tarafından gönderilmiş olduğunu yazdı. Kader İkinci Wilhelm'i göndermişti ama o başaramamıştı. Şimdi Adolf Hitler gelmişti. Bu ilginç İngilizin yetmişinci doğum günü, 5 Eylül 1925'de, Nazi gazetesi *Voelkischer Beobachter*'de beş sütun üzerine yazılan methiyelerle kutlandı. *Temeller*'i "Nazi hareketinin İncili" sayıldı. On altı ay sonra, 11 Şubat 1927'de —bütün söylediklerinin ve tabmin ettiklerinin bu yeni Alman Mesihinin Tanrısal önderliği altında gerçekleşeceği umuduyula— mezarına girip yattı.

Cenazesinde, Alman topraklarına girmesi yasak olan İkinci Wilhelm'i temsilen bir prens ile Hitler'den başka hiç bir resmî kimse bulunmadı. *Voelkischer Beobachter*, İngilizin ölümünü

haber verirken, Alman halkının "henüz günümüzde tam olarak kullanamadığımız silâhları yapanlardan birini kaybettiğini" söylüyordu. Ne ölüm halindeki yarı inmeli ihtiyar, ne Hitler, ne de Almanya'da herhangi başka bir kimse, 1927 yılının o kasvetli Ocak ayında. Nazi partisinde paralar suyunu çektiği sırada, bu yabancı İngilizin yaptığı silâhların ne kadar çabuk ve tam olarak kullanılacağını, ne kadar korkunç sonuçlar doğuracağını kestiremezdi. (27)

Nitekim Hitler de o günlerde, ve o günlerden de önce, kendisinin dünya yüzünde bir görevi olduğu kaygusuna kapılmıştı. «Milyonlarca insanın içinden... biri ileri doğru adımını atmalıdır,» diye yazıyordu *Kavgam*'da (italikler onundur). «O, yolgösterici gücü ile, geniş kitlelerin dalgalanan fikir dünyalarından granit ilkeler yaratacak, onların doğru yoldaki savalarını kendi üzerine alacak, sonunda özgür düşünce dünyasının durmadan değişen dalgaları arasında, inanç ve iradede sınımsız bir birlik halinde kaskatı bir kaya yükselecektir.» (28)

Kendisini her zaman bu tek adamın yerine koyduğuna okuyucuların kafalarında hiç şüphe bırakmaz. *Kavgam*'da, Tanrı tarafından büyük bir halka önderlik etmek üzere seçilmiş bir dâhinin rolü konusunda küçük küçük denemeler vardır. Başlangıçta halk, içinde bulunduğu dertler yüzünden, onun değerini anlamıyabilir ve onu teşvik etmeyebilir. Okuyucu bütün bunlardan, Hitler'in kendisini ve kendi içinde bulunduğu şartı belirtmek istediğini anlar. Dünya henüz onun inandığı şeyi anlamamıştır. Ama bu, ilk başlarda her dâhinin başına gelir. «Dâhiyi sahneye çıkarmak için daima bir itilim gerektir,» der. «Dünya o zaman karşı kor ve görünüşte kendisine benzeyen tipin apayrı bir varlık olduğunu birdenbire anlamak istemez. Bu her ünlü insanın başına gelen şeydir...» «Dehâ kıvılcımı,» der, «gerçek yaratıcının doğuşundan itibaren kaftasındadır. Gerçek dâbi daima doğustandır. Sonradan yetişmez, hele okumakla biç olmaz.» (29)

Hitler'e göre, tarihe biçim veren büyük adamlar bir çeşit pratik politikacı ve düşündür karışımıdır. «İnsanlık tarihinde, uzun aralıklarla, politikacıların kuramcılarla birleştikleri görülür. Bu kaynaşma ne kadar derin olursa, politikacının karşısına çıkarılan engeller de o kadar büyük olur. O bir bakka-lın kavrayabileceği ibtiyâçlarla uğraşmaz, yalnızca birkaç kişinin anlayabileceği amaçları gözönünde tutar. Onun için hayatı sevgi ve nefret arasında ikiye bölünmüştür. Onu anlamamış olan zamanının protestosu geleceğin tasdikiyle savaş halinde-dir. O aynı zamanda ilerisi için çalışır. Bir adamın ileride yapacağı işler ne kadar büyük olursa, içinde bulunduğu zaman onu o kadar az anlar. Savaşı o kadar çetin olur...» (30)

Bu yazılar yazıldığı sırada yıl 1924 idi. Bu adamın ne yapmak istediğini anlayan pek az insan vardı. Komik darbesi-nin başarısızlığı uğramasından sonra itibardan düşmüş halde hapiste bulunuyordu. Ama Hitler'in kendisinden hiç şüphesi yoktu. Hegel'i gerçekten okuyup okumadığı bilinmiyor. Ancak yazılarından ve konuşmalarından, filozofun fikirlerine yabancı olmadığı anlaşılıyor. Bu fikirleri, akıl hocaları Rosenberg, Eckart, ve Hess ile yaptığı tartışmalar sırasında da öğrenmiş olabilir. Hegel'in Berlin Üniversitesinde verdiği ünlü dersler de, Nietzsche'nin birçok yazıları gibi, şu veya bu yoldan dikkatini çekmiş olabilir. Hegel'in bir "kahramanlar" kuramı geliştirdiğini ve bu kuramın Alınan düşüncesini etkilediğini yukarıda kısaca görmüştük (*). Berlin derslerinin birinde "dünya ruhu iradesi" nin "dünyanın tarihsel bireyleri tarafından" nasıl gerçekleştirileceğini tartışır Hegel:

«Amaçlarını ve mesleklerini, mevcut düzenin onayladığı rahat ve her zamanki akıstan değil de, düzeyin altında saklı duran ve birdenbire dış dünyaya fırlayacak olan bir iç ruhtan, gizli bir kaynaktan alan kişiler kahramanlar denilebilir. İskender, Sezar, Napolyon böyle insanlardır. Pratik, siyasi adamlardır. Ama onlar, aynı zamanda düşünen insan-

(*) 164'üncü sayfaya bakınız.

lardı. Zamanın ihtiyaçlarını, neyin gelişebileceğini bilirlerdi. Zamanları için, kendi dünyaları için tam Doğru olan da o idi... İçinde bulundukları dünyanın kabul edebileceği gerekli ilkeyi yaratmak, ileriye doğru adım atmak onların bileceği işti. Onlar bunu kendi amaçları yapacak, bu yol-
da ilerlemek için enerjilerini harcıyacaktı. Bu bakımdan Dünya tari-
hini yapan adamlar — bir çağın kahramanları — çağını en iyi ve keskin
olarak gören insanlar sayılmalıdır. Onların yaptıkları işler, onların söy-
ledikleri sözler, çağlarının en iyi işleri ve sözleridir.» (31)

Bu parça ile yukarıda *Kavgam*'dan aldığımız parça ara-
sındaki benzerlikler açıkça görülüyor: Politikacı ile düşünür-
rün kaynaşması, yâni insanı «dünya tarihinin kahramanı» ya-
pan şey. Bir İskender, bir Sezar, bir Napolyon yapan şey. Eğer
Hitler'de de, inanmaya başladığı gibi, böyle bir kaynaşma var-
sa, o da o büyük adamların sırasında yer alamaz mıydı?

Hitler'in görüşleri arasında, bir de, yüksek liderin basit
insanların bağlı oldukları ahlâkın üstünde bulunduğu iddiası
vardır. Hegel ve Nietzsche de böyle düşünüyordu. Hegel'e gö-
re, “özel erdemlerin” ve “yersiz moral sakıncaların” büyük
önderlerin yolunu tıkamaması, eğer kahramanlar kendi alın-
yazılarının gereğini yaparken birçok mâsum çiçeği “ayakları-
nın altında ezerler” ya da sökülüp atarlarsa, bundan kaçınma-
maları gerektiğini yukarıda görmüştük. Nietzsche daha ileri
gider ve kendisine özgü garip lâflarla şöyle der:

«Güçlü adamlar, efendiler, vahşi hayvanın saf vicdanını yeniden ka-
zanırlar. Onlar, o neşeli canavarlar, bir sürü korkunç cinayetlerden, kun-
dakılardan, yağma ve işkenceden, sanki bir öğrenci bayramından
dönmüş gibi, kalplerinde aynı neşe ile ve memnuniyetle dönerler... Bir
insan komut verebiliyorsa, doğuştan «efendi» ise, sert ve şiddetle hareket
etmesini biliyorsa, anlaşmaların onun için ne önemi olabilir? Ahlâk üze-
rine doğru bir yargıya varmak gerekirse, ahlâkın yerine hayvanbilimden
alınan iki kavramı koymalıdır: Hayvanın **ehlileştirilmesi** ve **özel türle-
rin çoğaltılması.**» (32)

Nietzsche'nin sonuna kadar götürdüğü ve daha bir sürü
önemsiz Almanın göklere çıkardığı bu çeşitli sözlerin Hitler

üzerinde büyük bir etki bıraktığı anlaşıyor (*). Görevli dâhi kanunların üstündeydi. "Burjuva" ahlâkına bağlı kalamazdı. Böylece Hitler, harekete geçmek zamanı gelince en merhametsiz işleri soğukkanlılıkla yapacak, kişi özgürlüğünü kaldıracak, esir çalıştıracak, temerküz kampları kuracak, kendi arkadaşlarını —1934 Haziranında olduğu gibi— öldürecek, savas esirlerini yokedecek ve Yahudileri ortadan kaldıracaktır.

Hitler 1924 Noelinden beş gün önce Landsberg hapishanesinden çıktığı sırada öyle bir durumla karşılaştı ki, başka hiri olsaydı muhakkak politika hayatından çekilirdi. Nazi Partisi ve yayınları kapatılmıştı. Eski liderler birbirlerini yiyorlardı. Halk önünde konuşması yasaklanmıştı. En kötüsü, anayurdu Avusturya'ya sürülecekti. Bavyera devlet polisi İç İşleri Bakanlığına gönderdiği bir raporda bunu şiddetle tavsiye ediyordu. Hitler'in artık zamanının geçtiği, Cumhuriyetin ilk sendelediği yıllarda kısa bir süre ortaya çıkıp kaybolan birçok tasra politikacısı gibi unutulup gideceği hakkında genel görüşe eski arkadaşları bile katılıyorlardı. (**)

Cumhuriyet, fırtınaları durdutmuştu. Kendine gelmeye başlıyordu. Hitler hapisteyken Dr. Hjalmar Horace Greeley Schacht adında bir maliye sihirbazı parayı stabilize etmek için çağrılmış ve bu işte başarı kazanmıştı. Korkunç enflasyon durmuştu. Dawes Plânı tâmirat borcu yükünü hafifletmişti. Amerika'dan da sermaye akmaya başlamıştı. Ekonomi hızla

(*) Kavgam'dan bu konuda alınan parçalar için sahife 147'ye bakınız.

(**) Lord D'Abernon güncesinin editörü Profesör M. A. Gerotwohl, daha 1929'da, elçinin Birahane Darbesine ait raporunun altına yazdığı dipnotda, Hitler'in hapse mahkûm edildiğini söyledikten sonra şunları yazar: «Altı ay sonra serbest bırakıldı. Geri kalan mahkûmiyeti kefaletle geçirdi. Sonra unutulup gitti.» Lord D'Abernon 1920'den 1926'ya kadar İngiltere'nin Berlin elçisiydi ve Weimar Cumhuriyetini kuvvetlendirmek için elinden geleni yapmıştı.

kalkınıyordu Stresemann İtilâf devletleriyle uzlaşma politikasında başarı kazanıyordu. Fransızlar Ruhr'dan çıkıyordu. Bir güvenlik paktı konuşulmaktaydı. Böylelikle Avrupa'da genel bir anlaşmaya varılacak (Locarno Andlaşması) ve Almanya, Milletler Cemiyetine alınacaktı. Alman halkı, altı yıllık gerginlik, karışıklık ve çöküntüden sonra, yenilgidenberi ilk defa normal hayata dönmeye başlıyordu. Hitler Landsberg'den çıkmadan iki hafta önce, "Kasım kaatilleri" dediği Sosyal Demokratlar genel seçimde oyların yüze 30'unu alarak (aşağı yukarı sekiz milyon) Cumhuriyetin en kuvvetli partisi olmuşlardı. Nazilerin ise, Nasyonal Sosyalist Alman Hürriyet Hareketi adı altında kuzeydeki ırkçı guruplarla birlikte aldıkları oy sayısı, 1924 Mayısında iki milyonken, Aralıkta bir milyona düştü. Nazilik kaybedilmekte olan bir dâva gibi görünüyordu. Ülkenin kötü yıllarında birdenbire mantar gibi bitivermiş, ulusun durumu iyileşince hızla ortadan silinmişti. Daha doğrusu Almanların ve yabancı gözlemcilerin çoğu öyle sanıyorlardı.

Ama Adolf Hitler öyle sanmıyordu. Kolay kolay cesareti kırılacak adamlardan değildi o. 1925 yılının kış aylarında Münih'de Thierschstrasse caddesinde, 41 numaralı evin üst katındaki iki odada ve sonra yazın, Berchtesgaden üstündeki Obersalzberg'in çeşitli otellerinde yeniden hayata katıldığı sırada, az önceki geçmişle o günlerde kaybedilmiş gibi görünenler üzerinde düşündükçe, yalnızca direnci ve kuvveti arttı. Hapishane duvarları arkasında hem kendi geçmişini, zaferlerini ve hatalarını hem de, Alman halkının gürültülü geçmişini, zaferlerini ve hatalarını düşünmüştü. Şimdi her ikisini daha açıkça görüyordu. İçinde —gerek kendisine ve gerekse Almanya'ya karşı— daha büyük bir görev duygusu vardı. Artık bütün şüpheleri silinmişti. İşte bu yükselmiş moralle, *Kavgam*'ın birinci cildini yazdırmayı bitirdi ve hemen ikinci cilde geçti. Tanrının bu kötü dünyada üzerine yüklediği görev ve bu görevi destekliyecek felsefe, *Weltanschauung*, herkesin üzerinde düşünmesini sağlamak üzere, büyük bir ciddiyetle ortaya konulmuş-

tu. Bu felsefe bir deli felsefesi idi ama, kökleri de, yukarıda gördüğümüz gibi, Alman hayatının derinliklerindeydi. Kitap, Almanya'da bile, Yirminci Yüzyıl insanlarına saçmasapan gelebilirdi. Fakat kendine göre bir mantığı vardı. Bir görüş sağlıyordu. Alman tarihinin devamıydı. Bunu o sıralarda pek az kimse gördü. Kitap Almanya'nın zafer dolu kader yolunu gösteriyordu.

İKİNCİ KİTAP

ZAFER

VE

ZAFERİN PERÇİNLENMESİ

V

İKTİDARA DOĞRU : 1925 - 31

1925 ile 1929 buhranı arasında geçen yıllar Hitler ve Nazi hareketi için verimsiz yıllar oldu, ama bu yıllar Hitler'in, umudunu ya da kendine güvenini hiç bir zaman kaybetmeyen bir adam olduğunu gösterdi. Sık sık bir isteri krizi halini alan sinirliliğine rağmen o sıralarda Almanya'da sağlanan maddi refahın ve gevşeklik havasının, amaçlarına elverişli olmadığını anlayacak ve durumun değişmesini bekleyecek kadar zeki idi.

İyi zamanların uzun sürmeyeceğine emindi. Almanya'nın iyi zamanları, diyordu, kendi gücüne değil, haşkalarının ve herşeyden önce Amerika'nın gücüne dayanıyordu. Amerika Almanya'yı kalkındırmak için kesenin ağzını açmıştı. Almanya'nın 1924 ile 1930 yılları arasında dışarıdan aldığı borç yedi milyarı bulmuştu. Bu paranın büyük bir kısmı, Almanya'nın parayı nasıl ödeyeceğine pek bakmayan Amerikan kapitalist-

terinden geliyordu. Almanların da bunu pek düşündükleri yoktu.

Cumhuriyet, tâmirat borçlarını ödemek ve bütün dünyaya örnek olan geniş sosyal hizmetlerini arttırmak için kredi alıyordu. Devletler, şehirler, belediyeler yalnız yıkılan binaların tâmiri için değil, aynı zamanda hava alanları, tiyatrolar, stadyumlar ve modern yüzme havuzları yapmak için de borç alıyorlardı. Enflasyon sırasında borçlarından kurtulan sanayi, cihazlarını yenilemek ve üretici faaliyetini rasyonalize etmek için milyarlarca borç aldı. 1923 yılında 1913 yılının yüzde 55'ine düşen sanayi üretimi, 1927'de yüzde 122'sine çıktı. İşsizler sayısı savaştanberi ilk defa olarak 1928'de bir milyonun altına —650.000'e— düştü. Aynı yıl perakende satışlar 1925 yılının yüzde 20 üstündeydi. Ertesi yıl gerçek ücretler dört yıl öncesine kıyasla yüzde 10 artmıştı. Hitler'in kuvvet alacağı orta sınıfların aşağı katları, milyonlarca esnaf ve az gelirli halk, bu genel refahtan paylarına düşeni alıyorlardı.

Ben Almanya'yı o yıllarda tanımaya başladım. O sıralarda Paris'te ve arasına da Londra'da kalıyordum. Amerika'da Başkan Calvin Coolidge devrinin züppeliğinden, boşluğundan kaçan genç bir Amerikalı için bu iki başkent elbetteki çok ilginçti. Ama bu başkentler Berlin ve Münih'in yanında sönük kalıyordu. Almanya'da korkunç bir çalışma vardı. Hayat burada daha serbest, daha modern, daha hareketliydi. Hiç bir yerde bu kadar canlı san'at ya da aydın hayatı yoktu. Çağdaş edebiyatta, resimde, mimaride, musikide ve tiyatroda yeni akımlar ve büyük kabiliyetler vardı. Her yerde gençlik el üstünde tutulmaktaydı. İnsan bütün bir gece gençlerle kaldırım üstü kahvelerinde, barlarda, yazlık kamplarda, Ren üzerinde işleyen vapurlarda, sigara dumanıyla dolu ressam atelyelerinde oturup sabahlara kadar tartışabiliyordu. Sağlam, başıboş, açık havayı, tam bir özgürlük içinde hızlı yaşamayı seven bir gençlik vardı. Eski ezici Prusya ruhu ölmüş ve gömülmüş gibiydi.

Rastladığımız Almanların çoğu —politikacılar, yazarlar, san'atçılar, profesörler, öğrenciler, iş adamları, işçi liderleri— görülmemiş derecede demokrat, liberal, hattâ barışçı insanlardı.

Hitler ya da Naziler alay konusuydu. Hele ünlü Birahane Darbesini alaya almayan hemen hemen yok gibiydi. Nazi Partisi 20 Mayıs, 1928 seçimlerinde otuz bir milyon oydan ancak 810.000'ini alabildi. *Reichstag*'da 491 milletvekilliğinden ancak bir düzinesini kapabildi. Tutucu Milliyetçiler de çok kaybetmişlerdi. 1924'de altı milyon oy aldıkları halde bu sayı dört milyona düşmüş, *Reichstag*'daki milletvekili sayısı 103'den 73'e inmişti. Buna karşılık Sosyal Demokratlar 1928'de bir milyon iki yüz elli bin oy fazla kazandılar. Aldıkları bütün oy sayısı dokuz milyonun üstüne çıktı. *Reichstag*'da 153 sandalye elde ettiler, Almanya'nın en kuvvetli partisi oldular. Savaşın bitiminden on yıl sonra Alman Cumhuriyeti nihayet yerine oturmuş gibiydi.

Nasyonal Sosyalist Parti'nin o yıldönümünde —1928'de— üye sayısı 108.000'di. Sayıca azdı ama, yavaş yavaş büyüyordu. 1924'ün sonunda, Hitler hapisten çıktıktan on beş gün sonra, Bavyera Başbakanı ve Bavyera Katolik Halk Partisi lideri Dr. Heinrich Held'i görmeye gitti. Hitler rahat duracağına söz verdiği için (kefaletle tahliye edilmişti) Held, Nazi Partisiyle, gazetesi üzerine konulan yasağı kaldırdı. Adalet Bakanı Guertner'e, «Yabanın hayvanını adam ettik,» dedi, «zincirini biraz gevşetebiliriz.» Bavyera Başbakanı, bu yanlıya düşen Alman politikacılarındau ne birincisi, ne de sonuncusuydu.

Voelkischer Beobachter, 26 Şubat, 1925'de yeniden çıkmaya başladı. Hitler uzun bir bagyazi yazmıştı. Başlığı «Yeni Başlangıç» tı. Ertesi gün, yeniden dirilen Nazi Partisinin *Burgerbraukeller*'de yaptığı ilk büyük toplantıda konuştu. Hitler ve arkadaşları, sonu kötü biten yürüyüşlerine bir buçuk yıl önce, 9 Ekim sabahı, burada başlamışlardı. Eckart ile Scheubner-Richter ölmüşlerdi. Goering sürgündeydi. Ludendorf ile

Roehm'ün liderle araları açılmıştı. Streichter ve Esser ile kavga eden Rosenberg küsmüş, bir kenara çekilmişti. Hitler mahkemedeysen ve Nazi Partisi de kapatıldığı sırada Nasyonal Sosyalist Alman Hürriyet Hareketini Ludendorff ile birlikte yürüten Gregor Strasser de küskündü. Hitler, Anton Drexler'den toplantıya haşkanlık etmesini istediği zaman partinin kurucusu ihtiyar demirci ona cehennemin dibine gitmesini söyledi. Durum böyle olduğu halde birahane'de Hitler'i bir daha dinlemek için dört bin kişi kadar toplanmıştı. Hitler dinleyicilerinin umduklarını boşa çıkarmadı. Eskisi kadar güzel konuşuyordu. İki saatlik konuşması sonunda kalabalık Hitler'i bağırarak alkışladı. Partiden ayrılan birçok kimselerin ve bir sürü kötü ihtimallerin bulunmasına rağmen Hitler kendisini yine partinin diktatör lideri sayıyordu. «Harekete yalnız ben yol gösteririm. Ve ben tek başıma sorumluluğu taşıdığım süre kimse benim için bir şart ileri süremez» demiş, şunu da sözlerine eklemişti: «Harekette olup biten herşeyin sorumluluğunu bir daha kendi üzerime alıyorum.»

Hitler bu toplantıya, bundan böyle izlemeğe karar verdiği iki amaçla gitmişti: bütün kuvveti kendi elinde toplamak ve Nazi Partisi'ni yalnızca kanunî yollarla iktidara geçecek siyasî bir örgüt olarak yeniden kurmak. yeni taktiklerini yakın adamlarından biri olan Karl Ludecke'ye daha hapishanede iken açıklamıştı: «Faal işleri üzerime aldığım zaman yeni bir politika izlemek zorunlu olacaktır. Silâhlı darbe ile iktidara geçmeye çalışacağımıza kendimizi tutup, *Reichstag*'da Katolik ve Marksistlerin karşısına çıkmalıyız. Onları oy bakımından geçmek öldürmekten daha uzun zaman alacak, ama sonuç kendi Anayasalarıyla garantilenmiş olacak. Her kanunî hareket yavaş gider... Ergeç çoğunluğu ve sonra da Almanya'yı ele geçireceğiz.» (1) Landsberg'den çıktığı zaman Bavyera Başbakanına Nazi Partisinin bundan böyle Anayasa çerçevesi içinde çalışacağını temin etmişti.

Ama 27 Şubat'ta Buergerbraukeller'de yeniden kürsüye çıktığı zaman kalabalığın etkisi altında kalarak heyecanlandı. Kendini tutamadı. Devlete karşı savunmak istediği tehditleri pek saklıyamadı. Cumhuriyet rejimi de, Marksistler de, Yahudiler de, hepsi «düşman» dılar. Konuşması sırasında bir ara şöyle bağırdı: «Bizim yaptığımız bu savaşta yalnızca iki ihtimal var: ya düşman bizim cesetlerimize basıp geçecek, ya da biz onlarınkine!..»

Hapisten sonra halk önüne çıkan bu «yabanın hayvanı» pek «adam» olmuşa benzemiyordu. Uslanacağına söz verdiği halde devleti yine zorbaca tehdid ediyordu. Bavyera hükümeti halk önünde konuşmasını yine yasakladı. Bu yasak iki yıl sürdü. Öteki devletler de Bavyera'nın kararına uydular. Konuşması sayesinde bu kadar ileri gitmiş bir adam için bu büyük bir darbeydi. Susturulmuş bir Hitler, yenilmiş bir Hitler'di. Ringde bileklerine kelepçe vurulmuş bir boksör kadar çaresizdi. Ya da birçok kimse öyle sanıyordu.

Ama bunda da yanıldılar. Hitler'in çenesi düşük bir adam olduğu kadar yaman bir örgütçü olduğunu unuttular. Halk önünde konuşması yasak edilince kızgınlığını frenledi. Büyük bir hızla Alman Nasyonal Sosyalist Partisi'ni yeniden kurmaya başladı ve partiyi Almanya'nın o zamana kadar görmediği bir örgüt haline getirmeye çalıştı. Parti bir ordu gibi olacaktı: devlet içinde devlet gibi. İlk iş aıdat verecek üyeler toplamaktı. 1925'in sonuna doğru üyelerin sayısı yalnızca 27.000'di. Bu sayı yavaş yükseliyordu ama her yıl biraz ilerleme vardı. 1926'da 49.000, 1927'de 72.000, 1928'de 108.000, 1929'da 178.000 olmuştu.

En önemli iş, Alman hükümetinin ve aslında Alman toplumunun örgütüne uyan dolaşık bir parti yapısı kurmaktı. Almanya bölgelere ya da *Gaue*'lere bölündü. Bunlar kabaca otuz dört *Reichstag* seçim bölgesini karşılıyordu. Başlarında Hitler tarafından tayin edilmiş birer *Gauleiter* (Roma İmparatorlu-

ğunda tâyin edilen valilere verilen ad) vardı. Ayrıca yedi *Gaue* daha vardı. Bunlar Avusturya, Danzig, Saar, Sudetland ve Çekoslovakya içindi. Her *Gaue*, *Kreis*'lere —çevrelere— bölünmüştü. Her *Kreis*'in başında bir *Kreisleiter* vardı. Bundan sonra gelen parti birliği *Ortsgruppe* —mahallî grup— idi. Bunlar şehirlerde daha küçük birliklere, sokak ve ada (blok) hücrelerine bölünüyorlardı.

Nazi Partisi'nin siyâsî örgütü iki kısma bölünmüştü: P.O.I. ve P.O.II. P.O.I'n görevi hükûmete saldırmak ve onu yıkmaktı. P.O.II'nin görevi ise devlet içinde devlet olmaktı. İkinci grubun içinde tarım, adalet, millî ekonomi, iç işleri, çalışma daireleri vardı. İlerisi düşünülerek ırk, kültür ve mühendislik daireleri de kurulmuştu. P.O.I'de dış işleri, sendikalar ve Alman Basın Bürosu daireleri vardı. Propaganda Bölümü başlıbaşına ayrı bir daireydi.

Partide bulunan eski sokak kavgacıları, bar fedaileri ve kabadayılar Nazi Partisine kadın ve çocuk alınmasını istemediler. Ama Hitler az sonra onlar için de örgütler kurdu. Hitler Gençliği on beş ile on sekiz yaşları arasındaki delikanlılardan oluşmuştu. Bunların da kendilerine göre kültür daireleri, okulları, basını, propagandası, «savunma sporları» v.b. örgütleri vardı. On ile on beş yaş arasındakiler *Deutsches Jungvolk*'a alınıyorlardı. Genç kızlar için *Bund Deutscher Maedel*, kadınlar için *N.S. Frauenschaften* vardı. Öğrenciler, öğretmenler, memurlar, doktorlar, avukatlar yargıçlar için ayrı ayrı örgütler kurulmuştu. Ayrıca aydınları ve sanatçıları çekmek için de *Nazi Kulturbund* örgütlenmişti.

Bir hayli zorluk çekildikten sonra S.A. da yeniden örgütlendi ve birkaç bin kişilik bir ordu haline getirildi. Bunların görevi Nazi toplantılarını korumak, başkalarının toplantılarını bozmak ve genellikle Hitler'e karşı gelenleri korkutmaktı. Liderlerinden bazıları, Hitler'in iktidara geçmesinden sonra S.A.'nin Daimî Ordu yerine geçeceğini de umuyordu: Buna hazırlanmak

üzere General Franz Ritter von Epp'in başkanlığında bir büro kurulmuştu. Buna *Wehrpolitische Amt* deniyordu. Beş bölmeden oluşan bu teşkilât, iç ve dış savunma politikası, savunma kuvvetleri, halk savunma potansiyeli gibi konularla meşgul oluyordu. Bütün bunlara rağmen kahverengi gömlekli S.A.'lar, biç bir zaman, başıbozuk bir kabadayı alayı olmaktan ileri gidemediler. Liderlerinden çoğu, başta Roehm olmak üzere, tanınmış homoseksüel sapıklardı. Münih S.A.'larının şefi Teğmen Edmund Heines yalnız bir homoseksüel değil, aynı zamanda, sabıkalı bir kaatildi de. Bu ikisi ve daha bir sürü başkaları, kendilerine göre birtakım anormal seksüel kıskançlıklar yüzünden birbirlerini yiyorlar, aralarında kavgâ ediyorlardı.

Hitler, elinde daha güvenilir bir kuvvet bulundurmak amacıyla S.S.'leri —*Schutzstaffel'i*— kurdu. Bunlara İtalyan Fasistlerinininkine benzeyen kara üniformalar giydirdi. Şahsen kendisine bağlı kalacaklarına yemin ettirdi. Başlangıçta S.S.'ler *Führer'i* korumakla görevli küçük bir kuvvetti. Başlarında önceleri Berchtold adında bir gazeteci vardı. Ama Berchtold *Voelkischer Beobachter'in* rahat bürosunda oturup oradan hırsız polis oyunu oynamayı daha çok sevdiği için yerine, kötü bir ünü olan eski polis hafiyelerinden Erhard Heiden getirildi. Fakat Hitler, S. S. lideri olarak aradığı tam adamı ancak 1929'da buldu. Bu adam Münih'in yakınlarında Waldtrudering köyünde tavuk yetiştiren, herkesin bir küçük kasaba öğretmeni sanabileceği kadar (nitekim kitabın yazarı kendisini ilk gördüğü zaman öyle sanmıştı) yumuşak davranışlı Heinrich Himmler adında biriydi. Himmler başlarına geçtiği sırada S.S.'ler iki yüz kişilik kadar bir kuvvetti. Himmler işi yoluna koyduğu zaman S.S. Almanya'ya artık hâkimdi... Sonradan, bütün işgal edilmiş Avrupa ülkelerinde herkesin uykusunu kaçıran bir isim oldu.

Bu karmakarışık parti örgütü piramidinin en tepesinde Adolf Hitler bulunuyordu. Uzun bir adı vardı onun: *Partei- und Oberster - S.A. - Führer, Vorsitzender der N. S. D. V.* Bu

ad şöyle çevrilebilir: «Partinin ve S.A.'nın Yüksek Lideri, Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Örgütünün Başkanı.» Doğrudan doğruya kendi bürosuna bağlı bir Reich Müdürlüğü (*Reichsleitung*) vardı. Burda partinin yüksek yöneticileri, «Reich Hazine Müdürü», «Reich Ticaret Müdürü» gibi yararlı memurlar bulunuyordu. Cumhuriyetin son yıllarında Münih'de partinin genel merkezi olan Kahverengi Ev'i ziyaret eden bir insan burada gerçekten devlet içinde bir devlet bulunduğunu sanırdı. Hitler de zaten bu izlenimi yaratmayı istiyordu. Çünkü bu durum Hitler'in yıkmak istediği Alman devletine karşı içerde ve dışarda güveni sarsıyordu.

Ama Hitler'in asıl istediği bir izlenim yaratmaktan daha önemli bir şeydi. İktidara geldiğinin üçüncü yılında, 9 Kasım 1936 tarihinde, Buergerbrau'da partinin yıldönümü dolayısıyla «eski savaşçılara» verdiği bir söylevde, o zamanlar bu kadar sağlam ve geniş bir örgüt kurmakla hangi amacı güttüğünü açıkladı. Darbeden sonra partideki ıslahat günlerini hatırlayarak şunları söyledi: «Eski devleti yıkmamanın yeterli olmadığını, yeni devletin önceden kurulmuş olması ve elde bazı bir halde bulunması gerektiğini anladık... 1933'de devletin bir şiddet hareketiyle devrilmesi artık söz konusu değildi. Bu arada yeni devlet kurulmuştu. Bundan sonra yapılacak iş eski devletin son kalıntılarını yoketmekti ki bu iş sadece birkaç saatimizi aldı.»

(2)

Bir örgüt ne kadar mükemmel ve verimli olursa olsun eninde sonunda, hata yapan insanlardan oluşur. Hitler o yıllarda partisine Almanya'nın kaderini eline alacak bir biçim verirken, yalnız birbirleriyle değil, kendisiyle de durmadan kavga eden başlıca yardımcılarıyla başı dertteydi. Yaradılış bakımından titiz bir adam olan Hitler insanın bu yanına garip bir şekilde tahammül gösteriyordu: bir insanın ahlâkî davranışına hiç aldırmıyordu. Almanya'da bu kadar kötü adamı biraraya getiren

başka hiç bir parti yoktu. Yukarıda gördüğümüz gibi, bir sürü pezevenk, kaatil homoseksüel, alkolik ve şantajcı, bir sığınağa girer gibi, partiye girmişlerdi. Hitler, işine yaradıkları sürece ahlâkî durumlarına boş veriyordu. Hapisten çıktığı sırada hepsini birbirinin gırtlığına sarılmış halde bulmuştu. Öte yandan Rosenberg ile Ludendorff gibi ciddi ve saygıdeğer liderler sabıkahıların, özellikle sapıkların hareketten atılmalarını istiyorlardı. Hitler bunu içtenlikte reddetti *Voelkischer Beobachter*'in 26 Şubat, 1925 günlü sayısında çıkan «Yeni Başlangıç» başlıklı yazısında şöyle diyordu: «Bir siyasî liderin elinde bulunan insan malzemesini islâh etme, ya da birbirine kaynaştırma görevi olduğunu sanmıyorum.»

Ancak, 1926'da, Nazi şeflerinin birbirlerini ileri geri suçlamaları öyle bir duruma geldi ki, Hitler bunları yatıştırmak ve arkadaşlarının kirli çamaşırlarını ortaya dökmek için bir parti mahkemesi kurmak zorunda kaldı. Bu mahkemeye kısaca *USCHLA, Untersuchung - und - Schlichtungs - Ausschuss*, yani İnceleme ve Çözme Komitesi denildi. Komitenin ilk başkanı eski generallerden Heinemann'dı. Ama Heinemann mahkemenin gerçek amacını anlayamadı. Çünkü mahkemenin gerçek amacı, bilinen suçlarla suçlandırılanlar üzerine bir yargı çıkarmak değil, onları sindirmek, kısacası parti disiplini ya da Liderin otoritesini bozmayacak duruma sokmaktı. Bundan dolayı görevinden alındı, yerine tanınmış eski bir subay getirildi. Adı Albay Walter Buch olan bu subayın iki yardımcısı vardı: Birincisi, Hitler'in muhafızı eski kasap Ulrich Graf, ötekisi de genç Nazi avukatı Hans Frank. Polonya'nın işgalinde Polonya Genel Valisi olan Hans Frank'ın nasıl kana susamış bir insan olduğu ileride anlatılacaktır. Kendisi sonra bu yüzden Nüremberg'te darağacını boylamıştır. Bu nefis hukuk üçlüsü görevini Führrer'in tüm isteklerine tam uygun şekilde yerine getirdiler. Bir parti lideri çok kötü bir işten ötürü mü suçlandırılıyordu? Buch'un sorusu hiç değişmezdi: «Peki, ne olmuş?»

Öğrenmek istediği şey, sanığın parti disiplinini bozup bozmadığı, ya da Führer'e karşı gelip gelmediği idi.

Parti mahkemesi, binlerce olayda çok verimli sonuçlar aldığı halde, hırslı ve birbirinin boğazına sarılmaya hazır insanlarla dolu olan büyük Nazi atesini söndüremedi. Hitler, yalnız görünüşü değil, kendi canını da kurtarmak için sık sık müdahale etmek zorunda kaldı.

Hitler'in Landsberg'de hapiste bulunduğu sırada Gregor Strasser adında genç bir adam Nazi hareketinde birdenbire sivilivermişti. Mesleği eczacılık olan bu Bavyera yerlisi Hitler'den üç yaş daha gençti. O da onun gibi Birinci Dereceden Demir Haç nişanı almıştı. Savaşta erlikten tegmenliğe yükselmişti. 1920'de Nazi oldu ve az sonra aşağı Bavyera'da bölge liderliğine yükseldi. İriyarı, tıknaz, canlı, enerji dolu bir gençti. Hitler gibi söz söyleme yeteneğinden değil, kişiliğinin üstünlüğünden ötürü iyi bir halk konuşmacısı olmuştı. Bundan başka, doğuştan örgütçüydü. Gerek ruh ve gerek düşünce bakımından özgürlüğüne çok bağlı olduğu için Hitler'e boğun eğmiyor, ya da Avusturyalının Nazi hareketinde mutlak diktatör olma niyetini pek ciddiye almıyordu. Gerek bu davranışı ve gerekse Nasyonal Sosyalizm hareketinin «sosyalizm» ine içtenlikle inanmış olması sonradan onun başını yedi.

Hapiste yatan Hitler'e karşı muhalefet yapılırken, Strasser de Ludendorff ile Rosenberg'e katılarak 1924 ilkbaharında mahallî ve millî seçimlerde bir Nazi *Voelkisch* hareketi örgütlemeye çalıştı. Bu hareket, Bavyera'da, ikinci büyük parti olacak kadar oy kazandı. Bütün Almanya'da ise, yukarıda gördüğümüz gibi, Nasyonal Sosyalist Alman Hürriyeti Hareketi adı altında iki milyon oy tûlpadı ve *Reichstag*'da otuz iki sandalya aldı. Milletvekillerinden biri de Strasser'di. Genç adamın faaliyeti Hitler'in gözünden kaçmıyor, başarılarına sıkılıyordu. Strasser ise kendi bakımından, Hitler'e tanrı gibi tapacak adamlardan değildi. Onun için 27 Şubat, 1927'de Münih'deki büyük kongreye bile bile katılmadı.

Hitler, hareketin gerçekten millî olabilmesi için kuzeyde, Prusya'da, ve her şeyden önce, düşman kalesi olan Berlin'de yerleşmesi gerektiğini anladı. 1924 seçiminde Strasser kuzeyde parti propagandasına girdi ve orada Albrecht von Grafe ile Kont Ernst zu Reventlow'un yönettiği şöven milliyetçi gruplarla anlaştı. Böylece kişisel birtakım ilişkiler kurdu, bu bölgede birçok kimseyi arkasından sürükleyerek bölgenin tek Nazi lideri oldu. Hitler 27 Şubat kongresinden iki hafta sonra kızgınlığını yenerek Strasser'den merkeze gelmesini istedi. Kuzeydeki Nazi partisini örgütlemesini teklif etti. Strasser kabul etti. Bu onun için bir fırsattı. Kıskaç, küstah Liderin burnunu sokamayacağı bir işde kendi bildiği gibi çalışacaktı.

Bir iki hafta içinde başkentte *Berliner Arbeiterzeitung* adında bir gazete yayımlamaya başladı. Gazetenin başyazarı, Strasser'in kardeşi Otto Strasser'di. Bu gazeteden başka on beş günde bir *N.S. Briefe* adlı bir bülten çıkarmaya başladı. Bu bültende partililere parti politikası anlatılıyordu. Ayrıca bütün Prusya, Saksonya, Hanover ve sanayi bölgesi Rhineland'da siyasi örgütüm temellerini attı. Gerçekten de çok hareketli olan Strasser durmadan bütün kuzeyi dolaştı. Toplantılarda konuştu. Bölge şefleri tâyin etti. Parti örgütleri kurdu. *Reichstag* üyesi olduğu için Hitler'e nazaran iki bakımdan üstünlüğü vardı: trenlerde bedava seyahat ediyor, seyahatleri ne kendisi, ne de parti için bir yük olmuyordu. Dokunulmazlığı da vardı. Hiç bir makam onu halk önünde konuşmaktan alıkoyamıyordu. Kimse onu herhangi bir kimseye iftira etmekten ya da başka bir şeyden ötürü yargılayamıyordu. Heiden'in alaylı bir şekilde yazdığı gibi, «Serbestçe seyahat ve serbestçe iftira! Strasser yarışın başlangıcında bu bakımdan Führer'den bir kaç adım ilerleydi.»

Gregor Strasser, Paul Joseph Goebbels adında bir Rhineland'lıyı kendisine sekreter olarak tâyin etmiş ve onu aynı zamanda *N.S. Briefe*'nin başyazarı yapmıştı.

Karmakarışık ve sinirli bir kişiliği olan bu zeki, topal, esmer elce boylu genç, Nazi hareketine yabancı değildi. Hitler'i 1932 yılında Münih'de dinlemiş, harekete inanmış ve parti üyesi olmuştu. Ama partisi onu ancak üç yıl sonra gerçekten tanıdı. Gregor Strasser, Goebbels'in konuşmasını işittiği zaman bu yetenekli genci kullanmaya karar verdi. Goebbels daha yirmi sekizinde olduğu halde heyecanlı bir konuşmacı, bağnaz bir milliyetçiydi. Saldırgan bir kalemi ve Nazi liderlerinde pek bulunmayan bir eğitimi vardı. Sağlam bir üniversite eğitimi görmüştü. O sırada Heinrich Himmler tavuk yetiştirme işine daha çok zaman ayırmak için Strasser'in sekreterliğinden ayrılmıştı. Strasser onun yerine Goebbels'i tâyin etti. Bu tâyinin, başına ne kadar büyük belâlar açacağı daha sonra görülecektir.

Paul Joseph Goebbels, Rhineland'da otuz bin kadar nüfusu olan Rheydt adında bir mensucat kasabasında, 29 Ekim, 1897'de, doğdu. Babası, Fritz Goebbels, bir mensucat fabrikasında ustabaşıydı. Annesi, Marika Katharina Odenhauseu, bir demircinin kızıydı. Anne ve baba her ikisi de koyu dindar Katoliktiler.

Joseph Goebbels daha çok Katolik eğitimi gördü. Önce bir Katolik okuluna girdi. Sonra Rheydt'deki *Gymnasium'a* gitti. Katolik Albert Magnus Derneğinden elde ettiği bir bursla üniversiteye girdi. Daha doğrusu sekiz üniversiteye devam etti. 1921'de, yirmi dört yaşında, Heidelberg'de felsefe doktora olmadan önce Bonn, Freiburg, Wuerzburg, Kolonya, Frankfurt ve Berlin Üniversitelerinde okudu. Bu ünlü yüksek eğitim merkezlerinde —Alman yüksek eğitiminin övündüğü bu üniversitelerde— Goebbels, felsefe, tarih, edebiyat ve san'at üzerinde çalıştı. Lâtin ve Yunanca öğrenmeye devam etti.

Yazar olmak istiyordu. Doktorasını aldığı yıl kendi hayatına dair bir roman yazdı. Adı *Michael*'di. Hiç bir kitapçı romanını basmak istemedi. Ondan sonraki yıllar iki piyes yazdı. Bi-

rinin adı *Gezginci* (İsa üzerine) öteki de *Yalnız Konuk*'du. İkisi de manzumdu. Hiç bir rejisör bunları sahneye koymak istemedi (*). Gazetecilikte de talihi pek yâver gitmedi. Büyük bir liberal gazete olan *Berliner Tageblatt* verdiği birçok yazıları geri çevirdi, muhabirlik isteğini de reddetti.

Kişisel hayatında başlangıçtanberi bir sürü dertleri vardı. Topal olduğu için savaşa katılmamıştı. Bundan ötürü kendi kuşağındaki bütün gençlerce, hiç olmazsa başlangıçta, şerefli sayılan ve Nazi Partisinde lider olabilmek için gerekli olan bir görevden uzak kalmıştı. Goebbels, birçok kimselerin sandığı gibi, doğuştan çarpık ayaklı değildi. Yedi yaşında kemik hastalığı geçirmişti. Kalça kemiğinde yapılan bir ameliyat başarılı olmamış, sol bacağı sağ bacağından kısa kalmıştı. Onu epeyce topal yürümek zorunda bırakan bu sakatlık bütün hayatında ona sıkıntı vermiş, gençliğindeki kederin nedenlerinden biri olmuştur. Üniversitede bulunduğu sıralarda, Fransızların Ruhr'u işgal ettiği zaman kısa bir süre propagandacı olarak çalıştığı günlerde, arada sırada kendisini bir savaş sakatı olarak tanıtıyordu.

Aşkta da talihi yoktu. Bütün hayatı boyunca, hele iktidara geçtikten sonra, flörtlerini büyük aşklar sandı. 1925 ile 1926 yıllarında, yirmi sekiz yirmi dokuz yaşlarındayken ve Strasser tarafından Nazi politikasına henüz sürüklendiği sıralarda, günceğine yazdığı yazılar hep sevdikleri üzerinde ahlarla doludur (**). Her zaman bir kaç sevgilisi bulunurdu.

Günceden bazı örnekler:

(*) Michael 1929'da. Goebbels Almanya'da bir Nazi lideri olarak tanındığı zaman basıldı. *Gezginci* de, Goebbels Propaganda Bakanı ve Alman tiyatrosunun patron babası olduğu sırada kısa bir süre oynandı.

(**) Savaştan sonra Müttefik haberalma ajanları tarafından bulunup çıkarılan bu eski günceler. Goebbelsin bu dönemi bakımından çok zengin bilgi kaynaklarıdır.

14 Ağustos 1925 : Alma, Bad Harzburg'dan bir kartpostal göndermiş. O gecedenberi kendisinden gelen ilk haber. Ah bu yalancı güzel Alma!

İsviçre'deki Else'den ilk mektup geldi. Yalnız sevgili Else böyle bir mektup yazabilir... Az sonra bir hafta yalnız başıma kalıp dinlenmek için Ren'e gideceğim. Sonra Else de gelecek... Bunu düşündükçe ne kadar mutlu oluyorum!

15 Ağustos: Bu günlerde sık sık Anke'yi düşünmeliyim. Onunla seyahat etmek ne tatlıydı. Ne orospu şey!

Else'yi çok arzuluyorum. Ah onu bir daha ne zaman kollarının arasına alacağım?

Else, şekerim, bir daha seni ne zaman göreceğim?

Alma, benim tüy gibi yavrum!

Anke, seni hiç bir zaman unutamam!

27 Ağustos : Ren'de üç gün... Else'den bir kelime bile yok. Acaba bana kızgın mı? Ah, onu ne kadar özledim! Son defa onunla kaldığım odada oturuyorum. Neler aklıma geliyor! Neler duyuyorum! Neden gelmiyor acaba?

3 Eylül : Else burada! Salı günü İsviçre'den geldi. Şişmanlamış, toplamış, sıhhatli, neşeli, yalnız hafifçe yanmış. Çok mutlu ve havasında. Bana karşı çok iyi davranıyor, bana çok neşe veriyor.

14 Ekim : Neden Anke beni bıraktı?... Bunları hiç düşünmemeliyim.

21 Aralık : Benim de, kadınların da üstünde bir lânet var. Yazık beni sevenlere!

29 Aralık : Dün akşam Hess ile Krefeld'e gittim. Noel şenlikleri, Franconia'da şeker, güzel bir kız. Tam benim tipim. Yağmur ve fırtına altında evine kadar götürdüm. Oruvar!

Else geldi.

6 Şubat 1926 : Canım tatlı bir kadın istiyor! Of, bıktım artık insana işkence eden bu acıdan!

Goebbels Anke'yi —Anke Helhorn'u—, ilk aşkını hiç unutmadı. Anke'yle, Freiburg'dayken ikinci sömestirde tanışmıştı. Güncesi Anke'nin sapsarı güzelliği üstüne yazdığı yazılarla doludur. Ama sonunda onu bırakıp gidince hayal sukutuna uğramıştır. Sonradan, Propaganda Bakanı olduğu sırada, o bilinen boş ve alaycı haliyle, arkadaşlarına Anke'nin neden kendisini bıraktığını şöyle anlatmıştı: «Beni bıraktı. Çünkü öteki çocuğun daha çok parası vardı. Onu yemeğe ve sinemaya götürüyordu. Ne kadar aptallık etti!... Oysa bugün bir propaganda bakanının karısı olacaktı! Kim bilir ne kadar üzülmüştür!» Anke «öteki çocuk» la evlendi ve boşandı. 1934'de Berlin'e geldi. Goebbels ona bir dergide iş buldu. (3)

Genç Goebbels'i geçen şey, Strasser'in ilericiliği, Sosyalizmin “sosyalizm”ine inancıydı. Her ikisi de partiyi proletaryaya dayamak istiyordu. Goebbels'in güncesinde o sıralarda komünizme karşı duyduğu sempatiyi açıklayan birçok yazılar vardır. 23 Ekim, 1925'de şunları yazmış: «Eninde sonunda kapitalizm rejiminde esir olarak kalmaktansa, Bolşevizm rejimi ile varlığımıza son vermemiz daha iyi olacak.» 31 Ocak, 1926'da güncesinde şu yazılar var: «Komünistlerle bizim (Nazilerin) birbirimizi yememiz aslında korkunç bir şey... Bellibaşlı komünistlerle nerede anlaşabiliriz?» Bu sırada bir Komünist lidere açık bir mektup yayımlamış, faşizm ile komünizmin gerçekte aynı şey olduğunu anlatmaya çalışmıştı. «Sizinle ben,» diyordu, «birbirimizle savaşıyoruz, ama biz gerçekte düşüden değiliz.»

Bu tutum Hitler için bir küfürdü. Strasser kardeşlerle Goebbels'in kuzeyde partinin kuvvetli, radikal ve proleter bir kanadını yaratmak için girdikleri çabaları ve onların bu konudaki başarılarını artan bir tedirginlikle izliyordu. Eğer bu adamlar kendi başlarına bırakılacak olurlarsa partiyi ele geçi-

rebilir, Hitler'in şiddetle karşı koyduğu amaçlara yöneltebilirlerdi. Kaçınılmaz çatışma 1925 sonbaharında ve ertesi yılın Şubatında yer aldı.

O sıralarda Almanya'da günün konusu olan bir sorun üzerinde aldıkları tutumla Gregor Strasser ve Goebbels bu çatışmayı zorladılar. Sosyal Demokratlarla Komünistler büyük malikânelerle eski kiral ve prens ailelerine ait mallara elkonulmasını ve halka verilmesini istiyorlardı. Weimar Anayasasına göre bu sorunu halk plebisitle kararlaştıracaktı. Strasser ile Goebbels Nazi Partisinin, Komünistler ve Sosyalistlerden önce hareket edip soylular emlakine elkonulma kampanyasını desteklemesini teklif ettiler.

Hitler buna çok kızdı. Eski kiralık devri yöneticilerinden bazıları partiye para yardımında bulunuyorlardı. Bundan başka, büyük sanayicilerden birkaçı da, Komünistler, Sosyalistler ve sendikalarla savaşacağını vaadettiği için Hitler'in yeniden güçlenmeye başlayan hareketiyle malî bakımdan ilgileniyorlardı. Strasser ile Goebbels'in plânları gerçekleşecek olursa Hitler'in gelir kaynakları birdenbire kuruyacaktı.

Ama Hitler harekete geçmeden önce, Strasser, 22 Kasım 1925'de kuzey bölge liderlerini Hanover'de bir toplantıya çağırıldı. Bu toplantının amacı, Nazi Partisinin kuzey kolunu, hem elkoyma hareketini desteklemeye çağırmak, hem de, 1920 yılında kabul edilen "gerici" yirmibeş maddelik programın yerine yeni bir ekonomik program getirmektir. Strasser ile Goebbels büyük saanyin, büyük malikânelerin devletleştirilmesini *Reichstag*'ın yerine Faşist usulüne göre kurulmuş bir Korporasyonlar Meclisinin konulmasını istiyorlardı. Hitler toplantıya gelmedi. Yalnız sadık dostu Goottfried Feder'i kendisini temsil etmek ve âsileri bastırmak üzere gönderdi. Goebbels, Feder'in dışarı atılmasını istedi. «İçimizde hafiye istemiyoruz!» diye bağırdı. Heride Nazi Almanyası İmparatorluğunda önemli roller oynayacak olan birçok liderler vardı bu toplantıda. Bernhard

Rust, Eric Koch, Hans Kerrl ve Robert Ley. Bunların arasında yalnız Kolonya bölgesinin lideri alkolik kimyacı Ley, Hitler'i destekledi. Dr. Ley ile Feder toplantının tüzüğe aykırı olduğunu, Yüksek Başkan Hitler'siz hiç bir şey yapılamıyacağını söyledikleri zaman Goebbels (orada hulunan Otto Strasser'e göre) şöyle bağırdı: «Küçük burjuva Adolf Hitler'in Nazi Partisinden atılmasını istiyorum!»

Ateşli genç yazar Goebbels, üç yıl önce Hitler'in etkisi altında kaldığından beri yolunu bir hayli değiştirmişti. Ya da Gregor Strasser'e öyle gelmişti.

Goebbels, 1922 Haziranında Circus Krone'de Hitler'i ilk dinlediği zaman nasıl bir etki gösterdiğini anlatırken şöyle der: «O dakikada yeniden doğdum! Artık gideceğim yolu biliyordum... Bu bir emirdi!» Münih darbesi mahkemesi sırasında Hitler'in davranışı onu büsbütün kendinden geçirdi. Karar verildiği zaman Goebbels, Hitler'e şunları yazdı:

«Bizim hayran gözlerimizin önünde bir yıldız gibi yükseldiniz. Kafamızı aydınlatan mucizeler yarattınız; bu şüphe ve umutsuzluk dünyasında bize inanç verdiniz. İman dolu, gelecekte umutlu ve yeni Alman İmparatorluğuna inananlar için beslediğiniz sınırsız sevgi ile kitleleri kurtarma azmine sahip olarak kitlelerin üstüne çıktınız. Parlâmentocu ukalâların, aşağılık, hırstan gerilmiş yüzlerindeki maskeleri, bir adamın pırıl pırıl gözleriyle yırtıp attığını ilk defa gördük...

Münih'deki mahkeme sırasında gözümüzde Führer büyüklüğüne eriştiniz. Söylediğiniz kelimeler Bismarck'danberi Almanyada söylenmiş en büyük sözlerdi. Siz kendi derdinizden ötesini anladınız... Şaşkın bir halde insanı ve görevi arayan bütün bir kuşağı dile getirdiniz. Söylediğiniz şeyler umutsuzluktan, Tanrısız bir dünyanın içinden doğmuş yeni bir siyasi, inancın temelleriydi... Size teşekkür ederiz. Bir gün Almanya da size teşekkür edecektir...»

Ama şimdi, bir buçuk yıl sonra, Goebbels'in Tanrısı gözünden düğmüştü. Partiden atılmaya değer bir "küçük burjuva" olmuştur. Nitekim Hanovar toplantısı, Ley ile Feder'in muhalefetine rağmen, Strasser'in yeni parti programını kabul etti ve plebisit kampanyasına, Marksistlerle birlikte, eski kiral ve prens ailelerinin mallarına elkonulması parolasıyla katılmaya karar verdi.

Hitler zamanını bekledi ve 14 Şubat, 1926'da ödünü aldı. Güney Almanya'da Bamberg'de bir toplantı düzenledi. Kurnaz Hitler, toplantı günü olarak iş günlerinden birini seçmişti. Böylelikle kuzey liderlerinin toplantıya katılmaları zorlaşmış oluyordu. Nitekim toplantıya yalnız Gregor Strasser ile Goebbels katılabildiler. Toplantıda Hitler'in güneyde özellikle seçtiği kukla liderler hâkimdi. Sonunda âsiler, Führer'in direnmesiyle, teslim olmak ve programlarından vazgeçmek zorunda kaldılar. Nazizmin tarihini yazmış olan Heiden ve Olden gibi tarihçiler ve onların kılavuzluk ettiği Alman olmayan öteki yazarlar, Bamberg toplantısında Goebbels'in açıkça Strasser'i bıraktığını ve Hitler'den yana geçtiğini söylerler. Ancak, Heiden ve Olden'in kitaplarını yazmalarından sonra ortaya çıkan günceler, Goebbels'in Strasser'i öyle, birdenbire bırakmadığını gösteriyor. Bu güncelerden anlaşıldığına göre, Goebbels Hitler'e teslim olma konusunda Strasser'e katılmakla birlikte, Hitler'in yanıldığını düşünmektedir ve hiç olmazsa o sırada, Hitler'den yana olmak niyetinde değildir. Bamberg toplantısının ertesi günü, 15 Şubatta güncesine şunu yazıyor:

«Hitler iki saat konuştu. Sanki biri kafama vurmuş gibi. Bu ne biçim Hitler? Bir gerici mi? Son derece acemi ve karsarsız. Rus sorusunda tamamiyle yanıltıyor. İtalya ile İngiltere bizim tabii müttefikimizmiş! Korkunç!... Rusya'yı ortadan kaldırmalıyız... Soylu ailelerin özel malları sorununa dokunulmamalıymış. Felâket!... Bir kelime bile söylemedim. Sanki kafama biri vurmuş gibi..»

Muhakkak ki hayatımın en büyük hayal kırıklıklarından biri. Artık hiç bir zaman Hitler'e tam olarak inanmam. Kor-kunç olan şu: Dayandığım temeller yıkıldı.»

Goebbels eski dostluğunun devam ettiğini göstermek için Strasser ile birlikte istasyona kadar gitti, onu avutmağa çalış-tı. Bir hafta sonra, 23 Şubatta, güncesinde şöyle diyor: «Stras-ser'le uzun bir konuşma yaptık. Sonuç: Münih gürûhunun ge-çici zaferini çok görmemeliyiz. Sosyalizm için savaşımıza ye-niden başlamalıyız.»

Ama Hitler gözalıcı genç Renli'yi Strasser'den daha iyi tanıyordu. Goebbels'in 29 Mart güncesi: «Bugün Hitler'den bir mektup aldım. 8 Nisanda Münih'de konuşacağım.» 7 Nisan'da Münih'e vardı. «Hitler'in arabası bekliyordu» diye yazıyor. «Ne muazzam bir karşılama! Tarihî Buergerbrau'da konuş-aacağım.» Ertesi gün, liderinin eskiden konuştuğu kürsüde söy-levini verdi. 8 Nisanda olup bitenlerin hepsini şöyle yazıyor:

«Hitler telefon etti.. Bamberg olayına rağmen gösterdiği dostluk bizi utandırıyor... Saat 2'de Buergerbrau'ya otomobille gittik. Hitler bizden önce gelmiş. Kalbim sanki fırlayacakmış gibi çarpıyordu. Salona girdim. Muazzam bir karşılama... Son-ra iki buçuk saat konuştum... Halk bağılıyor ve alkışlıyordu. Sonunda Hitler beni kucakladı. Çok mutluluk duydum... Hitler her zar-an benim yanımda.»

Birkaç gün sonra Goebbels büsbütün teslim oldu. «13 Ni-san : Hitler üç saat konuştu. Nefis bir konuşma. İnsanı kendi fikirlerinden şüphe ettiriyor. İtalya ile İngiltere bizim müttefik lerimiz. Rusya bizi yutmak istiyor... Onu seviyorum... Her şeyi iyi düşünüyor. Ülküsü: âdil bir kolektivizm ve bireycilik. Top-rağa gelince, her şey halkın. Üretim, yaratıcı ve bireyci olacak. Tröstler, ulaşım v.b. sosyalleştirilecek... Şimdi artık onunla kolaylıkla anlaşabiliyorum... Daha büyük adamın, siyaset dâhisinin önünde eğiliyorum.»

Goebbels 17 Nisan'da Münih'den ayrıldığı zaman artık

Hitler'in adamı olmuştu. Ve son dakikasına kadar da en yakın arkadaşı olarak kalacaktı. 20 Nisan'da Hitler'e doğum günü mektubu yazdı: «Aziz ve Sayın Hitler! Sizden çok şeyler öğrendim... Sonunda bana ışığı gösterdiniz...» O gece günce-sine şunları yazıyordu. «Hitler otuz yedi yaşında. Adolf Hitler, seni seviyorum. Çünkü sen hem büyük, hem de basitsin. Bun-lar dâhinin karakterleridir.»

Goebbels yaz nevsiminin büyük bir kısmını Hitler'le bir-likte Berchtesgaden'de geçirdi. Günceci Lidere yazdığı övgü-lerle dolu. Ağustos ayında *Voelkischer Beobachter*'e yazdığı bir yazıda Strasser ile arasının açılmış olduğunu halka açıkladı :

«Şimdi artık sizin ne olduğumuzu anlıyorum! Lâfla ihtilâlcı, ama harekete gelince yok (bunları Strasser ile onları izleyenlere söylüyor-du)... Ülkülerden çok söz etmeyin ve bu ülküleri sizlerin icat ettiğinize ve onları sizlerin koruyacağınıza inanarak kendinizi aldatmayın... Füh-rer'i sınıksız desteklemekle kefaretimizi ödemiş olmuyoruz. Biz... onun önünde... German derebeylerinin önünde bile eğilmeyen eski Normanla-rın bükülmez gururu ile eğiliyoruz. Onun hepimizden büyük olduğunu, sizden ve benden de büyük olduğunu anlıyoruz. O, tarihe taptaze, yara-tıcı bir heyecanla biçim veren Tanrısal İrâdenin bir aracıdır.»

1926 Ekiminin sonuna doğru Hitler, Goebbels'i Berlin *Gauleiter*'i yaptı. Kahverengi Gömlekliler arasında sürüp gi-den ve hareketin büyümesini aksatan kavgaları önlemesini, Almânya'nın merkezini Nasyonal Sosyalizme kazandırmasını istedi. Berlin o sırada "kızıl" dı. Seçmenlerin çoğunluğu Sosya-list ve Komünistti. Henüz yirmi dokuz yaşına girmiş olan ve bir yıl içinde bir hiçten Nazi Partisinin en yüksek kademesine yükselen gözüpek, atılgan Goebbels, kozmopolit büyük şehirde görevine başladı.

ADOLF HİTLER'İN DİNLENME VE AŞK

HAYATI ÜZERİNE BİRKAÇ SÖZ

Hitler'in siyaset bakımından verimsiz olan yılları, sonra-

dan söylendiğine göre, kişisel hayatının en iyi yıllarıydı. 1927'ye kadar halk önünde konuşması yasaklanan Hitler, bir yandan *Kavgam*'ı bitirmeye çalışırken ve Nazi Partisi ile kendisinin geleceğini kafasında hazırlarken, zamanının çoğunu Bavyera Alplerinde, Berchtesgaden pazar bölgesindeki Obersalzberg'de geçiriyordu. Burası bir dinlenme ve gevşeme cennetiydi.

Hitler'in savaş sırasında, cephe karargâhlarında eski parti arkadaşlarıyla, kendisine bağlı kadın sekreter ve eski dostlarıyla gece geç vakit dinlenirken anlattığı şeyler hayatta bulunduğu bu tek eve, bu dağ evine dair özlemlerle doludur. 1942 yılının 16 - 17 Ocak gecesi böyle bir toplantıda, «Benimle Obersalzberg arasında birçok bağlar vardır. Birçok şeyler orada doğmuştur... Hayatımın en iyi saatlerini orda geçirdim... Bütün büyük plânlarım orada doğdu ve olgunlaştı. O günlerde bol bol boş vaktim olduğu gibi, bir sürü de güzel arkadaşım vardı!» demişti.

Hapishaneden çıktıktan sonra ilk üç yılını Hitler Obersalzberg'in çeşitli köy otellerinde geçirdi. 1942'nin kışında da oradaki bâtıralarını tam bir saat boyunca anlatmıştı. Üç yıl sonra Deutsche Haus'a yerleşti. Orada iki yıl kaldı. *Kavgam*'ın yazılışını bitirdi. Söylediğine göre, "kafadarları sık sık Dreimaederlhaus'a giderler, orada her zaman bir sürü güzel kız bulurlar"mış. «Bu benim için çok güzel eğlenceydi» diyor. «Özellikle içlerinde bir tanesi vardı ki, gerçekten çok güzeldi.»

Rus cephesindeki yeraltı karargâhında o gece Hitler bir noktaya daha değindi ve böylelikle dinleyicilerine Berchtesgaden'de geçirdiği o nefis yıllarda meşgul olduğu iki şeyi açıkladı:

«Bu dönemde (Obersalzberg'de) birçok kadın tanıdım. Çoğu bana hağlandı. Peki o halde neden evlenmedim? Arkamda dul bir kadın bırakmak için mi evlenecektim? En ufak bir tedbirsizliğim beni altı yıl daha hapse attırabilirdi. Bu bakımdan benim için evlenmek bahis konusu olamazdı. Dolayısıyla öntü-

me çıkan bir sürü fırsattan vazgeçmek zorunda kaldım.» (4)

Hitler'in 1925 yıllarında yeniden hapishaneye gönderilmekten ya da yersiz olarak sürülmekten korkması boşuna değildi. Kefaletle serbest bırakılmıştı. Halk önünde konuşma ya-sağını açıkça bozduğu takdirde Bavyera hükümeti onu hemen demir parmaklıkların arkasına atabilir, ya da Avusturya sını-rına bırakıverirdi. Obersalzberg'i sığınak olarak seçmesinin nedenlerinden biri de buranın Avusturya sınırına yakın olma-sıydı. Bir işaret üzerine hemen sınırı geçerek Alman polisinin elinden kurtulabilirdi. Ama Avusturya'ya isteyerek, ya da zorla dönmesi bütün plânlarını alt üst ederdi. Hitler sürülme ih-timalinden kurtulmak amacıyla 7 Nisan, 1925'de resmen Avus-turya vatandaşlığından çıktı. Avusturya hükümeti Hitler'in bu isteğini hemen kabul etti. Ama bu durumda Hitler bir *staaten-los*, vatansız insan oluyordu. Avusturya yurttaşlığından çıkmış, ancak Alman yurttaşı olmamıştı. Almanya'da siyaset hayatına atılma-sı bir insan için bu durum gerçekten kötüydü. Her şey-den önce seçilme hakkından yoksundu. İmparatorluk Almanya'-sına savaş sırasında yaptığı hizmetlerden ötürü yurttaşlığa hak kazandığı halde Cumhuriyet hükümetine bunun için mü-racaat etmiyeceğini halkın önünde açıkça söyledi. Bir yandan da 1920 yılının son yarısında, Bavyera hükümeti nezdinde Al-man yurttaşı olabilme yollarını aradı gizlice. Fakat bütün ça-baları boşa çıktı.

Kadın ve evlilik konusunda Hitler'in 1942 gecesi anlattık-ları oldukça doğrudu. Genel inancın tersine, Hitler kadın-larla, özellikle güzel kadınlarla bir arada bulunmayı severdi. Savaş sırasında Yüksek Komutanlık Karargâhında zaman za-man bu konuya dönmüş ve 1942 yılında, 25 - 26 Ocak gecesi, yanındaki kafadarlarına, «Dünyada ne güzel kadınlar var!» dedikten sonra kendi kişisel yaşantılarından çeşitli örnekler vererek şöyle övünmüştü: «Gençliğimde Viyana'da birçok gü-zel kadın tanıdım!» Heiden, Hitler'in ilk aşklarından bir kıs-mını anlatır: Bunlardan biri Jenny Haug'tu. Kardeşi Hitler'in

şoförüydü. Jenny 1923'de Hitler'in sevgilisi diye biliniyordu. Biri uzun boylu ve gösterişli Erna Fanfstaengl idi. Winifred Wagner, Richard Wagner'in gelini de Hitler'in sevdiklerindendi. Ama bilindiği kadarıyla Hitler'in hayatında en büyük aşk, yeğenine karşı olan aşkıydı.

1928 yazında Hitler Berchtesgaden'in üzerindeki Obersalzberg'de Wachenfeld villasını Hamburglu bir sanayicinin dul karısından ayda yüz marka (25 dolara) kiraladı ve dul kalan üvey kızkardeşi Angela Raubal'ı bu ilk evine bakmak üzere Viyana'dan çağırdı (*). Madam Raubal yanına Geli ve Friedl adlarındaki iki kızını alarak geldi. Geli, yirmi yaşındaydı. Düz sarı saçları, güzel vücudu, tatlı sesi, erkekleri çeken canlı bir havası vardı. (5)

Hitler az sonra Geli'ye âşık oldu. Her gittiği yere, toplantılara, konferanslara, dağlardaki uzun yürüyüşlere, Münih'deki kahvelere ve tiyatrolara onu da götürmeye başladı. 1929'da Prinzregentenstrasse'de dokuz odalı lüks bir apartman katı kiraladığı zaman ona güzel bir oda ayırdı. Parti lideriyle güzel sarışın yeğeni arasındaki ilişki üzerine Münih'de ve bütün Güney Almanya Nazi çevrelerinde dedikodular aldı yürüdü. Bazı ciddi ya da kıskanç liderler Hitler'in genç sevgilisini halkın önüne çıkarmaktan vazgeçmesini, ya da onunla evlenmesini istediler. Hitler bu sözlere çok kızılıyordu. Bir ara tartışmaların birinde Vuerttemberg *Gauleiter*'inin işine son verdi.

Hitler belki de yeğeni ile evlenmek istemişti. O sırada Hitler'e yakın parti arkadaşlarının bu kitabın yazarına anlattıklarına göre, evlenme kaçınılmaz bir hale gelmişti. Hitler'in kıza çok vurgun olduğuna şüphe edilmiyordu. Kızın Hitler'i sevip sevmediği ise bilinmiyordu. Ün kazanmaya başlayan bir adamın sevgisinden boşlandığı belliydi ama, dayısının aşkına

(*) Hitler Başbakan olduktan sonra bu villayı satın aldı. Yeniden yaptırttı ve genişletti. Adını da Haus Wachenfeld'den, Berghof'a çevirdi.

karşılık verip vermediği belli değildi. Vermemiş olabilir. Ancak sonunda, dayının aşkına karşılık vermediği kesinlikle anlaşıldı. Neden ve nasıl olduğu tamamiyle bilinmeyen derin bir uçurum açıldı aralarında. Bu konuda ileri sürülen tahminler çok, ama tanıt az. İkisi de birbirini kıskanır görünüyor. Kız, Hitler'in başka kadınlara ilgi göstermesine içerliyordu. Bu kadınlar arasında Winifred Wagner vardı. Hitler de yeğenin, sabıkalılarından ve muhafızlarından Emil Maurice ile gizli bir aşkı olduğundan şüpheleniyordu. Kız dayısının her işine karışmasına kızıyordu. Hitler yeğenin, kendisinden başka hiç bir erkekle sokakta görülmesini istemiyordu. Şan derslerine devam etmek üzere Viyana'ya gitmesini engelliyor, bir opera şarkıcısı olmak isteğini önlüyordu. Yalnız kendisinin olmasını istiyordu.

Bu konuda bazı karanlık tahminler de var: Kız, sevgilisinin mazoist eğilimlerinden korkmuş, politikada korkunç bir zâlim olan bu adam sevdiği kadını da kendisine esir etmek istemiş olabildi. Seksolojistlere göre, bu eğilim böyle adamlarda çok görülür. Heiden, Hitler'in 1929'da yeğenine bu konuda en derin duygularını açıklayan bir mektubuna değinir. Bu mektup evsahibinin oğlunun eline geçmiş ve olay birkaç kişiden fazlasının hayatına mal olmuştur. (6)

Dayı ile yeğen arasındaki aşkı ne karartmış olursa olsun, aralarındaki kavgalar gittikçe sertleşti ve Geli, 1931 yazının sonunda, şan derslerine yeniden başlamak üzere Viyana'ya döneceğini söyledi. Hitler gitmesini yasakladı. Aralarında şiddetli bir sahne geçti. Bu sahneyi komşular da gördü. Hitler 17 Eylül, 1931 günü Hamburg'a gitmek üzere Münih'deki apartmandan çıkmıştı. Arabasına binerken genç kız pencereden dayısına bağıriyordu: «Demek Viyana'ya gitmeme izin vermiyorsun?» Dayısının bağırarak verdiği cevap işitiliyor: «Evet:»

Ertesi sabah Geli odasında ölü bulunuyor. Savcı uzun bir incelemeden sonra bunun bir intihar olayı olduğunu tesbit ediyor. Adli doktorun raporuna göre kurşun sol omuzun altından

göğsüne girmiş ve kalbe isabet etmişti. Kurşunun maktul tarafından sıkılmış olduğu da hiç şüpheli yoktu.

Buna rağmen, souraları Münih'de, Geli Raubal'ın öldürülmüş olduğu üzerine birtakım dedikodular çıktı. Kızı bir kızgınlık ânında ya Hitler öldürmüş, ya da parti için bir derd olan bu durumu ortadan kaldırmak isteyen Himmler yokettirmiş olabilir. Ancak bu gibi söyletileri doğrulayacak hiç bir inanılır tanıt yok ortada.

Hitler de bu olaydan büyük bir üzüntüye kapıldı. Sonradan anlattığına göre, keudisini öldürmesin diye Gregor Strasser iki gün iki gece yanımda beklemek zorunda kalmış. Geli Viyana'da gömüldükten bir hafta sonra Hitler Avusturya hükümetinden mezara gitmek için özel izin istedi. Bütün bir akşamı kızın mezarının başında ağlamakla geçirdi. Aylarca hiç bir şey onu avutmadı.

Geli'nin ölümünden üç hafta sonra Hitler Hindenburg'la ilk konuşmasını yaptı. Almanya Başbakanlığı için yaptığı büyük çıkışların birincisiydi bu. Hitler'in bu önemli andaki dalgınlığını —bazı arkadaşları konuşma sırasında Hitler'in tam formunda olmadığını ve görüşmenin Nazi lideri bakımından kötü geçtiğini söylerler— kendisini tanıyanlar, sevgili yeğenin kayından ötürü geçirdiği krize yormaktadırlar..

Bana kalırsa, bir feragat davranışı olarak bir daha ağzına et koymamaya karar vermesi bu kişisel darbenin bir sonucudur. Daha doğrusu, en yakın arkadaşlarından bir kısmı bu kanıdalar. Çünkü sonradan Hitler, Geli Raubal'ın, sevdiği tek kadın olduğunu her zaman söylemiş ve ondan ölünceye kadar büyük bir saygı ile —çoğu zaman da ağlıyarak— sözetmiştir. Hizmetçilerin söylediklerine göre, Obersalzberg'deki villâ Hitler'in Başbakanlık günlerinde yeniden yapıp genişletildikten sonra bile Geli Raubal'ın odası olduğu gibi muhafaza edilmiştir. Berlindeki Başbakanlık odasında da genç kadının portresi

her zaman asılı durur (*) ve her yıl Geli Raubal'ın doğum ve ölüm günlerinde çerçevenin etrafı çiçeklerle süslenirdi.

Hiç bir zaman başka bir insanı sevebileceği sanılan yaban ve kötü ruhlu adamın, yâni Hitler'in, genç Geli Raubal'a karşı bu tutkusu garip hayatının sırlarından biri olarak kalacaktır. Bütün sırlar gibi bu da akıl yoluyla açıklanamaz, yalnızca anlatılabilir. Bu olaydan sonra Adolf Hitler'in, on dört yıl sonra kendi hayatına son vereceği âna kadar, evlenmeyi ciddiyetle hiç bir zaman düşünmemiş olduğu hemen hemen kesindir.

Hitler'in yeğenine yazdığı mektup, papaz Bernhard Stempfle'nin çabaları sonunda ev sahibinin oğlundan alındı. Bernhard Stempfle, Hiyeronimit mezhebine bağlı bir Katolikti ve Yahudi-düşmanı bir gazeteciydi. *Kavgam*'ın çeki düzen verilerek yayımlanacak hale getirilmesinde Nazi liderine yardım etmişti.

Haiden'in yazdığına göre, mektubun satın alınması için gereken parayı parti kasaları Franz Xavier Schwarz sağlamıştı. Bundan ötürü papaz Stempfle, Hitler'in Geli Raubal ile aşkı konusundaki sırları bilen birkaç kişiden biri oldu. Anlaşılan, bildiklerini büsbütün kendisine saklamamış olacak ki, *Kavgam*'ın yazarı Almanya diktatörü olduğu ve eski dostlarının bir kısmıyla hesaplaştığı gün bu hatasını hayatı ile ödedi.

Bu yıllarda Hitler'in Obersalzberg'de bir villası, Münih'de bir apartman katı varken ve altında da 20,000 marka (5,000 dolara) aldığı gösterişli bir otomobil bulunurken masraflarını karşılayan gelir kaynaklarının neler olduğu hiç bir zaman açıklanmamıştır. Ama savaştan sonra ortaya çıkan gelir vergisi dosyaları bu konuyu azçok aydınlatıyor (7). Hitler, Başbakan oluncaya ve kendisinin vergiden muaf olduğunu ilân edinceye kadar, vergi makamlarıyla devamlı çatışma halindey-

(*) Portre, kızın ölümünden sonra Hitler'in beğendiği ressam Adolf Ziegler tarafından yapılmıştı.

di. Münih Maliye Dairesinde 1925 ile 1933 yılları arasında epeyce kabarık bir dosyası vardı:

Maliye Dairesi 1 Mayıs 1925'de, 1924'e ya da 1925'in ilk dört ayına ait vergiyi vermediğini kendisine ihbar ediyor. Hitler cevap veriyor: «1924'de (o yıl hapisteydi) ya da 1925'in ilk dört ayında bir gelirim yok. Masraflarımı bankadan aldığım borçla karşıladım.» Ya 5,000 dolarlık otomobilin parası diye soruyor vergi memuru. Hitler onun parasını da bankadan borç aldığını söylüyor. Hitler bütün vergi beyannamelerinde mesleğini “yazar” olarak gösteriyor ve gelirin büyük kısmını vergiden muaf tutmaya çalışıyor. Demek ki yazarların her yerde yaptıkları işlemleri biliyordu. 1925'in üçüncü dört ayı için verdiği ilk gelir vergisi beyannamesinde genel gelirini 11,231 mark olarak gösteriyor. Meslek masrafları olarak 6,540 mark düşülüyor ve alınan borçlar için ödenen 2,245 mark faiz de düşüldükten sonra vergiye tâbi gelir olarak 2,446 mark gösteriliyor.

Hitler, meslek masrafları olarak neden gelirinden bu kadar çok miktar düşüğünü anlatan üç daktilo sahifelik savunmasında, bu masraflardan çoğunun siyasi faaliyetine ait gibi görünmekle beraber, gerçekte bu faaliyetinin bir siyasi yazar olarak kendisine malzeme sağladığını ve kitabının satışını arttırdığını söyler.

«Benim siyasi faaliyetim olmasa adım tanınmaz, siyasi bir eser için gereken malzemeden de yoksun kalırım... Bundan ötürü, bir siyasi yazar olarak benim durumumda, yazarlık mesleğimin zorunlu şartı olduğu kadar mesleğimin mali başarısının da teminatı olan siyasi faaliyetime ait masraflar vergi matrahı sayılamaz...

Maliye Dairesi, bu dönemde, kitabının gelirinden ancak çok az bir kısmını kendime harcadığımı anlayabilir: Hiç bir yerde kendime ait bir malum, ya da başka bir mevcudatım yok (*). Kendi şahsi masraflarımı o kadar azaltmışımdır ki, ağızma içki ve sigara dahi koymam. Yemeklerimi ikinci sınıf lokantalarda yerim. Küçük apartmanımın kira-sından başka siyasi bir yazar olarak vergiden muaf tutulmayacak hiç bir masrafım yoktur...

(*) Bu beyândaki siyahlar Hitler'indir.

Otomobil de benim içindir; ama o, amacın aracıdır. Günlük işlerimi ancak onun sayesinde görülebiliyorum.» (8)

Maliye indirimlerin yarısını kabul etti. Hitler İtiraz Komisyonuna başvurdu. Komisyon ilk tahakkuku bozmadı. Sonra vergi makamları masraf indirimlerinin sadece yarısını kabul etti. Hitler itiraz etti, ama ödedi.

Nazi liderinin vergi beyannamelerinde gösterdiği gayri sâfi gelirler *Kavgam*'dan aldığı telif ücretlerine az çok teka-bül etmektedir: Bu gelirler 1925'de 19, 843 mark, 1926'da 15, 903, 1927'de 11,494, 1928'de 11,818, ve 1929'da 15,448 marktır. Yayınevinin defterleri vergi dairesinin incelemesine tâbi olduğu için Hitler aldığı telif ücretlerini daha az gösteremezdi. Pekiyi ya öteki gelir kaynakları? Bunlar hiç bir zaman gösterilmiyordu. O sıralarda, parası az olan Nazi basınına yazdığı yazılar için yüksek ücret istediği ve bu ücreti aldığı da herkesçe biliniyordu. Parti çevrelerinde Hitler'in pahalıya mal olduğundan yakınılıyordu. Vergi beyannamelerinde bu gelirler gösterilmiyordu. 1930 yılına yaklaşıldığı sıralarda Hitler'in Marksistlerle ve sendikalarla savaşını beğenenler birkaç büyük Bavvera ve Ren sanayicisinden Nazi Partisine bol para akmaya başlamıştı. Alman çelik tröstü Vereinigte Stahlwerke (Birleşik Çelik Kurumları) başkanı Fritz Thyssen ile Ruhr kömür kiralı Emil Kirdorf partiye büyük yardımlarda bulundular. Para çoğunlukla doğrudan doğruya Hitler'in şahsına veriliyordu. Bu paranın ne kadarını kendisine ayırdığı belki de hiç bilinmeyecektir. Ama Başbakan olmadan önceki yıllarda yaşadığı hayata bakacak olursak, kendisini destekleyenlerden aldığı paranın hepsini parti kasasına yatırmadığı anlaşılır.

1925 ile 1928 yılları arasında gelir vergisini ödemekte zorluk çektiği kesindir. Her zaman vergiyi ödemekte gecikiyor ve her zaman erteleme istiyordu. 1926 Eylülünde Maliye Dairesine şunu yazmıştı: «Şu anda vergi ödeyecek durumda değilim; günlük masraflarımı karşılamak için borç almak zorun-

dayım.» Sonradan bu yılları hakkında şunları söyleyecektir: «Yıllarca Tirol elması yiyerek yaşadım. Masraflarımıza inanılmayacak kadar kıstık. Arttırdığımız her markı partiye veriyorduk,» 1925 ile 1928 yılları arasında vergi tahakkuk me-muruna borçlarının gittikçe arttığını bildirdi. 1926'da 15,903 mark tutan gelirine karşılık 31,209 mark masraf olduğunu ve açığı "bankadan" yeni borç alarak kapattığını bildiriyordu.

Sonra, 1929'da, geliri 1925'dekinden çok az olduğu hal-de, vergi beyannamesinde borçların faizleri ile ana borçtan öde-meler bir mucizeyle kayboluverdi. Ve bir daha görünmedi. Yukarıdaki bilgilerin kaynağı olan Profesör Hale, «Birdenbire bir mucize oldu ve bütün borçlarını ödedi,» diyor. (9)

Hitler'in para bakımından güçlük çekmediği rahatça söy-lenebilir. Çünkü konforlu bir hayat sürüyor, ve bu hayatın masraflarını ödemek için gündelikle ya da maaşla çalışma zo-runda bulunmuyordu. 1930'un başlangıcında kitabından aldığı telif ücreti birden üç misline, 12,000 dolara çıkınca, büyük ka-pitalistlerden de paralar akmaya başlayınca, artık malî bakı-mdan kendisi için düşünülecek bir şey kalmadı. Yaman enerji-sini ve bütün yeteneklerini alinyazısının gereğini yerine getir-mek için harcıyabilecekti. Son iktidar savaşının, büyük bir ulusun diktatörü olmanın zamanı artık gelmişti.

EKONOMİK BUHRANIN YARATTIĞI FIRSATLAR

1920 yılının sonuna doğru büyük bir yangın gibi dünyaya ya-yılan ekonomik buhran Hitler için büyük bir fırsat oldu, o da bundan iyice yararlandı. Büyük ihtilâlcilerin çoğu gibi o da yalnız kötü zamanlarda, halk yığınlarının önce işsiz, aç ve umutsuz olduğu, sonra da savaş havasına girdiği sıralarda kendini gösterebilirdi. Fakat Hitler'in tarihteki ihtilâlcilerden bir tek farkı vardı: ihtilâlini, siyasi iktidarı ele aldıktan sonra yapacaktı. Devleti ele almak için ihtilâl yapılmıyacaktı. Ama-ca, seçmenlerin oyu ya da ulus yöneticilerinin rızasıyla, yâni

kısaca, Anayasa yolundan varılacaktı. Hitler seçmenlerin oyunu kazanmak için zamanın yarattığı fırsatlardan yararlanacaktı. Alman halkı 1930'larda yeniden umutsuzluğa düşmüştü. İktidardakilerin desteğini kazanmak için Almanya'yı yalnız kendisinin felâketten kurtaracağına onları inandırması gerekiyordu. Kurnaz ve cesur Nazi lideri 1930'dan 1933'e kadar süren karışık yıllar içinde bu iki amaca varmak üzere yeniden büyük bir enerji ile ortaya atıldı. Gerek olaylar ve gerekse demokratik Cumhuriyete yeminleriyle bağlı olan bir avuç yöneticinin güçsüzlükleri, şaşkınlıkları, Hitler'in ekmeğine yağ sürdü. Ama bunu daha 1930'da görmek kolay değildi.

Gustav Stresemann 3 Ekim, 1929'da öldü. Altı yıl Dış İşleri Bakanı olarak beğenilmiş, Almanya'yı yeniden büyük devletler sırasına sokabilmek ve Alman halkını siyasi ve iktisadi bir istikrara kavuşturmak için gece gündüz çalışıp yorulmuştu; ama büyük başarılar da sağlamıştı. Almanya'yı Milletler Cemiyetine sokmuş, tâmirat masraflarını Almanya'nın kolaylıkla ödeyebileceği bir düzeye getirmek üzere Dawes ve Young plânlarını tartışıp 1925'de ünlü Locarno Paktını hazırlayanlardan biri olmuştu. Bu pakt, Batı Avrupa'da savaştan yorgun çıkmış, çatışmalar içinde bunalmış bir kuşağa ilk defa huzur getirmişti.

24 Ekimde, Stresemann'ın ölümünden üç hafta sonra Wall Street borsasında buhran patladı. Bunun etkisi az sonra Almanya'da duyuldu. Sonuç çok kötü oldu. Alman kalkınmasının temel taşı dışarıdan, özellikle Amerika'dan, alınan borçlarla uluslararası ticaretti. İstikrazların arkası kesilince ve eski borçların ödenme zamanı gelince, Almanya bu gergin duruma dayanamadı. Buhrandan sonra dünya ticaretinde başlayan çöküntü yıllarında Almanya muhtaç olduğu ham maddelerin ve yiyeceklerin parasını ödeyecek kadar ihracat yapamıyordu. İhracat olmayınca da Alman sanayii, fabrikaları işletmiyordu. Üretim 1929 ile 1932 yılları arasında hemen hemen yarıya düştü. Milyonlarca işçi işten atıldı. Binlerce küçük

ticarî teşebbüs kapandı. 1931 Mayıs'ında Avusturya'nın en büyük bankası olan Kreditanstalt iflâs etti. Bunun arkasından Almanya'nın belli bağı bankalarından Darmstaedter und Nationalbank 13 Temmuzda para ödeyemez duruma düştü. Bunun üzerine Berlin'deki hükümet, bütün bankaları geçici olarak kapatmak zorunda kaldı. Başkan Hoover'in, Alman tâmirat borçları da dahil olmak üzere, bütün savaş borçlarına moratorium ilân edilmesi için yaptığı teşebbüs 2 Temmuzda yürürlüğe girdiği halde buhran yine durmadı. Bütün Batı dünyası, liderlerinin bile anlamadığı, insan gücünün dışında saydığı kuvvetlerin eline geçmişti. Bu kadar bolluk zamanında nasıl olur da bu kadar sefalet, bu kadar insan ıstırapı olabilirdi?

Hitler felâketi önceden görmüştü, ama bunun nasıl sonuçlanacağını o da öteki politikacılardan daha iyi bilmiyordu. Belki çoğundan da az biliyordu. Çünkü hem cahildi, hem de ekonomi ile ilgisi yoktu. Ama buhranın birdenbire önüne getirdiği fırsatlar karşısında ilgisiz olmadığı gibi, bu fırsatları da bilmiyor değildi. On yıl önce markın düşmesi sırasında çektiklerini unutmayan ve hâlâ o günlerin korkusu altında yaşayan Alman halkının içinde bulunduğu sefalete Hitler acı-mıyordu. Tersine, bu dönemin en karanlık günlerinde, fabrikaların kapatıldığı, kayıtlı işsiz sayısının altı milyonu geçtiği ve ekmek kuyruklarının her şehirde yüzlerce metreye çıktığı bir sırada, Nazi basınında şöyle yazıyordu: «Hayatımda hiç bir zaman bu günlerde olduğum kadar sevinçli ve rahat olmadım. Çünkü sert gerçek, halkı aldatan Marksistlerin görülmemiş dalaverelerine, yalanlarına ve ihanetlerine karşı milyonlarca Almanın gözünü açmaktadır.» (10). Alman yurttaşlarının çektiği sefalet acılamakla vakit kaybedilecek bir durum yaratmıyordu; bu durumun daha çok soğukkanlılıkla, ve hemen, kendi ihtiraslarını destekliyecek siyasî bir savaş haline getirilmesi gerekti. 1930 yazının sonunda bu işe koyuldu.

Almanya'nın son Sosyal Demokrat Başbakanı ve Weimar Cumhuriyetini destekleyen demokrat partiler koalisyonunun son başbakanı Hermann Mueller işsizlik sigortası üzerinde partiler arasında çıkan bir uzlaşmazlık yüzünden 1930 Martında istifa etti. Onun yerine Katolik Merkez Partisinin Parlâmento lideri Heinrich Bruening geçti. Heinrich Bruening savaş sırasında bir makineli tüfek bölüğünün komutanı olarak Demir Haç nişanını kazanmış ve *Reichstag*'da açıkladığı ciddi, tutucu görüşleriyle Ordunun ve özellikle o sıralarda Alman halkının hiç tanımadığı Kurt von Schleicher adında bir generalin dikkatini çekmişti.

Ordu çevrelerinde yetenekli ve kurnaz bir entrikacı olarak tanınmış olan bu kendini beğenmiş, çalışkan, hırslı "masahaşı subayı" Bruening'i Cumhurbaşkanı Hindenburg'a tavsiye etmişti. Yeni Bşbakan, pek farkında olmadığı halde, Ordunun adayıydı. Bir parça sert olmakla beraber yardımsever, alçak gönüllü, namuslu, sağlam ve temiz bir karaktere sahip olan Bruening parlâmenter hükümeti istikrara kavuşturacağını, ülkeyi gün geçtikçe artan sefaletten ve siyasi anarşiden kurtaracağını umuyordu. Bu iyi niyetli ve demokrat kafalı vatanseverin, bu amaçları gerçekleştirmeye çalışırken, Alman demokrasisinin mezarını bilmeyerek kazmış olması ve böylece istemiyerek, Adolf Hitler'e iktidar yolunu açması büyük bir faciadır.

Bruening, *Reichstag* çoğunluğunu, programına almak istediği birtakım malî tedbirlerden yana çeviremedi. Bunun üzerine Hindenburg'dan Anayasanın 48'inci maddesini uygulamasını ve bu maddenin verdiği olaganüstü yetkiye dayanarak Cumhurbaşkanı kararnamesi ile malî tasarımı kabul etmesini istedi. Parlâmento bu harekete kararnamenin geri alınması isteğiyle cevap verdi. Ekonomik buhranın kuvvetli bir hükümeti zorunlu kıldığı bir sırada parlâmenteur hükümet dağılıyordu. Çıkmazdan bir kurtuluş yolu arayan Bruening 1930 Temmuzunda Cumhurbaşkanı'dan *Reichstag*'ı dağıtmasını

istedi. Yeni seçim Eylülde yapılacaktı. Bruening'in yeni bir seçimle parlâmentoda çoğunluğu sağlamayı nasıl umduğu hiç bir zaman cevaplanamıyacak bir sorudur. Ama Hitler aradığı fırsatın umduğundan daha çabuk geldiğini hemen anladı.

Halk, içinde bulunduğu zor durumdan hir an önce kurtulmak istiyordu. Milyonlarca işsiz iş istiyordu. Esnafın yardımı ihtiyacı vardı. Son seçimdenberi milletvekili seçme yaşına girmiş dört milyon kadar genç, kendilerine hiç olmazsa geçim imkânı sağlayacak bir gelecek istiyordu. Bu sırada gü-rültülü bir seçim kampanyasına girişen Hitler, sefil durumda olan bu milyonlarca gayrimemnun insana bir umut gibi göründü. Hitler Almanya'yı yeniden güçlendirecek, tâmirat borçlarını vermeyecek, Versailles Andlaşmasını yırtacak, kötülükleri ortadan kaldıracak, para kırallarını dize getirecek (özellikle Yahudileri), her Alman iş ve ekmek sağlayacaktı. Bu çağrı, yalnız durumlarını düzeltmek değil, aynı zamanda yeni bir inanca da bağlanmak isteyen ve kendilerine yeni tanrılar arıyan umutsuz, aç insanlar üzerinde etkisiz kalmadı.

14 Eylül, 1930 akşamı seçim sonuçları alındığı zaman Hitler birden şaşırdı. Çok şey bekliyordu, ama bu kadarını ummamıştı. İki yıl önce partisi 810,000 oy almış ve 12 milletvekili çıkarmıştı. Bu sefer oy sayısının dört misline çıkacağını ve Parlâmentoda belki 50 sandalya alabileceğini sanıyordu. Oysa bu seçimde N.S.D.A.P. 6,409,600 oy almış ve parti *Reichstag*'a 107 milletvekili gönderme hakkını kazanmıştı. Parlâmentoda dokuzuncu sırada gelen en küçük partiyken, şimdi en büyük parti olmuştu.

Karşı uçta da Komünistler vardı. 1928'de 3,265,000 oy alan Komünistlerin bu seçimde topladığı oy sayısı 4,592,000'e çıkmıştı. *Reichstag*'da 54 milletvekilleri varken şimdi 77 milletvekili bulunduracaklardı. Katolik Merkez Partisi dışında bütün ılımlı orta sınıf partileri, seçime katılanların sayısı dört milyon daha artmış olduğu halde, bir milyondan fazla oy kaybetmişlerdi. Sosyal Demokratlar da bir o kadar kaybetmişlerdi.

Hugenberg'in sağcı Milliyetçilerinin aldığı oy dört milyondan iki milyona düşmüştü. Nazilerin, öteki orta sınıf partilerinin milyonlarca taraftarını elde ettiği belliydi. Bundan böyle Bruening'in ya da başka birinin, Parlâmentoda istikrarlı bir çoğunluk sağlamasının daha güç olacağı ortadaydı. Böyle bir çoğunluk sağlanmadıkça Cumhuriyet nasıl yaşayabilecekti?

Cumhuriyeti yalnızca Alman tarihinin geçici bir talihsizliği sayan iki büyük kuvveti, yâni Ordu ile büyük sanayici ve kapitalistler çevresini, 1930 seçimlerinden hemen sonra gittikçe ilgilendiren sorun buydu. Seçimdeki başarısından sonra yenden canlanan Hitler, şimdi bütün dikkatini bu iki kuvvetli gurubu kazanmaya verdi. Başlarda gördüğümüz gibi, çok eskiden Viyana'da, Belediye Başkanı Karl Lueger'in taktiklerinden, "mevcut güçlü kurumları" kendi yanına çekmenin önemini öğrenmişti.

Bir yıl önce, 15 Mart 1929'da, Münih'de verdiği bir söylevde, Orduyu Nasyonal Sosyalizme karşı düşmanlığını ve Cumhuriyeti destekleme davranışını yeniden gözden geçirmeye çağırmış ve şöyle demişti:

«Gelecek günler, yıkıcı partilerin değil, halkın gücünü taşıyan, günün birinde halkın çıkarlarını savunurken Orduya yardım amacıyla kendilerini bu Orduya bağlamaya hazır olan ve bunu isteyen partilerin elindedir. Böyle olduğu halde Ordumuz subaylarının, Sosyal Demokrasi ile daha ne kadar beraber yürüebilecekleri sorunu ile hâlâ boşboşuna uğraştıklarını görüyoruz. Ama, sayın baylar, bir ordu varlığının temelini oluşturan her şeyi ortadan kaldırmak isteyen bir idcoloji ile ortak bir yanınız olabileceğine gerçekten inanıyor musunuz?»

Subayların desteğini sağlamak için yapılmış kurnazca bir teklifti bu. Subayların çoğu, Hitler'in de burada yüzüncü kere tekrar ettiği gibi, Ordunun Cumhuriyet tarafından arkadan vurulduğuna ve ihanete uğradığına inanıyorlardı. Oysa Ordu o sırada, asker sınıfını ve bu sınıfın tuttuğu herşeyi hor gören

Cumhuriyeti destekliyordu. Ve sonra Hitler, sanki günün birinde kendisinin yapacağı işleri önceden söylüyormuş gibi, Marksistlerin Nazileri yendikleri takdirde subaylara neler yapacaklarını anlatıyordu. «Eğer Marksistler iktidara geçerse,» diyordu,

«Alınan Ordusunun üzerine şu yazıyı yazabilirsiniz: Alman Ordusunun sonu. Çünkü o zaman, sayın baylar, kesin olarak politikacı olmanız gerekecektir... O zaman sizler rejimin cellâtları ve siyasi komiserleri olacaksınız. Ve eğer uslu durmazsanız karınız ve çocuğunuz zindanlara atılacak. Yine de uslu durmazsanız, Ordudan ihraç edilecek ve belki de bir duvarın önüne getirileceksiniz...» (11)

Aslında bu söylev *Voelkischer Beobachter*'in çıkardığı özel bir Ordu sayısında, Ordu çevrelerine yayılması amacıyla yayımlandı ve Naziler tarafından o sıralarda yalnız askerî konuları incelemek üzere çıkarılmaya başlanılan *Deutscher Wehrgeist* dergisinin sütunlarında uzun uzun tartışıldı.

1927'de Ordu Nazilerin 100.000 kişilik *Reichswehr* kuvvetine alınmaları, hattâ askerî levazım ve malzeme depolarında sivil olarak dahi çalıştırılmalarını yasakladı. Ama 1930 yılının başlangıcında Nazi propagandasının Orduda, özellikle genç subaylar arasında yayıldığı görülmüyordu. Bu genç subayları yalnız Hitler'in koyu milliyetçiliği değil, aynı zamanda, eski şanını ve büyüklüğünü kazanacak olan Ordunun kendileri için yaratacağı yükselme imkânları da çekiyordu. Bugünkü küçük kuvvette ise böyle bir imkân yoktu.

Nazilerin Orduya sızmaları zamanla o kadar ciddi bir konu haline geldi ki, o sıralarda Savunma Bakanı olan General Groener, 22 Ocak 1930'da, General von Seeckt'in yedi yıl önce meşhur Birahane Darbesi arifesinde yayımladığı uyarıma benzeyen bir günlük emir çıkarmak zorunda kaldı. «Naziler iktidar bırsı içindedir,» diyordu. «Bundan ötürü *Wehrmacht*'a hoş görünmeğe çalışıyorlar. Orduyu, kendi partilerinin siyasi amaçlarında kullanmak için, yalnız Nasyonal Sos-

yalistlerin gerçek millî iradeyi temsil ettiklerine bizi inandırmaya çalışıyorlar.» General, askerlerden politikadan kaçınmalarını, parti çatışmalarından uzakta kalarak “devlete hizmet etmelerini” istiyordu.

Birtakım genç *Reichswehr* subaylarının politikadan, ya da hiç olmazsa Nazi politikasından uzak kalmadıkları az sonra ortaya çıkınca, Almanya’da büyük bir öfke uyandı. Yüksek subay çevreleri birbirlerine girdiler. Naziler sevindi. Ulm garnizonunda Ludin, Scheringer ve Wendt adında üç teğmen, Orduda Nazi doktrini yaymak ve silâhlı bir Nazi isyanı halinde isyancılara ateş etmemeyi subay arkadaşlarına telkin etmekle suçlandırılarak tutuklandılar. Bu ikinci bareket vatan ihaneti suçuydu. Ama Orduda ihanet olabileceğini ortalığa yaymak istemeyen General Groener, suçlandırılanların bir askeri mahkeme önünde yalnızca disiplini bozma suçundan yargılanmalarını sağlayarak olayı kapatmak istedi. Oysa şiddetli bir yazı yazarak hapisshaneden gizlice çıkartan ve *Voelkischer Beobachter*’de yayımlatan Teğmen Scheringer’in meydan okuyuşu buna imkân bırakmadı. 1930 Eylül seçimlerindeki Nazi başarılarından üç hafta sonra, üç ast, vatana ihanet suçuyla Leipzig’teki Yüksek Mahkeme önüne çıkarıldılar. Sanıkları savunanlar arasında Nazilerin yeni ün kazanmaya başlıyan iki avukatı vardı: Hans Frank ile Dr. Carl Sack. (*)

Ancak, mahkemede dikkati çeken ne avukatlar, ne de sanıklar oldu. Adolf Hitler dikkati üzerine topladı. Frank, Hitler’i tanık göstermişti. Hitler’in mahkeme önüne çıkması her şeye rağmen göze alınması gereken bir riskti. Faaliyetleriyle Orduda Nazi duygularının arttığını ortaya çıkarmış olan bu üç teğmeni yalnız bırakmak doğru olmazdı. Kaldı ki Hitler bu

(*) Her ikisi de darağacında öldüler. Sack 20 Temmuz 1944’de, Hitler’e karşı hazırlanan bir komploya katıldığı için; Frank da Polonya’da Hitler adına yaptığı mezâlimden ötürü.

gelişmeyi gerçekten önlemek niyetinde de değildi. Ama Nazi-lerin Orduya sızma çabalarının ortaya çıkması cansıkıcı bir olaydı. Savcılığın Nazi Partisini, hükümeti zorla devirmek isteyen ihtilâlcı bir örgüt olmakla suçlaması Hitler'in o günlük taktiklerine uygun düşmüyordu. Bu suçlamaya karşıkoymak için savunma tanığı olarak mahkemeye çıkmayı Frank ile birlikte kararlaştırdılar. Ama aslında Führer'in daha önemli bir amacı vardı. Bu amaç, seçimlerde şaşırtıcı bir zafer kazanmış olan bir hareketin lideri olarak, Orduyu ve özellikle baştaki subayları, Nasyonal Sosyalizmin, Nazi subayları davasında olduğu gibi, *Reichswehr* için bir tehlike olmak şöyle dursun, tersine, *Reichswehr*'in ve Almanya'nın kurtuluşu için gerekli olduğuna inandırmaktı.

Tanıklık kürsüsünün sağladığı bu ulus çapındaki imkândan Hitler, söz söyleme yeteneğini ve politika stratejisindeki zekâsını kullanarak çok iyi yararlandı. Bu mükemmel gösterinin altında birçok aldatmaca bulunduğunu Almanya'da generaller arasında bile, pek az kimse farkettil. Hitler, gayet yumuşak bir dille, ne S. A.'ların, ne de partinin Orduya karşı savaşmadığını mahkemeye ve (Ordudaki subaylara) temin etti. «Ben Ordunun yerine başka bir şey koymak için yapılacak herhangi bir teşebbüsün delilik olduğunu her zaman söylerim. Hiç birimizin Ordunun yerini almakta bir çıkarı yok... İktidara geldiğimiz zaman bugünkü *Reichswehr* yerine Alman halkının büyük Ordusunu yeniden kurmağa çalışacağız.»

Nazi Partisinin, iktidarı yalnızca Anayasanın gösterdiği yoldan ele geçireceğini, ve eğer genç subaylar silâhlı bir isyanı düşünmüşlerse bunda yamılmış olduklarını mahkemeye ve generallere tekrar söyledi.

«Hareketimizin kuvvet kullanmaya ihtiyacı yoktur. Alman ulusunun fikirlerimizi anlayacağı gün gelecektir. O zaman arkamda otuz beş milyon Alman bulunacaktır... Anayasanın sağladığı haklara sahip olunca, doğruluğuna inandığımız yolda devleti yeniden kuracağız.»

MAHKEME BAŞKANI: «Onu da Anayasa yoluyla mı yapacaksınız?»
HITLER: «Evet.»

Ama, Orduya ve Almanya'daki öteki tutucu elemanlara böylece seslenirken, öte yandan kendi partisindeki ihtilâlici heyecanı da düşünmesi gerekiyordu. Üç sanığı kurtarmak için bu ateşi söndürmek istemezdi. Mahkeme başkanı, 1923'deki başarısız darbesinden bir ay önce söylediği "yerlerde başlar yuvarlanacak" sözünü kendisine hatırlattığı zaman Hitler'in eline bu fırsat da geçti. Nazi lideri bugün bu sözleri reddedebilir miydi?

«Nasyonal Sosyalist hareketin bu savaşta zafere ulaştığı gün,» diye cevap verdi Hitler, «bir de Nasyonal Sosyalist Adalet Mahkemesi kurulacak. O zaman 1918 İhtilâlinin intikamı alınacak ve başlar yuvarlanacak!» (12)

Bu bakımdan, iktidara geçtiği gün neler yapacağını Hitler'in söylemediğini kimse iddia edemez. Ama o sırada mahkemede bulunan dinleyiciler Hitler'in bu sözlerini beğendiler, uzun uzun ve bağıra bağıra alkışladılar. Yargıç bu gösteriye katılmadı ama ne o, ne de savcı, Hitler'in sözlerine itiraz etmedi. Bu sözler bütün Alman gazetelerinde ve birçok yabancı gazetelerde heyecanlı başlıklarla yayımlandı. Asıl dâva, Hitler'in bu heyecanlı sözleri arasında kaybolup gitti. Nasyonal Sosyalizm hareketindeki davranışları, Nasyonal Sosyalizmin en büyük lideri tarafından bile hoş karşılanmayan üç genç subay, vatana ihanet amacıyla komplo kurmaktan suçlu bulundular. Kendilerine on sekiz ay kalede göz hapsi altında tutulmak gibi hafif bir ceza verildi. Cumhuriyet Almanyasında bu suçtan ağır cezalar Cumhuriyeti destekleyenlere veriliyordu. (*)

1930 Eylülü, Almanları Nazi İmparatorluğuna götüren yolun dönüm noktası oldu. Nazi Partisinin genel seçimlerde kazandığı şaşırtıcı başarı yalnız milyonlarca hasıt Almanı de-

(*) Teğmen Scheringer Hitler'in mahkemedeki tutumunu dâvaya ihanet saydı, hapishanede Nazi Partisine kızdı, koyu bir komünist oldu. Hitler'e küsenlerin bir çoğu gibi o da 30 Haziran, 1934 temizliğinde tas-

ğil, aynı zamanda ticaret hayatındaki ve Ordudaki liderlerin birçoğunu da, bunun durdurulamıyacak bir hareket olduğuna inandırdı. Partinin yaptığı demagojiyi ve bayağılıkları beğenmiyebilirlerdi, ama Parti Cumhuriyetin ilk on yılında susturulmuş olan eski Alman halkını komünizmden, sosyalizmden, sendikacılıktan ve demokrasinin saçmalıklarından kurtaracağını vaad ediyordu. Üstelik de bütün Almanya'yı sarmıştı. Bu bir başarıydı.

Gerek bundan ve gerekse Hitler'in Leipzig mahkemesinde Orduya açıkça verdiği teminattan ötürü, birtakım generaller Nasyonal Sosyalizmin, Alman halkını birleştirmek, eski Almanya'yı diriltmek, Orduya yeniden eski şan ve şerefini kazandırmak ve ulusu utandırıcı Versailles Andlaşmasının zincirini atacak duruma getirmek için aradıkları kuvvetin ta kendisi olup olmadığını düşünüyorlardı. Yüksek Mahkeme başkanının "Alman Millî İhtilâli" sözü ile ne demek istediği konusunda sorduğu suale Hitler'in verdiği cevaptan memnun kalmışlardı.

Hitler, «Bu yalnızca,» demişti, «bugün esir durumda olan Almanya'nın kurtulması demektir... Bu barış andlaşmaları Almanya'nın elini ayağını bağlamıştır. Nasyonal Sosyalistler bu andlaşmalara birer kanun gözüyle bakmamakta, Almanya'ya zorla kabul ettirilmiş birşey saymaktadırlar. Tamamiyle mâsum olan gelecek kuşakların bu yükü taşımalarını kabul etmiyoruz. Bunlara karşı elimizde bulunan bütün araçlarla karşı koyduğumuz zaman kendimizi ihtilâl yolunda buluruz.»

Subaylar da böyle düşünüyorlardı. Subayların ileri gelen-

fiyeye tâbi tutulanlar arasındaydı. Ama bir yolunu bulup kaçtı. Hitler'in sonunu gördü. Teğmen Ludin, Nazi dâvasına bağlı kaldı. 1932'de Reichstag'a seçildi. S. A. ve S.S.'de yüksek bir mevkie geçti. Slovakya kukla hükûmetinde Alman temsilcisi oldu. Kurtuluş sırasında orada yakalandı, Çekoslovaklar tarafından idam edildi.

lerinden bazıları, Savunma Bakanı General Groener'in üç astın yüksek mahkeme önünde yargılanmasına mîsaade etmesini acı acı eleştiriyorlardı. O sıralarda Başkomutanlıktan atılmış olan ve genellikle Alman Ordusunun savaş - sonu döneminin dâhisi, Scharnhorst ile Gneisenau'nun halefi sayılan General Hans von Seeckt, Groener'e bu davranışının subaylar arasındaki dayanışma ruhunu zayıflattığından yakındı. Az sonra Genel Kurmay Başkanı olarak bu kitapta önemli roller oynayacak olan Albay Ludwig Beck de, 1930' da, Ulm'da, 5'inci Topçu Alayının komutanıydı. Yargılanan üç teğmen de bu alaydandı. Albay, teğmenlerin tutuklanmasını üstleri nezdinde şiddetle protesto etmekle kalmadı, aynı zamanda Leipzig'de onlardan yana tanıklık etti.

Artık mahkeme bitmişti. Hitler söyleyeceğini söylemişti. Generaller önceden Ordu için tehlike saydıkları bu hareket karşısında kendilerini daha iyi bisetmeye başladılar. İkinci Dünya Savaşı sırasında Silâhlı Kuvvetler Yüksek Komutanlığı Harekât Dairesi Başkanı olan General Alfred Jodl, Nüremberg'deki askerî mahkemede, Nazi liderinin Leipzig'de söylediği sözlerin subaylar için taşıdığı önemi anlatmıştır: «O zamana kadar, yüksek rütbeli subayların çoğu Hitler'in Orduyu yoketmek istediğine inanıyorlardı. Şimdi artık kendilerine teminat verilmiş oluyordu.» General von Seeckt de, 1930'da Reichstag'a seçildikten sonra, bir süre açıkça Hitler'den yana oldu. 1932 Cumhurbaşkanı seçimlerinde kızkardeşine, eski başkan Hindenburg'un yerine Hitler'e oy vermesini söyledi.

Alman subaylarının siyasî körlükleri artmaya ve ortaya çıkmaya başlamıştı. İleride bu yüzden başlarına gelmedik kalmayacaktı.

Sanayi ve para kırıllarının siyasat alanındaki budalalıkları da generallerinkinden aşağı kalmıyordu. Hitler'in kendilerine borçlu kalacağını ve iktidara geçtiği zaman ne isterlerse yapacağını sanıyorlardı. Birçok kimselerin başlangıçta bir türedi saydığı bu Avusturyalının Almanya'da iktidarı ele al-

ması fikrini, 1930 Eylül seçimlerinde Nazilerin şaşırtıcı başarılarından sonra, iş adamlarından çoğu ciddiye almaya başladılar.

Nüremberg'de ifade veren Walter Funk, 1931 yılında artık «sanayici dostlarım ve ben, Nazi Partisinin çok uzak olmayan bir gelecekte iktidara geleceğine inanmıştık,» demiştir.

Pis suratlı, şaşı gözlü ve göbekli, ufak tefek bir adam olan ve yüzü bu kitabın yazarına her zaman bir kurbağayı hatırlatau Funk, o yıl Almanya'nın başlıca ticaret gazetesi *Berliner Boersenzeitung*'un başyazarlığı gibi tatlı bir işten ayrılmış, Nazi Partisine girmiş ve parti ile belibaşlı iş adamları arasında irtibatı sağlayan bir adam olmuştur. Bir çok sanayici dostlarının, özellikle Ren boyundaki büyük maden işletmeleri patronlarının, «partiye özel teşebbüs yolunu izletmek» amacıyla kendisini Nazi hareketine katılmaya zorladıklarını Funk Nüremberg'de açıklamıştır.

«O sıralarda partiyi yönetenlerin iktisadi alanda birbirine taban tabana aykırı, karışık görüşleri vardı. Ben, bana verilen görevi, Führer'i ve partiyi şahsen etkileyerek, onlara özel teşebbüsün, iş adamlarındaki cesaretin, özgür teşebbüsün yaratıcı gücünün v.b.'nin partinin ana ekonomik siyaseti olmasını kabul ettirmeye uğraşarak yerine getirmeye çalıştım. Führer gerek benimle ve gerekse ona tanıstırdığım belibaşlı sanayicilerle yaptığı konuşmalarda, kendisinin devlet ekonomisi ve «planlı ekonomi» denen şeyin düşmanı olduğunu, özgür teşebbüs ile rekabeti en yüksek üretim düzeyine varabilmek için zorunlu saydığını sık sık ve tekrar tekrar belirtmiştir.» (13)

Hitler, geleceğin *Reichsbank* Başkanı ve İktisat Bakanının anlattığına göre, Almanya'da para sahibi olanlarla görüşmeye başlıyor ve onlara aşağı yukarı istedikleri şeyleri söylüyordu. Partinin, seçim kampanyalarını beslemek, geniş ve yoğun propaganda masraflarını ödemek, yüzlerce devamlı memurunun maaş bordrolarını karşılamak ve 1930'un sonunda yüz bin kişiden fazla, yani *Reichswehr*'den daha büyük olan

özel S.A. ve S.S. ordularını yaşatabilmek için, çok büyük miktarda paraya ihtiyacı vardı. İş adamları, bankacılar partinin tek para kaynağı değildi. Parti, yardımlardan, âdattan, parti gazetelerinin, kitaplarının ve dergilerinin satışından da büyük gelirler sağlıyordu Ama yine de en büyük kaynak iş adamlarıyla bankacıları. Bunlar Nazilere ne kadar çok para verirlerse, o zamana kadar destekledikleri öteki tutucu partilere verdikleri paraları o kadar kesiyorlardı.

Önceleri Hitler'in parti, sonraları da Reich basın sözcüsü olan Otto Dietrich şöyle diyor: «1931 yazında Führer birdenbire çalışmalarını etkili sanayi kıralları üzerinde toplamaya karar verdi.» (14)

Bu kırallar kimlerdi?

Bunların kimlikleri, liderin iç çevresinden başka herkes-ten saklanan bir sırdı. Parti iki taraflı bir oyun oynamak zorundaydı. Bir yandan, Strasser, Goebbels ve deli Feder, Nas-yonal Sosyalistlerin gerçek “sosyalist” ve para kırallarının düşmanı olduklarını bar bar bağırarak halkı aldatırken, öte yandan, partinin yaşaması için para sahiplerinden bol bol para sızdırılması gerekiyordu. Dietrich'in söylediğine göre, Hitler 1931 yılının son yarısında “Almanya’yı baştan başa gezdi, (iş çevrelerinin) bellibaşlı kişileriyle konuştu.” Bu konuşmaların birkısmı çok gizli geçiyor, “dağ başlarında, تنها yerlerde” yapılıyordu. Dietrich, «Gizlilik esastı,» der. «Basının herhangi bir falsosuna fırsat verilmemeliydi. Bu tedbirler sâyesinde, sonunda başarı kazanıldı.»

Nazi politikasının zikzakları işte bu denli komikti. Bir keresinde, 1930 sonbaharında, Strasser, Feder ve Frick, *Reichstag’a* Nazi Partisi adına bir kanun tasarısı sundular. Tasarıda, faiz haddinin azamî yüzde 4 olması, “banka ve borsa kırallarının” ve bütün “doğu Yahudilerinin” ellerinde bulunan hisse senetlerinin karşılık ödenmeden müsadere edilmesi, bü-

yük bankaların millileştirilmesi isteniyordu. Hitler'in ödü kop-tu. Bu Bolşevikliğin ta kendisi olacağı gibi, aynı zamanda, partinin malî bakımdan intiharı demektir. Tasarıyı geri alma-sını partiye şiddetle emretti. Bunun üzerine Komünistler tek kelimesini değiştirmeden tasarıyı yeniden *Reichstag*'a getirdi-ler. Hitler, partisine tasarıya karşı oy kullandırdı.

Funk'un savaştan sonra Nüremberg hapishanesinde yapı-lan sorgusu sırasında verdiği ifadelerden, Hitler'in yardım gördüğü "etkili sanayi kırıllarının" hiç olmazsa kimler oldu-ğunu öğrenmiş bulunuyoruz. Batı Alman maden sahiplerince toplanan ve "Ruhr hazinesi" adıyla bilinen siyasi bir gizli fonu yöneten sendika - düşmanı madenciler kırıllı Emil Kirdorf, 1926 parti kongresinde Hitler tarafından kandırılmıştı. Yap-tığı hataları anlayacak kadar yaşayan ve bunu *I Paid Hitler* (Hitler'e Para Verdim) adındaki kitabında açıklayan çelik tröstü başkanı Fritz Thyssen, Hitler'e daha da önce yardımda bulunanlar arasındaydı. Nazi liderine 1923'de Münih'de rast-lamış, güzel sözlerinin etkisinde kalmış ve o zaman daha pek tanınmayan Nazi Partisine, Ludendorff kanalıyla, ilk bağış olarak 100,000 altın mark (25,000 dolar) vermişti. Birleşik Çelik Kurumlarında nüfuzlu bir adam olan Albert Voegler de Thyssen'e katılmıştı. Hitler'in 1930 ile 1933 yılları arasın-da iktidara geçmek için yaptığı son çalışmalar sırasında sana-vicilerden gelen paraların belibashı kaynağı kömür ve çelik kırıllarıydı.

Funk, aynı zamanda, Hitler'in iktidara gelmesi halinde ağıakta kalmak istemeyen öteki sanayi ve kurum müdürlerinin de adlarını vermiştir. Liste tam değildir ama, oldukça uzun-dur. Funk, Nüremberg mahkemesine getirildiği sırada hafı-zası pek yerinde değildi. Listede şın adlar var: Dev kimya kar-teli I.G. Farben müdürlerinden Georg von Schnitzler; potas-yum sanayiinden August Rosterg ve August Diehn (Funk bu sanayiin Führrer'e karşı olumlu tutumunu anlatmıştır); Ham-burg-Amerika denizyollarından Cuno; merkezi Almanya linyit

sanayii; Conti lâstik fabrikaları; Kolonya'nın büyük sanayicilerinden Otto Wolf; Hitler'in iktidara geçmesinde önemli bir rol oynamış olan Kolonya Bankasından Baron Kurt von Schroeder; başlıca bankalar ve bunlar arasında: Deutsche Bank, Commerz und Privat Bank, Dresdener Bank, Deutsche Kredit Gesellschaft ve Almanya'nın en büyük sigorta şirketi, Allianz.

Hitler'in ekonomi danışmanlarından Wilhelm Keppler partiyeye bir sürü Güney Alman sanayicisi getirmiş, aynı zamanda S.S. Şefi Himmler'e bağlı özel bir iş adamları derneği kurmuştu. Adı "Ekonomi Dostları Kulübü" ydü (*Freundeskreis der Wirtschaft*). Bu topluluğun adı sonradan "*S.S. Reichsführer*" Dostları Kulübü oldu. *S.S. Reichsführer* ise Himmler'di. Kulüp bu gangsterin adamlarına Âri asılları "incelemek" için milyonlarca mark topladı.

Münih'in zengin yayınevi sahiplerinden Hugo Bruckman ile piyano yapımcısı Carl Bechstein, siyasete atıldığı gündenbergi Hitler'e malî ve sosyal bakımdan yardım etmişler, her ikisinin de karıları, ünü artan genç Nazi liderine büyük yakınlık göstermiştir. Hitler birçok iş adamı ve Ordu ileri gelenleriyle ilk önce Bechstein'in Berlin'deki konağında tanışmış, sonunda kendisini Başbakanlığa getiren son kesin toplantılardan birkaçı da bu konakta yapılmıştır.

1930 'da Alman seçimlerinden sonra bütün Alman iş adamlarının hemen Hitler'in arkasına takıldığı söylenemez. Funk, Siemens ve A.T.G. gibi büyük elektrik korporasyonlarının, Krupp von Bohlen und Halbach gibi askerî malzeme fabrikatörlerinin uzakta kaldıklarını söyler. Thyssen kendi itiraflarında, Krupp'un Hitler'e "şiddetle muhalif" olduğunu ve Hindenburg Hitler'i Başbakan yapmadan bir gün önce Feld - Mareşal'a böyle bir delilikte bulunmamasını ihtar ettiğini söyler. Ama Krupp az sonra işi anladı ve, sonradan yaptığına pişman

olan Thyssen'in ifadesine göre, hemen "aşırı bir Nazi" oldu.
(15)

Hitler'in iktidara geçmek için açtığı son kampanya sırasında Alman iş dünyasının oldukça geniş hazinesinden bir hayli para yardımı gördüğü belli. 1933 Ocağından önceki son üç yılda bankerlerin ve iş adamlarının Nazi Partisine yaptıkları bağışlar hiç bir zaman tesbit edilemedi. Funk'un dediğine göre bu para "birkaç milyon markı" geçmez. Thyssen bağışlar tutarının yılda iki milyonu bulduğunu tahmin ediyor. Kendisinin şahsen bir milyon mark verdiğini söylüyor. Ama partinin o sıralarda elinde çok parası oluşuna bakılacak olursa, Goebbels bunun hiç bir zaman ihtiyacı karşılamadığından yakınmış olsa bile, iş adamlarından gelen bağışların bu tahminlerin kat kat üstünde olduğu kesindir. Siyasete bir çocuk kadar akli ermeyen bu iş adamlarının bu davranışlarıyla nelere yolaçmış olduklarını ileride, bu kitapta göreceğiz. İş adamlarının en heyecanlılarından biri, aynı zamanda ileride de en çok hayal sukutuna uğrayacak olanlardan biri Dr. Schacht'dı. 1930'da Young Planına karşı geldiği için *Reichsbank* Genel Müdürlüğünden çekilmiş, o yıl Goering'e, 1931'de Hitler'e rastlamış, bundan sonra hayatının iki yılında üstün yeteneklerini Führer'i banker ve sanayici dostlarına yaklaştırmaya harcayıp onu Başbakan sandalyasına biraz daha yaklaştırmıştır. Nazi Almanyasının yaratılmasıyla ilk başarılarında ölçülemeyecek kadar büyük hizmeti dokunan bu ekonomi sihirbazı, 1932'de Hitler'e şunları yazıyordu: «Olayların bugünkü akışı sizi ister istemez Başbakanlığa getirecektir. Buna şüphem yok... Hareketiniz içeride o kadar güçlü bir gerçeğe ve zorunluluğa dayanmaktadır ki, zafer artık sizden uzun zaman uzakta kalmaz... Çalışmalarım beni yakın bir gelecekte nereye götürürse götürsün, bu arada beni bir kalede mahpus görseniz bile, sadık bir adamınız olarak bana güvenebilirsiniz.» Bu sözlerin bulunduğu iki mektuptan birinin altında ve imzanın üstünde şu yazı var: "Şiddetli bir 'Heil' ile." (16)

Hitler'in hiç bir zaman gizlemediği "kuvvetli gerçek"lerden biri de partinin Almanya'da iktidarı ele geçirir geçirmez, Dr. Schacht ile dostları da dahil olmak üzere, her Almanın kişisel özgürlüğünü elinden almaktı. Hitler zamanında yenisinden *Reichsbank* Başkanı olan bu ekonomi dâhisi ile sanayi ve sermaye alanındaki dostlarının bunu anlaması oldukça uzun sürdü. Bu tarih dönemi de bütün tarihler gibi bir sürü cilvelerle dolu olduğu için, Dr. Schacht'ın yalnız Hitler'in Başbakan olacağını değil, kendisini hapse atacağını da önceden kestiren bir peygamber olduğunu isbat etti. Yalnız Dr. Schacht bir şeyi bilmemişti: Bir kaleye değil de daha kötü bir yere, bir toplama kampına, Hitler'in "sadık adamı" olarak değil de tam tersi olarak kapatılacağını hesaplayamamıştı.

1931 yılının başında, Hitler artık kendi çevresinde bağnaz ve koyu partizanlardan kurulu küçük bir gurup toplamış bulunuyordu. Bunlar son iktidar saldırısında ona yardım edecek, biri hariç, Üçüncü Alman İmparatorluğu yıllarında bu iktidarı sürdürmesi için yardım etmek üzere onun yanından ayrılmayacak zâlim insanlardı. Yalnız içlerinde belki en yetenekli ve en yaban olanı Nazi hükümetinin ikinci yılında ölecekti. O sırada en gözde olanlar beş kişi idiler: Gregor Strasser, Roehm, Goering, Goebbels ve Frick.

Goering 1927 sonunda ilân edilen siyasi bir aftan yararlanarak Almanya'ya dönmüştü. Komünistler bu af kanunuyla sağ partilerin *Reichstag*'a dönmelerine yardım etmiş bulunuyorlardı. Goering 1923 darbesindenberi sürgün zamanının çoğunu İsveç'te geçirmiş, Langbro Akıl Hastahanesinde uyuşturucu ilâç düşkünlüğünü tedavi ettirmiş, iyleştikten sonra bir İsveç uçak şirketinde çalışarak geçimini sağlamaya başlamıştı. Dünya Savaşının bu gösterişli ve yakışıklı şampiyonu o sırada şişmanlamış, ama enerjisinden ve canlılığından hiç bir şey kaybetmemişti. Berlin'de Badischestrasse'de bir bekâr katında oturuyor (çok sevdiği sar'alı karısı vereme yakalanmış, İsveç'te hasta yatıyordu), uçak şirketlerine ve Alman ha-

vayolları şirketi *Lufthansa*'ya danışmanlık yaparak geçiniyor, sosyal ilişkilerini geliştiriyordu. Bu ilişkiler bir hayli genişti; eski Alman Velihtından, İtalyan Kralının kızı Prenses Mafalda ile evlenen Prens Philip von Hesse'den tutun da Fritz Thyssen'e ve daha bir sürü kapitalist kırıllara ve Ordunun birçok yüksek subaylarına kadar gidiyordu.

Bunlar Hitler'de olmayan, fakat onun için gerekli ilişkilerdi. Goering az sonra Nazi liderini dostlarına ta'uitmaya başladı. Birkısım Nazi kıtalarının pis işlerini yüksek sınıf çevrelerinde örtmeğe çalıştı. Hitler *Reichstag*'da partiyi temsil edecek on iki kişi arasına Goering'i de seçti. Goering, 1932'de Naziler ikinci büyük parti oldukları sırada *Reichstag* Başkanı oldu. Büyük partiyi son zaferine götüren entrikaların çevrildiği toplantılar *Reichstag* Başkanının resmî konağında yapıldı. Hitler'in Başbakan olduktan sonra iktidarda kalmasını sağlayan *Reichstag* yangını plânı da burada hazırlandı.

Ernst Roehm'ün 1923'de Hitler'le arası açılmış, Roehm az sonra da Bolıvy ordusuna yarbay olarak katılmak üzere Almanya'dan ayrılmıştı. 1930'un sonuna doğru, Hitler kendisini çağırıp çıkırından çıkmakta olan S.A.'ların liderliğini yenden üzerine almasını istedi. S.A. liderleri Nazi ihtilâlinin yaklaşmakta olduğuna inanıyorlar, siyasî hasımlarını caddelerde dövüp öldürüyorlardı. Ne genel seçimler, ne de mahallî ya da belediye seçimleri, korkunç sokak kavgaları olmadan yapılamıyordu.

Bu arada Nasyonal Sosyalizme en büyük kurbanlarından birini verdiren önemli kavgalardan birine değinelim: Horst Wessel, S.S.'nın Berlin'deki ikinci derece liderlerinden biriydi. Bir Protestan papazının oğluydu. Ailesini ve okumayı bırakmış, yoksul mahallelerin birinde hır orospu ile yaşıyordu. Nazi dâvasına adamıştı kendini. Nazi düşmanlarından birçoğu bu gencin pezevenklikle hayatını kazandığını söylerdi. Ama bu fazla mübalâğalı bir suçlamadır. Gerçi Horst Wessel'in pezevenkler ve orospularla arkadaşlık ettiği kesindi. 1930 Şuba-

tında bazı Komünistler tarafından öldürüldü. Eğer ardından bestesiyle güftesi kendisi tarafından yazılmış bir türkü bırakmamış olsaydı, o da sokak savaşlarında her iki yandan ölen yüzlerce insan gibi unutulup gidecekti. Horst Wessel'in bu türküsü az sonra Nazi Partisinin, sonra da Nazi İmparatorluğunun *Deutschland über Alles*'den sonra gelen ikinci resmî marşı oldu. Horst Wessel, Dr. Goebbels'in usta propagandası sayesinde hareketin en büyük masal kahramanlarından biri haline geldi. Hayatını dâva için vermiş tam bir ülkücü olarak göklere çıkartıldı.

Roehm S.A.'ların başına geçtiği sırada Gregor Strasser Nazi Partisinin gerçekten iki numaralı adamıydı. Gregor Strasser kuvvetli bir konuşmacı ve örgütçüydü. Partinin en önemli şubesi olan Siyasi Örgüt Bürosunun başında bulunuyordu. Buradan tagra ve mahallî liderlerinin çalışmalarını da denetliyor, onları etkisi altında tutuyordu. Bavyeralı kibar yaradılışı onu Hitler'den sonra partinin en sevilen adamı haline getirmişti. Ayrıca Führer'den farklı olarak, güvenilen, hattâ siyasi muhaliflerinden çoğu tarafından da sevilen bir adamdı. O sıralarda parti içinde ve dışında Strasser'in durmadan değişen huysuz Hitler'den daha iyi bir lider olacağına inanan çok kimse vardı. Bu görüş özellikle *Reichswehr*'de ve Cumhurbaşkanlığı Sarayında oldukça kuvvetliydi.

Gregor Strasser'in kardeşi Otto bir kenara atılmıştı. Çünkü Otto, partinin Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi adında bulunan "sosyalist" kelimesini de, "işçi" kelimesini de çok ciddiye almıştı. Sosyalist sendikalarındaki grevlerin bir çoğunu desteklemiş, partinin sanayii devletleştirmesini istemişti. Bu Hitler'e göre elbetteki sapıklıktı. Otto Strasser'i "demokrasi ve liberalizm" in büyük günahlarını işlemekle suçladı. 21 - 22 Mayıs, Führer âsi adamı ile hesaplaştı ve bütün bütün teslim olmasını istedi. Otto bunu yapmayınca partiden kovuldu. Devrimci Nasyonal Sosyalistler Birliği adında gerçek

millî “sosyalist” karakterde bir hareket yaratmaya çalıştı. Bu harekete “Kara Cephe” adı verildi. Ama Eylül seçimlerinde Hitler’in Nazi oylarından pek de fazlasını alamadı.

Hitler’in çevresindeki Büyük Beşler’in dördüncüsü olan Goebbels, 1926’daki çatışmadanberi Gregor Strasser’in düşmanı ve rakibiydi. Bu çatışmadan iki yıl sonra Strasser’in yerini alarak partinin propaganda şefi olmuş, Strasser de siyasi örgütün başına geçmişti. Aynı zamanda Berlin *Gauleiter*’i olarak kalmış ve partinin yeniden örgütlenmesinde olduğu kadar, propaganda alanındaki yetenekleri de Führer üzerinde olumlu bir etki bırakmıştı. Hızlı, ama iğneleyici konuşması ve uyanık kafası yüzünden kendisini Hitler’in çevresindekilere sevdirememişti. Ona güvenmiyorlardı. Ama Nazi lideri, başlıca adamları arasında anlaşmazlıklar bulunmasından memnundu. Çünkü bu durum aralarında birleşip kendisine karşı komplo kurmalarını ön-lüyordu. Hiç bir zaman tam olarak Strasser’e güvenmemişti. Ama Goebbels’in bağlılığına yüzde yüzde inanıyordu. Bundan başka topal küçük bağnazın kafasında işine yarayacak binlerce fikir kaynaşp duruyordu. Son olarak, Goebbels cesur bir gazeteci —o sırada Berlin’de *Der Angriff* adında bir gazete çıkarıyor, bu gazete de bol bol atıp tutuyordu— ve ayak takımını kıskırtan bir konuşmacı olarak parti için büyük bir değer taşı-yordu.

Gurubun beşinci ve en son üyesi olan Wilhelm Frick, guruptaki insanların en siliği idi. Tipik bir Alman memuruydu. 1923’den önce Münih’de genç bir polis memuru iken Hitler’e polis dairelerinde casus olarak hizmet etmiş, Führer de kendisine minnettar kalmıştı. Çoğunlukla kendisine ufak işler verilirdi. Hitler’in teşvikiyle Thuringia’da belediye yönetimine katılan ilk Nazi olmuş ve sonra kendisine Nazi Partisinin *Reichstag* liderliği verilmişti. Son derece bağlı ve çalışkandı. Çekingen yaradılışı ve kibar davranışlarıyla Cumhuriyet hükümetinde

bulunan mütereddit elemanlar üzerinde büyük başarılar sağlıyordu.

1930'ların başlangıcında partide daha aşağı kademede bulunan birtakım adamlar Üçüncü Alman İmpartorluğu zamanında dikkati çekti ve bu dönemde korkunç kişisel kuvvet kazandılar. Tavuk yetiştirici Heinrich Himmler burundan takma gözlüğüyle yumuşak huylu, sıradan bir okul hocası sanılırdı. Münih Teknik Okulundan ziraat mühendisi olarak çıkmıştı. Himmler, yavaş yavaş, Hitler'in muhafızları olan siyah ceketli S.S.'leri yetiştirmeye başladı. Ama hem S.A. hem de S.S.'lerin komutanı olan Roehm'ün gölgesinde çalışıyor, Bavyera'nın dışında kalan parti çevrelerinde bile az tanınıyordu. Bir de Kolonya *Gauleiter*'i Dr. Robert Ley dında sarhoş bir kimyacı ile, partinin hukuk işleri kısmına bakan Hans Frank adında bir avukat vardı. Bu arada Walter Darré adında bir ziraatçi daha vardı. Walter Darré Arjantin'de 1895'de doğmuş, Hess vasiyetiyle Nasyonal Sosyalizme girmişti. Bu adamın *Nordik Irkın Hayat Kaynağı Köylü* adındaki eseri Hitler'in dikkatini çekmiş, kendisini partinin tarım işleri şubesinin başına getirmişti. Şahsı için hiç bir ihtirası olmayan, liderine körükörüne bağlı Rudolf Hess ise yalnızca Führer'in özel sekreteri adını taşıyordu. İkinci özel sekreter Martin Bormann'dı. Bir köstebeğe benzeyen bu adam entrikaların alanını genişletmek için parti hayatının karanlık köşelerinde dolaşmayı tercih ederdi. Bir ara siyasi bir cinayete adı karıştığı için bir yıl hapis yatmıştı. Gençlik örgütünün lideri, Baldur von Schirach adında romantik ve enerjik bir gençti. Annesi Amerikalıydı; büyükbabası da boğa güreşinde bacağına birini kaybetmiş Kuzeyli bir Amerikalı subayı idi. Nüremberg'de kendisini hapiste tutan Amerikalılara, on yedi yaşında Henry Ford'un *Ebedi Yahudi* adlı kitabını okuduktan sonra Yahudi - düşmanı olduğunu söylemiştir. Bir de kasvet, soğuk, Baltıklı düzmece filozof Alfred Rosen-

berg vardı ki, yukarıda gördüğümüz gibi, bu adam Hitler'in ilk akıl hocalarındandı. 1923'deki darbedenberi bir sürü kitaplar ve broşürler çıkartmıştı. Karmakarışık bir üslupla yazılmış olan bu karmakarışık yazılar, *Yirminci Yüzyıl Efsanesi* adı altında 700 sayfalık bir eserde toplanmıştı. Bunlar, Nazi çevrelerine yutturmamak üzere ham kafasının Nordik üstünlük üzerine hazırladığı gülünç dolmalardı. Hitler bu kitabın okumaya alıştığını alay ederek sık sık söylerdi. Kendisini yazar sanan Schirach da Rosenberg'in "kimsenin okumadığı bir kitabı herkesten çok satan bir adam" olduğunu söylemişti. Gerçekten kitap 1930'daki ilk yayınından sonraki on yıl içinde yarım milyondan fazla sattı. Hitler bu soğuk, budala, beceriksiz adama karşı başından sonuna kadar büyük bir sevgi besledi. Onu partinin çeşitli yerlerine getirerek mükâfatlandırdı. *Voelkischer Beobachter*'in ve öteki Nazi yayınlarının editörü yaptı. 1930'da partinin *Reichstag*'daki milletvekilleri arasına soktu. O da Dış İşleri Komisyonunda Nazi hareketlerini temsil etti.

Nasyonal Sosyalist liderinin çevresinde işte böyle bir insan topluluğu bulunuyordu. Normal bir toplumda bu insanlar elbette garip bir uygunsuzlar takımı olurdu. Ama, Cumhuriyetin son karışık günlerinde milyonlarca şaşkın Alman birer kurtarıcı gibi görünmeye başladı bu adamlar. Ayrıca düşmanlarına iki bakımdan üstündüler: başlarında ne istediğini iyi bilen bir lider vardı ve bu adamlar liderlerinin her gittiği yere gidecek ve ona yardım etmek için herşeyi yapacak kadar katı yürekli ve fırsatçıydılar.

1931 yılı, beş milyonluk işsiz ordusu, iflâs durumuna gelmiş orta sınıfıyla, borçlarını ödeyemiyen köylüleriyle, çalışamaz durumda Parlâmentosuyla, güçlükler içinde çabalayıp duran hükûmetiyle, gün geçtikçe bunayan seksen dört yaşındaki Cumhurbaşkanıyla gürültü patırtı içinde geçip giderken, Nazi şefleri artık daha fazla bekliyemeyeceklerine inanmaya baş-

ladılar. Gregor Strasser'in açıkça övündüğü gibiydi durum:
«Bütün bunlar felâketi yaklaştırmaya yarıyor... iyi, hem de çok
iyi. Hem bizim için ve hem de Alman ihtilâlimiz için.»

VI

CUMHURİYETİN SON GÜNLERİ : 1931 - 33

Almanya'nın bu karışık günlerinde, garip ve döneş bir adam belirdi ve Cumhuriyetin mezarını herkesten iyi kazdı. Bu adam Cumhuriyetin son Başbakanı olarak kısa bir süre hizmet edecek, ve tuhaftır ki, bir sürü döneşliklerinin en sonuncusunu Cumhuriyeti kurtarmak için yaptığı zaman artık çok geç kalmış olduğunu görecektir. Bu adam Kurt von Schleicher'di. Adı Almancada "entrikacı" ya da "sinsi" anlamına gelirdi.

1931'de Orduda tuğgeneralidi. 1882'de doğmuş, askerlik hizmetine on sekiz yaşında, Hindenburg'un eski alayı olan 3'üncü Piyade Muhafız Alayında başlamıştı. Orada Feld - Mareşal ve Cumhurbaşkanı'nın oğlu Oskar von Hindenburg ile yakın arkadaş oldu. Kurduğu ikinci dostluk ise daha yararlı oldu kendisi için: Harp Akademisindeyken, parlak bir öğrenci olarak, General Groner'in dikkatini çekmişti. General, 1918'de Yüksek Komuta Kurulunda Ludendorff'un yerini alınca onu

kendine yâver yaptı. Her şeyden önce bir “salon subayı” olan —yalnız Rus cephesinde kısa süre kıta hizmeti gördü— Schleicher, bundan sonra Ordunun ve Weimar Cumhuriyetinin iktidar kaynaklarına yakın çevrelerde çalıştı. Uyanık kafası, kibar davranışları ve politikadaki keskin anlayışı, gerek general-leri ve gerekse politikacıları etkiledi. General von Seeckt’in yönetiminde kanun - dışı hür tahurlarla aynı şekilde kanun dışı ve gizli “Kara *Reichswehr*” lerin örgütlenmesinde büyük yar-dımı dokundu. Moskova ile yapılan gizli konuşmalarda başlı-ca rolü oynadı. Bu konuşmalarda Alman tank ve hava subay-larının Rusya’da gizli eğitim görmeleri ve Rusya’da Alman-ların silâh fabrikaları kurmaları kararlaştırıldı. Entrika çevir-meğe doğuştan düşkün olan Schleicher’e karanlıkta çalışmak daha uygun düşüyordu. Dokuz yüz otuz bir yılının başlangıcı-na kadar halk, adını hiç duymadı. Ama bir süredir Savaş Ba-kanlığının bulunduğu Bendlerstrasse ile bakanlıkların bulundu-ğu Wilhelmstrasse’de gitgide dikkati üzerine çekmeğe başla-mıştı.

Arkadaşı Oskar vasıtasıyla yakınlık kurduğu Cumhurbaşkanı Hindenburg üzerindeki etkisini, eski komutanı General Groener’i 1928 Ocak ayında Savunma Bakanı tâyin ettirmek için kullandı. Groener Cumhuriyet döneminde bu mevkie geti-rilen ilk asker oldu. Schleicher Groener’in sağ kolu oldu. Onu yeni kurduğu Bakanlık Bürosunun (*Ministeramt*) başına getir-di. Ordu ve Donanmanın siyaset ve basın işleri burdan yöneti-liyordu. Groener yardımcısı için «benim politika kardinalim» diyor ve Ordunun öteki bakanlarla ve siyasi liderlerle ilişkileri-ni ona ısrakıyordu. Bu durumda Schleicher yalnız subay çev-relerinde değil, politikada da bir kuvvet olmaya başladı. Ordu-da yüksek subayları tâyin edebiliyor ve yerlerinden atabiliyor-du. 1930’da önce Ordu Başkomutan Yardımcısı General von Blomberg’den bir dalavere ile kurtuldu. Yerine eski arkadaşı, 3’üncü Piyade Muhafız Alayından General von Hammerstein’i

getirdi. Aynı yılın ilkbaharında, ynkarıda gördüğümüz gibi, kendini Başbakan seçtirmek için gereken ilk teşebbüse girişti. Ordunun da desteğiyle Heinrich Bruening'in bu mevkie getirilmesini Hindenburg'a söyledi.

Schleicher bu siyasî zaferi kazanmak için Cumhuriyeti ortadan kaldırma plânında ilk adım saydığı fikri uygulamaya başladı. Bu fikir onun kıvrak kafasında uzun zamandanberi biçimleniyordu: Yeni Weimar rejiminin güçsüzlük nedenlerini çok iyi görüyordu —kim görmüyordu ki?—. Birçok partiler vardı (1930'da bu küçük partilerin onu bir milyondan çok oy almışlardı). Hepsinin de amacı başka başkaydı. Hepsi de 1930 yılının başlangıcında ülkenin karşılaştığı ekonomik buhranı önleyecek sürekli bir hükümeti *Reichstag*'da destekliyemiyecek ve devamlı bir çoğunluk kurmak için biraraya gelemiyecek kadar kendi temsil ettikleri özel ekonomik ve sosyal çıkarlara bağlıydılar. Parlâmento hükümeti, partileri seçen gurupların özel çıkarları için bir pazarlık konusu, Almanların deyimi ile bir *Kuhhandel* (davar pazarı) olmuştu. Millî çıkarları düşünen yoktu. Bu bakımdan, Bruening'in 28 Mart, 1930'da Başbakan olduğu sırada —sol, merkez ya da sağdan— herhangi bir politika için çoğunluk sağlayamamasına, yalnızca hükümet işlerini yürütmekle yetinmesine ve ekonomik çıkmaz için bir şeyler yapmak düşüncesiyle, Cumhurbaşkanı'nın kabulü halinde hükümete ülkeyi bir süre kararnamelerle yönetme yetkisi veren Anayasa'nın 48'inci maddesine başvurmaktan kaçınmamış olmasına şaşmamak gerekir.

İşte Schleicher'in de istediği, Başbakanın tam bu şekilde davranmasıydı. Bu durum Cumhurbaşkanı'nın yumruğu altında kuvvetli bur hükümetin zorunluğunu ortaya koyuyordu. O takdirde Cumhurbaşkanı (Schleicher'in görüşüne göre) halkın oyu ile iktidara gelmiş olacağı için halkın iradesini temsil edecek ve Ordunun desteğini kazanacaktı. Madem ki demokratik yollarla seçilmiş olan *Reichstag* sürekli bir hükümet kınramı-

yordu, bu hükümeti demokratik yollarla seçilecek Cumhurbaşkanı kurmalıydı. Schleicher şuna emindi ki Alman ulusunun istediği şey, sağlam olarak yerinde duracak ve onu umutsuz çıkarmazından kurtaracak bir hükümetti. Aslında ise, Bruening'in Eylül'de yaptırdığı seçimlerin de gösterdiği gibi, Almanların çoğunun istediği bu değildi. Ya da, hiç olmazsa, Alman halkı Schleicher ile onun Ordudaki ve Cumhurbaşkanı Sarayındaki dostlarının istedikleri bir hükümetle bu felâketin içinden sıyrılmak istemiyordu.

Gerçekte Schleicher iki korkunç hata işlemiştir. Bruening'i Başbakan yapmakla ve onu Cumhurbaşkanı kararnameleriyle yönetime zorlamakla Ordunun ulus içindeki kuvvetinin temelini sarsmıştı, yâni Orduyu politikaya karıştırmıştı. (Ordunun politikaya karıştırılması hem orduyu, hem de Almanyayı felâkete götürmüştür.) Sonra da seçim sonuçlarını yanlış hesaplamıştı. 14 Eylül 1930'da, iki yıl önceki 810,000 oya karşılık, seçmenlerin altı buçuk milyonu Nazi Partisine oy verince, politikacı general başka bir yol tutması gerektiğini anladı. Yılın sonuna doğru sırada Bolivya'dan yeni dönmüş olan Roehm ve Gregor Strasser ile konuştu. Bu konuşma Nazilerle Cumhuriyet zamanında siyasî iktidarı ellerinde bulunduranlar arasında yapılan ilk temas oldu. Bunlar devam etti; Adolf Hitler iki yıl içinde amacına kavuştu; General von Schleicher de yuvarlandı ve sonunda öldürüldü.

Hitler, yeğeni ve sevgilisi Geli Rubal'ın intiharından üç hafta sonra, 10 Ekim 1931'de, Cumhurbaşkanı Hindenburg tarafından ilk defa kabul edildi. Bu randevuyu yeni bir entrika ağı örmekte olan Schleicher düzenlemişti. Sonbaharın başında Hitlerle konuşup gerek Başbakanla ve gerekse Cumhurbaşkanıyla görüşmesini düzenlemişti. Bruening'in kafasında olduğu kadar, kendi kafasında da, 1932 ilkbaharında Hindenburg'un yedi senelik Cumhurbaşkanlığı süresi bittiği zaman ne yap-

cakları sorunu vardı. Feld - Mareşal o zaman seksen beş yaşında olacaktı ve yavaş yavaş muhakemesini de kaybedecekti. Herkes biliyordu ki eğer Hindenburg adaylığını koymazsa Hitler, resmen Alman vatandaşı olmadığı halde, Cumhurbaşkanı adayı olarak, seçimde kazanacak ve Cumhurbaşkanı olacaktı.

Yaz ayları içinde bilgin Başbakan Almanya'nın umutsuz durumu üzerinde uzun boylu düşünüp durdu. Hükümetinin Cumhuriyet devrinde gelen hükümetlerin en sevilmiyeni olduğunu anlamıştı. Buhranla savaşmak üzere ücretlerin ve maaşların, aynı zamanda da fiatların düşürülmesi için kararnameler çıkarmış, ticaret, bankacılık ve sosyal hizmetler üzerine şiddetli sınırlar koymuştu. Hem Naziler hem de Komünistler kendine «Açlık Başbakanı» diyorlardı. Buna rağmen en sonunda yeneden istikrarlı, özgür, kalkınmış bir Almanya kurmanın yolunu bulacağına inanıyordu. Hoover Moratoryumu ile geçici olarak tediyeleri durdurulan tâmirat borçlarını Müttefiklerle konuşarak hüsbütün kaldırmaya çalışacaktı. Ertesi yıl toplanmasına karar verilen silâhsızlanma konferansında ya Müttefikleri Almanya düzeyinde silâhsızlanma üzerine Versailles Andlaşmasında verdikleri sözü tutmaya zorlayacak, ya da Almanya'nın — zaten gizlice başlamış olduğu— ılımlı bir silâhlanma programına açıkça göz yummalarını Müttefiklerden isteyecekti. Böylece barış andlaşmasının son halkası da kopmuş olacak ve Almanya büyük devletlerle eşit duruma geçecekti. Bruening'e göre bu durum Cumhuriyet için hem bir zafer olacak, hem de, Alman halkına bu kadar büyük sefalet getirmiş olan ekonomik buhrana son vererek, Batı Dünyasında yeni bir güvenlik çağı açacaktı. Böylece Nazilerin ellerinden de silâhları alınmış olacaktı.

Bruening yurt içinde de cesurca harekete geçmeyi ve Komünistler dışında bütün partileri uzlaştıırarak Alman Anayasasında köklü bir değişme yapmayı düşünüyordu. Hohenzollern hanedanını geri getirmek niyetindeydi. Hindenburg yeniden

Cumhurbaşkanı seçilmiş olsa bile o yaşta daha yedi yıllık hizmet süresini tamamlayamazdı. Bir iki yıl içinde ölecek olursa yine Hitler'e Cumhurbaşkanlığı yolu açılacaktı. Bruening bunu önlemek ve devlet başkanlığında devamlılığı, istikrarı sağlamak amacıyla aşağıdaki plânı ortaya attı: 1932'de Cumhurbaşkanlığı seçimi yapılmayacak, Hindenburg'un Başkanlığı sadece Parlâmentonun iki meclisinin, yâni *Reichstag* ile *Reichsrat*'ın üçte iki oyu ile uzatılacaktı. Bu sağlanır sağlanmaz Parlâmentodan monarşinin ilân edilmesini ve Cumhurbaşkanının nâip olmasını isteyecekti. Hindenburg ölünce Veliâhtın oğullarından biri Hohenzollern tahtına oturtulacaktı. Böylece Nazilerin ellerindeki silâhlardan biri daha alınmış olacaktı. Bruening bunun Nazilerin siyasî bir kuvvet olarak sonu olacağına gerçekten inanıyordu.

Ama yaşlı Cumhurbaşkanı bu plânla ilgilenmedi. 1918 Kasımının karanlık bir sonbahar günü Spa'da, Kayzer'e, artık çekilmesi ve kiralığın son bulması gerektiğini söyleme görevini İmparatorluk Ordusunun komutanı olarak üzerine almış olan Hindenburg, Hollânda'da Boorn'da hâlâ sürgün yaşamakta olan İmparator'dan başka hiç bir Hohenzoller'in tahta geçmesini düşünemezdi. Bruening, Sosyal Demokratlarla sendikaların, Hitler'i durdurmak için başka çare kalmadığı takdirde plânını çekingenlikle kabul edeceklerini, Kayzer Wilhelm ya da en büyük oğlunun dönmesine karşı koymayacaklarını, bundan başka, kiralık yeniden kurulacak olursa bunun İngiltere'deki gibi bir anayasa ve demokrasi monarşisi olmasını istediklerini Hindenburg'a söylediği zaman, ak saçlı Feld-Mareşal o kadar kızdı ki, hemen onu odasından kovdu. Bir hafta sonra kendisini çağırarak Cumhurbaşkanlığına yeniden adaylığını koymaya çağını söyledi.

Bu arada, önce Bruening ve sonra Hindenburg, Adolf Hitler ile ilk görüşmelerini yaptılar. Her iki görüşme Nazi lideri için hiç de iyi geçmedi. Geli Raubal'ın intiharından sonraki

buhrandan henüz kurtulamamıştı; kafası çok karışık ve kendine güveni yoktu. Hindenburg'un Cumhurbaşkanlığında kalmasını Nazilerin desteklemesi için Bruening'in yaptığı teklife, Hitler, Cumhuriyet rejimi aleyhine uzun bir söylevle cevap verdi. Böylece Hitler'in Başbakanın plânlarına yanaşmayacağı kesinlikle anlaşıldı. Hitler, Hindenburg'un yanında tedirgindi. Uzun uzun ve büyük sözlerle ihtiyar Mareşali etkilemeye çalıştı, ama başaramadı. Cumhurbaşkanı, "Bobemyalı çavuş" dediği Hitler'in ilk ziyaretinde hiç etkisinde kalmadı ve Schleicher'e bu adamın hiçbir zaman Başbakan olamayacağını, ancak Posta ve Telgraf Bakanlığını becerebileceğini söyledi. Feld - Mareşal sonradan bu sözlerini unutacaktır.

Hitler o kızgınlıkla Bad Harzburg'a koştu. Ertesi gün, 11 Ekimde, Alman ve Prusya hükümetlerine karşı yapılan "Millî Muhalefet" gösterilerine katıldı. Bu toplantı Nasyonal Sosyalistlerin temsil ettiği radikal sağ kadar, eskiyi tutucu ve geriçi kuvvetlerin de bir toplantısıydı: Hugenberg'in Alman Nasyonal Partisi, sağcı eski muharıplerin özel ordusu *Stahlhelm*, Bismarck, Gençliği denen örgüt, Junker'lerin Tarım Birliği ile birçok eski generaller de toplantıya katılmıştı. Ama Nazi lideri bu toplantıdan pek hoşlanmadı. Eski rejimin silindir şapkalı, fıraklı ve madalyalı kalıntılarını sevmiyor, bunların kendi "ihtilâlcî" hareketine karışmasını tehlikeli buluyordu. Söylevini bızlı ve baştansavma verdi, ve *Stahlhelm*'in geçit resmi bitmeden toplantıdan ayrıldı. *Stahlhelm*'in S.A.'lardan daha kalabalık olduğunu hayretle görmüştü. O gün kurulan ve eski tip tutucuların Cumhuriyete karşı son bir saldırıya geçmek amacıyla Nazileri birleşik bir cepheye çekme çabalarını temsil eden Harzburg Cephesi (Bruening'in hemen çekilmesini istediler) böylece daha ilkten ölü doğmuştu. Hitler bir daha dönülmeyeceğine inandığı geçmişe bağlı bu bayların topluluğunda ikinci derecede bir rol oynamak istemiyordu. Weimar rejiminin yıkılmasına ve şimdiye kadar yaptıkları gibi, kendisine yeni

para kaynakları sağlanmasına yardım ettikleri süre onları geçici olarak kullanabilirdi. Ama, bunun karşılığında, kendisini onlara kullandırtmazdı. Harzburg Cephesi birkaç gün sonra çökme tehlikesi ile karşılaştı; topluluktaki çeşitli unsurlar yeniden birbirinin boğazına sarıldılar.

Yalnız bir konuda anlaşıyorlardı. Gerek Hugenberg ve gerekse Hitler, Hindenburg'un Cumhurbaşkanlığını uzatma konusunda Bruening'in teklifini reddediyorlardı. 1932'nin başlangıcında Başbakan bu ikisinin görüşlerini değiştirmeye bir daha uğraştı. Eğer Parlâmento hizmet süresini uzatacak ve böylelikle şiddetli bir seçmen kampanyasının yükünden kendisini kurtaracak olursa, hizmet süresini uzatmaya Cumhurbaşkanını büyük güçlkle razı edebilmisti. Şimdi Bruening Hitler'i yeniden konuşmalara başlamak üzere Berlin'e çağırıyordu. Führer, Münih'deki *Voelkischer Beobachter* bürosunda Rosenberg ve Hess ile konuştuğu sırada dâvet telgrafını aldı. Telgrafi alınca gazeteyi karşısındakilerin suratlarına fırlatarak, «Şimdi artık avuçlarımın içindeler!» diye bağırды. «Görüşmelerde beni de taraf olarak kabul ediyorlar.» (1)

7 Ocak günü Hitler Bruening ve Schleicher ile konuştu; 10 Ocakta da yeniden bir toplantı yaptı. Bruening, Nazi Partisinin Hindenburg'un Başkanlık süresini uzatmasına razı olması teklifini tekrarladı. Bu yapıldığı ve tâmirat borçlarının ortadan kaldırılmasıyla silâhlanmada eşitlik sorununu da çözdüğü zaman, Başbakanlıktan çekilecekti. Bazı kaynaklara göre —bu nokta ihtilâfıdır— Bruening ortaya bir yem daha attı: Cumhurbaşkanına, yerine geçecek adam olarak Hitler'in adını verecekti. (2)

Hitler hemen kesin bir cevap vermedi. Konuşmayı kesti ve Kaiserhof oteline giderek arkadaşlarına danıştı Gregor Strasser, Bruening'in plânını kabulden yanaydı; Naziler bir seçime zorlandıkları takdirde Hindenburg'un kazanacağını düşünüyordu. Geobels ile Roehm teklifin hemen reddedilmesini iste-

diler. Goebels'in 7 Ocak tarihli güncesinde şunlar yazılı: «Önemli olan Cumhurbaşkanlığı değil. Bruening sadece kendi durumunu iyice kuvvetlendirmek istiyor... İktidar için oynanacak satranç başlıyor. Asıl iş sağlam durmak ve hiçbir uzlaşmaya yanaşmamak.» bir gece önce şunları yazmıştı: «Örgütte kimsenin güvenmediği bir adam var... Gregor Strasser.» (3)

Hitler de Bruening'in durumunu kuvvetlendirmek ve böylelikle Cumhuriyetin ömrünü biraz daha uzatmak için hiç bir neden görmüyordu. Ama 12 Ocakta plânı derhal reddetmiş olan kalın kafalı Hugenberg'den daha akıllı davrandı. Başbakana değil, onu atlayarak, doğrudan doğruya Cumhurbaşkanına cevap verdi ve Bruening'in teklifini Anayasa'ya aykırı bulduğunu, ancak, Bruening'in plânını reddettiği takdirde Hindenburg'un yeniden Cumhurbaşkanı seçilmesini destekliyeceğini bildirdi. Önce Sosyalist Ebert'e ve sonra da tutucu Hindenburg'a büyük bir bağlılıkla hizmet etmiş olan ve Cumhurbaşkanı kim olursa olsun —belki de Hitler?— bir üçüncü kere daha işinin başında kalmayı tasarlıyan Cumhurbaşkanlığının çalışan Devlet Sekreteri Otto von Meissner'le Kaiserhof'da yaptığı gizli bir konuşmada, Nazi lideri kendisine, Hindenburg önce Bruening'i Başbakanlıktan attığı, ve "millî" bir hükümet kurduğu, *Reichstag* ve Prusya Diet Meclisi için yeni seçimlerin yapılmasına karar verdiği takdirde seçimlerde Hindenburg'u desteklemeyi teklif etti.

Hindenburg bu teklife râzı olmadı. Önce Nazilerin ve Milliyetçilerin, sonra da dostlarının ve dost saydıklarının bir seçim kampanyasının yükünü üstünden atmasına râzı olmamalarına kızarak yeniden seçime girmeye karar verdi. Hindenburg milliyetçi partilere kızdığı kadar Bruening'e de kızıyordu. Çünkü onun bütün işleri berbat ettiğine ve 1925'te liberal - Marksist adaylar karşısında kendisini Cumhurbaşkanı seçmiş olan aynı milliyetçi güçlerle şimdi kötü bir çatışmaya zorladığına inanıyordu. Demek şimdi, hiç bir zaman sevmediği Sosya-

listlerin ve sendikaların yardımıyla seçimi kazanabilecekti. Başbakanıyla arasında soğuk bir hava esmeye başladı. Oysa, az bir süre önce, «Bismarck'tanberi en iyi Başbakan» demişti onun için.

Aynı soğuk hava Bruening'i Başbakanlığa getirmiş olan generalle Başbakan arasında esmeye başladı. Bu sert Katolik lider, Schleicher'i sonunda hayal kırıklığına uğratmıştı. Bruening Cumhuriyetin en sevilmeyen Başbakanı olmuştü. Ülkede bir çoğunluk sağlayamamış, Nazileri önleyememiş ya da onları kazanamamış, Hindenburg'un Cumhurbaşkanlığında kalması işini çorbaya çevirmişti. Bundan ötürü artık gitmesi gerekiyordu; ve onunla beraber, belki, Schleicher'in gelecek hakkında düşündüklerini kavrayamayan, saygıdeğer şefi General Groener de gidecekti. Plânları hazırlayan Schleicher harekete geçmekte çok acele etmedi. Hükümetin iki kuvvetli adamı olan Bruening ile Groener, Hindenburg yeniden seçilinceye kadar mevkilerinde kalmahydılar; çünkü onların yardımı olmaksızın ihtiyar Feld - Mareşal bu işi beceremiyecekti. Seçimlerden sonra da artık onlara lüzum kalmayacaktı.

HINDENBURG'A KARŞI HITLER

Adolf Hitler'in, meslek hayatında zor bir kararla karşılaştığında bir türlü karar veremediği çok zamanlar olmuştur; bu da o çeşit zor kararlardan biriydi. 1932 Ocak ayında karşılaştığı sorun şuydu: Cumhurbaşkanlığına adaylığını koysun mu, koymasın mı? Hindenburg yenilmez bir rakip gibi görünüyordu. Bu masal kahramanını yalnız sağcılar değil, aynı zamanda 1925 seçiminde ona karşı olan, ama şimdi onu Cumhuriyetin kurtarıcısı sayan demokratik partiler de destekliyeceklerdi. Feld - Mareşala karşı çıkmak, ve hemen hemen kesinlikle tabmin ettiği gibi, yenilmek, Nazilerin 1930'da yapılan genel seçimdeki büyük zaferlerindenberi her bölgede kazanmakta oldukları iti-

barı tehlikeye atmak olmayacak mıydı? Adaylığını koymamak ise, güçsüzlüklerini kabul etmek, Nasyonal Sosyalizmin iktidar eşiğinde kendisine güvenmediğini göstermek olmayacak mıydı? Başka bir sakınca daha vardı: Hitler o sırada adaylığını bile koyamazdı. Alman vatandaşı değildi.

Joseph Goebbels kendisini adaylığa zorluyordu. 19 Ocakta beraberce Münih'e gittiler. O gece Goebbels güncesine şunu yazdı: «Führer'le Cumhurbaşkanlığı işini konuştuk. Daha bir karara varılmadı. Ben kendisine adaylığını koymasını ısrarla söylüyorum.» Goebbels'in ertesi ay içinde güncesine yazdıkları Hitler'in kafasındaki dalgalanmaları gösteriyor. 31 Ocakta şu yazı var: «Führer kararını çarşamba günü verecek. Kararsızlığını daha fazla sürdüremez.» 2 Şubat'ta karar vermiş görünüyor. Goebbels'in notu: «Adaylığını koymağa karar veriyor.» Ama Goebbels Sosyal Demokratların ne yapacakları bilinmeden bu kararın açıklanmıyacağını ekliyor. Ertesi gün parti liderleri Hitler'in kararını öğrenmek için Münih'de toplanıyor. «Boşuna bekliyorlar» diye kızıyor Goebbels. «Herkesin sinirleri gergin,» diye ekliyor. O gece küçük propaganda şefi biraz dinlenmek istiyor; Greta Garbo'nun bir filmini görmeye gidiyor; “bu büyük artist” onu “ilgilendiriyor ve sarsıyor.” Ertesi gece, «Birkaç eski partili arkadaş bana geldi. Bir karar verilmemesinden üzüntü içindeler, Führer'in biraz fazlaca beklediğinden korkuyorlar.»

Belki çok bekliyordu ama, sonunda zafere ulaşma güveni azalmamıştı. Güncenin yazdığına göre, Führer bir gece Münih'de, Goebbels'in Üçüncü İmparatorluk kurulduğunda hangi mevkie getirileceğini kendisiyle uzun uzun konuştu. Goebbels'in dediğine göre, lider kendisinin “film, radyo, san'at, kültür ve propaganda işleriyle uğraşacak Halk Eğitim Bakanı” olmasını düşünmektedir. Başka bir gece, Hitler, kendi mimarı Profesör Troost ile “ulusal başkentin geniş bir şekilde değiştirilmesi” plânları üzerinde konuşur. Ve Goebbels güncesine şu-

nu ekler: «Führer plânlarını bitirdi. Sanki şimdiden iktidara geçmiş gibi konuşuyor, birtakım işler yapıyor ve kendini iktidarda görüyor.»

Ama henüz Hindenburg'a karşı çıkmak istemiyormuş gibi konuşuyordu. 6 Şubatta Goebbels şöyle yazıyor: «Führer yeniden Berlin'e döndü. Cumhurbaşkanlığı seçimi üzerinde gene tartışmalar oldu Kaiserhof'ta. Her iş askıda kaldı.» Goebbels üç gün sonra Führer'in kazanacağı oyları hesaplıyor. «Bu tehlikeli bir iş,» diyor, «ama göze alınacak.» Hitler, sorunu yeniden düşünmek üzere Münih'e dönüyor.

Sonunda kararı ona yine Hindenburg verdiriyor. 15 Şubatta yaşlı Cumhurbaşkanı adaylığını koyduğunu resmen ilân ediyor. Goebbels sevinç içindedir: «Artık serbestiz. Artık kararımızı daha fazla saklayamayız.» Ama Hitler 22 Şubata kadar saklıyor. O gün Kaiserhof'da yapılan bir toplantıda Goebbels, «Führer kendisine o gece Spor Sarayında adaylığını ilân etmesine izin verdiği» için seviniyor.

Seçim kampanyası çetin ve şaşırtıcı oldu. Goebbels *Reichstag*'da Hindenburg'u «kaçaklar partisinin adayı» olarak niteledi ve Başbakana hakaret ettiğinden ötürü oturumdan atıldı. 1925 seçimlerinde Hindenburg'u desteklemiş olan ve Berlin'de çıkan milliyetçi *Deutsche Zeitung* şimdi Başbakana cephe almıştı. «Günün sorunu,» diyordu, «enternasyonalci hainlerin ve pasifist domuzlarının, Hindenburg'un onayıyla, Alınanya'nın son yıkılışını hazırlayıp hazırlamıyacaklarıdır.»

Sınıfların ve partilerin bütün geleneksel bağlılıkları bu karışıklığın ve seçim savaşı heyecanının içinde altüst olmuştu. Sosyalistler, sendikalar, Bruening'in Merkez Partisi Katolikleri ile liberal, demokratik orta sınıf partilerinin kalıntıları, bir Protestan, bir Prusyalı, bir tutucu ve bir kırılcı olan Hindenburg'u destekliyorlardı. Nazilerin kendi partizanlarından başka, kuzeydeki yüksek sınıf Protestanları, tutucu Junker çiftçileriyle birtakım kırılcılar ve son dakikada Velihtin kendisi, bir Ka-

tolik, bir Avusturyalı, bir eski serseri, bir “nasyonal sosyalist” ve aşağı orta sınıfların lideri olan Hitler’in çevresinde toplanmışlardı. Seçime iki adayın daha katılması durumu büsbütün karıştırdı. Bu iki adaydan hiç birinin kazanamayacağını herkes biliyordu, ama iki büyük rakibin seçilmek için gereken salt çoğunluğu sağlamalarını önliyebilirdiler. Milliyetçiler *Stahlhelm*’in ikinci komutanı (Hindenburg birinci komutanıydı) Theodor Deusterberg’i aday gösterdiler. Eski bir binbaşı olan bu adayın bir Yahudinin torunu olduğunu Naziler az sonra sevinçle keşfettiler. Sosyal Demokratların Hindenburg’u desteklemekle “işçilere ihanet” ettiklerini ilân eden Komünistler, partilerinin lideri Ernst Thaelmann’ı aday gösterdiler. Komünistler, Moskova’dan aldıkları emirlere uyarak, Hitler’in ekmeğine ilk defa yağ sürmüyordular.

Kampanya hemen başlamak üzereyken Hitler yurttaşlık işini çözdü. 25 Şubatta Brunswick devletinin Nzi İç İşleri Bakanı, Herr Hitler’i Berlin’deki Brunswick temsilciliğine ataya tayin ettiğini açıkladı. Bu komik manevra ile Nazi lideri otomatik olarak bir Brunswick ve dolayısıyla Alman yurttaşı oluyor ve Almanya Cumhurbaşkanlığına adaylığını koymak bakımını kazanıyordu. Bu engeli kolaylıkla atlatan Hitler kendisini büyük bir enerjiyle kampanyaya attı; ülkenin dört bir yanını dolaştı, birçok mitinglerde büyük kalabalıklara söylevler verdi ve onları çılgına çevirdi. Partinin iki büyük büyücüsü, Goebbels ile Strasser de Hitler’inkine benzer bir yol izlediler. Ama bu kadarla kalmadı. Almanya’nın o zamana kadar görmediği bir propaganda kampanyasını yönettiler. Şehirlerin ve kasabaların duvarlarını milyonlarca çiğ renkli afişlerle donattılar; sekiz milyon broşür ile parti gazetelerinden on iki milyon ek baskı yaparak dağıttılar; günde üç bin miting düzenlediler ve Alman seçimlerinde ilk olarak, filmlerden ve gramofon plâklarından yararlandılar; kamyonların üzerine hoparlör koyarak propaganda yaptılar.

Bruening de yaşlı Başkanın seçimde kazanmasını sağlamak

için yorulmadan çalıştı. Bu yumuşak adam ilk defa sert bir çıkış yaptı ve hükümetin elinde bulunan radyo yayını kendi propagandası için kullandı. Bu taktik Hitler'i deli etti. Hindenburg yalnızca bir kere, o da seçimden bir gün önce, plâğa alınmış sesiyle 10 Martta radyodan halka seslendi. Kampanya sırasında söylenen birkaç ağırbaşlı söylevden biri oldu bu, etkisi de görüldü.

«Tek yanlış aşırı görüşleri temsil eden ve bundan ötürü halkın çoğunluğunu karşısında bulacak olan bir parti adamının seçilmesi, yurdumuzu sonuçları hesaplanmayacak ciddi karışıklıklarla karşı karşıya bırakacaktır. Bunu önlemek benim görevimdir... Eğer yenilecek olursam, yerimi bir buhran zamanında kendi isteğimle terketmiş olduğum için hiç olmazsa bana bir şey söylenemeyecektir... Beni seçmek istemiyenlerden oy istemiyorum.»

Hindenburg'a oy verenlerin sayısı gerekli salt çoğunluğun yüzde 0,4 altındaydı. 13 Mart, 1932'de seçimler sona erdiği zaman aşağıdaki sonuçlar alınmıştı:

Hindenburg	18.651.497	49.6 %
Hitler	11.339.446	30.1 %
Thaelmann	4.983.341	13.2 %
Duestenberg	2.557.729	6.8 %

Oy sayısı her iki tarafı da hayal kırıklığına uğrattı. İhtiyar Başkan, Nazi demagogundan yedi milyon oy fazla almıştı, ama gereken salt çoğunluğu elde edememişti; bundan ötürü, ikinci bir seçim yapılması gerekiyordu. Bu ikinci seçimde en çok oy sağlayan kazanacaktı. Hitler, Nazilere verilen oy sayısını 1930 yılına göre beş milyon arttırmıştı —yüzde 86 kadar—, ama yine de Hindenburg'tan sonra geliyordu. Seçim günü akşamı Goebbels'in Berlin'deki evinde sıkıntılı bir hava vardı. Birçok parti liderleri toplanmışlar, radyodan seçim sonuçlarını dinliyorlardı. «Yenildik; korkunç bir şey» diye yazıyor Goebbels o gece günçesine. «Parti çevrelerinin canları çok sıkın ve hepsi kederli... Biz kendimizi ancak akıllıca bir darbe ile kurtarabiliriz.»

Ama ertesi sabah *Voelkischer Beobachter*'de Hitler'in şu sözleri çıktı. «İlk seçim kampanyası bitmiştir. İkincisi bugün başlıyor. Bu kampanyaya ben önderlik edeceğim.» Gerçekten de bir önceki kampanyada olduğu kadar enerjik çalıştı. Bir Junker yolcu uçağı kiralıyarak Almanya'yı bir uçtan öteki uca dolaştı —o sırada bir yenilik oldu bu— bir günde birkaç şehirde üç dört büyük toplantıda konuştu. Daha çok oy toplamak için kurnazca taktik değiştirdi. İlk kampanyada halkın sefaleti, Cumhuriyetin güçsüzlüğü üzerinde durmuştu. Şimdi ise, seçildiği zaman Almanları ne kadar mutlu bir gelecek beklediğini anlatıyordu: İşçilere iş bulunacak, çiftçiler ürünlerini iyi fiyatlarla satacaklar, iş adamları daha geniş iş alanları bulacak, askerler için büyük bir Ordu kurulacaktı. Bir keresinde Berlin'de Lustgarten'de şunları vaadetti: «Üçüncü Alman İmparatorluğunda Alman kızlarının hepsi koca bulacak!»

Milliyetçiler, Duesterberg'i yarışmadan çektiler ve adamlarına Hitler'e oy vermelerini söylediler. Eski Veliaht, çapkın Friedrich Wilhelm bile yeniden tava geldi. «Oyumu Hitler'e vereceğim» dedi.

İkinci seçim günü olan 10 Nisan 1932, karanlık ve yağmurlu bir gündü. Seçime bir milyon daha az seçmen katıldı. Sonuçlar o gece geç vakit ilân edildi:

Hindenburg	19,359,983	53 %
Hitler	13,418,547	36.8 %
Thaelmann	3,706,759	10.2 %

Gerçi Hitler'in aldığı oy iki milyon daha artmıştı ve Hindenburg yalnızca bir milyon oy fazla kazanmıştı ama, Başkan salt çoğunluğu açıkça sağlamıştı. Alman halkının yarısından çoğu demokratik Cumhuriyete inançlarını belirtmişlerdi; gerek sağın ve gerekse solun aşırı eğilimlerini kesinlikle reddetmişlerdi. Ya da reddettiklerini sanıyorlardı.

Hitler'in çok düşünüp taşınması gerekiyordu. İyi bir çıkış yapmıştı. Nazi oylarını iki yıl içinde bir misline çıkarmıştı.

Goebbels ilgilenmiştir, ama durumdan şüphelenmektedir. «Belki,» diye ekliyor, «bu sadece bir manevra.» Ne kendisi, ne Hitler, ne de başka biri, hattâ ne Bruening ne de, Schleicher'in Orduda ve hükümet dairelerinde yükselmesini sağlamış olan Groener, politikacı generalin hayinliği nereye kadar götürebileceğini pek bilmiyorlardı. Ama az sonra öğreneceklerdi.

S.A.'ların kaldırılması hakkındaki kararname daha yayımlanmadan önce, *Reichswehr*'in zayıf komutanı General von Hammerstein'i elde etmiş bulunan Schleicher, yedi askerî bölge komutanına Ordunun kararnameye karşı olduğunu gizlice bildirmişti. Bundan sonra, 16 Nisanda, Groener'e hitaben Hindenburg'a acı bir mektup yazdırttı ve Sosyal Demokratların yarı askerî bir örgütü olan *Reichsbanner*'in S.A. ile birlikte neden kapatılmadığını sordurttu. Schleicher şefini zor duruma sokmak için bir adım daha attı. Generalin iş yapmıyacak kadar hasta olduğu, Marksizme, hattâ pasifizme kaymak üzere bulunduğu söylentilerini yaydı ve son evlenmesinde nikâhtan beş ay sonra bir çocuk sahibi olarak Ordunun şerefini bozduğunu, bu çocuğa Ordu çevrelerinde Fin Olimpiyat şampiyonu "Nurmi" adının takıldığını Hindenburg'a söyleyerek, General Groener'e karşı sinsî ve kötüleyici bir kampanya açtı.

Bu arada Schleicher S.A. ile yeniden ilişki kurmaya başladı. S.A.'ların başı Roehm ile ve Berlin'deki S.A. şefi Kont von Helldorff'la görüşmeler yaptı. Goebbels'in notuna göre Schleicher, Helldorff'a, 26 Nisanda, "tutumunu değiştirmek" istediğini söylemişti. Schleicher iki gün sonra Hitler'i gördü. Goebbels "konuşmanın iyi geçtiğini" yazıyor.

Bu aşamada bile Roehm ile Schleicher'in bir konuda Hitler'in arkasında dalavera çevirdikleri açıktır. Her ikisi de S.A.'ların bir milis kuvveti olarak Orduya bağlanmalarını istemektedirler. Hitler buna kesinlikle karşıdır. Hitler bu konuda S.A. kurmayının başkanıyla sık sık çatışırdı. S.A. kurmayının başkanı hücum taburlarına ülkeyi güçlendirecek askerî

bir kuvvet gözüyle baktığı halde, Hitler bunları yalnızca siyasi bir kuvvet, siyasi düşmanlara karşı sokaklarda terör havası yaratacak ve Nazi saflarında siyasi coşkuyu sürdürecektir bir çete sayardı. Ama Nazi liderleriyle yaptığı konuşmalarda Schleicher başka bir amaç güdüyordu: S.A.'yı Orduya bağlamak ve böylece kontrol altına almak. Ayrıca, halkın desteğini kazanmış tek milliyetçi lider olarak Hitler'in hükümete girmesini sağlamak istiyordu: böylece onu da kontrol altına almış olacaktı. S.A.'ların *Verbot'u* (yasaklanması) her iki amaçta doğru gidilmesini önledi.

1932 Mayısının ilk haftasına doğru Schleicher'in çevirdiği dolaplar en yüksek noktalarından birine vardı. Goebbels 4 Mayıs'ta şunu yazıyor: «Hitler'in kafası kızıyor. Önce Groener, sonra Bruening gitmeli diyor.» Goebbels 8 Mayıs'ta Hitler'in "General Schleicher'le ve Başkana yakın bazı dostlarla son bir toplantı" yaptığını yazıyor. «Her şeyi iyi gidiyor. Bruening birkaç gün içinde düşecek. Cumhurbaşkanı güvenini geri alacak.» Goebbels sonra, Schleicher ile Cumhurbaşkanı çevresindekilerin Hitler'le birlikte hazırladıkları plânın ana çizgisini veriyor: *Reichstag* dağıtılacak; Cumhurbaşkanı başkanlığında bir kabine kurulacak ve S.A.'larla Nazi Partisine konulmuş olan bütün yasaklar kalkacak. Bruening'in hazırlanan plândan şüphe etmemesi için de Hitler Berlin'den uzakta olacak. Goebbels o akşam şefini Mecklenburg'e götürür ve orada saklar.

Goebbels'in ertesi gün yazdığına göre, Naziler Cumhurbaşkanı kuracağı kabineyi yalnızca "geçici" bir olay saymaktadırlar. Goebbels, böyle bir "renksiz" geçici hükümet bize yol açacaktır diyor. «Ne kadar zayıf olursa o kadar çabuk ondan kurtulabiliriz.» Oysa Schleicher'in düşünüldüğü bu değildir; onun istediği Anayasa değişikinceye kadar parlâmentonun yerini alacak ve kendisi tarafından yönetilecek yeni bir hükümet kurmaktır. Öyle anlaşıyor ki Hitler de, kendisi de iyi geçineceklerine inanmaktadırlar. Ama o an için elinde iyi bir koz

vardır. İhtiyar Başkana Bruening'in sağlayamayacağı bir şeyi sağlayacaktır: Hitler'in desteklediği ve aynı zamanda bağnaz demagogun içinde bulunmasının sakıncalarından uzak bir hükümet,

Böylece her şey hazırlanmıştı. Schleicher, 10 Mayıs günü, Hitler ve Hindenburg'un çevresindekilerle yaptığı toplantıdan iki gün sonra saldırıya geçti. Darbeyi *Reichstag*'da indirdi. General Groener S.A.'lara konulan yasakları savundu. Goering kendisine şiddetle saldırdı. Şekerden zaten hasta olan ve Schleicher'in ihanetine üzülen Savunma Bakanı kendini savunmaya elinden geldiği kadar çalıştı, ama Nazi sıralarından yükselen gürültüler karşısında yenildi. Yorgun ve kırgın olarak oturumdan çıkarken General von Schleicher'le karşılaştı. Schleicher kendisine soğuk soğuk, "artık Ordunun güvenini kaybettiğini ve çekilmesi gerektiğini" söyledi. General, Hindenburg'a başvurdu. 1918'in önemli günlerinde Kayzer'e Kırallıktan ayrılması, ve 1919'da da Cumhuriyet hükûmetine Versailles Andlaşmasının imzalanması gerektiğini söylediği sırada Hindenburg'u büyük bir bağlılıkla desteklemiş ve bunun sorumluluğunu üzerine almıştı. Ama, genç generale olan borcunu hiç bir zaman unutmayan ihtiyar Feld - Mareşal, bu konuda hiç bir şey yapamayacağı için "çok üzüldüğü" cevabını vermekle yetindi. Hayal kırıklığına uğrayan üzgün (*) Groener, 13 Mayısta istifasını verdi. Goebbels güncesine o gece şunları yazdı: «General Schleicher'den bir sürü haber aldık. Her şey plâna göre gidiyor.»

Plâna bakılırsa, ikinci olarak Bruening'in başı gidecekti. Sinsi general az sonra onun da ayağının altına bir karpuz kabuğu koymakta gecikmedi. Groener'in düşüğü Cumhuriyet için büyük bir kayıp olmuştı; Graener Cumhuriyete büyük bir

(*) Groener birkaç ay sonra (29 Kasım'da) Schleicher'e şunları yazdı: «İçimde büyük bir nefret ve hiddet uyandı, çünkü eski dostum, talehem, mânevî evlâdım olan senin tarafından ihanete uğradım.» (Bakınız: Gordon A. Craig, «Reichswehr and National Socialism: The Policy of Wilhelm Groener,» *Political Science Quarterly*, Haziran 1948 sayısı).

dirayetle ve bağılılıkla hizmet eden hemen hemen tek askerdi. Orduda onun yeteneğinde sadık başka bir kimse yoktu. Ama inatçı ve çalışkan Bruening hâlâ yerindeydi. Hindenburg'un yeniden seçilmesinde Alman çoğunluğunu Hindenburg'tan yana çekmiş ve, kendi kanısına göre, Cumhuriyete böylece hizmet etmişti. Tâmirat borçlarının kaldırılması ve Almanya'nın yeniden silâhlanması konusunda dış politikada büyük bir başarı kazanmak üzereydi. Ama yaşlı Cumhurbaşkanı Başbakanının bu insanüstü çabalarını çok soğuk karşılamış, onu sadece bir süre daha Başbakanlıkta bırakmakla mükâfatlandırmıştı. Bruening Doğu Prusya'da iflâs etmiş birkaç Junker malikânesinin iyi bir karşılık ödenerek sahiplerinin ellerinden alınmasını ve bunların topraksız köylülere verilmesini teklif ettikten sonra Hindenburg kendisine karşı daha da soğuk davranmaya başladı. Mayısın ortasında sanayicilerin yardımıyla Junker'lerin ona sekseninci doğum günü hediyesi olarak satın aldıkları Doğu Prusya'daki Neudeck malikânesine Paskalya tatilini geçirmeye gitmişti. Orada aristokrat komşuları kulağına birtakım şeyler fısıldadılar ve "toprak Bolşeviği" saydıkları bir Başbakanın atılmasını istediler kendisinden.

Naziler, elbetteki Schleicher kanaliyle, Başbakanın atılmak üzere olduğunu Bruening'ten önce öğrendiler. Goebbels 18 Mayısta Münih'den Berlin'e döndü ve "paskalya ruhunun" hâlâ devam ettiğini not ettikten sonra güncesine şunları yazdı: «Yalnız Bruening için kış yeniden gelmişe benziyor. Ne gariptir ki farkında değil. Kabinesine girecek adam bulamaz. Fareler batan gemiyi terk ediyor.» En büyük fare, batan devlet gemisini terketmek şöyle dursun, gemiye yeni bir kaptan bulmaya çalışıyor demek daha doğru olurdu. Ertesi gün Goebbels şöyle diyor: «General Schleicher Savunma Bakanı olmayı reddetti.» Bu doğrudu, ama tam değildi. Gerçekten de Bruening, Groener'e yaptığından dolayı Schleicher'i azarladıktan sonra Bakanlığı kendisine teklif etmişti. Schleicher, «kabul ederim ama, sizin hükûmetiniz olmamak şartıyla,» cevabını

vermişti. (5)

Goebbels'in güncesinde 19 Mayıs günü şu yazı var: «Schleicher'den mesaj geldi. Bakanlar listesi hazır. Geçici bir dönem için o kadar önemli değil.» Böylece Naziler Bruening'in hâpı yuttuğunu en aşağı bir hafta önceden biliyorlardı. 29 Mayıs Pazar günü Hindenburg Bruening'i yanına çağırdı ve hemen istifa etmesini istedi. Ertesi gün istifa verildi.

Schleicher zaferi kazanmıştı. Ama yalnız Bruening düşmemiş, onunla birlikte demokratik Cumhuriyet de yuvarlanmıştı. Gerçi demokrasi hemen ölmemiş, son öldürtücü darbe indirilinceye kadar sekiz ay komada kalmıştı. Cumhuriyetin ölümünde Bruening'in sorumluluğu az değildir. Bruening demokrasiye inandığı halde, Parlâmentonun orayını almadan çokluk Başbakanlık kararnameleriyle ülkeyi yönetmekte bir sakınca görmemişti. Böyle bir tedbirin yarattığı tepki elbette büyük oldu; kendisi gibi kör olan politikacılar hep bu oyuna gelmişlerdir, ama önüne geçememişlerdir. Daha Mayısın 12'sinde *Reichstag*'da bütçe tasarısı için güven oyu almıştı. Ama Parlâmento herhangi bir konuda kendisiyle birlik olmayınca hemen Cumhurbaşkanı'nın yönetme yetkisine sığınmıştı. Şimdi artık bu dayanağı kalmamıştı. Bundan böyle, 1932 Haziranından 1933 Ocakına kadar, bu destek, Nazi olmamakla birlikte demokratik bir cumhuriyete —hiç olmazsa o günkü şekliyle— pek bağlı olmayan ikinci dereceden iki kişiye verilecekti.

Almanya'da siyasî iktidar — Cumhuriyetin başlangıcından beri olduğu gibi — artık halkın ve halkın iradesini temsil eden kurumun, yâni *Reichstag*'ın elinde değildi. Seksen beş yaşında, bunamış bir ihtiyar Cumhurbaşkanıyla, çevresinde onun yorgun ve dağınık kafasını yöneten birkaç dar kafalı, hırslı insanın elindeydi. Hitler bunu çok iyi görüyor, bu durum işine geliyordu. Parlâmentoda bir çoğunluk kazanma ihtimali hemen yok gibiydi. Hindenburg'un yeni tutumu onun iktidara gelmesi için tek fırsattı. Elbetteki bu fırsat daha o

anda yoktu, ama yakında çıkacaktı.

Heimen Oldenburg'tan Berlin'e döndü. 29 Mayıs'ta Naziler Berlin'de mahallî diet meclisinde salt çoğunluğu sağlamışlardı. Ertesi gün Hitler Hindenburg tarafından kabul edildi. Hindenburg Nazi liderinin 8 Mayıs'ta Schleicher'le gizlice yaptığı pazarlığı doğruladı: S.A.'lar üzerine konulmuş olan yasak kaldırılacaktı; Hindenburg'un başkanlığında onun seçeceği kimse-lerden oluşan bir kabine kurulacaktı; *Reichstag* dağıtılacaktı. Hitler yeni hükümeti destekliyecek miydi? Hindenburg bunu sordu. Hitler destekliyeceğini söyledi. O gece, 30 Mayıs akşamı, Goebbels'in güncesi şunu yazıyor: «Hitler'in Cumhurbaşkanıyla konuşması iyi geçti... Başbakan olarak V. Papen'den söz ediliyor. Ama bu bizi pek ilgilendirmez. Önemli olan *Reichstag*'ın dağıtılması. Seçimler! Seçimler! Doğrudan doğruya halka! Çok mutluyuz.» (6)

FRANZ VON PAPEN'İN FİYASKOSU

Şimdi sahneye, kısa bir süre için, hiç akla gelmeyen gülünç bir insan çıktı. General von Schleicher'in seksenlik Cumhurbaşkanı yutturduğu ve 1 Haziran, 1932'de Almanya Başbakanı olarak ilân ettirdiği adam, elli üç yaşındaki Franz von Papen'di. Von Popen, Westphaliyalı soylu bir ailenin çocuğuydu. Eskiden Genel Kurmayda bulunmuştu. İyi ve kibar bir at hıncisi, başarısız ve amatör bir Katolik Merkez politikacısı, karısı yönünden zengin bir sanayici idi ve halk tarafından çok az tanınıyordu. Amerika Birinci Dünya Savaşında daha tarafsızken Washington'da askerî ataşe idi. Bu sırada köprülerin ve demiryollarının atılmasını plânlayan bir sabotaj hareketine adı karıştığı için Amerika'dan atılınca halk adını duymuştu.

Berlin'deki Fransız elçisi bu sırada şunları yazmış: «Cumhurbaşkanının davranışı şüphe ile karşılanıyor. Herkes sadece gülüyor, gülümsüyor, ya da kahkahayla gülüyor, çünkü Papen'in bir özelliği var: ne dostları, ne de düşmanları onu

ciddiye alıyorlar... Lüumsuz, falso yapan, yalancı, hırslı, boş, hileci ve entrikacı bir adam olarak tanınıyor.» (7). Hindenburg çabalayıp duran Cumhuriyetin kaderini, Schleicher'in teşviki-ne uyarak işte böyle bir adama — M. François - Poncet yanılmıyordu — bırakmıştı.

Papen'in hiç bir siyasi desteği yoktu. *Reichstag* üyesi bile değildi. En çok Prusya *Landtag*'ında bir sandalya işgal edebilmişti. Üyesi bulunduğu Merkez Partisi, lider Bruening'e oynadığı oyuna kızarak, Başbakan tâyin edilir edilmez onu oybirliğiyle üyelikten attı. Ama partiler - üstü bir kabine kurmasını Cumhurbaşkanı kendisine söylemişti. O da bunu hemen başarmıştı, çünkü kabinenin listesi Schleicher'in elinde hazırdu. Bu kabineye sonradan "Baronlar Kabinesi" denildi. Üyelerden beşi soylu ailelerdendi. İkiisi büyük şirket müdürleriydi. Biri de, Adalet Bakanı Franz Guertner, Birahane Darbesinden önce ve sonraki gürültülü günlerde Hitler'i Bavyera hükümeti nezdinde koruyan adamdı. *Hindenburg*, *General von Schleicher*'i — Schleicher istemediği halde — perde arkasından çıkarttı ve Savunma Bakanı yaptı. "Baronlar Kabinesi" bütün Almanya'da alayla karşılandı, ama üyelerinden birkaçı Üçüncü Alınan İmparatorluğuna kadar yerlerinde kaldılar. Bunlar, Baron von Neurath, Baron von Eltz - Rubenach, Kont Schwerin von Krosigk ve Dr. Guertner'di.

Papen'in ilk işi Schleicher'in Hitler'e verdiği sözü yerine getirmek oldu. 4 Haziranda *Reichstag*'ı dağıttı ve 31 Temmuzda yeni seçimler yapılacağını ilân etti. Kendisinden şüphelenen Nazilerin bir hayli dürtmelerinden sonra, 15 Haziranda, S.A.'lar üzerine konulmuş olan yasağı kaldırdı. Bu hareketten hemen sonra Almanya'da görülmemiş bir siyasi zorbalık ve cinayet dalgası başladı. Kavga ve kan arayan hücum taburları sokaklarda başıboş geziyor ve genellikle Komünistlerle çarpışıyorlardı. Yalnız Prusya'da, 1 Haziranla 20 Haziran arasında, 461 büyük sokak kavgası oldu, bu kavgalarda seksen iki kişi öldü ve dört yüz kişi ağır yaralandı. Haziran ayın-

da çarpışmalarda öldürülen seksen altı kişiden otuz sekizinin Nazi, otuzunun Komünist olduğu anlaşıldı. 10 Haziran Pazar günü sokaklarda on sekiz kişi öldürüldü. Ertesi Pazar Naziler, Hamburg'un işçi mahallesi olan Altona'da poplis himayesinde bir yürüyüş düzenlediler ve yürüyüş sırasında on dokuz kişi öldürüldü, 285 kişi yaralandı. Baronlar kabinesinin durduracağını söylediği iç savaş daha da büyüyordu. Nazilerle Komünistlerden başka bütün partiler hükümetin düzeni sağlamak için tedbirler almasını istiyorlardı.

Papen bunlara iki yoldan cevap verdi. 31 Temmuzda yapılacak olan seçimlerden on beş gün önce bütün siyasi gösteriler yasaklandı. Yalnız Nazileri yatıştırmayı değil, aynı zamanda demokratik Cumhuriyetin son kalan temellerinden birini de yoketmeyi amaçlayan başka bir tedbir daha aldı: Prusya hükümetini dağıttı ve kendisini Prusya'nın Almanya temsilcisi tayin etti. Bu, bütün Almanya'da kurmaya çalıştığı otoriter hükümete doğru atılmış cesur bir adımdı. Papen'in bu tedbir için ileri sürdüğü neden, Altona çatışmalarının gösterdiği gibi, Prusya hükümetinin kanun ve düzeni sağlayamamasıydı. Aynı zamanda, Schleicher'in acele bulduğu "tamıtlar" a dayanarak, Prusya hükümetini Komünistlere âlet olmakla suçladı. Sosyalist bakanlar kendilerini kuvvetten başka hiç bir şeyin yerlerinden atamayacağını söyleyince, Papen özür dileyerek o işi de yaptı.

Berlin'de sıkı yönetim ilân edildi ve mahallî *Reichswehr* komutanı General von Rundstedt gerekli tutuklamaların yapılması için bir teğmenle bir miktar asker gönderdi. Bu gelişme federal iktidarı ele geçirmiş olan sağcılar ile Hitler'in gözünden kaçmadı. Sol kuvvetler olsun, demokratik merkez olsun, demokratik sistemi yıkmaya çabalarına ergeç ciddi bir şekilde karşı koyacaklardı. 1920 yılındaki genel grev Cumhuriyeti kurtarmıştı. Sendika liderleri ve Sosyalistler arasında yeniden böyle bir harekete gidilmesi konuşulmuş, çok tehlikeli bulunarak reddedilmişti. Böylelikle Papen, meşru Prusya hüküme-

hini dağıtmakla, Weimar Cumhuriyetinin tabutuna bir çivi daha çakmış oldu. Bunu bir manga askerle yaptığından ötürü de övünüyordu.

Hitler'le adamlarına gelince, onlar yalnız Cumhuriyeti değil, Papen'le baronlarını da alaşağı etmeye kararlıydılar. Goebbels bu amacı 5 Haziran tarihli güncesinde şöyle açıklıyor: «Biz kendimizi bu geçici burjuva kabinesinden mümkün olduğu kadar kısa bir zamanda ayırmalıyız.» Papen Hitler'i ilk olarak 9 Haziranda gördüğünde Nazi lideri kendisine şu sözleri söylemişti. «Ben sizin kabinenizi yalnızca geçici bir çözüm sayıyorum. Kendi partimi ülkenin en kuvvetli partisi haline getirme çabalarına devam edeceğim. O zaman Başbakanlık bana intikal edecektir.» (8)

31 Temmuz *Reichstag* seçimleri beş ay içinde Almanya'da yapılan üçüncü genel seçimdi; ama Naziler, bu kadar çok seçime katılmaktan yorulmak şöyle dursun, bu son kampanyaya da o zamana kadar görülmedik bir bağnazlıkla ve güçle atıldılar. Nazilerin, Papen hükümetini destekliyeceklerine dair Hitler'in Hindenburg'a verdiği söze rağmen, Goebbels İç İşleri Bakanına şiddetle çatmış, Hitler de daha 9 Temmuzda Schleicher'e giderek hükümetin tuttuğu politikadan acı acı yakınmıştı. Hitler'i dinlemeye gelen halkın sayısından anlaşıldığına göre Naziler gün geçtikçe kuvvetleniyorlardı. Hitler 27 Temmuzda, bir gün içinde, Brandenburg'da 60,000 kişiye, Potsdam'da bir o kadar kalabalığa, o akşam da Berlin'deki Büyük Grunewald Stadyumunda 120,000 kişiye söylev verdi. Berlin'deki söylevini ayrıca dışarda kalan 100,000 kişi hoparlörden dinledi.

31 Temmuz seçimi Nasyonal Sosyalist Parti için büyük bir zafer oldu. Naziler 13, 745,000 oy kazanarak *Reichstag*'da 230 sandalye ele geçirdiler. Parlâmentonun kolayca en büyük partisi oldular, ama 608 sandalyalık Parlâmentoda yine de çoğunluğu tutturamamışlardı. Sosyal Demokratlar ise, herhalde

Prusya'daki liderlerinin korkaklığı yüzünden, on sandalya kaybetmişler, üye sayıları 133'e düşmüştü. İşçi sınıfı, Komünistlere kayıyordu. Komünistler 12 sandalya kazanmışlar, 89 üyeleriyle *Reichstag*'ın üçüncü büyük partisi olmuşlardı. Katolik Merkezçiler de bir parça kuvvetlenmişler, 68'den 73 sandalyaya çıkmışlardı. Papen'i seçimde destekleyen tek parti, Hugenberg'in Alman Nasyonal Partisiyle öteki orta sınıf partileri hiç bir şey kazanamadılar. Katolikler dışında, bütün orta sınıfın ve yüksek sınıfların Nazilerden yana geçtiği anlaşıyordu.

2 Ağustosta Hitler, Münih'in yakınında Tegernsee'de Parti arkadaşlarıyla birlikte zaferinin bilânçosunu yaptı. İki yıl önce yapılan son *Reichstag* seçimlerindenberi Nasyonal Sosyalistler yedi milyon oy daha kazanmışlar ve Parlâmentodaki yerlerini 107'den 230'a çıkarmışlardı. Böylelikle 1928 seçimlerinden bu yana dört yıl içinde Naziler on üç milyon kadar yeni oy elde etmişlerdi. Yine de, partinin iktidara geçmesi için gerekli çoğunluk Hitler'den hâlâ esirgeniyordu. Genel oy sayısının yalnızca yüzde 37'sini alabilmişti. Almanların çoğunluğu hâlâ ona karşıydı.

Adamlarıyla gece geç vakitlere kadar konuştu. Goebbels konuşmada varılan sonucu 2 Ağustos tarihli güncesinde şöyle yazıyor: «Führer'in karşısında zor kararlar var. Meşru bir şekilde mi? Merkezle mi?» Naziler Merkezle birleştikleri takdirde *Reichstag*'da çoğunluk sağlayabilirlerdi. Ama böyle bir şey Goebbels için "düşünülemez" di. Notuna şöyle devam ediyor: «Führer son kararını verecek. Durumun olgunlaşması için biraz daha zaman gerek.»

Ama çok değil. Kesin olmamakla birlikte, oldukça büyük bir zafer kazandığından ötürü sevinç içindeydi Hitler. Sabırsızlanıyordu. Von Papen'i değil, General von Schleicher'i görmek ve, Goebbels'in yazdığına göre, "isteklerini bildirmek" üzere 4 Ağustosta Berlin'e koştu. Goebbels, «Artık bu istek-

ler ılımlı olmayacak,» diyor. 5 Ağustosta, Berlin dolaylarındaki Fuerstenberg kışlasında Hitler, şartlarını General von Schleicher'e kısaca şöyle anlattı: Kendisi Başbakan olacaktı; Prusya Başbakanlığı, Almanya ve Prusya İç İşleri Bakanlığı, Almanya Adalet, Ekonomi ve Hava Bakanlıkları partisine verilecekti; Goebbels için de yeni bir bakanlık kurulacak, bu bakanlığın adı Halk Kültür ve Propaganda Bakanlığı olacaktı. Bir kemik de Schleicher'in önüne atıyor, kendisini Savunma Bakanı yapacağına söz veriyordu. Bundan başka, Hitler *Reichstag*'dan kendisine belirli bir dönem için ülkeyi kararnamelerle yönetme yetkisi verilmesini istiyordu; eğer bu yetki verilmeyecek olursa *Reichstag*'ı "başından defedecek" ti.

Hitler Schleicher'i kendi programından yana kazanmış olduğuna inanarak toplantıdan çıktı ve sevine sevine güneyde Obersalzberg'teki dağ evine döndü. Muhalefete her zaman kuşku besleyen ve siyasetçi generale güvenmeyen Goebbels durumdan o kadar emin değildi. Schleicher'le yaptığı görüşmeyi lideri kendisine iyimser bir görüşle anlattığı zaman, o da dinledi ve 6 Ağustosta güncesine şunu yazdı: «Olayların ilerdeki gelişmesine şüphe ile bakmak daha iyi.» Yalnız Goebbels bir noktayı kesinlikle söyleyebiliyordu: «Bir kere iktidara geçtik mi, onu kimseye vermiyeceğiz. Ancak ölülerimizin üzerine basarak bir daha girebilirler bakanlıklara.»

İşler Hitler'in düşündüğü kadar iyi gitmiyordu. Goebbels'in 8 Ağustos tarihli güncesi: «Berlin'den telefon geldi. Bir sürü söylentiler. Parti iktidarı ele almaya hazır. S.A.'lar harekete hazır olmak için kendi işlerinden ayrılıyorlar. Parti liderleri büyük saat için hazırlanıyorlar. Herşey yolunda giderse, iyi. Ama kötü giderse korkunç bir gerileme olur.» Ertesi gün Strasser, Frick ve Funk Obersalzberg'e hiç de iyi haberlerle gelmediler. Schleicher fırladık gibi boyuna dönüp duruyordu. Hitlerin, Başbakan olduğu takdirde, *Reichstag*'ın vereceği kararlara göre hareket etmesini şart koşuyordu. Funk, ticaret

alanındaki dostlarının, Nazilerden kurulu bir hükümetin bir şey başaracağından pek emin olmadıklarını söyledi. Schacht'dan bu durumu doğrulayan bir mesaj almıştı. En son olarak, bu üçlü haberci, Wilhelmstrasse'nin bir Nazi darbesinden korktuğunu bildirdi.

Bu korku sebepsiz değildi. Ertesi gün, 10 Ağustos günü, Goebbels Berlin'de S.A.'ların "silâhlı bir hazırlık durumuna geçtiklerini" öğrendi. «... S.A.'lar Berlin'in çevresinde gittikçe kuvvetlenen bir kordon kuruyorlar... Wilhelmstrasse buna çok sinirleniyor. Ama seferberliğimizin ana noktası bu.» Ertesi gün Hitler daha fazla beklemeye tahammül edemedi. Otomobille Berlin'e hareket etti. Goebbels, Hitler'in "pek ortalıkta görünmiyeceğini", ancak çağrıldığı zaman hazır bulunacağını söylüyor. Kendisini çağırmadıklarını görünce harekete geçti ve Cumhurbaşkanını görmek istedi. Ama önce Schleicher'le Papen'i görmeliydi.

Konuşma 13 Ağustos günü öğle üzeri yapıldı, tartışmalı geçti. Schleicher bir hafta önceki tutumunu değiştirmişti. Hitler'in en çok Başbakan Yardımcılığını umabileceği üzerinde direndi ve Papen'i destekledi. Hitler kızdı. Ya Başbakan olurdu, ya da hiç bir şey. Papen "son kararı" Hindenburg'a bırakacağını söyleyerek konuşmaya son verdi. (*)

Hitler suratını asarak yakınlarda bulunan Kaiserhof'a çekildi. Öğleden sonra saat 3'de Cumhurbaşkanlığı bürosundan bir telefon geldi. Telefona biri — güncesinden anlaşıldığına göre, belki de Goebbels — cevap verdi: «Bir karara varıldı mı? Eğer varılmamışsa Hitler'in oraya gelmesi için bir sebep yok.» Nazilere, Cumhurbaşkanının "önce Hitler'le" konuşmak istediği bildirildi.

(*) Papen, hatıralarında, Schleicher'in bu toplantıda bulunup bulunmadığını söylemiyor, yalnız başka kaynaklardan da anlaşıldığına göre, Schleicher oradaydı. Herdeki olaylar bakımından burası önemli bir noktadır.

Yaşlı Feld - Mareşal Nazi liderini çalışma odasında bastonuna dayanmış olarak ayakta karşıladı; yâni böylece konuşmaya soğuk bir hava vermek istedi. Daha bir ay önce, bir haftadan uzun süren bir akıl durgunluğu geçirmiş seksen beş yaşındaki bir adam için o günkü durumu pek fena sayılmazdı. Hitler Başbakanlığı ve iktidarı tam olarak ele almak istediğini tekrarlararken onu sabırla dinledi. Cumhurbaşkanlığı Müsteşarı Otto von Meissner ve Hitler'le birlikte gelen Goering konuşmanın tek tanıklarıydı. Her ne kadar Meissner güvenilir bir kaynak sayılmazsa da, kendisinin Nüremberg'de verdiği ifade, konuşma sırasında geçenlere ait ilk-elden tek belgedir. İçinde gerçek payı vardır.

Hindenburg, durumun gergin olması dolayısıyla, bir çoğunluğun başına geçmemiş, müsamahasız, gürültücü ve disiplinsiz Nasyonal Sosyalistler gibi yeni bir partiye iktidarı teslim etmeyi vicdan bakımından göze alamıyacağı cevabını verdi.

Bu noktaya gelince Hindenburg, biraz heyecanlanarak, son günlerdeki bir takım olaylara değindi: Nazilerle polisler arasında durmadan çatışmalar oluyordu; Hitler'in adamları başka türlü düşünen insanlara karşı zorbaca hareketlere girişiyorlardı; Yahudilere karşı aşırı hareketler ve daha birçok kanunsuzluklar yapılıyordu. Bütün bu olaylar partide kontrol altına alınamıyacak birçok yaban unsurların bulunduğu kanısını kuvvetlendirmişti... Uzun bir tartışmadan sonra Hindenburg Hitler'e öteki partilerle, özellikle sağ ve merkez partileriyle işbirliği yapmaya hazır olduğunu ilân etmesini söyledi ve tek başına iktidarı ele almak fikrinden vazgeçmesini istedi.

Hindenburg, başka partilerle işbirliği yaparak iktidarını gösterebileceğini söyledi. Olumlu sonuçlar elde ettiği takdirde bir koalisyon hükümetinde bile gittikçe artan bir etki kazanabilir ve böyle bir hükümete hâkim olabilirdi. Hindenburg, bir Nasyonal Sosyalist hükümetin iktidarı kötüye kullanabileceği ve bütün öteki görüşleri bastırıp yavaş yavaş yok edeceğini konusundaki yaygın korkuyu ortadan kaldırmak için bunun en iyi yol olduğunu anlattı. Bundan başka Hindenburg, Hitler'le hareketinin temsilcilerini bir koalisyon hükümetine kabul etmeye hazır olduğunu, koalisyon hükümetinin tam oluşumunun yalnızca bir konuşma konusundan ibaret bulunduğunu, ama bütün iktidarı yalnız Hitler'in eline teslim etmek sorumluluğunu alamıyacağını bildirdi... Hitler ise kendisinin öteki parti-

lerle pazarlık eder, ve böylece bir koalisyon hükümeti kurulmasını ister gibi bir duruma sokulmasına kesinlikle karşı koydu.» (9)

Bunun üzerine görüşme hiç bir anlaşmaya varılmadan bitti, ama bitmeden önce hâlâ ayakta duran ibtiyar Cumburbaskanı Nazi liderine sert bir ders verdi. Konuşmadan hemen sonra yayımlanan resmî bildirinin diliyle Hindenburg, “Herr Hitler’in, *Reichstag* seçimlerinden önce verdiği söze aykırı olarak, Almanya Cumhurbaşkanının güveniyle tâyin edilmiş bulunan milî bir hükümeti destekleme durumunda olmadığına teessüf” etmişti. Sayın Cumhurbaşkanına göre, Hitler sözünde durmamıştı, ama ona gelecekte dikkatli olmasını söylemişti. Bildiri az aşağıda şunları söylüyordu: «Cumhurbaşkanı Nasyonal Sosyalist Partinin muhalefetini şövalyece yönetmesinin önemini Herr Hitler’e hatırlattı, vatan ve Alman ulusu karşısındaki sorumluluğunu hiç bir zaman unutmamasını kendisine tenbih etti.»

Hindenburg’un görüşme konusundaki görüşünü ve Hitler’in “devlet kontrolünü tüm ele almak” üzerinde nasıl direndiğini açıklayan bildiri çok çabuk yayımlanmış, böylece Goebbels’in propaganda makinası gafil avlanmış, Hitlerin dâvası yalnız halk arasında değil, Naziler arasında bile oldukça sarsılmıştı. Hitler “iktidarı tüm olarak” ele almak istemediğini, yalnızca Başbakanlığı ve birkaç bakanlığı istediğini boşuna söyleyip durdu. Hindenburg’un sözleri herkesce doğru olarak kabul edildi.

Bu arada, seferber edilmiş olan hücum taburları işi iyice azıtmışlardı. Hitler o akşam liderlerini çağırdı, ve onlarla konuştu. Goebbels şunları yazıyor: «Zor bir iş. Birliklerini birarada tutabilecek mi, kim bilir? Zaferle sarhoş insanlara zaferin ellerinden kaçmış olduğunu anlatmaktan zor bir şey yok.» O gece bizim ufaktefek doktor, Büyük Frederick’in mektuplarını okuyarak dinlenmeye çalışıyor. Ertesi gün tatilini geçirmek üzere Baltık kıyılarına gidiyor. «Partili arkadaşlar

arasında büyük bir umutsuzluk var,» diye yazıyor. Odasından çıkıp onlarla konuşmak bile istemiyor. «Hiç olmazsa bir hafta politikadan sözedildiğini duymak istemiyorum. İstedğim yalnızca güneş, ışık, hava ve huzur.»

Hitler de aynı havayı almak ve yakın geleceği düşünmek üzere Obersalzberg'e çekilmişti. Goebbels'in dediği gibi, "ilk büyük fırsat kaçırılmıştı" Danzig'deki Nazi lideri Hermann Rauschning Hitler'i görmeye geldiği zaman onu dağbaşında kötü kötü düşünür buldu. Hitler kendisine, «Haşın olmalıyız,» dedi ve Papen aleyhine uzun bir nutuk çekti. Ama umudunu yitirmemişti. Zaman zaman sanki Başbakanmış gibi konuşuyordu. «Benim görevim Bismarck'ınkinden zor,» diyordu, «ben önündeki millî görevleri çözmeye başlamadan önce bir millet yaratmak zorundayım.» Ama ya Papen'le Schleicher'in kuracakları bir askerî diktatörlük yönetimi Nazi Partisini kapatırsa? O zaman ne olacaktı? Hitler, birdenbire Rauschning'e, Milletler Cemiyetinin himâyesinde bir şehir devleti olan Danzig'in Almanya ile suçlu iadesi anlaşması olup olmadığını sordu. Rauschning soruyu birdenbire anlamadı, ama sonradan Hitler'in kendisine kaçacak bir yer aradığı anlaşıldı (10). Goebbels güncesinde, «Führer'in yakalanacağı söylentileri doluyor,» diyor. Cumhurbaşkanı ile Papen ve Schleicher hükümeti tarafından hükümetten uzaklaştırıldığı ve partinin kanun dışı ilân edilmesinden korkulduğu bir sırada bile Hitler kendi "kanun" yolu politikasına bağlı kaldı. S.A.'ların darbe yapacağı sözlerini durmadan yalanladı. Yalnız ara sıra umutsuzluğa düştüğü zamanlarda amacına kuvvet yoluyla ve Parlâmentoda çoğunluğu kazanmakla değil, Schleicher'le Papen'i iktidara getiren yoldan, yani perde arkasında entrika çevirmek yoluyla varabileceğini düşünüyordu.

Hitler bu konuda bir örnek vermekte gecikmedi. 25 Ağustos'ta Goebbels Berchtesgaden'de kendisiyle görüştü ve not defterine şunları yazdı: «Merkez Partisiyle ilişki kurmalıyız. amacımız sadece karşıımızdakilere baskı yapmak.» Ertesi gün

Goebbels yeniden Berlin'e dönmüştür. Schleicher'in "merkezle ilişki kurmak istediklerinden" çoktan haberdar olduğunu öğreniyor. Emin olmak için ertesi gün Generali görmeye gidiyor. Schleicher'in Hitler'le Katolik Merkezin birleşme ihtimalinden korktuğunu sanıyor, çünkü *Reichstag*'da bu iki parti birlikte salt bir çoğunluk sağlayabilmektedirler. Goebbels Schleicher için şunları yazıyor: «Bu adamın neyi doğru, neyi yanlış söylediğini bilmiyorum.»

Goebbels'in dediği gibi, Papen hükümeti üzerinde bir baskı yapmaktan başka amacı olmayan Merkez Partisi ile ilişki kurma teşebbüsü *Reichstag*'da garip bir olayla sonuçlandı. Bu olay stüvari Başbakan için sonun başlangıcıydı. Parlâmento 30 Ağustosta toplandığı zaman Merkezçiler, Nazilerin *Reichstag* Başkanı adayı olarak gösterdikleri Goering'e Nazilerle birlikte oy verdiler. *Reichstag* 12 Eylülde yeni çalışma dönemine başladığında bir Nasyonal Sosyalist ilk oturuma başkanlık etti. Goering bu fırsattan elinden geldiğince yararlandı. Başbakan von Papen, toplantıya gelmeden önce Cumhurbaşkanı Meclisin dağıtılması için bir kararname imzalatmıştı. Tarihte ilk defa, *Reichstag*'ın dağıtılması kararı daha işe başlamadan alınmıştı. Ama von Papen bu kararı ilk toplantıya getirmeyi ihmal etti. Komünistlerin hükümet için verecekleri güvensizlik oyuna Milliyetçi milletvekillerinden birinin, öteki partilerle anlaşarak, itiraz edeceğinden emin olduğu için yanına hükümet programının ana hattını anlatan söylevi almıştı. Altı yüz üyeden bir tekinin itirazı oylamayı ertelemeye yetiyordu.

Oysa Komünist Partisi lideri Ernst Torgler gündemde değişiklik yapılmasını öngören önergesini verince ne bir milliyetçi milletvekili ne de başka biri kalkıp itiraz etmedi. Sonunda Frick, Naziler adına yarım saatlik bir ara istedi.

Papen hatıralarında, «Durum çok nazikti,» diyor, «ve ben gâfil avlanmışım.» Dağıtma kararını getirmek üzere Başkanlığa hemen bir hademe gönderdi.

Bu sırada Hitler, caddenin karşısındaki *Reichstag* Başkanlık sarayında partisinin meclis gurubu ile toplantı yapıyordu. Naziler ne yapacaklarını bilmiyorlardı, şaşırmışlardı. Milliyetçilerin, oylamayı ertelemek için bir harekete geçmemekle, kendilerine ihanet ettiklerini sanıyorlardı. Şimdi Hitler'in partisi de Papen hükümetini devirmek için oyunu Komünistlerle birlikte Komünist önergesinden yana kullanacaktı. Hitler bu tatsız işbirliğinin acı sonuçlarına katlanmaya karar verdi. Kendi milletvekillerine Komünist önergesinden yana oylarını kullanmalarını ve Başbakan *Reichstag*'ı dağıtmadan önce Papen hükümetini devirmelerini emretti. Bunu yapmak için Goering, Başkan olarak, elbette ki bazı parlamento hilelerine başvuracaktı. Bu eski hava kahramanı, bu gözüpek ve yetenekli kişi, ilerde daha büyük alanlarda da göreceğimiz gibi, tam bu işin adamıydı.

Parlamento yeniden toplandığı zaman Papen geleneksel kırmızı çanta ile ortaya çıktı. Çantada acele getirtmiş olduğu Parlâmentoyu dağıtma kararı vardı. Ama kararı okunak için kürsüye çıkmak isteyince *Reichstag* Başkanı kendisini görmemezlikten geldi. Kıpırmızı kesilen von Papen kararı havada salıyor, bütün Parlâmentoya gösteriyordu. Goering'ten başka herkes bunu görüyordu. Goering gülmeyen yüzü başka yanlara bakmaktaydı. Sonra Goering oylamaya geçilmesini istedi. Bir tanığın sonradan anlattığına göre, Papen'in yüzü hiddetten kıpkırmızıyken bembeyaz olmuştu. Papen Başkanın kürsüsüne koştu ve dağıtma kararnamesini kürsüsünün üzerine attı. Goering hiç aldırış etmedi ve oylamaya geçilmesini emretti. Papen hiçbirisi Parlâmentoya dahil olmayan bakanlarıyla birlikte salondan çıkıp gitti. Milletvekilleri oylarını kullandılar: 32'ye karşı 513 oyla hükümet devrildi. Başkan masasının üzerine hiddetle atılmış kâğıt parçası o zaman Goering'in gözüne ilişti. Kâğıdı alıp bütün meclise okudu ve Anayasaya uygun bir çoğunluğun oyu ile yerinden atılmış bir Başbakan tarafından imzalandığı için hiç bir geçerliği olmadığını söyledi.

Bu komik olaydan Almanya'da hangi unsurların kazandığı, hangi unsurların kaybettiği, ve ne kadar kazanıp ne kadar kaybettiği, hemen belli olmadı. Yalnız çitkırıldım Papen'in alay konusu olduğu kesindi; ama Elçi François - Poncet'nin dediğı gibi, Papen zaten her zaman dostlarının alay konusu olmuştu. Sonra *Reichstag*, Almanların ezici bir çoğunlukla Hindenburg'un kukla kabinesine karşı olduğunu açıkça göstermişti. Ama bu olay halkın parlamento sistemine olan güvenini de biraz daha sarsmış değil miydi? Nazilere gelince, onlar da sorumsuzluklarını bir çaha göstermemiş, amaçlarına varmak için Komünistlerle bile anlaşmaya hazır olduklarını ortaya koymamışlar mıydı? Bundan başka, yurttaşlar artık seçimlerden bıkmamışlar mıydı ve Naziler de bir yıl içinde yapılacak dördüncü yeni seçimde oy kaybetme ihtimaliyle karşılaşmamışlar mıydı? Gregor Strasser, hattâ Frick, partinin böyle bir tehlike karşısında bulunduğu ve bunun parti için bir felâket olabileceğı kanısındaydılar.

Hitler ise, o gece Goebbels'iu yazdığına göre, "çok nes'eliydi. Açık ve yanılmaz bir karar daha" vermişti.

Reichstag, dağılma kararını kabul etti. Yeni seçimlerin 6 Kasım'da yapılması kararlaştırıldı. Bu seçimin Naziler için birtakım zorlukları vardı. Her şeyden önce, Goebbels'in dediğı gibi, halk siyasi söylevlerden ve propagandadan bıkmıştı. 15 Ekim tarihli günceğinde de kabul ettiğı gibi, partililer bile "bu bitmez tükenmez seçimler yüzünden çok sinirli" olmuşlar, "çok çalışmış, yorulmuşlardı..." Bir de para zorlukları vardı. Büyük ticaret ve banka çevreleri kendilerine birtakım tâvizler vermiş olan Papen'i desteklemeye başlamışlardı. Funk'un uyardığı gibi, Hitler'in Hindenburg'la işbirliğini reddetmesinden ve gittikçe daha sola kayarak — meselâ *Reichstag* olayında — Komünistlerle bile işbirliğine kadar gitmesinden ötürü,

partiye karşı güvenlerini gittikçe kaybediyorlardı. Goebbels durumu 15 Ekim tarihli güncesinde şöyle belirtiyor: «Para bulmak çok güç. Bütün 'malsahibi, okumuş' baylar hükümeti destekliyor.»

Seçimlerden bir kaç gün önce Komünistlerin Berlin nakliye işçileri arasında düzenledikleri bir grevde Naziler Komünistlerle işbirliği yapmıştı. Sendikalar ve Sosyalistler bu greve karşıydı. Bu davranış partinin seçim kampanyasında son bir çıkış yapması için gereken para kaynağını kurutmuş, iş adamları yardımlarını kesmişlerdi. Goebbels 1 Kasım'da acıklı acıklı dert yanıyor: «Parasızlık kronik bir hastalık haline geldi. Büyük bir kampanyayı gerçekten yürütecek paramız yok. Birçok burjuva çevreleri greve katılmamızdan korktular. Birtakım parti arkadaşlarımız bile şüpheye düştüler.» Seçimler arifesinde, 5 Kasım'da, güncesindeki yazı: «Son saldırı. Parti yenilgiye karşı son bir çıkış yapıyor. Son dakikada 10,000 mark bulabildik. Bu para Cumartesi öğleden sonra yapılacak kampanyada barcanacak. Biz elimizden geleni yaptık. Artık iş kadere kaldı.»

Kader ile Alman seçmeni, 6 Kasım'da, birçok şeylere karar vermiş olduğunu gösterdi. Ancak, ne kaderin ne de seçmenin verdiği karar, parçalanmakta olan Cumhuriyetin geleceğini tâyin edecek kadar kesin değildi. Naziler iki milyon oy kaybettiler. *Reichstag*'daki sayıları 34 azalarak 196'ya düştü. Komünistler bir milyon oyun dörtte üçünü elde ettiler ve Sosyal Demokratlar aynı sayıda oy kaybetti. Sonuç olarak Komünistlerin milletvekili sayısı 89'dan 100'e çıktı, Sosyalistlerin ise 133'den 121'e düştü. Hükümeti destekleyen tek parti, Alman Milliyetçi Partisi, aşağı yukarı bir milyon fazla oy kazandı. Bu oyları elbetteki Nazilerden almıştı. Milletvekilleri sayısı da 37'den 52'ye çıkmıştı. Nasyonal Sosyalistler her ne kadar ülkenin gene en büyük partisi olarak kaldıylarsa da, iki milyon oy kaybı onlar için önemli bir gerileme oldu. Büyük Nazi dalgası ilk olarak geriliyor, çoğunluk noktasından epice

uzaklaşıyordu. Yenikmezlik masalı yıkılmıştı. Hitler iktidar pazarlığı için Temmuzdakinden daha zayıf durumdaydı.

Bunu anlayan Papen, Hitler'e karşı beslediği "kişisel antipatisini" bir kenara atarak 13 Kasım'da bir mektup yazdı ve onu "durumu tartışmaya" çağırdı. Ama Hitler verdiği cevapta o kadar çok şart ileri sürdü ki, Papen Hitler'le anlaşmaya varma umudunu artık bütünüyle yitirdi. Nazi liderinin inadı, hafif, güçsüz Başbakanı hayrete düşürmedi; ama dostu ve akıl hocası Schleicher'in teklif ettiği yeni politika onu hayli şaşırttı. Çünkü bu kaypak saray entrikacısı, önceleri Bruening için olduğu gibi, şimdi Papen'in artık işine yaramadığı sonucuna varmıştı. Bereketli kafasında yeni yeni fikirler filiz veriyordu. İyi dostu Papen'e yol görünmüştü. Cumhurbaşkanı siyasî partilerle, özellikle en büyük parti ile istediği gibi pazarlık edebilmeliydi. Papen kabinesinin çekilmesini istedi. 17 Kasım'da Papen ile kabinesi istifa etti. Hindenburg hemen Hitler'i çağırttı. .

19 Kasım günü yaptıkları görüşme 13 Ağustos'takinden daha az soğuk geçti. Bu kere Başkan, bakanlıklar teklif etti ve karşısındakinin bir saatten fazla yanında kalmasına izin verdi. Hindenburg Hitler'in iki yoldan birini seçmesini istedi: belirli bir program için *Reichstag*'da sürekli bir çoğunluk elde edebileceğine akıl kesiyorsa Başbakan olacaktı, yoksa Cumhurbaşkanı'nın başkanlığında Papen'in kuracağı ve ülkeyi olağanüstü kararnamelerle yönetecek yeni bir kabinede Başbakan Yardımcısı olacaktı. Hitler 21 Kasım'da Başbakanı yeniden ziyaret etti ve Meissner'le mektuplaştı. Ama bir anlaşmaya varılamadı. Hitler Parlâmentoda işe yarar bir çoğunluk sağlayamazdı, Merkez Partisi, diktatörlüğe gitmemesi şartıyla, kendisini desteklemeye razı olmuştu ama, Hugenberg Milliyetçilerin işbirliğini geri almıştı. Bu yüzden Hitler Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle ülkeyi yönetecek bir kabinede Başbakan olmakta direndi. Başkan bunu kabul edemezdi. Eğer böyle bir kahine kurulması gerekiyorsa Cumhurbaşkanı bu

kabinenin başına dostu Papen'i getirmeyi tercih ederdi. Meissner'in Hindenburg adına gönderdiği mektupta Hitler'e böyle bir mevkiin verilemeyeceği, "çünkü böyle bir kabinenin bir parti diktatörlüğü haline geleceği..." bildiriliyordu. Hindenburg, «Ettiğim yemin karşısında ve vicdanımın sesine uyarak böyle bir sorumluluğu yüklenemem,» diyordu. (11)

İhtiyar Feld - Mareşal birinci noktada ikinci noktadan daha çok ileriye görmüştü. Başbakanlık kapısını bir daha çalmış olan Hitler'in suratına önce hafifçe aralanan kapı şimdi birdenbire kapanmıştı.

Papen'in istediği de buydu, 1 Aralık akşamı Schleicher'le birlikte Hindenburg'u görmeye gittikleri zaman yeniden Başbakan tâyin edileceğinden emindi. Dalavereci generalin bir takım yeni dolaplar çevirdiğini sanmıyordu. Oysa Schleicher Strasser'le konuşmuş, Nazilere Papen'in hükûmetine katılmazlarsa kendisinin kuracağı bir kabineye girmelerini tavsiye etmişti. Bunun üzerine Hitler Generalle konuşmak üzere Berlin'e çağırılmıştı. Alman basınında geniş çapta anlatıldığına ve sonradan birçok tarihçiler tarafından da kabul edildiğine göre, Hitler geceleyin Münih'den Berlin'e kalkan trene binmiş, ama geceyarısı Jena'da Goering tarafından trenden indirilmiş ve Nazi liderleriyle bir toplantı yapmak üzere Weimar'a çıkarılmış. Olayın Naziler tarafından anlatılan şekli daha doğru olsa gerek. Goebbels'in 30 Kasım tarihli günçesine göre, Hitler'e hemen Berlin'e gitmesini bildiren bir telgraf gelmiş, ama Schleicher kendisini beklerken, o, Weimar'a gidip arkadaşlarıyla konuşmaya karar vermiş. Arkadaşları Thuringia seçim kampanyasını açmak üzere orada bulunuyorlarmış. 1 Aralıkta yapılan ve beş büyük liderin, yâni Goering, Goebbels, Strasser, Frick ve Hitler'in bulunduğu bu toplantıda büyük anlaşmazlıklar çıkmış. Strasser, bir Schleicher kabinesine göz yumulmasından yanaymış. Kendisi şahsen kabineye katılmalarını bile istiyor, Frick de onu destekliyormuş. Goering'le

Goebbels ise böyle bir tutuma şiddetle karşıymışlar. Hitler de onlardan yanaymış. Ertesi gün Hitler Schleicher'in göndermiş olduğu Binbaşı Otto adında birine Generalin Başbakanlığı kabul etmemesini tavsiye etmiş. Ama çok geç kalmıştı.

Papen, Schleicher'in, arkasından çevirmekte olduğu dokümanların hiç farkında olmamıştı. 1 Aralıkta Cumhurbaşkanıyla yaptığı konuşmanın başında, gelecek için düşündüklerini olduğu gibi anlattı. Başbakan olarak ülkeyi kararnamelerle yönetmekte devam edecek ve "Anayasayı değiştirinceye" kadar *Reichstag*'a dokunmıyacaktı. Aslında Papen, ülkeyi yeniden İmparatorluk günlerine götürecektir ve yeniden tutucu sınıfların egemenliğini sağlayacak bir anayasa "tâdilâtı" istiyordu. Kendisi, gerek Nuremberg mahkemesi sırasında ve gerekse hâtıralarında, tekliflerinin "Cumhurbaşkanını Anayasayı bozmaya" götürdüğünü kabul etmekte ve Hindenburg'a, "ulusun çıkarını Anayasa üzerine ettiği yeminden üstün tutarak durumunu haklı" göstereceğini temin ederek, Bismarck'ın da bir kere "ülkenin çıkarı için" aynı şeyi yaptığını söylediğini bildirmektedir. (12)

Papen, Schleicher'in bu teklife hemeu itiraz ettiğini büyük bir hayretle gördü. Schleicher, Cumhurbaşkanının Anayasayı çiğnememe konusunda vermiş olduğu sözü bozmamak istemesinden yararlandı. Başkan mümkünse bundan kaçınmalıydı ve General bunun mümkün olduğu kanısındaydı. Kendisi bir hükümet kuracak olursa bu hükümeti *Reichstag* çoğunluğunun destekliyeceğinden emindi. Strasser'i ve en aşağı altı Naziyi Hitler'den alabileceğine inanıyordu. Onlara orta sınıf partilerini ve Sosyal Demokratları da ekliyebilirdi. Sendikaların bile kendisini destekliyeceğini umuyordu.

Hindenburg bu düşünce karşısında şaşırdı ve sonra Papen'e dönerek yeni bir hükümet kurma çalışmalarına devam etmesini söyledi. «Schleicher'in dili tutulmuş gibiydi,» diyor Papen. Cumhurbaşkanının yanından çıktıktan sonra uzun uzadıya tartışılar, ama bir anlaşmaya varamadılar. Ayrıldık-

ları sırada Schleicher Papen'e, Worms Diyetine giderken Luther'e söylenilen sözü ekledi: «Küçük Papaz, zor bir yol seçtin.»

Papen ne kadar çor bir yol seçtiğini ertesi gün saat dokuzda kabineyi topladığı zaman anladı.

« (Papen diyor ki) Schleicher ayağa kalktı ve Başkanın bana vermiş olduğu görevi uygulamaya imkân olmadığını söyledi. Bu görevi yürütmeye çalışmak ülkeyi anarşiye götürmek olurdu. Polis ve silâhlı kuvvetler herhangi bir genel grev halinde ulaşım ve iâsenin sağlanmasını garanti etmedikleri gibi, herhangi bir iç savaş halinde kanun ve düzeni de sağlayamayacaklardı. Genel Kurmay bu bakımdan bir inceleme yapmış ve Binbaşı Ott'u (raporu hazırlayan) kabinenin emrine vererek kendisini bir rapor hazırlamaya memur etmişti.» (13)

General bunun üzerine Binbaşıyı ortaya çıkardı. Schleicher'in sözleri Papen'i sarsmıştı ama, Binbaşı Ott'un (Ott sonradan Hitler'in Tokyo elçisi oldu) tam zamanında verdiği rapor Papen'i yaktı. Ott yalnızca şunları söyledi: «Federal hükümetin ve ayrı ayrı devlet hükümetlerinin ellerinde bulunan kuvvetlerle hem cephelerin savunulması, hem de Naziler ve Komünistler karşısında düzenin sağlanması mümkün değildir. Bundan ötürü Reich hükümetine, olağanüstü bir durum ilân edilmesinden sakınılması tavsiye olunur.» (14)

Önce Kayzer'i tahtından uzaklaştıran, sonra da Schleicher'in teşvikiyle General Groener'le Başbakan Bruening'i tasfiye eden Ordunun, şimdi de kendisini harcamakta olduğunu Papen büyük bir hayret ve acıyla gördü. Bu haberleri vermek üzere hemen Hindenburg'a koştu. Başkanın Schleicher'i Savunma Bakanlığından uzaklaştıracağını ve kendisini Başbakanlıkta bırakacağını umuyordu. Nitekim bunu kendisine teklif de etti.

Yaman ihtiyar Cumhurbaşkanı, «Sevgili Papen'im» diye cevap verdi, «eğer fikrini değiştirirsem bana çok kızma. Fazla ihtiyarım ve bir iç savaşın sorumluluğunu üzerime alamıya-

cak kadar yorgunum. Tek umudumuz bir kere de Schleicher'e talihini denetmektir.»

Papen, Hindenburg'un gözlerinden “iki büyük yaş damlası” indiğini yeminle söylüyor. İki saat sonra yerinden atılan Başbakan masasını temizlerken kendisine Hindenburg'un fotoğrafı getirildi. Hindenburg fotoğrafın üzerine, “*Ich hatt einen Kameraden!*” diye yazmıştı. Ertesi gün Başkan kendi el yazısıyla yazılmış bir mektup gönderdi. Mektupta Papen'i mevkiinden uzaklaştırmakla “kalbinde büyük bir keder” duyduğunu bildiriyor ve kendisine olan güveninin “sarsılmadığını” tekrar ediyordu. Çok doğrudu bu; nitekim doğru olduğu az sonra anlaşılacaktı.

Kurt von Schleicher 2 Aralıkta Başbakan oldu. 1890'da Bismarck'dan sonra Başbakan olan General Kont Georg Leo von Caprivi de Caprara de Montecuccoli'denberi bu mevkie gelen ilk generaldi. Schleicher'in çevirdiği korkunç dolaplar, nedenlerini pek az bildiği iktisadi buhran en yüksek noktasına çıktığı bir sırada, kendisini sonunda bu yüksek yere ulaştırmıştı; yıkmak için bütün gücüyle çalıştığı Weimar Cumhuriyeti bu sırada artık dağılıyordu; elinde oynayıp durduğu Başkan bile artık ona güvenmiyordu. Günlerinin sayılı olduğunu, ondan başka, herkes görüyordu. Hele Naziler buna iyice emindiler. Goebbels'in 2 Ocak tarihli güncesinde şu kayıtlar var: «Schleicher Başbakan oldu. Uzun sürmez.»

Papen de aynı kanıdaydı. İncinen gururu ona acı veriyor, sonradan hâtıralarında “dost ve halef” diye andığı kimseye karşı büyük bir intikam duygusu besliyordu. Schleicher, Papen'i uzaklaştırmak için Paris elçiliğini teklif etti, ama Papen kabul etmedi. Papen'in dediğine göre, Başkan kendisini Berlin'de “elinin altında” bulundurmak istiyordu. Berlin kaşerlenmiş entrikacıya karşı kendi entrika ağlarını örebileceği en iyi yerdi. Bir örümcek kadar çalışkan ve hareketli olan Papen hemen paçaları sıvadı. Karışıklıklar içinde geçen 1932 yılının son günleri yaklaşırken Berlin'de bin bir çeşit dolap dö-

nüyordu. Papen ile Schleicher'in guruplarından başka Cumhurbaskanı Sarayında bir gurup vardı. Hindenburg'un oğlu Oskar'la Devlet Sekreteri Meissner bu gurup adına Başkan sandalyasının ardında birtakım işler çevirmekteydiler. Bir başka dolap da Kaiserhof otelinde dönuyordu. Bu otelde Hitler'le arkadaşları hem iktidar için birtakım kumpaslar kuruyorlar, hem de birbirlerinin ayaklarının altına karpuz kabuğu koyuyorlardı. Az sonra, 1933 Yılbaşı gününde, örülen entrika ağırları o kadar birbirine karıştı ki, kimin kime hizmet ettiğı anlaşılmaz bir hale geldi. Ama hepsi de az sonra ortaya çıktı.

CUMHURİYETİN SON BAŞBAKANI: SCHLEICHER

Schleicher bir keresinde kulağı delik Fransız elçisinin bulunduğu bir yerde şu sözleri söylemiş: «İktidarda yalnızca elli yedi gün kaldım ve her kaldığım gün de elli yedi kere ihanete uğradım. Rica ederim bana bir daha 'Alman bağıllığından' söz etmeyin!» (15). Meslek hayatı ve çevirdiğı işler kendisini bu konuda gerçekten söz sahibi bir adam yapmıştı.

Başbakanlıkta ilk işi Gregor Strasser'e Almanya Başbakan Yardımcılığı ve Prusya Başbakanlığını teklif etmek oldu. Hitler'i kabinesine alamayınca Strasser'e bir yem atarak Nazileri parçalamayı deniyordu. Başarıya ulaşacağına inanmasını gerektiren birtakım nedenler vardı. Strasser partinin iki numaralı adamıydı, ve millî sosyalizme inanan solcu unsurlar arasında Hitler'den daha çok seviliyordu. Parti örgütünün lideri olduğundan bütün taşra ve mahallî liderlerle ilişki kurmuştu. Onları kendisine sıkıca bağlamış gibi görünüyordu. Strasser Hitler'in hareketi bir çıkmaza sokmuş olduğu kanısındaydı. Partinin ateşli elemanları Komünistlere yanaşıyordu. Partinin kendisi de para bakımından iflâs etmişti. Fritz Thyssen, Kasım ayında, partiye daha fazla para yardımıyla bulunamayacağını söylemişti. Binlerce parti memurunun maaşını karşılayacak ya da partiye yalnız haftada iki buçuk mil-

yona malolan S.A.'ları besliyecek para yoktu. Güneş Nazi yayınlarını basan basımevleri, ödenmemiş faturaların bedelleri verilmedikçe baskıları durduracaklarını bildirmişlerdi. Goebbels 11 Kasım tarihli güncesinde bu konuya değiniyor: «Berlin örgütünün para durumu kötü. Ellerin de borçlar ve ödenecek senetlerden başka bir şey yok.» Aralık ayında parti maaşlarının azaltılacağına üzülüyor. Sonunda, 3 Aralıkta, Thüringia'da yapılan mahallî seçimler, Nazi'lerin yüzde 40 oy kaybettiğini gösterdi. Aynı gün Schleicher, Strasser'i konuşmaya çağırmıştı. Nazilerin hiç bir zaman seçimde iktidara geçmeyeceği, hiç olmazsa Strasser tarafından, açıkca anlaşılıyordu.

Bundan ötürü Hitler'i "ya hep ya hiç" politikasından vazgeçirmeye ve Schleicher'in koalisyonuna katılarak iktidarı olabildiği kadar ele almaya zorladı. Aksi halde partinin dağılacağından korkuyordu. Strasser bu tutumun üzerinde aylardan beri duruyordu. Goebbels'in yaz ortasından Aralık ayına kadar yazılmış güncelerinde hep Strasser'in Hitler'e "bağlılığı" olmadığından acı acı sözedilmektedir.

5 Aralıkta Berlin'deki Kaiserhof otelinde liderler arasında yapılan bir toplantıda gürültü koptu. Strasser, Nazilerin hiç olmazsa Schleicher hükûmetine "ses çıkarmamalarını" istedi. *Reichstag*'da parti grubunun başkanı olan Frick kendisini destekledi. Frick, Nazi milletvekillerinin, Hitler'in bir seçime daha gitmesi halinde yerlerini ve maaşlarını kaybedeceklerinden korktuklarını biliyordu. Goering'le Goebbels, Strasser'e şiddetle saldırdılar ve Hitler'i kendi yanlarına çektiler. Hitler, Schleicher rejimine "ses çıkaracak" tı; ancak, sonunda, bu rejimle görüşmeler yapmaya yine hazırды. Bu iş için Goering'i tâyin ediyordu. Goebbels'in açıkladığına göre Hitler Strasser'in iki gün önce Başbakanla özel olarak görüştüğünü işitmişti. Ayın yedisinde Kaiserhof'ta Hitler ile Strasser arasında bir konuşma oldu. Konuşma büyük bir kavgayla bitti. Hitler, en büyük yardımcısını, kendisini arkadan vurmakla,

partinin liderliğinden atmaya çalışmak ve Nazi hareketini parçalamakla suçladı. Strasser bütün bu suçlamaları şiddetle reddetti. Kendisine her zaman bağlı kalmış olduğunu yemin ederek söyledi; ama o da Hitler'i partiyi felakete götürmekle suçladı. 1925'denberi içinde birikmiş bir çok şeylerden söz etmemiş olacak ki, kaldığı Excelsior otelinin arka odalarından birinde Hitler'e bir mektup yazarak bütün bunları da bildirdi ve partideki görevlerinden istifa etti.

Ayın sekizinde Hitler'in eline geçen mektup, Goebbels'in söylediğine göre, "bir bomba" etkisi yaptı. Kaiserhof'ta bir ölüm havası esiyordu. Goebbels, «Hepimiz kederli ve sıkındık,» diyor. Hitler'in partiyi kurduğu 1925 yılındanberi yediği en büyük darbeydi bu. Şimdi, iktidarın eşğine geldikleri bir zamanda, en büyük yardımcısı kendisinden ayrılıyor ve onu yedi yıl içinde kurduğu şeylerin hepsini yıkmakla korkutuyordu.

«Akşamleyin (diye yazıyor Goebbels,) Führer bizim eve geldi. Neşeli olmak zor. Hepimizin canı sıkkın, ber şeyden önce partinin dağılma tehlikesi var; bütün çabalarımız havaya gidebilir... Dr. Ley'den telefon geldi. Partinin durumu saatten saate kötüye gidiyor. Führer hemen Kaiserhof'a dönmeli.»

Hitler geceleyin saat ikide Goebbels'i yanına çağırıyor: Strasser bütün olup bitenleri o sabah çıkacak gazetelere anlatmıştır. Gazeteler o saatte caddelerde satılmaya başlamıştır bile. Goebbels Hitler'in tepkisini şöyle anlatıyor:

«İhanet! İhanet! İhanet!

Führer otel odasında saatlerce bir aşağı bir yukarı gidip geldi. Bu ihanet onu canevinden vurdu. Sonunda durdu ve şu nu söyledi: 'Eğer parti dağılacak olursa bütün bunlara bir tabanca kurşunuyla üç dakikada son veririm.'»

Parti dağılmadı, Hitler de kendini vurmadı. Strasser her iki şeyi birden yaptırabilir ve tarihin akışını kökünden değiştirebilirdi, ama tam önemli zamanda su koyuverdi. Frick. Hit-

ler'in izniyle, bütün Berlin'i altüst ediyor, Strasser'i arıyordu. Partiyi felâketten kurtarmak için kavganın şimdilik bir çaresine bakılması kararlaştırılmıştı. Ama bütün bunlardan bıkip usanmış olan Strasser güneye giden bir trene binmiş, tatilini geçirmek üzere güneşli İtalya'ya doğru yol alıyordu. Düşmanın zayıf noktasını bulunca her zaman kendini toparlayan Hitler süratle ve şiddetle saldırıya geçti. Strasser'in kurduğu siyasî örgütü, Kolonya *Gauleiter*'i Dr. Ley ile birlikte kendi üzerine aldı ve Dr. Ley'i kurmayının başkanı yaptı. Strasser'in arkadaşları partiden atıldılar ve bütün parti liderleri Berlin'e çağrıldı; kendilerinden Hitler'e bağlılık bildirisi imzalamaları istendi, onlar da imzaladılar.

Kurnaz Avusturyalı kolaylıkla felâket doğurabilecek zor bir durumdan kendini gene kurtarmıştı. Birçoklarının Hitler'den daha büyük bir adam saydıkları Gregor Strasser çarçabuk hâpı yuttu. Goebbels 9 Aralık güncesinde "ölü bir adam" diyor onun için. Bu sözün doğru olduğu iki yıl içinde, Hitler'in hesaplaşma kararı verdiği sırada, anlaşılacaktır.

10 Aralıkta, General von Schleicher tarafından atlatıldığı günün haftasında, Franz von Papen de kendi entrika ağını kurmaya başlamıştı. Kısa ömürlü kabinesindeki bakanların üye olduğu aristokratlar ve zenginler kulübü Herrenklub'de söylevini verdikten sonra, Baron Kurt von Schroeder'le özel bir görüşme yaptı. Baron, Nasyonal Sosyalist partiye epeyce para yardımında bulunmuş bir bankerdirdi. Kendisinden Hitler'le gizli bir görüşme düzenlemesini rica etti. Papen hâtıralarında bunu Schroeder'in teklif ettiğini söylüyor, ama kendisinin de buna evet dediğini kabul ediyor. Gariip bir rastlantı olarak, Hitler'in ekonomik danışmanı ve iş çevreleriyle ilişki kuran adamlarından Wilhelm Keppler de Nazi lideri adına aynı ricada bulunmuştu.

Birkaç hafta önce birbirine düşman olan iki adam, 4 Ocak sabahı Schroeder'in Kolonya'daki evinde büyük bir gizlilik

içinde bir araya geldiklerini sandılar. Oysa Papen içeri girerken resmi çekilince gışardı, ama ertesi güne kadar bunun önemli bir şey olduğunu pek düşünmedi. Hitler'in yanında Hess, Himmler vardı. Ama Hitler, Schroeder'in çalışma odasına girerken onları salonda bıraktı. Çalışma odasında ev sahibi ve Papen'le iki saat başbaşa kaldı. Görüşme Hitler'in, Başbakanlığı sırasında Papen'in Nazilere karşı takındığı tavırdan yakınmasıyla oldukça kötü bir bava içinde başladı, ama sonunda kendileri ve yurtları için çok önemli olan bir noktaya geldi. Nazi sefi için, bir dönüm noktasıydı bu. İnsanüstü bir çabayla partiyi Strasser olayının korkunç sonuçlarından korumuştı. Günde üç dört toplantıda söz söyleyerek bütün ülkeyi baştanbaşa gezmiş, parti liderlerinin desteğini ve birliğini sağlamıştı. Ama Nazi ruhu söndükçe söniyor ve parti para bakımından iflâs durumuna düşüyordu. Birçok kimseler partinin battığını söylüyorlardı. Goebbels genç duyguyu yılın son haftasındaki güncesinde şöyle yansıtıyor: «1932 bize sonsuz bir talihsizlik getirdi... Geçmiş zordu, gelecek ise karanlık görünüyor; plânlar ve umutlar iyice suya düştü.»

Bu bakımdan Hitler iktidar pazarlığı için, bir önceki yaz ve sonbaharda olduğu kadar elverişli durumda değildi. Ama Papen de değildi. Başbakanlıktan atılmıştı. Bu durumda, düşünceleri, ters yoldan birleşti.

Neler üzerinde anlaştıkları çatışmalı bir konudur. Papen, Nuremberg'deki duruşması sırasında ve hâtıralarında, her zaman Schleicher'e bağlı kaldığını ileri sürerek, yalnızca Generalin hükümetine katılmayı Hitler'e tavsiye ettiğini söylemiştir. Ama Papen'in uzun hilekârlık geçmişini, Nuremberg'de kendisini iyi durumda gösterme gayretini ve sonraki olayları gözönüne alırsak, Nuremberg'de Schroeder'in verdiği değişik ifadeyi daha doğru saymamız gerekir. Banker, Papen'in Schleicher hükümeti yerine bir Hitler - Papen hükümeti kurulmasını ve bu hükümette her ikisinin eşit durumda bulunmasını tavsiye ettiğini açıklamıştır. Ancak:

«Hitler... dedi ki, eğer kendisi Başbakan olursa, hükümetin başı olacaktır; o zaman Papenin adamları, birçok şeyi değiştirmek amacıyla izleyeceği politikaya razı oldukları takdirde, hükümetine bakan olarak girebilirler. Yapılacak değişiklikler, Sosyal Demokratlarla Komünist ve Yahudilerin Amanya'da belhlibaşlı mevkilerden atılması ve kamu hayatında düzenin yeniden sağlanmasıydı. Von Papen'le Hitler prensip olarak anlaşmaya vardılar... Küçük ayrıntıların sonradan tesbit edilmesini ve bunun Berlin'de ya da başka bir elverişli yerde yapılmasını kararlaştırdılar.» (16)

Ve tabii büyük bir gizlilik içinde... Ama, ertesi günün sabahı gazetelerdeki başlıkları görünce Hitler'le Papen hayretler içinde kaldılar. Bütün gazeteler Kolonya toplantısından söz ediyor ve başyazılar Papen'in Schleicher'e oynadığı oyunu anlatıyordu. Kurnaz general, eski ustalığından yararlanarak casuslarını gerekli noktalara yerleştirmişti; bunlardan biri de Schroder'in evine girerken Papen'in resmini çeken fotoğrafçıydı. Bunu Papen sonradan öğrendi.

Hitler, Kolonya'da Papen'le görüştüğü sıra pazarlıktan başka iki şey daha elde etmişti ki bunlar onun için çok önemliydi: Önce, Hindenburg'un Schleicher'e *Reichstag*'ı dağıtma yetkisi vermediğini eski Başbakandan öğrenmişti. Bu demekti ki, Naziler Komünistlerin yardımıyla hükümeti istedikleri anda devirebilirlerdi. Sonra toplantıda, Batı Almanya'daki iş adamlarının Nazi Partisinin borçlarını ödiyebileceklerini gösteren bir hava vardı. Kolonya konuşmasından iki gün sonra Goebbels “siyasî gelişmelerde iyi ilerlemeler” notunu düşünüyor, ama “para durumunun kötülüğü” nden de hâlâ yakınıyor. On gün sonra, 16 Aralıkta, partinin para durumunun “birdenbire temelinden” iyileştiğini söylüyor.

Bu arada Başbakan Schleicher — en hafif deyimle dar görüşlü bir iyimserlik içinde — işe koyulmuş, sürekli bir hükümet kurmaya çalışıyordu. 15 Aralıkta radyoda halkla bir ocakbaşı sohbeti yaptı. Bir general olduğunu unutmalarını dinleyicilerinden istedi ve onlara, “ne kapitalizmi ne de sos-

yalizmi" tuttuğunu "özel ekonomi ya da plânlı ekonomi gibi kavramların dehşetlerini yitirdiğini" söyledi. Başlıca görevinin işsizlere iş bulmak ve ülkeyi yeniden ekonomik bakımdan ayağa kaldırmak olduğunu anlattı. Vergiler arttırılmayacak, ücretler artık indirilmiyecekti. Gerçekten de, Papen'in son olarak yapmış olduğu ücret ve yardım indirimlerini kaldırdı. Bundan başka, Papen'in büyük toprak sahiplerinin çıkarına olmak üzere koyduğu tarım kotalarına son vererek, onun yerine doğudaki iflâs etmiş Junker malikanelerinden 800,000 dönüm toprağı alıp 25,000 köylü ailesine vermeyi öngören bir plâni uygulamaya çalışıyordu. Aynı zamanda, kömür ve et gibi ana maddelerin fiyatları da sıkı bir kontrole tâbi tutulacak, yükselmeleri önlenecekti.

Schleicher'in o zamana kadar karşı koyduğu ya da hiç önemsemediği halk kitlelerini elde etmek için yaptığı bir çıkıştı bu. Schleicher bundan sonra sendika liderleriyle konuşmalar yaptı. Liderlerde, sanki örgütlü işçilerle Orduyu ülkenin gelecekteki iki temel taşı yapmayı düşünüyormuş gibi bir izlenim yaratmaya çalıştı. Ama işçiler hiç güvenmedikleri bir adamın oyununa gelmediler, onunla işbirliği yapmadılar.

Öte yandan, sanayicilerle büyük toprak sahipleri de yeni Başbakanın programına karşı ayaklandılar, bu programın Bolşevizmden başka bir şey olmadığını ilân ettiler. İş adamları Schleicher'in sendikalarla birdenbire dost olmasından pirelenmiştiler. Büyük malikâne sahipleri de tarım yardımının azalmasına ve doğuda iflâs etmiş malikânelerin dağıtılması plânına kızmış, köpürmüşlerdi. 12 Ocakta, büyük çiftlik sahiplerinin derneğı *Landbund*, hükümete şiddetle saldırdı. İçlerinden ikisi Nazi olan dernek liderleri projeyi protesto etmek için Cumhurbaşkanına çıktılar. Artık kendisi de malikâne sahibi bir Junker olan Hindenburg, Başbakanından hesap sordu. Schleicher'in buna verdiği karşılık, *Osthilfe* (Doğu Yardımı) kredileri konusunda *Reichstag* tarafından hazırlanmış bir ra-

poru yayımlamakla tehdit etmek oldu. Bu skandal, herkes biliyordu ki, ödenmeyen hükümet “kredileri” yle zenginleşen yüzlerce eski Junker ailesini ilgilendirdiği gibi, dolaylı olarak Başkanın kendisini de ilgilendiriyordu; çünkü kendisine hediye edilmiş olan Doğu Prusya malikânesini miras vergisinden kaçırmak için malikâne kanunsuz olarak oğlu üzerine kaydet-tirilmişti.

Sanayicilerle toprak sahiplerinden yükselen gürültülere ve sendikaların soğuk davranışlarına rağmen Schleicher herşeyin iyi gittiğine inanarak işine devam ediyordu. 1933 Yılı başı günü kabine üyeleriyle birlikte yaşlı Cumhurbaşkanı ziyareti etti. Başkan kendilerine teşekkür etti ve “en büyük zorlukların atlatılmış olduğunu, ileriye doğru giden yollarının açıldığını” söyledi. 4 Ocakta, Papen ile Hitler Kolonya’da görüşürlerken, Başbakan İtalya tatilinden yeni dönmüş olan Strasser’e Hindenburg’tan bir randevu aldı. Bir iki gün sonra Cumhurbaşkanı gören iki numaralı eski Nazi lideri Schleicher’in kabinesine katılmak istediğini bildirdi. Bu davranış Naziler arasında büyük şaşkınlık yarattı. Naziler o sırada küçük Lippe devletinde toplanmışlardı. Führer’in Papen’le pazarlık durumunu daha iyileştirmek için Hitler’le başlıca yardımcıları mahallî seçimde büyük bir zafer elde etmeye çalışıyorlardı. Goebbels 13 Ocak gece yarısı Strasser hakkında kötü haberi Goering’in getirdiğini, parti şeflerinin bütün gece bu işi konuştuklarını, ve hepsinin, Strasser’in kabineye katılması halinde bunun parti için ne kadar büyük bir gerileme olacağı konusunda anlaştıklarını anlatır.

Schleicher de öyle düşünüyordu. Avusturya Adalet Bakanı Kurt von Schuschnigg 15 Ocakta kendisini ziyaret ettiği zaman ona şunları söylemişti: «Herr Hitler artık bir problem değildir; artık bareketi siyasi bir tehlike olmaktan çıktı; ve bütün problem çözüldü; artık geçmişe ait bir olay bu.» (17)

Ama ne Strasser, ne de bir gün önce, yâni ayın on dördünde, Hindenburg’a söz veren Milliyetçi Parti lideri Hugent-

berg kabineye katıldılar. Her ikisi de az sonra Hitler'e döndüler. Strasser açıkta kaldı, Hugenberg'in dönüşü daha başarılı oldu. 15 Ocakta, Schleicher Hitler'in sonunun geldiğini Schuschnigg'e sevine sevine anlatırken, Naziler Lippe seçiminde mahallî bir başarı elde ettiler. Aslında pek de büyük bir başarı sayılmazdı bu. Seçime katılanların sayısı 90,000'di. Naziler 38,000 oy kazanmışlardı, yâni genel oy sayısının yüzde 39'unu elde etmişler, böylece eskisine göre yüzde 17 kadar bir artış sağlamışlardı. Ama başta Goebbels olmak üzere, Nazi liderleri "zafer" yaygaraları kopardılar ve bu gürültü tutucuları epeyce etkiledi. Hindenburg'un arkasındaki adamların en önemlilerinden Devlet Sekreteri Meissner ile Başkanın oğlu Oskar da etkilenenler arasındaydı.

Bu iki zat, 22 Ocak akşamı Cumhurbaşkanlığı Sarayından usulca çıktılar, bir taksiye bindiler. Meissner'in söylediğine göre, dikkati çekmek istemiyorlardı. O zamana kadar bilinmeyen bir Nazinin banliyödeki evine gittiler. Bu adam Papen'in eski dostlarından Joachim von Ribbentrop'tu. Her ikisi de savaşta Türkiye cephesinde bulunmuşlardı. Burada iki ziyaretçiyi Papen, Hitler, Goering ve Frick karşıladı. Meissner'e göre, Oskar von Hindenburg o geceye kadar Nazilerle herhangi bir alışverişe girişmek istemiyordu. Hitler bunu belki de biliyordu; onun için kendisiyle "başbaşa" konuşmak istedi ve Meissner genç Hindenburg'un bu teklifi kabul ettiğini hayretle gördü. Hitler delikanlıyla başka bir odaya çekilerek orada bir saat kadar kaldı. Hitler'in, pek zeki sayılmayan ya da kuvvetli bir karakteri olmadığı söylenen gence neler söylediği hiç bir zaman açıklanmamıştır. Nazi çevrelerinde Hitler'in bu konuşmada hem teklifler ileri sürdüğü, hem de tehditler savurduğu kanısı vardır. Özellikle *Osthilfe* skandalinde Oskar'ın vergi kaçakçılığının açıklanması Hitler'in savurduğu tehditler arasında olabildi. Birkaç ay sonra Hindenburg ailesinin Neudeck'teki mallarına beş bin dönümlük daha vergiden muaf toprak eklendiği ve 1934 Ağustosunda Oskar'ın Orduda al-

baylıktan birdenbire tuğgeneralliğe terfi ettirildiği düşünülecek olursa, bu konuşmada Hitler tarafından yapılan tekliflerin neler olduğu pek iyi anlaşılır.

Her ne olursa olsun Hitler'in, Hindenburg'un oğlu üzerinde büyük bir etki yaptığı kesindi: Meissner sonradan Nuremberg'de verdiği ifadede, «Takside geri dönerken,» diyor, «Oskar hiç sesini çıkarmıyordu. Söylediği tek söz elinden bir şey gelmiyeceği oldu: Naziler hükümete alınacaklardı. Hitler'in onu avucunun içine aldığını anladım.»

Şimdi bütün iş, bir yolunu bulup babasını da elde etmektir. Daha güç bir işti bu. Bütün bunaklığına rağmen, ihtiyar Feld-Mareşal'in granit gibi sert karakteri yumuşamamıştı. Onu elde etmek elbetteki çok daha güçlü, ama imkânsız değildi. Bir arı gibi çalışan Papen, ihtiyar adamı hergün durmadan işliyordu. Ve bütün kurnazlığına rağmen Schleicher'in yavaş yavaş ucuruma doğru gittiği kolayca görülüyordu. Nazileri ne kendi yanına çekebilmiş, ne de onları parçalayabilmişti. Milliyetçilerden, Merkezden ya da Sosyal Demokratlardan da bir destek sağlayamamıştı.

Bunun üzerine 23 Ocakta Hindenburg'u görmeye gitti ve *Reichstag*'da bir çoğunluk elde edemediğini kabul ederek, Parlâmentonun dağıtılarak Anayasanın 48'inci maddesi gereğince ülkenin olağanüstü kararnamelerle yönetilmesini istedi. Meissner'e göre General, aynı zamanda *Reichstag*'ın "geçici olarak kaldırılmasını" teklif etti ve hükümetini "bir askerî diktatörlük haline getireceğini" açıkça söyledi (18). Schleicher, dolambaçlı plânlarına rağmen, Papen'in Aralık başındaki durumundan daha zor bir duruma düşmüştü, ama şimdi roller değişmişti. O zaman Papen olağanüstü yetkiler istemiş, Schleicher buna karşı gelmiş ve Nazilerin yardımıyla bir çoğunluk hükümeti kurmayı teklif etmişti. Şimdi ise diktatörlük üzerinde direnen kendisiydi. Kurnaz tilki Papen ise *Reichstag*'da bir çoğunluk sağlayacak hükümeti kurmaya Hitler'i razı edeceğini Cumhurbaşkanına temin ediyordu. Bütün bunlar her

yalancı ve entrikacının yaptığı dönüşlerdi!

2 Aralıkta Papen'i yerinden atmak için ileri sürdüğü nedenleri Schleicher'e hatırlatan Hindenburg, aynı nedenlerin o gün için de geçerli olduğunu söyledi. Kendisine *Reichstag*'a dönerek çoğunluk sağlama işine devam etmesini emretti. Schleicher hapi yutmuştu, bunu kendisi de biliyordu. İşin içyüzünü bilenler de bu durumdan haberdardılar. Bunu bilenlerden biri Goebbels'di; ertesi gün şu yorumu yapıyordu: «Schleicher herhangi bir anda düşebilir, ve arkasından başkalarını da sürükleyebilir.»

Sonunda düşmek zamanı geldi ve 28 Ocakta Cumhurbaşkanı'nın yanına çıkarak kendisine hükümetinin istifasını resmen verdi. Hindenburg hayal kırıklığına uğramış Generale, «Bir ayağım çukurda, bu davranışından dolayı sonradan Tanrının yanında pişman olmayacağımdan emin değilim,» dedi. Schleicher de, «Bu güvensizlik hareketinizden sonra, efendim, ben sizin pek Tanrının yanına gideceğinizi sanmıyorum,» cevabını verdi ve Alman tarihinden çarçabuk silinip gitti. (19)

Aynı gün öğleyin Başkan, Papen'e Hitler başkanlığında «Anayasaya uygun» bir hükümet kurulması imkânlarını araştırma görevini verdi. Bu sinsi ve hırslı adam, bir haftadanberi, Hitler'i atlatıp Hugenberg'in destekleyeceği bir Cumhuriyet hükümetinin yeniden Başbakanı olmaya çalışıyordu. 27 Ocakta Goebbels şunu yazıyor: «Papen'in hâlâ yeniden Başbakan olması ihtimali var.» Bir gün önce de Schleicher Başkomutan General von Hammerstein'i Cumhurbaşkanı'na göndererek Papen'i seçmemesini söyletmişti. Berlin'de dönen dolaplar arasında Schleicher son dakikada Hitler'in kendi yerine geçmesini destekliyordu. Hindenburg «o Avusturyalı çavuşu» tâyin etmek niyetinde olmadığını Ordu komutanına temin etmişti.

Ertesi gün, yâni 29 Ocak Pazar günü, önemli bir gündü. Artık el altından fırıldak çevirenler son kozlarını oynuyorlar, başkentte en korkunç ve çelişik dedikoduları yayıyorlardı.

Bunlar bütün bütüne boş da değildi. Schleicher kendisine bağlı olan Hammerstein'i ortalığı karıştırmak üzere yeniden öne sürmüştü. Ordu komutanı vasıtasıyla Hitler'e, Papen'in kendisini de açıkta bırakacağını, Nazi liderinin düşük Başbakan ve Orduyla işbirliği yapmasının daha doğru olacağını söyletti. Hitler pek ilgilenmedi. Kaiserhof'a dönerek yardımcılarıyla birlikte pastasını yedi ve kahvesini içti. İşte tam bu sırada Goering gelerek Führer'in yarın Başbakan ilân edileceği haberini getirdi.

O gece Nazi kodamanları Goebbels'in Reichskanzlerplatz'daki evinde bu önemli haberi kutlarken başka biri Schleicher'den heyecanlı bir haber getirdi. Warner von Alvensleben adında biriydi bu. Werner, fesatçılıkta, hiç ortada olmayan kişiler yaratacak kadar usta bir adamdı. Kutlama eğlencesindekilere Schleicher'le Hammerstein'in Potsdam garnizonunu alârm durumuna geçirdiklerini, ihtiyar Cumhurbaşkanı Neudeck'e göndermeye ve askerî bir diktatörlük kurmaya hazırladıklarını bildirdi. Sunturlu bir yalandı bu. İki general bunu düşünmüş olabilirlerdi, ancak bu konuda hiç bir harekete geçmemiş oldukları kesindi. Ama Naziler haberi alır almaz telaşa kapıldılar. Goering o koca vücuduyla hemen Cumhurbaşkanı ve Papen'e haber vermeye koştu. O anda yaptıklarını Hitler sonradan şöyle anlatıyor:

«Bu plânlı askerî darbe karşısında ilk tepkim Berlin S.A. komutanı Kont von Helldorf'a haber göndermek ve onun kanalıyla Berlin'deki bütün S.A.'ları tetikte bulundurmaktır oldu. Aynı zamanda, kendisine güvendiğim Polis Müdürlüğü görevlilerinden Binbaşı Wecke'ye Wilhelmstrasse'yi altı polis taburuyla ele geçirmek üzere hazırlanmasını söyledim... En son olarak da (*Reichswehr* Başkanı seçilmiş olan) General von Blomberg'e hemen harekete geçmesini, 30 Ocak sabahı saat 8'de Berlin'e varınca doğrudan İhtiyara gidip yemin etmesini ve böylece *Reichswehr* Başkomutanı olarak herhangi bir hükümet darbesini önliyecek duruma geçmesini söyledim.» (20)

O sırada silâhsızlanma Konferansında Almanya'yı temsil etmek üzere Cenevre'de bulunan General Werner von Blomberg, henüz iktidarda bulunmayan Hitler tarafından değil, Hindenburg tarafından, Schleicher'in ve Ordu Başkomutanının haberi olmadan — bu çığırın döneminde her şey kimseye haber verilmeden yapılıyordu — Hitler-Papen kabinesinde Savunma Bakanı atanmak üzere çağrılmıştı... Blomberg, Hitler'in de söylediği gibi, kendisinin güvenini kazanmış ve Doğu Prusya'daki kurmay şefi Albay Walter von Reichenau'un etkisine girmiş tam bir Nazi taraftarıydı. Blomberg 30 Ocak günü erken saatlerde Berlin'e geldiği zaman ayrı ayrı emirler taşıyan iki subay kendisini istasyonda karşıladı. Hammerstein'in yâveri Binbaşı von Kuntzen adında biri durumun Ordu Başkomutanına rapor edilmesi emrini tebliğ etti. Babasına yâverlik yapan Oskar Hindenburg ise şaşkına dönen Blomberg'e Cumhurbaşkanına gelmesini söyledi. Blomberg Cumhurbaşkanıya gitti, Savunma Bakanı olarak hemen yemin etti, ve kendisine yalnız, Ordu tarafından yapılacak bir darbe teşebbüsünü bastırma yetkisi de, il, aynı zamanda birkaç saat sonra ilân edilecek hükûmete Ordunun desteğini sağlamak görevi de verildi. Hitler bu önemli anda Ordunun kendisini kabul etmesine her zaman için minnettar kalmıştır. İktidara geçtiğinden az zaman sonra bir parti toplantısında şunları söylemiştir: «Eğer ihtilâl günlerimizde Ordu bizden yana olmasaydı biz şimdi burada bulunmazdık.» Gelecek günlerde subayların omuzlarına bütün ağırlıyla çökecek ve en sonunda onları çok pişman ettirecek bir sorumluluktan bu.

Weimar Cumhuriyeti faciası, Almanların demokrasiyi işler hale getirmek için on dört yıldır yaptıkları beceriksiz çabımlar, o kış günü, 30 Ocak 1933 sabahı sona eriyordu; ama tam son dakikada, son perde inmeden önce, Cumhuriyet rejimini gömmek için biraraya gelmiş çeşit çeşit fesatçılar arasında ufak bir olay daha geçti. Papen bu olayı sonradan şöyle anlatır:

«Saat on buçuk sularında, tasarlanan kabinenin üyeleri evimde toplandılar. Beraberce bahçeye geçerek Cumhurbaşkanının sarayına gittik. Meissner'in odasında bekledik. Hitler hemen Prusya temsilcisi tâyin edilmemiş olmasından ötürü yakınmaya başladı. Bunun, yetkisini çok daralttığı kanısındaydı... Prusya tâyininin sonradan yapılabileceğini kendisine anlattım. Hitler bu sözüme cevap olarak eğer yetkileri böylece sınırlandırılacak olursa kendisinin yeni *Reichstag* seçimleri üzerinde direneceğini söyledi.

Bu yepyeni bir durum yarattı ve tartışma gittikçe hararetlendi. Hugenberg, özellikle, bu fikre karşıydı. Hitler, sonuç no olursa olsun, kabinede değişiklik yapmayacağını söyliyerek Hugenberg'i yatıştırmaya çalıştı... Bu sırada saat on ikiyi hayli geçmişti. Cumhurbaşkanı bizi bekliyordu. Meissner artık tartışmayı kesmemizi, Hindenburg'un daha fazla bekliye-miyeceğini söyleydi.

O kadar büyük görüş ayrılıkları belirmişti ki yeni kabine-mizin daha doğmadan öleceğinden korkmaya başladım... Sonunda Cumhurbaşkanının yanına alındık. Ben gerekli resmî girişi yaptım. Hindenburg, ulusun çıkarı için tam bir işbirliğinin şart olduğu konusunda kısa bir nutuk verdi ve sonra yemin ettik. Hitler kabinesi kurulmuştu.» (21)

Böylece, Viyana'nın bu eski aylak adamı, Birinci Dünya Savaşının bu adsız eri, bu ateşli ihtilâlcî, nefret ettiği eski zaman tutucularıyla yaptığı âdi pazarlık sonunda, arka kapıdan, büyük bir ulusun başbakanı olmuştu.

Nasyonal Sosyalistler hükümette azınlıktaydılar; kabinedeki on bir bakanlıktan yalnız üçü ellerine geçmişti, ve bu bakanlıklar, Başbakanlık hariç, kilit mevkiler değillerdi. Frick İç İşleri Bakanıydı, ama polis, birçok Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, bu bakanlığın emrinde değildi. Polisi ayrı ayrı devletler yönetiyordu. Üçüncü Nazi bakanı da Goering'di, ama kendisine belirli bir bakanlık bulunamamıştı. Sandalyasız bakanı ve Almanya'nın hava kuvveti olur olmaz Hava Bakanı

olacağı düşünülüyordu. Goering'in, aynı zamanda Prusya İç İşleri Bakanı olması pek az dikkati çekti; ama bundan yararlanarak Prusya polisini yönetebilecekti. Bir an halkın dikkati Reich kabinesinde toplandı. Goebbels adının kabine listesinde bulunmayışına herkes şaşı; bir süre için açıkta bırakılmıştı.

Önemli bakanlıklar tutucuların elindeydi. Onlar Nazileri kendi amaçlarına yarayacak yolda gemliyeceklerini sanıyorlardı: Neurath yine Dış İşleri Bakanı akımsı; Blomberg Savunma Bakanıydı; Hugenberg birleştirilmiş Ekonomi ve Tarım Bakanlıklarını almıştı; *Stahlhelm* lideri Seldte Çalışma Bakanı olmuştu; öteki bakanlıklar Papen'in sekiz ay önce tâyin etmiş olduğu partisiz "uzmanlar" a bırakılmıştı. Papen Almanya Başbakan Yardımcısı ve Prusya Başbakanıydı. Hindenburg kendisi hazır olmadan Başbakanı kabul etmeyeceğine Papen'e söz vermişti. Bu iğitilmemiş durumdan yararlanarak ateşli Nazi liderini frenliyeceğini sanıyordu. Dahası var: Bu hükümet Papen'e göre, kendi eseri idi. Dostu, hayranı ve koruyucusu namuslu ihtiyar Cumhurbaşkanı'nın yardımıyla, ve ele avuca sığmayan Nazilere karşı üçte sekiz çoğunlukta olan tutucu arkadaşlarının desteğiyle hükümete hâkim olacağına inanıyordu.

Ama bu zavallı ve yumuşak politikacı, Hitler'i tanı mıyordu. Aslında kimse Hitler'i gerçekten tanı mıyordu ya! Sonra Hitler'i oraya kusan kuvvetlerin gücünü de kavrayamamıştı. Bundan başka, o günkü kurumların — Ordunun, Kiliselerin, sendikaların, siyasi partilerin — ya da Nazileşmemiş büyük bir orta sınıfla, sonradan Papen'in "savaşız teslim" olmasından acı acı yakındığı geniş çapta örgütlenmiş proletaryanın, hemen hemen felce uğramış, anlaşıl maz güçsüzlüğünü, Hitler hariç, ne Papen ne de başka bir kimse tam olarak anlayamamıştı.

Almanya'da hiç bir sınıf, hiç bir grup, hiçbir parti demokratik Cumhuriyetin yıkılışında ve Hitler'in iktidara gelişinde

üzerine düşen sorumluluktan kendini kurtaramaz. Nazizme karşı olan Almanların işledikleri en büyük hata bu tehlikeye karşı birleşmemeleri olmuştur. 1932 Temmuzunda güçlerinin en yüksek noktasına çıktıkları sırada bile Nasyonal Sosyalistler oyların yalnızca yüzde 37'sini alabilmişlerdi. Ama Hitler'e karşı olduklarını gösteren Alman halkının yüzde 63'ü ortak bir tehlikeye karşı birleşemeyecek kadar bölünmüştü ve kısa görüşlüydü. Geçici bile olsa birleşmedikçe bu tehlikenin önlenemeyeceğini bilmeleri gerekirdi. Moskova'nın emriyle hareket eden Komünistler, son dakikaya kadar, Sosyal Demokratları, sendikaları ve orta sınıf demokratik kuvvetlerini yok etmek gibi aptalca bir fikre saplandılar. Bu tutumları bir Nazi rejimiyle sonuçlansa bile, bu rejimin geçici olacağını, sonunda kapitalizmin yıkılmasıyla biteceğini, böylece iktidara geçerek proletarya diktatörlüğünü kuracaklarını sanıyorlardı. Bolşevik-Marksist görünüşe göre, Faşizm ölen bir kapitalizmin son aşamasıydı; bundan sonra Komünist tufanı gelecekti!

Cumhuriyet döneminde on dört yıllık siyasi iktidar paylaşması, koalisyon hükümetlerinin yaşatılması için gerekli her çeşit uzlaşmalara girilmiş olması Sosyal Demokratların gücünü ve ateşini kesmiş, sonunda bu partiyi, en büyük destekleri olan sendikalara tâviz koparmaya çalışan bir çeşit çıkarıcı baskı örgütü haline getirmişti. Bazı Sosyalistlerin dedikleri gibi, talib kendilerine gülmemiş olabilir: Demokratik olmayan sert Komünistler işçi sınıfını bölmüşlerdi; iktisadi buhran da Sosyal Demokratları hayli yıpratmış, sendikaları zayıflatmıştı. Milyonlarca işsiz partiyi desteklemeyen olmuş, bu umutsuz durumda ya Komünistlere ya da Nazilere katılmışlardı. Ama Sosyal Demokratların başlarına gelenler yalnız talihsizlikle açıklanamaz. 1918 Kasımında Almanya'yı yönetmek ve vaadettikleri devleti kurmak fırsatı ellerine geçmişti. Sosyal demokrasiyi kurabilirlerdi. Ama bunun gerçekleştirilmesi için gereken kararlılıktan yoksundular. Şimdi ise, 1930-33 yıllarında, yaşlı, iyi niyetli ama orta kıratta adamların yö-

nettiği yorgun, ödle, bozguncu bir parti olmuşlardı. Sonuna kadar Cumhuriyete bağlı kaldılar, ama en sonunda, Papen'in Prusya Anayasasını bir manga askerle çiğnediği zaman gösterdikleri başarısızlıktan anlaşıldığı gibi, büyük tehlikeleri göze alamıyacak kadar şaşkın ve korkaktılar. Oysa Cumhuriyeti ancak büyük tehlikeleri göze alabilenler koruyabilirlerdi.

Başka ülkelerde — Fransa'da, İngiltere'de, Amerika'da — demokrasinin belkemiği olan ve sol ile sağ arasında denge unsurunu teşkil eden, siyasî bakımdan güçlü bir orta sınıf Almanya'da yoktu. Cumhuriyetin ilk yıllarında orta sınıf partileri, Demokratlar, Halk Partisi, Merkez Partisi hep birlikte on iki milyon oy alabilmişlerdi; yâni hepsinin topladığı oy tutarı iki sosyalist gurubun topladığı oy tutarından iki milyon daha azdı. Ama hundan sonra bu partilerin taraftarları Hitler'le Milliyetçilere doğru kaydıkça güçleri de azaldı. 1919'da Demokratlar *Reichstag*'da 74 milletvekilliği elde etmişlerdi; 1932'de yalnızca 2 milletvekilleri vardı. Halk Partisi'nin gücü 1920'de 62 milletvekili iken 1932'de 11 milletvekiline düşmüştü. Yalnız Katolik Merkez Partisi sonuna kadar seçmenlerinin sayısını sürdürebilmiştir. 1919'da yapılan ilk Cumhuriyet seçimlerinde 71 sandalya kazanmışlardı; 1932'de sandalya sayıları 70'ti. Ama Merkez Partisi de Bismarck'ın zamanındanberi Sosyal Demokratlardan daha fırsatçı olmuş ve hangi hükümet kendi özel çıkarlarına tâviz verirse o hükümeti desteklemişti. Bu parti Cumhuriyete bağlı ve demokrasiyi destekler görüldüğü halde, yukarıda anlattığımız gibi, partinin liderleri, Papen'le Milliyetçiler tarafından atlatılmadan önce, Hitler'i Başbakanlığa getirmek için Nazilerle görüşmeler yapıyorlardı.

Alman Cumhuriyeti, orta yolu izleyecek siyasî bir sınıftan yoksun olduğu gibi, birçok ülkelerde gerçek bir tutucu partinin sağladığı istikrardan da yoksundu. Alman Milliyetçileri 1924 yılında, en iyi durumda oldukları zaman, altı milyon oy sağlamışlar ve *Reichstag*'a 103 milletvekili seçtirebilmişlerdi. O zaman ülkenin ikinci en büyük partisiydiler. Ama

ondan sonra, hemen hemen Weimar rejimi boyunca, gerek hükümette ve gerekse muhalefette herhangi bir sorumlu duruma geçmekten çekindiler. Sadece 1920'lerin — o da kısa ömürlü — iki kabinesine katıldılar. Genellikle Milliyetçilere oy veren Alman sağcılarının istediği şey Cumhuriyeti yıkmak, bütün eski imtiyazlarını onlara geri verecek emperyalist Almanya'yı yeniden kurmaktır. Şurası bir gerçektir ki, Cumhuriyet sağcılara, gerek birey olarak ve gerekse sınıf olarak, çok iyi davranmış ve güttükleri amaçları düşünecek olursak, onlara olağanüstü bir yumuşaklık göstermiştir. Anlattığımız gibi, Ordunun devlet içinde devlet olmasına, iş adamlarıyla bankacıların büyük kârlar sağlamalarına, Junker'lerin iktisadi olmayan malikânelerini hükümet kredileriyle ellerinde tutmalarına ve bu kredileri geri ödememelerine ve kredileri topraklarını ıslah için kullanmamalarına gözyummustur. Ama bu kibarlık onları memnun etmediği gibi, Cumhuriyete bağlılıklarını da sağlayamadı. Onun, o günlerin olaylarını yazan bu yazarın bir türlü anlayamadığı bir dar görüşlülükle, bir takım saplantılarla ve körlükle Cumhuriyetin kuyusunu kazmaya çalışıp durdular, sonunda da Hitler'le bir olarak onu mezara soktular.

Tutucu sınıflar eski Avusturyalı serseriye hem avuçlarının içine alacaklarını, hem de kendi amaçlarını gerçekleştirmek için onu kullanacaklarını sandılar. Cumhuriyetin yokedilmesi yalnızca birinci adımdı. Sonra otoriter bir hükümet kurulacaktı. Böylelikle içerde demokrasi "saçmalığına" ve sendikaların gücüne son verilecek, dışarda 1918 kararı ortadan kaldırılacak Versailles zincirleri koparılacak, büyük bir ordu kurulacak ve bu askerî güç ülkeyi yeniden eski büyüklüğüne kavuşturacaktı. Bunlar Hitler'in de amaçlarıydı. Hitler tutucularda olmayan bir şeyi elde ettiği, yani halkın desteğini sağladığı halde sağ onu hâlâ istediği gibi kullanabileceğini sanıyordu. Kabinede üçe karşı sekiz çoğunlukta değiller miydi? Böyle bir üstünlük, tutuculara göre, amaçlarının kaha Nazi

barbarlığına başvurulmaksızın gerçekleşmesini sağlayacaktı. Aslında da onlar, kendi bakımlarından, alçak gönüllü, Tanrıdan korkan iyi insanlardı.

Hohenzollern İmparatorluğu Prusya'nın silâhlı zaferi, Alman Cumhuriyeti de büyük bir savaş sonunda Almanya'nın uğradığı yenilgi üzerine kurulmuştu. Ama Üçüncü Alman İmparatorluğu savaş sonuçlarına, ya da dış etkiye hiç bir şey borçlu değildir. Bu rejim Almanların kendileri tarafından, kendi güçsüzlükleri ve güçleriyle, barış zamanında ve barış yoluyla kurulmuştur. Almanlar Nazi istibdadını kendileri istedikiler. Cumhurbaşkanı Hindenburg, 30 Ocak 1933 öğle üzeri Adolf Hitler'e Anayasaya tamamiyle uygun bir şekilde Başbakanlığı verirken, birçok Alman, belki de Almanların büyük bir çoğunluğu, bunu bilmiyordu.

Ama az sonra öğreneceklerdi.

VII
ALMANYA'NIN NAZİLEŞTİRİLMESİ
1933 - 34

Hitler'in Viyana'da serseri serseri gezdiği günlerde öğrendiği ve hiç bir zaman unutmadığı kuram — ihtilâlcî bir hareketin iktidara geçmesi için devlete hâkim güçlü kurumlardan birkaçıyla müttefik olunması gerektiği kuramı — düşündüğü gibi bir hayli işine yaramıştı. Siyasî gücü büyüktü ama tam değildi. Kendisini bu mevkie getiren ve dışarda kalan, bir dereceye kadar da Nasyonal Sosyalist harekete güvenmeyen bu üç otorite kaynağıyla iktidarı bölüşmek zorundaydı.

Bu bakımdan, Hitler'in ilk görevi bu adamları hemen bağından atmak, partisini devletin tek sahibi durumuna getirmek ve otoriter hükümetin iktidarıyla bu hükümete bağlı polis kuvvetinden yararlanarak Nazi ihtilâlini yapmaktır. İlk kesin çıkışı yaptığı zaman Başbakanlık sandalyasına oturmalı daha yirmi dört saat geçmemişti; böylelikle; kendisini "ka-

pana" saktuklarını sanan ahmak tutuculara güzel bir tuzak hazırladı; bundan sonra birbiri ardına bir sürü olaylar yarattı ve yönetti, ve altı ay sonunda Almanya'yı tamamiyle Nazileştirerek kendini, Alman tarihinde ilk defa birleşmiş ve federal devletlerden kurulu bir Almanya'nın diktatörü ilân etti.

Hitler yemin ettikten beş saat sonra, 30 Ocak 1933 günü akşamüstü 5'de, kabineyi ilk toplantısına çağırdı. Ele geçirilen yüzlerce tonluk gizli belgeler arasında Nuremberg Mahkemesinde incelenen toplantı tutanakları, Hitler'in, kurnaz Goering'in yardımıyla tutucu arkadaşlarını nasıl hemencecik ve ustalıklı eline geçirdiğini göstermektedir (*) (1). Hindenburg Hitler'i Cumhurbaşkanlığı kararnameleriyle ülkeyi yönetecek bir kabinenin değil, *Reichstag*'da çoğunluk sağlayacak bir kabinenin Başbakanı olarak tâyin etmişti. Oysa, kabinede temsil edilen iki parti, yâni Nazilerle Milliyetçiler, Parlâmentodaki 583 sandalyanın yalnızca 247'sini ellerinde bulunduyorlardı. Bu bakımdan çoğunlukta değillerdi. Bunu sağlamak için 70 sandalyası bulunan Merkez Partisinin desteğine ihtiyaçları vardı. Hitler, hükümetin daha kurulduğu saatlerde Goering'i Merkezci liderlerle görüşmeye göndermişti. Goering şimdi kabineye Merkezin "bazı tâvizler" istediğini söylüyordu.

(*) Kabine toplantıları elbette ki gizliydi ve öteki birçok toplantılar gibi çok büyük bir gizlilik içinde yapıyordu. Hitler ile siyasî ve askerî yardımcılarının Üçüncü Alman İmparatorluğu sırasında yaptıkları bu toplantılarda konuşulanlar ve alınan kararlar, ele geçirilen Alman belgeleri Nuremberg mahkemesinde inceleninceye kadar, kimse tarafından öğrenilememiştir.

Gizli tartışmaların birçokları ve bunların sonucunda alınan kararlar — hepsi devlet sırrı sayılıyordu — bundan böyle bu kitapta anılacaktır. Kitap, buradan başlayarak sonuna kadar, o sıralarda düzenlenmiş olan bu belgelere dayanmaktadır. Sayfalar not numaralarıyla şişse de bu kaynaklar gösterilecektir. Bence hiç bir ulusun belirli bir dönemi için bu kadar çok belge ele geçirilmemiştir. Bu belgelere değinilmeden geçilmesi, bu kitabın yazarına göre, kitabın sağlam bir tarih olma bakımından değerini çok düşürür.

Bunun üzerine Goering *Reichstag*'ın dağıtılmasını ve yeni seçimlerin yapılmasını teklif etti, Hitler de kabul etti. Ticaret hayatındaki bütün başarılarına rağmen odun kafalı bir adam olan Hugenberg Merkezin hükümete alınmasına itiraz ettiği gibi, yeniden seçim yapılması teklifine de karşı koydu. Devlet kaynaklarını ele geçiren Nazilerin seçimlerde salt çoğunluk kazanacaklarını ve bundan sonra kendi partisine ve tutucu dostlarına ihtiyaçları kalmayacağını biliyordu. Komünist Partisinin kapatılmasıyla yetinilmesini teklif etti. Komünistlerin 100 sandalyesi ortadan kalkınca Nazilerle Milliyetçiler bir çoğunluk teşkil edeceklerdi. Ama Hitler o anda o kadar ileri gidemezdi. Sonunda Başbakanın ertesi sabah şahsen Merkez Partisi liderleriyle görüşmesine, konuşmalar bir sonuç vermezse o zaman yeni seçimlere gidilmesine karar verildi.

Hitler bu konuşmaları sonuç alınmayacak bir şekle rahatça soktu. Merkez lideri Monsenyör Kaas, Hitler'in isteği üzerine tartışmaya esas olacak bir takım sorular listesi sundu ve sonunda ülkeyi Anayasaya uygun olarak yöneteceğine dair söz vermesini Hitler'den istedi. Ama Hitler hem Kaas ve hem de kabine üyelerini aldatarak Merkezin imkânsız istekler ortaya attığını, bu yüzden anlaşma ihtimali bulunmadığını kabineye söyledi. Bundan ötürü Cumhurbaşkanı'nın *Reichstag*'ı dağıtılmasını ve yeni seçimlere gidilmesini teklif etti. Hugenberg'le Papen tuzaga düşmüşlerdi; ancak Nazi lideri seçim sonuçları ne olursa olsun kabinenin değişmiyeceğini ciddi bir tartışmadan sonra temin edince, onlar da kendisine katıldılar. Yeni seçimlerin 5 Martta yapılması kararlaştırıldı.

Nazi Partisi ilk olarak — Almanya'nın görüp göreceği nisbeten serbest son seçimde — hükümetin geniş kaynaklarını oy kazanmak için kullanabilecekti. Goebbels sevingten yerinde duramıyordu. 3 Şubat güncesinde, «Artık savaşmak kolay,» diyor, «çünkü devletin bütün kaynaklarından yararlanabiliriz. Radyo ile basın elimizde. Ortaya bir propaganda şaheseri çıkaracağız. Ve bu sefer parasızlık çekilmiyecek elbette.» (2)

Örgütlenmiş işçileri hizaya getirmeye çalışan ve fabrikatörleri işlerini istedikleri gibi yönetmekte serbest bırakan yeni hükümetin politikasından memnun kalan iş adamlarından kesenin ağzını açmaları istendi. Goering'in *Reichtag* Başkanı Sarayında 20 Ocakta yapılan bir toplantıda bu konuda anlaşmaya varıldı. Dr. Schacht bu toplantıda ev sahipliği yaptı. Hitler'le Goering, Almanya'nın birçok para ve sanayi kiralına siyasetlerini açıkladılar. Toplantıda bulunanlar arasında, bir gün içinde Nazi oluveren Krupp von Bohlen, I. G. Farben'den Bosch ve Schnitzler ile Birleşik Çelik Kurumundan Voegler vardı. Bu gizli toplantının tutanağı ele geçirilen belgeler arasında dır.

Hitler sanayicilere hafifçe yağ çektikten sonra uzun bir nutka başladı: «Özel teşebbüs,» dedi, «demokrasi çağında sürdürülemez; ancak halk sağlam bir otorite ve kişilik anlayışına vardığı zaman özel teşebbüs yaşayabilir... Elimizdeki dünyaya nimetlerinin hepsini seçkinlerin savaşına borçluyuz... Bütün kültür nimetlerinin aşağı yukarı demir bir yumrukla yaratılması gerektiğini unutmamalıyız.» İş adamlarına karşı Marksistleri «ortadan kaldıracığına» ve *Wehrmacht*'ı yeniden kuracağına söz verdi. (Yeniden silâhlanmada en çok kazancı olan Krupp, Birleşik Çelik ve I. G. Farben gibi sanayi korporasyonları *Wehrmacht*'a özel bir ilgi gösteriyorlardı.) Hitler, «Şimdi önümüzde son seçim var,» diye sözlerini bitirirken dinleyicilerine, «sonuç ne olursa olsun, artık dönüş yok,» diye söz verdi. Eğer kazanmayacak olursa «başka yoldan... başka silâhlar kullanarak» iktidarda kalacaktı. Hemen ana konuya giren Goering ise, «malî bakımdan birtakım fedakârlıklara» katlanmanın gerekliliğinden sözetti ve, «Sanayiciler 5 Mart seçiminin gelecek on yıl içinde ve belki de gelecek yüzlerce yıl içinde yapılacak son seçim olduğunu anlarılarsa, bu parayı ödemeleri daha kolay olacaktır,» dedi.

Orada toplanan sanayicilere bütün bunlar açıkça anlatıldı ve onlar da seçim denen kötü seylere, demokrasiye ve silâhsız-

lanmaya son verileceği vadini büyük bir sevinçle karşıladılar. Thyssen'in sonradan anlattığına göre, 29 Ocakta Hitler'i Başbakan yapmamasını Hindenburg'a tavsiye eden silâh kralı Krupp kalktı ve "durumun bu kadar açıkça anlatılmasından ötürü" iş adamlarının "teşekkürlerini" Başbakana bildirdi. Bunun üzerine Dr. Schacht şapkasını açarak para topladı. Nuremberg'de anlattığına göre, "üç milyon mark" topladı. (3)

Hitler'in Başbakan olduğunu ertesi günü, 31 Ocak 1933'de, Goebbels güncesine şunları yazdı: «Führer'le yaptığımız bir toplantıda Kızıl teröre karşı açacağımız savaşın esaslarını tesbit ettik. Bir süre için cepheden doğrudan doğruya tedbir almaktan kaçınacağız. Bolşevik ihtilâl teşebbüsü önce alevlendirilmeli. Elverişli an geldiği zaman vuracağız.»

Nazi makamlarının gittikçe artan kışkırtmalarına rağmen seçim kampanyası sırasında ne Komünistlerin ne de Sosyalistlerin alevlenen bir ihtilâl teşebbüsü görülmüyordu. Hitler hükümeti, Şubatın başında bütün Komünist toplantılarını yasakladı ve Komünist basını kapattı. Sosyal Demokratların toplantıları da ya yasak ediliyor, ya da S.A. kabadayıları tarafından dağıtılıyordu. Katolik Merkez Partisi bile Nazi teröründen kendimi kurtaramadı. Katolik sendikaların lideri Stegerwald bir toplantıda söze başlayacağı sırada Kahverengi Gömlekliler tarafından dövüldü ve Bruening de başka bir toplantıda birçok taraftarı S.A. kitaları tarafından dövüldüğü için polise başvurmak zorunda kaldı. Seçim kampanyası sırasında elli bir Nazi düşmanının öldürüldüğü bildirildi. Naziler kendi adamlarından on sekiz kişinin öldürüldüğünü iddia ettiler.

Goering'in Prusya İç İşleri Bakanlığı gibi kilit bir noktada bulunmasının önemi şimdi anlaşılıyordu. Papen Prusya Başbakanı olarak Goering'in âmiriydi ama, onun uyarmalarına kulak asmayan Goering yüzlerce Cumhuriyetçi memuru işinden attı, yerlerine çoğu S.A. ve S.S. subaylarından oluşan

birtakım Nazileri getirdi. Polise S.A. ile S.S. ve *Stahlhelm*'e karşı girilecek hareketleri "her ne pahasına olursa olsun" önlemlerini, "devlete karşı düşmanca davrananlara" ise hiç acımamalarını emretti. Onları "silâh kullanmaya" teşvik etti ve kullanmayanların cezalandırılacağını bildirdi. Hitler'e muhalif olan herkesin, Almanya'nın üçte ikisini oluşturan bir devletin (Prusya'nın) polisi tarafından vurulması için yapılmış açık bir çağrıydı bu. Goering bu görevin merhametsizce yerine getirilmesini sağlamak üzere 22 Şubatta 50,000 kişilik yardımcı bir polis örgütü kurdu. Bu polislerin 40,000'i S.A. ve S.S. kitalarından, geri kalanları da *Stahlhelm*'den alınmıştı. Böylece Prusya'daki polis kuvvetinin büyük bir kısmı Nazi haydutlarının eline geçmiş oldu. Bir Almanın Nazi terörcülerinden korunmak için böyle bir "polise" başvurması budalalıktı.

Bütün bu teröre rağmen, Goebbels ile Hitler ve Goering'in bekledikleri "Bolşevik ihtilâli" bir türlü "alevlenemedi". Mademki bu işi kışkırtmayla yaptırıyorlardı, böyle bir şey uyduramazlar mıydı acaba?

Goering'in polisi 24 Şubatta Komünistlerin Berlin'deki merkezi olan Karl Liebknecht Haus'u bastı. Komünist liderler binayı birkaç hafta önce terketmişler, ortadan kaybolanların birkısmı yeraltı faaliyetine başlamışlar, ya da sessizce Rusya'ya kaçmışlardı. Ama binanın mahzeninde yığınlarla propaganda malzemesi kalmıştı. Goering bunları elde edince Komünistlerin bir ihtilâl hazırlamakta olduklarını doğrulayan "belge" lerin elde edildiğini resmî bir bildiri ile açıkladı. Halk ve hattâ hükümetteki tutuculardan birkısmı bu bildiriye az çok şüpheyle karşıladılar. 5 Martta seçim yapılmadan önce, halkta korku yaratmak için heyecanlı haberlerin yayılması gerektiği açıktı.

REICHSTAG YANGINI

27 Şubat akşamı Almanya'nın en kudretli adamlarından dördü Berlin'de ayrı ayrı yerlerde ziyafet veriyorlardı. Bu ziyafetlerden biri Vosstrasse'de Herrenklub'deydi ve Başbakan Yardımcısı tarafından Cumhurbaşkanı Hindenburg'a veriliyordu. Goebbels'in evinde, Başbakan Hitler'in bulunduğu yemek ise bir çeşit "aile yemeği" idi. Goebbels'in anlattığına göre dinleniyorlar, gramofonda müzik çalıyorlar ve hikâyeler anlatıyorlardı. «Birdenbire Dr. Hanfstaengl'den bir telefon geldi,» diyor güncesinde Goebbels: «*Reichstag* yanıyor!» Bunun sunuturlu bir yalan olduğundan emindim, onun için Führer'e söylemedim bile.» (4)

Ama Herrenklub *Reichstag*'ın az ötesindeydi.

«(Papen'in sonradan yazdığına göre) Birdenbire pencereden kırmızı bir alevin yükseldiğini gördük ve caddede birtakım bağrıışmalar işittik. Garsonlardan biri hemen yanıma geldi ve kulağıma fısıldadı: '*Reichstag* yanıyor!' Bu haberi hemen Başkana tekrar ettim. Ayağa kalktı. Pencereden *Reichstag* kuhbesinin sanki projektör tutulmuş gibi yandığını gördük. İkide birde yükselen alevler ve dumanlar kubbeyi kapatıyordu.» (5)

Başbakan Yardımcısı, ihtiyar Başkanı kendi arahasına alarak evine götürdü ve yanan binadan uzaklaştırdı. Goebbels de o sırda, kendi anlattığına göre, Putzi Hanfstaengl'in "sunuturlu yalanını" yeniden düşündü. Birtakım yerlere telefon etti ve *Reichstag*'ın alevler içinde olduğunu öğrendi. Birkaç saniye içinde Führer'le birlikte «saatte yüz kilometreyle Charlottenberger Chaussee'den geçerek cinayet yerine koştuk,» diyor.

Yangının olduğu yere varır varmaz, bu bir cinayettir, Komünistlerin işledikleri bir cinayet, diye bağırıldılar. Yangın yerine onlardan önce gelmiş olan Goering yanlarında heyecan içinde ofluyor, pufluyor, terliyor ve sonradan Papen'in anlattığına göre, «Bu Komünistlerin yeni hükümete karşı işledik-

leri bir cinayettir!» diye bağırıp duruyordu. Goebbels yeni Gestapo şefi Rudolf Diels'e bağırdı: «İşte Komünist ihtilâli başlıyor! Bir dakika bile bekliyameyiz. Acımak yok. Her Komünist bulunduğu yerde öldürülecek. Bütün Komünist milletvekilleri hemen bu gece sallandırılacak.» (6)

Reichstag yangının içyüzü belki hiçbir zaman aydınlanmayacaktır. Gerçeği bilenlerin hemen hemen hepsi şimdi ölmüş bulunuyor. Birçoğu sonraki aylar içinde Hitler tarafından öldürtüldü. Bu olayın sırları Nuremberg'de bile bütünüyle çözülemedi; oysa kundağı plânlayanların ve kendi siyasi amaçlarına varmak için bu plânı uygulayanların Naziler olduğuna hiç şüphe bırakmayan yeterince tanıt var.

Goering'in oturduğu Başkanlık Sarayından *Reichstag*'a kalorifer borularını geçirmek üzere toprak altından bir yol kazılmıştı. Sonradan S.A. lideri olan eski otel garsonlarından Karl Ernst, 27 Şubat gecesi hücum taburlarından birkaç kişiyi bu tünelden *Reichstag*'a geçirdi. Bunlar orada etrafa petrol ve kendinden ateş alan kimya maddeleri döktüler, yine geldikleri yoldan saraya döndüler. Aynı zamanda, Marinus van der Lubbe adında kundak koyma hastası yarı kaçık biri, içini bilmediği büyük, karanlık binaya girdi ve ufak tefek şeyleri ateşe verdi. Bu akıldan sakat yangın hastasını Nazilere Allah göndermişti. A.A.'lar bir iki gün önce onu bir harda, birkaç devlet dairesini ateşe vermeye teşebbüs ettiğini ve bundan sonra da *Reichstag*'ı deneyeceğini söylerken yakalamışlardı.

Nazilerin, tasarladıkları işi yapacak deli bir Komünist kundakçı bulmuş olmaları inanılmayacak bir rastlantıdır, ama tanıtılar bunu doğruluyor. Yangın fikrinin Goebbels'le Goering'den çıktığı hemen hemen kesindir. O sıralarda Prusya İç İşleri Bakanlığında memur olan Hans Gisevius adında biri Nuremberg'de verdiği ifadede, «*Reichstag*'ı ateşe vermek fikrini ilk olarak Goebbels ortaya atmıştır,» dedi ve Gestapo Şefi Rudolf Diels de şu ifadeyi ekledi: «Goering yangının nasıl çıktığını çok iyi biliyordu.» Kendisine “yangından sonra bemen

tutuklanacak olanların listesini hazırlamasını yangından önce o" emretmişti. İkinci Dünya Savaşının ilk yıllarında Alman Genel Kurmay Başkanlığı yapmış olan General Franz Halder, Goering'in bir ara bu işten ötürü nasıl övündüğünü Nuremberg'de anlatmıştır.

«1942 yılında Führer'in doğumgünü şerefine verilen öğle yemeğinde konuşma dönüp dolaşıp *Reichstag* binasına ve bu binanın sanat değerine geldi. Goering'in konuşmayı ortasında kesip şöyle bağırdığını kendi kulaklarımla işittim: '*Reichstag*'s en iyi bilen tek adam benim, çünkü onu ben yaktım!' Bu sözül söylerken elini kalçasına vurdu.» (*)

Van der Lubbe'nin Naziler tarafından kandırılmış bir adam olduğu açıkca anlaşılıyor. Kendisi bir de *Reichstag*'da yangın çıkarmayı denemeye teşvik edilmiştir. Ama işin büyük kısmı — tabii kendi haberi olmadan — hücum kitaları tarafından yapılmıştır. Nitekim Leipzig duruşmaları sırasında bu sarsak Hollândalının elinde bu kadar büyük bir binada o kadar çabuk yangın çıkaracak araçlar bulunmadığı da anlaşıldı. İçeri girdiğinden bir buçuk dakika sonra büyük merkez holü alevler içinde kalmıştı. Kundak olarak kullanabileceği gömleğinden başka bir şeyi yoktu. Uzmanların mahkemedeki ifadelerine göre, büyük yangınlar oldukça çok miktarda kimya maddeleri ve petrol ile çıkartılabilirdi. Bu kadar maddeyi bir adamın binaya taşınması imkânsız olduğu gibi, bu kadar dağınık yerde bu kadar kısa zamanda yangın çıkarmasına da imkânı yoktu.

Van der Lubbe yangın yerinde yakalandı. Goering, sonradan mahkemeye söylediğine göre, onu bemen orada asmak istedi. Ertesi gün Komünistlerin Parlâmento lideri Ernst Torgler, Goering'in keudisini bu işe karıştırdığını işitince polise teslim oldu. Birkaç gün sonra da polis, sonradan Bulgaristan Başbakanı olan Bulgar komünisti Georgi Dimitroff'la, Popov

(*) Gerek sorgusunda ve gerekse Nuremberg'deki duruşmalar sırasında, Goering, *Reichstag* yangınından herhangi bir rolü olduğunu sonuna kadar inkâr etmiştir.

ve Tanev adında iki Bulgar komünistini daha yakaladı. Bunların Leipzig Yüksek Mahkemesinde yapılan duruşmaları Naziler için tam bir rezaletti. Özellikle, kendi avukatlığını yapan Dimitrof sorduğu bir sürü soruyla Goering'i zor durumlara düşürdü. Mahkeme tutanaklarına göre bir ara Goering, Bulgar'a, «Çık dışarı, alçak!» diye bağırdı.

YARGIÇ (polis memuruna): Sanığı dışarı çıkarın.

DİMİTROF (polis tarafından dışarı çıkarılırken): Sorularından korkuyor musunuz, Herr Ministerpraesident?

GOERING: Mahkemeden çık anlırsın, alçak!

Torgler'le üç Bulgarın suçsuz oldukları anlaşıldı, ama Alman Komünist lideri "nezaret altına" alındı ve İkinci Dünya Savaşında ölünceye kadar nezarete kaldı. Van der Lubbe'nin suçu sabit görüldü, boynu uçuruldu. (7)

Mahkeme Nazi makamları emrinde olduğu halde duruşmalar Goering ile Naziler üzerinde bir hayli şüphe topladı. Ama bu şüpheler herhangi bir pratik etki yaratamayacak kadar geç uyandı. Çünkü Hitler, vakit kaybetmeden, *Reichstag* yangınından sonuna kadar yararlandı.

Yangının ertesi günü, 28 Şubat'ta, Hitler Hindenburg'a "Halkın ve Devletin Korunmasını" öngören bir kararname imzalattı. Böylece Anayasanın kişi ve toplum hak ve hürriyetlerini garanti eden yedi bölümü birden ortadan kaldırılmış oluyordu. "Komünistlerin devleti tehdit eden kuvvet hareketlerine karşı alınan tedbirler" şöyle anlatılıyordu:

«Kişi özgürlüğü, fikirlerin serbestçe açıklanma hakkı, ve aynı zamanda basın özgürlüğü üzerine sınırlar konulması; toplantı ve dernek kurma haklarının sınırlandırılması; posta, telgraf ve telefon muhabereleri gizliliğinin kaldırılması; ev arama izinlerine, müsadere ve mülkiyet sınırlamalarına, aksine sarahat olmadıkça, kanuni sınırların ötesinde de müsaade edilmiştir.»

Bundan başka kararname, Alman hükümetine, gerektiğinde federal devletlerin bütün yetkilerini üzerine almak hakkını veriyor, silâhlı kimselerce "huzurun ciddi bir şekilde" ih-

lâli de dahil olmak üzere, bir sürü suça ölüm cezası koyuyordu. (8)

Böylece Hitler bir hamlede yalnız siyasi düşmanlarını resmen susturmakla ve onları istediği zaman tutuklama hakkını elde etmekle kalmıyor, aynı zamanda, Komünist tehlikesini de “resmen” ayyuka çıkarmakla milyonları bulan orta sınıf halkta ve köylüde, bir hafta sonra yapılacak seçimlerde Nasyonal Sosyalizme oy vermedikleri takdirde Bolşeviklerin iktidarı ele alacakları korkusunu yaratıyorlardı. Dört bin kadar Komünist ve birçok da Sosyal Demokrat ve liberal tutuklandı. Bunlar arasında kanuna göre dokunulmazlıkları olan birçok *Reichstag* üyesi de vardı. Hükümet tarafından desteklenen bir Nazi terörünü Almanlar ilk defa görüyorlardı. Kamyonlar dolusu hücum taburları bütün Almanya’nın caddelerinden bağırarak geçiyor, evlere giriyor, birçok insanları toplayıp S. A. kışlarına götürüyorlar, oralarda onlara işkence yapıyorlar, dayak atıyorlardı. Komünist basını ile siyasi toplantılar yasaklanmıştı; Sosyal Demokrat gazeteleriyle birçok liberal dergiler kapatılmış ve demokratik partilerin toplantıları yasaklanmış ya da dağıtılmıştı. Yalnız Nazilerle Milliyetçi müttefiklerinin seçim kampanyalarına dokunulmuyordu.

Millî hükümetle Prusya hükümetinin kaynaklarını ele geçirmiş olan, büyük iş adamlarından da bol para kaldıran Naziler, Almanya’nın o zamana kadar görmediği bir seçim propagandasına giriştiler. Devlet radyosu Hitler’in, Goering’in ve Goebbels’in seslerini ilk defa Almanya’nın dört bir köşesine yaydı. Bütün caddeler gamalı hac bayraklarıyla donandı. hücum taburlarının yürüyüşleriyle çınladı. Toplantılar, fener alayları, meydanlardaki hoparlör gürültüleri dört bir yanı sardı. Duvarlara gözalcı Nazi afişleri asıldı ve geceleri tepelerde ateşler yakıldı. Seçmenler Alman cenneti vaadleriyle kandırıldı, sokaklardaki Nazi terörüyle sindirildi ve Komünist “ihtilâli” hakkında yapılan “açıklamalar” la korkutuldu. *Reichstag* yangınının ertesi günü Prusya hükümeti uzun bir bil-

diri yayımladı, ele geçirilen komünist “belgeleri” nin aşağıdaki “gerçekleri” doğruladığını bildirdi:

«Hükümet binaları, müzeler, büyük binalar ve taşlıca fabrikalar yakılacaktı... Kadınlarla çocuklar terörcü grupların önüne katılarak götürüleceklerdi... *Reichstag* yangını kanlı bir ayaklanmanın ve iç savaşın işareti olacaktı... O gün artık bütün Almanya teker teker insanlara karşı, özel mülkiyete karşı, barışsever halkın hayatına karşı girişilmiş terörcü hareketlerle dolmuş olacak ve genel bir iç savaş başlamış bulunacaktı»

“Komünist komplosunu ispat edecek belgelerin” yayımlanacağı vaadedildi ama bu belgeler hiç bir zaman yayımlanmadı. Prusya hükümetinin bu belgelerin doğruluğu konusunda verdiği teminat Almanların bir haylisini etkilemişti.

Kararsız olanları da belki Goering’in tehditleri etkiledi. 3 Martta, seçimlerin arifesinde Goering Frankfurt’ta şöyle bağırdı:

«Alman kardeşlerim! Herhangi bir hukuki düşünce benim aldığım tedbirleri bozamaz... Adalet bana vız gelir; benim görevim yalnızca yıkmak ve ortadan kaldırmaktır, başka bir şey değil!... Elbette ki devlet kuvvetini ve polisi sonuna kadar kullanacağım, benim sevgili Komünistlerim, onun için sakın yanlış bir hayale kapılmayın. Sizi gırtlığınızdan yakalayacağım, bu ölüm savaşını da işte şu aşağıda duranlarla birlikte yürüteceğim : Kahverengi Gömlekliilerle birlikte.» (9)

Aynı gün konuşarak Merkez Partisinin, Anayasasının ihlâline karşı koyacağını ilân eden, Hindenburg’dan şüpheli *Reichstag* yangınına incelemesini isteyen ve onu “zâlimlere karşı mazlumları” korumaya çağıran eski Başbakan Bruening’in sesi hemen hiç işitilmedi. Hindenburg’a boşuna seslenmişti! Yaşlı Cumhurbaşkanı’nın tış çıkmıyordu. Şimdi büyük bir çırpınma içinde bulunan halkın konuşma zamanıydı.

5 Mart, 1933’de halk seçim sandıklarının başına koştu. Hitler’in hayatta olduğu süre görüp görecekları son demokratik seçimdi bu. Bütün teröre ve bütün korkutmalara rağmen halkın çoğunluğu Hitler’i istemedi. Naziler 12,277,180 oyla başta geliyordu. Kazandıkları oy sayısı beş buçuk milyon artmıştı, ama genel oy sayısının sadece yüzde 44’ünü elde etmiş-

lerdi. Açık bir çoğunluk Hitler'den hâlâ uzaktaydı. Seçimden önce yapılan bütün tâkiplere ve baskılara rağmen Merkez Partisinin kazandığı oy sayısı 4,230,600'den 4,424,900'e çıkmıştı; böylece müttefikî Katolik Bavyera Halk Partisiyle birlikte beş buçuk milyon oy elde etmiş oluyordu. Sosyal Demokratlar bile ikinci büyük parti durumlarını muhafaza etmişler 7,181,-629 oy kazanmışlardı. Kayıpları sadece 70,000 oydu. Komünistler bir milyon taraftar kaybetmişler, ama yine de 4,848,058 oy kazanmışlardı. Papen ile Hugenberg'in Milliyetçileri büyük bir hayal kırıklığına uğradılar: 3,136,760 oy kazandılar. Genel oyların yalnızca yüzde 8'i idi bu.

52 sandalyaları olan Milliyetçiler, Nazilerin 288 sandalyalarıyla birlikte *Reichstag*'da 16 sandalyalık bir çoğunluk sağlamışlardı. Bu kadar bir çoğunluk hükümetin günlük işlerini yürütmek için belki yeterdi ama, Hitler'in Parlâmentonun onayı ile bir diktatörlük kurabilmesi için gereken üçte iki çoğunluk henüz yoktu.

GLEICHSCHALTUNG: ALMANYA'NIN «KOORDİNE» EDİLMESİ

Plân görünüşte basitti ve tam iktidarın ele geçirilişini kanunî bir perde arkasında gizlemeye yarıyordu. *Reichstag*'dan, Hitler kabinesine dört yıl için yasama yetkisi verecek bir "yetki kanunu" çıkarması istenecekti. Daha basit olarak söylemek gerekirse, Alman Parlâmentosundan yasama görevlerini Hitler'e devretmesi ve uzun bir tatile girmesi istenecekti. Ama böyle bir hareket Anayasanın değiştirilmesini gerektireceğinden bu değişikliği onaylayacak üçte iki çoğunluğa ihtiyaç vardı.

Bu çoğunluğun nasıl sağlanacağı 15 Mart, 1933 tarihli kabine toplantısının ana konusuydu. Bu toplantının tutanakları Nuremberg'de ortaya çıkmıştır (10). *Reichstag*'daki seksen bir Komünist milletvekilinin "ortada bulunmayışı" sorunu kısmen çözmüş oluyordu. Goering, sorunun geri kalan kısmının da "bir kaç Sosyal Demokratı *Reichstag*'a sokmamakla"

kolayca çözüleceğini söylüyordu. Hitler'in neşesi ve kendine güveni yerindeydi. *Reichstag* yangınından sonra Hindenburg'a imzalatıldığı 28 Şubat tarihli kararnameye dayanarak istediği kadar muhalif milletvekilini tutuklar ve böylece eninde sonunda üçte iki çoğunluğu da sağlardı. Yalnız ortada birtakım garantiler isteyen Katolik Merkez sorunu vardı; ama Başbakan bu partinin kendisini destekleyeceğinden emindi. Bütün iktidarın Hitler'in eline geçmesini istemeyen Milliyetçi Partinin lideri Hugenberg, kabinenin yetki kanununa dayanarak hazırlayacağı kararnamelere Cumhurbaşkanının da katılmasını istedi. Geleceğini artık Nazilere bağlamış olan Cumhurbaşkanlığı Devlet Müsteşarı Dr. Meissner, cevap olarak, «Almanya Cumhurbaşkanının işbirliğine lüzum yoktur,» dedi. Hitler'in, eski Cumhuriyet Başbakanlıklarının yaptığı gibi inatçı yaşlı Cumhurbaşkanına bağlanmak istemediğini hemen anlamıştı.

Ancak Hitler, bu aşamada, hem yaşlı Feld - Mareşale, hem de Orduya ve milliyetçi tutuculara büyük bir jest yapmak istiyor ve böylelikle kaba, ihtilâlcı rejimini Hindenburg'un saygılı adına ve Prusya'nın geçmişteki askerî zaferlerine bağlamayı düşünüyordu. Bu amacı gerçekleştirmek üzere, 13 Martta Propaganda Bakanı olan Goebbels'le birlikte çok ustalıkla bir plân hazırladılar. Hitler, ortadan kaldırmak istediği yeni *Reichstag*'ı Potsdam'daki Garnizon Kilisesinde açacaktı. Bu kilise Prusyacılığın en kutsal yeri idi; Almanların çoğuna eski İmparatorluk günlerinin şan ve şerefini hatırlatıyordu. Büyük Frederick'in kemikleri oradaydı; Hobenzollern krallarına burada tapılmıştı; Hindenburg, Almanya'ya ilk birliğini sağlayan Avusturya - Prusya Savaşından genç bir Muhafız subayı olarak 1866'da döndüğü zaman ilk önce burayı ziyaret etmişti.

Üçüncü Alman İmparatorluğunun ilk *Reichstag*'ının açılış töreni için kararlaştırılan 21 Mart da önemli bir gündü, çünkü o gün, Bismarck'ın 1871'de İkinci Alman İmparatorluğu-

nun ilk *Reichstag*'ını açtığı günün yıldönümüydü. Gösterişli üniformalarını giymiş, İmparatorluk zamanından kalma ihtiyar feld - mareşaller, generaller ve amiraller, başta eski Veli-aht ve Kurukafa Husarları üniformasını kuşanmış Feld - Mareşal von Mackensen, Garnizon Kilisesinde toplandıkları zaman sanki Büyük Frederick'le Demir Şansölye Bismarck'ın ruhları da toplantıda hazır bulunuyorlardı.

Hindenburg'un heyecanlı olduğu belliydi. Töreni düzenleyen ve o sırada millete yapılan radyo yayınıni yöneten Goebels, bir ara ihtiyar Feld - Mareşalin gözlerinin yaşardığını gördü ve güncesine bunu kaydetti. Gri askeri üniformasını giymiş, büyük Siyah Kartal kordonunu takmış, bir elinde sivri uçlu demir miğferini, öteki elinde mareşal sopasını taşıyan Cumhurbaşkanı, resmî redingotu içinde oldukça sıkıntılı görünen Hitler'le birlikte, yavaş yavaş koridordan aşağı indi; İmparatorluk galerisinde Kayzer İkinci Wilhelm'in boş kalan koltuğu önünde bir an durarak selâm verdi, ve sonra mihra-bın önüne gelerek yeni Hitler hükümetini kutsallaştıran kısa bir söylev okudu:

«Bu kutsal yerin eski ruhu bugünün kuşaklarına işlesin; bizleri ben-cillikten ve parti çatışmalarından korusun, ulusal bir bilinç etrafında birleşmiş, mağrur ve özgür Almanya'yı kutlamak üzere bir araya getirsin.»

Hitler'in cevabı, törende parlak bir şekilde temsil edilen Eski Düzenin sempatisini çekecek ve güvenini sağlayacak şekilde kurnazca ayarlanmıştı:

«Ne Kayzer, ne hükümet, ne de millet savaş istedi. Zayıflamış bir ırkı, en kutsal inançlarına rağmen bu savaşın günahını kendi üzerine almaya zorlayan tek şey, ulustaki çöküntüdür.»

Ve sonra az önündeki sandalyada kaskatı oturan Hindenburg'a dönerek şunları söyledi:

«Son birkaç hafta içinde geçen büyük olaylar ulusal şerefimizi bize yeniden kazandırdı ve sizin, Sayın Herr General Feld - Mareşal, gösterdiğiniz anlayış sayesinde, eski büyüklüğümüzün sembolleriyle yeni gücümüzün sembolleri arasındaki birleşme kutlandı. Size şükranlarımızı sunuyorum. Ulu Tanrı sizi başımızdan eksik etmesin.» (11)

Hitler, bu törenin üzerinden daha bir hafta geçmeden siyasi iktidarını elinden alacağı Cumhurbaşkanına karşı alçakgönüllülüğünü göstermek üzere Hindenburg'un önünde eğildi ve elini sıktı. Bu sırada, Goebbels'in mikrofonlarla birlikte stratejik noktalara yerleştirmiş olduğu fotoğraf makinalarının flaşları, sinema makinalarının tıkırtıları arasında, yeni Almanya ile eski Almanya'nın birleştiğini gösteren Alman Feld - Mareşali ile Avusturyalı çavuşun resmen el sıkışmaları ulusun ve bütün dünyanın görüp işitebileceği şekilde tesbit ediliyordu.

Bu sahnede bulunan Fransız elçisi sonradan şu satırları yazmıştır. «Hitler'in Potsdam'da düzenlediği parlak yemin töreninden sonra bu adamlar — Hindenburg'la dostları, Junker'lerle kıralcı baronlar, Hugenberg ve Alman Milliyetçileri, *Reichswehr* subayları — nasıl olur da ona tamamiyle güvenmezler, bütün isteklerini yerine getirmezler?» (12)

Bu sorunun cevabı iki gün sonra, 23 Martta, *Reichstag*'ın toplandığı Kroll Opera binasında verildi. Parlâmentonun önüne Yetki Kanunu denen tasarı getirildi. Kanunun resmî adı şuydu: “Halkta ve Almanya'daki Sıkıntının Kaldırılmasına Dair Kanun” (*Gesetz zur Behebung der Not von Volk und Reich*). Bu kanunun beş kısa maddesi, yasama yetkisinden başka Alman bütçesinin denetimini, yabancı devletlerle yapılacak anlaşmaların onayını ve Anayasada değişiklikler yapma yetkisini Parlâmentonun elinden alıyor, bunları dört yıl için Alman kabinesine bırakıyordu. Bundan başka tasarı, kabinenin çıkaracağı kanunların Başbakan tarafından hazırlanmasını öngörüyor ve bunların “Anayasaya aykırı olabileceğini” kabul ediyordu. “*Reichstag*'ın durumunu sarsacak” hiç bir kanun çıkarılmayacak — korkunç bir alay! — ve Cumhurbaşkanı'nın yetkileri “olduğu gibi” kalacaktı. (13)

Eskidenberi hafif, eğlenceli operaların oynandığı süslü opera binasında, halk temsilcilerinin yapacakları herhangi saçma bir davranışa göz yummayacaklarını korkunç, asık su-

ratlarıyla belli eden hücum taburları arasında toplanan milletvekilleri önünde yaptığı umulmuyacak kadar soğukkanlı konuşmada, Hitler, özellikle bu son iki nokta üzerinde durdu:

«Hükümet bu yetkileri çok lüzumlu tedbirlerin yürütülmesi için gerekli saydığı derecede kullanacaktır (diye söz verdi). Ne Reichstag'ın ne de Reichsrat'ın varlıkları tehlikede değildir. Cumhurbaşkanının durumu ve hakları olduğu gibi kalacaktır... Federal devletin ayrı durumlarına dokunulmayacaktır. Kiliselerin hakları azaltılmayacak ve devletle olan ilişkileri değiştirilmeyecektir. Böyle bir kanuna başvurulmasını gerektirecek iç durumlar aslında pek azdır.»

Ateşli Nazi lideri oldukça ılımlı, hemen hemen alçakgönüllü görünüyordu; Nazi İmparatorluğunun hayatında Hitler'in yaptığı vaatlerin değerini muhaliflerinin bile anlaması için vakit daha çok erkendi. Bun rağmen, milletvekillerinin çoğu polis tarafından dışarda göz hapsine alınmış olan Sosyal Demokratların lideri Otto Wells — dışardan hücum taburlarının “Ya tam yetki ya da hiç!” diye bağırmaları arasında — yarının diktatörüne meydan okumak üzere ayağa kalktı. Sâkin ve kibarca konuşan Wells, hükümetin iktidarı Sosyalistlerin elinden alabileceğini, ancak onları hiç bir zaman şereflerinden edemeyeceğini açıkça ilân etti.

«Biz, Alman Sosyal Demokratları, bu tarihi anda insanlık ve adalet, özgürlük ve sosyalizm ilkelerine bağlı kalacağımıza yemin ediyoruz. Hiç bir yetki kanunu ölümsüz ve yenilmez olan fikirleri ortadan kaldırmak kuvvetini size veremez.»

Bu sözlere kızan Hitler yerinden fırladı. Bu adamın gerçek yüzünü Meclis ilk olarak o zaman gördü.

«Çok geç anladın, ama anladın! (diye bağırdı)... Artık sizlere ihtiyacımız yok... Almanya'nın yıldızı yükselecek, sizinki de batacak. Ölümleriniz çalmıştır... Sizlerin oylarınızı istemiyorum. Almanya özgürlüğüne kavuşacak, ama sizin gösterdiğiniz yoldan değil! (Şiddetli alkışlar.)

Cumhuriyetin gücünü yitirmesinde büyük sorumlulukla-

rı olan Sosyal Demokratlar hiç olmazsa ilkelerine bağlı kalıyorlar ve —bu defa— meydan okuyarak sahnedan çekiliyorlardı. Ama bir zamanlar Demir Şansölye Bismarck'a Kulturkampf'da meydan okuyan Merkez Partisi onu da yapmadı. Parti lideri Monsenyör Kaas, Hitler'den, Cumhurbaşkanının vetosuna saygı göstereceğine dair yazılı olarak söz vermesini istedi. Bu söz kendisine oylamaya geçmeden verildi, ama vetoya hiç bir zaman başvurulmadı. Bununla beraber Merkez Partisi lideri ayağa kalktı ve partisinin tasarıdan yana oy kullanacağını bildirdi. Az sonra oylamanın sonucu alındı: 441 oy tasarıdan yana, 84 oy da (hepsi Sosyal Demokratların) tasarıya karşıydı. Nazi milletvekilleri gılınca bağırarak ve tepinerek ayağa kalktılar. Hücum taburlarından gelenler onlara katıldı ve hep bir ağızdan *Horst Wessel* marşını söylemeye başladılar. *Horst Wessel* az sonra *Deutschland über Alles* ile birlikte millî marş oldu.

«Bayrakları yükseklerle çıkarın! Omuz omuza
yürüyün birlikte
Hücum taburları yürüyün metin, sağlam
adımlarla...»

Almanya'da parlâmenter demokrasi işte sonunda böylece gömülüp gitti. Bu gömülmenin yanı sıra terör de vardı ama, Komünistlerle bir kısım Sosyal Demokrat milletvekillerinin tutuklanması dışında, tamamiyle kanunî yollardan oldu bu. Parlâmento, Anayasanın kendisine tanıdığı yetkileri Hitler'e vermekle kendi kendini mahvetmiş oldu, Üçüncü Alman İmparatorluğunun sonuna kadar bir mumya gibi yaşadı, Hitler'in palavralarından birçoğunu tekrarlamaktan başka bir işe yaramadı. Artık gerçek seçim yapılmıyor ve Parlâmento üyelerini Nazi Partisi seçiyordu. Hitler diktatörlüğünün meşru temeli, yalnızca bu Yetki Kanunudur. Hitler, 23 Mart 1933'den sonra Alman İmparatorluğunun diktatörü oldu, Parlâmentonun ya da —günlük işlerde— ihtiyar ve yorgun Cumhurbaşkanı'nın baskısından kurtuldu. Gerçi bütün bir ulusun bütün

kurumlarını Nazi-yumruğunun altına almak için yapacak daha çok şey vardı ama, göreceğimiz gibi bu da göz açıp kapayacak kadar hızla ve büyük bir yabanlıkla, düzenbazlıkla ve zorbalıkla başarıldı, oldu bitti.

Alan Bullock'un dediği gibi "sokaklarda kol gezen kabadayılar büyük, modern bir devletin kaynaklarını ellerine geçirmişler, köprüaltı serserileri" iktidara gelmişlerdi. Ama — Hitler'in her zaman övündüğü gibi — bu değişim Parlâmentonnn ezici çoğunluğunun oyu ile ve "kanun yoluyla" olmuştu.

Almanya'nın en güçlü kurumları artık birer Hitler'e teslim olmaya ve hiç ses çıkarmadan, karşı koymadan, ortadan silinmeye başlamıştı.

Yok olan bir kurum, bütün Alman tarihi boyunca bağımsızlıklarını inatla sürdürmüş olan federal devletler oldu. General von Epp, 9 Mart akşamı, Yetki Kanunu Meclisten geçmeden iki hafta önce, Hitler ve Frick'den aldığı emre uyarak, hücum taburlarının yardımıyla Baviera hükümetini ele geçirmiş ve orada bir Nazi rejimi kurmuştu. Öteki devletleri de ele geçirmek amacıyla bir hafta içinde hepsine Reich Komiserleri tâyin edildi; yalnız Prusya'ya dokunulmadı, çünkü Goering orada iyice yerleşmişti. Hitler ile Frick, 31 Martta, ilk defa Yetki Kanununa dayanarak, Prusya dışında bütün federal devletlerin meclislerini dağıtan ve son *Reichstag* seçiminde elde edilen oy orantılarına göre bunların yeniden kurulmalarını emreden bir kanun çıkarttılar. Komünistlerin yerleri boş kalacaktı. Ama bu karar ancak bir hafta sürdü. Deli gibi durmadan çalışan Başbakan 7 Nisanda yeni bir kanun daha çıkarttı ve bütün devletlere birer Reich valisi (*Reichsstaathaelter*) tâyin etti ve hepsine de mahalli hükümetleri tâyin etme azletme, meclislerini dağıtma, devlet memurlarıyla yargıçları tâyin ve azletme yetkisi verdi. Yeni valilerin hepsi de Naziydiler. Kendilerinden, "Almanya Başbakanının kurduğu genel politikayı" yürütmeleri isteniyordu.

Böylece Hitler, *Reichstag*'dan tam yetki almasının üzerinden daha on beş gün geçmeden, Bismarck ile İkinci Wilhelm'in ve Weimar Cumhuriyetinin hiç bir zaman cesaret edemedikleri bir şeyi başarmış oluyordu: Tarihten kalma devletlerin ayrı ayrı yetkilerini ortadan kaldırmış, onları Almanya'nın merkezî otoritesine bağlamıştı; merkezî otorite ise kendi elindeydi. Alman tarihinde ilk olarak, Almanya'nın çok eski zamanlardan kalma federal karakterini yıkmış ve Almanya'yı gerçekten birleştirmişti. Hitler, Başbakan olduğunun birinci yıldönümünde, 30 Ocak 1934'de, "Almanya'nın Yeniden Kurulmasına Dair Kanun" u çıkararak bu görevini resmen tamamlamış oldu. Devletlerin "halk meclisleri" kaldırıldı; bağımsız yetkileri Alman hükûmetine devredildi; bütün federal hükûmetler Alman hükûmetine ve devlet valileri de Almanya İç İşleri Bakanlığına bağlandı (14). Bu bakanlığın başında bulunan Frick'in söylediği gibi, "federal devletlerin hükûmetleri bundan böyle yalnızca Alman hükûmetinin yönetim kurulları" ydı.

30 Ocak tarihli kanunun başında bu kanunun "*Reichstag*'ın oybirliğiyle" çıkarıldığı yazılıydı. Bu söz gerçekten doğrudu, çünkü o tarihte artık Nazi Partisinden başka bütün partiler ortadan kaldırılmış bulunuyordu.

Partilerin ortadan kaldırılırken direndikleri söylenemez. Sosyal Demokratlar — hapse atılmış ya da sürülmemiş olanlar — 19 Mayıs 1933'de *Reichstag*'da hiç itiraz etmeden Hitler'in dış politikasını desteklediler. Oysa Goering'in polisi dokuz gün önce parti binalarına ve gazetelerine el koymuş, mallarını ellerinden almıştı. Buna rağmen Sosyalistler hâlâ Hitler'le uzlaşmaya çalışıyorlardı. Dış ülkelerde Führer'e kızan yoldaşlarını suçluyorlardı. 19 Haziranda yeni bir parti komitesi seçtiler; üç gün sonra Frick, Sosyal Demokrat Partiyi "devletin varlığı için zararlı" bularak kapattı. Böylece uzlaşma teşebbüslerine son verdi. Ortada kalan liderleri Paul Lobe ile *Reichstag*'daki milletvekili arkadaşları tutuklandılar.

Komünistler, elbetteki, çoktan ortadan kaldırılmışlardı.

Ortada yalnız orta - sınıf partileri vardı, ama onlar da fazla dayanamadılar. 9 Mart Nazi darbesiyle hükümetleri ortadan kaldırılan Bavyera Katolik Halk Partisi 4 Temmuzda kendi kendisini dağıttığını ilân etti. Bismarck'a sonuna kadar meydan okumuş olan ve Cumhuriyetin temellerinden birini teşkil eden müttefiki Merkez Partisi de ertesi gün aynı yolu izledi ve Almanya'yı modern çağda ilk olarak Katolik partisiz bıraktı. Bu olay Vatikan'ı on beş gün sonra Hitler hükümetiyle bir konkordato imzalamaktan alıkoymadı. Stressemann'ın eski Halk Partisi 4 Temmuzda harakiri yaptı; Demokratlar (*Staatspartei*) ise aynı şeyi bir hafta önce yapmışlardı.

Avusturyalı çavuşu meşru yollarla iktidara getiren, Hitler'in hükümet ortağı Alman Milliyetçi Partisi acaba ne durumdaydı? O da, Hindenburg'a, orduya, Junker'lere ve büyük iş çevrelerine yakın olmasına ve Hitler'in de bu partiye iktidarını borçlu bulunmasına rağmen, boynunu büke büke öteki partilerin yolunu izledi. Polis ve hücum taburları 21 Haziranda partinin bütün Almanya'daki bürolarını bastılar. Daha altı ay önce Hitler'in iktidara gelmesine yardım etmiş olan sert parti lideri Hugenberg hükümetten çekildi ve adamları partiyi "kendi istekleriyle" dağıttılar.

14 Temmuzda şöyle bir kanun çıkarıldı:

«Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi Almanya'nın tek siyasi partisidir. Başka herhangi bir partinin örgütünü sürdürmeye ya da yeni bir parti kurmaya teşebbüs edenler üç yıla kadar ağır hapis ya da, eğer suç başka kanunlara göre daha büyük bir cezayı gerektirmiyorsa, altı aydan üç yıla kadar hapis cezasına çarptırılırlar.» (15)

Hemen hemen en ufak bir aksi ses çıkmadan ya da direnme olmadan ve *Reichstag*'ın demokratik sorumluluğunu bırakmasının üzerinden daha dört ay geçmeden, Almanya'da tek - partili totaliter devlet kurulmuştu.

Kitabın başında gördüğümüz gibi bir zamanlar yalnızca bir grev ilân etmekle faşist Kapp darbesini önleyen özgür sendikalar da, siyasi partiler ve federal devletler kadar kolaylık-

la dağıtıldılar. Ama başlangıçta bunlar için çok güzel bir hiyle kullanıldı. 1 Mayıs, Alman — ve Avrupa — işçilerinin elli yıldanberi kutladıkları bir gündü. Nazi hükümeti, darbeyi indirmeden önce işçilerle liderlerini sersemletmek için 1933'de 1 Mayıs gününü ulusal tatil günü ilân etti ve resmen "Ulusal İşçi Günü" adını vererek o zamana kadar görülmemiş bir şekilde kutlamaya hazırlandı. Sendika liderleri Nazilerin işçi sınıfına gösterdikleri bu dostça davranış karşısında şaşırdılar ve o günün başarılı olması için hükümet ve partiyle sevine-sevine işbirliği yaptılar. İşçi liderleri Almanya'nın her yanından uçakla Berlin'e getirildi, her yana Nazi rejiminin işçilerle dayanışmasını gösteren binlerce bayrak asıldı ve Goebbels Tempelhof Alanında Almanya'nın gördüğü balk gösterilerinin en büyüğünü hazırladı. Hitler büyük toplantıdan önce işçi delegelerini kabul etti ve onlara şunları söyledi: «İhtilâlin Alman işçilerine karşı olduğu sözünün ne kadar yalan, haksız olduğunu kendi gözlerinizle göreceksiniz. İhtilâlin amacı bunun tam tersidir.» Bundan sonra Hitler hava alanında 100.000 den fazla işçiye verdiği söylevde şu sloganı ortaya attı: «Emeği şerefli sayın ve işçiye saygı duyun!» 1 Mayıs gününün Alman işçilerinin şerefine "asırlar boyunca" kutlanacağına söz verdi.

Gösteri gününün akşamı Goebbels, parlak bir şekilde düzenlediği 1 Mayıs gününe işçilerin gösterdikleri büyük ilgiyi en renkli üslûbiyle anlattıktan sonra güncesine şu garip cümleyi ekledi: «Yarın sendika binalarını işgal edeceğiz. Çok küçük bir direnme olacak.» (*) (16)

(*) Nuremberg'de ortaya çıkan bir belge Nazilerin uzun zamandan beri sendikaları ortadan kaldırmak için plânlar hazırladıklarını göstermiştir. 21 Nisan tarihini taşıyan ve Dr. Ley imzalı tir belgede sendikaların 2 Mayısta «koordine» edilmesine dair tâlimat vardır. S.A. ve S.S. kıtaları «sendika mallarının işgalini» yürütecekler ve bütün sendika liderlerini «korumak üzere nezaret altına» alacaklardı. Sendikaların paralarına elkonacaktı. (17)

2 Mayıs hareketinde Hristiyan (Katolik) sendikalara dokunulmadı. Onların sırası 24 Haziranda geldi.

Gerçekten de öyle oldu. 2 Mayıs günü bütün ülkedeki sendika merkez binaları işgal edildi, paralarına elkonuldu, sendikalar dağıtıldı ve liderleri yakalandı. Birçokları dövüldü ve toplama kamplarına atıldı. Sendikalar Konfederasyonunun başkanları, Theodor Leipart ile Peter Grassmann, Nazi rejimiyle işbirliği yapacaklarını açıkça ilân ettiler. Ama bu da işe yaramadı, tutuklandılar. Hitler tarafından, sendikalara el koymakla ve Alman İşçi Cephesini kurmakla görevlendirilen partinin Kolonya başkanı alkolik Dr. Ley şunları söyledi: «Leipart'lar ve Grassmann'lar iki yüzlülük ederek istedikleri kadar Führer'e bağlı olduklarını söylesinler, onların hapiste bulunmaları daha iyidir.» Onlar da zaten oraya atılmışlardı.

Başlangıçta gerek Hitler ve gerekse Ley, haklarının korunacağına dair işçilere teminat vermeye çalıştılar. Ley ilk bildirisinde şunları söyledi: «İşçiler! Sizin kurumlarınız biz Nasyonal Sosyalistler için kutsaldır. Ben kendim yoksul bir köylü çocuğuyum ve yoksulluğun ne demek olduğunu bilirim... adsız kapitalizmin sömürüsü nasıldır, onu da bilirim. İşçiler! Size söz veriyorum, biz yalnız mevcut olanı korumakla kalmıyacağız, işçinin korunmasını ve haklarını daha da ileri götüreceğiz.»

Hitler bu tarihten üç hafta sonra toplu sözleşmeyi yasak eden ve bundan böyle kendisi tarafından tâyin edilecek “İşçi mutemetleri”nin “İş mukavelelerini düzenlemesi”ni ve “İş huzurunu” sağlamasını öngören kararnameyi çıkardığı zaman, Nazi vaadlerinden birinin daha yalan olduğu anlaşıldı (18). Mutemetlerin vereceği kararlar kanun niteliğinde olduğuna göre kanun, fiilen, grevi yasaklıyordu. Ley, “bir fabrikanın doğal liderine — yani işverenine — salt önderliğini yeniden sağlamayı” vaatmişti. Yalnız işveren karar verebilirdi. İşverenlerin çoğu yıllardanberi “evinin efendisi” olmanın hasretini çekiyordu. İşte şimdi yeniden, “evlerinin efendileri” olmuşlardı.

İş adamları durumdan çok memnundular. Birçok işvere-

nin Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisine yaptığı para yardımı kâr getirmeye başlamıştı. Bununla birlikte ticaret hayatının kalkınması için toplumda hiç olmazsa belirli bir istikrarın bulunması gerekiyordu; oysa bütün ilkbahar ve yaz ayları içinde Almanya'da kanun ve düzen durmadan bozuldu. Çığına dönen Kahverengi Gömlekliler sokaklarda durmadan dolaşıyorlar, istedikleri kimseleri yakalıyor, dövüyor ve bazan da öldürüyorlardı. Polis ise bütün bunlara seyirci kalıyordu. Sokaklardaki terör havası, Fransız İhtilâlinde olduğu gibi, hükümet otoritesinin zayıflaması sonucu değildi; tersine, bu hareketler devletin teşvikiyle ve genellikle onun emriyle yapılıyordu. Devlet otoritesi Almanya'da hiç bir zaman bu kadar artmamış, ya da bu kadar bir elde toplanmamıştı. Yargıçlar iyice sinmişlerdi; hücum taburlarından herhangi bir kimseyi, tasarlayarak adam öldürmekten, ötürü mahkûm ettikleri takdirde kendileri öldürülmekten korkuyorlardı. Goering'in dediği gibi, artık kanun Hitler'di. Führer 1933 yılının Mayıs ve Haziran aylarında bile "Nasyonal Sosyalist ihtilâlinin daha işini bitirmediğini" ve "bu ihtilâlin ancak yeni bir Alman halkı yetiştirdiği zaman zafere ulaşacağını" söylüyordu. Nazi dilinde "yetiştirilmek", "korkutulmak" demektir. Yâni herkesin Nazi diktatörlüğünü ve barbarlığını hiç ses çıkarmadan kabul etmesi demektir. Hitler'e göre, binlerce kere de açıkça söylediği gibi, Yahudiler Alman değillerdi. Hepsini birdenbire ortadan kaldırmadı (yalnız pek azı — bir kaç bin kadarı — ilk aylarda soyuldu, dövüldü ya da öldürüldü), ama hepsini kamu hizmetlerinden, üniversitelerden ve serbest meslek hayatından uzaklaştıran kanunlar çıkardı. Ve 1933 yılının 1 Nisanında Yahudi dükkânlarına karşı ulusal bir boykot ilân etti.

İşçi sendikalarının çıkardıkları belâlardan bir an önce kurtulmak isteyen iş adamları şimdi partinin sosyalizmine gerçekten inanan solcu Nazilerin işveren birliklerini ele geçirmeye, büyük mağazaları ortadan kaldırmaya, sanayii devleştirmeye çalıştıklarını görüyorlardı. Yoksul kıyafetli binlerce

Nazi Partisi memuru, Hitler'e yardım etmemiş olan ticarethaneleri basmışlar, bazı durumlarda tüccarları tutuklamakla korkutmuşlar, ya da işyerinde yüksek ücretli iş istemişlerdi. Ekonomi hastası Dr. Gottfried Feder artık parti programının uygulanması zamanı geldiğini söyleyip duruyordu: büyük işyerleri devletleştirilmeli, kârlar paylaşılmalı ve emek ürünü olmayan gelirlerle "faiz esirliği" ortadan kaldırılmalıydı. Bütün bunlar iş adamlarını korkutmaya yetmiyormuş gibi Tarım Bakanlığına atanan Walter Darré de çiftçilerin borçlarında büyük bir indirme yapacağını ve geri kalan borçların faizlerini yüzde 2'ye indireceğini söyleyince, bankacılar büsbütün çileden çıktılar.

Bütün bunlar elbette olacaktı. Hitler, 1933 yılı yazının ortasında, Almanya'nın tek efendisiydi. Artık programını gerçekleştirebilirdi. Papen bütün kurnazlığına rağmen hava almış, tutucular kabinede Nazilere karşı 3'e 8 oranında çoğunlukta bulunmalarına rağmen, kendisiyle Hugenberg ve öteki eski düzen savunucularının Hitler'i yönetme ve kendi tutucu amaçları için kullanma hesapları suya düşmüştü. Papen bile Prusya Başbakanlığından atılmış, yerine Goering getirilmişti. Papen kabinede Başbakan Yardımcısı kalmıştı. Ama, kendisinin sonradan pişman olarak kabul ettiği gibi, "bu mevki artık lüzumsuz bir bal almıştı." Tüccarların ve bankacıların ilâhı sayılan Hugenberg uzaklaşmış, partisi dağılmıştı. Nazi Partisinin üçüncü önemli adamı Goebbels 13 Martta Halk Kültür ve Propaganda Bakanı olarak kahineye alınmıştı. Goebbels gibi bir "radikal" sayılan Darré de Tarım Bakanı olmuştur.

Alman ekonomisinin kilit noktası olan *Reichsbank*'ın tutucu başkanı Dr. Hans Luther, Hitler tarafından yerinden atıldı ve elçi olarak Washington'a gönderiliverdi. Onun yerine, Nazizmin "doğruluğunu ve gerekliliğini" önceden görmüş olan eski *Reichsbank* müdürü ve Hitler'in sadık adamı fiyakalı Dr. Schacht getirildi. Hiç kimse, Nazi İmparatorluğunun ekonomik gücünü kurmak ve Almanya'yı İkinci Dünya Savaşına ha-

zırlamakta Dr. Schacht kadar Hitler'e yardımcı olmamıştır. Sonradan Schacht Ekonomi Bakanı ve savaş ekonomisinin başı oldu. Gerçi kendisi sonradan, İkinci Dünya Savaşı başlamadan hemen önce, taptığı adama karşı döndü, ve tabii bütün görevlerinden ayrıldı ya da atıldı, hattâ Hitler'i öldürmek için hazırlanan komploya bile katıldı ama, uzun zaman hizmet ettiği, prestiji ile yeteneklerini uğruna harcadığı Nazi liderini durdurmak artık mümkün değildi.

«İKİNCİ BİR İHTİLÂL YOK!»

Hitler Almanya'yı çok kolay ele geçirmişti; ancak, 1933 yılında ele alınması gereken daha bir sürü problem vardı. Bunların başlıcalarından en aşağı beşi şunlardı: İkinci bir ihtilâlin önlenmesi; S.A. ile Ordu arasındaki tatsız ilişkilere son verilmesi; ülkenin ekonomik bataktan çıkarılması ve altı milyon işsize iş bulunması; Cenevre Silâhsızlanma Konferansında Almanya için silâhlanma eşitliği sağlanması ve Cumhuriyetin son yıllarında başlamış olan Alman gizli silâhlanmasının hızlandırılması; hasta olan Hindenburg'un ölmesi halinde yerine kimin geçeceğini kararlaştırılması.

“İkinci ihtilâl” sözünü ortaya atan ve bu ihtilâlin yapılması üzerinde direnen, S.A.'ların gafi Roehm'di. Kendisine Goebbels de katılmış ve 18 Nisan, 1933 günceğinde şunu yazmıştı: «Halk arasında herkes, yapılması gereken ikinci bir ihtilâlden söz ediyor. Birinci ihtilâlin bitmediğini gösteriyor bu. Şimdi artık *Reaktion* ile besaplaşmanın zamanı geldi. İhtilâl hiç bir yerde durmamalıdır.» (19)

Naziler solu ortadan kaldırmışlardı, ama sağ hâlâ ayakta duruyordu; büyük kapitalistlerle bankacılar, aristokrasi, ve Orduyu sımsıkı ellerinde tutan Junker derebeyleriyle Prusyalı generaller dimdik ayaktaydılar. Roehm ile Goebbels ve Nazi hareketindeki öteki “solcular” onların da tasfiyesini istiyorlardı. Hücüm taburlarındaki insan sayısını o sırada iki

milyona — Ordudaki asker sayısının yirmi misline — çıkarmış olan Roehm Haziranında şu uyarımı yaptı:

«Alman ihtilâli, önünde bulunan zaferlerden birini kazanmıştır... Alman ihtilâlinin yoluna girmesinde büyük sorumluluk taşıyan S.A. ve S.S.'ler ihtilâle yarı yolda ihanet edilmesine izin vermiyeceklerdir... Eğer millî ihtilâlin çok uzadığına inanan budağalar varsa... demek ki gerçekten millî ihtilâle bir son vermenin ve Nasyonal Sosyalist ihtilâline geçmenin zamanı gelmiştir... Biz savaşıma devam edeceğiz. İster bizimle birlik olsunlar, ister olmasınlar. Ve eğer gerekirse, onlara da karşı olarak... Biz Alman ihtilâlinin hiç bir zaman bozulmayacak teminatıyız.» (20)

Ve Ağustosta verdiği bir söyleve de şu sözü ekledi: «Bugün resmî görevlerde hâlâ ihtilâlin ruhu hakkında en ufak fikri olmayan insanlar vardır. Eğer onlar gerici fikirlerini uygulamaya kalkışacak olurlarsa hemen hepsini acımadan ortadan kaldıracğız.»

Ama Hitler hiç de öyle düşünmüyordu. Ona göre Nazilerin sosyalist parolaları sadece propaganda, sadece iktidara gelmesi için halkı kendi yanına çekmeye yarayan birer araçtı. Şimdi artık iktidara gelmiş olduğu için bunlar onu hiç ilgilendirmiyordu. Gerek kendi durumunu ve gerekse ülkenin durumunu pekiştirmek için zamana ihtiyacı vardı. Hiç olmazsa o an için sağın — iş adamlarının, Ordunun, Cumhurbaşkanı'nın — tutulması gerekiyordu. Almanya'yı iflâsa sürüklemek ve böylece rejiminin varlığını tehlikeye atmak niyetinde değildi. İkinci bir ihtilâl olmamalıydı.

Temmuzun 1'inde verdiği bir söylevde bu durumu S.A. ve S.S. liderlerine açıkça anlattı. O sırada Almanya'da gerekli olan şeyin düzen olduğunu söyledi. «Mevcut düzeni bozmak için yapılacak her teşebbüs, ikinci ihtilâl denen ve bizi sadece anarşiye götürecek olan eğilimi nasıl merbametsizce ele alacaksam, onu da o kadar merbametsizce bastıracağım.» 6 Temmuzda Başbakanlıkta toplanmış olan Nazi devlet valilerine de aynı uyarımı yaptı:

«İhtilâl sürekli bir durum değildir ve ihtilâlün bu duruma gelmesine izin verilmemelidir. Yatağından çıkmış olan ihtilâl nehri emin gelişim yatağına yeniden sokulmalıdır... Bundan ötürü bir iş adamı eğer iyi bir iş adamıysa onu yerinden etmemeliyiz. Daha Nasyonal Sosyalist olmamış olsa bile ziyarı yok; hele onun yerine geçecek Nasyonal Sosyalistin ticaret hakkında hiç bir bilgisi yoksa buna katlanmalıyız. Ticarete yetenek, tek ölçü olmalıdır...

Tarih bizim hakkımızdaki yargıyı yerinden ettiğimiz ya da hapse attığımız iktisatçıların sayısına göre değil, bizim iş bulmaktaki başarımıza göre verecektir... Program, aptalca hareketlere ve her şeyi altüst etmeye değil, düşüncelerimizi daha akıllıca ve dikkatle kavramaya yarar. Siyasî iktidarımızın ekonomik temelini ne kadar başarıyla hazırlarsak iktidarımız da o kadar sağlam olur. Devlet valileri hiç bir parti örgütünün devletin yapacağı işleri yapmasına, insanları yerlerinden etmesine ve dairelere tayinler çıkarmasına göz yummamalıdır. Bütün bunlar Alman hükümetinin — ve iş hayatında Alman Ekonomi Bakanlığının — yapacağı işlerdir.» (21)

Nazi ihtilâlinin ekonomik değil siyasî bir ihtilâl olduğu üzerine bundan daha iyi bir açıklama yapılamazdı. Hitler söylediği sözleri doğrulamak için işveren birliklerini ele geçirmeye çalışan birtakım “sol” Nazileri partiden attı. Krupp von Bohlen ile Fritz Thyssen’in bu derneklerdeki liderliğini yendi kurdu; büyük genel mağazaların başlarına belâ kesilen Orta Esnaf Savaş Birliğini dağıttı; Hugenberg’in yerine Dr. Karl Schmitt’i Ekonomi Bakanı yaptı. Schmitt iş adamlarının en bağınazı ve Almanya’nın en büyük sigorta şirketi olan Allianz Sigorta Şirketinin müdürüydü. Schmitt, partilerinin programını ciddiye alacak kadar saf olan Nasyonal Sosyalistlerin plânlarına çarçabuk son verdi.

Nazilerin alt, kademeleri, özellikle Hitler’in halk arasındaki desteğinin geniş bir kısmını teşkil eden S.A. hücum taburları, büyük bir hayal kırıklığına uğradılar. Bunların çoğu işsiz güçsüz, aç insanlardı. İster istemez kapitalizme düşmanlardılar ve caddelerde kavgalar çıkararak yaptıkları ihtilâl sırasında bir şeyler yağma edeceklerini, devlette ya da ticaret hayatında iyi işler bulacaklarını ummuşlardı. Şimdi artık, ilk-

baharın çlgınlıklarından sonra, umutları suya düşmüştü. Parti üyesi olsun ya da olmasın, eski kapitalist çetesi yine yerinde duruyor ve işleri elinde tutuyordu. Ama bu gelişme S.A.'daki huzursuzluğun tek nedeni değildi.

S.A.'ların durumu ve amacı konusunda Hitler'le Roehm arasındaki eski kavga yeniden ortaya çıkmıştı. Nazi hareketinin ilk günlerindenberi Hitler hücum taburlarının askeri değil, siyasi bir güç olması üzerinde direnmışti; bunlar partinin sopa kuvvetiyle iktidara geçmesi için gereken fizik zoru, terörü sağlayacaklardı. Roehm'e göre ise, S.A.'lar Nazi ihtilâlinin hem belkemiği idi, hem de Fransız İhtilâlinden sonra Fransa'daki muvazzaf ordular Napolyon için ne yapılsa, bunlar da Hitler için aynıı yapacaklardı: gelecekteki ihtilâlcı orduların çekirdeği olacaklardı. Gericici Prusya generallerinin — Roehm onları hor görüyor, onlara "ihtiyar bunaklar" diyordu — silinip süpürülmesi, Alman sokaklarını kendisiyle hırlikte fethetmiş olan sert adamlarının yöneteceği bir savaşçı gücün, bir balk ordusunun kurulması zamanı gelmişti.

Hiç bir düşünce Hitler'e bu kadar aykırı gelemezdi. Ordudaki generallerin desteği ya da, hiç olmazsa, göz yummaları olmasaydı iktidara gelemeyeceğini Roehm'den ve herhangi bir Nazi'den daha iyi biliyor, iktidarda kalabilmesinin, hiç olmazsa bir süre için, onların desteğine bağlı olduğunu anlıyordu; çünkü istedikleri zaman kendisini atabilecekleri maddi kuvvet hâlâ ellerindeydi. Hitler, aynı zamanda, seksen altı yaşındaki Başkomutan Hindenburg'un öteki dünyaya geçedeceği böyle önemli bir zamanda Ordunun kendisine şahsen bağlı olması gerektiğini de düşünüyordu. Ayrıca, Nazi lideri, düşündüğü sağlam, disiplinli orduyu kısa bir zamanda, ancak, askeri gelenekleri ve yetenekleri olan subaylardan yararlanarak kurabileceğinden emindi. S.A. başıbozuk kalabalığından başka bir şey değildi. Sokak çatışmalarına yarardı ama modern bir ordu olarak pek az değeri vardı. Bundan başka, amaçları gerçekleşmişti ve usulca ortadan silinmesi gerekiyordu. Hit-

ler'le Roehm'ün görüşlerinin uzlaşmasına imkân yoktu. Bu görüş ayrılığı, 1933 yazından ertesi yılın 30 Haziranına kadar. Nazi hareketinin bu iki eski ve yakın arkadaşı arasında (Ernst Roehm, Hitler'in *du* (sen) diye hitap ettiği tek insan-
dı) bir ölüm kalım çatışması halinde sürüp gitti.

Roehm, 5 Kasım 1933'de, Berlin'de Sportpalast'da onbeş bin S. A. subayına verdiği bir söylevde, hücum taburları arasındaki büyük kızgınlığı açığa vurdu. «S. A.'lara artık lüzum kalmadığı sözü... sık sık kulağımıza geliyor,» dedi ve durumun hiç de böyle olmadığını söyledi. Ama Hitler'in inadı tutmuştu. 19 Ağustos'ta Bad Godesberg'de, «S. A.'ların Ordu ile ilişkileri tıpkı siyasi önderlerle ilişkilerine benzemelidir,» demişti. 23 Eylülde Nuremberg'de daha da açık konuştu:

«Böyle bir günde Ordumuzun oynadığı rolü özellikle unutmamalıyız; çünkü ihtilâl günlerimizde Ordu bizimle birlik olmasaydı bugün burada olmayacağımızı hepimiz biliyoruz. Bunu hiç bir zaman unutmayacağımızı, onlarda eski şerefli Ordu geleneğinin devamını gördüğümüzü, ve Ordunun ruhunu bütün kalitemizle ve bütün gücümüzle destekliyeceğimizi temin ederiz.»

Bu sözlerden bir süre önce Hitler silâhlı kuvvetlere gizlice teminat vermiş ve yüksek subayların çoğunu kendinden yana çekmişti. 2 Şubat, 1933'de, yâni Başbakan olduktan üç gün sonra da, Ordu Başkomutanı General Von Hammerstein'in evinde yüksek rütbeli generaller ve amirallere iki saatlik bir konuşma yapmıştı. Amiral Erich Raeder, Nazi Başbakanının subaylarla yaptığı bu ilk toplantının nasıl bir hava içinde geçtiğini Nuremberg mahkemesinde anlattı (22). Hitler, dedi, askeri seçkinler çevresinden silâhlı kuvvetlerin bir iç savaşa katıştırılması korkusunu kaldırdı ve Ordu ile Donanmanın bundan böyle istedikleri gibi hızla silâhlandırma görevlerine kendilerini verebileceklerini söyledi. Amiral Raeder yeni bir donanmanın kurulmasından kendisinin memnun kalmış oldu-

ğunu da kabul eder. 30 Ocak 1933'de çarçabuk Savunma Bakanı olarak Hitler'in Başbakanlığa gelişinin Orduda yaratacağı sert tepkiyi önleyen General von Blomberg de yayımlanmamış hâtıralarında, Führer'in "gelecek için büyük imkânlar taşıyan bir faaliyet alanı" açtığını söyler.

Hitler askerî liderleri biraz daha heveslendirmek için, daha 4 Nisan'da, Alman Savunma Kurulunu kurmuştu. Kurulun görevi yeni ve gizli bir silâhlanma programı hazırlamaktı. Başbakan üç ay sonra, 20 Temmuzda, yeni bir Ordu Kanunu çıkardı; bu kanun, sivil mahkemelerin askerî şahısları yargılamalarını yasaklıyor, erlerin temsilci seçme hakkını kaldırıyor ve subaylara eski imtiyazlarını geri veriyordu. General ve amirallerin çoğu artık Nazi ihtilâlini yeni ve daha elverişli bir açıdan görmeye başlamışlardı.

Hitler, Roehm'ü yatıştırmak için onu — partinin lider yardımcısı Rudolf Hess'le birlikte — 1 Aralık'ta kabineye aldı ve 1934 yılbaşı günü S.A. şefine tatlı ve dostça bir mektup yazdı. "Ordunun sınırlarımız ötesindeki dünyaya karşı ulusu korumayı garanti etmesi" gerektiğini tekrarladıktan sonra, «S.A.'ların görevleri Nasyonal Sosyalist ihtilâlinin zaferini ve Nasyonal Sosyalist devletin varlığını sağlamaktır,» S. A.'lar başarılarını «her şeyden önce Roehm'e borçludurlar,» diyordu. Mektup şöyle bitiyordu:

«Bundan ötürü, Nasyonal Sosyalist ihtilâl yılı geride kahrken, sevgili arkadaşım Ernst Roehm, Nasyonal Sosyalist harekete ve Alman halkına yapmış olduğun unutulmaz hizmetler için sana teşekkür ederim. Senin gibi insanlara dostlarım ve kavgâ arkadaşlarım diyebildiğim için de taahhüme ne kadar şükrettiğimi sana temin etmeye kendimi zorunlu sayıyorum.

Gerçek dostluk ve şükranlarımla,
ADOLF HITLER» (23).

Roehm'e boyuna *sen* diye hitabeden bu mektup Nazilerin en büyük günlük gazetesi *Voelkischer Beobachter*'de, 2 Ocak

1934'de yayımlandı. Mektup bir süre için S.A.'daki kırgınlığı giderir gibi oldu. S.A. ile Ordu arasındaki rekabet ve "sol" Nazilerin "ikinci bir ihtilâl" yaygaraları, Noel ve Yeni Yıl tatillerinin neş'eli havası içinde geçici olarak kesildi.

NAZİ DİŞ POLİTİKASININ BAŞLANGIÇLARI

Hitler'in 1933'de Almanya'yı ne kadar kolaylıkla ele geçirdiğini ve Nazileştirdiğini yorumlayan Oswald Spengler, «Bu zafer değil, çünkü düşmanları yok,» der. *Batının Yıkılışı* adlı eserin yazarı o yılın başında, «Bu iktidara geçişin...» diye yazıyordu, «bu kadar gürültüyle hergün kutlanışını korkuyla seyrediyorum. Bunların gerçek ve keskin başarılar için saklanması daha iyi olur, ve bu başarılar da, ancak dış politikada olur. Başka yerde olmaz.» (24)

Nazilerin kısa bir süre için taptıkları — çünkü her iki taraf da sonradan uyandı — filozof - tarihçi çok acele ediyordu. Hitler'in dünyayı ele geçirmeden önce Almanya'yı ele geçirmesi gerekti. Ama mademki artık Almanya'daki muhalifleri tasfiye edilmişlerdi — ya da kendi kendilerini tasfiye etmişlerdi — kendisini her zaman en çok ilgilendirmiş olan konuya, yâni dış işlerine geçmek için daha fazla beklemedi.

1933 ilkbaharında Almanya'nın dünyadaki durumundan daha kötü bir durum olamazdı: Üçüncü Alman İmparatorluğu diplomasi bakımından tecrit edilmiş ve askerî bakımdan gücünü yitirmişti. Bütün dünya Nazilerin aşırı hareketlerine, özellikle Yahudilere işkence edilmesine isyan ediyordu. Almanya'nın komşuları, özellikle Fransa ve Polonya, Almanya'ya düşmandılar, ondan kuşkulanıyorlardı, ve daha 1933'de Mareşal Pilsudski, Danzig'de yapılan askerî bir Polonya gösterisinden sonra, Almanya'ya karşı koruyucu bir savaş istediğini Fransa'ya belirtmişti. Mussolini bile, ikinci bir faşist devletin ortaya çıkmasına sevindiğini birtakım pozlarla dışından söy-

lemesine rağmen, aslında Hitler'ın iktidara gelişinden pek memnun değildi. İtalya'dan daha güçlü bir ülkenin başına gelen bir Führer, Duçe'yi bir süre sonra gölgede bırakabilirdi. Kudurmuş bir Pan - German İmparatorluğunun Avusturya ve Balkanlar üzerinde birtakım niyetleri olabilirdi; oysa İtalyan diktatörü bu topraklar üzerinde isteklerini daha şimdiden açıklamıştı. Cumhuriyetçi Almanya'nın 1921'denberi tek dostu olan Sovyetler Birliği'nin Nazi Almanyasına düşman olduğu açıktı. Üçüncü Alman İmparatorluğu düşman bir dünyada gerçekten de yapayalnızdı. Bundan başka, iyice silâhlanmış olan komşularına göre ya silâhsız ya da çok az silâhlıydı.

Bundan ötürü, Nazi dış politikasının ilk strateji ve taktiklerini Almanya'nın zayıf ve tecrit edilmiş durumundan doğan katı gerçeklikler tâyin ediyordu. Ama, gariptir ki, bu durum aynı zamanda Hitler'in kendi isteklerine olduğu kadar, Alman halkının büyük çoğunluğunun isteklerine de uyan, doğal amaçları sağlayacaktı: Bu amaçlar, müeyyideleri kıskırtmadan Versailles zincirlerini kırmak, savaş tehlikesine girmeden yeniden silâhlanmaktı. Hitler ancak bu kısa vâdeli iki amacına vardıktan sonradır ki, amaçlarını ve yöntemlerini *Kavgam*'da açıkça ve ayrıntılarıyla anlattığı uzun vâdeli diplomasisini izleyecek bir özgürlüğe ve askeri güce kavuşabilecekti.

Yapılacak ilk iş, elbetteki, Almanya'nın düşmanlarını silâhsızlanmadan ve barıştan söz ederek şaşırtmak ve ortak silâhlı güçlerinin zayıf noktalarını bulmaktır. Hitler 17 Mayıs 1933'de, *Reichstag* önünde ünlü "Barış Söylevi"ni verdi. Bu söylev hayatında verdiği en büyük söylevlerden biri, bir aldatıcı propaganda şaheseridir. Alman halkında büyük bir etki yaptığı gibi onları Hitler'in arkasında birleştirdi ve dış dünyada derin ve elverişli izlemler yarattı. Bir gün önce Başkan Roosevelt, Amerika'nın silâhsızlanma ve barış konusundaki plânlarının ana çizgilerini gösteren ve devletleri bütün saldırgan silâhları — bombardıman uçaklarını, tankları ve yürü-

yen ağır topları — yasaklamaya çağıran ve bütün dünyada yankılar uyandıran mesajını kırk dört devlet şefine göndermişti. Hitler Başkanın çıkışını hemen yakaladı ve bundan elinden geldiğince yararlandı.

«Başkan Roosevelt'in yaptığı ve benim dün gece öğrendiğim teklif, Alman hükümetinin en sıcak şükranlarını kazanmıştır. Alman hükümeti Uluslararası buhranın önlenmesinde bu yöntemin kullanılmasına muvafakat etmeye şimdiden hazırdır... Başkanın teklifi barışın sürdürülmesi için işbirliği yapmak isteyen herkese rahatlatıcı bir ışıktır... Almanya, silahlı uluslar kendi sadırıcı silâhlarını yokettikleri takdirde, bütün saldırgan silâhlardan vazgeçmeye hazırdır... Almanya, aynı şeyi komşularının da yapması halinde, bütün askeri kurumlarını dağıtmaya ve elinde kalan az sayıda silâhlarını yoketmeye de hazırdır... Almanya herhangi bir ciddi saldırı-mazlık paktını imzalamaya razı olacaktır, çünkü saldırıyı değil, yalnızca güvenliğini sağlamayı düşünmektedir.»

Yumuşaklığıyla barış övgüsü bütün tedirgin dünyada sevinç ve hayret uyandıran bu söylevde birçok şeyler daha vardı. Almanya savaş istemiyordu. Savaş “sınırsız bir delilik”ti. “Mevcut sosyal ve politik düzenin çökmesine” sebep olabildi. Nazi Almanyasının haşka halkları “Almanlaştırmaya” niyeti yoktu. «Herkeste Polonya ve Fransız ulusunun Almanlaştırılacağı inancını yaratan geçen Yüzyıldan kalma zihniyet bize tamamiyle yabancıdır... Fransızlar, Polonyalılar ve öteki uluslar bizim komşularımızdır, ve hiç bir tarihsel olay bu gerçeği değiştiremez.»

Yalnız bir tek yerde bir uyarma vardı. Almanya, özellikle silâhlanma konusunda, kendisine öteki uluslarla eşit işlem yapılmasını istiyordu. Bu eşitlik sağlanmayacak olursa Almanya hem Silâhsızlanma Konferansından hem de Milletler Cemiyetinden çekilmeyi tercih edecekti.

Hitler'den umulmayan bu akıllı lâflar karşısında Batı dünyasına yayılan büyük sevinç arasında bu uyarma unutulup gitti. Londra'da çıkan *The Times* gazetesi Hitler'in ortaya attığı eşitlik isteğinin “reddedilemeyecek” bir istek olduğunu

kabul ediyordu. İşçi Partisinin resmî gazetesi *Daily Herald*, Hitler'in sözüne inanmak gerektiğini yazıyordu. Londra'da çıkan tutucu haftalık dergi *Spectator*, Hitler'in Roosevelt'in uzattığı eli sıktağı ve bu jestinin ısırap çeken bir dünyada yeni bir umut ışığı olduğu sonucuna varıyordu. Resmî Alman Haberler Ajansı Washington'daki Cumhurbaşkanı sekreterinin bu sözleri söylediğini bildiriyordu : «Başkan, tekliflerinin Hitler tarafından kabul edilmesinden ötürü memnundur.»

Kundakçı Nazi diktatörü birçoklarının umduğu gibi şiddetli tehditler savuracağı yerde, tatlı bir yumuşaklık göstermiş ve bir ışık tutmuştu. Dünya büyülenmişti sanki. *Reichstag*'da, hapse atılmamış ya da sürülmemiş olan Sosyalist milletvekilleri bile, aralarında hiç bir ihtilâfa düşmeden Parla-mentonun Hitler'in dış politika bildirisinin onayına oybirliğiyle katıldılar.

Ama Hitler'in uyarması boşuna değildi. Müttefiklerin kendi silâhlarını Almanya'nın seviyesine indirmek için sekiz yıllık bir süre üzerinde direnecekleri Ekimin başında anlaşılınca, Hitler 14 Ekim'de birdenbire Cenevre'de eşit hakları tanımadığı için Almanya'nın derhal Silâhsızlanma Konferansından ve Milletler Cemiyetinden çekileceğini açıkladı. Aynı zamanda üç teşebbüse daha geçti : *Reichstag*'ı dağıttı, Cenevre Konferansından çekilme kararını milletin oyuna sunacağını ilân etti, Savunma Bakanı General Von Blomberg'e Milletler Cemiyeti herhangi bir müeyyideye başvurduğu takdirde silâhlı bir saldırıya karşı koymak üzere silâhlı kuvvetlere gizli direktifler vermesini emretti. (25)

Bu acele hareket Hitler'in ilkbaharda vermiş olduğu uzlaşıcı söylevin boşluğunu hemen ortaya çıkardı. Hitler'in dış politikada oynadığı ilk açık kumardı bu.

Nazi Almanyasının herhangi bir silâhsızlanma anlaşmasını ve Versailles'i dinlemeden yeniden silâhsızlanmaya karar verdiğini gösteriyordu. Göze alınmış bir tehlikeydi ve aynı zamanda ileride göze alınacak birçok tehlikenin de ilkiydi.

Blomberg'in Ordu ve Donanmaya vermiş olduğu ve Nuremberg duruşmalarında ortaya çıkan gizli emirden anlaşıldığına göre, Hitler müeyyidenin uygulanması ihtimali kadar bu tedbirler uygulandığı takdirde Almanya'nın çok kötü bir duruma düşeceğini de düşünmüştü (*). Alman kuvvetlerine, batıda Fransa'ya ve doğuda Polonya ile Çekoslovakya'ya karşı verilen kesin savunma hatlarının "mümkün olduğu kadar uzun bir süre tutulması" emrediliyordu. Alman generallerinin, hiç değilse, Alman savunma hatlarının uzun bir süre tutulamayacağı konusunda hayale kapılmadıkları Blomberg'in verdiği emirlerden anlaşılmaktadır.

Bu buhran, Almanların 1936'da Ren'in silâhsızlandırılmış olan sol kıyısını işgal etmelerine kadar devam edegelen üç yıllık buhranlar döneminin başlangıcıdır. Müttefikler, bu ilk harekette, Hitler Silâhsızlanma Konferansından ve Cemiyetten çekildiği için değil, Hitler'den en az iki yıl önce başlamış olan Alman silâhsızlanmasıyla Versailles Andlaşmasının silâhsızlanma maddelerinin bozulmuş olduğunu ileri sürerek müeyyideye başvurabilirlerdi. Müttefiklerin bu sırada Almanya'yı kolayca dize getirecekleri ve böylece Nazi İmparatorluğuna daha başlangıçta son verecekleri kesin bir gerçektir. Ama bir zamanların bu başıboş Avusturyalı serserisinin gösterdiği dehânın büyük kısmı Almanya içindeki düşmanları kadar Almanya dışındaki düşmanlarının da huylarını ve zayıf noktalarını çok iyi bilmesinden, bunları kurnazca kullanmasından ileri geliyordu. 1939'a kadar birbirlerini hızla izleyen daha büyük buhranlarda olduğu gibi şimdi de, zaferi kazanmış olan Müttefik uluslar, aralarında çok bölünmüş ve çok uyuşuk hale gelmiş oldukları ve Ren'in karşı kıyısında olup bitenlerin

(*) Birkaç hafta önce, 11 Mayıs'ta, İngiliz Savaş Bakanı Lord Hailsham, Almanya'nın yeniden silâhlanma konusunda yapacağı herhangi bir teşebbüsün Andlaşmayı ihlâl sayılacağı ve Andlaşmaya göre böyle bir hareketin müeyyide ile karşılanacağını söylemişti. Almanya'da bunun silâhlı bir istilâ olacağı düşünülüyordu.

niteliğini ya da yönünü anlamıyacak kadar kör bulundukları için, hiç bir harekete geçmediler. Hitler'in hesapları, eskiden olduğu gibi, yine doğru çıkacak ve kendi halkı bakımından da düşündükleri gerçekleşecekti. Alman halkının plebisitte ne diyeceğini çok iyi biliyordu. Plebisit 12 Kasım, 1933 günü yapılacaktı. Aynı gün *Reichstag* için de Nazilerin tek parti seçimi düzenlenmişti. O gün Almanların bir türlü unutamadıkları acı bir günün ertesiydi: Almanların yenilgisini tanıyan ateşkes anlaşması 11 Kasım, 1918'de imzalanmıştı.

Hitler 4 Kasım'da Breslau'da yapılan seçim toplantısında, «O gün halkımızın tarihine bir kurtuluş günü olarak geçmelidir,» dedi. «Tarih şöyle yazmalıdır: Alman halkı 11 Kasım'da resmen namusunu yitirdi; on beş yıl sonra bir 12 Kasım geldi ve o zaman Alman halkı yeniden kendi namusunu kurtardı.» Seçim arifesinde, 11 Kasım günü, yaşlı Hindenburg radyoda ulusa verdiği söylevde kendi eğilimini belirtti: «Yarın, sağlam olan millî birliğinizi ve hükümetle dayanışma halinde olduğunuzu gösteriniz. Benimle ve Alman Şansölyesiyle birlikte eşit haklar ve namuslu barış ilkesini destekleyiniz; bizim yeniden kalkındığımızı, Tanrının yardımıyla Alman birliğini koruyacağımızı bütün dünyaya gösteriniz!»

Kaybedilmiş bir savaşın sonuçlarına karşı yapılan on beş yıllık boş birtakım çabalardan ve bunların yarattığı üzüntüden sonra Alman halkı bu plebisite hemen hemen oybirliğiyle cevap verdi. Kayıtlı seçmenlerin yüzde 96'sı seçime katıldı. Katılanların yüzde 95'i Almanya'nın Cenevre'den çekilmesini onayladı. *Reichstag* seçimine tek liste halinde katılan (listede Hugenberg ile birkaç Nazi olmayan aday da vardı) tek parti, Nazi Partisi, oyların yüzde 92'sini kazandı. Dachau toplama kampındaki 2242 kişiden 2154'ü hile oylarını kendilerini hapse tıkmış olan hükümetten yana kullandılar! Gerçi birçok yerlerde, oya katılmamak ya da ters oy kullanmak isteyenler korkutulmuştu; birçok kimselerde oylarını rejime karşı kullananların kovuşturulacağı ya da cezalandırılacağı korkusu vardı.

Ama bütün bunlara rağmen, hiç olmazsa sayımı namuslu yapılan bu seçim, Adolf Hitler için şaşırtıcı bir zafer oldu: Dış dünyaya meydan okuyuşunu Alman halkının çoğunluğu destekliyordu. Bunda hiç şüphe yoktu.

Plebisit ve seçimden üç gün sonra Hitler Polonya elçisi Josef Lipski'yi çağırdı. Konuşma sonunda yayımlanan ortak bildiri, yalnız Alman halkını değil bütün dış dünyayı da şaşırttı. Gerek Polonya ve gerekse Alman hükümeti, "her iki ülkeyi ilgilendiren sorunları aralarında doğrudan doğruya yapacakları görüşmelerle çözmek ve Avrupa barışının pekiştirilmesi için aralarında kuracakları ilişkilerde kuvvete başvurmamak" hususunda anlaşmışlardı.

Almanlara göre Polonyalılar Fransızlardan daha kötü düşmanlardı. Almanlara göre, Versailles Barış Andlaşmasını hazırlayanların işledikleri en büyük cinayet Doğu Prusya'nın Polonya Koridoruyla Almanya'dan ayrılması, Danzig'in Almanya'dan alınması ve halkının çoğunluğunu Polonyalılar teşkil ettiği halde Polonya'nın bölünmesindenberi Alman toprakları sayılan Posen bölgesiyle Silezya'nın bir kısmının Polonyalılara verilmesi olmuştu. Polonyalıların aldıkları yerleri sürekli olarak ellerinde tutabileceklerine inanan hiçbir Alman devlet adamı yoktu. Stressemann bile, batıda yapılan bir Locarno Paktına ek olarak doğuda da aynı biçimde bir pakt yapılmasını düşünmek dahi istememişti. *Reichswehr*'in yaratıcısı ve Cumhuriyetin ilk yıllarında izlenen dış politikanın yapıcısı General von Seeckt, daha 1922'de hükûmete şunu öğütlemişti: «Polonya'nın varlığına tahammül edilemez; Polonya Alman hayatının temel koşullarıyla uzlaştırılamaz. Polonya ortadan kalkmalıdır ve kalkacaktır.» Ayrıca şu sözleri de eklemişti: «Polonya'nın ortadan silinmesi Alman politikasının ana amaçlarından biri olmalıdır... Polonya'nın ortadan kalkmasıyla Versailles Barışının en güçlü dayanak noktalarından biri, yani Fransız hâkimiyeti yıkılmış olacaktır.» (26)

Hitler ise Polonya'nın ortadan kaldırılmasından önce bu ülkenin Fransa ile olan ittifakını bozmak gerektiği kanısındaydı. Şimdi yapmış olduğu çıkışın gelecekte sağlayacağı yararlardan başka, hemen getirebileceği şeyler de vardı: Polonya'ya karşı kuvvete başvurmamayı taahhüt etmekle barış propagandasını güçlendirmiş ve Cenevre'deki toplantıların birdenbire ayrılması yüzünden gerek Batı ve gerekse Doğu Avrupa'da çıkan birtakım şüpheleri yatıstırmış oluyordu. Polonyalıları doğrudan doğruya kendisiyle görüşmeye zorlamakla Milletler Cemiyetini hiçe sayıyor ve böylece cemiyetin otoritesini zayıflatıyordu. Aynı zamanda, Milletler Cemiyetindeki "ortaklaşa güvenlik" fikrine bir darbe indirmiş ve Fransa'nın Doğu Avrupa'daki ittifaklarını yıkmış oluyordu. Polonya bu ittifaklar sisteminin en büyük kalesiydi. Polonyalılara karşı geleneksel olarak kin besleyen Alman halkı bu hareketi anlamayabilirdi, ama Hitler'e göre diktatörlüklerin demokrasiler üzerindeki üstünlüklerinden biri de halkın tutmadığı, ama sonunda önemli sonuçlar verecek olan politikaların içeride hiç gürültü patırtı çıkmadan geçici olarak ve rahatça izlenebilmesiydi.

Hitler iktidara gelişinin ilk yıldönümünde *Reichstag* önüne çıkmadan dört gün önce, 26 Ocak 1934 günü, Almanya ile Polonya arasında on yıllık bir saldırmazlık paktı imzalandığı açıklandı. O günden sonra, Mareşal Pilsudski'nin diktatörlüğü altında parlâmanter demokrasinin son kalıntılarının da ortadan kalktığı Polonya, 1919'daki son kuruluşundanberi kendisini koruyan Fransa'dan gittikçe ayrıldı ve Nazi Almanyasına yaklaşmaya başladı. Polonya, böylece, bu "dostluk ve saldırmazlık" andlaşması sona ermeden kendisini yokedecek yola girmiş oluyordu.

Hitler 30 Ocak, 1934 günü *Reichstag* karşısına çıktığı zaman, arkasında Alman tarihinde bir eşi daha olmayan büyük bir başarı yılı bulunuyordu. On iki ay içinde Weimar Cumhu-

riyetini ortadan kaldırmış, Cumhuriyetin getirdiği demokrasinin yerine kendi diktatörlüğünü geçirmiş, kendisinininkinden başka bütün siyasi partileri ortadan silmiş, ayrı ayrı devletlerin hükümetlerini ve parlâmentolarını dağıtmış, Almanya'yı birleştirip federal bir devlet olmaktan çıkarmış, sendikaları kapatmış, ne kadar demokratik dernek varsa ortadan kaldırmış, Yahudileri kamu ve meslek hayatından uzaklaştırmış, söz ve basın özgürlüğüne son vermiş, hâkimlerin bağımsızlığını kaldırmış, eski ve kültürlü bir halkın siyasi, ekonomik, kültürel ve sosyal hayatını Nazi yönetimine göre "koordine" etmişti. Bütün bu başarılarında ve Almanya'yı Cenevre'de uluslar topluluğundan ayıran ve Almanya'nın büyük devletler arasında eşit haklara sahip olmasını isteyen kesin dış politika çıkışlarında, sonbaharda yapılan plebisitin ve seçimin gösterdiği gibi, Alman çoğunluğunun desteğini sağlamıştı.

Buna rağmen diktatörlüğünün ikinci yılında Nazi ufuklarında yeni fırtına bulutları görünüyordu.

30 HAZİRAN 1934, KANLI TEMİZLEME HAREKETİ

Ufukta birtakım kara bulutların görünmesi çözülmemiş üç sorundan ileri geliyordu. Bu sorunlar birbirlerinin içine girmişti: Parti sol kanadının ve S.A. liderlerinin durmadan "ikinci ihtilâl"i öne sürmeleri; S.A.'larla Ordu arasındaki çatışmalar; ve Cumhurbaşkanı Hindenburg'un yerine kimin geçeceği sorunu. Başkan, bahardanberi artık iyice çökmeye başlamıştı.

İki buçuk milyonluk bir ordu haline gelmiş olan S.A.'ların gafi Roehm'ü, ne Hitler'in kendisini kabineye almak için yaptığı teklif, ne de Yılbaşında kendisine göndermiş olduğu dostça mektup yatıştırabilmişti. Roehm Şubat ayında kabineye uzun bir muhtıra verdi. Bu muhtırada S.A.'ların yeni bir halk ordusunun temelini teşkil etmesini ve silâhlı kuvvetlerle, S.A. ve S.S.'lerin ve bütün eski muharip guruplarının bir Sa-

vunma Bakanlığının emrine verilmesini, kendisinin de — açıkça anlaşıyordu — bakanlığın başına getirilmesini istiyordu. Subay çevreleri için bundan daha sinirlendirici bir teklif olamazdı. Bu yüzden yüksek rütbeli subaylar teklifi oybirliğiyle reddettiler ve Hindenburg'a başvurarak kendilerini desteklemesini istediler. Külhanbeyi Roehm ile onun kavgacı hücum kıtaları Orduyu ele geçirdikleri takdirde imtiyazlı asker sınıfının bütün geleneği altüst olabilirdi. Bundan başka, S.A. şefinin çevresindeki homoseksüel kliğin yaşadığı sefahat hayatıyla bunların yaptıkları serserilikler üzerine anlatılan ve ağızdan ağıza dolayan hikâyeler generallerin tüylerini ürpertiyordu. General von Brauchitsch'in sonradan mahkemede söylediği gibi, "yeniden silâhlanma hırsızlarla sarhoşların, homoseksüellerin katılmalarına izin vermeyecek kadar ciddi ve zor bir işti."

O an için Hitler Orduyu gücendirmeyi göze alamazdı. Bu bakımdan Roehm'in teklifini desteklemedi. Gerçekten de, silâhsızlanma çıkmazını görüşmek üzere o sırada Berlin'e gelmiş olan Anthony Eden'e, 21 Şubat'ta, S.A.'ları üçte iki oranında azaltmayı düşündüğünü, geri kalanların da askeri eğitim görmediklerini ve silâhları bulunmadığını kontrol edecek bir sisteme razı olabileceklerini gizlice söylemişti. Hitler'in böyle bir teklif yaptığı haberi sızınca, Roehm ile S.A.'lar büsbütün öfkelendiler. 1934 yazına doğru S.A. şefiyle Ordu Yüksek Komutanlığı arasındaki ilişkiler daha da bozuldu. Roehm ile General von Blomberg arasında kabinede çetin çatışmalar oldu. Mart ayında Savunma Bakanı Hitler'e başvurarak, S.A.'ların büyük sayıda muhafız kuvvetlerine ağır makineli tüfekler verdiklerini söyledi; bunun Ordu için bir tehlike olduğunu belirttiği gibi, aynı zamanda, General von Blomberg'in kendi ifadesine göre, böyle açık bir hareketin *Reichswehr*'in himâyesinde Almanya'nın yeniden gizlice silâhlanma işini tehlikeye düşüreceğini sözlerine ekledi.

Hitler ise, o sırada, inatçı Roehm ile yordakçılarından ayrı olarak, hasta yatan Hindenburg'un son nefesini vereceği günü düşünüyordu. Gerek yaşı Cumhurbaşkanının ve gerekse Ordu ile Almanya'daki öteki gerici kuvvetlerin Feld-Mareşal ölümler olmaz Hohenzollern hanedanını geri getirmek istediklerini biliyordu. Hitler'in de kendine göre plânları vardı. Neudeck, kendisiyle Blomberg'e, Başkanın günlerinin sayılı olduğunu Nisan ayında gizli olarak ve resmen bildirince, sıkı bir darbe indirmenin zamanı geldiğini anladı. Bu darbenin başarıya ulaşması için subay çevrelerinin desteğine ihtiyacı vardı; bu desteği sağlamak için de bütün tâvizleri vermeye hazırıldı.

Orduyla gizli görüşmeler yapmak fırsatı az sonra çıktı. 11 Nisanda Başbakan, General von Blomberg ile Ordu Komutanı General Freiherr von Fritsch ve Donanma Komutanı Amiral Raeder ile birlikte, Doğu Prusya'da yapılacak ilkbahar manevralarında bulunmak üzere *Deutschland* kruvazörüne bindi ve Kiel'den Königsberg'e gitti. Ordu ve Donanma seferlerine Hindenburg'un gün geçtikçe bozulan sağlığı anlatıldı; Hitler *Reichswehr* sayesinde kendisinin Cumhurbaşkanı yerine geçeceğini hiç çekinmeden söyledi. Bu teklifi Blomberg destekledi. Askerlerin kendisini desteklemesine karşılık o da Roehm'ün ihtiraslarını bastırarak, S.A.'yı çok azaltacak ve Orduyla Donanmanın Üçüncü Alman İmparatorluğunda tek silâhlı kuvvet olmasını teminat altına alacaktı. Hitler'in, kendisini destekledikleri teminat altına alacaktı. Hitler'in, kendisini destekledikleri takdirde Orduyla Donanmanın geniş çapta büyüme şansı olacağını Fritsch ile Raeder'e söylediği sanılmaktadır. Raeder dalkavuşun biriydi, nasıl olsa kabul ederdi. Ama Fritsch sert bir adamdı; önce daha üst generallere danışmak istediğini söyledi.

Bu danışma 16 Mayıs'ta Bad Nauheim'de yapıldı. Alman Ordusunun en yüksek generallerine "Deutschland paktı" anlatıldığı zaman hepsi de oybirliğiyle Cumhurbaşkanı Hindenburg'a karşıydı.

bugün halefi olarak Hitler'i tanımayı kabul ettiler (27). Bu siyasi karar Ordu için tarihsel bir önem taşıyordu. Ordu kendisini megaloman bir diktatörün eline isteye isteye teslim etmekle kendi ölümünü kendi eliyle hazırlamış oluyordu. Hitler ise bu pazarlık sonunda diktatörlüğünün en yüksek noktasına çıkmış oluyordu. İnatçı Feld-Mareşal artık yolunun üstünden çekilmiş, Hohenzollern'lerin geri gelmesi ihtimali ortadan kalkmış olduğuna ve kendisi de hükûmetin olduğu kadar devletin de başkanı olacağına göre, artık yolunda hiç bir engele rastlamadan kendi başına istediği gibi yürüyebilirdi. Bu yüksek mevki'e çıkmak için ödiyeceği ücret pek önemsizdi: S.A.'yı feda edecekti. Zaten artık onlara ihtiyacı yoktu; bütün iktidarı eline geçirmişti. Onlar artık sadece Hitler'in başının belâsı bir sürü ayaktakımıydı. Hitler generallerinin ne kadar kalın kafalı olduklarını o bahar günlerinde daha iyi anlamış, onları daha da hor görmüş olsa gerek. Bu adamların şaşılacak kadar kolaylıkla elde edilebileceğini düşünmüştür herbalde. Bu yargısını Hitler, Haziran ayında bir an dışında, sonuna kadar, ve kendisiyle birlikte onların da sonu gelinceye kadar, hiç değiştirmedii.

Yaz gelmişti, ama Hitler'in başındaki dertler bitmek söyle dursun daha da artmıştı. Berlin'de tatsız, gergin bir hava esiyordu. "İkinci ihtilâl" yaygaraları artmıştı; yalnız Roehm'le hücum taburları değil, basını elinde bulunduran Goebbels bile söylevlerinde ve yazılarında bu havayı körüklüyordu. Tutucu sağcılarla, Junker'ler, Papen'in ve Hindenburg'un çevresindeki büyük sanayiciler, artık ihtilâle, gelişigüzel tutuklamalara, Yahudilerin öldürülmesine, Kiliselere yapılan saldırılara bir son verilmesini, hücum taburlarındaki erlerin küstahça davranışlarının önlenmesini, Nazilerin örgütlediği genel terörün bitmesini istiyorlardı.

Nazi Partisinin içindeyse yeni ve şiddetli bir iktidar savaşı vardı. Roehm'ün iki en azılı düşmanı, Goering'le Himmler, kendisine karşı birleşmişlerdi. Goering 1 Nisanda, henüz

S.A.'ların bir kolu olan Roehm'ün komutasındaki siyah ceketli S.S.'lerin şefi Himmler'i Prusya Gestapo şefi tâyin etmiş ve Himmler de hemen kendi özel gizli polis imparatorluğunu kurmaya başlamıştı. Bir yıl önceki Ağustosta Hindenburg tarafından (Hava Bakanı olduğu halde) *General der Infanterie*-liğe (piyade generali) terfi ettirilen Goering eski, kılıksız, kahverengi S.A. üniforması sırtından sevinçle atmış, yeni mevki'ine daha şatafatlı üniformasıyla geçmişti. Bu değişim tamamiyle sembolikti aslında: Goering bir general olduğu ve üniyazlı asker sınıfından gelen bir aileye mensup bulunduğu için hemen Ordudan yana olmuş, Roehm'e ve S.A.'lara karşı cephe almıştı. Goering o günlük yaban savaş koşulları altında kendini korumak için özel bir polis kuvveti kurmuştu. Bunun adı *Landespolizei-gruppe General Goering*'di. Bir kaç bin kişiden oluşan bu polis kuvvetinin merkezi Lichterfelde'deki eski subay okuluydu. Goering Orduya ilk burada katılmıştı. Okul, Berlin dolaylarında stratejik bir noktada bulunuyordu.

Komplo ve karşı-komplo söylentileri başkentte zaten gergin olan sınırları büsbütün germişti. General von Schleicher kendi kendine siyasi hayattan çekilmeyi hâlâ göze almamış, ya da Hindenburg'la generallerin ya da tutucuların güvenini yitirdiğini hâlâ anlamamış görünüyordu. Güçsüz durumuna rağmen yine de politikaya karışmaya başlamıştı. Roehm ve Gregor Strasser ile ilişki kurmuş, birtakım pazarlıklara girişmişti: kendisi eski düşmanı Papen'in yerine Başbakan Yardımcısı, Roehm de Savunma Bakanı olacak ve S.A. Orduyla birleştirilecekti. Bu görüşmelere ait raporlardan bir kısmı Hitler'in de eline geçmişti. Berlin'de elden ele çeşit çeşit kabine "listeleri" gezip duruyordu. Bu listelerin birinde Brue-ning Dış İşleri Bakan, Strasser de Ekonomi Bakanı olarak gösteriliyordu. Bu ilişkiler üzerine verilen raporların çoğu temelsizdi, ama kendilerine göre birtakım nedenlerden ötürü Roehm ile S.A.'ları ortadan kaldırmak, Schleicher ve birkısım inatçı tutucularla hesaplaşmak isteyen Goering'le Himmler bu

raporlara çok önem verdiler. Hemen bunları allayıp pulladılar ve Hitler'e götürdüler. Hitler'i kuşkulandırmak için zaten ortaya ufak bir lâf atmak yeterdi. Goering ile kendi Gestapo şefi yalnız S.A.'lar arasında temizlik yapmak değil, aynı zamanda sol ve sağdaki öteki muhalifleri de tasfiye etmek istiyorlardı. Bunlar arasında, geçmişte Hitler'e karşı gelmiş olup da artık siyaset hayatından çekilmiş olanlar da vardı. Mayıs sonunda Bruening ile Schleicher'e öldürülecekleri bildirildi. Bruening kılık değiştirerek Almanyadan gizlice kaçtı, Schleicher ise Bavyera'da tatil geçirmeye gitti ve Haziranın sonuna doğru Berlin'e döndü.

Haziranın başında Hitler Roehm'le hesaplaştı. *Reichstag'*da anlattığına göre bu hesaplaşma "gece yarısına kadar" yalnızca beş saat sürdü. Hitler'in söylediğine bakılırsa, Nazi hareketindeki en yakın arkadaşıyla bir anlaşmaya varmak için yaptığı "son teşebbüstü" bu.

«Partiye bağlı eski üyelerin ve S.A. liderlerinin sayısız söylentileriyle bunların yaptıkları açıklamalardan, birtakım vicdansız unsurların, Almanya'ya akla gelmeyen felâketlerden başka bir şey getirmeyecek olan milli bir Bolşevik hareketine girişmeye hazırlandıkları izlenimini elde etmiş olduğumu kendisine haber verdim... Delilikten vazgeçmesini, herhangi bir anda felâketle bitecek bir gelişmeyi önlemek üzere yerini geçici olarak bırakmasını kendisinden son olarak rica ettim.»

Hitler'e göre Roehm kendisine "her şeyi yoluna koymak için elinden geleni yapacağını vaad" etmiş. Sonradan da, aslında Roehm «Beni tasfiye etmek için hazırlığa başladı,» demiştir.

Bu söz pek doğru değil. Gerçi bütün bu temizleme hareketinin içyüzü, tıpkı *Reichstag* yangınında olduğu gibi, hiç bir zaman ortaya çıkmayacak ama, bugüne kadar ortaya çıkan tanıklardan S.A. şefinin Hitler'i ortadan kaldırmak için herhangi bir komplo hazırlamadığı anlaşılıyor. Ne yazık ki ele geçen arşivlerde ne *Reichstag* yangınının ne de bu temizlemenin gerçek yüzünü aydınlatacak bir şey yok; her iki olaya ait

suçlandırıcı belgelerin Goering'in emriyle yokedilmiş olmaları mümkündür.

İki eski Nazi arasında geçen uzun konuşmanın içyüzü ne olursa olsun, bu görüşmeden bir iki gün sonra Hitler S.A.'ların bütün Temmuz ayı boyunca izinli sayılmalarını emretti, bu ay içinde hücum taburlarının üniforma giymelerini ya da yürüyüşlere, "tatbikat"lara katılmalarını yasakladı. Roehm 6 Haziranda hastalık izni aldığını açıkladı, ama ayu zamanda ortalığa da kafa tuttu. "Eğer S.A.'nın düşmanları, S.A.'ların bir daha toplanmayacağını, ya da izinden sonra ancak bir kısmının geri alınacağını sanıyorlarsa, kısa sürecek umutlarıyla bırakalım oyalansınlar. Onlar gerektiği zaman, gereken şekilde cevaplarını alacaklardır. Almanya'nın kaderi S.A.'nın elindedir ve öyle kalacaktır."

Roehm, Berlin'den ayrılmadan önce, Hitler'i Münih yakınlarındaki Wiessee kasabasına S.A. liderleriyle 30 Haziranda bir toplantı yapmaya çağırdı. Hitler hemen kabul etti ve sözüne bağlı kalarak aynı günde orada bulundu, ama Roehm'in aklından bile geçirmediği bir şekilde. Belki Hitler de o anda öyle olacağını bilmiyordu. Çünkü, sonradan *Reichstag*'da şöyle diyecektir: «Son bir karara varmadan önce çok düşündüm, çok tereddüt ettim. Tekrar düşündüm... Hareketi ve S.A.'larını böyle bir anlaşmazlığın yaratacağı utançtan koruyacağımı ve bu uygunsuzluğun şiddetli çatışmalar olmaksızın ortadan kaldırılabilceğini hâlâ gizlice umuyordum.»

Hitler sonra sözlerine şunları ekliyor: «İtiraf edilmeli ki Mayısın son günlerinde birçok rahatsız edici gerçekler ardarda ortaya çıktı.» Ama bu gerçekler onu rahatsız etti mi? Hitler'in sonradan anlattığına göre, Roehm ile fesatçı arkadaşları Berlin'i almaya ve kendisini tutuklamaya hazırlanmışlar. Eğer böyle bir şey olsaydı S.A. liderleri Haziranın başında Berlin'den ayrılırlar mıydı? Daha da önemlisi, Hitler o sırada neden Almanya'dan ayrıldı ve böylelikle S.A. şeflerine kendi yokluğunda devleti ele geçirme fırsatı verdi?

Hitler, 14 Haziranda Faşist diktatör dostu Mussolini ile yapacağı birçok görüşmelerin ilkinin yapmak üzere Venedik'e uçuşt. Bu ilk karşılaşma Alman lideri bakımından pek tatlı geçmedi; çünkü, üzerinde pırıl pırıl siyah Faşist üniformasıyla ve göğsündeki dizi dizi nişanlarıyla, lütfen eğilerek ziyaretçisine elini uzatan tecrübeli Duçe'nin yanında Alman diktatörü, kirli pardesüsü ve ütüsüz fötr şapkasıyla pek sönük kalmıştı. Hitler Almanya'ya oldukça sinirli döndü ve Mussolini ile yaptığı görüşmeyi anlatıp yurt içinde gün geçtikçe bozulan durumu değerlendirmek üzere parti liderlerini 17 Haziran Pazar günü Thuringia'da Gera adındaki küçük bir kasabada toplandıya çağırdı. Kaderin cilvesine bakın ki, aynı gün Marburg adlı eski bir üniversite kasabasında başka bir toplantı daha vardı. Hem bu toplantı Almanya'da, ve elbetteki bütün dünyada dikkati daha çok üzerine toplamış, zaten kritik olan durumu en yüksek noktasına çıkarmıştı.

Bizim kibar Papen, bilindiği gibi, Hitler ve Goering tarafından kabaca terkedilmişti, ama hâlâ resmen Başbakan Yardımcısıydı ve Hindenburg'un da ona hâlâ güveni vardı. Şimdi nasılsa cesaretini yeniden toplamış, Almanya'ya bin bir türlü hileyle yerleştirdiği rejimin aşırılıklarına karşı açık açık kafa tutmaya başlamıştı. Mayıs ayı içinde hasta Başkan görmeye Neudeck'e gitti. Koruyucusunu canlı olarak son görüşü oldu bu. Saçı sakalı ağarmış ve zayıflamış olan ihtiyar Feld-Mareşal kendisine şunları söyledi: «İşler kötü gidiyor, Papen. Bak bakalım yoluna koyabilir misin?»

Cumhurbaşkanından yüz bulan Papen, 17 Haziranda bir konferans vermesi için Marburg Üniversitesi tarafından yapılan çağrıyı kabul etti. Konferansın metnini kendi özel danışmanlarından Edgar Jung hazırladı. Edgar Jung Münih'li parlak bir avukat, bir yazar ve bir Protestandı. Metindeki bazı görüşleri de, Başbakan Yardımcısı sekreterlerinden Herbert von Bose ile Katolik Hareketinin lideri Erich Klausener eklemişlerdi. Her üçü de bu işbirliğini az sonra hayatlarıyla öde-

diler. Cesur bir çıkıştı bu ve Jung'un sâyesinde konferansın metni temiz bir ifadeyle ve ciddi bir hava ile yazılmıştı. İhtilâlin artık bitmesi, Nazi terörüne bir son verilmesi, normal hayata dönülmesi ve birtakım özgürlüklerin, özellikle basın özgürlüğünün yeniden tanınması isteniyordu. Propaganda Bakanı Dr. Goebbels'e seslenen Papen şunları söyledi:

«Açık, erkekçe tartışmalar Alman halkı için, örneğin Alman basınının bugünkü durumundan daha yararlıdır. Hükümet şu eski sözü (unutmamalıdır): Aucak korkaklar eleştirilmekten çekinirler... Propagandayla büyük adam yaratılmaz... Halkla yakından ilişki kurmak ve birlik olmak isteyen bir insan, halkın anlayışını küçümsememelidir. Hiç kimse halkı ebediyen elinde tutamaz. Hiç bir örgüt, hiç bir propaganda, ne kadar inü-kemmel olursa olsun, yalnız başına uzun zaman güven sağlayamaz. Güvenlik ve bağlılık, kışkırtmayla... Ulusun çaresiz kısmına karşı yapılan korkutmalarla değil, ancak halka durumu her zaman anlatmakla sürdürülebilir... Kardeşçe ve dostça bir araya gelmemizin ve yurttaşlarımıza saygı duymamızın, ciddi insanların çalışmalarını bozmaktan kaçınmamızın ve bağnazları susturmamızın zamanı gelmiştir.» (28)

Konferansın metni Almanya'da geniş ilgi uyandırdı. Gera'da toplanan Nazi liderleri üzerindeyse bir bomba etkisi yarattı. Dr. Goebbels metnin mümkün olduğu kadar az yayılması için hemen harekete geçti. Aynı günün akşamı radyoda okunacağı söylenen metnin okunmasını ve basında konferanstan söz edilmesini yasakladı, metnin bir kısmını veren *Frankfurter Zeitung* gazetesini polisçe toplattırdı. Ama Hitler rejimine karşı çıkan konferans metninin, Alman halkı ve bütün dünya tarafından öğrenilmesine Propaganda Bakanının sınırsız gücü bile yetmedi. Kurnaz Papen metni Berlin'deki yabancı gazetecilerle diplomatlara vermiş ve konferans Papen'in gazetesi *Germania*'da çarçabuk basılarak gizlice dağıtılmıştı.

Hitler Marburg söylevini öğrenince deliye döndü. Aynı gün Gera'da öğleden sonra verdiği bir söylevde, «bir halkın yeni dev kalkınmasını hırkaç kelimeyle durdurabileceğini sanan cüce»yi suçladı. Verdiği konferansın yayını önlenince Papen de kızdı. 20 Haziranda hemen Hitler'e koştu ve «ikinci

derecedeki" bir bakan tarafından söylevinin yasaklanmasına göz yummayacağını bildirdi. Konuşmasını "Cumhurbaşkanı adına" yaptığını belirtti, ve sonra hemen orada istifasını verdi. "Durumu derhal Hindenburg'a bildireceğini" de sözlerine ekledi. (29)

Bu tehdit Hitler'i gerçekten telaşlandırdı, çünkü Başkanın durumdan memnun olmadığına, sıkıyönetim ilân ederek iktidarı Orduya vermeyi düşündüğüne dair mevcut raporlardan haberdardı. Durumun Nazi rejiminin sürdürülmesi bakımından ne dereceye kadar tehlikeli olduğunu iyice anlamak üzere ertesi gün (21 Haziran günü) Hindenburg'u görmek üzere Neudeck'e uçtu. Kendisine gösterilen kabul şekli korkusunu daha da artırmaktan başka bir işe yaramadı. Neudeck'te kendisini General von Blomberg karşıladı. Hitler dalkavuk Savunma Bakanının durumundan hemen bir değişiklik olduğunu anladı. Blomberg yeniden Prusyalı sert bir general oluvermişti. Almanya'daki gergin duruma hemen bir son vermediği takdirde Başkanın sıkıyönetim ilân ederek devleti Ordunun eline vermeyi kararlaştırdığını söylemeye Feld-Mareşalin kendisini memur ettiğini çok kaba bir şekilde Hitler'e söyledi. Hitler birkaç dakika Blomberg'in yanında Hindenburg'u görmesine izin verilmesini istedi. İçeri girdiği zaman ihtiyar Başkan ultimatomu doğruladı.

Nazi Başbakanı çok kötü bir duruma düşmüştü; işler ters gidiyordu. Bu durumda Cumhurbaşkanının yerine geçmek için tasarladığı plân hem suya düşmüş oluyor, hem de Ordunun iktidara gelmesi halinde kendisini de, Nazi hükûmetini de ortadan silip süpürmesi ihtimali belirliyordu. Uçakla yeniden Berlin'e dönerken, eğer yaşamak niyetindeyse kendisi için yapılacak bir tek şey kaldığını düşünüyordu herhalde. Ordu ile varmış olduğu anlaşmaya bağlı kalmalı, S.A.'ları dağıtmalı, hücum taburları liderlerinin istedikleri ikinci ihtilâli durdurmalıydı. Sayın Başkan tarafından desteklenen Ordunun başka hiç bir şeyi kabul etmiyeceği açıktı.

Bununla beraber Hitler, Haziranın son önemli haftasında yine birtakım duraksamalar geçirdi: Böyle bir hareket kendilerine çok şeyler borçlu olduğu S.A. liderleri için çok kötü olacaktı. Ama Goering ile Himmler bu konuda kesin bir karara varmasına yardım ettiler. Hangi hesapları göreceklerini tesbit etmişler, ortadan kaldırmak istedikleri gelmiş geçmiş düşmanları gösteren uzun listeler hazırlamışlardı. Bütün yapılacak şey Führer'i, kendisine karşı büyük bir "komplo" hazırlandığına, o yüzden de çabuk ve merhametsizce harekete geçmek gerektiğine inandırmaktı. Hitler'e en çok bağlı olanlardan İç İşleri Bakanı Wilhelm Frick'in Nuremberg mahkemesinde verdiği ifadeye göre, sonunda Hitler'i "Roehm'ün bir darbe hazırlandığına" inandıran Himmler oldu. «Führer de Himmler'e darbeyi bastırmasını emretti.» Frick'in anlattığına göre, Himmler'e Bavyera'da, Goering'e ise Berlin'de harekete geçme emri verildi. (30)

Ordu da Hitler'i çok kıskırttı. Bu bakımdan az sonra girilecek barbarca hareketin sorumluluğu biraz da Orduya aittir. Başkomutan General von Fritsch 25 Haziranda Orduyu aların durumuna geçirdi; bütün izinleri kaldırdı ve askerlerin kışlalarından çıkmalarını yasakladı. Roehm, 28 Haziranda Alman Subayları Birliğinden atıldı. S.A. şefinin yakında başının belâya gireceğine işaret etti bu. Blomberg o zamana kadar yapmadığı bir şeyi yaptı: Ordunun kimin arkasında bulunduğu konusunda kimsenin ve hele Roehm'ün hiçbir hayale kapılmaması için, 29 Haziranda *Voelkischer Beobachter*'de kendi imzasıyla bir yazı yayımladı ve bu yazıda "Ordunun... bizlerden biri olarak kalan... Adolf Hitler'in arkasında" olduğunu belirtti.

Ordu Hitler'i temizleme hareketine başlaması için zorluyor, ama kendi ellerini kirletmek istemiyordu. Bu hareketi Hitler'le Goering ve Himmler, kendi kara elbiseli S.S.'leri ve Goering'in özel polisiyle başarmalıydı.

Hitler, Josef Terboven adındaki mahalli bir Nazi *gaulei-*

ter'inin düğününde bulunmak üzere 28 Haziran Perşembe günü Berlin'den Essen'e gitti. Gezi ve amacı, Hitler'in yakında önemli bir krizin patlak vermek ihtimalini düşündüğünü gösterecek gibi değildi. Aynı gün Goering ile Himmler, özel S.S. taburlarına ve "Goering Polisi"ne hazırol emri verdiler. Hitler şehirde olmadığı için istedikleri gibi hareket edebiliyorlardı. Ertesi gün, ayın yirmi dokuzunda, Führer Westphalia'daki Çalışma Kamplarını gezdi. Öğleden sonra Ren üzerindeki Godesberg şehrine döndü. Godesberg'de eski savaş arkadaşı Dreesen'in nehir kenarında işlettiği otelde konakladı. O zamana kadar hangi yanı tutacağını bir türlü kestiremeyen Goebbels — Roehm'le gizli gizli konuşuyordu — o akşam Godesberg'e geldi. Kararını vermişti artık. Berlin'den Hitler'e, sonradan Hitler'in "korkunç haber" dediği haberi getirmişti. Roehm'ün Berlin S.A. lideri, homoseksüellerin gittiği bir kahvenin eski fedailerinden eski otel garsonu Karl Ernst, hücum taburlarını alârm durumuna geçirmişti. Yakışıklı ama oldukça budala bir genç olan Ernst, o sırada hâlâ ömrünün geri kalan yirmi dört saati içinde, sağın bir darbe yapacağına ve kendisinin «Heil Hitler!» diye bağıra bağıra kahramanca öleceğine inanıyordu.

Hitler'in sonradan anlattığına göre o güne kadar, yani 29 Hazirana kadar, "Roehm'ü yalnızca yerinden uzaklaştırmayı bir süre gözaltında tutmayı ve açıkça suçlu olan birtakım S.A. liderlerini tutuklamayı" düşünmüştü. «Geri kalanlara da ciddi bir çağrıda bulunacak, görevlerinin başlarına döndürecektim.» Hitler olup bitenleri 13 Temmuzda *Reichstag*'da şöyle anlattı:

«Gece saat birde Berlin ve Münih'den alârm toplantılarına ait iki acele mesaj aldım. Önce Berlin'de akşam saat dört için bir alârm toplantısı emri verilmişti... Saat beşte şaşırtıcı bir saldırıyla harekete geçilecekti; hükümet binaları işgal edilecekti... İkincisi, Münih'te S.A.'lara zaten alârm verilmişti; gece saat dokuzda toplanmaları emredilmişti... Bu bir isyandı!... Bu gibi durumlarda yalnızca bir tek karar verebilirdim... Yalnız merhametsiz ve kanlı bir müdahale isyanın yayılmasını önleyebilirdi...

Sabah saat ikide Münih'e uçtum.»

Hitler "acele mesajların" kimlerden geldiğini hiçbir zaman açıklamadı, ama bunların Goering ile Himmler'den geldiği belliydi. Yalnız kesin olan bir şey vardı ki verilen haberler epice büyütülmüştü. Berlin'deki S.A. lideri Ernst, o Cumartesi yeni karısını alıp Bremen'e ve oradan da balayı geçirmek üzere Madeyra adasına gitmekten başka bir şey düşünmüyordu. S.A. fesatçılarının toplanmış olduğu güneyde ise acaba durum nasıldı?

Hitler, Goebbels'le birlikte, Bonn yakınlarındaki Hangelar hava alanından 30 Haziran sabahı erkenden havalandığı sırada, Yüzbaşı Roehm ile S.A. arkadaşları, Tegernsee kıyılarındaki Wiessee kasabasında, Hanslbauer otelinde mışıl mışıl uyuyorlardı. Sicilli bir kaatil olan ve yamk esmer, hamal gibi vücudunun üzerinde kız gibi bir yüz taşıyan Silezya S.A. *Obergruppenführer*'i homosesüel Edmund Heines'in yattığı yataкта bir delikanlı vardı. S.A. şefleri isyan etmeyi o kadar düşünmüyorlardı ki, muhafızlarını bile Münih'te bırakmışlardı. S.A. liderleri arasında sarboş olanlar vardı, ama bir komplo düşünen kimse yoktu.

Hitler'le yanındakiler (basın şefi Otto Dietrich ile, renksiz fakat partiye bağlı Hanover S.A. lideri Viktor Lutze de katılmıştı) 30 Haziran Cumartesi günü sabah saat 4'de Münih meydanına indiler ve Münih'te birtakım tedbirlerin alınmış olduğunu gördüler. Parti Haysiyet Divanı USCHLA'nın başkanı Binbaşı Walther Buch ile Bavyera İç İşleri Bakanı Adolf Wagner, sabıkafile katil ve Geli Raubal Serüveninde Hitler'in rakibi Emil Maurice ile at cambazı ve eski bar fedaisi Christian Weber gibi parti arkadaşlarının yardımıyla, Münih S.A. liderlerini yakalamışlardı; bunlar arasında Münih Polis Müdürü olan *Obergruppenführer* Schneidhuber de vardı. O sırada tam bir isteri krizi geçirmekte olan Hitler tutuklananları İş İşleri Bakanlığında gördü. Ordunun eski albaylarından olan Schneidhuber'in üstüne yürüyerek göğsündeki Nazi armasını söküp attı ve yaptığı "ihanetten" ötürü yüzüne karşı küfretti.

Naziler tarafından kundaklanan Reichstag binası 27 Şubat 1933 gecesi alevler içinde.

Friedrich Ebert. Cumhuriyetin ilk Devlet Başkanı.

General Groener. Cumhuriyetin kurulmasında olumlu rol oynayan Ordu önderlerinden biri.

Son İmparatorluk hükümeti üyelerinden Sosyalist milletvekili Scheidemann, 1933'de yakılan Reichstag'ın pencerelerinden birinden Cumhuriyeti ilân ediyor (9 Kasım 1918)

Fotoğraftaki kadının boynuna asılı yaftada şunlar yazılı: «Yahudilerle ilişki kurduğum için ben de suçluyum ve hücrâya gidiyorum».

Kitap yakımı.

Nazi Almanyasında âdalet. Hâkimler Adolf Hitler'in şahsına sadakat yemini ediyorlar.

Yukarıda, Birinci Dünya Savaşı sonrasında karışan Almanya'da işçi ve öğrencilerin sokak gösterileri. Aşağıda, Berlin'de gösteri yapan Komünistlerin polis kuvvetlerince dağıtılışı.

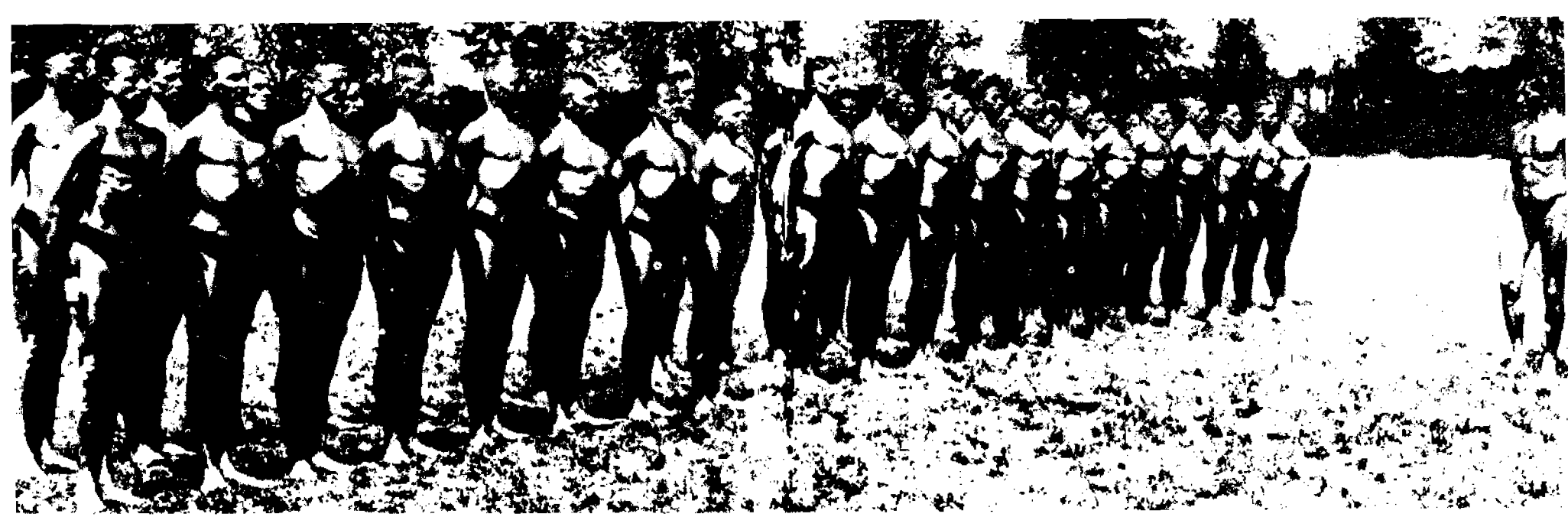

Der Herr von Japan! Held!

Wie wollen Sie mit Japan zusammenleben? Schließen Sie sich an die
und Niederwerfungen und Beugung der Kräfte.
Sie geben uns Kommunisten die Chance.
Huer!

Soll das Wahrheit werden? Nein!
Ihr eigner Urteil aus dem Volk.

Adolf Hitler

Hitler tarafından yeniden kurulmaya başlanılan Alman Ordusunun yetiştirilişini gösteren bir resim.

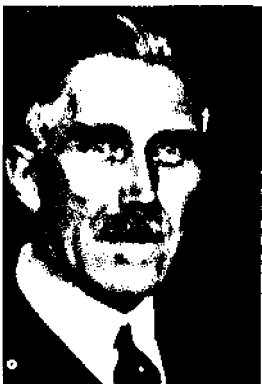
Hitler maiyeti ile birlikte Berlin Olimpiyat Stadından ayrılırken.

Hitler Wehrmacht'ın bir şeref kıtasını teftiş ediyor.

Solda, Hitler gönüllü olarak katıldığı Birinci Dünya Savaşında. Ortada, Birahane Darbesinden sonra hapsedildiği Landsberg Kalesinin önünde. Sağda, bir seçim konuşması yapan Hitler'in tipik bir pozü.

Von Papen. Başbakan. Hitler'in iktidara gelmesine önayak olan adam.

Hindenburg. Hitleri Başbakan atayan Cumhurbaşkanı.

General Schleicher. Başbakan. Hitler tarafından 1933'de öldürüldü.

Ernst Röhm. 1934'de Hitler tarafından öldürüldü.

Hermann Goering. Nürnberg'de ölüme mahkûm oldu. İntihar etti.

Paul Joseph Goebbels. Yenilgiden sonra karısı ile kızını zehirledi, kendini vurdu.

Rudolf Hess. Nuremberg'de müebbed hapse mahkûm oldu.

Gregor Strasser. 1934'de Hitler tarafından öldürüldü.

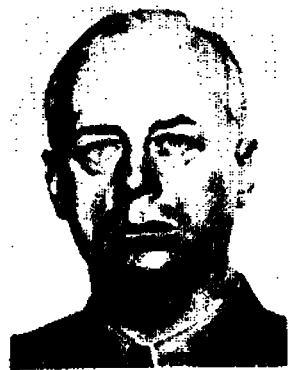
Alfred Rosenberg. Nuremberg'de asıldı.

Heinrich Himmler. Savaş sonunda kendini öldürdü.

Reinhard Heydrich. Gestapo şefi.

Joachim Von Ribbentrop. 1946'da Nuremberg'de asıldı.

General Ludendorff, Birahane Darbesinden sonraki Münih duruşması sırasında Hitler'le beraber.

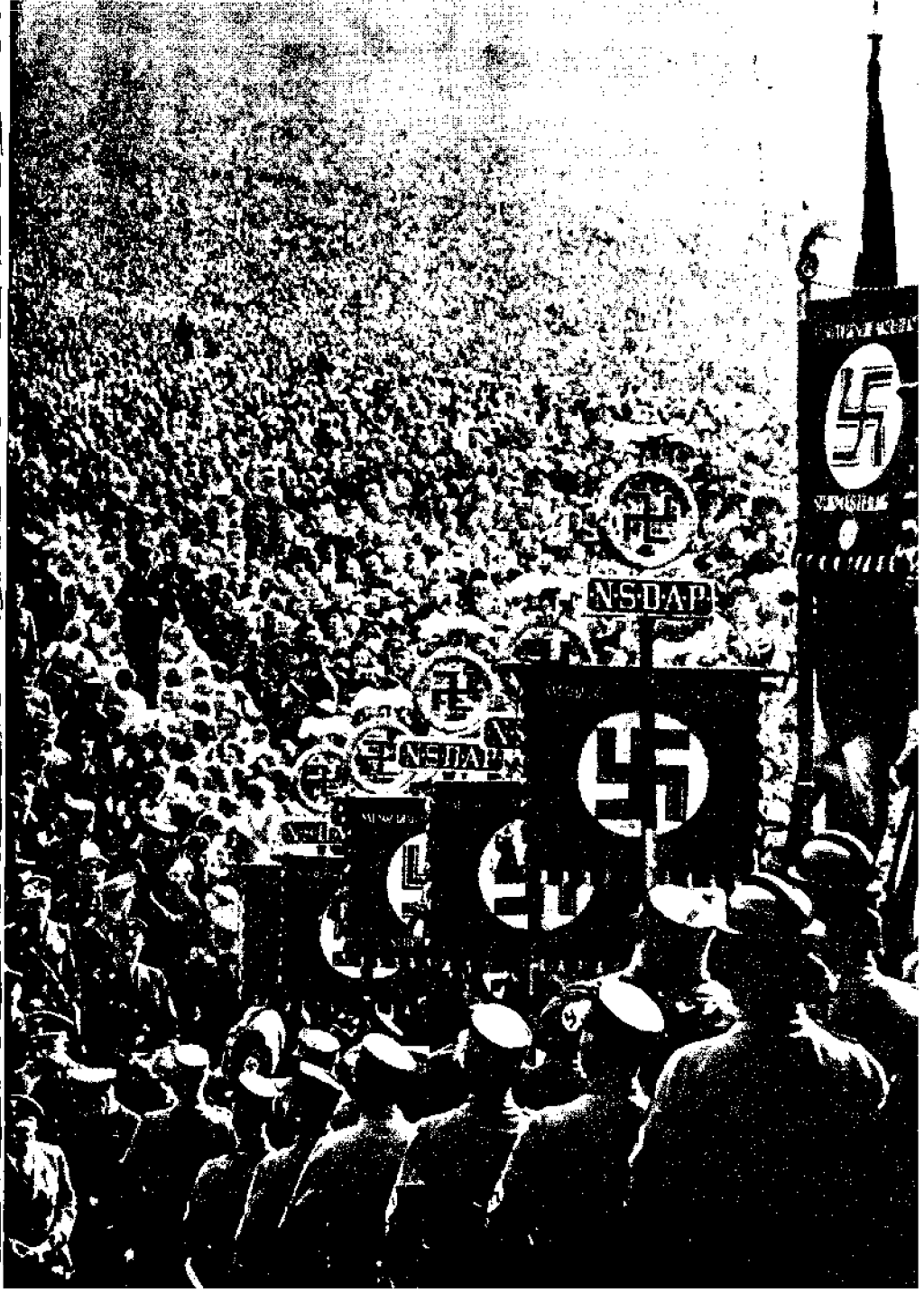
Hitler'in İtalyan diktatörü Mussolini'yi ilk ziyareti. Haziran 1934.

Nasyonal Sosyalistlerin halk tabakalarını kendilerinden yana çekmek için kullandıkları yemlerden biri: Volkswagen. Doğum gününde Hitler'e bir Volkswagen hediye ediliyor.

Hitler Reichstag'da.

Hitler, General von Seeckt ile bir tatbikatta.

Gün ağardıktan az sonra, Hitler ile yanındakiler büyük bir otomobil kafilesi halinde Münih'te ayrıldılar; hızla Wiessee'ye gittiler. Roehm ile arkadaşları Hanslbauer otelinde hâlâ uyuyorlardı. İtile kakıla uyandırıldılar. Heines ile yanındaki delikanlı hemen yataktan alınarak otelin dışına götürüldü ve oracıkta Hitler'in verdiği emir üzerine tabancayla öldürüldüler. Otto Dietrich'in anlattığına göre, Führer Roehm'ün odasına yalnız başına girdi; giyinmesi için zaman bıraktı ve Roehm'ün Münih'e getirilerek Stadelheim hapishanesine atılmasını emretti. S.A. şefi 1923'deki Birahane Darbesinde Hitler'le birlik olduğu için yine bu hapishanede yatmıştı. Nazi İmparatorluğunun kurulmasında herkesten fazla emeği geçen Nazilerin teröründe ve kötülüğe gidişinde herkesten fazla sorumlu olan, çoğu zaman birbirleriyle anlaşmadıkları halde buhranlı zamanlarda, yenilgilerde ve hayal kırıklıklarında yine birbirlerine destek olan bu iki arkadaşın yolları on dört yıllık fırtınalı bir hayattan sonra artık ayrılmıştı; Hitler'in ve Nazizmin bu yüzü yaralı kabadayısı artık gürlütlü hayatının sonuna gelmişti.

Hitler, arkadaşına son bir lûtufta bulundu: masasının üstüne bir tabanca bırakılmasını emretti. Roehm tabancayı kullanmayı reddetti. «Eğer öldürülmem gerekiyorsa beni Hitler öldürsün!» dediği söylendi. Yirmi üç yıl sonra, 1957'de yapılan bir savaş-ertesi duruşmada, olayı gözleriyle gören bir polis şefinin verdiği ifadeye göre, bunun üzerine iki S.S. subayı hücreye girdiler ve tabancalarını dosdoğru Roehm'ün üzerine boşalttılar. «Roehm bir şeyler söylemek istedi, ama S.S. subayları susturdular onu. Bunun üzerine Roehm asık yüzüyle hazırol vaziyetine geçti. Yarı beline kadar çıplaktı.» (*). Böylece,

(*) 30 Haziran, 1934 temizleme hareketine fiilen katılmış olanlar ve olayları görenler ilk olarak 1957 yılında Münih'te yapılan duruşmalarda herkes önünde konuştular. Naziler zamanında hiç kimsenin bu işten söz etmesine imkân yoktu. Yazarın, Nazilerin en yabancılarından biri olarak hatırladığı Sepp Dietrich, 1934'de Hitler'in S.S. Muhafızlarına kumanda

bütün hayatı kavga görüldü içinde geçen Roehm hiç bir Almanın yüksellemediği bir mevkie çıkarttığı arkadaşından iğrene iğrene yine çekişme içinde ölüp gitti. Daha yüzlerce insan, aynı gün, onun gibi yokediildi. Örneğin, Schneidhuber'in şöyle bağırdığı söylenir: «Baylar, bütün bunların nedenini anlamıyorum, ama hiç olmazsa iyi nişan alın!» Ömrü boyunca hiyanet etmiş olan bu adam ne olup bittiğini, bunların neden yapıldığını bilmiyor, ihaneti hiç olmazsa Adolf Hitler'den beklemiyordu.

Bu arada Goering ile Himmler de Berlin'de bir hayli meşguldüler : 150 kadar S.A. lideri toplatıldı, Lichterfelde'deki Subay Okulunun duvarı önüne dizildiler, ve Himmler'in S.S. takımlarıyla Goering'in özel polislerinin kurşun yağmuru altında öldürüldüler.

Bunlar arasında Karl Ernst de vardı. Balayı seyahati geçirmek üzere otomobiliyle Bremen'e yaklaşıırken silâhlı S.S. ler tarafından durdurulmuşlardı. Yeni karısı ile soförü yaralanmıştı; kendisi de kafasına vurulup bayıltılmış, kurşuna dizilmek üzere Berlin'e getirilmişti.

Kanlı hafta-sonunda yalnız S.A.'lar öldürülmedi. Başkaları da temizlendi. 30 Haziran sabahı resmî elbiseli birtakım S.S. ler General von Schleicher'in Berlin yakınlarındaki villasının kapısını çaldılar. General kapıyı açtığı zaman olduğu yerde vurulup öldürüldü, daha on sekiz ay önce evlenmiş olduğu o zamana kadar bekârdı— karısı da, kocasına doğru koştuğu

ediyor ve Stadelheim hapishanesindeki idamları yönetiyordu. Sonunda savaş sırasında Waffen S.S. örgütlerinde generalliğe yükselen Dietrich 1944'de Bulge savaşında alınan Amerikan esirlerinin öldürülmesi için adanmıştı; karıştığından ötürü yirmi beş yıl hapse mahkûm edildi. Savaşta sonradan hapisten çıkarıldı ve 1957'de Münih'e getirildi. 30 Haziran, 1934 çarşafına katıldığı için 14 Mayıs'ta on sekiz ay hapse mahkûm edildi. Roehm'i öldüren iki S.S. subayından biri olan Michael Lippert ile karıştığından ötürü ölümleri, temizleme hareketine katılmış olan Nazi katillerine verilen ilk cezalardır.

zaman oracıkta öldürüldü. Schleicher'in en yakın arkadaşlarından General Kurt von Bredow aynı günün akşamı aynı âkıbeta uğradı. Gregor Strasser, Cumartesi günü öğle üzeri Berlin'deki evinden alındı, Goering'in emriyle Prinz Alberchtstrasse'deki Gestapo zindanında bir hücreye atılıp öldürüldü.

Papen talihli çıktı. Karısını yanına alarak kaçmıştı. Ama bürosu bir S.S. takımı tarafından altüst edildi. Sekreteri Bose, masasının başında öldürüldü; birkaç gün önce Gestapo tarafından tutuklanmış olan yakın iş arkadaşı Edgar Jung da hapisanede öldürüldü; yine iş arkadaşlarından Katolik Hareketinin lideri Erich Klausener Ulaştırma Bakanlığındaki bürosunda katledildi; geri kalan memurları, özel sekreteri Barones Stotzingen de dahil olmak üzere hepsi toplama kamplarına gönderildiler. Papen durumu protesto etmek üzere Goering'e gittiğinde Goering, sonradan "aşağı yukarı" hatırladığına göre, hoş konuşmalarla geçirecek vakti olmadığından Papen'i kovdu, ve evinde hapsettirdi. Evinin çevresini tepeden tırnağa silâhlı S.S.'ler sarmış, telefonu kesilerek dış dünya ile irtibatı önlenmişti. Almanya'nın Başbakan Yardımcısı bu utandırıcı duruma hiç ses çıkarmadan katlandı. Bir ay sonra, arkadaşlarını öldüren insanların teklif ettikleri Viyana elçiliğini kabul ederek büsbütün rezil duruma düştü. Viyana'da Naziler, Başbakan Dollfuss'u daha yeni öldürmüşlerdi.

Temizleme hareketinde kaç kişinin öldürüldüğü hiç bir zaman kesin olarak tesbit edilemedi. Hitler 13 Temmuzda *Reichstag* önünde yaptığı konuşmada, on dokuz "yüksek rütbede S.A. lideri" de dahil olmak üzere toplam olarak altmış bir kişinin öldürüldüğünü, on üç kişinin "tutuklamaya karşı geldiklerinden ötürü" öldüklerini, üçünün de "intihar ettiğini" açıkladı. Hepsi hepsi yetmiş yedi kişi ölmüştü. Paris'e kaçmış olanların yayımladıkları *Temizleme Hareketine Ait Beyaz Kitap*'da açıklandığına göre, bu hareket sırasında 401 kişi öldürülmüş, bunların ancak 116'sının kimlikleri belli olmuştur. 1957'de

Münih'te yapılan duruşmada ölü sayısının "1.000'in üstünde" olduğu söylendi.

Birçokları sadece geçmişte Hitler'e muhalefet ettiklerinden ötürü öldürüldüler; birkısmı da çok şey bildikleri için yok edildiler. Bunlar arasında biri de yanlışlıkla öldürüldü. Hitler'in yukarıda hikâyesini anlattığımız Birabane Darbesini bastıran ve uzun zamandanberi politikadan çekilmiş bulunan Gustav von Kahr'ın cesedi, bağı balta ile yarılmış olarak, Dachau yakınlarındaki bir bataklıkta bulundu. Hitler onu hiç bir zaman unutmamış ve affetmemişti. Okuyucularımız Hieronimit Mezhebinden Papaz Bernhard Stempfle'in adını hatırlayacaklardır. Hani şu Hitler'in *Kavgam* kitabının yazılmasına yardım eden adam... Zavallı papaz sonradan çok konuşmuş ve Hitler'in sevgilisi Geli Raubal'ın neden intihar ettiğini orada burada anlatmış olacak ki, onun da cesedi Münih yakınlarındaki Harlaching ormanında boynu kırık ve kalbinde üç kurşun yarasıyla bulundu. Heiden'in söylediğine göre, papazı öldürenlerin başında, Geli Raubal'ın öteki aşığı, sabıkalılardan Emil Maurice varmış. "Çok hilenler" arasında üç S.A.'lı daha vardı. Bunların *Reichstag* yangınında Ernest'in kullandığı adamlar olduğu sanılıyor. Onlar da Ernest'le birlikte yokedildiler.

Dikkate değer başka bir cinayet daha var: Münih'in belli başlı günlük gazetelerinden *Muenchener Neueste Nachrichten*'in ünlü müzik eleştirmeni Dr. Willi Schmid, 30 Haziran günü akşam saat yedi buçukta çalışma odasında oturmuş viyolonsel çalıyor, bir yandan karısı akşam yemeğini hazırlarken, öte yandan dokuz, sekiz ve iki yaşındaki üç çocuğu da apartmanlarının salonunda oynuyorlardı. Birden kapı çalındı. Dört S.S. içeri girdiler ve hiçbir şey söylemeden Dr. Schmid'i alıp götürdüler. Dr. Schmid'in cesedi dört gün sonra bir tabut içinde geri getirildi. Gestapo, tabutun hiç bir suretle açılmamasını emretmişti. Hayatında hiçbir zaman politikaya karışmamış olan Dr. Willi Schmid, S.S.'ler tarafından S.A. lideri Willi Schmid'le ka-

rıştırılmıştı. Asıl S.A. lideri de bu arada başka bir S.S. gurubu tarafından bulunmuş, kurşuna dizilmişti. (*)

Gerçekten Hitler'e karşı bir komplo hazırlanmış mıydı? Böyle bir komplodan yalnız resmî bildiride ve kendisinin 13 Temmuzda *Reichstag*'da yaptığı konuşmada söz edilmiş, bu konuda en ufak bir kanıt bile gösterilmemiştir. Roehm, S.A.'nın yeni bir ordunun çekirdeği olması ve kendisinin de bu ordunun başına geçmesi konusundaki ihtirasını hiç bir zaman gizlemiş değildi. Bu plân üzerinde Schleicher'le elbetteki konuşmuştu. Bunu Başbakan olduğu zaman ilk defa Generale açmıştı. Hitler'in anlattığına göre, belki Gregor Strasser de " buna katılmıştı." Ama bütün bu konuşmalar elbetteki ihanet demek değildi. Hitler de, Otto Strasser'e göre, Haziran başlarında Strasser'le temasa geçmiş ve kendisine Ekonomi Bakanlığını teklif etmişti.

Hitler önce Roehm ile Schleicher'i bir "dış devlet" in — tabii Fransa'nın — hesabına çalışmakla suçlamış, bu "dış politikada" General von Bredow'un aracılık yaptığını söylemişti. Bu adamların "hain" olarak damgalanmasının nedeni kısmen buydu. Her ne kadar Hitler *Reichstag*'da bu suçlamalarını tekrarladı ve bir "yabancı diplomat" tan (Fransız elçisi François Poncet'den) alayla söz ettiyse de "Schleicher'le Roehm arasındaki konuşmaların zararsız bir nitelikte" olduğunu da sözlerine ekledi, suçlamalarını daha ileri götürmedi. Nazi Almanyasında sorumlu mevkide bulunan bir Almanın ona haber vermeden yabancı diplomatları görmesinin hile suç olduğunu söylemekle

(*) Willi Schmid'in karısı Kate Eva Hoerlin, New York'ta Binghamton'da, 7 Temmuz 1945'de verdiği yeminli ifadede kocasının nasıl öldürüldüğünü anlatmıştır. Kate Eva Hoerlin, 1944'de Amerikan yurttaşı olmuştu. Rudolf Hess, cinayeti örtbas etmek üzere hemen Willi Schmid'in dul kalan karısını ziyaret etmiş, «yapılan yanlışlıktan ötürü» özür dilemiş ve Alman hükümetinin kendisine maaş bağladığını söylemiş. Bu ifade Nuremberg belgeleri arasında L-135, NCA, VII, s. 889-90'da kayıtlıdır.

yetindi :

«Almanya'da üç hain... yabancı bir devlet adamıyla bir toplantı düzenler... ve bu toplantının bana bildirilmemesi için emir verirse, benden saklanan böyle bir danışma toplantısında havadan, sudan, eski paralardan ve buna benzer konulardan başka bir şey konuşulmadığı isbat edilse bile, ben bu adamları kurşuna dizmek zorundayım.»

François-Poncet, Roehm "temizliğinde" parmağı olduğu iddiasını şiddetle protesto ettiği zaman Alman Dış İşleri Bakanlığı, suçlamaların bütünüyle temelsiz olduğunu ve Nazi Alman hükûmetinin, elçinin değiştirilmiyeceğini umduğunu resmen Fransız hükûmetine bildirdi. Gerçekten, yazarın da kendi gözleriyle gördüğü gibi, François-Poncet Hitler'le başka herhangi bir demokratik devletin elçisinden çok daha yakın olan ilişkilerini yürütmeye devam etti.

İlk bildirilerde, özellikle Führer'in basın şefi Otto Dietrich'in anlattıklarında ve Hitler'in *Reichstag*'da yaptığı konuşmada daha çok, kurşuna dizilen S.A. lideriyle Roehm'ün ahlâksızlıkları üzerinde durulmuştu. Dietrich, Heines'in Wiessee'de bir delikanlı ile aynı yatakta yakalanışının "anlatılmaz derecede korkunç" bir sahne olduğunu yazmış ve Hitler de 30 Haziran günü, ilk idamlardan hemen sonra öğle üzeri Münih'te, sağ kalan hücum taburu liderlerine verdiği söylevde, bu adamların yalnız bundan ötürü ölümü hak ettiklerini söylemişti.

Oysa Hitler, partinin ilk günlerindenberi, yakınında bulunan arkadaşlarından bir çoğunun ve en önemli adamlarının cinsî sapıklar, sâbıkahılar olduğunu pekâlâ biliyordu. Sözgelisi, Heines'in kendisine uygun bir erkek sevgili bulmaları için S.A.'ları Almanya'nın dört yanına gönderdiği hemen hemen herkesce bilinen bir şeydi. Bu gibi şeylere Hitler o zamana kadar yalnız göz yummakla kalmamış, aynı zamanda bunları yapanları korumuştur da; parti arkadaşlarına iyi savaşçı olan bir adamın kişisel ahlâkı üzerinde fazla titiz davranmamalarını defalarca söylemişti. Ama şimdi, 30 Haziran 1934 günü, eski arka-

daşlarında gördüğü ahlâk düşüklüğü karşısında şaşırıldığını söylüyordu.

1 Temmuz Pazar günü öğleden sonra idamların çoğu yeri-ne getirilmiş, Hitler bir gece önce uçakla Münih'ten Berlin'e dönmüş, Başbakanlık bahçelerinde verilen bir çayda evsahipliği yapmıştı. Pazartesi günü Cumhurbaşkanı Hindenburg, "ihaneti daha tomurcuk halindeyken boğan ve Alman halkını büyük bir tehlikeden kurtaran kararlı ve cesur müdahalesinden ötürü" Hitler'e teşekkür etti. "Büyük ihaneti", "enerjik ve başarılı tedbirleriyle" bastırduğu için Goering'i de tebrik etti. Çarşamba günü General von Blomberg Başbakana kabinenin tebriklerini bildirdi ve kabine de bu katliâmı "devletin korunması için" gerekli bir tedbir olarak "meşrulaştırmak" yoluna gitti. Blomberg, aynı zamanda, Orduya bir emirname yayımladı, Yüksek Komutanlığın olaylardan memnunluğunu açıkladı ve "yeni S.A. örgütüyle dostça ilişkiler" kuracağını vaadetti.

Ordu elbetteki S.A. gibi bir rakibin ortadan kalkmasından memnundu; ama Alman tarihinde hiç görülmemiş bir katliâmı yapan, bu arada General von Schleicher ile General von Bredow gibi iki büyük generali, bain damgasını vurarak, soğukkanlılıkla öldüren bir hükümeti yalnız affetmekle kalmayıp aynı zamanda öven bir subaylar çevresinin, mertliği bir yana bırakalım, acaba artık şerefinden söz edilebilir miydi? Yalnız seksen yaşındaki ihtiyar Feld-Mareşal von Mackensen ile eski Ordu Başkomutanı General von Hammerstein, iki arkadaşlarının öldürülmesini ve bu hareketi haklı göstermek için kendilerinin ihanetle suçlandırılmasını protesto ettiler (*). Yüksek rütbeli

(*) Bu iki yüksek rütbeli subay, Schleicher ile Bredow'un şereflerini kurtarmak için durmadan çalıştılar ve sonunda, Hitler'in 3 Ocak, 1935'te parti büyükleri ve askerî liderlerle yaptığı gizli bir toplantıda, Hitler'e, iki generalin öldürülmesinin bir «hatâ» olduğunu kabul ettirdiler, adlarının kendi birliklerindeki şeref listesine yeniden yazdırılmasını sağladılar. Bu «şeref iadesi» Almanya'da hiç bir zaman açıklanmadı, ama subaylar buna ses çıkarmadılar. (Wheeler Bennett'in, *The Nemesis of Power* adlı kitabının 337'nci sayfasına bakınız.)

yetindi :

«Almanya'da üç hain... yabancı bir devlet adamıyla bir toplantı düzenler... ve bu toplantının bana bildirilmemesi için emir verirse, benden saklanan böyle bir danışma toplantısında havadan, sudan, eski paralardan ve buna benzer konulardan başka bir şey konuşılmadığı isbat edilse bile, ben bu adamları kurşuna dizmek zorundayım.»

François-Poncet, Roehm “temizliğinde” parmağı olduğu iddiasını şiddetle protesto ettiği zaman Alman Dış İşleri Bakanlığı, suçlamaların bütünüyle temelsiz olduğunu ve Nazi Alman hükûmetinin, elçinin değiştirilmiyeceğini umduğunu resmen Fransız hükûmetine bildirdi. Gerçekten, yazarın da kendi gözleriyle gördüğü gibi, François-Poncet Hitler'le başka herhangi bir demokratik devletin elçisinden çok daha yakın olan ilişkilerini yürütmeye devam etti.

İlk bildirilerde, özellikle Führer'in basın şefi Otto Dietrich'in anlattıklarında ve Hitler'in *Reichstag*'da yaptığı konuşmada daha çok, kurşuna dizilen S.A. lideriyle Roehm'ün ahlâksızlıkları üzerinde durulmuştu. Dietrich, Heines'in Wiessee'de bir delikanlı ile aynı yatakta yakalanışının “anlatılmaz derecede korkunç” bir sahne olduğunu yazmış ve Hitler de 30 Haziran günü, ilk idamlardan hemen sonra öğle üzeri Münih'te, sağ kalan hücum taburu liderlerine verdiği söylevde, bu adamların yalnız bundan ötürü ölümü hak ettiklerini söylemişti.

Oysa Hitler, partinin ilk günlerindenberi, yakınında bulunan arkadaşlarından bir çoğunun ve en önemli adamlarının cinsî sapıklar, sâbıkahılar olduğunu pekâlâ biliyordu. Sözgelisi, Heines'in kendisine uygun bir erkek sevgili bulmaları için S.A.'-ları Almanya'nın dört yanına gönderdiği heinen hemen herkece bilinen bir şeydi. Bu gibi şeylere Hitler o zamana kadar yalnız göz yummakla kalmamış, aynı zamanda bunları yapanları korumuştur da; parti arkadaşlarına iyi savaşçı olan bir adamın kişisel ahlâkı üzerinde fazla titiz davranmamalarını defalarca söylemişti. Ama şimdi, 30 Haziran 1934 günü, eski arka-

daşlarında gördüğü ahlâk düşüklüğü karşısında şaşırıldığını söylüyordu.

1 Temmuz Pazar günü öğleden sonra idamların çoğu yerine getirilmiş, Hitler bir gece önce uçakla Münih'ten Berlin'e dönmüş, Başbakanlık bahçelerinde verilen bir çayda evsahipliği yapmıştı. Pazartesi günü Cumhurbaşkanı Hindenburg, "ihaneti daha tomurcuk halindeyken boğan ve Alman halkını büyük bir tehlikeden kurtaran kararlı ve cesur müdahalesinden ötürü" Hitler'e teşekkür etti. "Büyük ihaneti", "enerjik ve başarılı tedbirleriyle" bastırduğu içü Goering'i de tebrik etti. Çarşamba günü General von Blomberg Başbakana kabinenin tebriklerini bildirdi ve kabine de bu katliâmı "devletin korunması için" gerekli bir tedbir olarak "meşrulaştırmak" yoluna gitti. Blomberg, aynı zamanda, Orduya bir emirname yayımladı, Yüksek Komutanlığın olaylardan memnunluğunu açıkladı ve "yeni S.A. örgütüyle dostça ilişkiler" kuracağını vaadetti.

Ordu elbetteki S.A. gibi bir rakibin ortadan kalkmasından memnundu; ama Alman tarihinde hiç görülmemiş bir katliâmı yapan, bu arada General von Schleicher ile General von Bredow gibi iki büyük generali, bain damgasını vurarak, soğukkanlılıkla öldüren bir hükümeti yalnız affetmekle kalmayıp aynı zamanda öven bir subaylar çevresinin, mertliği bir yana bırakalım, acaba artık şerefinden söz edilebilir miydi? Yalnız seksen yaşındaki ihtiyar Feld-Mareşal von Mackensen ile eski Ordu Başkomutanı General von Hammerstein, iki arkadaşlarının öldürülmesini ve bu hareketi baklı göstermek için kendilerinin ihanetle suçlandırılmasını protesto ettiler (*). Yüksek rütbeli

(*) Bu iki yüksek rütbeli subay, Schleicher ile Bredow'un şereflerini kurtarmak için durmadan çalıştılar ve sonunda, Hitler'in 3 Ocak, 1935'de parti büyükleri ve askeri liderlerle yaptığı gizli bir toplantıda, Hitler'e, iki generalin öldürülmesinin bir «hatâ» olduğunu kabul ettirdiler, adlarının kendi birliklerindeki şeref listesine yeniden yazdırılmasını sağladılar. Bu «şeref iadesi» Almanya'da hiç bir zaman açıklanmadı, ama subaylar buna ses çıkarmadılar. (Wheeler Bennett'in, *The Nemesis of Power* adlı kitabının 337'nci sayfasına bakınız.)

subayların bu olaylar karşısında tutumları Ordunun şerefi üzerinde kara bir leke olarak kaldı; aynı zamanda, Ordudaki korkunç kısa görüşlülüğün bir belirtisi oldu.

Generaller, Hitler'in 30 Haziran 1934'de giriştiği kanunsuz hareketi, daha doğrusu gangsterliği desteklemekle, kendilerini Nazilerin ilerde yalnız yurt içinde değil, sınırların ötesinde de girişecekleri ve kendi arkadaşlarına bile uygulayacakları teröre karşı koyamayacak bir duruma sokulmuşlardı. Böylece Ordu, Hitler'in sözünü kanun olarak kabul etmiş bulunuyor, ya da Hitler'in 13 Temmuzda *Reichstag*'da yaptığı konuşma sırasında söylediği şu sözleri desteklemiş oluyordu: «Eğer beni normal adalet yollarına başvurmamakla suçlayanlar ya da bana bunu soranlar olursa onlara söyleyeceğimi tek söz şudur: O anda Alman halkının kaderinden sorumlu olan bendim ve bundan ötürü Alman halkının en yüksek yargıcı (*oberster Gerichtsherr*) ben oldum.» İlerdeki olayları önlemek üzere de sözlerine şunları eklemişti: «Gelecekte herkes şunu iyi bilmelidir ki, devlete el kaldıracak olan kimsenin payına düşecek şey ölümdür!» Bu sözler gelecek on yıl için generallere yapılan bir uyarmaydı ve bu uyarma, içlerinde en çok umutsuzluğa kapılan birinin “yüksek yargıcı” vurmak üzere elini kaldıracığı güne kadar etkisini sürdürecekti.

Oysa subaylar, Nazi hareketinin kendi geleneksel imtiyaz ve iktidarı için bir tehlike olması korkusundan 30 Haziranda ebediyen kurtulduklarını sanmışlardı. Artık, S.A.'ların yerini S.S.'ler almıştı. Bu temizleme hareketi sırasında gösterdikleri başarıdan ötürü S.S.'ler 26 Temmuzda bağımsız bir örgüt haline getirildiler. Başlarında —*Reichsführer* olarak — Himmler vardı ve Himmler de yalnızca Hitler'e karşı sorumluydu. Daha disiplinli, daha sâdik bir güç olan S.S.'ler az sonra S.A.'lardan daha güçlü bir duruma geldiler ve Ordunun karşısında Roehm'ün Kahverengi Gömleklilerinden daha büyük bir rakip oldular.

Ama o sırada generaller kendilerinden çok emin bulunuyorlardı. Çünkü Hitler, 13 Temmuz da *Reichstag* önünde yaptığı konuşmada, Ordunun “silâhlı tek kuvvet olarak” kalacağını söylemişti. Başbakan, Yüksek Komutanlığın emrine uyarak, Ordunun silâhlı tek kuvvet olması ilkesini tartışmaya cesaret eden S.A.’ları temizlemişti. Artık Ordunun “*Deutschland Pak-tı*”nda üzerine düşen görevi yapmasının zamanı gelmişti.

HINDENBURG’UN ÖLÜMÜ

Hiç ölmeyecekmiş gibi görünen Hinderburg bütün yaz boyunca çöktükçe çöktü ve sonunda 2 Ağustos sabahı, saat dokuzda, seksen yedi yaşında öldü. Üç saat sonra, öğle üzeri, *bir gün önce* kabinenin almış olduğu bir karar gereğince, Başbakanlık makamı ile Cumhurbaşkanlığı makamının birleştirildiği, Adolf Hitler’in Devlet Başkanlığı ve Silâhlı Kuvvetler Başkomutanlığı görevini üzerine aldığı açıklandı. Cumhurbaşkanı ünvanı kaldırıldı; Hitler’e Führer ve Alman Başbakanı (Şansölyesi) denilecekti. Artık diktatörlüğü tamamlanmıştı. Hitler herhangi bir delik bırakmamak amacıyla bütün silâhlı kuvvetlerdeki subaylara ve erlere bir bağlılık yemini ettirdi: subaylar ve erler, Almanya’ya ya da Hindenburg’un yerine geçecek Cumhurbaşkanının seçtirilmemesiyle bozulmuş olan Anayasaya bağlılıkları üzerine değil, Hitler’in şahsına bağlılıkları üzerine yemin etmişlerdi. Yemin şöyleydi :

«Alman İmparatorluğunun ve halkının Führer’i, Silâhlı Kuvvetlerin Başkomutanı Adolf Hitler’e kayıtsız şartsız bağlı kalacağıma ve kahraman bir asker olarak ettiğim bu yemin gereğince hayatımı tehlikeye atmaya her zaman hazır olacağıma Tanrı adına and içerim.»

1934 Ağustosuna kadar Nazi rejimini istedikleri zaman kolayca ortadan kaldırabilecek olan subaylar, o tarihten sonra Adolf Hitler’in kendisine bağlandılar; onu yurdun en yük-

sek meşru otoritesi olarak tanıldılar. Bu bağlılık yeminine itaat etmek, gerek onlar için ve gerekse yurt için ne kadar yüz kı-zartıcı olursa olsun, bir namus borcu oldu. Lider olarak tanı-dıkları insanın ulusu ölüme götürdüğünü gören birkaç yük-sek subayın vicdanı başlangıçtaki bu yemin yüzünden sonra-ları kimbilir ne kadar sızlamıştır. Bu yemin, aynı zamanda Yüksek Komutanlarının emirleriyle işledikleri korkunç cina-yetlerden birçok subayların kendilerini sorumlu saymamaları-na yaramıştır. Oysa *onun* gerçek yüzünü 30 Haziran cinayetle-ri sırasında görmüş olmaları gerekirdi: Alman subaylarının bu yeminden sonra yaptıkları büyük sapıklıkları hep bu “namus” çatışmasından doğmuştur. Bu kitabın yazarı, bu namus ve şe-ref sözünü subayların hiç ağızlarından düşürmediklerini, on-larda bu kelimelerin garip bir anlam taşıdığını kendi tecrübe-siyle çok iyi bilir. Bu subaylar Hitler’e verdikleri söze bağlı kal-makla sonradan sık sık şerefsiz insanlar durumuna düşmüş-ler, kendi ahlak kurallarını kendileri lekelemişlerdir.

Hindenburg öldüğü gün, Propaganda Bakanı Dr. Goebbels, Feld-Mareşal’in vasiyetnamesinin bulunmadığını ve dolayısıyla bir vasiyetnamesi olmadığı farzedileceğini resmen açıkladı. Ama 15 Ağustosta, Alman halkının, Hitler’in Cumhurbaşkan-lığı görevini devralmasını tasdik etmek üzere plebisite çağrıl-masından dört gün önce, Hindenburg’un siyasi vasiyetnamesi ortaya çıktı. Vasiyetnameyi Hitler’e Papen vermişti. Vasiyet-namede Hitler’i öven sözler plebisit kampanyasının son günle-rinde Goebbels’in çok işine yaradı. Alhay Oskar von Hinden-burg’un seçim arifesinde radyoda yaptığı konuşma da kam-panyayı güçlendirdi:

«Babam, kendisinden hemen sonra Alman devletinin başına Adolf Hitler’in geçmesini istemişti; ben de kadın erkek bütün Almanların, ba-bamın görevinin Führer ve Alman Başbakanına devredilmesi için oy ver-melerini isterken, onun arzusuna göre hareket etmiş olmuştayım.» (*)

(*) Hitler’in o sırada Oskar’ı albaylıktan tuğgeneralliğe terfi ettir-miş olması ilginçtir.

Bu sözler pek doğru değildi. Çünkü elde bulunan tanıtlara göre Hindenburg, ölümünün arkasından monarşinin yeniden kurulmasını istemiştir. Adolf Hitler vasiyetnamesinin bu bölümünü ortaya çıkartmadı.

Yaşlı Cumhurbaşkanı'nın vasiyetnamesine ilişkin gerçekleri örten sırların, hepsi değilse bile, bir kısmı Papen'in Nuremberg'deki sorgusu sırasında ve kendi yayımladığı hâtıralarında ortaya çıkmıştır. Her ne kadar Papen suçlandırılmıyacak ve bu yüzden bütün bildiklerini anlatamıyacak durumda bir tanık değilse de, verdiği ifade önemsiz sayılamaz. Hindenburg'un son vasiyetinin müsveddesini, ifadesine göre, Feld-Mareşal'in isteği üzerine, kendisi yazmış.

«Benim yazdığım yazıda (diyor hâtıralarında) Cumhurbaşkanı'nın ölümünden sonra meşrutiyetçi bir kiralığın kurulmasını öğütleyen bir yer vardı ve Cumhurbaşkanıyla Başbakanlığın birleştirilmesini öngören bir kayıt yoktu. Hitler'e karşı koymamak üzere de Nazi rejiminin birçok olumlu başarıları bir dereceye kadar onaylanmıştı.»

Kendi söylediğine göre, Papen müsveddeyi 1934 Nisanında Hindenburg'a vermiş :

«Birkaç gün sonra yeniden kendisini aramamı istedi ve belgeyi kendisine sunduğum şekilde onaylamamaya karar verdiğini söyledi. Ulusun bütün olarak kendi istediği devlet şekline karar vermesini istiyordu. Bu bakımdan kendi gördüğü hizmetlerin bir vasiyet sayılmasını ve kiralığın geri getirilmesi konusundaki öğütlerinin Hitler'e yazacağı özel bir mektupta bildirilmesini diliyordu. Benim yazdığım müsveddedeki monarşiye ait görüş ulusa açıklanmayacağına göre bu fikir artık ortadan kalkmış oluyordu. Hitler sonra bundan çok yararlandı.»

Hitler'in bundan nasıl yararlanacağını hiç bir Alman Papen kadar bilecek durumda değildi.

«Hindenburg'un Tannenberg'te yapılan cenaze töreninden sonra Berlin'e döndüğümde Hitler beni telefonla aradı. Hindenburg

burg'un siyasî bir vasiyetname bırakıp bırakmadığını, bıraktıysa, bu vasiyetnamenin nerede bulunduğunu sordu. Oskar von Hindenburg'a sormam gerektiğini cevabını verdim. Hitler, 'Bu belgenin elime mümkün olduğu kadar erken geçmesini sağlarsanız çok minnettar olurum,' dedi. Bunun üzerine özel sekreterim Kaganeck'ten, Neudeck'e gitmesini ve Hindenburg'un oğluna vasiyetnameyi Hitler'e verip veremeyeceğini sormasını rica ettim. Hindenburg Mayıs sonunda Berlin'den ayrıldığı gündenberi kendisini görmemiştin, vasiyetnameyi yırtıp yırtmadığını bilmiyordum.»

Önemli belgeyi önceden bulamamış olan Oskar, babasının ölümünden sonra vasiyetnamesini birdenbire buluverdi. Hindenburg'un yâveri Kont von der Schulenburg, Papen'in duruşmalarında verdiği ifadede bunun zor bir iş olmadığını söylemiştir. Kont, duruşmalarda, Cumhurbaşkanı'nın 11 Mayıs'ta iki belge imzaladığını söyledi : Bunlardan biri vasiyetname, öteki de son istekleriydi. Birincisi "Alman Halkına", ikincisi ise "Almanya Başbakanına" yazılmıştı. Hindenburg'un Berlin'den Neudeck'e yaptığı son seyahati sırasında Schulenburg belgeleri beraberinde götürdü. Papen o sırada bunu bilmediğini söyler. Ama sekreteri Neudeck'ten döndüğünde mühürlü iki zarf getirmiştir. Bu zarfları kendisine veren Oskar von Hindenburg'dur.

Papen bunları Ağustosun 15'inde Berchtesgaden'de Hitler'e verir.

«Hitler her iki belgeyi de büyük bir dikkatle okudu ve içindekileri bizimle tartıştı. Hindenburg'un son isteklerinin yazılı olduğu belgede Başkanın yapılmasını öğütlediği işlerin Hitler'in düşüncelerine aykırı olduğu açıktı. Hitler, zarfın üzerinde 'Almanya Başbakanı Adolf Hitler' e diye yazılı olmasından yararlandı. 'Başkan bu öğütleri şahsen bana vermiştir,' dedi. 'Bu mektubun yayımlanıp yayımlanmamasını ve yayımlanma zamanını sonradan ben kararlaştırırım.' Her iki belgeyi de yayımlamasını rica ettim, ama fayda etmedi. Yayımlanmak üzere ba-

sın sefine vermiş olduğu tek belge Hindenburg'un kendi hizmetlerini anlatan, bu arada Hitler'e övgüler taşıyan belgeydi.» (31)

Hitler'in değil de Hohenzollern'lerden birinin devletin başına geçmesini öğütleyen ikinci belgenin ne olduğunu Papen söylemiyor, hattâ belki de bilmiyor. Ele geçirilen yüzlerce tonluk Nazi belgeleri arasında bulunmadığına göre Hitler'in bu belgeyi vakit geçirmeden yok etmiş olması ihtimali çoktur.

Hitler'in bu belgeleri yayımlayacak cesareti ve namusu olsaydı bile pek az şey değişirdi. Çünkü Hitler, Cumhurbaşkanı'nın haklarını kendisine devreden kanunu Hindenburg'un ölümünden önce kabineden çıkartmıştı. Kanun 1 Ağustosta, Feld-Mareşalin ölümünden bir gün önce çıkmıştı. Eski Avusturyalı çavuşun artık kanunun kendisi olduğu Almanya'da bu yeni "kanunun" hukuka aykırı olması da pek büyük bir fark yaratmadı. Kanunun meşru olmadığı açıktı. Schleicher hükümeti zamanında, 17 Aralık 1932 tarihinde *Reichstag* üçte iki çoğunlukla Anayasada bir değişiklik yapmış, yeni bir seçime kadar Başbakanın değil, Yüksek Mahkemenin Cumhurbaşkanı görevini yerine getirmesini kararlaştırmıştı. Hitler diktatörlüğünün "meşru" temelini meydana getiren Yetkiler Kanunu, Başbakana Anayasaya aykırı kanunlar çıkarma hakkını verdiği halde, Cumhurbaşkanlığı kurumuna dokunmasını yasaklıyordu.

Ama artık kanunun lâfı mı olurdu? Hitler'e elçi olarak hizmet etmek üzere sevine sevine Viyana'ya koşan ve Başbakan Dollfuss'un Naziler tarafından öldürülmesi üzerine kızışmış olan havayı yatıştıran Papen için de artık kanunun önemi yoktu. Gece gündüz Hitler'in ordusunu hazırlamakla meşgul generallerin de kanuna artık aldırışları yoktu. Yeniden silâhlanmanın getirdiği kârlara gömülmüş sanayiciler de pek kanunla ilgilenmiyorlardı. Eski kuşağın tutucuları da, Dış İşleri Bakanlığındaki Baron von Neurath ve *Reichsbank* müdürü Dr. Schacht gibi "kendi balinde" Almanlar da böyle kanunsuz bir davranış karşısında istifa etmediler. Kimse yerinden kimilda-

madı. Hattâ ölen Cumhurbaşkanı'nın görevlerini Hitler üzerine aldığı gün, yâni 2 Ağustosta, Dr. Schacht ek görev olarak Ekonomi Bakanlığına getirildi.

Peki ya Alman halkı ne yapıyordu? Ağustosun 19'unda seçim kütüklerine kayıtlı yurttaşlardan yüzde 95 kadarı sandık başlarına gittiler ve yüzde 90'ı, yâni otuz sekiz milyondan fazla seçmen, Hitler'in bütün iktidarı kendi eline almasını onayladı. Yalnız dört milyon iki yüz elli bin Alman "Hayır" demek cesaretini — ya da isteğini — göstermişti.

Hitler 4 Eylölde Nurenberg'de toplanan Nazi Partisi kongresine geldiği zaman elbetteki artık kendisine çok güveniyordu. Ertesi sabah büyük bayraklarla süslenmiş Luitpold Salonunda, bir yandan bando *Badenweiler* marşını çalarken Nazi selâmını veren otuz bin kol arasında orta yerdeki kürsüye nasıl bir fatih gururuyla yürüdüğünü ben de gördüm. Birkaç dakika sonra, Bavyera *gauleiter*'i Adolf Wagner Führer'in bildirisini okuduğu sırada, o da büyük sahnenin ortasında ellerini kavuşturmuş kabara kabara oturuyor, fırl fırl dönen gözleriyle çevresine bakıyordu.

«Almanya'nın bundan böyle nasıl yaşayacağı gelecek bin yıl için artık kesinlikle tâyin edilmiştir. On dokuzuncu Yüzyılın Sınır Çağı bizimle kapanmış bulunuyor. Artık gelecek binlerce yıl içinde Almanya'da başka hiç bir ihtilâl olmayacaktır!»

Kendisi ölümlü bir varlık olduğu için binlerce yıl yaşayamayacaktı, ama yaşadığı süre de bu büyük halkı o zamana kadar hiç görmediği bir güçle ve sertlikle yönetecekti. Artık ortada onun otoritesine karşı koyabilecek bir Hindenburg yoktu. Ordu elindeydi; hiç bir Alman askerinin kolay kolay bozmaya cesaret edemeyeceği bir yeminle kendisine bağlanmıştı. Bütün Almanya ve bütün Almanlar artık onun kanlı eline geçmişti. En sonunda düşmanları da ya büsbütün ortadan kalkmıştı, ya da kalkmak üzereydi.

Bir hafta süren resmigeçitlerden, mitinglerden, büyük

gösterilerden ve bir devlet adamına — bu yazarın o zamana kadar hiç görmediği şekilde — yapılan çılgınca tapmalardan sonra, Hitler yabancı gazeteciler toplantısında coşmuş da, «Harka!» diye bağırmıştı. Çok uzaklardan, Viyana sokaklarından kalkıp gelmişti Adolf Hitler. Daha kırk beş yaşındaydı, işin de başlangıcındaydı. Cumhuriyetin ölümünden sonra Almanya'ya dönen herhangi bir kimse, insanlığa karşı işlediği cinayetler ne olursa olsun, uzun zamandanberi Alman halkının içinde uyusup kalmış dinamik gücü Hitler'in büyük bir kudretle ortaya çıkardığını görürdü. Bunu hangi amaç için yaptığını ise *Kavgam*'ın sayfalarında ve yüzlerce konuşmada açıklamıştı; ama bütün bunlara Almanya'da ve özellikle Almanya dışında birçokları — hemen hemen herkes — ya aldırmamış, ya da önem vermeden gülüp geçmişti.

VIII

NAZİ ALMANYASINDA HAYAT

1933 — 37

İşte ben tam bu sırada, yâni 1934 yazının sonuna doğru, çalışmak ve orada kalmak üzere Nazi Almanyasına gittim. Yeni Almanyâ'da yabancı bir gözlemciyi etkileyecek, şaşırtacak ve üzecek çok şeyler vardı. Almanların çoğu, kişi özgürlüklerinin ellerinden alınmış olmasına, büyük birkısım kültürlerinin yok edilmesine ve bu kültürün yerine kör bir barbarlığın geçmesine, kuşaklardan beri disipline epeyce alışık bir halk oldukları halde o zamana kadar görmedikleri derecede disiplinli bir hayat yaşamaya ve bu şartlar altında çalışmaya pek aldırış etmiyor gibiydi.

Elbetteki bu görünüşün altında, gidişatı beğenmeyenler, ya da eskiden Komünist, Sosyalist, aşırı liberal aşırı barışçı olanlarla Yahudiler için Gestapo terörü ve toplama kampına gönderilme korkusu vardı. 30 Haziran, 1934'de yapılan kanlı temizleme bareketi, yeni liderlerin günü gelince ne kadar mer-

hametsiz olabileceklerini göstermişti. Bununla birlikte Nazi terörü, ilk yıllarda, oldukça az sayıda Almanı ilgilendiriyor ve Almanya'ya yeni gelen bir gözlemci, bu ülke halkının kaba ve yaban bir diktatörlüğün yumruğu altında öküç gibi güdüldüğünün farkına varmadığını gördükçe şaşırıp kalıyordu. Tersine, Alman halkı bu diktatörlüğü içtenlikle destekliyordu. Çünkü bu rejim, ülkelerinin geleceği hakkında onlara yeni bir umut, yeni bir güven ve büyük bir inanç sağlamıştı.

Hitler geçmiş, bütün yenilgileri ve hayal kırıklıklarıyla birlikte, tasfiye ediyordu. Almanya'yı adım adım ve hızlı (ileride göreceğimiz gibi) Versailles'ın zincirlerinden kurtarıyor, zaferi kazanmış olan Müttefikleri şaşırtıyor ve Almanya'yı askeri bakımdan güçlendiriyordu. Almanların da en çok istedikleri şey bnydu zaten. Bu amaca varmak için liderlerinin kendilerinden istediği her türlü fedakârlığı yapmaya hazırdılar: kişi özgürlüklerinden vazgeçmişler, sıkı bir perhize girmişler ("Tereyağdan önce Top") ve gece gündüz çalışmaya başlamışlardı. 1936 yılının sonbaharında işsizlik sorunu kalmamış gibi bir şeydi; hemen herkes yeniden iş bulmuştu (*). Sendika hakları ellerinden alınmış olan işçiler fabrikada yemeklerini yerlerken, Hitler zamanında hiç olmazsa aç kalmak özgürlüğü yok, diyorlardı. "*Gemeinnutz von Eigennutz!*" (Ben yok, biz varız!) Nazilerin her yerde işitilen sözüydü. Başlarında Goering olmak üzere birçok parti ilerigeleni gizli gizli keselerini doldurmaya bakıyordu, iş adamlarının da kazançları arttıkça artıyordu ama, öteyandan halk, toplum kalkınmasını kişi çıkarına gûya üstün tutan yeni "nasyonal sosyalizm" i bal gibi yutuyordu.

Yahudileri Alman toplumundan saymayan ırk kanunları yabancı bir gözlemci için ilkel çağlara bir dönüş olsa bile Nazi ırk kuramları Almanları bu dünyanın kaymağı ve üstün ırkı saydığına göre halk da bu kurumları elbette tutuyor-

(*) Kayıtlı işsiz sayısı 1933 Şubatında altı milyon iken, 1937 ilkbaharında bir milyonun altına düştü.

du. Yabudilere yapılan işlemlerden öğrenen ya da bunlara başkaldıran bazı Almanlara rastlanıyordu — bunlar genellikle eski Sosyalistler ya da liberallerle eski tutucu sınıflardan kalma koyu Hristiyanlardı — ama bunlar birçok olayda durumu yumuşatmaya yarasarlar bile genel akımı önliyecek halde değillerdi. Ne yapabilirlerdi? Çoğunlukla bu sorunu onlar size soruyor ve siz de verilecek cevap bulamıyordunuz.

Almanlar sansüre tâbi basın ve radyo yayınlarından dış etkileri pek anlıyamıyorlar, yeni durumun yabancıları Nazi Almanyasına gelmekten ve Alman konukseverliğinden yararlanmaktan alıkoymadığını görüyorlardı. Nazi Almanyası dünyaya Sovyet Rusya'dan daha açıldı (*). Turizm geliyor ve şiddetle ihtiyaç duyulan yabancı dövizin sağlanmasına yarıyordu. Görünüşte Nazi liderlerinin dünyadan saklayacakları bir şey yoktu. Bir yabancı, ne kadar Nazi düşmanı olursa olsun, Almanya'ya gelebilir, istediği yeri görebilir ve inceleyebilirdi. Yalnız, toplama kamplarını ve her ülkede olduğu gibi, askerî kurulları göremezdi. Almanya'ya gelen birçok kimse Nazileşmediyse bile, "yeni Almanya"yı daha hoşgören bir anlayışla ülkelerine döndüler, Almanya'da kendi deyimleriyle, "olumlu başarılar" gördüklerine inandılar. 1918 yılında İngiltere'nin Almanya üzerindeki zaferini sağlayan ve o yıl yapılan seçim kampanyasında "Kayzer'i asmalı" parolasıyla dolaşan Lloyd George gibi akıllı bir adam bile, 1936 yılında Hitler'i Obersalzberg'te ziyaret ettikten sonra büyülenmiş olarak İngiltere'ye döndü, halkın önünde Hitler'in "büyük adam" olduğunu, modern bir ulusun sosyal sorunlarını ve her şeyden önce işsizlik

(*) Nazi Almanyasında, Sovyetler Birliğindekinin tersine, gizli polisin listesinde adları yazılı birkaç bin yurttaşın başka herkese dış ülkelere gitme serbestisi tanınmıştı; ancak döviz sıkıntısı olduğundan seyahatlerin çoğu yapılamıyordu. Bununla birlikte döviz tahditleri 1945 yılında İngiliz yurttaşlarına uygulanan tahditlerden daha ağır değildi. Nazi liderleri herhalde ortalama Alman yurttaşına demokrat ülkeleri gezdiği sırada Nazi düşmanlığı aşırılamıyacağından emindiler.

sorununu çözecek bir görüşe ve irâdeye sahip bulunduğunu söyledi. O sırada işsizlik sorunu İngiltere için korkunç bir şekil almış ve savaş zamanının büyük liderinin ortaya attığı “*We Can Conquer Unemployment*” (İşsizliği yenebiliriz) programı İngiltere’de çok az ilgiyle karşılanmıştı.

1936 yılında Berlin’de yapılan Olimpiyat oyunları Nazi Almanyasının başarılarını dünyaya tanıtmak için büyük bir fırsattı. Naziler bundan ellerinden geldiği kadar yararlandılar. “*Juden unerwünscht*” (Yahudiler giremez) yazıları dükkânlardan, otellerden, birahanelerden ve eğlence yerlerinden sessizce kaldırıldı; Yahudilere ve iki Hristiyan kilisesine karşı yapılmakta olan eziyetler geçici olarak durduruldu, ve ülke mükemmel bir şekle sokuldu. Hiç bir Olimpiyatta bu kadar gösterişli bir örgüt görülmemiş, oyunlar bu kadar güzel seyredilmemişti. Goering, Ribbentrop ve Goebbels yabancı ziyaretçilere göz kamaştırıcı ziyafetler çektiler. Wannsee yakınlarındaki Pfaueninsel’de Propaganda Bakanının düzenlediği “İtalyan Gecesi”nde binden fazla misafire verilen ziyafet bin bir gece masallarını hatırlatıyordu. Olimpiyada gelenler, özellikle İngiltere ve Amerika’dan gelenler, gördükleri şeylerin etkisinde kaldılar; karşılarında Hitler’in yönetimi altında birleşmiş, mutlu, sağlam, dost bir halk vardı ve bu, onların söylediklerine göre, gazetelerde okudukları Berlin haberlerinden bambaşka bir görünüştü.

Ama bu yüzeyin altında, Berlin’de yapılan muhteşem sonbahar Olimpiyat oyunları sırasında turistlerden saklanan ve birçok Almanlar tarafından görmemezlikten gelinen ya da vur-dumduymazlıkla kabul edilen bir başka gerçek daha vardı ki, bu da — hiç olmazsa bir yabancı gözüyle — Alman hayatının gün geçtikçe bozulmakta olmasıydı.

Hitler’in Yahudiler için çıkardığı kanunların ya da hükümetin teşvikiyle bu zavallı halka yapılan işkencelerin saklanacak bir yanı yoktu elbette. 15 Eylül, 1935’de çıkartılan Nuremberg Kanunları, Yahudileri Alman yurttaşlığından atmış, on-

lara yalnız “uyruk” statüsü tanınmıştı. Bu kanunlar, aynı zamanda, Yahudilerle Âriler arasında hem evlenmeyi, hem de evlenme dışı ilişki kurmayı ve Yahudilerin otuz beş yaşından aşağı Âri hizmetçi kullanmalarını yasaklamıştı. Birkaç yıl içinde Nuremberg Kanunlarına ek olarak çıkarılan on üç kararname Yahudileri büsbütün kanun - dışı saydı. Ama 1936 yazında, Olimpiyat oyunlarında ev sahibi olan Almanya Batıdan gelen ziyaretçilerin gözlerini büyülediği sırada, Yahudiler kanun ya da Nazi terörü zoruyla — çoğu zaman ikincisi birinciden önce gelirdi — devlet işlerinden ve özel sektörden atılmış, yarısı geçimini sağlayamayacak duruma düşmüştü. Nazi rejiminin ilk yılı olan 1933’de Yahudiler devlet işlerinden, gazetelerden, radyolardan, çiftliklerden, öğretmenlikten, tiyatro ve filimcilikten atılmışlardı. 1934’de de Borsadan kovuldular. 1938 yılına kadar resmen avukatlık, doktorluk ve ticaret yapmaları yasaklanmadı ama Nazi iktidarının ilk dördüncü yılı kapanırken tatbikatta Yahudiler bu alanlardan hanidir atılmış bulunuyorlardı.

Bundan başka Yahudilerden yalnız dünya nimetlerinin çoğu değil, tabii ihtiyaçlar da esirgendi. Birçok şehirlerde Yahudilerin yiyecek almaları imkânsız değilse bile zordu. Bakkal ve kasap dükkânlarının, fırınların, süthanelerin önünde şu yazı vardı: «Yahudiler Giremez.» Birçok yerlerde Yahudiler küçük çocukları için süt bile alamıyorlardı. Eczaneler Yahudilere ilaç satamıyorlardı. Otellerde bir gece bile kalamıyorlardı. Ve nereye gitseler şu yazılarla karşılaşıyorlardı : «Bu Şehre Yahudiler Hiç Bir Suretle Giremezler.» Ya da: «Yahudiler Buraya Ancak Tehlikeleri Göze Alarak Girebilirler.» Ludwigshafen yakınlarında sert bir yol dönemecinde şöyle bir yazı vardı: «Dikkatli sürün! Keskin dönüş yapın! Yahudiler saatte 75 mil sürecek!» (*)

(*) Yazar, Yahudi aleyhtarı levhalardan bazılarının Olimpiyat oyunları sırasında indirildiğini bildiren bir haber kaleme aldığı için, Alman basını ve radyosu tarafından büyük bir saldırıya uğradı ve Almanya’dan atılmakla korkutuldu.

Olimpiyat oyunları Almanya'da yapıldığı sırada Yahudiler bu durumdaydı. Ve bu durum kitle halinde yokedilmelerine kadar gidecek yolun sadece başlangıcıydı.

KİLİSELERE KARŞI GİRİŞİLEN HAREKETLER

Nazilerin Kiliselere karşı açtığı savaş daha ılımlı başladı. Hitler, kendisi de Katolik olduğu halde, Katoliklerin politika hareketlerine *Kavgam*'da sövüp saymış, ırk sorununu anlamadıkları için her iki Kiliseye de saldırmış ve kitabında şunları söylemişti: «Bir siyasî parti eski tarihsel deneylerin biçbirinde sadece siyasî bir partinin dinde reform yapmayı başaramadığını unutmamalıdır.» Parti programının 24'üncü maddesi şöyle diyordu: «Devlet bütün dinî mezheplere... bunlar Alman ırkının ah-lâkî duyguları için bir tehlike teşkil etmediği süre özgürlük tanır. Parti olumlu Hristiyanlıktan yanadır.» Almanya'nın yasama organı görevlerini diktatöre devrettiği zaman Hitler, 23 Mart 1933 günü *Reichstag* önünde yaptığı konuşmada, Hristiyan inançlarını «Alman halkının ruhunu koruyan özlü unsurlar» olarak övmüş, Kiliselerin haklarına saygı duyacağını vaa-detmiş, hükümetteki amacının «Kilise ile devlet arasında barışçı bir âhenk içinde çalışmak» olduğunu belirtmişti. Oylarını sağladığı Katolik Merkez Partisine de göz kırparak, «Papalıkla dostça ilişkilerimizi geliştirmeyi umuyoruz.» demişti.

Bu sözlerin üzerinden dört ay geçmeden, 20 Temmuzda, Nazi hükümeti Vatikan'la bir konkordato imzaladı ve Katolik dinin özgürlüğünü ve Kilisenin «kendi işlerini kendisinin düzenleme» hakkını tanıdı. Almanya adına Papen, Papalık adına sonradan Papa XII'inci Pius olan, o zamanki Papalık Devlet Sekreteri Monsenyör Pacelli arasında imzalanan bu anlaşmanın daha mürekkebi kurumadan, Nazi hükümeti anlaşmayı bozmaya başladı. Ama o sırada Almanya'daki rejimin ilk aşırılıkları bütün dünyada büyük tepki yaratırken, bu konkordato el-

bette Hitler'e çok ihtiyacı olan prestiji sağlamaya yaramıştı. (*)

Konkordatonun tasdikinden beş gün sonra, 25 Temmuzda, Alman hükümeti bir kısırlaştırma kanunu çıkardı. Bu kanun özellikle Katolik Kilisesini kızdırdı. Bu kanundan beş gün sonra da Katolik Gençlik Birliğinin dağıtılması için gereken tedbirler alınmaya başlandı. Bundan sonraki yıllar içinde binlerce Katolik papazı, rahibesi ve papaz adayı tutuklandı; hepsine birer uydurma suç isnat edildi; birçokları "ahlâksızlık" ya da "döviz kaçakçılığı" ile suçlandırıldı. Katolik Hareketinin lideri Erich Klausener de, yukarıda gördüğümüz gibi, 30 Haziran 1934 temizliği sırasında öldürüldü. Birçok Katolik yayını yasaklandı. Katoliklerin ünlü "günah çıkarma" müessesesinin kutsallığı bile Gestapo tarafından ihlâl edildi. Birçok Protestan papazları gibi, başlangıçta yeni rejimle işbirliği yapmaya çalışan Almanya'daki Katolik büyükleri de 1937'de artık iyice hayal kırıklığına uğramıştı. Papa XI'inci Pius, 14 Mart 1937'de bir genelge yayımladı, Nazi hükümetini konkordatoyu "nazarı dikkate almamakla" ve "ihlâl etmekle suçladı. Nazilerin "İsa ile Onun Kilisesine karşı şüphe, düşmanlık, iftira, gizli ve açık kin tohumları yaydığını" söyledi. Papa "Almanya ufuklarında... insanlığın kökünü kazımaktan başka amacı olmayan... yıkıcı din savışlarının fırtına bulutlarını" görüyordu.

Papaz Martin Niemöller, Nazilerin 1933'de iktidara gelmelerini kendi bakımından büyük sevinçle karşılamıştı. *Denizaltı Gemisinden Papaz Kürsüsüne* adlı bayat hikâyesi o yıl yayımlandı. Birinci Dünya Savaşında denizaltı komutanı iken sonradan Protestan papazı olan bu adamın hikâyesi Nazi basının-

(**) Papa XII'inci Pius, imzaladığı konkordatoyu 2 Haziran 1945'de Kutsal Kolejde yaptığı bir konuşmada savundu; ancak, Nasyonal Sosyalizmi de «İsa'nın küstahça bir inkârı, doktrininin ve halâs fikrinin reddi, şiddete tapma, ırk ve kan bağlarını yiceltme, insan özgürlüğünün ve şerefinin bir yana bırakılması» diye tanımladı. Bunu sonradan anlamıştı.

da göklere çıkarıldı ve yılın en çok satan kitabı oldu. Dediğine göre, birçok Protestan papaz gibi kendisi için de on dört yıllık Cumhuriyet dönemi “karanlık yıllar” olmuştı (1); bu hayat hikâyesinin sonunda Nazi ihtilâlinin başarıyla sonuçlanmasından duyduğu memnunluğu belirtiyor ve bu ihtilâlin kendisinin uzun yıllardanberi düşündüğü “ulusal kalkınma” yı gerçekleştirdiğini söylüyordu. O da birçok Nazi lideri gibi savaştan sonra kurulan hür birliklerden gelmişti.

Ama ne yazık ki yakında umutları suya düşecek ve korkunç bir hayal kırıklığına uğrayacaktı.

Almanya'daki Protestanlar da, Amerika'da olduğu gibi, iyice bölünmüştü. Baptistler ve Metodistler gibi Hür Kiliselere bağlı olanlar kırk beş milyonun içinde ancak 150.000 kişi kaddı. Protestanların geri kalan kısmı Lutherci ve Reformcu yirmi sekiz Kiliseye bağlıydı. Bu Kiliselerden en büyüğü olan Eski Prusya Birliği Kilisesinin on sekiz milyon üyesi vardı. Nasyonal Sosyalizm ortaya çıkınca Protestanlar daha da bölündüler. Protestanlar arasında en koyu Nazi olanlar 1932'de “Alman Hristiyan İnancı Birliği” ni kurdular. Bunların başında Ludwig Mueller adında ateşli bir papaz vardı. Mueller, Doğu Prusya Askerî Bölgesinin ordu papazı idi ve Hitler'in adamıydı. General von Blomberg bölge komutanı olduğu sırada Generali Hitler'e o tanıstırdı. “Alman Hristiyanları” Nazilerin ırk ve önderlik ilkelerini destekliyor, bu ilkelerin Alman Kilisesine uygulanarak bütün Protestanların biraraya getirilmesini istiyordu. 1933'de on yedi bin papazdan üç bin kadarı “Alman Hristiyanı” olmuştı. Ancak dindarlar arasında onları tutanların oranı belki daha da fazlaydı.

“Alman Hristiyanları” na karşı olan başka bir azınlık gurubu daha vardı ki bu gurubun adı “İtirafçı Kilise” idi. Onların da elinde ötekiler kadar papaz bulunuyordu, başlarında da Niemoeller vardı. Bu gurup, Protestan Kiliselerinin Nazileştirilmesine karşıydı; Nazilerin ırk kuramlarını kabul etmiyor,

Rosenberg ile öteki Nazi liderlerinin doktrinlerini Hristiyanlığa aykırı buluyordu. Protestanların çoğunluğu ortada kalmıştı; çatışan iki guruptan herhangi birine katılmaktan korkuyor, bir kenara çekilip olayları seyrediyor, böylece din işlerine karışma hakkını tanımakla ve emirlerine ses çıkarmadan boyun eğmekle, Hitler'in kucağına düşmüş oluyorlardı.

İki şeyi bilmeden Nazilerin ilk yıllarında Alman Protestanlarından çoğunun davranışını anlamak zordur: Bunlardan biri Protestanlığın tarihi, ikincisi de bu tarih üzerinde Martin Luther'in etkisidir (*). Protestanlığın büyük kurucusu hem koyu bir Yahudi düşmanıydı, hem de siyasi otoriteye bağlılığın en ateşli taraftarıydı. Almanya'nın Yahudilerden kurtulmasını istiyordu. Yahudiler gönderilirken "bütün paralarına, mücevherlerine, gümüşlerine ve altınlarına" el konulmalıydı. Luther, «Sinagoglarıyla okulları ateşe verilmeli, evleri yıkılmalı... ve çingeneler gibi çergilere ya da ahırlara tıkiılmalıdırlar... bu sefalet içinde durmadan ağlayıp sızlayarak bizi Tanrıya şikâyet etsinler,» diyordu. Bu öğütleri Hitler, Goering ve Himmler dört yüzyıl sonra harfi harfine yerine getirdiler. (2)

Alman tarihinin belki de tek halk isyanı olan 1525 köylü ayaklanması sırasında Luther, prenlere, "kudurmuş köpekler" dediği pis, bayagı köylülere karşı en şiddetli tedbirleri almayı öğütüyordu. Luther, Yahudiler üzerine yazdığı yazılarda Alman tarihinde görülmemiş ölçüde kaba ve sert bir dil kullanıyordu.; Bu dili Naziler zamanına kadar başka hiç kimse kullanmamıştır. Bu büyük adamın etkisi Almanya'da, özellikle Protestanlar arasında, kuşaktan kuşağa devam edegelmıştır. Luther'in fikirlerinin başka bir etkisi de, Alman Protestanlarının On Altıncı Yüzyıldan kırılın ve prenslerin ortadan kaldırıldığı 1918'e kadar mutlak yönetimin elinde oyuncak olmuş olmalarıdır. Babadan kalma haklara dayanarak kırallık ve prensliklerini

(*) Herhangi bir yanlış anlamayı önlemek bakımından yazarın Protestan olduğunu belirtmek yerinde olur.

sürdürenler, her zaman, bulundukları yerdeki Protestan Kilisesinin en ileri gelen kişileri idi. Örneğin, Prusya'da Hohenzollern kralı aynı zamanda Kilisenin de başkanıydı. Çarlık Rusyası dışında hiç bir ülkede din adamları, siyasî devlet otoritesinin böylesine devamlı ve sadık uşakları olmamıştır. Protestan Kilisesine bağlı olanlar, birkaçı dışında, tam bir birlik halinde, kralı, Junker'leri ve Orduyu desteklemişler, On Dokuzuncu Yüzyılda da, görevleri gereği, genişleyen liberal ve demokrat hareketlere karşı koymuşlardır. Protestan papazlarının çoğu, yalnız kralı ve prensleri ortadan kaldırdığından değil, aynı zamanda ve daha çok, Katoliklerden ve Sosyalistlerden kuvvet aldığı için Weimar Cumhuriyetini aforoz etmişlerdi. *Reichstag* seçimleri sırasında Protestan papazlarının — bunların en tipiği Niemoeller'di — Milliyetçileri ve hattâ Cumhuriyete düşman Nazileri destekledikleri gözden kaçmıyordu. Papazların çoğu Adolf Hitler'in 1933'de Başbakan olmasını Niemoeller gibi sevinçle karşıladılar.

Ama Hitler'i iktidara getiren Nazi taktiklerinin kuvvetli yumruğunu az sonra tepelerinde bulacaklardı. Protestan Kiliselerinin temsilcileri 1933 Temmuzunda yeni "Alman Kilisesi" için bir anayasa hazırladılar. Bu anayasayı *Reichstag*, 14 Temmuzda resmen tanıdı. Ama hemen bundan sonra Almanya'nın ilk Başruhanisinin seçimi için şiddetli bir çekişme başladı. Hitler, Protestan Kilisesi işlerinde kendisine danışman olarak tâyin ettiği dostu vâiz Mueller'in bu yüksek makama getirilmesinde direndi. Kilise Federasyonu liderleri ise Friedrich von Bodelschwingh adında ünlü din adamını teklif ettiler. Ama çok saftılar. Nazi hükümeti hemen duruma el koydu; taşrada bulunan birçok Kilise örgütünü dağıttı; Protestan Kiliselerinin birçok eski yüksek papazlarını yerlerinden uzaklaştırdı; S. A.'larla Gestapo'yu inatçı papazların üzerlerine saldırttı. Bodelschwingh'i destekleyenlerin ödleri koptu. Alman Başruhanisini seçecek olan Ruhanî Meclis delegelerinin seçiminden önce Hitler radyoda bir konuşma yaptı. Mueller'i Başruhanî adayı gösteren

“Alman Hristiyanları” na oy verilmesini istedi. Korkutma çok başarılı olmuştu. Bu arada Bodelschwingh adaylığını geri almak zorunda kalmış, “seçimler”de çoğunluğu “Alman Hristiyanları” kazanmıştı. Onlar da Luther’in ilk olarak Roma’ya meydan okuduğu Wittenberg Ruhani Meclisinde Eylül ayı içinde toplanarak Mueller’i Almanya Başruhanisi seçtiler.

Ama beceriksiz bir adam olan yeni Kilise başkanı birleşik bir Kilise kurmayı ya da Protestan cemaatini bütünüyle Nazi-leştirme-yi başaramadı. 13 Kasım 1933’de, Alman halkının genel bir plebisitle Hitler’i ezici bir çoğunlukla desteklediğinin ertesi günü, “Alman Hristiyanları” Berlin’deki Sportpalast’da büyük bir toplantı düzenlediler. Bu toplantıda, mezhebin Berlin bölgesi lideri Dr. Reinhardt Krause, *Tevrat*’ın “inek tüccarları ve pezevenk masallarıyla” birlikte bir yana atılmasını ve İsa’nın “Nasyonal Sosyalizmin ihtiyaçlarına bütünüyle uyan” öğretilerine göre *İncil*’in yeniden gözden geçirilmesini teklif etti. “Tek Halk, Tek Almanya, Tek Din” isteyen, bütün papazların Hitler’e bağlılık yemini etmelerini öngören, ve Yahudi dininden dönmüş olanların Kiliselerden atılmasını isteyen kararlar alındı. Bu kararlar Kiliselerin gelişmesinde yan tutmamış olan korkak Protestanları bile çileden çıkardı. Başruhanî Mueller, Dr. Krause’ı susturmak ve sözlerini onaylamamak zorunda kaldı.

Nazi hükümeti ile Kiliseler arasındaki savaş aslında hangi hakkın Sezara, hangi hakkın Tanrıya ait olduğu meselesi gibi eski bir dâva idi. Naziliği kabul eden “Alman Hristiyanları” Almanya Başruhanisi Mueller’in yönetiminde Protestan Kiliselerini birleştiremedikleri takdirde, hükümetin Kiliseleri kendi yönetimine almasını istiyordu. Hitler. Hiç bir zaman Protestanlardan hoşlanmamıştı. Protestanlar kendi ülkesi olan Avusturya’da ufak bir azınlık olduğu halde Almanya’da nüfusun üçte ikisini meydana getiriyordu. Bir ara yakın arkadaşlarına şunları söylemişti: «Onlara istediğiniz şeyi yapabilirsiniz... Hiç ses çıkarmazlar... önemsiz silik adamlardır onlar; köpek gibi sa-

dıktırlar; onlara bir söz söylediğiniz zaman heyecandan ter dökerler.» (3) Protestan Kiliselerinin Nazileştirilmesine karşı gösterilen direnişin küçük bir gurup papazla çok az sayıdaki dindarlardan geldiğini biliyordu.

Hayal kırıklığına uğrayan papaz Niemoeller, 1934 yılının başlarında gerek "İtirafçı Kilise" deki ve gerekse Papaz Kalınma Birliğindeki küçük direnme hareketinin önderi olmuştı. 1934 yılı Mayısında Barmen'deki Genel Rubanî Mecliste, daha sonra da Kasım ayında Berlin'in banliyösü Dahlem'de Niemoeller'in İsa Kilisesinde yapılan özel bir toplantıda, "İtirafçı Kilise" kendisini Almanya'nın meşru Protestan Kilisesi ilân ederek geçici bir yönetim kurdu. Artık Almanya'da meşru Kilise olduğunu ilân eden iki gurup vardı: biri Almanya Başruhanîsi Papaz Mueller'in gurubu, ötekisi de Niemoeller'in gurubu

Eski ordu papazının, Hitler'e yakın olduğu halde Protestan Kiliselerini bir araya getiremediği ortadaydı. 1935 yılının sonunda Gestapo yedi yüz "İtirafçı Kilise" papazını tutukladığı zaman o da istifa etti ve ortadan çekildi. Hitler, 1935 Temmuzunda Dr. Hans Kerrl adında bir avukat arkadaşını Kilise İşleri Bakanı tâyin ederek ona Protestanları birleştirmek için ikinci bir teşebbüse geçmesini emretti. Oldukça yumuşak bir Nazi ve titiz bir adam olan Kerrl başlangıçta epeyce başarı sağladı. Çoğunluğu teşkil eden tutucu din adamlarını kazandığı gibi, genel bir anlaşmaya varmak üzere, bütün hiziplerin saydığı Dr. Zoellner'in başkanlığında bir Kilise Komitesi kurmayı da başardı. Niemoeller'in gurubu da, Komiteyle işbirliği yaptığı halde, tek meşru Kilise olduğunu ilân ediyordu. Bu gurup, 1936 yılı Mayısında Hitler'e karşı rejimin Huristiyan - düşmanı politikasını protesto eden, bükümetin Yahudi - düşmanlığını yeren ve devletin Kilise işlerine müdahalesine son vermesini isteyen ki-bar ama kararlı bir dille yazılmış bir muhtıra yayımladı. Nazi İç İşleri Bakanı Frick bu çıkışa merhametsiz bir hareketle cevap verdi : "İtirafçı Kilise" ye mensup yüzlerce papaz tutuklandı. Muhtıraya imza atmış olanlardan Dr. Weissler, Sachsen-

hausen toplama kampında öldürüldü; "İtirafçı Kilise" nin malları ellerinden alındı ve para toplaması yasaklandı.

Dr. Zoellner, çalışmalarının Kiliseler Bakanı tarafından sabote edildiğini ileri sürerek 12 Şubat 1937'de istifa etti. Gestapo dokuz Protestan papazının tutuklu bulunduğu Luebeck'e gitmesine engel olmuştu. Ertesi gün Dr. Kerri itaatli kilise adamlarından bazılarına bir söylev verdi. Sayın Zoellner'i Nazi Irk, Kan ve Toprak doktrinini anlamamakla suçladı, hükümetin hem Protestan hem de Katolik Kiliselerine düşman olduğunu açıkça belirtti:

«Parti olumlu Hristiyanlığa dayanmaktadır ve olumlu Hristiyanlık da Nasyonal Sosyalizmdir... Nasyonal Sosyalizm Tanrının buyruğunu yerine getirmektedir... Tanrının buyruğu Alman kanında ortaya çıkmaktadır... Dr. Zoellner ile Munster Katolik Başpapazı Kont Galen Hristiyanlığın, İsa'nın Tanrının oğlu olduğu inancına dayandığını bana anlatmaya çalıştılar. Güldüm... Hayır Hristiyanlık azizlerin inançlarına dayanmaz... Gerçek Hristiyanlığı parti temsil eder, Alman halkı da artık parti ve özellikle Führer tarafından gerçek Hristiyanlığa çağırılmış bulunmaktadır... Führer yeni bir uyanışın müjdecisidir.» (4)

Dr. Niemoeller, 1937 Temmuzunun birinci günü tutuklandı ve Berlin'deki Moabit hapishanesine atıldı. 27 Haziranda Dahlem'deki kilisesinde bir âyin düzenlemişti. Bu kalabalık âyin son yaptığı toplantı oldu. Sanki başına geleceği biliyormuş gibi şu sözleri söylemişti: «Eski azizlerin zamanında olduğu gibi, hükümet makamlarının elinden kurtulmak için zor kullanmayı bugün de düşünmüyoruz. Tanrı bize konuşmamızı emreden insanların emrine uyarak susacak değiliz. Çünkü insana değil Tanrıya boyun eğmek zorundayız ve Ona boyun eğmeliyiz.»

Sekiz ay hapisde kaldıktan sonra, 2 Mart 1938'de Niemoeller bir *Sondergericht* mahkemesinin önüne çıkarıldı. Bu mahkeme devlete karşı işlenen suçları yargılamak üzere Naziler tarafından kurulmuş özel mahkemelerden biriydi. Niemoeller'e isnad olunan "devlete karşı doğrudan doğruya saldırganlık" suçu ispatlanamadı ama "vaaz kürsüsünü kötüye kullanmak" ve

kilisesinde para toplamak suçundan iki bin mark para cezasına, yedi ay da hapse mahkûm edildi. Hapishanede cezasından fazla yattığı için mahkeme kendisinin serbest bırakılmasını emretti, ama mahkemeden çıkarken Gestapo tarafından yakalandı, “gözüaltına” alındı ve toplama kampına atıldı. Niemoeller önce Sachsenhausen, sonra Dachau kampında yattı, Müttefik askerleri tarafından kurtarılmaya kadar da orada kaldı.

1937 yılında “İtirafçı Kilise” nin 807 kadar papazı ile din adamı tutuklandı, yüzlercesi de daha sonraki yıllarda yakalandı. Niemoeller Kilisesinin mukavemeti yıkılmadı ise bile yumuşadı. Protestan papazlarının da çoğu, her Alman gibi Nazi terörü karşısında boyun eğdiler. 1937’nin sonunda Dr. Kerl, Hanover Başpapazı Marahrens’e Niemoeller gibi sert Tanrı adamlarını utandıracak bir konuşma yaptırdı. «Nasyonal Sosyalist hayat felsefesi Almanların insanlığını tâyin edip niteleyen millî ve siyasî bir öğretilerdir. Bu bakımdan Alman Hıristiyanları için de zorunludur.» Başpapaz Marahrens 1938’de kendi kilisesine bağlı bütün papazlardan teker teker Hitler’e bağlılık yemini etmelerini isteyerek bu konuda son adımı da attı. Protestan papazlarının çoğu kısa bir süre içinde yemin ettiler, böylelikle kendilerini gerek kanun ve gerekse ahlâk bakımından diktatöre bağlamış oldular.

Protestanlarla Katoliklere karşı Nazi hükümetinin giriştiği hareketlerin Alman halkını ikiye böldüğünü ya da çoğunlukta öfke yarattığını söylemek yanlış olur. Siyasî, kültürel ve ekonomik özgürlüklerini o kadar kolayca vermiş olan bir halk, birkaç kişi dışında, din özgürlükleri ellerinden gitti diye ölümü, hattâ hapsi göze alamazdı. Hitler’in onlara iş bulması, refah yaratması, Almanya’nın askeri gücünü yeniden canlandırması ve dış politikada zaferden zafere koşması gözlerini kamaştırmıştı. Birkaç bin papazla din adamının tutuklanması ve çeşitli Protestan mezhepleri arasındaki çatışmalar yüzünden uykusu kaçan pek olmazdı. Nazi rejiminin Hitler, Rosenberg, Bormann ve

Himmler'in önderliğiyle ilk fırsatta Almanya'da Hristiyanlığı kaldırmak, yerine aşırı Nazilerin yeni puta - tapmacılığını getirmek niyetinde olduğunu çok az kimse düşünebildi. Hitler'in en yakın adamlarından Bormann'ın 1941'de halk karşısında söylediği gibi, "Nasyonal Sosyalizm ile Hristiyanlık uzlaşmaz" dı.

Hitler'in Almanya için düşündükleri Rosenberg tarafından hazırlanmış otuz maddelik "Millî Alman Kilisesi" programında açıkça belirtilmişti. Rosenberg tam bir puta - tapandı ve birçok işeri arasında şu ünvanı da taşıyordu: "Nasyonal Sosyalist Partinin Bütün Fikir ve Felsefe Eğitiminde Führer'in Delegesi."

Otuz maddelik tasarının birkaç maddesi:

1. Millî Alman Kilisesi Alman sınırları içindeki bütün Kiliseler üzerinde denetleme hakkı ve gücü olan tek Kilisedir: Nasyonal Kilise bütün bu Kiliselerin Almanya'nın millî Kiliseleri olduklarını ilân eder.

5. Millî Kilise... Almanya'ya uğursuz 800 yılında sokulan garip ve Yabancı Hristiyan inançlarını ortadan kaldırmaya kesinlikle karar vermiştir.

7. Millî Kilisenin kitabı, papazı, keşişi yoktur; konuşmacıları vardır.

13. Millî Kilise... Almanya'da İncil yayımının ve dağıtımının derhal önlenmesini ister.

14. Millî Kilise, Führer'in yazdığı Kavgam'ın bütün kitapların en üstünü olduğuna karar verdiğini, gerek kendi mensuplarına ve gerekse Alman ulusuna ilân eder. Bu kitapta... ulusumuzun bugünkü ve yarınki hayatı için gereken büyük ahlâk, en saf ve en doğru şekilde anlatılmış bulunmaktadır.

18. Millî Kilise bütün haçları, İncil'leri ve aziz resimlerini kiliselerden kaldıracaktır.

19. Kiliselerin minberlerinde Alman ulusu ve dolayısıyla Tanrı için en kutsal kitap olan Kavgam ile minberin solunda bir kılıptan başka bir şey bulunmayacaktır.

30. Millî Kilise kurulduğu gün Hristiyan haçı bütün kiliselerden, katedrallerden kaldırılacak... onun yerine tek yenilmez sembol olan gah mahı haç konacaktır. (5)

KÜLTÜRÜN NAZİLEŞTİRİLMESİ

1933 yılının 10 Mayıs akşamı, Hitler'in Başbakan olmasından dört buçuk ay kadar sonra, Berlin'de Orta Çağlardanberi karışılmayan bir sahne görüldü. Gece yarısına doğru binlerce öğrenci ellerinde meşalelerle Unter der Linden caddesinden Berlin Üniversitesi meydanına geldiler. Meydanda büyük bir yığın halinde toplanmış kitapların üzerine meşalelerini attılar. Kitap yığınının alevler yükselirken alevlerin ortasına yeni yeni kitaplar attılar. Yirmi bin kadar kitap yakıldı. Başka şehirlerde de buna benzer sahneler düzenlendi. Kitap yangını başlamıştı.

O gece öğrenciler, Dr. Goebbels'in memnun bakışları karşısında, dünyaca tanınmış birçok yazarın kitaplarını güle oynaya yaktilar. Yakılan kitaplar arasında Thomas ve Heinrich Mann, Lion Feuchtwanger, Jakob Wasserman, Arnold ve Stefan Zweig, Erich Maria Remarque, Walther Rathenau, Albert Einstein, Alfred Kerr ve Hugo Preuss gibi Alman yazarlarının eserleri vardı. Hugo Preuss, Weimar Anayasasını hazırlayan ünlü hukuk bilginiydi. Yalnız Alman yazarlarının değil, birçok yabancı yazarların da eserleri yakılmıştı. Eserleri yakılan yabancı yazarlar arasında şunlar vardı: Jack London, Upton Sinclair, Helen Keller, Margaret Sanger, H. G. Wells, Havelock Ellis, Arthur Schnitzler, Freud, Gide, Zola, Proust. Öğrencilerin yayımladıkları bildiriye göre, "geleceğimizi sinsice tehlikeye sokan ya da Alman düşüncesinin, Alman evinin ve halkımızın itici güçlerinin köklerini bozan" herhangi bir kitap yakılmaya lâ-yıktı.

Bundan böyle Alman kültürüne bir deli gömleği giydirecek olan yeni Propaganda Bakanı Dr. Goebbels, yakılan kitaplar kül olurken, öğrencilere şu sözleri söyledi: «Artık Alman halkının ruhu kendi ifadesini yeniden bulabilir. Bu alevler yal-

nız eski bir çağın sonunu aydınlatmakla kalmıyor, aynı zamanda yeni bir çağa da ışık tutuyor.»

Bu yeni Nazi kültür çağını yalnız kitaplardan çıkan alevler değil, yüzlerce kitabın satığını ya da kitaplıklarda bulunmasını yasaklayan, kültürün disiplin altına alınmasını öngören ve hiç bir modern Batı ülkesinde görülmeyen tedbirler aydınlatıyordu. 22 Eylül, 1933'de çıkarılan bir kanunla Dr. Goebbels'in emrinde bir Alman Kültür Odası kurulmuştu. Bu kuruluşun amacı kanunda şöyle tanımlanıyordu: «Bir Alman kültür politikası izleyebilmek için bütün alanlardaki yaratıcı sanatçıların Alman hükümetinin önderliğinde birleşik bir örgüt halinde biraraya getirilmesi gerekir. Alman hükümeti yalnız fikrî ve ruhî ilerleme yollarını tâyin etmekle kalmayacak, aynı zamanda meslek sahiplerine önderlik edecek ve onları örgütleyecektir.»

Kültür hayatının her alanına kılavuzluk etmek ve bu alanları denemek üzere yedi alt-oda kuruldu: Bunlar güzel sanatlar, müzik, tiyatro, edebiyat, basın, radyo ve filim odalarıydı. Bu alanlarda çalışan herkes, kararları ve direktifleri kanun geçerliğinde olan bu odalara katılmak zorundaydılar. Bu odaların birçok yetkileri vardı. Odalar “siyasî bakımdan güvenilemeyen” üyelerini atabilirler, ya da kabul etmeyebilirlerdi. Bunun anlamı şuydu: Nasyonal Sosyalizmi umursamayanlar mesleklerini ya da sanatlarını yapamazlar ve böylelikle geçimlerini sağlayamayacak duruma düşerlerdi.

Naziler zamanında Almanya'da yaşamış, kültür sorunlarıyla ilgili bir insan, eskidenberi kültür seviyesi yüksek bir halkın o sıra vardığı seviyesizliğe hayret etmemiş olamaz. Elbetteki böyle olacaktı; çünkü Nazi liderleri sanatın, edebiyatın basının, radyo ve filimlerin yalnızca yeni rejimin ve bu rejimin tuttuğu kaba felsefenin propagandasına yaramasına karar vermişlerdi. İlk yıllarda biraz yayın yapan Ernst Juenger ile Ernst Wiechert dışında hiç bir önemli Alman yazarı Naziler zamanında Almanya'da eser yayımlamadı. Başta Thomas Mann olmak üzere hemen hemen hepsi Almanya'dan çıkıp gittiler; ka-

lan birkaçıda sustular ya da susturuldular. Yayınlanmadan ya da oynanmadan önce her kitabın ya da oyun metninin müsveddesi propaganda bakanlığına sunuluyordu.

Bu işten en zararsız çıkan müzik kolu oldu. Çünkü müzik sanatların içinde en az siyasî olan ve Almanlarda Bach'tan Beethoven, Mozart ve Brahms'a kadar büyük bir geleneğe sahip bir sanat koluydu. Ama Mendelssohn'un çalınması yasaklanmıştı, çünkü Mendelssohn Yahudiydi (bütün Yahudi bestekârların eserleri yasaktı). Modern Alman bestecisi Paul Hindemith'in de eserleri bu yüzden yasaklanmıştı. Yahudiler büyük seufoni orkestralarından ve operalardan hemen atıldılar. Alman müzik dünyasının büyük üstadları, yazarların tersine, Nazi Almanyasında kalmayı tercih ettiler ve adlarıyla sanatlarını Yeni Düzen'in emrine verdiler. Yüzyılın en büyük orkestra şeflerinden Wilhelm Furtwaengler Almanya'da kaldı. Hindemith'i savunduğu için 1934 yılında gözden düşmüştü, ama ondan sonra Hitler zamanında çalışmasına devam etti. Yaşayan besteciler arasında belki de en büyüğü olan Richard Strauss da Almanya'da kaldı ve bir süre de Alman Müzik Odasının başkanlığını yaptı; böylece büyük adını Goebbels'in kültüri soysuzlaştırma plânına karıştırdı. Ünlü piyanist Walter Gieseking, Propaganda Bakanlığı tarafından Alman "kültürü"nü dışarda yaymak amacıyla örgütlenen ya da bu Bakanlık tarafından onaylanan dış geziler yapıyordu. Müzikçiler Almanya'dan gitmemeleri ve Almanya'nın da büyük bir müzik hazinesi olması dolayısıyla Nazi Almanyasında orkestra müzliğiyle opera büyük gelişme gösterdi. Berlin Filârmoni Orkestrası ile Berlin Devlet Operası bu alanda başta geliyordu. Düzenlenen büyük müzik festivalleri halka önceki sanat kollarındaki yozlaşmayı ve Naziler yönetiminde geçirdikleri hayatı unutturuyordu.

İtiraf etmek gerekir ki, klâsik eserler oynandığı zaman tiyatro da büyük başarılar kaydetti. Ünlü Rejisör Max Reinhardt önceki Yahudi rejisörler ve tiyatro sanatçılarıyla birlikte

Almanya'dan çıkıp gitmişti. Nazi tiyatro yazarları o kadar kötü eserler veriyorlardı ki halk tiyatroya gitmemeyi tercih ediyor ve eserler çok az bir süre oynayabiliyordu. Alman Tiyatro Odasının başkanı Hans Johst adında biriydi. Bu adam başarısız bir tiyatro yazarıydı. Bir ara, herkesin önünde, kendisine "kültür"den söz ettikleri zaman tabancasına sarılmak istediğini söyleyerek böbürlenmişti. Oynayacak eseri, kimin oynayacağını ve rejisörlüğü kimin yapacağını tesbit eden Johst ile Goebbels bile, Alman tiyatrosunu Goethe, Schiller ve Sheakespeare'in mükemmel piyeslerini oynamaktan alıkoyamadılar.

Gariptir ki Nazi Almanyasında Bernard Shaw'un eserlerinden bir kısmının oynanmasına izin verilmiştir. Bunun nedeni herhalde Shaw'un İngilizlerle alay etmesi, demokrasiyi taşlaması ve belki de esprisiyle solcu siyaset anlayışının Nazi görüşüne biraz yaklaşmasıydı.

Ama işin en garibi, Almanya'nın en büyük tiyatro yazarı Gerhart Hauptmann'ın durumuydu. Hauptmann tam bir sosyalist olduğu için eserleri Kayzer Wilhelm zamanında tiyatroalarda oynatılmıyordu. Cumhuriyet döneminde ise Hauptmann halkın en tuttuğu tiyatro yazarı oldu ve bu durumunu Naziler zamanında da sürdürdü. Eserlerinin oynanmasına devam edildi. Son yazdığı *Katedralin Kızı* adlı eserin ilk oynandığı gece gördüğüm bir sahneyi hiç unutamam. Oyunun sonunda, siyah beresinin altından sarkan uzun beyaz saçlarıyla Hauptmann gibi saygıdeğer bir adam, Dr. Goebbels ve Johst ile kolkola tiyatrodan çıktı gitti. O da birçok ünlü Alman gibi Hitler'le barışmış, kurnaz Goebbels hundan propaganda için yararlanmış, eski bir sosyalist olan ve basit insanları konu edinen Hauptmann gibi Almanya'nın en büyük tiyatro yazarının Nazi Almanyasında kaldığını, yazılarını yazmaya ve oynamaya devam ettiğini Alman halkı ile dış dünyaya böylece göstermişti.

Bu yaşlı tiyatro yazarının samimi mi, çıkarıcı mı, yok-

sa kararsızın biri mi olduğu savaştan sonraki davranışından anlaşıldı. Hauptmann'ın Nazilere çok yardım ettiği kanısına varan Amerikan makamları Batı Berlin'de oyunlarının oynanmasını yasaklamışlardı. Bunun üzerine Ruslar kendisini Berlin'e çağırıldılar ve onu kahraman gibi karşıladılar. Doğu Berlin'de oyunlarının galasını yaptılar. Hauptmann 6 Ekim, 1945'de Komünistlerin yönettiği "Almanya Demokratik Kalkınması Kulturbund"una bir mesaj göndererek başarılar diledi, kurumun Alman halkının "manen yeniden kalkınması" konusunda başarıya ulaşacağına inandığını bildirdi.

Dünyaya bir Duerer, bir Cranach vermiş olan Almanya her ne kadar resimde Alman ekspresyonizmi ile mimaride Münih Bauhaus okulu gibi ilginç, orijinal hareketler yaratmış ve Alman sanatçıları Yirminci Yüzyılın empresyonizm, kübizm, dadaizm gibi sanat hareketlerine katılmışlarsa da, güzel sanatlar alanında modern çağda bir üstünlük sağlayamamıştı.

Viyana'da ilk zamanlar başarısızlığa uğradığı halde kendisini dâhi bir sanatçı sayan Hitler, bütün yeni sanat hareketlerini yozlaşmış ve anlamsız buluyordu. *Kavgam*'da bu konuda uzun bir diskur geçmiş, iktidara geçer geçmez yaptığı ilk işlerden biri de Almanya'yı "soysuzlaşmış" sanattan "kurtarmak" ve bu sanatın yerine yeni "Alman" sanatını koymak olmuştur. Bu sırada Alman müzelerinden 6,500 modern resim kaldırılmıştır: Bunlar arasında yalnız Kokoschka ve Grosz gibi Alman ressamlarının değil, Cézanne, Van Gogh, Gauguin, Matisse, Picasso ve daha bir çok yabancı resamların da eseri vardı.

Bu resimlerin yerine hangi çeşit resimlerin konacağı, Münih'te plânının çizilmesine yardım ettiği ve mimaride "eşi olmayan" bir bina olarak tanımladığı "Alman Sanat Evi" ni Hitler 1937 yazında resmen açtığı zaman anlaşıldı. Bu ilk Nazi sanat sergisi, gönderilen on beş bin eser arasından seçilmış

dokuz yüz kadar eserle tika basa doldurulmuştu. Bu kitabın yazarı hiç bir ülkede bu kadar kötü eserlerin bir araya getirildiğini o zamana kadar görmemişti. Son seçimi Hitler'in kendisi yapmıştı. O sırada yanında bulunan parti arkadaşlarından bazılarının anlattıklarına göre, Hitler, Alman Sanat Odası Başkanı ve kötü bir ressam olan Adolf Ziegler (*) yönetimindeki Nazi jürisinin seçtiği resimlerden bir kısmına o kadar kızmış ki, bunların sergiden atılmasını emretmekle kalmamış, birçoklarını çizmesiyle vurup parçalamış. Hitler serginin açılışı sırasında verdiği uzun söylevde, «Eğer kader bize güç verecek olursa,» dedi, «bu konuları (sanat konularını) yalnız tartışmakla kalmıyacağım, bu konuda kararlar da alacağım.» Nitekim bu kararları aldı da.

18 Temmuz, 1937'de verdiği bir söylevde "Alman sanatında" Nazilerin izliyeceği politikayı şöyle tanımladı:

«Anlaşılmayan, ve ancak varlığını isbat etmek için bir sürü açıklamaları gerektiren, yalnız bu çeşit aptalca ya da küstahça saçmalıkları seven kaçıklara seslenen sanat eserleri artık Alman halkına açık açık gösterilmeyecektir. Kimse bu konuda herhangi bir hayale kapılmasın! Nasyonal Sosyalizm Alman hükümetinin ve halkımızın varlığını tehdit eden bu gibi tehlikelerden onları kurtarmaya başlamıştır... Bu sergiyi açmakla sanatçı deliliğine ve halkımızın sanat konusunda ırzına geçilmesine bir son vermiş oluyoruz...»

Bununla beraber hiç olmazsa bir kısım Almanlar, özellikle Almanya'nın Münih gibi bir sanat merkezinde yaşayanlar, sanat bakımından ırzlarına geçilmesini tercih etmişlerdi. Şehrin başka bir bölümünde dar bir merdivenle çıkılan eski bir galleride "soysuzlaşmış sanat" sergisi açılmıştı. Sergiyi Dr. Goebbels, Hitler'in Alman ulusunu hangi kepezelliklerden kurtardığını göstermek amacıyla düzenlenmişti. Sergide nefis modern sanat koleksiyonları vardı. Kokoschka'nın Chagall'in ve daha birçok ekspresyonist ve emperyonist ressamların eserleri bulunuyordu. Alman Sanat Evi'nin geniş salonlarını nefes

(*) Ziegler bu durumunu, Geli Raubal'in bir portresini yapmış olmasına bağlıyordu.

nefese doladıktan sonra bu sergiyi de görmeye gittiğim gün, serginin merdivenlerinden sokağa kadar uzanmış bir kuyruk gördüm. Gerçekten de balk sergiye o kadar büyük rağbet gösterdi ki, Dr. Goebbels korktu, telaşlandı, ve az sonra sergiyi kapattırdı.

BASININ, RADYONUN VE FİLİMLERİN DENETLENMESİ

Berlin'de çıkan günlük gazetelerin yazı işleri müdürleri ile Almanya'nın başka yerlerinde çıkan gazetelerin muhabirleri her sabah Propaganda Bakanlığında toplanırlardı. Orada Dr. Goebbels kendilerine ya da yardımcılara hangi baberlerin yayımlanacağını, baberleri nasıl yazacaklarını ve nasıl başlık-atacaklarını, ne gibi kampanyaların açılacağını, ve nasıl bir başyazı yazılacağını anlatırdı. Herhangi bir yanlış anlaşılmayı önlemek üzere de, sözle anlatılana ek olarak yazılı bir günlük emir verilirdi. Şehir dışındaki küçük gazetelerle dergilere bu emirler telgrafla ya da mektupla ulaştırılırdı.

Nazi Almanyasında bir gazetenin yazı işleri müdürü olmak için ber şeyden önce siyaset ve ırk bakımından "temiz" olmak gerekirdi. Gazeteciliği, kanunla düzenlenmiş bir "kamu mesleği" sayan 4 Ekim 1933 tarihli Alman Basın Kanunu, bütün yazı işleri müdürlerinin Alman uyruklu olmasını, Âri bir aileden gelmiş, bir Yahudiyle evlenmemiş bulunmasını şart koşmuştu. Basın Kanununun 14'üncü bölümü yazı işleri müdürlerine, "halkı herhangi bir şekilde yanlış yola götürecekt, özel amaçları toplum amaçlarıyla karıştıran, içerden ve dışardan Almanya'nın gücünü, Alman halkının ortak iradesini, Alman savunmasını, kültürünü ve ekonomisini zayıflatacağı anlaşılan... ya da Almanya'nın namus ve şerefini bozan herhangi bir haberi" yayımlamamalarını emrediyordu. Bu kanun 1933 yılından önce çıkarılmış olsaydı ülkedeki bütün Nazi yayınlarının yasaklanması gerekirdi. Ama şimdi, Nazi olmayan gazetelerin ve gazetecilerin ortadan silinmesine yaradı.

Basın hayatından çekilmek zorunda kalan ilk gazetelerden biri *Vossische Zeitung* oldu. Bu gazete 1704 yılında kurulmuştu. Geçmişte bu gazeteye yazı yazmış ünlü kişiler arasında Büyük Frederick, Lessing ve Rathenau gibi adamlar vardı. Londra'daki *The Times*, New York'taki *Times* gibi, bu gazete de Almanya'nın en belli başlı ciddi gazetesiydi. Ama liberal görüşlüydü. Sahibi, Ullstein Şirketi idi. Ullstein bir Yahudi firmasıydı. 230 yıllık devamlı bir yayımdan sonra 1 Nisan, 1934'de yayın hayatından çekildi. Dünyaca tanınmış liberal bir gazete olan *Berliner Tageblatt* 1937 yılına kadar dayandı. Oysa eski sahibi Hans Lackmann-Mosse adındaki Yahudi, gazetedeki hisselerini 1933 yılının ilkbaharında satmak zorunda kalmıştı. Almanya'nın üçüncü büyük gazetesi olan *Frankfurter Zeitung*, Yahudi sahiplerinden ve yazarlardan kurtulduktan sonra, yayınına devam etti. Bir İngiliz hayranı ve bir liberal olan Londra muhabiri Rudolf Kircher gazetenin yazı işleri müdürü oldu. Tutucu *Deutsche Allgemeine Zeitung*'un yazı işleri müdürü de yine İngiltere'de okumuş, Londra'da gazete muhabirliği yapmış, İngiltere ve liberalizm hayranı Karl Silex'di. Her ikisi de Nazilere elden geldiği kadar hizmet ettiler ve çoğu zaman da, Alman Basın Şefi Otto Dietrich'in eski "muhalefet gazeteleri" konusunda söylediği gibi, "kıraldan fazla kiral taraftarı" oldular. Adı geçen son iki gazetenin yaşamasını sağlayan kısmen Alman Dış İşleri Bakanlığıdır. Bakanlık, bütün dünyaca tanınmış olan bu gazetelerin dış dünyayı etkilemek bakımından yaşamalarını istiyordu. Bu gazeteler Nazi Almanyasına bir çeşit saygı ve ağırbaşlılık sağlıyor ve aynı zamanda Nazilerin propagandasını yapıyordu.

Nelerin yayımlanacağı ve haberlerle yazıların nasıl yazılacağı Almanya'da gazetelere emirle bildirildiği için, basına elbette ki bir ölü ağırlığı çökecekti. Disipline bu kadar sokulmuş ve hükümet otoritesine bu kadar boyun eğmeye alıştırılmış bir halk bile günlük gazetelerden çabucak bıktı. Nazi-

lerin çıkarttıkları *Voelkischer Beobachter* ile *Der Angriff* adlı akşam gazetesinin bile tirajı indi. Bu arada bütün gazetelerin satışları birdenbire düştü; gazeteler birbiri ardınca çıkamaz duruma girdiler ya da Nazi yayımcıları tarafından satın alındılar. Nazilerin ilk dört yılı içinde gündelik gazete sayısı 3607'den 2671'e düştü.

Zengin ve özgür yayınlar bakımından yurdun zararı vardı ama, parti bu işten kazançlı çıkıyordu — hiç olmazsa para bakımından —. Hitler'in Birinci Dünya Savaşında başçavuşu ve partinin yayın firması Eher Verlag'ın başkanı olan Max Amann, Alman basınının diktatörü kesilmişti. Kendisi, aynı zamanda, Alman Basın Fühleri ve Basın Odası Başkanı da olduğu için istediği zaman bir gazeteyi ya da dergiyi resmen kapatabiliyordu, kapattığı gazeteyi ya da dergiyi ucuz bir fiyatla satın alabiliyordu. Eher Verlag kısa zamanda dev bir yayın imparatorluğu, belki de dünyanın en büyük ve en kârlı yayın firması oldu (*). Nazi yayınlarının satışında görülen büyük azalmalara rağmen, Nazi Partisinin sahip olduğu ya da denetimi altında bulundurduğu günlük gazeteler, İkinci Dünya Savaşının patladığı sıralarda, günlük yirmibeş milyon gazete satışının üçte ikisini ellerinde bulunduruyorlardı. Nuremberg mahkemesinde verdiği ifadede, nasıl çalıştığını Amann şöyle anlatıyor:

•Parti 1933'de iktidara geldikten sonra... Yahudilerin elinde ya da onların denetiminde bulunan Ullstein Yayınevi gibi kurumlarla, Nazi Partisine siyasi ya da dinî çıkarlar dolayısıyla düşman olanlar, gazetelerini ya da mevcudatını Eher kurumuna satmayı daha uygun buldular. Bu gibi mulları satın alacak başka bir serbest piyasa yoktu ve genellikle de Eher Verlag tek alıcıydı. Eher Verlag, sahip olduğu ya da denetlediği firmalarla birlikte bu alanda Almanya'daki gazete yayım işinde bir tekel haline geldi... Bu yayın işine yatırım yapan parti de para bakımından çok kârlı çıktı.

(*) Amann'ın geliri 1934'de 108,000 mark iken, 1942'de 3,800,000'e fırladı. (Nazi yayımevinin kalan evrakı üzerinde çalışan Profesör Tron J. Hale'in yazıyı göndermiş olduğu mektuptan alınmıştır.)

Şunu söylemek doğru olur ki, Nazi basın programının ana amacı partiye muhalif bütün basını ortadan kaldırmaktır.» (6)

1934 yılında, Amann ile Goebbels, bir ara partiye aşırı derecede dalkavukluk eden gazete yazarlarından gazetelerini daha az monoton bir hale getirmelerini istediler. Amann, "hükümetin aldığı tedbirlerin sonucu olmayan ve hükümetin isteğine uymayan bugünkü basın monotonluğu" ndan yakındı. *Gruene Post* adındaki haftalık bir derginin biraz aceleci bir yazarı, Amann ile Goebbels'in sözlerini ciddiye almak gafletine düştü. Ehm Welke adındaki bu yazar, Propaganda Bakanlığındaki kırtasiyecilikten ve Bakanlığın baskı yaparak basını bu monoton hale getirmesinden yakındı. Dergi hemen üç ay kapatıldı ve yazar Goebbels tarafından işinden atılıp toplama kampına alındı.

Radyo ve sinema da Nazi devletinin çarçabuk hizmetine girdi. Goebbels radyoyu (o zaman daha televizyon yoktu) modern toplumun başlıca propaganda aracı sayılıyordu. Bakanlığına bağlı Radyo Dairesi ve Radyo Odası kanalıyla bütün radyo yayını ele almış, bu yayınlara istediği biçimi vermişti. Radyonun, öteki Avrupa ülkelerinde olduğu gibi, Almanya'da da devlet elinde olması işini daha da kolaylaştırmıştı. Nazi hükümeti 1933 yılında Alman Radyo Yayın Kurumunu da otomatik olarak eline geçirmişti.

Sinema yine özel firmaların ellerinde kaldı, ama Propaganda Bakanlığıyla Sinema Odası bu sanayii her bakımdan denetliyordu. Resmî yoruma göre görevleri, "film sanayisini liberal ekonomi düşüncelerinden kurtarmak... ve böylece bu sanayii Nasyonal Sosyalist devletin görevini yapabilecek duruma getirmek" ti.

Bu tedbirler sayesinde Alman halkına, günlük gazeteler ve dergilerdeki yazılar kadar boş ve sıkıcı radyo programları ve filimler sunuldu. Kendisine doğru olarak gösterileni genellikle hiç itiraz etmeden kabul eden Alman halkı bile sonun-

da buna isyan etti. Seyirciler Nazi filimlerindeki sürü anlayışından kaçıyorlar, Goebbels'in Almanya'da gösterilmesine izin verdiği birkaç yabancı filime (bunların çoğu ikinci derecedeki Hollywood filimleriydi) koşuyorlardı. 1935 yıllarında o kadar çok Alman filmi ışıklandı ki, İç İşleri Bakanı Wilhelm Frick "sinema seyircisinin ihanete benzeyen davranışına karşı" bir uyarma yayımlamak zorunda kaldı. Radyo yayınları bir o kadar eleştirilince, Radyo Odası Başkanı olan Horst Dressler - Andress adında biri bu yayınların "Alman kültürüne bir hakaret" olduğunu, bunlara daha fazla göz yumulamayacağını söylemek zorunda kaldı. Savaştan önceki yıllarda herhangi bir Alman yurttaşı, savaş sıralarındaki gibi hayatını tehlikeye atmadan, yabancı bir radyo istasyonunu çevirebilirdi. Muhakkak ki bunu yapanlar da vardı. Ama bu kitap yazarının kendi izlenimlerine göre, yıllar geçtikçe Dr. Goebbels'in radyonun en verimli propaganda silâhı olduğu hakkındaki sözlerinin ne kadar doğru olduğu anlaşıldı. Radyo, Hitler'in Alman halkını kendi amaçlarına doğru biçimlendirmesi içinde öteki araçlarından çok daha yararlı olmuştur.

Totaliter bir devlette sansür altında bulunan yalancı bir basın ve radyonun insanları nasıl kolayca aldatabileceğini ben kendim, gözlerimle gördüm. Bir yandan, birçok Almandan farklı olarak, Londra, Paris ve Zürih'ten gelen yabancı gazeteleri hergün okuyor, BBC ile yabancı radyoları devamlı olarak dinliyordum; öte yandan, isim dolayısıyla, günün birçok saatlerinde Alman gazetelerini taramak, Alman radyosunu dinlemek, Nazi memurlarıyla konuşmak ve parti toplantılarına gitmek zorundaydım. Garip değil mi ki, bütün gerçekleri öğrenmek fırsatı elimde olduğu ve Nazi kaynaklarına inanmak gerektiğini bildiğim halde, devamlı olarak yalan dinlemenin ve uydurma yazılar okumanın düşüncede belirli bir izlenim bıraktığını ve çoğu zaman da insanı yanılttığını gördüm. Totaliter bir ülkede yıllarca yaşamamış olan bir kimse, rejimin hesaplı ve sürekli propagandasının öldürücü sonuçlarından

hangi bir Almanın evinde, bürosunda, ya da bir lokantada, bir birahane, bir kahvede bir yabancıyla yaptığım konuşmalar-
da en aydın ve en çok eğitim görmüş sandığım kimselerden
bile öyle garip fikirler dinledim ki, şaşırıp kaldım. Radyoda
dinledikleri ya da gazetelerde okudukları birtakım saçmaları
papağan gibi tekrarladıkları belliydi. Arasıra ileri gitmek,
daha fazlasını söylemek isteyenler oluyordu, ama bunu yap-
mak isteyenlere, sanki Tanrıya sövmüş gibi, şüpheyle bakılı-
yordu. Onlar da, iyice sapıtan, doğruluk denen şeyi hor gören
Hitler ve Goebbels'in sözlerini hayatın gerçekleri gibi kabul
eden kafalarla ilişki kurmaya çalışmanın ne kadar yararsız
olduğunu anlıyorlardı.

NAZI ALMANYASINDA EĞİTİM

30 Nisan 1934'de, Bernhard Rust, Alman Bilim, Eğitim ve
Halk Kültürü Bakanı tâyin edildi. Bernhard Rust, ilk kurulu-
şundanberi Nazi Partisinin üyesi ve Hitler'in dostuydu. Bir
zamanlar Hanover *Gauleiter*liği yapmıştı. Bakan olduğu sı-
rada S.A.'da bir *Obergruppenführer*'di. Rust, Nasyonal Sos-
yalizmin garip, tersine dönük dünyasına tıpatıp uygun bir
adamdı. 1930 yılındanberi işsiz kalmış bir taşra öğretmeniydi.
Hanover'deki mahallî Cumhuriyet yönetimi birtakım akıl
dengesizlikleri gösterdiği için 1930 yılında kendisini işinden
atmıştı. Belki de koyu bir Nazi olduğu için atılmıştı. Çünkü
Dr. Rust da Nazi kutsal kitabını Goebbels kadar ateşle, ve
Rosenberg kadar aptalca savunuyordu. 1933 Şubatında Prus-
ya Bilim, Sanat ve Eğitim Bakanı olduğu zaman, "okulları
kafa canbazı yetiştiren bir kurum olmaktan" onbeş gün için-
de çıkardığını söyleyerek övünmüştü.

Alman bilimi, devlet okulları, yüksek eğitim ve gençlik
örgütleri üzerinde diktatörece denetim yetkisi, işte böyle ka-
fasız bir adama verilmişti. Çünkü, Hitler'in dediği gibi, Nazi
Almanyasında eğitim yalnız kapalı sınıflarda yürütülmekle

kalamazdı; gençler sonraki gençlik örgütlerinde bir Isparta eğitimi, politika ve savaş eğitimi de görmeliydi; küçük bir azınlığı çeken üniversitelerde ve mühendis okullarında değil, önce onsekiz yaşında mecburi iş kamplarında ve sonra asker olarak Orduda bu eğitimin yüksek noktasına varmalıydılar.

Hitler'in "profesör" ler ile akademik aydın hayatına ne kadar kızdığı *Kavgam*'da da bellidir. Yine *Kavgam*'da Hitler, eğitim üzerinde düşüncelerini belirtmiştir. «Millî bir devletin eğitim politikası yalnız kafaları bilgi ile doldurmak değil, fizik bakımından sapasağlam bir vücut yaratmaktır.» Ama kitabında en çok "yeni bir millî devlet" in emrinde olarak gençliğin kazanılması üzerinde önemle durmuştur. Bu konuya diktatör olduktan sonra da sık sık değindi. 6 Kasım 1933'de verdiği bir söylevde şunları söyledi: «Bana karşı olan biri çıkar da, 'Ben sizlere katılmıyacağım' derse ona hiç kızmadan şunu söylerim: 'Çocuğun şimdiden bizindir... Sen kim oluyorsun? Senin günün geçti artık. Çocukların yeni bir dünyada yaşıyorlar. Kısa bir süre içinde bu toplumdan başka hiç bir şeyi bilmiyecekler.'» 1 Mayıs, 1937'de de şunları söyledi: «Yeni Almanya, gençliğini hiç bir kimseye kaptırmayacaktır, gençliğin eğitimini kendi üzerine alacak, ona kendi eğitimi verecek, onu istediği gibi yetiştirecektir.» Bu sözler boş bir övünme değildi; bütün bunlar yapılıyordu zaten.

Alman okulları, ilk okullardan üniversitelere kadar, çarçabuk Nazileştirildi. Okul kitapları acele olarak yeniden yazıldı; ders programları değiştirildi; — eğitimcilerin resmî yayın organı olan *Der Deutsche Erzieher*'in kelimeleriyle — *Kavgam* "pedagoji sistemimizin değişmez kılavuzu" oldu; yeni ışı-ğı göremeyen öğretmenler okullardan kovuldu. Bütün öğretmenler resmen parti üyesi olmasalar bile duygu bakımından aşığı yukarı birer Nazi olmuşlardı. İdeolojilerinin kuvvetlendirilmesi için Nasyonal Sosyalist ilkelerini yoğun bir şekilde öğreten özel okullara gönderiliyorlardı. Bu okullarda daha çok Hitler'in ırk doktrinleri üzerinde duruluyordu.

Öğretim mesleğinde herkes, ana okulundan üniversitelere kadar, Nasyonal Sosyalist Öğretmen Birliğine girmeye mecburdu. Bu birlik, özel kanunla, "büyük öğretmenlerin Nasyonal Sosyalist doktrinlerine göre ideolojik ve politik koodinasyonunu" sağlamaktan sorumluydu. 1937'de çıkarılan Sivil Hizmet Kanunu, öğretmenlerin "partinin desteklediği devletin iradesini uygulayan" kimseler olmalarını ve "Nasyonal Sosyalist devleti, herhangi bir anda, hiç duraksamadan savunmaya hazır" bulunmalarını istiyordu. Bundan önce çıkarılan bir kanunla, öğretmenler memur sayılmış ve dolayısıyla ırk kanunlarına tâbi tutulmuşlardı. Elbetteki öğretmenlik Yahudilere yasaklanmıştı. Bütün öğretmenler "Adolf Hitler'e bağlı kalacaklarına" yemin etmişlerdi. Sonradan çıkarılan bir kanunla, önce S.A.'da, Çalışma Hizmetlerinde, ya da Hitler Gençlik Örgütünde hizmet etmemiş olanların da öğretmenlik yapımları yasaklandı. Üniversitede öğretim üyesi olmak isteyenler önce altı hafta için bir gözlem kampına alınıyordu. Burada Nazi uzmanları adayların görüşlerini ve karakterini inceliyorlar, durumu Eğitim Bakanlığına bildiriyorlardı. Bakanlık da adayın siyasî bakımdan "güvenilir" olup olmadığına göre ya lisans veriyor, ya vermiyordu.

1933'den önce Alman devlet okulları mahallî makamların üniversiteler de ayrı ayrı devletlerin yönetimindeydi. Şimdi ise hepsi Alman Eğitim Bakanlığının demir yönetimi altına girmişti. Eskiden fakülte profesörlerince seçilen üniversite rektör ve dekanları da şimdi Bakanlık tarafından tâyin ediliyordu. Bütün öğrenciler bu birliğe ve öğretim üyeleri de öğretim üyeleri birliğine girmek zorundaydılar. Eski Nazilerin ellerinde bulunan N.S. Üniversite Öğretim Üyeleri Birliği, kimlerin Nazi kuramlarına göre neler öğreteceklerini kesin olarak tâyin ediyordu.

Bu kadar aşırı Nazileştirme, Alman eğitiminde ve Alman öğreniminde çok kötü sonuçlar verdi. Kitaplarda ve derslerde tarih o kadar değiştirildi ki, sonunda çok gülünç bir konu ha-

line geldi. Almanları efendi ırk olarak yücelten, Yahudileri ise dünyadaki bütün kötülüklerin kaynağı olarak gösteren “ırk bilimleri” daha da gülünç bir dersti. Geçmişte birçok büyük bilginin ders okuttuğu Berlin Üniversitesinin, mesleği veterinerlik olan ve hücum taburlarından gelen yeni rektörü, *Rassenkunde*’de — yâni ırk biliminde — yirmibeş yeni öğretim dahı kurmuştu. Üniversiteyi gerçekten bozduğu sırada da kendi mesleğine bağlı seksen altı kurs açmış bulunuyordu.

Almanların kuşaklar boyunca ün saldıkları tabiat bilimleri de hızla geriledi. Fizikte Einstein ve Franck, kimyada Haber, Willstatter ve Warburg gibi büyük profesörler ya yerlerinden atıldılar ya da çekildiler. Kalanların çoğu da Nazi sapıklıklarına arı (saf) bilime uygulamaya çalıştılar. Alman fiziği, Alman kimyası, Alman matematiği dedikleri dersleri okutmaya başladılar. Nitekim 1937’de *Deutsche Mathematik* adında bir dergi çıkmaya başladı. Derginin ilk yazısında, ciddi ciddi, matematiğin ırkla ilgisi olmadığı fikrinin “Alman bilimini ortadan kaldıracak tohumları” sakladığı yazılmıştı.

Nazi bilim adamlarının öne sürdükleri saçma fikirler basit yurttaşlar için bile bir alay konusu oldu. Nazi Almanyasının dünyaca tanınmış en büyük bilgin, Heidelberg Üniversitesi profesörlerinden Philipp Lenard, «Alman fiziği diye bir şey olur mu?» sorusuna şöyle cevap vermişti: «Buna ‘Bilim uluslararasıdır ve öyle kalacaktır,’ cevabı verilecek, ama yanlışır bu. Bilim de bütün öteki insan ürünleri gibi ırktan gelir ve kana bağlıdır.» Dresden’deki Fizik Enstitüsü müdürü Profesör Rudolphe Tomaschek daha ileri giderek şunları söylemişti: «Modern fizik dünya Yahudilerinin Nordik bilimi yok etmek için icat ettikleri bir araçtır... Gerçek fizik Alman ruhunun bir yaratığıdır... Gerçekte de, bütün Avrupa bilimi Ârilerin, daha doğrusu, Alman düşüncesinin bir ürünüdür.» Alman Millî Fizik Enstitüsü müdürü Profesör Johannes Stark da aynı görüşü savunuyordu: «Galile’den Newton’a ve çağımız modern fizik öncülerine kadar bütün fizik kuramla-

rının kurucuları ve büyük mücitler, hemen hemen tamamıyla, Ari ırktan, daha çok Nordik ırktan gelmişlerdir.»

Aachen Teknik Koleji profesörlerinden Wilhelm Maueller de *Yahudilik ve Bilim* adlı eserinde bilimi bozmak ve uygarlığı ortadan kaldırmak amacıyla Yahudilerin dünya çapında bir komplo bazırladıklarını yazıyordu. Onca, izafiyet kuramını ortaya atan Einstein hainlerin başıydı. Modern fizik biliminin büyük birkısmını temellendiren Einstein kuramı, bu Nazi profesörüne göre, “baştan sonuna kadar, toprak anadan doğan ve aralarında kan bağı olan dünyanın — yâni, Yahudi olmayan dünyanın — özünü değiştirmek, bu dünyayı, bütün ırk sınırlarının, bütün ulus ve halk ayrıntılarının ortadan kalktığı, onların yerinde sadece bütün olayları Tanrısız bir kanun zorunluluğuyla oluşturan özsüz geometrik boyut çeşitliliğinin kaldığı, soyut bir hayal haline getirmek amacını gütmektedir.” Profesör Mueller, Einstein’ın izafiyet kuramının yayımlanması üzerine dünyada gösterilen tepkinin, “Alman halkını hayatı kurumuş bir esir seviyesine düşürmek isteyen dünya çapındaki Yahudi yönetiminin” sevincinden başka bir şey olmadığını söylemişti.

Berlin Üniversitesinden Profesör Ludwig Bierberback’a göre de, Einstein “yabancı bir şarlatan” dı. Profesör Leonard’a göre bile “Yahudi hiç bir zaman doğruyu anlayamaz” dı. «Bu bakımdan,» diyordu, «Ari bilginlerdeki dikkatli ve ciddi gerçek araştırması onlarda yoktur.. Bundan ötürü Yahudi fiziği temel Alman fiziğini bozmak için ortaya çıkmış bir olay, bir hayaldir.» (7)

Oysa 1905’den 1931’e kadar, on Alman Yahudisine bilime hizmetlerinden ötürü Nobel Ödülü verilmişti.

İkinci İmparatorlukta üniversite profesörleri de, tıpkı Protestan din adamları gibi, tutucu hükümeti ve onun saldırgan amaçlarını desteklediler. Ders salonları kötü bir milliyetçiliği

ve Yahudi - düşmanlığını körükleyen merkezler oldu. Weimar Cumhuriyeti üniversite özgürlüğüntü sonuna kadar korudu; ama birçoğu özgürlük, demokrasi ve Yahudi düşmanı olan üniversite hocaları demokratik rejimi yok etmek için ellerinden geleni yaptılar. Profesörlerin çoğu tutucu, kırılcı Almanya'ya dönüşmesini isteyen bağnaz milliyetçilerdi. 1933'den önce Nazilerin tutumu, birçoklarına onları Naziliğe bağlayamayacak kadar kaba ve kötü göründü, ama verdikleri dersler Nazilerin işine çok yaradı. 1932 yılında öğrencilerin çoğu Hitler'e sempati besliyordu.

1933'den sonra yüksek öğretimin Nazileştirilmesi sırasında üniversite fakültelerinden kaç öğretim üyesinin atıldığını bilmek ilginç olur. Resmî rakamlar, rejimin ilk beş yılında atılan profesör ve hoca sayısını 2800 olarak göstermekteydi. Bu sayı bütün üniversite öğretim üyelerinin dörtte biri kadardı. Nasyonal Sosyalizme karşı oldukları için kürsülerinden ayrılanlar, 1933'de Marburg Üniversitesinden atılan Profesör Wilhelm Roepke'nin söylediğine göre, "son derece azdı." Azdı ama bunların arasında Alman üniversitelerinde büyük ün yapmış profesörler vardı: Karl Jaspers, E.I. Gumbel, Theodor Litt, Karl Barth, Julius Ebbinghaus ve daha birçokları gibi. Profesörlerin çoğu İsviçre'ye, Hollânda'ya, İngiltere'ye ve Amerika'ya göç ettiler. Bunlar arasında, Çekoslovakya'ya kaçan Profesör Theodor Lessing Nazi haydutları tarafından bulundu ve 31 Ağustos 1933'de Marienbad'da öldürüldü.

Profesörlerin büyük bir çoğunluğu kürsülerinde kaldılar. Daha 1933 yılı sonbaharında, başta ünlü operatör Profesör Sauerbruch, varoluşçu filozof Heidegger, sanat tarihçisi Pinder olmak üzere, 960 kadarı açıkça Hitler'i ve Nasyonal Sosyalist rejimi desteklediler.

Profesör Roepke sonradan şu yazmıştır. «Almanya'nın namuslu bilim tarihini lekeleyen bir fahişelik sahnesiydi bu.» (8). 1945 felâketinden sonra geçmiş yılları hatırlayan Profesör Julius Ebbinghaus da şöyle demiştir: «Alman üniversite-

leri, bütün güçleriyle bilginin ve demokratik devletin ortadan kaldırılmasına hâlâ açıkça karşı koyacak zamanları olduğu halde bunu yapmadılar. Zuhûn her yanı kararttığı gecede özgürlük ve hak meşalesini uyanık tutmaktan korktular.» (9)

Bu korkaklık Almanya'ya çok pahalıya mal oldu. Altı yıllık Nazileştirmeden sonra üniversite öğrencisi sayısı yarıya düştü: 127.920'den 58.325'e... Alman bilim adamlarını ve mühendislerini yetiştiren teknoloji enstitülerinin öğrenci sayısı daha da azaldı: 20. 474'den 9554'e. Akademik seviye de birdenbire düşüverdi, 1937'de bilim adamı ve mühendis azlığı yoktu ama bu alanda çalışan gençlerin seviyeleri çok düşüktü. Nazilerin yeniden silâhlanmasına durmadan yardım eden kimya sanayii, savaştan çok önce, yayımladığı *Die Chemische Industrie* dergisinde, Almanya'nın kimyada önderliği kaybetmekte olduğundan yakınıyordu. Bu durumdan yalnız millî ekonominin değil, millî savunmanın da zarar göreceğini söylüyor, genç bilim adamı azlığının ve mevcutlardaki seviye düşüklüğünün suçunu teknik kolejlere yüklüyordu.

Nazi Almanyasının kaybettiğini özgür dünya kazandı ve bu sayede ilk atom bombasını yapmayı başardı. Nazi liderlerinin başta Himmler gelmek üzere atom enerjisi programını yürütmek için harcadıkları başarılı çabaların uzun bir hikâyesi vardır; bunun ayrıca anlatılması gerekir. Amerika Birleşik Devletlerinde atom bombasını geliştirenlerin başında ırk ayırımı yüzünden yurtlarından ayrılan iki adamın bulunması kaderin garip bir cilvesidir; bilginlerden biri Almanya'dan kovulan Einstein, öteki de İtalya'dan kaçan Fermi'ydi.

Adolf Hitler, Alman gençliğinin kendi kafasındaki amaçlara göre yetiştirilmesinde, gençliğinde kendisinin gidemediği devlet okullarına değil, Hitler Gençliği örgütüne güveniyordu. Nazi Partiisinin iktidarı ele almak için savaştığı yıllarda Hitler Gençliği hareketi o kadar önemli değildi. Cumhuriyetin son yılı olan 1932'de bu örgütün yalnız 107.956 üyesi olduğu

halde, Almanya Gençlik Birlikleri Komitesi adı altında birleşmiş çeşitli örgütlerin on milyon kadar üyesi vardı. Hiç bir ülkede Cumhuriyet Almanyası zamanındaki gençlik kadar hareketli ve sayıca büyük bir gençlik hareketi olmamıştır. Bunu bilen Hitler bu gençliği ele almaya ve onu Nazileştirmeye karar verdi.

Hitler'in bu görev için seçmiş olduğu Baldur von Schirach, yakışıklı, bayağı, ama büyük yönetim gücü olan bir gençti. Schirach, Hitler'in büyümesine kapılarak 1925 yılında henüz on sekiz yaşındayken partiye girmiş, 1931'de Nazi Partisi Gençlik Lideri olmuştu. Yüzleri yaralı, kavgacı Kahverengi S.S.'ler arasında küçük ve toy bir Amerikan delikanlısı gibi kalıyordu. Bunun nedeni de belki cetleri arasında, yukarıda gördüğümüz gibi, Amerikalıların bulunmasıydı. (Cetlerinden ikisi Amerikan Bağımsızlık Bildirisine imza atmıştı.) (10)

1933 Haziranında Schirach "Alman Devleti Gençlik Lideri" adını aldı. Parti büyüklerinin taktiklerini taklit eden Schirach'ın ilk işi Hitler Gençlik Örgütünden silâhlı ve kuvvetli elli genci Almanya Gençlik Birlikleri Komitesinin bürolarına göndermek ve bu örgütün bürolarını işgal ettirmek oldu. Komitenin başkanı, Prusya Ordusunun eski subaylarından General Vogt, kaçmaya mecbur edildi. Bundan sonra Schirach, Birinci Dünya Savaşında Büyük Denizler Filosu Kurmay Başkanlığı yapan ve o sırada gençlik örgütlerinin başına getirmiş bulunan ünlü Alman deniz kahramanlarından Amiral von Trotha'nın üzerine saldırdı. Saygıdeğer Amiral de bürosundan kaçırıldı, makamı ve örgütü kaldırıldı. Milyonlarca dolar değerinde mal ile bütün Almanya'ya yaygın yüzlerce öğrenci yurdu ele geçirildi.

Papalık ile imzalanan 20 Temmuz, 1933 tarihli konkordato ile Katolik Gençlik Derneğinin faaliyetine engel olunmayacağı yazılıydı. Oysa Hitler 1 Aralık, 1936'da bu dernekle bil-

t n  teki Nazi olmayan gençlik örgütlerini kanundışı sayan bir kararname  ıkar ı.

«... Bütün Alman gençliği Hitler Gençlik  rg t  içinde yer almıştır. Alman gençliği, alle ve okullardan başka... Hitler Gençliği içinde, Nasyonal Sosyalist ruhuyla fizik, fikir ve ahlak alanlarında eğitim g receleridir.» (11)

Eskiden Eğitim Bakanlığına bağlı olan Schirach do rudandan doğruya Hitler'e ba landı. "Yıldızları sıyırp geçen bu dâhi..." gibi Hitler'i övücü bayağı şiirler yazan Rosenberg'in garip puta-tapmacılı ını ve Streicher'in  fkeli Yahudi düşmanlığını izleyen bu yirmi dokuz yaşındaki toy genç, Nazi İmparatorluğunun gençlik diktatörü oldu.

Çalışma Hizmetleri ile Orduya eleman alınmaya başlandığı sırada altı yaşından on sekiz yaşına kadar kız ve erkek  ocuklar Hitler Gençliğinin çeşitli kadrolarında  rg tlendirildiler. Çocuklarını örgütlere katılmaktan ahlakoyan ana ve babalar ağır hapis cezalarına çarptırıldılar. Gebelik olaylarının alıp yürüdüğü bazı servislere kızlarını göndermek istemeyenler bile mahkûm edildiler.

Altı yaşından on yaşına kadar erkek  ocuklar Hitler Gençliğinde *Pimpf* adıyla bir çeşit  ırac dönemi geçiriyorlardı. Her  ocu un bir karnesi vardı; bu karneye bütün Nazi gençlik hareketlerindeki gelişimi, ideolo ik durumu yazıyordu. On yaşında atletizmde, kamp kurmada ve Nazi tarihinde gerekli testleri geçiren  ocuk *Jungvolk* (Genç Halk) oluyor ve şu yemini ediyordu:

«F hrerimizi temsil eden kanlı bayrağın altında, bütün enerjilerimi ve gücümü yurdumuzun kurtarıcısı Adolf Hitler için harcayaca ına yemin ediyorum. Hayatımı onun için seve seve vermek istiyorum ve vermeye hazırım. Tanrı yardımcım olsun.»

 ocuk ondört yaşında Hitler Gençliğine katılıyor, onsekiz yaşına kadar orada kalıyordu. Sonra da  alışma Hizmetlerine

ve Orduya geçiyordu. Hitler Gençliği S.A.'ya benzeyen yarı arkeri bir örgüttü. Bu örgütte erginlik çağına giren delikanlılar yalnız kamp hizmetleri, spor ve Nazi ideolojisi üzerinde sistemli olarak ders görmekle kalkmıyorlar, askerlik de öğreniyorlardı. Bu kitabın yazarı, Berlin dolaylarında hafta sonunda yaptığı birçok gezintilerini, ellerinde silâh ve sırtlarında ağır arkalıklarıyla ormanlarda ya da kırlarda asker tâlimi yapan Hitler Gençliği yüzünden yarıda hıramak zorunda kalmıştır.

Arasına genç bayanlar da askercilik oynarlardı. Hitler Gençlik hareketi kızları ihmal edecek değildi ya!. Alman kızları on ile ondört yaş arasında *Jungmaedel* (Genç Kızlar) örgütüne yazdırılıyordu. Bu kızların da kendilerine göre bir üniformaları vardı: Beyaz blüz, düz mavi eteklik, çorap ve — kızlara hiç yakışmayan — kocaman yürüyüş ayakkabıları. Aynı yaştaki erkek çocuklarınunkine çok benzeyen bir eğitim görüyorlar, aynı Nazi felsefesini öğreniyorlardı. Ama Nazi Almanyasında kadının önemi üzerinde çok duruluyordu. Kadın herşeyden önce sağlam çocuklar yetiştiren sağlam bir ana olmalıydı. Kız çocuklar on dört yaşına gelip B.D.M. üyesi oldukları zaman bu konu üzerinde özellikle duruluyordu. B.D.M. *Bund Deutscher Maedel*'in (Alman Kızlar Birliği) kısaltılmışı adıydı.

B.D.M.'de bulunan binlerce kız, on sekiz yaşına gelince (21 yaşına kadar B.D.M.'de kalırlardı) çiftliklere gönderilir, orada bir yıl çalıştırılırlardı. Bu onların *Land Jahr*'ı (Çiftlik Yılı) idi. Erkeklerin iş hizmeti yapmaları gibi kızlar da bu işi görürlerdi. Görevleri ev ve tarla işlerine yardım etmektir. Kızlar bazan çiftliklerde yaşarlar ve çoğunlukla kamplarda kalırlardı. Sabahleyin kamyonlar gelir onları ahr, çiftliklere çalışmaya götürürdü. Sonradan bu çalışma sistemi yüzünden birçok ahlâk sorunları ortaya çıktı. Güzel bir kızın varlığı,

bazı durumlarda köy evinin rahatını kaçırıyor, çiftliklerde gebe bırakılan köylü kızların ana ve babaları yakınmaya başlıyorlardı. Ama problem yalnız bundan ibaret değildi. Çoğunlukla kız kampları gençlerin İş Hizmeti kamplarının yakınlarında bulunuyordu. Bu yakınlık da bir hayli gebelik olayıyla sonuçlanmaktaydı. İş Cephesi hareketinin “Neşe içinde güçlenmek” parolasıyla alay eden şu iki mısra bütün Almanya’da ağızdan ağıza dolaşırdı o sıralar:

*Kırlarda tarlalarda
Yitirdim Gücümü Neşe içinde.*

Kızlara uygulanan Ev Bakımı yılında yarım milyon kadar Hitler Genç Kızı şehir evlerinde hizmet görürdü ve bu yüzden aynı sorunlar burada da ortaya çıkardı. Ama Naziliğe içten bağlı olanlar bunları pek ahlâkla ilgili problemler saymazdı. Genç kızların vatan ve ahlâk bakımından ilk görevlerinin — evlilikte olsun, evlilik dışında olsun — Hitler Almanyasına çocuk yetiştirmek sayıldığını B.D.M. kadın liderlerinin ağızlarından — genellikle çirkin ve evlenmemiş kadınlardı bunlar — çok işittim.

1938 yılının sonunda Hitler Gençliğinin sayısı 7.728.259’du. Bu sayı epeyce yüksek görünüyor, ama örgütün dışında kalmanın yolunu bulmuş daha dört milyon genç olduğu kesindi. Hükümet 1939 Martında bir kanun çıkararak bütün gençlerin Hitler Gençliği hareketine katılmasını, askerlik gibi zorunlu tuttu. Çocuklarını örgüte yazdırmamakta inat eden ana ve babalara, çocuklarının ellerinden alınarak yetimhaneler ya da başka evlere gönderileceği bildirildi.

Nazi Almanyasında seçkinlerin yetiştirilmesi için de üç ayrı tipte okul kurularak eğitime son bir şekil dâba verildi. Bunlardan birincisi, Hitler Gençliğinin yönetimindeki Adolf Hitler Okulları idi. Ötekiler Siyasî Eğitim Enstitüleriyle, Dü-

zen Şatolarıydı. Son iki okul partinin yönetimindeydi. *Jung-volk*'ta oniki yaşından sonra ilerisi parlak görülen çocuklar Adolf Hitler Okullarına alınır, orada bu çocuklara parti ve devlet hizmeti göz önünde tutularak sıkı bir önderlik eğitimi yaptırılırdı. Öğrenciler bu okullarda Isparta disiplinine tâbi tutuluyor, okulu bitirdiklerinde üniversiteye girme hakkını kazanıyorlardı. 1937'den sonra bu çeşit on okul açıldı. En büyükleri Brunswick'deki *Akademie* idi.

Siyasî Eğitim Enstitülerinin amacı Prusya askerî akademilerinde eskiden yapılan eğitimi canlandırmaktı. Bu okullarda, resmî bir yazıya göre, "askerlik ruhu, cesaret, görev duygusu ve gösterişsizlik" geliştiriliyordu. Bunlara Nazi ilkeleri üzerinde yapılan özel eğitim de eklenmişti. Okullar S.S.'lerin yönetimindeydi. Yöneticilerin ve öğretmenlerin çoğu S.S.'lerden gelmeydi, 1933'de bu çeşit üç okul vardı. Savaş patlamadan önce okulların sayısı otuzbire çıkmıştı. Bunlardan üçü kadınlar içindi.

Bu okullar piramidinin en üstünde de Düzen Şatosu (*Ordensburgen*) denen okullar vardı. On Dördüncü ve On Beşinci Yüzyıllardaki Töton Şövalyeleri Düzeni üzerinde kurulmuş olan bu şatolarda Nazi seçkinlerinin en seçkinleri yetiştiriliyordu. Şövalye düzeni üste karşı mutlak itaat ilkesine dayanıyor ve doğudaki Slav topraklarının Almanlar tarafından alınmasını ve yerli halkın esir edilmesini öngörüyordu. Nazi Düzen Şatoları da aynı şekilde bir disipline tâbi tutuluyor, aynı amacı güdüyorlardı. Bu okullara ancak, Adolf Hitler Okullarını ve Siyasî Enstitüleri yüksek başarıyla bitirmiş olanlar arasında en bağınaz Nasyonal Sosyalist gençler alınıyordu. Dört Şato vardı ve her öğrenci sıra ile bu dört Şatonun her birinden geçmek zorundaydı. İlk altı ayı "ırk bilimleri" ve Nazi ideolojisinin başka yönleri üzerinde uzmanlığı olan Şatoda geçiriyordu. Önemli olan öğrencinin daha çok kafa ve disiplin bakımından yetişmesiydi. Fizik yetiştirme ikinci plânda kalıyordu. İkinci yıl bu eğitim sistemi tersine döndürülüyor,

başka bir Şatoda atletizme ve spora, özellikle dağcılığa ve paraşütle atlamaya önem veriliyordu. Öğrencilerin sonraki birbuçuk yılı geçirdikleri üçüncü Şatoda da siyasî ve askerî öğretim başta gelmekteydi. Eğitimin dördüncü ve son aşamasını teşkil eden dönemde öğrenciler Doğu Prusya'da Polonya sınırına yakın Marienburg'taki *Ordensburg*'a birbuçuk yıl için gönderiliyordu. Beşyüz yıl önce Töton Şövalyelerinin kalesi olan Şatonun duvarları içinde öğrencilere özellikle Doğu sorunu anlatılıyor, Almanya'nın "hayat alanı" nı (*Lebensraum*) neden Slav ülkelerinde aramak zorunda olduğu (neden buna hakkı olduğu!) öğretiliyordu. 1939 ve o yılı izleyen olaylar bu hazırlıkların ne kadar yerinde olduğunu ve ne gibi bir amaç güttüğünü göstermiştir. .

Gençlik, Nazi Almanyasında hayat, iş ve ölüm için işte böyle eğitiliyordu. Kafaları zehirlendiği, düzenli okumaları yarıda kaldığı, tâlimler süresince evlerinden uzaklaştıkları halde kızlarla oğlanlar, genç delikanlılarla genç kadınlar hayatlarından çok memnun görünüyorlardı. Hitler Gençliğinin hayat dolu neşesi vardı hepsinde. Her sınıf halk çocuğunu bir araya getirmek, zengin çocuğu ile yoksul çocuğunu, işçi ile köylü, tüccar ve aristokrat çevrelerden gelen çocukları bir arada okutmak, elbetteki iyi ve doğru bir işti. Mecburî İş Hizmetinde altı ay geçirmek çoklukla bir şehir çocuğuna ya da kızına zor gelmiyordu. Kırılarda yaşıyor, kolla çalışmanın değerini, ayrı ayrı çevrelerden gelen gençlerle bir arada yaşamasını öğreniyorlardı. O günlerde Almanya'da gezen, kamplardaki gençlerle konuşan ve gençlerin türkû söyleyip eğlenerek çalıştığını gören herkes, öğretilen şeyler ne kadar kötü olursa olsun, inanılmaz derecede dinamik bir gençlik karşısında bulundukları gerçeğini görmemezlik edemezdi.

Nazi Almanyasında gençler, sağlam ve kuvvetli bir vücuda sahip olacak, yurtlarına ve kendilerine güvenecek, bütün

sınıf, ekonomi, toplum engellerini aşan bir dostluk ve arkadaşlık duygusu geliştirecek şekilde yetiştirilmişlerdi. 1940 yılının Mayıs günlerinde, Aachen ile Brüksel arasındaki yolda giderken, açık havada iyi beslenmiş, tunc yüzü, tertemiz Alman askerleriyle, göğsü içeri çökmüş, omuzları düşük, uçuk benizli ve çürük dişli ilk İngiliz esirlerini ve aralarındaki tezadı gördüğüm zaman, bu yetiştirmenin ne kadar önemli olduğunu çok düşündüm. İngiltere iki savaş arasındaki yıllar içinde gençliğini çok ihmal etmişti.

NAZI ALMANYASINDA ÇİFTÇİ

Hitler 1933'de iktidara geçtiği sırada Alman çiftçisi, birçok ülkelerin çiftçisi gibi, çok berbat bir durumdaydı. *Frankfurter Zeitung*'un bir yazarına göre, çiftçinin durumu 1524-25'de Almanya'yı kasıp kavuran Köylü Savaşı yıllarında olduğunda daha kötüydü. Tarımsal gelir 1932-33 yıllarında yeni bir düşüş daha kaydetmiş, savaş sonundaki 1924-25 yılı gelirinde bir milyar mark aşağıya düşmüştü. Çiftçilerin oniki milyar mark tutarında borçları vardı ve bu borçlar son sekiz yıl için de birikmişti. Borçlar için çiftlik gelirinin yüzde 14'ü faiz olarak ödeniyor, bu borçlara oldukça ağır bir vergiyle sosyal hizmetler için ödenen paralar ekleniyordu.

Hitler Başbakan olduğu sıralarda, «Partili arkadaşlarım bir tek noktada hiç tereddüdünüz olmasın: Alman köylüsü için son, en son bir şans daha kalmıştır,» demiş ve 1933 Ekiminde de, «Alman köylüsünün mahvolması Alman halkının mahvolması demektir!» diye bağırmıştı.

Nazi Partisi yıllardanberi çiftçilerin desteğini sağlamaya çalışıyordu. «Değişmez» parti programının 17 maddesine köylülere «toprak reformu» vaadedilmişti «...ortak amaç için kullanılmasını sağlamak üzere toprağın karşılık ödenmeden müsadereesi konusunda bir kanun çıkarılacaktır; çiftlik

borçlarından faiz alınması yasaklanacak ve toprak üzerinde spekülasyon yapılması önlenecektir.» Programın birçok maddeleri gibi, çiftçilere yapılan vaadler de yerine getirilmedi. Yalnız toprak üzerinde spekülasyon yapılması önlendi. 1938'de, beş yıllık Nazi yönetiminden sonra, toprak dağılımı Batıda hiç bir ülkede görülmemiş derecede düzensizdi. O yıl resmi *İstatistik Yılı*'nda yayımlanan rakamlar ikibuçuk milyon küçük çiftlikte toprağın yüzde 0,1'den daha azının bulunduğunu gösteriyordu. Nazi diktatörlüğü de, Cumhuriyet zamanının Sosyalist - burjuva hükümetleri gibi, Elbe'nin doğusundaki Büyük Junker derebey mülkanelerini dağıtmaya cesaret edememişti.

Bununla birlikte Nazi rejimi, "*Blut und Boden*" (Kan ve Toprak) parolasıyla, köylülerin Nazi Almanyasının tek umudu ve toprağın tuzu olduğu gibi duygulu propagandalarla yeni bir tarım programı uygulamaya başladı. Hitler, bu programı yürütmek üzere Walter Darré'yi işin başına getirdi. Darré Nazi masallarının çoğuna inandığı halde mesleğini de çok iyi bilen nâdir parti üyelerindendi. Meslekten yetişme bir tarım uzmanı olan Darré, Prusya ve Almanya Tarım Bakanlıklarında çalışmıştı. Üstleriyle iyi geçinemediği için 1929'da Bakanlıktan ayrılarak Rhineland'da evine çekilmiş, *Nordik Irkın Hayat Kaynağı Köylü* adlı bir kitap yazmıştı. Böyle bir kitap elbette ki Nazilerin dikkatini çekecekti. Nitekim de çekti. Rudolf Hess, Darré'yi Hitler'e tanıstırdı. Hitler Darré'yi çok beğendi ve kendisine partiye uygun bir köy programı hazırlama görevini verdi.

1933'de Hugenberg Bakanlıktan atıldıktan sonra, Darré Besin ve Tarım Bakanı oldu. Eylülde, Almanya'da uygulanacak tarım plânını hazırlamıştı. O ay içinde çıkarılan iki kanunla bütün üretim ve pazarlama yapısı yeniden örgütlendi. Bu tedbirlerin amacı çiftçilere daha yüksek fiyatlar sağlamak ve aynı zamanda Alman köylüsünü yeni bir statüye bağlamaktı. Bu yeni statüye göre köylüler derebey çağlarındaki eski du-

rumlarına dönüyorlar, çiftçinin kendisiyle çocukları (Âri Alman olmak şartıyla) ebediyen topraklarına bağlı kalıyorlardı.

29 Eylül, 1933'de çıkartılan Çiftlik Veraest Kanunu bir yandan köylülerin Orta Çağ durumlarına döndürülmesini öngörürken, öte yandan onları modern para çağıının kötülüklerinden koruyordu. Bir köylü ailesinin geçimi için yeterli sayılan 125 bektara kadar bütün çiftlikler, eski çağlardaki vakıf kanunların veraset hükümlerine bağlı mâlikâneler sayılıyordu. Çiftlikler satılamaz, bölünemez, borçlar için haczolunamaz ya da ipotek edilemezdi. Sahipleri öldüğü zaman mahalli geleneğe göre ya en büyük, ya en küçük oğula, ya da en yakın erkek akrabaya kalırdı; o da kardeşleri büyüyünceye kadar onların geçimini ve eğitimini sağlardı. Yalnız 1800'den bu yana kanı karışmamış olan Âri bir Alman böyle bir çiftliğin sahibi olabilirdi. Kanuna göre yalnız böyle bir insanın *Bauer* ya da Köylü "şerefli adını" taşımaya hakkı vardı. Yetersizlik ya da herhangi başka bir nedenden ötürü fiilen çiftçiliği bırakır, ya da "köylü namus kanunu" ihlâl ederse, bu şerefi kaybederdi. Böylece Nazi Almanyasının başlangıcında büyük bir borca batmış olan Alman çiftçisi, borç yüzünden toprağını kaybetmek ya da toprağını bölmek (bir borcu ödemek için toprağın bir kısmını da satmaya lüzum yoktu) tehlikesinden kurtarılmış oluyor, ama bir yandan da derebey çağlarındaki serfler gibi toprağına ayrılmayacak şekilde bağlanıyordu.

Köylünün bütün yaşamasını ve çalışmasını Alman Besin Kolu düzenlemişti. 13 Eylül 1933 tarihli kanunla Darré tarafından kurulan bu geniş örgütün her çeşit tarım üretiminde, ürünlerin pazarlanma ve işlenmesinde yetkisi vardı. Örgütün başında Alman Köylü Lideri olarak Darré'nin kendisi bulunuyordu. Örgütün bellibaşlı iki amacı vardı: çiftçiye sağlam ve kârlı bir fiyat sağlamak, Almanya'yı besin maddeleri bakımından kendine yeter bir duruma getirmek.

Bu amaçlar ne dereceye kadar gerçekleştirildi? Daha çok

tüccar, sanayici ve işlerin çıkarlarıyla ilgilenen bir devletin ihmal ettiği köylü, başlangıçta büyük bir ilgi görünce, millî bir kahraman ve namuslu bir yurttaş olarak göklere çıkarılınca şaşırıldı. Darré'nin gelişigüzel tesbit ettiği kâr hadleriyle fiyatlar yükselince daha da çok sevindi. Nazi yönetiminin ilk iki yılında tarımsal maddelerin toptan satış fiyatları yüzde 20 arttı (sebzenin, çiftlik ürünlerinin ve etin fiyatı biraz daha fazla artmıştı), ama köylünün satın aldığı malların, özellikle makine ve sun'î gübrenin fiyatlarında görülen hemen hemen aynı orantıdaki artış yeni fiyatların getirdiği kârı alıp götürdü.

Yukarıda gördüğümüz gibi, savaş hazırlığına başlamış olan Nazi liderlerinin üzerinde durdukları besinde kendine yeterlilik amacı ise hiç bir zaman gerçekleşemedi ve — Alman toprağının üzerinde yaşayan nüfus oranının niteliği ve niceliği düşünülecek olursa — hiç bir zaman da gerçekleşemezdi. Nazilerin ünlü “Üretim Savaşı” yoluyla giriştikleri bütün çabalara rağmen, ülke ancak yüzde 83 oranında bir kendi kendine - yeterliğe erişebildi ve ancak başka ülkeleri ele geçirdikten sonra İkinci Dünya Savaşında kendine yetecek besin maddelerini sağlayabildi.

NAZİ ALMANYASINDA EKONOMİ

Hitler'in ilk yıllardaki başarısının nedenini, ona birçok kansız kazançlar sağlayan dış politika zaferlerinde olduğu kadar, parti çevrelerinde ve dış ülkelerdeki bazı ekonomistler arasında bile bir mucize olarak göklere çıkarılan ekonomik kalkınma başarısında aramak gerekir. Bu başarılar birçok kimseler için gerçekten de mucize sayılabilirdi. 1920 ve 30 yıllarının korkunç bir heyulası olan işsizlik, yukarıda gördüğümüz gibi, 1932'de altı milyondan dört yıl sonra bir milyonun altına düşmüştü. Millî gelir 1932 ile 1937 yılları arasında yüzde 102 artarak iki misline çıkmıştı. Dışardan bakan bir gözlemci için,

1935 yıllarında Almanya sanki bir arı kovanyıdı. Sanayide çarklar durmadan dönüyor, herkes arı gibi çalışıyordu.

Büyük bir kısmı Dr. Schacht tarafından — Hitler ekonomik konulardan çok sıkılırdı ve bu konuları hemen hemen hiç anlamazdı — tesbit edilen Nazi ekonomi politikasının ilk yıllardaki başlıca amacı, devlet teşebbüslerini geniş çapta arttırmak ve özel teşebbüsleri teşvik etmek, böylece işsizlere yeniden iş bulmaktır. Bunu gerçekleştirmek için hükümet özel işsizlik bonoları karşılığında kredi veriyor, yatırımlarını genişleten ve işçi sayısını artıran firmalara vergi bakımından bol yardımda bulunuyordu.

Ama Alman kalkınmasının gerçek temeli Almanya'nın yeniden silâhlanmasına dayanyordu. Nazi rejimi 1934'den sonra tüccar ve iş adamlarıyla işçilerin — bu arada generallerin de — enerjilerini bu amaca yöneltmişti. Alman ekonomisinin tümü Nazi dilinde *Wehrwirtschaft* ya da Savaş Ekonomisi diye geçiyordu; bu ekonomi yalnız savaş zamanında değil, savaşa hazırlık sırasında da işleyecek şekilde düzenlenmişti. General Ludendorff, 1935 yılında yayımlanan *Der Totale Krieg* (Topyekûn Savaş) adlı kitabında, bir ulusun topyekûn savaşa hazırlanması için ekonomisinin de topyekûnluk (totaliterlik) ilkesine göre seferber edilmesi gerektiğini söylemişti. Gerçi bu fikir Almanlar için yeni değildi, çünkü Prusya'da da yukarıda gördüğümüz gibi On Sekizinci ve On Dokuzuncu Yüzyıllarda hükümet gelirin yedide beş kadarı Orduya harcanıyor ve ulus ekonomisinin tümüne her zaman için ve her şeyden önce, halkın refahına değil, askerî politikanın izlenmesine yarayan bir amaç gözüyle bakılıyordu.

Wehrwirtschaft'ın Yirminci Yüzyılın ortalarına doğru uygulanması Nazi rejimine kismet oldu. Bu durumun sonuçlarını Askerî Ekonomi Personel Şefi Tuğgeneral Georg Thomas çok güzel belirtmiştir. «İki dünya savaşı arasında Almanya'nın yapmak zorunda kaldığı gibi, barış zamanında dahi, bütün

ekonomik güçlerini bile bile ve sistemli bir şekilde savaş ihtiyaçlarına yöneltmiş pek az ülke görülmüştür.» (12)

Elbetteki Almanya bu kadar büyük bir savaşa hazırlanmak “zorunda” değildi. Buna Hitler bile karar vermişti. Hitler 21 Mayıs, 1935 tarihli gizli Savunma Kanunuyla, Dr. Schacht’ı Savaş Ekonomisinin Olağanüstü Yetkiye Sahip Genel Müdürü tâyin etmiş, “hemen barış zamanında işine başlamasını” emretmiş ve kendisine “savaş için yapılacak ekonomik hazırlıkları yönetme” yetkisi vermişti. Bir eşi daha bulunmayan Dr. Schacht, Alman ekonomisini savaşa göre hazırlanmaya başlamak için 1935 yılının ilkbaharını beklememiş, 30 Eylül 1934’de, Ekonomi Bakanı olmasının üzerinden iki ay geçmeden, Führer’ine bir rapor sunmuştu. Raporun başlığı şuydu : “30 Eylül 1934 tarihinde Savaş Ekonomisi Seferberliğinin İş Durumu Hakkında Rapor.” Dr. Schacht bu raporunda bakanlığının “savaş için yapılacak ekonomik hazırlığa başladığını” övünerek belirtiyordu. 3 Mayıs, 1935’de, Savaş Ekonomisinin başına olağanüstü yetki ile getirilmeden dört hafta önce, Dr. Schacht, Hitler’e özel bir muhtıra vermişti. Muhtıra şöyle başlıyordu: «Silâhlanma programının sür’at ve sayı bakımından gerçekleşmesi Alman politikasının sorunudur; bundan ötürü her şey bu amaca bağlı olmalıdır...» Schacht aynı zamanda, “silâhlanma 16 Mart, 1935 tarihine kadar gizli tutulacağına göre,” (Hitler otuz altı tümenlik bir ordunun seferberliğini bu tarihte ilân etti) ilk aşamaları finanse etmek için “basımevini kullanmaktan” başka çare olmadığını Hitler’e anlatmıştı. Devlet düşmanlarından ele geçirilen paralarla (çoğu Yahudilerden alınmıştı) yabancı bloke hesaplardan alınan paraların Hitler’in silâhlanmasına yardım ettiğini sevinçle belirtmişti. «Böylelikle,» diye övünmüştü, «silâhlanmamız için gereken para kısmen siyasi düşmanlarımızın açtığı kredilerden ödenmiş olmaktadır.» (13)

Schacht, Nuremberg’deki duruşmalar sırasında Nazilerin saldırgan bir savaş için hazırladıkları komploya katıldığını

büyük bir hararetle inkâr etti, hattâ bunun tam tersini yaptığını bile söyledi. Ama Hitler'in 1939'da başlattığı savaşın ekonomik hazırlığından Schacht kadar sorumlu başka hiç bir kimse yoktur. Bu gerçeği Ordu da doğrular. Ordu dergisi *Militär - Wochenblatt*, 22 Ocak, 1937 tarihli sayısında, Schacht'ın altmışıncı doğum günü dolayısı ile yazdığı bir yazıda, Schacht'ı "*Wehrmacht*'in kalkınmasını ekonomik olarak mümkün kılan adam" diye göklere çıkarmıştır. Ayrıca şunları da eklemiştir: «Savunma Kuvvetleri, bütün mâli güçlüklerle rağmen 100.000 kişilik bir ordunun bugünkü gücüne varmasını Schacht'ın zekâsına ve yeteneğine borçludur.»

Schacht'ın mâliye alanında dillere destan sihirbazlığı Nazi Almanyasının savaş hazırlığına para yetiştirmiş olmasından ileri gelir. Banknot basımı bu iş için kullanıldığı birçok araçlardan yalnızca biriydi. Para üzerinde görülmemiş dalavereler çeviriyordu. Bir ara yabancı ekonomistler markın ayrı ayrı 237 değeri bulunduğunu tesbit etmişlerdi. Schacht birçok ülkelerle Almanya için çok kârlı takas anlaşmaları yaptı ve bir ülkeye ne kadar borçlu olunursa o ülkeyle o kadar çok iş yapılabileceğini eski ekonomistlere büyük başarısıyla gösterdi. Likit (seyyal) sermayesi çok az olan ve hemen hemen hiç bir mâli ihtiyatı bulunmayan bir ülkede kredi yaratmak yalnızca bir dâhinin, ya da — bazılarının dediği gibi — usta bir dalaverecinin yapabileceği bir işti. Örneğin "Mefo" bonolarının ihdası bunlardan biridir. Bu bonolar yalnızca *Reichsbank* tarafından çıkarılmış, devlet tarafından garanti edilen ve silâh imâlatındaki ödemelerde kullanılan bonolardı. Bütün Alman bankaları bu bonoları kabul ediyor ve sonunda götürüp *Reichsbank*'a kırıdırıyorlardı. Bu bonolar ne Millî Bankanın yayımlanan bilâncolarında ne de devlet bütçesinde görünmedikleri için, Almanya'nın silâhlanması da böylelikle gizlice başarılmış oluyordu. 1935 ile 1938 yılları arasında bu bonolar yalnızca silâhlanmayı finanse etmek üzere kullanıldı ve tutarı yirmi milyar marka yükseldi. Bütün bu dalaverelerden bi-

kan Maliye Bakanı Kont Schwerin von Krosigk, bir ara yapılan işleri Hitler'e anlatırken, bunun "para basmaktan" farkı olmadığını söylemiştir. (14)

Ekonomik işlerin Hitler kadar cahili olduğu halde Almanya'nın ekonomi diktatörlüğüne Schacht'ın yerine getirilen Goering'in demir pençesi altında Dört Yıllık Plân 1936 yılı Eylülünde uygulanmaya başlayınca, Almanya artık topyekûn savaş ekonomisine iyice girmiş oldu. Plânın amacı Almanya'yı dört yıl içinde kendine - yeter kılmaktı. Böylece savaş sırasında Almanya'ya uygulanabilecek bir abluka ülkeyi mahvedemiyecekti. İthalât en az hadde indirildi; fiyatlar ve günde-likler üzerine şiddetli kontrollar konuldu; temettü payları yüzde 6 olarak tesbit edildi; fabrikalar Almanya'nın kendi ham madde kaynaklarından yararlanarak sentetik kauçuk, dokuma, yakıt ve başka mamuller yapmaya başladılar; Almanya'da çıkan düşük kaliteli demir cevherlerinden çelik yapmak üzere Hermann Goering Tesisleri adında dev bir fabrika kuruldu. Kısacası, Alman ekonomisi savaş için seferber edilmişti. İş adamlarının kârları artmıştı ama, bu savaş makinasının artık yalnız birer dişlisi olmuşlardı onlar da. Çalışmaları birçok sınırlanmalara bağlandı; birçok formüllerler doldurmak zorunda bırakıldılar. 1937 yılında Schacht'ın yerine Ekonomi Bakanı ve 1930'da da *Reichsbank* başkanı olan Dr. Funk, «Bir Alman sanayicisinin yarından çok muhaberatı resmîdir,» ve «Almanya'nın ihracaat ticaretinde her gün ayrı ayrı 40.000 muamele yapılmaktadır; bir tek muamele için kırk ayrı formüler doldurmak zorunluğu vardır,» diye üzülerek itiraf etmek zorunda kalmıştı.

Kırtasiye dağları altında hoğulan, hangi maddeleri üreteceğini, ne kadar üreteceğini, fiyatının ne olacağını devletin verdiği direktife göre tesbit eden, ve gittikçe artan vergi yükü altında ezilen, ayrıca parti tarafından "özel yardım" bahanesiyle boyuna sağılan iş adamları Hitler'in iktidarını sevinçle karşılamışlardı; bu rejimin örgütlenmiş işçi hareketini orta-

dan kaldıracağını ve özel teğebbüsü serbest bırakacağını ummuşlardı, ama hayal kırıklığına uğramışlardı. Partiye ilk ve en büyük yardımı yapmış olan Fritz Thyssen de hayal kırıklığına uğrayanlardan biriydi. Savaş patladığı sırada Almanya'dan kaçan Thyssen, "Nazi rejiminin Alman sanayiini mahvettiğini" söylemiştir. Yabancı ülkelerde her rastladığına şu sözler söylerdi: «Ne kadar aptalmışım (*Dummkopf*)!» (15)

Oysa bütün iş adamları başlangıçta Nazi rejiminin aradıkları rejim olduğunu sanınışlar, böylece kendilerini aldatmışlardı. Gerçi tröstlerin millileştirileceğini, toptancı ticaret kârının paylaşılacağını, büyük genel mağazaların "komünleştirileceğini ve küçük esnafa ufak bir kirayla verileceğini" (Madde 16), toprak reformu yapılacağını ve rehin üzerinde yürütülen faizin kaldırılacağını söyleyen "değişmez" parti programı başlangıçta onları bir hayli korkutmuştu ama, sanayide ve para piyasasında çalışanlar Hitler'in parti programındaki ekonomik vaatlerin birini bile uygulamaya en ufak bir niyeti olmadığını, bu solcu vaatlerin yalnızca oy almak için ortaya atıldığını az sonra öğrendiler. 1933 yılının ilk aylarında birkaç coşkun partili, tüccar birliklerini denetlemeye büyük genel mağazalara el koymaya ve Mussolini'nin yapması istediği gibi korporatif bir devlet kurmaya kalkışınca Hitler onları hemen kapı dışarı etti ve yerlerine tutucu iş adamlarını getirdi. Hitler'in ekonomik sorunlarda ilk akıl hocası olan ve "faiz esirliği"nin kalkmasını isteyen kaçık Gottfried Feder'e Ekonomi Bakanlığında sekreter yardımcılığı gibi bir iş verilmişti. Bütün ömrünü faizcilikle geçirmiş olan ve büyük sigortacılardan sayılan âmiri Dr. Karl Schmitt kendisine hiç bir iş vermedi, Schacht da bakan olduğu sırada Feder'i iştcr attı.

Partiyi en çok desteklemiş olan ve Başbakan Hitler'der büyük şeyler bekleyen küçük esnaf, küçük iş adamları, az sonra kendilerini tasfiye edilecekler arasında bulunca şaşırđılar; birçokları, ister istemez yeniden gündelikçi durumuna düş-

tüler. Ekim 1937'de çıkarılan bir kanunla 40.000 dolardan az sermaye ile yeni bir şirket kurulması yasaklandı. Bütün küçük ticaret firmalarının beşte biri hemen ortadan silindi. Öte yandan, Cumhuriyetin de desteklediği büyük kartelleri Naziler daha da güçlendirdiler. 15 Haziran 1933 tarihli kanunla kartel kurmak mecburî oldu. Yeni mecburî karteller kurmak ya da mevcut kartellerden birine katılmayı şirketlere emretmek konusunda Ekonomi Bakanlığına yetki verildi.

Cumhuriyet devrinde çok sayıda örgütlenmiş iş ve ticaret birlikleri sistemi Naziler zamanında bozulmadı; yalnız, 27 Şubat 1934 tarihli kanunla önderlik ilkesine göre yeniden örgütlendiler ve devletin denetimine girdiler. Bütün ticarethaneler üye olmaya mecbur tutuldular. Akıl almayacak kadar karışık olan bu sistemin en tepesinde Alman Ekonomi Odası vardı. Liderini devlet tâyin etmişti. Bu lider yedi millî ekonomi gurubunu, yirmi üç ekonomi odasını, yüz sanayi ve ticaret odasını ve yetmiş el sanatları odasını denetimi altında bulunduruyordu. Bütün bu karmakarışık örgütlerin, Ekonomi Bakanlığına ve Dört Yıllık Plân kurumuna bağlı bir sürü bürolar ve şubelerin, binlerce özel kararname ve kanunların arasında en zeki bir iş adamı bile çoklukla kendisini şaşırıyor, firmasını yaşatabilmek için özel avukatlar tutmak zorunda kalıyordu. Siparişler üzerinde karar verecek sorumlu memurları bulmak, hükümetin ve ticaret birliklerinin koyduğu sonsuz yönetmelikleri ve kararnameleri atlatabilmek için bir tüccarın verdiği paralar savaş başlangıcına doğru astronomik rakamlara yükselmisti.

Bu zorluklara rağmen iş adamları iyi para kazanıyorlardı. Silâhlanmadan en çok kazanan ağır sanayicilerin kârı, refah yılı olan 1926'da yüzde 2 iken, barış döneminin son yılı olan 1938'de yüzde 6 1/2 ye yükselmisti. Temettüleri yüzde 6 olarak sınırlandıran kanun bile şirketleri fazla etkilemedi. Tam tersi oldu. Kuramsal olarak bu sınırın yukarısında kalan mik-

tarlarla hükümet bonoları alınacaktı. Bunlara el konulması söz konusu değildi. Ama firmaların çoğu dağıtılmayan temettüleri yine kendi işlerine yatırdılar. Böylece dağıtılmayan kâr 1932'de 175 milyon mark iken, 1938 yılında beş milyar marka yükseldi. Oysa aynı 1938 yılında bankalardaki tasarruf miktarı yalnızca iki milyar marktı, yâni dağıtılmayan temettü tutarının yarısından azdı. Temettü şeklinde dağıtılan kârlar ise yalnızca 1.200.000.000 mark tutuyordu. Böylece iş adamları iyi kârlar sağladıkları gibi, işçilerin Hitler rejiminde hiza gelmelerinden çok memnundular. Gündeliklerin arttırılması istenmiyordu artık. Hayat pahalılığı yüzde 25 arttığı halde gündelikler biraz düşmüştü bile. Sonra epeyce pahalıya malolan grevler de ortadan kalkmıştı. Nazi Almanyasında grev *verboten* (yasak) idi.

İŞÇİ ESİRLİĞİ

Sendika kurma, toplu sözleşme ve grev hakkından yoksun kalan Alman işçisi, Orta Çağlarda köylünün derebeyine bağlanması gibi, efendisi patrona bağlı sanayi serfi oldu. İş Cephesi denen örgüt, kuramsal olarak eski sendikaların yerini almıştı, ama işçiyi temsil etmiyordu. 24 Ekim, 1934 tarihli kanuna göre kurulan bu örgüt, "kafası ve koluyla yaratıcı olan Almanların bir örgütü" idi. Yalnız gündelikçi ve maaşlı emekçileri değil, işverenleri ve serbest meslek sahiplerini de kapsıyordu. Gerçekte ise büyük bir propaganda örgütüydü bu ve bazı işçilerin dedikleri gibi, büyük bir dümendiydi. Kanunda belirtildiğine göre bu örgütün amacı işçiyi korumak değil, "bütün Almanlardan oluşan gerçekten sosyal ve verimli bir toplum yaratmak" tı. Görevi, "teker teker her bireyin... son derecede fazla çalışmasını sağlamak" tı. İş Cephesi bağımsız yönetici bir örgüt değildi Nazi Almanyasında, Ordudan başka her gurup gibi, N.S.D.A.P.'nin ayrılmaz bir parçası ya da, örgütün lideri Dr. Ley'in — Thyssen'in deyimiyle "sarhoş ke-

keme" nin— dediği gibi, "partinin bir aracı" idi. Nitekim 24 Ekim tarihli kanunda bu örgüte alınacak memurların partiden, eski Nazi sendikalarından, S.A. ve S.S. saflarından yetmiş olmaları şart koşulmuş ve bu şart da yerine getirilmişti.

Bundan önce, 20 Ocak 1934 tarihinde kabul edilmiş olan ve "İş Anayasası" denilen "Millî Çalışmayı Düzenleyen Kanun" la işçi yerli yerine oturtulmuş, işveren de, tabii herşeyin üstünde bulunan devlete bağılı olmak şartıyla eski mutlak efendilik durumuna yükselmışti. İşveren "teşebbüsün lideri" emekçi de onun "izleyicisi", ya da *Gefolgschaft*'ı oımuştı. Kanunun ikinci paragrafı "teşebbüsle ilgili bütün konularda kendi memurları ve işçileri üzerinde karar verme hakkını" tanıyordu. Eski çağlarda derebeyler nasıl kendi uyruklarının durumlarından sorumluydular, Nazi kanununa göre de işveren, "memurlarının ve işçilerinin durumlarından" öyle sorumluydu. Kanuna göre, "memur ve işçiler de buna karşılık işverene itaat etmeye mecbur" dular. Yâni hayvan gibi çalışacaklar, hiç ses çıkarmayacaklar, gündeliğın adını bile ağızlarına almayacaklardı.

Gündelikleri, İş Cephesi tarafından tâyin edilen ve iş muhtemimleri denilen kimseler tesbit ediyordu. Ama aslında gündelikler işverenlerin isteklerine göre tâyin ediliyordu: kanunda, bu gibi konularda bile işçilere danışılacağına dair bir kayıt yoktu. Yalnız bir keresinde hükümet işverenlerin isteğini yerine getirmede : 1936'dan sonra savaş sanayiinde işçiye ihtiyaç artınca işverenler işçi çekmek için gündelikleri yükselttiler, devlet çıkardığı bir emirle bunu engelledi. Hitler gündelikleri aşağı bir seviyede tutmayı gerçekten istiyordu. Daha rejimin ilk zamanlarında şunları söylemişti : «Saat başına verilen gündeliklerin yükseltilmemesi, ancak verimin arttırılmasıyla gelirin yükseltilmesi, Nasyonal Sosyalist liderliğının değişmez ilkesidir.» (16). Yâni gündeliklerin çoğunun hiç olmazsa kısmen parça başına hesaplandığı bir ülkede işçi ancak daha hızlı ve daha çok saat çalışmakla gelirini arttırabilecekti.

Amerika Birleşik Devletleriyle karşılaştırılacak olursa, Almanya'da gündelikler, hayat pahalılığını karşılamak için verilen primlerden ve sosyal servislerden sonra bile her zaman düşük kalmıştır. Naziler zamanında gündelikler eskisinden biraz daha düşüktü. Alman İstatistik Bürosunun verdiği bilgiye göre, usta işçilerin aldığı saatbaşı ücret, buhranın en ağır yılı 1932'de 20,4 sent iken, 1936'nın yarısında 19,5 sent'e düşmüştü. Usta olmayan işçilerin gündelikleri saatte 16,1 sent iken, 13 sent olmuştu. 1936 Nuremberg parti kongresinde Dr. Ley İş Cephesinde bütün gün çalışan işçi gelirinin haftada 6,95 dolar olduğunu söylemişti. Alman İstatistik Bürosunun bütün Alman işçileri için verdiği miktar 6,29 dolardı.

Milyonlarca işsiz iş bulduğu halde bütün Alman işçilerinin milli gelirdeki payları 1932 buhran yılında yüzde 56,9 iken, 1938 refah yılında yüzde 53,6'ya düşmüştü. Gerçi aynı dönemde, iş alanının açılması yüzünden gündelik ve maaşlardan gelen gelir tutarı yirmi beş milyar marktan kırk iki milyar marka çıkmış, yüzde 66 bir yükseliş göstermişti. Ama sermaye ve iş hayatından elde edilen gelir de yüzde 146 gibi daha aşırı bir artış kaydetmişti. Hitler başta olmak üzere bütün Nazi Almanyasının propagandacıları halk önünde verdikleri söylevlerde burjuvaya ve kapitaliste atıp tutarlar ve işçi ile bir olduklarını söylerlerdi. Ama resmi istatistikler üzerinde ufak bir hesap yapmaya katlanacak belki pek az Alman vardı; ve bu istatistikler Nazi politikasından işçilerin değil, durmadan kötülenen kapitalistlerin kârlı çıktığını gösteriyordu.

Sonunda Alman işçisinin eline geçen temiz para daha da azaldı. Kol işçisi yalnız büyük bir gelir vergisi, mecburi hastalık, işsizlik ve sakatlık primleri ve İş Cephesi resmi ödemekle kalmıyor — Nazi Almanyasında yaşayan herkes gibi — bir sürü Nazi yardım kurumlarına büyük sayıda bağışlarda bulunmaya da zorlanıyordu. Bu kurumların en başında *Winterhilfe* (Kış Yardımı) vardı *Winterhilfe*'ye bağışta bulunmadığı ya da çok az bağışta bulunduğu için birçok işçi işlerinden atıl-

mıştır. Bir memurun haber verilmeden işten atılması yüzünden iş mahkemelerinin birinde yapılan duruşma sırasında bu çeşit davranışlar "topluma düşman bir davranış" olarak nitelenmiş ve "şiddetle suçlandırılması" istenmişti. Bu yıllarda brüt işçi gündeliğinin yüzde 15 ila 35'inin vergi ve yardımlara gittiği hesaplanmıştır. İşçinin haftada aldığı 6,95 dolardan bu kadar para kesilince kira, yiyecek, giyecek ve eğlence için eline pek az bir para kalıyordu.

Hitler Almanyasında işçiler, tıpkı orta çağlardaki serfler gibi, iş yerlerine bağhydılar. Ancak, onları iş yerlerine bağlayan işveren değil, devletti. Nazi Almanyasında köylünün Çiftlik Veraset Kanunuyla nasıl toprağına bağlandığını görmüştük. Aynı şekilde tarım işçisi de kanunla toprağına bağlanmıştı. Tarım işçisinin şehre çalışmaya gitmesi yasaktı. Ama aslında bu, Nazilerin çıkardığı kanunlar içinde uygulanmayan tek kanun oldu denebilir; 1933 ile 1939 arasında bir milyondan çok (1.300.000) çiftlik işçisi sanayi ve ticaret işlerinde çalışmak üzere şehirlere göç etti. Ama sanayi işçilerini işlerine bağlayan kanun şiddetle uygulandı. 15 Mayıs, 1934'den sonra çıkarılan çeşitli hükümet kararnamele işçinin bir işten ötekine geçmek özgürlüğünü şiddetle sınırladı. İş bulma görevi, 1935 Haziranından sonra tamamen devlet iş bulma kurumlarına bırakıldı: Kimin hangi işte ve nerede çalışabileceğini onlar tesbit ediyordu.

1935'de "iş karnesi" ihdas edildi. "İş karnesi" olmayan hiç bir işçi işe alınmıyordu. Bu karnede işçinin mesleği ve işi yazılıydı. Karne sayesinde devlet ve işveren, Almanya'da her çalışan insanın durumu hakkında derhal bilgi ediniyor ve karne, aynı zamanda, işçiyi işine bağlamak için de kullanılıyordu. Başka bir işe gitmek istediği zaman işveren işçinin karnesini vermiyordu. Bu karne olmadan da resmen başka bir yerde çalışamazdı. Son olarak, 22 Haziran 1938'de Dört Yıllık Plân Dairesi özel bir karnameyle bir çalışma seferberliği ihdas etti. Her Alman, devletin kendisine göstereceği yerde

çalışmaya mecburdu. Gerçek bir sakıncası olmadan işine gelmeyen işçiler para ve hapis cezasına çarptırılıyordu. İşin başka bir yanı da vardı: İşveren çalışma seferberliğine katılmış bir işçiye iş kurumunun rızası olmadan işinden atamıyordu. İşçinin bir iş emniyeti vardı ki, Cumhuriyet döneminde böyle bir şey pek görülmuş değildi.

Zar zor geçinebildiği gündeliğine bir sürü kayıtle bağlanarak yaşayan Alman işçilerine, tıpkı Roma'daki proletaryaya yapıldığı gibi, sefil durumlarını unutturmak için efendileri bazı eğlenceler hazırlamışlardı. Bir ara Dr. Ley, «Kitlelerin dikkatini maddî değerlerden manevî değerlere çevirmeliyiz,» demişti. «İnsanların ruhlarını doyurmak midelerini doyurmaktan daha önemlidir.»

İşte Dr. Ley bu düşünceyle *Kraft durch Freude* (Neş'e Yoluyla Güçlenme) denilen örgütü kurdu. Buna yalnızca disiplinli eğlenme denebilirdi. Totaliter bir Yirminci Yüzyıl diktatörlüğünde, ve belki eski diktatörlüklerde de, yalnız iş saatlerinin değil, boş saatlerin de denetlenmesi zorunlu olduğu sanılıyordu. İşte "Neş'e Yoluyla Güçlenme" bunu yaptı. Nazilerden önce Almanya'da satranç ve futbol kulüplerinden tutun da, kuşculuğa kadar binbir türlü kulüp vardı. Naziler zamanında ise, *Kraft durch Freude*'nin denetimi ve yönetimi altında bulunmadan örgütlenmiş hiçbir toplumsal, sportif ya da eğlendirici topluluğa izin verilmedi. Kimse kendi isteğine bırakılmadığına göre, herşeyi kapsayan bu eğlence örgütü Naziler zamanında herhangi bir Almanın gözünde elbette başka hiçbir eğlence olmamasından iyiydi. Bu örgüt, örneğin, İş Cephesi üyeleri için çok ucuz kara ve deniz gezileri düzenliyordu. Dr. Ley 25.000 tonluk iki gemi yaptırmış, bunlardan birine kendi adını koymuştu. On gemiyi daha *Kraft durch Freude*'nin denizaşırı gezileri için kiralamıştı. Bu kitabın yazarı da böyle gezilerden birine katılmıştır. Vapurdaki hayat, Nazi liderleri tarafından, yazara göre neredeyse bir işkence olacak bir biçimde örgütlendiği halde Alman işçileri hayatlarından memnundular. Üstelik gezi sudan

ucuzdu! Madeyra adasına bir gezi yalnızca 25 dolardı. Bir Alman limanına kadar trenle gidiş geliş de bu paraya dahildi. Başka geziler de aynı derecede ucuzdu. Yaz tatillerini geçirecek binlerce insan için deniz ve göl kıyılarında plajlar kiralanmıştı. Bunlardan biri Baltık kıyısında Ruegen'deydi; burada yirmi bin kişilik bir otel yapılacaktı, savaş çıkınca yarıda kaldı. Kış için de Bavyera Alplerine özel kayak gezileri düzenlenmişti. Bu gezilerin haftalığı 11 dolardı; bu fiyata otobüs, oda, yemek, kayak kirası ve kayak dersi ücreti dahildi.

Her kolu "Neş'e Yoluyla Güçlenme" nin denetimi altında bulunan spor faaliyeti korkunç bir çapta örgütlenmişti. Resmî sayılara göre her yıl spor oyunlarına yedi milyon insan katılıyordu. Örgüt aynı zamanda çok ucuz fiyatla tiyatro, opera ve konser biletleri sağlıyor, böylece Nazilerin çoklukla övündükleri gibi, emekçi halk da yüksek eğlencelere gitme fırsatını buluyordu. *Kraft durch Freude*'nin bir de doksan beş kişilik bir senfoni orkestrası vardı. Bu orkestra ülkenin her yanını durmadan dolaşıyor, çoklukla orkestra bulunmayan yerlerde konserler veriyordu. Bu örgüt son olarak — İskandinavya'da başlayan bir hareketi yaymak amacıyla — Cumhuriyet döneminde sayıları çoğalmış bulunan büyüklere mahsus 200 eğitim kurumunu da üzerine aldı, bunları yaşattı, ve tabii eğitimlerine oldukça kuvvetli bir Nazi ideolojisi kattı.

Bu eğlencelerin parasını eninde sonunda işçilerin kendileri ödüyorlardı. Dr. Ley'e göre, İş Cephesinin yıllık aidat geliri 1937'de 160.000.000 dolardı. Savaş çıktığı sırada 200.000.000 doları geçiyordu. Ashında bu konuda tutulan hesaplar oldukça karışıktı. Hesabı devlet değil, partinin Maliye Bürosu tutuyor ve hiç bir zaman hesapları açıklamıyordu. Aidatın yüzde onu *Kraft durch Freude*'ye ayrılmaktaydı. Ama bu ücretler çok ucuz olduğu halde tatil gezileri ve eğlenceler için herkesten ayrıca alınan ücret, savaştan önceki yıl içinde 1.250.000.000 dolara yükselmişti. Gündelikçi işçinin başında ağır bir yük daha vardı: İş Cepheleleri yirmi beş milyon üyesiyle ülkenin en büyük bir

örgütü olduğu için memur kadrosu da epeyce gışmıştı. On binlerce devamlı memur çalıştırıyordu. Gelirinin yüzde 20 - 25'ini yönetim masraflarının yuttuğu tahmin edilmekteydi.

Hitler'in Alman işçilerine hazırladığı başka bir dolabı daha anlatmak gerekiyor. Bu da *Volkswagen* (Halk Arabası) dümenidir, ve bu dümen doğrudan doğruya Hitler'in dâhi kafasından çıkmıştı. Hitler her Almanın ya da hiç olmazsa her Alman işçisinin, Amerika'da olduğu gibi bir otomobili olmalıdır demişti. O zamana kadar elli kişiye bir otomobil düşen bu ülkede (Amerika'da beş kişiye bir otomobil düşmektedir) işçi herhangi bir yere bisiklet ya da otobüs ve tramvayla gidiyordu. Ama Hitler yalnız 990 marka — resmî kurla 396 dolara — satılacak bir otomobilin yapılmasını emretti. Söylediğine göre, Avusturyalı otomobil mühendisi Dr. Ferdinand Porsche'nin yönetiminde yapılan plânın hazırlığına Hitler bizzat katıldı. Özel teşebbüs 396 dolara bir otomobil çıkaramayacağı için Hitler bunun yapılmasını devlete bıraktı ve İş Cephesini projenin uygulanmasından sorumlu tuttu. Dr. Ley'in örgütü 1938'de hemen işe girerek, Braunschweig yakınlarında, Fallersleben'de "dünyanın en büyük otomobil fabrikası" nı kurmaya başladı. Fabrika yılda bir buçuk milyon araba çıkaracaktı. Nazi propagandacıları fabrikanın "Ford'dan çok" araba yapacağını söylüyorlardı. İş Cephesi, fabrikanın sermayesine beş milyon marka katıldı. Ama fabrika için gerekli para yalnız bu kaynaktan sağlanmadı. Dr. Ley'in plânına göre işçiler peşin para vererek fabrikanın sermayesini sağlayacaklardı: Her işçi haftada beş mark verecek, ya da isterse, verebilirse, on - on beş mark ödeyecekti. İşçinin verdiği para 750 markı bulduğu zaman işçiye bir sipariş numarası verilecekti; işçi de, arabalar yapılmaya başladığı zaman bu numarayla kendi arabasını alacaktı. Ne yazık ki Nazi Almanyası zamanında hiç bir işçi bir tek araba bile alamadı. Alman işçileri araba hülyasıyla milyonlarca mark ödediler, bir fenliğini bile geri alamadılar. Savaşa giril-

diği sırada *Volkswagen* daha çok Orduya yarıyacak malzeme yapmaya başladı.

Bu ve buna benzer bir sürü dalaverelerle kandırılan, yukarıda gördüğümüz gibi çok düşük geçim seviyesinde ücretlerle bir çeşit sanayi kölesi durumuna düşürülen Alman işçisi, gariptir ki, Nazi rejimindeki bu aşağılık durumundan pek acı duymuyor gibiydi. 1 Eylül, 1939 şafak vakti Polonya sınırına saldıran Alman savaş makinası, Alman işçisinin bu büyük yardımı olmasaydı, bu işe girilemezdi. Alman işçisi disipline sokulmuştu, arada sırada korkutuluyordu, ama aşağı yukarı herkes aynı durumdaydı. O da, bütün Almanlar gibi, disiplin içinde geçen uzun yüzyıllardan sonra, kendisine söyleneni yapmaya alışmıştı. Her ne kadar genelleştirmek doğru olmazsa da, bu kitabın yazarı Berlin ve Ruhr'da gördüğü işçilerden şu izlenimi almıştır ki, işçi, rejimin vaadlerine pek inanmasa bile, Nazi Almanyasında yaşayan herkes gibi, hiç de başkaldırmak niyetinde değildi. Örgütsüz ve lidersiz ne yapabilirlerdi? İşçilerle konuştuğunuz zaman çoklukla bu soruyu onlar size sorarlardı.

Ama işçinin Nazi Almanyasında kendisine verilen rolü kabul etmesinin en büyük nedeni, muhakkak ki, yeniden iş bulmuş olması ve işinden atılmak korkusundan kurtulmasıydı. Cumhuriyet zamanında onun kritik durumunu biraz olsun bilen bir gözlemci, Alman işçisinin çalışacak iş bulduğu süre siyasî özgürlüğünün ve hattâ sendikalarının bile ortadan kaldırılmasına neden aldırmadığını kolayca anlayabilir. Geçmişte bir çok insan — yâni altı milyon kadar insan ve aileleri — için aç kalma özgürlüğü kişi özgürlüğünden çok daha önemli bir konuydu. Hitler, aç kalma özgürlüğünü kaldırmakta Batı dünyasının belki en bilgili ve disiplinli işçi sınıfının desteğini sağladı. Bu destek, ne ideolojisi ne de kötü niyetleri için değil, en çok muhtaç olduğu savaş sanayii için gerekliydi.

1933 yılının ilk haftalarında iktidarda bulunanlar, kitle halinde ve gelişigüzel tutuklamalara, dayaklara, cinayetlere başladıkları zaman artık Almanya kanunla yönetilen bir toplum olmaktan çıkmıştı. Nazi Almanyasının kanun adamları "Hitler kanundur!" diye övünüyorlardı. Goering 12 Temmuz 1934'te Prusya savcılarına şunu söyledi: «Kanun ve Führer'in iradesi aynı şeydir.» Bu söz doğrudu. Diktatörün sözü kanundu. Kanlı Temizleme Hareketinin buhranlı günlerinde, ve kanlı olaydan hemen sonra *Reichstag* önünde yaptığı konuşmada Hitler kendisini Alman halkının "en yüksek yargıcı" ilân ediyor, istediği kimseyi öldürebileceğini söylüyordu.

Cumhuriyet günlerinde yargıçların da çoğu, Protestan papazlarının ve üniversite profesörlerinin çoğu gibi, Weimar rejiminden için için nefret ediyorlardı. Birçoklarının düşünüşüne göre, verdikleri kararlarla Alman Cumhuriyetinin en kara sayfalarını yazmış ve böylece Cumhuriyetin yıkılmasına yardım etmiş bulunuyorlardı. Ama Weimar Anayasası zamanında yargıçlar bağımsızdılar; yalnızca kanuna bağlıydılar; istenildiği zaman yerlerinden atılamazlardı; 109'uncu maddeye göre hiç olmazsa kuramsal olarak kanun önünde eşitlikleri teminat altına alınmıştı. Çoğunun Nasyonal Sosyalizme sempatifleri vardı, ama Naziler fiilen iktidara geldikleri zaman kendilerine yapılacak işleme pek hazır değildiler. 7 Nisan, 1933 tarihli Hükümet Hizmetleri Kanunu mahkemelere de uygulandı ve yalnız Yahudi hukukçular değil, aynı zamanda, kanunun deyimiyle, "Nasyonal Sosyalist devlette hiç bir zaman yer alamıyacağı anlaşılan" lar, ya da Naziliklerinden şüphe edilenler işlerinden atıldılar. Elbetteki bu kanunla işine son verilen yargıçların sayısı çok olmadı, ama yargıçlar böylelikle görevlerinin bundan böyle ne olduğunu anladılar. Adalet Müşaviri ve Alman Hukuk Lideri Dr. Hans Frank bu noktayı daha da iyi belirtmek için 1936'da hukukçulara şunları söy-

ledi: «Nasyonal Sosyalist ideoloji bütün ana kanunların temelidir; bu ideoloji özellikle parti programında ve Führer'in konuşmalarında açıklanmıştır.» Dr. Frank sonra bunun ne demek olduğunu da açıkladı:

«Nasyonal Sosyalizm karşısında hukuk bağımsızlığı yoktur. Vereceğiniz her kararda önce kendinize şunu sorunuz: «Benim yerimde Führer olsa nasıl karar verirdi?» Her kararda şunu söyleyiniz: «Bu karar Alman halkının Nasyonal sosyalist vicdanıyla uyuyor mu?» İşte o zaman, Nasyonal Sosyalist halk devletinin birliğine karışmış ve Adolf Hitler iradesinin ölümsüzlüğünü tanımış olarak Üçüncü Alman İmparatorluğunun otoritesini kendi karar alanınızda her zaman için sağlayacak bir temel buldunuz demektir.» (17)

Bu sözler yeterince açıktı; ertesi yıl (26 Ocak, 1937'de) çıkarılan yeni Hükümet Hizmetleri Kanunu, yargıçlar da dahil olmak üzere, "siyasî bakımdan şüpheli" görülen bütün memurların görevlerine son verilmesini öngörüyordu. Bundan başka, bütün hukukçular Nasyonal Sosyalist Alman Hukukçular Birliğine girmeye mecburdular. Bu birliklerde sık sık Frank'ın yukarıdaki konuşmasına benzer konuşmalar yapılyordu.

Bazı yargıçlar, ne kadar Cumhuriyet aleyhtarı olurlarsa olsunlar, yine de parti politikasına hemen boyun eğmediler. Hiç olmazsa birkaçı verdiği kararı kanuna dayamaya çalıştı. 1934 Martında duruşmaları yapılan *Reichstag* yangınının dört komünist sanığından üçünü *Reichsgericht*'in (Alman Yüksek Mahkemesinin) beraet ettirmesi, Naziler bakımından, bu şekildeki davranışların en kötü örneği idi. (Yalnız suçunu itiraf eden, yarı deli Hollandalı Van der Lubbe suçlu görüldü.) Hitler'le Goering bu karara o kadar kızdılar ki, hemen bir ay içinde, 24 Nisan 1934'de, o zamana kadar yalnızca Yüksek Mahkemenin kaza yetkisi alanına giren vatana ihanet dâvaları bu yüksek kurumdaki alındı ve *Volksgesichtshof*, yâni Halk Mahkemesi denilen yeni bir mahkemeye verildi. Bu yeni mahkeme az sonra ülkenin en korkunç mahkemesi oldu. Mahkemede

meslekten gelme dört yargıç vardı; öteki beş yargıç partillilerden, S.S.'lerden ve Ordudan seçilmişlerdi. Böylece çoğunluk meslekten gelmeyen yargıçlarla oluyordu. Kararlar ya da hükümler temyiz edilemezdi. Duruşmalar genellikle gizli yapılırdı. Ama ara sıra, hafif cezalar verileceği zaman, propaganda amacıyla yabancı gazeteciler duruşmaya çağırılırdı.

Bu kitabın yazarı 1935 yılında Halk Mahkemesinin bir duruşmasında bulundu. Mahkeme sivilden çok askerî mahkemeye benziyordu. Dâvalar bir gün içinde bitiriliyordu; savunma tanıklarını mahkemeye getirmek için zaman yoktu (zaten bir "vatana ihanet" dâvasında suçluyu korumak için tanıklık etme cesaretini gösteren pek bulunmazdı ya!); "ehliyetli" Nazi olan savunma avukatlarının iddiaları güllünç denecek kadar zayıftı. Yalnız mahkemenin kararlarını yazan gazeteler okunduğu zaman sanıklardan çoğuna ölüm cezası verildiği görülmüştü. (Benim gittiğim gün ölüm cezası verilmedi.) Hiç bir istatistik yayımlanmıyordu; yalnızca Halk Mahkemesinin korku salan başkanı Roland Freisler (duruşma sırasında Amerikan uçaklarından atılan bir bomba mahkemeye düştüğü zaman öldü) 1940 Aralık ayında "sanıklardan ancak yüzde dördüne ölüm cezası" verildiğini söyledi.

Bu korkunç Halk Mahkemesinden önce kurulmuş olan bir başka mahkeme daha vardı. Özel Mahkeme, *Sondergericht*. Siyasî dâvalara bu mahkemeler bakardı; normal mahkemeler bakamazdı. Özel Mahkemelerin amacı, 21 Mart 1933 tarihli kuruluş kanununa göre, "hükümete karşı girişilen gizli saldırı" olaylarına bakmaktı. Özel Mahkemelerde üç yargıç vardı ve bu yargıçlar her zaman güvenilir parti üyelerinden seçilirdi. Jüri yoktu. Nazi savcısı isterse dâvayı bir normal mahkemeye, isterse Özel Mahkemeye götürebilirdi, ama bilinen nedenlerden ötürü her zaman Özel Mahkemeyi tercih ederdi. Bu mahkemelere çıkacak savunma avukatlarının da, *Volksgerichtshof* mahkemelerinde olduğu gibi, Nazi memurları tarafından onaylanması gerekirdi. Avukatlar duruşmalara ka-

bul bile olsalar pek sonuç alamazlardı. Örneğin, Kanlı Temizleme Hareketi sırasında öldürülen Katolik Hareketi lideri Dr. Klausener'in dul kalan karısına karşı açılmış olan devlete zarar verme dâvasında kadını temsil etmeye kalkışan avukatlar Sachsenhausen toplama kampına sürüldüler; dâvaya bakmaktan vaz geçinceye kadar orada tutuldular.

Hitler, ve bir süre için de Goering, ceza dâvalarını iptal etmek hakkına sahiptiler. Nuremberg belgeleri arasında bu konuda ilginç bir olaya rastladık (18): Adalet Bakanı yüksek bir Gestapo memuruyla birkısım S.A.'ların mutlaka mahkûm edilmesini istiyor. Bu adamların toplama kamplarında görülmemiş işkenceler yaptıklarına dair elinde tanıtılar var. Bakan bu yazıyı Hitler'e gönderiyor, ama Führer dâvanın iptalini emrediyor. Goering'in de başlangıçta böyle bir yetkisi vardı. Bir keresinde 1934 Nisanında, ünlü bir iş adamına karşı açılan ceza dâvalarını durdutmuştu. Sonradan Goering'in bu iş için sanıktan üç milyon mark aldığı anlaşıldı. O sırada Berlin'in ünlü avukatlarından Gerhard F. Kramer, «Goering'in mi sanayiciye şantaj yaptığını, sanayicinin mi Prusya Başbakanına rüşvet verdiğini tesbit etmeye imkân yoktur,» demişti (19). Bilinen tek şey, Goering'in dâvayı iptal ettiğiydi.

Öte yandan, Führer'in yardımcısı Rudolf Hess'e, çok az ceza ile kurtulduğuna inandığı sanıklara karşı "merhametsizce harekete" geçme yetkisi verilmişti. Partiye, Führer'e ve devlete başkaldırmaktan suçlu görülen birtakım kimselere ait dâva dosyaları Hess'e verilir, Hess de cezayı az bulduğu takdirde "merhametsizce" harekete geçebilirdi. Mahkûmların ya toplama kampına tıklılması, ya da yokedilmesi demekti bu.

Sondergericht yargıçlarının da arada sırada bir bağımsızlık ruhu gösterdikleri, ve hattâ kanuna bağlı kaldıkları olurdu. O zaman ya Hesse ya da Gestapo hemen duruma müdahale ederdi. Papaz Niemoeller'in Özel Mahkeme tarafından nasıl

yukarıda görmüştük. Ama Gestapo mahkemeden çıkarken kendisini yakalayıp toplama kampına gönderdi.

Hitler gibi Gestapo da kanun demekti. Gestapo ilk olarak 26 Nisan 1933'de, eski Prusya siyasi polisinin I A Şubesi yerine geçmek üzere, Goering tarafından prusya için kurulmuştu. Goering bu örgütün önce yalnız Gizli Polis Bürosu (*Geheimer Polizei Amt*) olmasını istedi. Baş harfleri bir araya geldiği zaman GPA oldu. Éu da Rusların GPU'suna benzedi. Adı bilinmeyen bir posta memurundan yeni büro için bir damga yapması istenilince o da bu büroya *Geheime Staatspolizei* (Devlet Gizli Polisi) — kısaca GESTAPO — denmesini tavsiye etti. Önce Almanya'da, sonra da Almanya dışında dehşet salan bu ad böylece kendiliğinden ortaya çıktı.

Başlangıçta Gestapo, rejim düşmanlarını tutuklamak ve öldürmek için Goering'in kullandığı özel bir terör aracından başka bir şey değildi. Ancak Goering, Himmler'i Prusya Gizli Polisinin şef yardımcısı olarak tâyin ettiği zaman Gestapo S.S.'-in bir kolu olarak çalışma alanını genişletti; eski bir tavuk yetiştiricisi olan kibar ama sadist ruhlu şefiyle, S.S. Emniyet Servisinin, ya da S.D.'nin (*Sicherheitsdienst*) şefi genç Reinhard Heydrich'in (20) yönetiminde, her Almanın hayatı üzerinde yetkiye sahip belâ bir örgüt haline geldi.

Prusya Yönetimi Yüksek Mahkemesi daha 1935'de, Nazilerin baskısıyla Gestaponun verdiği emirlerle yaptığı işlerin kanunî incelemeye tâbi tutulamayacağına karar vermişti. 10 Şubat 1936'da çıkartılan Gestapo Kanunu, Gizli Polis örgütünü kanunların dışında tutuyordu. Mahkemeler hiç bir şekilde Gestaponun işlerine karışmazlardı. Himmler'in Gestapodaki sağ kollarından Dr. Werner Best, «Polis, üstünün isteklerini yerine getirdiği sürece kanun yolunu izlemektedir,» demişti. (21)

Gelişigüzel yapılan tutuklamalara ve tutulananların toplama kamplarına atılmalarına "kanunî" bir işlem süsü de veriliyordu. Bunun için kullanılan kelime *Schutzhaft*'dı. Bu kelime "emniyet altına almak" demekti. 28 Şubat, 1933 tarihli ka-

nuna göre yapılan bu işlem, yukarıda gördüğümüz gibi, kişi özgürlüğünü teminat altına alan Anayasaya aykırıydı. Ama Nazi Almanyasında bir insanın emniyet altına alınarak korunması, birçok uygar ülkelerde olduğu gibi, başına gelecek tehlikelerden korunması demek değildi. Dikenli tellerin içine alınarak cezalandırılması demekti.

Hitler iktidarının ilk yılında toplama kampları mantar gibi yurdun her yanında bitti. 1933 yılının sonunda elli kadar toplama kampları vardı. Bunların çoğu S.A.'lar tarafından kurulmuştu. S.A.'lar yakaladıklarını buralarda döverler, tutukladıklarını serbest bırakmak için tutuklunun akrabasına ya da arkadaşlarından para alırlardı. Çok kaba bir şantaj şekliydi bu. Arasıra mahkûmlar sadist ve yaban davranışlar sonunda ölürlerdi. S.S.'lerin Münih yakınlarındaki Dachau kampında 1933 yılında geçen bu çeşitten dört olay Nuremberg mahkemesinde açıklanmıştır. Bu olayların her birinde mahkûmlar soğukkanlılıkla öldürülmüşlerdir: Birinde kırbacla dövülerek, birinde iple boğularak... Bu olayları Münih savcısı bile protesto etmişti.

1934 Haziranında yapılan Kanlı Temizlemeden sonra Nazi rejimine karşı artık herhangi bir direnme kalmamıştı; Almanların çoğu, "emniyet altına almak" için yapılan tutuklamalara ve binlerce kişinin toplama kamplarına gönderilmesine son verileceğini sanıyorlardı. 1933 Noeli arifesinde Hitler, kamplarda bulunan yirmi yedi bin kişi için af ilân etti, ama Goering ile Himmler Hitler'in bu emrini hasıraltı ettiler. Yalnız bir kaç kişi tahliye edildi. Sonraları, İç İşleri Bakanı kukla bürokrat Frick, 1934 Nisanında *Schutzhaft*'in topyekûn uygulanması konusunda verdiği gizli emirlerle, bazı sınırlar koymak ve toplama kamplarına gönderilenleri azaltmak suretiyle Nazi eşkiyalarının yolsuzluklarını önlemeye çalıştı; ama Himmler kendisini bu işten vazgeçirdi. Toplama kampları kuruluş amacının rejim düşmanlarını cezalandırmak değil, halkı korkutmak ve halkın Nazi rejimine karşı herhangi bir

muhalefeti akıllarından bile geçirmemesini sağlamak olduğunu S.S. Şefi, İç İşleri Bakanından daha iyi anlamıştı.

Roehm temizliğinden hemen sonra Hitler toplama kamplarının yönetimini S. S.'lere bıraktı; bu seçme adamlar gerçekten kendilerinden umulan büyük bir beceriklilik ve merhametsizlikle kampları örgütlediler. Kampların yönetimi tamamiyle Ölü Başlıların (*Totenkopfverbaende*) elindeydi. Bunlar, on iki yıl gönüllü askerlik yapmış en sert Naziler arasındau seçilmişlerdi. Giydikleri siyah ceketlerin üzerinde kuru kafa ile ölü kemikleri vardı. Ölü Başlıların ve Dachau kampının ilk komutanı Theodor Eicke bütün toplama kamplarının başına getirildi. Derme çatma kamplar kapatıldı, büyükleri kuruldu. Bu kampların en büyüğü (savaşta işgal edilen yerlerde yenileri kurulmadan önce) Weimar yakınlarındaki Sachsenhausen'de kurulmuş olan Dachau kampıydı. Bu kamp Berlin yakınlarında Mecklenburg'daki (kadınlara mahsus) Oranienburg kampının da işlerini üzerine almıştı. 1938'de Avusturya'nın işgalinden sonra Linz yakınlarında Mauthausen kampı kuruldu. Polonya'nın işgalinden sonra kurulan Auschwitz, Belsec ve Treblinka kamplarıyla birlikte bütün bu kamplar dünyanın dört bir yanına ün saldılar.

Nazilere son ölüm darbesi indirilinceye kadar, milyonlarca zavallı insan bu kamplarda öldürüldü ve milyonlarca insan da, aklın alamıyacağı işkencelere uğratıldı. Ama 'başlangıçta — savaş başlamadan önce — Almanya'daki toplama kamplarında bulunanların sayısı belki de yirmi otuz bin kişiyi geçmiyordu. Himmler'in emrindeki adamların sonradan icat ettikleri korkunç işlemler de daha bilinmiyordu. İnsanların, Nazi "tıp araştırmaları" için birer kobay gibi kullanıldıkları imha kampları, esir kampları ancak savaş başladıktan sonra ortaya çıktı.

Ama ilk kamplarda da insancıl bir durum yoktu. Dachau kampının ilk komutanı Theodor Eicke'nin yazdığı 1 Kasım, 1933 tarihli genelgenin bir kopyası önümde duruyor. Eicke

bütün kampların başına getirildiği zaman şu genelgeyi her kampta uyguladı:

«Madde 11 — Aşağıdaki suçlular, tahrikçi sayılarak asılacaktır: Politika yapanlar, kışkırtıcı sözler söyleyenler ve toplantı yapanlar, gurup kuranlar, başkalarının çevresinde aylak dolaşanlar; muhalefet propagandası yapmak amacıyla zulüm hikâyeleri anlatanlar, toplama kampları hakkında yanlış ya da doğru bilgi toplayanlar; bu gibi bilgileri alanlar, saklayanlar, başkalarına anlatanlar, kamp dışına kaçırıp yabancılara verenler, v.b...

Madde 12 — Aşağıdaki suçlular asi sayılarak hemen öldürülecek ya da sonradan asılacaktır. Herhangi bir muhafıza ya da S.S.'e bedenlen saldıranlar, işbaşında itaatsizlik edenler ya da çalışmak istemeyenler... yürürken ya da çalışırken homurdananlar, bağırانlar, kışkırtanlar ya da söz söylemeye kalkışanlar.»

“Bir mektupta ya da başka bir belgede Nasyonal Sosyalist liderlerle devlet ve hükümet hakkında herhangi kötü imâda bulunanlara... veya eski demokrat partilerin Marksist veya liberal liderlerini övenlere” iki hafta hücre hapsi ile yirmi beş sopa gibi hafif cezalar veriliyordu.

Gestapo ile birlikte çalışan bir de Emniyet Polisi, *Sicherheitsdienst*, ya da S.D. vardı. Bunlar da bütün Almanların—daha sonra da işgal edilen yerlerdeki halkın—yüreğine korku salmışlardı. Bu örgüt başlangıçta, 1932 yılında, Himmler tarafından S.S.'in bir haberalma kolu olarak kurulmuştu. Başında, sonradan bütün dünyaca “Kasap Heydrich” diye tanınan Reinhard Heydrich vardı. Örgütün ilk kuruluşu sırasında görevi parti üyelerini gözetlemek ve faaliyetlerini şüpheli görülenleri rapor etmektir. 1934’de bu örgüt gizli polisin haberalma kolunu teşkil etti ve 1938’de yeni bir kanunla bu görevi bütün Almanya’yı kapsadı.

Bir gemi yapımcısının kızına söz verdiği halde kızı almadığı için 1931’de yirmi altı yaşında iken Amiral Raeder tarafından askerlikten atılan eski donanma haberalma subayı Heydrich’in usta yönetimi altında, S.D. kısa bir zamanda bütün ülkeye yayıldı. Örgütte 100.000 kadar ücretli haberci (ha-

fiye) vardı. Bunlar herkesi gözlüyorlar ve Nazi rejimi için tehlikeli saydıkları en ufak bir faaliyeti hemen rapor ediyorlardı. Kimse gizli S.D. mikrofonları tarafından kaydedilmediğine ya da bir S.D. ajanı tarafından işitilmediğine emin olmadıkça “Naziliğe karşı” sayılabilecek bir sözü — eğer aptal değilse — söyleyemez ve böyle bir şeye teşebbüs edemezdi. Öğlunuz, babanız, karınız, kuzeniniz, en iyi arkadaş saydıklarınızdan biri, patronunuz ya da sekreteriniz Heydrich örgütünün bir habercisi olabilirdi; hiç bir zaman bilemezsiniz ve her zaman gözünüzü açmak zorundaydınız.

S.D.’deki devamlı memurların sayısı savaştan önce belki de üç bini geçmiyordu. Bu memurların çoğu, kendilerine uygun bir iş bulamamış, ya da normal bir toplumda tutunamamış üniversite mezunu genç aydınlardı. Bu bakımdan bu profesyonel casuslar arasında her zaman için garip bir bilgiçlik hevesi vardı. Kendi mesleklerinden başka Töton arkeolojisi, aşağı ırkların kafatasları ve hâkim ırkın veraset kanunlarıyla da ilgilenirlerdi. Yabancı bir gözlemci bu kendini beğenmiş adamlarla bir türlü ilişki kuramazdı; ama küstah, soğuk ve merhametsiz bir adam olan Heydrich’i Berlin’deki gece kulüplerinin birinde, etrafında kendi adamlarından bir takım sarışın gençlerle görmek mümkündü. Görevleri gereği bu adamlar elbetteki ortaya çıkmazlardı; ayrıca Roehm ile arkadaşlarını ele vermelerinden ötürü, “Roehm’ün intikamını” almaya yemin etmiş ve onun adını vücutlarına dövdürmüş gizli bir çete tarafından içlerinden bazıları öldürülmüş olduğu için bu adamlar, hiç olmazsa 1934 ile 1935 yıllarında, kendilerini hiç belli etmemeye çalışıyorlardı.

S.D.’nin — ikinci derecede olmakla beraber — ilginç görevlerinden biri de Hitler’in yaptığı plebisitlerde kimlerin “Hayır” dediğini tesbit etmektir. Nuremberg belgeleri arasında 10 Nisan 1938 yılında yapılan plebisit dolayısıyla Kocbem’deki S.D.’nin verdiği gizli bir rapor var:

«Kappel'de «Hayır» oyu kullanan ya da geçersiz oy verenlerin listesi ekli olarak sunulmuştur. Kontrol şu şekilde yapılmıştır: Seçim komitesinin bazı üyeleri oy pusulalarına numara koydular. Oy verme sırasında bir seçmenler listesi hazırlandı. Oy pusulaları da konulan numaralara göre sırayla verildi, böylece sonradan... kimlerin «Hayır» dediğini ya da geçersiz oy verdiğini tesbit etmek mümkün olabildi. Numaralar oy pusulalarının arkasına gizli mürekkeple yazılmıştı.

Bölge Protestan papazı Alferd Wolfers'in atmış olduğu oy pusulası da ekli olarak sunulmuştur.» (22)

1936 yılının 16 Haziranında Alman tarihinde ilk olarak bütün Almanya'yı kapsayan birleşik bir polis örgütü kuruldu —eskiden her devletin ayrı ayrı örgütlenmiş polisi vardı— ve Himmler Alman Polisinin başına getirildi. Bu tedbir, polisi, 1934'de Roehm "isyanının" bastırılmasından sonra gücünü gittikçe artıran S.S.'lerin eline vermek demektir. S.S.'ler böylece partinin yalnız yüksek muhafızı, yalnız tek silâhlı kolu, yeni Almanya'nın gelecekteki liderlerini yetiştiren seçkin bir sınıf olmakla kalmadı, aynı zamanda polis gücünü de eline almış oldu. Nazi İmparatorluğu da bütünü totaliter devletler gibi eninde sonunda bir polis devleti olmuştur.

NAZİLER ZAMANINDA HÜKÜMET

Weimar Cumhuriyeti yokedilmişti ama, Hitler hiç bir zaman Weimar Anayasasını ortadan kaldırmamıştı. Ne gariptir ki, Hitler, egemenliğinin "meşruiyetini" o hiç sevmediği Anayasaya dayamıştı. Bundan ötürü, çıkarılan binlerce kanun Hindenburg'un, Anayasanın 48'inci maddesine dayanarak imzalamış olduğu 28 Şubat 1933 tarihli, Halk ve Devleti Koruma Kanununa dayanıyordu. Başka yoldan çıkarılmış kanun yoktu. *Reichstag* yangınının ertesi günü, Hitler'in büyük bir komünist ihtilâli tehlikesini öne sürmesiyle yaşlı Cumhurbaşkanı kandırılarak kanunun imzalatıldığı hatırlanacaktır. İnsan haklarını bir süre için ortadan kaldıran bu kanun bütün Nazi

iktidarınca yürürlükte kaldı; Führrer'in egemenliğini bir çeşit devamlı sıkıyönetim kanununa dayanarak sürdürmesine yaradı.

Reichstag'ın 24 Mart, 1933 tarihinde kabul etmiş olduğu yasama görevlerini Nazi hükümetine devreden Yetki Kanunu da, Hitler yönetiminin "Anayasaya uygunluğunu" sağlayan ikinci bir dayanaktı. Kukla Parlâmento bu kanunu her dört yılda bir dört yıl daha uzattığı için diktatör bu demokratik kurumu kaldırmaya lüzum görmüyor, onun yalnızca demokrasiyle ilgisini kesmekle yetiniyordu. *Reichstag*, savaşa kadar ancak beş on kere toplandı, ve yalnızca dört kanun "kabul" etti (*). Oturumlarda hiç tartışma olmazdı, oylama yapılmazdı ve Hitler'den başka kimse konuşmazdı.

1933 yılının ilk birkaç ayından sonra kabinede ciddi tartışmalar kesildi; Hindenburg'un 1934 Ağustosunda ölümünden sonra kabine toplantıları daha da seyrekleşti ve 1938 Şubatından sonra kabine bir daha toplanmadı. Bununla birlikte ayrı ayrı kabine üyelerinin kararname çıkarmak hususunda büyük yetkileri vardı. Führrer'in onayıyla çıkarılan bu karar-nameler otomatik olarak kanunlaşır-
dı. Belki de Başbakan Chamberlain'i etkilemek üzere, büyük bir gürültüyle kurulan Gizli Kabine Konseyi (*Geheimer Kabinettsrat*) yalnızca kâğıtta kaldı. Rejimin ilk zamanlarında savaş plânlaması için Hitler'in başkanlığında kurulmuş olan Alman Savunma Kurulu (*Reichsverteidigungsrat*) resmen yalnız iki kere toplandı. Bununla birlikte komitelerinden bazıları harıl harıl çalışıyordu.

Bakanlar Kurulunun görevlerinden birçoğu özel bürolara verilmişti. Bunların bazıları şunlardı: Führrer Yardımcılığı Bürosu (bu büroda önceleri Hess vardı, sonradan yerini Martin Bormann aldı); Savaş Ekonomisi (Schacht) ve Yönetim

(*) 30 Ocak, 1934 tarihli Kalkınma Kanunu ile Yahudilere karşı 15 Eylül, 1935'de çıkarılan üç Nuremberg Kanunu.

(Frick) Olağanüstü Yetkilileri Bürosu; Dört Yıllık Plân Delegeesi Bürosu (Goering). Bundan başka, "yüksek hükümet büroları", "millî yönetim büroları" gibi Cumhuriyet zamanından kalma bürolar da vardı. Kısacası, Führer'in doğrudan doğruya yönetiminde 42 yürütme bürosu bulunuyordu.

Yukarıda gördüğünüz gibi Nazi rejiminin ilk yılında ülke birleştirildiği ve birer vilâyet haline getirilen devletlerin başına Hitler tarafından valiler tâyin edildiği zaman, ayrı ayrı devletlerin diet meclisleri ile hükümetleri de ortadan kaldırılmış oldu. Mahallî yönetimler Almanların demokrasiye yöneldikleri tek alandı. Bu mahallî yönetimler de ortadan kaldırılmıştı. 1933 ile 1935 yılları arasında çıkarılan bir sürü kanun mahallî belediyelerin bağımsızlıklarını yoketmiş ve onları Almanya İç İşleri Bakanının doğrudan doğruya denetimi altına sokmuştu. Nüfusu 100,000'i aşkın şehirlerin belediye başkanları İç İşleri Bakanı tarafından tâyin ediliyor ve Bakanlık bu şehirlerin yönetimini önderlik ilkesine göre yeniden örgütlüyordu. 100,000'in altında nüfusu olan şehirlerin belediye başkanları valilerce tâyin ediliyordu. Berlin, Hamburg ve (1938'de Avusturya işgal edildikten sonra) Viyana belediye başkanlarını seçme hakkı Hitler'indi.

Hitler kendi diktatörlük yetkilerini Başbakanlığa bağlı üç bürodan yürütüyordu: Cumhurbaşkanlığı Bürosu (bu ad 1934'den sonra kaldırıldı), Başbakanlık Bürosu (bu ad da 1938'de kaldırıldı) ve Parti Bürosu ile Führer'in Özel Bürosu. Son büro Hitler'in özel işlerine bakar ve özel görevler yapardı.

Hitler hükümetin hergünkü ayrıntılı işleriyle başa çıkmadığı için Hindenburg'un ölümünden sonra işlerinin büyük bir kısmını yardımcılara bıraktı. Goering, Goebbels, Himmler, Leg ve Schirach gibi eski parti arkadaşları kendi imparatorluklarını — daha doğrusu, kendi dümenlerini — kurdular. Schacht başlangıçta, artan hükümet giderini karşılamak üzere istediği hokkabazlığı yapıyordu. İktidarın ya da yağmanın

bölüşülmesinde bu adamlar arasında herhangi bir çatışma çıktığı zaman Hitler hemen müdahale ederdi. Hitler'in bu kavgalara pek aldırdığı yoktu. Aslında kavgaları kendisi kışkırtıyordu, çünkü bu kavgalar ona bir de yüksek hakem mevkii kazandırıyor, çevresindekilerin kendisine karşı birleşmelerini önliyordu. Hele üç adamın dış politikada birbirleriyle yarışmasından çok memnundu: Bunlardan biri Dış İşleri Bakanı Neurath, ötekişi partinin Dış İşleri Dairesi Başkanı Rosenberg, biri de dış politika ile de uğraşan özel "Ribbentrop Bürosu" başkanı Ribbentrop'un kendisiydi. Bu üç adam birbirlerini hiç çekemezlerdi. Hitler dış işlerinde kendi dediğini yaptırmak için donuk kafalı Ribbentrop'u Dış İşleri Bakanı yapıncaya kadar bu bürolar arasındaki yarışmayı sürdürdü.

Nazilerin kurduğu hükümet mekanizması, en aşağıdan en yukarıya kadar geniş ve yaygın bir bürokrasi ile "önderlik" denen ilkeye göre yönetilen, Almanlar için pek de verimli olmayan, rüşvetçi parti kodamanlarının karıştırıcı müdahaleleriyle büsbütün artan ve sık sık da S.S. ve Gestapo terörüyle bastırılan bitmez tükenmez çetin çatışmalarla arap saçına dönmüş bir hükümetti.

Bu kaynayan kazanın başında, Stalin hariç dünyanın en kudretli diktatörü olan, bir zamanların serseri Avusturyalısi bulunuyordu. Dr. Hans Frank'ın 1936 ilkbaharında yapılan bir avukatlar kongresinde söylediği gibiydi gerçekten. «Bugün Almanya'da bir tek otorite vardır, o da Führer'in otoritesi.» (23)

Hitler eline geçirdiği bu kudretle çarçabuk kendine muhalefet edenleri yok etti; devleti tek bir vücut hâline getirdi ve Nazileştirdi; ülkedeki kurumları ve kültürü disiplin altına aldı; kişisel özgürlüğü kaldırdı; işsizliği yok etti ve sanayi ile ticareti yeniden işler hâle getirdi. Bütün bunlar, üç dört yıllık bir yönetim süresi içinde pek küçümsenecek başarılar de-

gildi. Şimdi artık hayatının en önemli hayallerinden birini gerçekleştirmenin zamanı gelmişti. Aslında bu işe başlamıştı bile: Almanya'nın dış politikasına savaş ve istilâya göre bir şekil verip bu amacını gerçekleştirecek güçlü askeri mekanizmayı yaratacaktı.

Büyük ve kudretli bir ulusun başına geçen bu eşi görülmemiş adamın, amaçlarını nasıl gerçekleştirdiğini, modern çağ tarihinin en bol belgeli bir hikâyesi olarak anlatmaya çalışalım.

ÜÇÜNCÜ KİTAP
SAVAŞA GİDEN YOL

IX

İLK ADIMLAR : 1934 - 37

Durmadan barıştan söz etmek; gizliden gizliye savaşa hazırlanmak; Versailles devletlerinin Almanya'ya karşı koruyucu bir savaşa girişmelerini önlemek için dış politikada gereğince dikkatli olmak ve yeniden silâhlanmaya gizlice devam etmek... İşte Hitler'in ilk iki yıl içinde izlediği taktik...

25 Haziran, 1934 günü Avusturya Başbakanı Dollfuss Viyana'da Naziler tarafından öldürüldüğü zaman, Hitler bir ara fena halde şaşırır gibi oldu. Avusturyalı asker üniformaları giymiş, *S.S. Standarte* 89'a mensup 154 kişi öğle üzeri Başbakanlık binasına girerek Dollfuss'u, yarım metre yakınından ve boğazından tabancayla öldürmüşlerdi. Bir iki sokak ilerde de Naziler radyo istasyonunu ele geçirmişler, Dollfuss'un istifa ettiği haberini yayıyorlardı. Hitler, bu haberi aldığı zaman Bayreuth'da her yıl yapılmakta olan Wagner Festivalinde *Das Rheingold* operasını dinliyordu. Çok heyecanlıydı. Hitler'in bulunduğu locanın yanında oturan büyük bestekârın torunu Ba-

yan Friedelind Wagner, Hitler'in bu sıradaki şaşkınlığına tanıktır. Bayanın sonradan anlattığına göre, Hitler'in Schaub ve Brueckner adındaki iki yaveri, loca antresindeki telefonla Viyana'dan gelen bu haberi öğrenmiş ve gidip Hitler'in kulağına fısıldamışlardı.

«Oyun bittiğinde Hitler çok sinirliydi, Korkunç haberi bize anlattığı sırada büsbütün sinirlendi... Yüzündeki neşeli ifadeyi bozmamaya çalışarak, her zaman olduğu gibi lokantada akşam yemeği ısmarladı.

«Bir saat içinde hemen gitmeli ve kendimi göstermeliyim» dedi, 'yoksa halk benim bu işle bir ilgim olduğunu sanır.'» (1)

Pek de haksız çıkmazdı. Hatırlanacağı gibi, Hitler, *Kavgam*'ın birinci paragrafında, Avusturya ile Almanya'nın birleşmesi, «Bütün bayatımız boyunca her vasıtaya başvurarak gerçekleştirmeye çalışacağımız bir görev olmalıdır,» demişti. Başbakan olur olmaz, *Reichstag* milletvekillerinden Theodor Habicht'i Avusturya Nazi Partisine müfettiş tayin etmiş, az sonra da, kendi kendini sürgün eden Avusturya Partisi lideri Alfred Frauenfeld'i Münih'te görevlendirmişti. Alfred Frauenfeld, buradan radyo ile Viyana'daki arkadaşlarını Dollfuss'u öldürmeye kışkırtıyordu. Avusturya Nazileri, Almanya'dan gelen silâh ve bombalarla, 1934 Haziran öncesine kadar deniz yollarını, istasyonları ve hükûmet binalarını bombalamışlar, Dollfuss'un dinci-faşist rejimini destekleyenleri öldürmüşlerdi. Hitler, en son olarak, binlerce kişilik bir Avusturya Lejyonu kurulmasını onaylamıştı. Lejyon'un karargâhı Bavyera'da Avusturya sınırı yakınındaydı. Fırsat çıktığı anda sınırı geçerek Avusturya'yı işgale hazırды.

Dollfuss aldığı yaralardan akşamüstü saat 6'da öldü; ama Nazi darbesi, daha çok Başbakanlığa giren komplocuların ace-milikleri yüzünden, başarıya ulaşamadı. Dr. Kurt von Schuschnigg'in yönettiği hükûmet kuvvetleri hemen yönetimi ellerine aldılar ve, Alman elçisinin müdahalesi üzerine âsilerin Almanya'ya kadar emniyet içerisinde götürölüp teslim edileceğine

söz verildiği halde, komplocular tutuklandılar. Sonradan on üçü asıldı. Daha bir ay önce Venedik buluşmasında Hitler'den Avusturya'da serbest bırakılacağı vaadini alan Mussolini'nin bu olay üzerine Brenner Geçidine hemen dört tümen yığması da Berlin'i tedirgin etti.

Hitler durumunu derhal değiştirdi. Dollfuss hükümetinin düşmesinden ötürü memnunluk belirten ve bunun arkasından ister istemez daha büyük Almanya'nın geleceğini açıklayan Alman resmî haberler ajansı D.N.B'nin bildirisi gece yarısı alelacele geri alındı, yerine yenisi hazırlandı. Yeni bildiride bu "zâlimce cinayetten" ötürü teessür ifade ediliyor, bunun yalnız Avusturya'nın bir iç sorunu olduğu bildiriliyordu. Habicht'in işine hemen son verildi, Viyana'daki Alman elçisi geri çağırıldı ve işten uzaklaştırıldı, onun yerine daha bir ay önce Roehm temizliğinde, Dollfuss'un başına gelen olaylardan kendisini güçlüklerle kurtarmış olan Papen, Hitler'in verdiği "normal ve dostça ilişkileri yeniden kurma" emrini yerine getirmek üzere çarçabuk Viyana'ya gönderildi.

Hitler'in ilk sevinçli heyecanı geçmişti. Şimdi korkuyordu. Papen, buhranı nasıl atlatacaklarını Hitler'le konuştukları sırada Hitler'in, «Yeni bir Saray - Bosna olayıyla karşı karşıyayız!» diye bağırdığını anlatır (2). Ama Führer iyi bir ders almıştı. Viyana'daki Nazi darbesi de, 1923'de Münih'te yapılan Birahane Darbesi gibi zamansızdı. Almanya böyle bir teşebbüsü askerî bakımdan destekleyecek kadar güçlü değildi daha. Diplomatik bakımdan da tecrit edilmiş durumdaydı. Faşist İtalya bile Avusturya'nın bağımsızlığı konusunda İngiltere'yle Fransa'ya katılmıştı. Bundan başka, Sovyetler Birliği, Almanya'nın doğuya ilerlemesini önliyecek bir Doğu Lokarno Parktının imzalanması konusunda Batıya katılmak istediğini ilk olarak ortaya atıyordu. O yılın sonbaharında Sovyetler Birliği Milletler Cemiyetine girdi. Büyük devletlerin aralarında bölünme ihtimali, 1934 yılında, eskisinden daha az görünüyordu. Hitler'in bu arada yapabileceği tek şey barıştan

sözetmek, gizli silâhlanmayı sürdürerek fırsat kollamaktı.

Hitler'in dış dünyada barış propagandası yapmak için kullandığı bir araç daha vardı *Reichstag*'dan başka: yabancı basın. Muhabirler, editörler ve yayıncılar boyuna Hitler'le görüşmeye çalışıyorlardı. Hele Ward Price adında tek gözlüklü bir İngiliz vardı ki, Alman diktatörü istediği zaman işini kolaylaştırmaya hazırdı. Londra'da çıkan *Daily Mail*'in muhabiriydi bu zat. 1934 yılında Hitler'le yaptığı bir seri konuşmada — bu konuşmalar savaşa kadar devam etti — Hitler Price'a ve tabii okurlarına da, "savaşın bir daha gelmeyeceğini", Almanya'nın "savaşın yarattığı kötülüklerin acılarını bütün uluslardan daha çok çektiğini", "Almanya'yı ilgilendiren sorunların savaşla çözülemeyeceğini" söyledi (3). Hitler aynı duygulu sözleri o yılın sonbaharında Jean Goy'a da söyledi. Jean Goy, Fransız eski muhariplerinin lideri ve milletvekiliydi. Hitler'in bu sözlerini Paris'te çıkan *Le Martin* gazetesinde bir yazıyla yayımladı. (4)

VERSAILLES ANDLASMASININ BOZULMASI

Bu arada Hitler ordu hizmetlerini kurma ve bu hizmetlere silâh sağlama programına aralıksız devam ediyordu. Orduya kuvvetlerini sayıca üç misline çıkarması emredilmiş — 1 Ekim, 1934'de 100,000'den 300,000'e — ve ertesi yıl 1 Nisanda Füh-rer'in açıkça mehurî askerlik ilân ederek Versailles Andlaş-masının askeri sınırlamalarını ortadan kaldıracığı o yılın Nisan ayında Genel Kurmay Başkanı General Ludwig Beck'e bildirilmişti (5). O zamana kadar büyük bir gizlilik içinde çalışılacaktı. "Genel Kurmay" sözünün basında görülmemesine özellikle dikkat etmesi Goebbels'e söylendi, çünkü Versailles Andlaşması böyle bir örgütün varlığını tanımıyordu. Alman Ordusunun yıllık terfi listeleri 1932'den sonra yayımlanmaya başlandı. Böylelikle gittikçe kabaran bu listelerden ya-

bancı haberalma bürolarının bilgi sızdırmamalarına çalışılıyordu. Alman Savunma Kurulu Daimî Komitesi Başkanı General Keitel, dâbâ 22 Mayıs, 1933'de yardımcılara şu emri vermişti: «Hiç bir belge kaybedilmiyecektir, çünkü düşman propagandası bundan yararlanır. Sözle bildirilen konular ispat edilemez; inkâr edilebilir.» (6)

Donanma da uyarıldı: ağzını sıkı tutacaktı. 1934 Haziranında Raeder, Hitler'le uzun bir konuşma yaptı ve aşağıdaki notu aldı:

«Führer'in emri: 25-26,000 tonluk gemilerin yer değiştirmesinden hiç söz edilmeyecek, yalnızca ıslah edilmiş 10.000 tonlukların sözü edilecek... Führer denizaltı yapımında tam bir gizlilik istiyor.» (7)

Donanma 26,000 tonluk iki savaş kruvazörü inşa etmeye başlamıştı (Versailles Andlaşmasının izin verdiği en yüksek limit 16,000 tondur). Bu kruvazörlere sonradan *Scharnhorst* ve *Geisenau* adı verildi. Versailles Andlaşmasının yasakladığı denizaltılar ise Cumhuriyet döneminde Finlândiya, Hollânda ve ilk dört ay içinde ortaya çıkacak kritik durumda" bunlardan birçoklarının iskeletlerini ve parçalarını Kiel'de biriktirmişti. Raeder, 1934 Kasımında Hitler'i gördüğü zaman, "1935 yılının ilk dört ayı içinde ortaya çıkacak kiritik durumda" bunlardan altısını monte etmek üzere kendisine izin vermesini istedi (o sırada Hitler'in niyetini bildiği anlaşılıyor), ama Führer "durumun ne zaman montaja başlamayı gerektireceğini" kendisine bildireceğini söylemekle yetindi (8).

Bu toplantıda Raeder, aynı zamanda, (donanma personelinin üç misli artması gerektiğinden başka) yeni gemi inşa programı için mevcut paradan fazlasına ihtiyacı olduğuna da değindi, ama Hitler kendisine endişe etmemesini söyledi. «İhtiyaç balinde Dr. Ley'e emreder İş Cephesinden 120 - 150 milyon alır, Donanmanın emrine veririm,» dedi. «Çünkü, eninde sonunda, bu harcama işçilerin yararınadır.» (9). Böylece Al-

man işçilerinin verdiği aidat donanma programının uygulanmasında kullanılacaktı.

Goering'in de ilk iki yıl işi başından aşkındı: Hava Kuvvetlerini kuruyordu. Havacılık Bakanı olarak — görünürde *sivil* havacılığa bakıyordu — yapımcılara yeni savaş uçaklarının modellerini hazırlama emrini verdi. Hava Sporları Birliği maskesi altında hemen pilot yetiştirilmeye başlandı.

O günlerde Ruhr ve Ren sanayi bölgelerini gezen bir insan silân fabrikalarının nasıl büyük bir faaliyet içinde harıl harıl çalıştıklarını hemen anlardı. Özellikle çeyrek yüzyıldan beri Alman toplarını yapan Krupp ile büyük kimya tröstü I. G. Farben gece gündüz durmadan çalışıyordu. Krupp'un 1919'dan sonra silâh yapımına devam etmesi Müttefikler tarafından yasaklanmış olduğu halde, kumpanya yine de boş durmuyordu. Krupp, Alman orduları 1942'de Avrupa'nın büyük bir kısmını işgal ettikleri sırada şöyle övündü: «Tankların silâh ve tarret prensibi daha 1926'da hazırlanmıştı... 1939 - 41'de kullanılan toplara gelince, bunların en önemlileri daha 1933'de tamamlanmış durumdaydı.» Farben fabrikalarının bilginleri Birinci Dünya Savaşının başlangıcında, İngiliz ablukası yüzünden, Şili'den normal yollarla nitrat (küherçile) gelmeyince, havadan sentetik nitrat yaparak Almanya'yı büyük bir felâketten kurtarmışlardı. Şimdi de Hitler bu tröste modern savaşın en gerekli iki maddesini Almanya'da yapma görevini verdi: Bu iki madde benzin ve kauçuktu. İkisi de Almanya'ya dışardan getiriliyordu. Kumpanyanın bilginleri kömürden sentetik benzin çıkarılması sorununu bin dokuz yüz yirmi beş yıllarında çözmüşlerdi. Nazi Hükümeti 1933'den sonra I.G. Farben'e petrol ürününü 1937'de 300,000 tona çıkarmasını sağlayacak kadar sipariş vermeye başladı. O sırada kumpanya kömürden ve Almanya'da çıkan başka maddelerden sentetik kauçuk yapılması sorununu da çözmüş bulunuyordu. *Buna* denilen sun'î kauçuğun geniş çapta üretilmesi için Schkopau'da ilk olarak dört fabrika kuruldu. 1934 yılı başlarında, Alman Savunma

Kurulu Daimî Komitesi, 240,000 kadar fabrikanın savaş siparişlerine göre seferber duruma getirilmesi plânını onayladı. O yılın sonuna doğru silâhlanma bütün aşamalarıyla o kadar genişlemişti ki artık silâhlanmayı Versailles devletlerinin şüpheli ve tedirgin gözlerinden saklamaya imkân kalmamıştı.

Bu devletler, başta İngiltere olmak üzere, bir ordu - bittiyi tanıyalım mı tanımalıyalım mı diye düşünüp duruyorlardı hâlâ. Almanya'nın silâhlanması öyle Hitler'in sandığı gibi gizli kapaklı bir iş değildi. Devletler, Almanya genel bir Avrupa anlaşmasına katılmaya razı olduğu takdirde, Hitler'e eşit silâhlanma hakkını tanıyabileceklerdi. Kurulmak istenen genel Avrupa anlaşmasına bir Doğu Lokarno'su da dahil olacak ve özellikle Rusya, Polonya, Çekoslovakya gibi Doğu ülkeleri de, Lokarno Paktından yararlanan öteki Batı ülkeleri gibi, emniyet içinde bulunacaklardı. Ve elbetteki aynı emniyet garantisi Almanya'ya da verilecekti. Adolf Hitler'in düşüncelerini anlamak bakımından Neville Chamberlain'in öncüsü sayılabilecek olan o zamanki İngiliz Dış İşleri Bakanı Sir John Simon, 1934'de, Almanya'ya fiilen silâhlanma eşitliği teklif etti. Fransızlar bu fikri derhal ve kesinlikle reddettiler.

Ama, silâhlanmada eşitlik bir Doğu Lokarnosu da dahil olmak üzere, genel bir uzlaşma teklifi 1935 Şubatında İngiliz ve Fransız hükümetleri tarafından yeniden ve hep birlikte tekrarlandı. Bir ay önce, 13 Ocakta, Saar yurttaşları kömür bakımından zengin olan küçük bölgelerinin Almanya'ya katılması için ezici bir çoğunlukla oylarını kullanmışlardı — 48,000'e karşı 477,000 oy — Hitler de fırsattan yararlanarak Almanya'nın Fransa'dan başkaca bir toprak talebi olmadığını ilâretmişti. Yâni Almanya Alsace ve Lorraine üzerindeki isteklerinden vazgeçiyordu. İngiliz - Fransız teklifleri Saar'ın barışçı yollarla Almanya'ya geri verilmesi ve Hitler'in söylediği sözlerin yarattığı bu iyimserlik ve iyi niyet havası içinde, 1935 yılı Şubatının başında, Hitler'e resmen sunuldu.

Hitler'in 14 Şubatta verdiği cevap biraz müphemdi. Kend

bakımından, öyle olması da gerekirdi. Almanya'nın açıkça yeniden silâhlanmasına imkân veren bir plânı iyi karşılıyordu. Ama Almanya'nın bir Doğu Lokarnosu imza etmeyi isteyip istemediği konusunda kaçamaklı cevap vermişti. Bu, her zaman sözü geçen ana bir bölgede Almanya'nın elini kolunu bağlamak demektir. Orası Almanya'nın *Lebensraum*'u (hayat alanı) idi. İngiltere bu konuda Polonya, Çekoslovakya ve Romanya ile yapmış olduğu karşılıklı yardım paktlarından ötürü doğu güvenliğiyle daha yakından ilgilenen Fransa'dan ayrı bir durumda olamaz mıydı? Herhalde Hitler bunu düşünmüştü ki, üzerinde titizlikle durarak verdiği cevapta genel görüşmelerden önce iki - yanlı görüşmelere başlanmasının yararlı olacağını belirtmiş, ve ön görüşmelere başlamak üzere İngilizleri Berlin'e çağırmıştı. Sir John Simon hemen teklifi kabul etti ve 6 Martta Berlin'de bir görüşme düzenlendi. Ancak tesbit edilen bu tarihten iki gün önce İngiltere'de bir Beyaz Kitabın yayımlanması Alman Dış İşlerini fena halde kızdırdı. Beyaz Kitap, Berlin'de bulunan yabancı gözlemcilerin dikkatini Almanya'nın gizli silâhlanması üzerine çekiyor, bu silâhlanma hızlandırıldığı takdirde İngiltere'nin de kendi silâhlanmasını biraz arttırmak zorunda kalacağını açıklıyordu. Hitler'in buna çok kızdığı anlaşıldı. Simon Berlin'e hareket etmek üzereyken Neurath ona Führer'in "soğuk aldığını", görüşmelerin ertelendiğini bildirdi.

Hitler'in soğuk alıp almadığı belli değildi, ama bir sinir krizine tutulduğu kesindi. Eğer daha da azıtırса, Simon ile Eden'i yanına yaklaştırmamak daha doğru olacaktı. Hitler Versailles "Dikta" sına öldürücü bir darbe indirmek için gerekli fırsatı eline geçirdiğini sanıyordu. Fransız hükümeti Birinci Dünya Savaşında doğan çocukların azlığı dolayısıyla askerlik hizmetini on sekiz aydan iki yıla çıkarmıştı. Hitler Müttefiklerin durumunu anlamak üzere 10 Martta bir balon uçurdu: Her zaman el altında bulunan Ward Price çağrıldı ve kendisine Goering'le bir konuşma yaptırıldı. Goering Ward Price'a bu-

tüm dñnyanın bildiği bir gerçeği resmen açıkladı: Almanya'nın bir askeri hava kuvveti vardı. Hitler, Versailles Andlaşması'nın bu tek yanlı ibfali karşısında Londra'nın ne gibi bir tepki göstereceğini büyük bir güvenle bekledi. Beklediği çıktı: Sir John Simon Avam kamarasında Berlin'e gitmeyi hâlâ umduğunu söyledi.

BİR CUMARTESİ SÜPRİZİ

16 Mart Cumartesi günü — Hitler, süprizlerinin çoğunu Cumartesi günleri yapardı — Başbakan Hitler, genel askerlik hizmetini yeniden kuran ve on iki kolorduyla otuz altı tümenlik bir barış ordusunun örgütlenmesini öngören bir kanun çıkardı. Aşağı yukarı yarım milyon insan silâh altına alınacaktı. Bu çıkış Versailles Andlaşmasının askeri bakımdan koyduğu sınırların ortadan kaldırılması demekti, eğer İngiltere'yle Fransa harekete geçmezlerse... Hitler'in düşündüğu gibi, İngiltereyle Fransa bu hareketi protesto ettiler, ama hiç bir harekete geçmediler. Bundan başka İngiltere, Hitler'in, Dış İşleri Bakanlığıyla hâlâ görüşmek isteyip istemediğini de hemen sordu. Diktatör bu soruya lütfen, "Evet", cevabını verdi.

17 Mart Pazar günü Almanya için bir bayram ve sevinç günü oldu: Alman yenilgisinin ve utancının sembolü olan Versailles'in zincirleri koparılıp atılmıştı. Herhangibir Alman, Hitler'i ve Hitler'in eşkiya yönetimini sevmese bile, hiç bir Cumhuriyet hükümetinin cesaret edemediği bir işi Führer'in başardığını kabul etmek zorundaydı. Almanların çoğu ulus namusunun kurtarıldığına inanıyordu. O pazar aynı zamanda Kahramanları Anma günü (*Heldengedenktag*) idi. Öğle üzeri Devlet Operasında yapılan törene gittim, orada Almanya'nın 1914'denberi görmediği bir sahneye tanık oldum. Tekmil parter silme asker üniformalarıyla doluydu. Eski İmparatorluk Ordusunun soluk gri üniformaları ve sivri uçlu miğferleriyle yeni Ordunun yeni üniformaları birbirine karışmıştı; bu arada

Luftwaffe (Hava Kuvvetleri) nin pek az kimsenin gördüğü gökmavisi üniformaları dikkati çekiyordu. Hitler'in yanında, Kayzer Ordusunun yaşayan son Feld - Mareşali von Mackensen oturuyordu: üzerinde kurukafa sembolü Hüsar üniforması vardı. Sahnede, ulusun savaş bayraklarını birer mermer heykel gibi dimdik tutan genç subayların üzerine kuvvetli ışıklar vurulmuştu. Subayların arkasındaki büyük perdenin üzerinde kocaman bir Demir Haç asılıydı. Görünüşte bu tören Almanya'nın savaşta ölen askerlerini anmak üzere düzenlenmişti. Ama sonradan Versailles Andlaşmasının ölümü ve Alman Ordusunun yeniden doğuşu şerefine düzenlenmiş sevinçli bir tören hâlini aldı.

Generallerin çok sevinçli oldukları yüzlerinden okunuyordu. Herkes gibi onlar da şaşırmışlardı, çünkü son birkaç gününü Berchtesgaden'deki dağ evinde geçiren Hitler düşüncelerini onlara açmak zahmetine katlanmamıştı. General von Manstein'in sonradan Nuremberg'de verdiği ifadeye göre, hem kendisi ve hem de Berlin'deki *Wehrkreis III* (Üçüncü Askeri Bölge) Komutanı General von Witzleben, Hitler'in kararını 16 Mart sabahı radyodan öğrenmişlerdi. Genel Kurmay daha küçük bir orduyla işe başlamayı tercih ediyordu.

«(Manstein'in verdiği ifadeye göre) Eğer Genel Kurmaya sorulmuş olsaydı yirmi bir tümen teklif ederdi... Otuz altı tümen kararını Hitler kendisi verdi.» (10)

Bundan sonra birçok devletler Hitler'e hirtakım boş uyarılarda bulundular: İngiliz, Fransız ve İtalyanlar, 11 Nisan'da Stresa'da toplandılar; Almanya'nın yaptığı hareketi suçladılar ve Avusturya'nın bağımsızlığını, Lokarno Paktını desteklediklerini bir daha belirttiler. Cenevre'deki Milletler Cemiyeti Konseyi, Hitler'in girdiği bu acele hareket karşısında memnuniyetsizliğini belirtti ve Hitler'in bu gibi hareketlere bir daha girişmesi halinde uygulanacak tedbirleri tavsiye ede-

cek bir komisyon kurdu. Almanya'nın bir Doğu Lokarnosuna hiç bir zaman katılmayacağını anlayan Fransa hemen Rusya ile bir karşılıklı yardım paktı imzaladı. Moskova da Çekoslovakya ile aynı biçimde bir anlaşma yaptı.

Devletlerin Almanya karşısında bu şekilde birbirlerine yaklaşmaları oldukça kötü bir etki bıraktı ve Alman Dış İşleri Bakanlığındakileri bir hayli şaşırttı, ama Hitler'i şaşırtmadı. Eninde sonunda kozunu oynamış ve kazanmıştı. Elbetteki bununla da kalmıyacaktı. Yeniden barış üzerinde durmanın ve devletlerin Almanya karşısında kurmaya çalıştıkları yeni birliğin bozulup bozulmayacağını anlamamanın tam zamanı olduğuna karar verdi.

21 Mayıs akşamüstü (*) *Reichstag*'da yeni bir "barış" söylevi daha verdi. Bu söylev Hitler'in *Reichstag*'da vermiş olduğu ve yazarın çoğunu dinlediği söylevlerin belki de en güzeli, en akılcısı ve en şaşırtıcısıydı. Hitler çok rahattı. Üzerinde yalnız kendine güvenen bir hal değil, aynı zamanda — kendisini dinleyenlerin hayret ettikleri — bir hoşgörülük ve uzlaşma hali de vardı. Versailles'ın askerî maddelerini yırttığı için kendisini suçlayan uluslara kızmıyor ya da meydan oku-

(*) O gün daha önce Hitler gizli bir Almanya Savunma Kanunu çıkar-
mış yukarıda gördüğümüz gibi Dr. Schacht'ı savaş ekonomisinin başına
getirmiş ve silâhlı kuvvetleri yeniden örgütlemeye başlamıştı. Weimar
günlerinin *Reichswehr*'i *Wehrmacht* olmuştu. Hitler de, Führer ve Başba-
kan olarak Silâhlı Kuvvetleri (*Wehrmacht*'in) Yüksek Komutanlığına ge-
tirilmiş, Savunma Bakanı Blomberg Savaş Bakanı adını almış ve ayrıca
Silâhlı Kuvvetler Başkomutanı olmuştu. Blomberg bu mevkie getirilen ilk
generaldi. Her üç dalrenin de ayrı ayrı başkomutanı ve kendi genel kur-
mayı vardı. Orduda *Truppenamt* maske adı kaldırılmış, örgüte asıl adı
konulmuş ve başına da General Beck getirilmişti. General Beck artık res-
men Genel Kurmay Başkanıydı. Ama bu adı alması Kayzer zamanındaki
Genel Kurmay Başkanının görevini yapması demek değildi. Kayzer zama-
nında Genel Kurmay Başkanı fiilen Alman Ordusunun Başkomutanı de-
mektii.

ıymıyordu. Tersine, istediği geyin barış ve adaletle dayanan bir anlayış olduğunu belirtmeye çalışıyordu. Savaş fikrini olduğu gibi reddediyordu; savaş anlamsızdı, yararsızdı, aynı zamanda korkunçtu.

«Son üç yüz yıldanberi Avrupa kıtasında akıtılan kanla olayların millî sonuçları arasında hiç bir orantı yoktur. Sonunda Fransa da Fransa kalmış, Amanya da Amanya, Polonya, da Polonya ve İtalya da İtalya, Handedan bencilliklerinin, siyasi ihtiras ve vatanseverce körlüklerin, kan selleri akıtarak ede ettikleri sanki derin siyasi değişimler, millî duygu bakımından, uluslara şöylece bir değip geçmekten ileri gidememiştir. Temel karakterlerinin özünü değiştirememiştir. Eğer bu devletler fedakârlıklarının bir parçasını daha akıllıca amaçlara uygulamış olsalardı, elbette ki daha büyük ve daha kalıcı olurlardı.»

Hitler, Almanya'nın başka halkları elde etmeyi aklından bile geçirmedigini söylüyordu.

«Bizim ırk kuramımız, başka ulusları ele geçirmek ve onlara hükmetmek için yapılacak herhangi bir savaşı, galip geleni er geç değiştiren ve güçsüzleştiren, sonunda onu yenilgiye uğratan bir iş sayar... Avrupa'da işgal edilmemiş bir yer olmadığına göre, her zafer... olsa olsa bir ülkenin nüfusunu sayıca arttırabilir. Ama uluslar tuma çok önem veriyorlarsa bu amaçlarına acı çekirmeden, daha basit ve daha doğal yollardan varabilirler. Yâni sağlam bir sosyal politika izlemekle, bir ulusta çocuk yapma isteğini arttırmakla...

Hayır! Nasyonal Sosyalist Almanya barış istiyor, çünkü temel inançları bunu emrediyor. Ve hiç bir savaşın Avrupa'daki acı durumu kökten değiştiremeyeceği temel gerçeğini anladığı için de barışı istemektedir... Her savaşın başlıca etkisi gençliğin mahvolması olmuştur...

Almanya'nın barışa ihtiyacı var ve Almanya barış istiyor!»

Bu nokta üzerinde özellikle duruyordu. Sonunda barışı sürdürmek için gerekli saydığı on üç somut teklif ileri sürdü. Bunlar o kadar güzel tekliflerdi ki, yalnız Almanya'da değil, bütün Avrupa'da derin ve elverişli tepkiler yarattı. Tekliflerini ne önce bir hatırlatma ile girdi:

«Almanya Saar plebisitinden sonra kararlaştırılan Fransa sınırlarını

tanınmış ve bu sınırları garanti etmiştir... Bu bakımdan, uğrunda iki savaş yaptığımız Alsace . Lorraine üzerindeki isteklerimizden, son olarak, vaz geçiyoruz... Almanya, geçmişi hiç hesaba katmadan, Polonya ile bir saldırı-mazlık paktı imzalamıştır... Kayıtsız ve şartsız olarak bu pakta bağlı ka-lacağız... Polonya'yı millî bilincine varmış büyük bir halkın anayurdu ola-rak tanıyoruz.»

Avusturya'ya gelince:

«Almanya, Avusturyanın ne iç işlerine karışmak, ne Avusturyayı il-hak etmek, ne de bir Anschluss yapmak niyetindedir.»

Hitler'in ortaya attığı on üç teklif çok açıktı. Milletler Ce-miyeti Versailles Andlaşmasından vazgeçmedikçe Almanya Cenevre'ye dönmiyecekti. Bu yapıldıktan ve bütün ulusların eşitliği tanındıktan sonra Almanya Cemiyete yeniden katıla-caktı. Bununla birlikte Almanya, Versailles Andlaşmasının as-kerî olmayan maddelerine “kayıtsız şartsız saygı” gösterecek-ti. «Toprak konularındaki maddelerine de uyacaktır. Özellikle, Lokarno Andlaşmasından doğan bütün ödevleri tanıyacak ve yerine getirecektir.» Hitler, aynı zamanda, Almanya'nın Ren'in askerî olmayan bölge halinde kalmasına da katılana-caktı. Buna söz veriyordu. Almanya, “istenildiği anda” ortak bir güvenlik sistemine katılmaya hazır olmakla beraber, iki -yanlı anlaşmaları tercih ediyor, komşularıyla saldırmazlık paktları imzalamaya hazır bulunuyordu. Almanya, İngilizler-le Fransızların Lokarno Paktını genişletme hususundaki tek-liflerini de kabul etmeye hazırdı.

Silâhsızlanmaya gelince. Her türlü sınırlamaya razıydı:

«Alman hükümeti, herhangi bir sınırlamayı, özellikle sadırına yarı-yan ağır top ve tank gibi ağır silâhların kaldırılmasını kabul etmeye ha-zırdır... Almanya, top, zırhlı, kruvazör ve mayın gemilerinin herhangi bir çapta sınırlandırılmasını kabul etmeye hazır bulunduğunu ilân eder. Aynı şekilde, Alman hükümeti denizaltı tonajlarının sınırlandırılmasını, ya da büsbütün ortadan kaldırılmasını kabule hazırdır...»

Hitler böylece ortaya İngiltere için özel bir yem atmış

oluyordu. Niyeti yeni Alman Donanmasını İngiliz deniz kuvvetlerinin yüzde 35'i olarak tanıtmaktı. Böylece, diyordu, Alman Donanması Fransızlarınkinden her zaman yüzde 15 daha aşağı olacaktır. Bu tekliflerin Alman isteklerinin başlangıcı olduğu konusunda dış ülkelerde yapılan itirazlara da Hitler şu cevabı verdi: «Bu istekler Almanya için sondur ve değişmez.»

Hitler söylevinin sonuna geldiği sırada saat gecenin onunu geçiyordu:

«Avrupa'da kim savaş meş'alesini yakarsa, sonunda anarşiden başka bir şey beklemesin. Biz ise, çağımızda Batının yıkılacağına değil, yeniden doğacağına kesinlikle inanıyoruz. Almanya'nın bu büyük göreve sağlam bir yardımda bulunabileceği bizim umudumuz ve sarsılmaz inancımızdır.» (11)

Çok tatlı barış, mantık ve uzlaşma sözleriydi bunlar ve barışın mantıklı bir temele, ama hiç olmazsa bir temele, oturularak sürdürülmesini isteyen Avrupa demokrasilerinin halk ve hükümetlerine güzelce yutturuldu. İngiltere'nin en etkili gazetesi *The Times* bu sözleri nerdeyse delice bir sevinçle karşıladı.

«...Söylev mantıklı, dosdoğru ve açıktır. Bu söylevi tarafsız gözle okuyan bir kimse Herr Hitlerin ortaya attığı tekliflerin Almanya ile tam bir anlaşmaya varmak için çok güzel bir temel olacağından şüphe edemez. Bu sefer anlaşma on altı yıl önce barışın yere serdiği Almanya ile değil, özgür, eşit ve kuvvetli bir Almanya ile yapılmış olacaktır...

Söylevin, her yerde, ne demek istediği açıkça belli, içten ve iyi düşünülmüş sözler sayılması umulur.» (12)

İngiliz gazeteciliğinin en çok övüldüğü bu gazete, İngilizlerin Hitler'e karşı izledikleri meş'um yatıştırma politikasında, tıpkı Chamberlain hükümeti gibi, şüpheli bir rol oynamıştır. Oysa, bu kitabın yazarına göre, Almanya'da olup bitenleri hükümetten daha iyi bilecek durumdaydı; çünkü gazetenin Berlin muhabiri, Norman Ebbutt, 16 Ağustos 1937'de Almanya'dan kovuluncaya kadar, Hitler'in yaptığı bütün işleri ve onun amaçlarını durmadan gazeteye bildiriyordu. Muhabirin verdiği

bilgiler herhangi yabancı bir gazetecinin ya da, İngiliz diplomatları da dahil olmak üzere, herhangi bir diplomatın verdiği bilgilerden daha ilginçti. O günlerde Berlin'den gazetesine yazdığı yazıların çoğu yayımlanmıyordu (*). Bu yüzden bu kitabın yazarına kendisi çok yakınmıştır. Ama, sonradan da doğrulandığı gibi, *The Times* yazarları onun gönderdiği bütün yazıları okudukları için Nazi Almanyasında olup bitenlerin iç yüzünü, Hitler'in yaptığı vaatlerin boşluğunu ne de olsa biliyorlardı.

İngiliz hükümeti de, *The Times* gibi, Hitler'in yaptığı teklifleri "içten" ve "iyi düşünülmüş" olarak kabul etmeye hazırdı. Hele Alman Donanmasını İngiltere Donanmasından yüzde 35 aşağıda tutmaya razı olmasından çok memnundu.

İngiliz Dış İşleri Bakanıyla Eden önce ertelenmiş olan ziyaretlerini Martin sonunda yaptıkları zaman, Hitler Sir John Simon'a, büyük bir kurnazlıkla, iki devlet arasında bir deniz anlaşması yapılabileceğini ve bu anlaşmanın İngiliz egemenliğini teminat altına alacağını söylemişti. Şimdi de, 21 Mayıs'ta, berkesin önünde somut bir teklif yapıyor (Alman Donanmasının tonaj olarak İngiliz Donanmasından yüzde 35 aşağı olması) ve söylevinde İngiltere için çok dostça kelimeler kullanıyordu. «Almanya'nın» diyordu, «yeni bir deniz rekabetine girmeye niyeti olmadığı gibi, böyle bir rekabete girişme zorunluğu da yoktur, ve ayrıca bunun için gerekli araçlara da sahip değildir.» Hitler burada, Amiral Tirpiz'in, İkinci Wilhelm'in teşvikiyle, İngiltere'ye rakip bir donanma kurmaya çalıştığı 1914'den önceki günleri telmih ediyordu. Tabii İngiltere bu-

(*) *The Times* gazetesinin editörü Geoffrey Dawson, Berlin'de Ebbutt'dan önce muhabirlik yapan ve o sıralarda gazetenin Cenevre muhabiri olan H.G. Daniels'e yazdığı 23 Mayıs, 1937 tarihli mektupta şunları söylüyor: «(Almanların) şüphelerini uyandıracak her yazının gazetede çıkmaması için gece gündüz elimden geleni yapıyorum. Son aylar içinde kötü bir yorum sayılabilecek bir yazının çıkmadığını sanıyorum.» (John Evelyn Wrench, *Geoffrey Dawson and Our Times*.)

nu anlamıştı. Hitler bu konuda daha da devam ederek şunları söylemişti: «Alman hükümeti İngiliz İmparatorluğunun denizden korunması gerektiğini ve bunun İngiltere için bayatı önem taşıdığını bilmektedir... Alman hükümeti, İngiliz halkı ve devletiyle, iki ulus arasındaki tek çatışma noktasının bir daha ortaya çıkmasına imkân vermiyecek bir ilişki kurmak ve bu ilişkiyi sürdürmek istemektedir.» Hitler *Kavgam*'da da buna benzer duygular göstermiş, Kayzer'in yaptığı en büyük hatalardan birinin İngiltere'yle düşman olmak ve İngiltere'ye rakip bir donanma kurmak saçmalığına girişmek olduğunu belirtmişti.

İngiliz hükümeti inanılmayacak bir saflıkla ve sür'atle Hitler'in ağına düştü. Bu sırada Hitler'in dış postacılığını yapmaya başlayan Ribbentrop, Haziranda donanma konusunda görüşmelere başlamak üzere Londra'ya çağrıldı. Ribbentrop, Hitler'in ileri sürdüğü tekliflerin görüşme konusu olamayacağını enayice ve kaba bir şekilde İngilizlere anlattı; bu teklifler ya kabul, ya da reddedilecekti. İngilizler kabul ettiler. Aynı şekilde birer deniz devleti olan, Alman silâhsızlanması ve Almanların Versailles Andlaşmasının askerî maddelerini ihlâl etmesiyle aynı şekilde ilgili bulunan, Stresa cephesindeki mütefikleri Fransa ile İtalya'ya danışmadan ve 1919 barış andlaşmalarının dayanağı olan Milletler Cemiyetine bile haber vermeden, İngilizler, kendi özel çıkarlarını düşünerek, Versailles Andlaşmasının donanmalara koyduğu sınırları kaldırmaya başladılar.

Londra hükümeti, Almanya'nın İngiliz Donanmasının üçte biri kadar bir donanmaya sahip olmasını kabul edince, Hitler'i mümkün olan sür'atle bir donanma kurmakta serbest bırakmış oluyordu. Bunu Berlin'deki en aptal adam bile anlayabiliirdi. Tersanelere ve çelik fabrikalarına en aşağı on yıllık iş çıkmıştı. Bu bakımdan Alman silâhlanmasına aslında bir sınır konulmuyor, tersine, Almanya'nın elindeki araçlarla en kısa bir zamanda donanma alanında güçlenmesi teşvik edilmiş oluyordu.

İngilizler, Fransa'ya attıkları bu kazık yetmiyormuş gibi, Hitler'e verdikleri sözü yerine getirmek için İngiltere'nin ne çeşitte ve ne sayıda gemilerin yapımına razı olduğunu en yakın müttefiklerine bildirmedi; yalnız Alman denizaltı tonajının — Versailles Andlaşması Almanların denizaltı yapmalarını yasaklamıştı — İngiltere'ninkinden yüzden 40 az olacağını olağanüstü durumlar çıktığı takdirde bunun aynı orana yükselebileceğini bildirdiler (13). Aslında İngiliz - Alman anlaşması Almanlara beş savaş gemisi yapmak hakkını tanıyordu. Bunların tonajı ve silâhları İngiltere'nin o zaman çıkardığı gemilerinkinden fazla olacaktı; ama Londra'yı aldatmak için İngilizlere uydurma sayılar bildirildi. Aslında yirmi bir kruvazör ile altmış dört destroyer yapılacaktı. Savaşın başlangıcında bütün bu gemiler daha yapılmış değildi, ama yapılanlar, denizaltılarla birlikte, İkinci Dünya Savaşının ilk yıllarında İngiltere'ye büyük darbeler indirmeye yetti.

"İngiliz oyunu" Mussoli'nin gözünden kağımadı. Her ikisi de Hitler'in okşanması üzerinde çalışabilirlerdi. Bundan başka, İngiltere'nin Versailles Andlaşmasına boşveren tutumu, Mussolini'nin, Milletler Cemiyeti Anayasasının Londra tarafından da pek ciddiye alınmadığı konusundaki inancını kuvvetlendirmişti. 3 Ekim, 1935'de İtalyan orduları Milletler Cemiyeti Anayasasını çiğneyerek Habesistan'a girdiler. Milletler Cemiyeti, İngiltere'nin teşvikiyle ve Almanya'ya daha önemli bir tehlike sayan Fransa'nın gönülsüz desteğiyle, hemen müeyyidelerle başvurdu. Ama bu müeyyideler tam değil yarımdaydı; korka korka uygulanıyordu. Bundan ötürü Mussolini'yi Habesistan'ı istilâ etmekten alıkoymadı ama, Faşist İtalya ile Fransa ve İngiltere arasındaki dostluğu bozdu, Nazi Almanyasına karşı kurulan Stresa cephesini yıktı.

Bu olaylardan en kazançlı çıkan Adolf Hitler'den başka kim olabilirdi? Ekimin 4'ünde, İtalyan istilâsı başladığının ertesini günü, Wilhelmstrasse'de bütün gün parti ve hükümet adamlarından birçoğu ile konuştum. O akşam günceme yaz-

miş olduğum bir not, Almanların durumu ne kadar çabuk ve iyi anlamış olduklarını gösterir:

«Wilhelmstrasse memnun. Ya Mussolini'nin başı belâya girecek ve Afrika işlerine o kadar dalacak ki Avrupa'daki durumu bu yüzden gücünü yitirecek, Hitler de bundan faydalanarak Duçe'nin o zamana kadar koruduğu Avusturya'yı ele alacak; ya da İngiltere ve Fransa'ya meydan okuyarak savaşı kazanacak ve Batı demokrasilerine karşı Hitler ile anlaşmaya hazır duruma girecek. Her iki durumda da kazanan Hitler olacak.» (14)

Bunun gerçekten böyle olacağı yakında görülecekti.

REN DARBESİ

Yukarıda gördüğümüz gibi Hitler, *Reichstag* önünde 21 Mayıs 1935'de verdiği, dünyayı ve her ülkeden önce İngiltere'yi etkileyen "barış" söylevinde, Rusya ile Fransa arasında 2 Martta Paris'te, 14 Martta da Moskova'da imzalanan ve yıl sonuna kadar Fransız hükümeti tarafından tasdik edilmeyen karşılıklı yardım paktı yüzünden Lokarno Paktına "resmî bir güvensizlik unsurunun" karıştığını söylemişti. Alman Dış İşleri Bakanlığı, Fransız hükümetine verdiği resmî bir notayla bu "unsur" a Fransızların dikkatini çekmişti.

Fransız Elçisi François-Poncet 21 Kasım'da Hitler'le bir konuşma yaptı. Bu konuşmada Hitler kendisine Fransız - Sovyet paktı üzerine "uzun bir nutuk çekti". François-Poncet, Hitler'in askerlikten tecrit edilmiş olan Ren bölgesini işgal etmek için paktı bir bahane olarak kullanacağına inandığını Paris'e bildirdi. «Hitler'i şimdi tek düşündüren nokta,» diyordu, «harekete geçmek için hangi zamanın uygun olacağıdır.» (15)

Berlin'deki elçilerin içinde belki de en iyi haber alanı François-Poncet'di; elbetteki söylediği sözlerin anlamını biliyordu, ama Hitler'in 2 Mayıs'ta *Reichstag* önünde Lokarno Paktına ve Versailles Andlaşmasının toprakla ilgili maddelerine saygı göstereceğini vaadetmesinden on dokuz gün önce

General von Blomberg'in üç silâhlı kuvvete ilk direktifi verdiğini ve askerlikten tecrit edilmiş olan Ren'in işgali için gerekli plânların hazırlanmasını emrettiğini herhalde bilmiyordu. Bu harekâtın parolası *Schulung*'du; harekât "şimşek hızıyla indirilecek bir sürpriz darbesiyle uygulanacaktı"; plân o kadar gizli tutulacaktı ki "ancak çok az sayıda subayın bundan haberi olacak" tı. Nitekim Blomberg, gizliliği sağlamak amacıyla, emri kendi elyazısıyla yazmıştı. (16)

Ren'e karşı girişilecek harekât 16 Haziranda Alman Savunma Kurulunun Daimi Komitesinde yeniden görüşüldü. Bu toplantıda, o zaman daha yeni İç Savunma Dairesi Başkanı olan Albay Alfred Jodl, hazırlanan plânlar üzerinde açıklamalar yaptı ve bu işde büyüklük bir gizliliğin gerektiğini belirtti. Kesin bir sorumluluk olmadıkça hiç bir şey yazıya dökülmemeli ve "bu gibi malzeme kasalarda saklanmalı," dedi. (17)

Hitler bütün 1935 - 36 kış mevsimi boyunca fırsat kolladı. Fransa ile İngiltere'nin, Habesistan'daki İtalyan istilâsını önlemeye çalıştıklarını, ama Mussolini'nin onlarla başa çıkarması gibi olduğunu görüyordu. Müeyyide üzerinde bir çok patırdı gürültü koparıldığı halde Milletler Cemiyetinin saldırganı durduracak gücü olmadığı anlaşılmıştı. Paris'te Fransız Parlamentosu Sovyetler Birliğiyle imzalanmış olan paktı tasdik için acele etmiyordu. Sağcıların pakta itirazları gittikçe artmaktaydı. Fransız Pârlamentosu ya da Senatosu Moskova ile bir ittifak yapılmasına karşıydı. Bu takdirde Hitler *Schulung*'u için başka bir bahane aramak zorunda kalacaktı. Ama neyse ki pakt 11 Şubat'ta Parlâmentoya geldi ve Şubatin yirmi yedisinde 164'e karşı 353 oyla onaylandı. Hitler, iki gün sonra, 1 Mart'ta, kararını verdi; generallerin çoğu Ren'i işgale hazırlanan küçük Alman kuvvetlerini Fransızların darmadağın edeceğinden korkuyorlardı. Hitler onları dinlemedi. Blomberg de ertesi gün, 2 Mart 1936'da, efendisinin emirlerine boyun eğerek, resmen Ren'in işgali için emir verdi. Silâhlı kuvvetlerdeki yüksek rütbeli subaylara bunun bir "sürpriz hareketi" ola-

çağını anlattı. Blomberg bunun aynı zamanda bir "barışçı hareket" olacağını umuyordu. Ama umduğu gibi olmadığı takdirde — yâni Fransızlar savaşılmaya karar verirlerse — Başkomutan "herhangi bir karşı askerî tedbir almak" hakkını muhafaza ediyordu (18). Altı gün sonra öğrendiğim ve Nuremberg'de tanıklık eden generallerin de doğruladıkları gibi, Blomberg alacağı bu tedbirlerin ne olacağını da düşünmüştü: Hemen Ren'in beri sahiline çekilecekti!

Ama zaten iç çatışmalarla felce uğramış ve bozgunculuk çukuruna batmış olan Fransızlar, 7 Mart günü şafak vakti küçük bir Alman göstermelik kuvveti Ren üzerindeki köprüleri geçerek askerlikten tecrit edilmiş bölgeye girdiği zaman, bu gerçeği bilmiyorlardı (*). Durumdan yakınan Dış İşleri Bakanı Neurath sabah saat 10'da Fransız, İngiliz ve İtalyan elçilerini çağırdı; onlara Ren'den alınan haberleri bildirdi ve Hitler'in, o anda bozmuş olduğu Lokarno Paktını suçlayan, ve yeni barış teklifini ihtiva eden, resmî notasını verdi. François-Poncet yarı alayla şöyle diyordu: «Hitler düşmanın tam yüzüne yumruğunu indirdi, bunu yaparken de bağırdı: 'Şize barış teklifleri getiriyorum!'"» (20)

Nitekim, Hitler iki saat sonra *Reichstag*'da sevinçten çılgına dönen dinleyicilerinin karşısında kürsüye çıkarak barış istediğini söylüyor ve barış üzerindeki son fikirlerini açıklıyordu. Bu sahneyi görmek üzere ben de Kroll Operasına gitmiştim. Gördüklerimi hiç unutamayacağım. Çünkü insanı hem büyüleyen ve hem de korkutan bir manzara karşısındaydım. Hitler, Versailles Andlaşmasının kötülüklerini ve Bolşevizm tehlikesini uzun uzun anlattıktan sonra, Fransa'nın Rusya ile imzalamış olduğu paktın, Almanların, Versailles Andlaşması-

(*) Jodl'un Nuremberg'te verdiği ifadeye göre, Ren'i geçen yalnızca üç taburdur ve bunlar Aachen, Trier ve Saarbrücken yönlerine yürümüşlerdi. Bütün toprakların işgali için kullanılan kuvvet bir tümenenden ibaretti. Müttefik haberalma servislerinin tahminleri ise çok daha yüksek: 35.000 kişi ya da, yaklaşık olarak, üç tümen. Hitler sonradan şunu söylemiştir: «Gerçek olan şudur ki, elimde yalnızca üç tugay vardı.» (19)

nın tersine, isteye isteye imzaladıkları Lokarno Andlaşmasını bozduğunu soğukkanlılıkla ilân etti. Bundan sonra olup bitenleri o akşamki günceme şöyle not etmişim:

«Hitler şunları söyledi: ‘Almanya artık kendisini Lokarno Paktına bağlı saymıyor. Halkının sınırları bakımından temel bakları yararına olmak ve savunmalarını sağlamak üzere Alman hükümeti bugünden itibaren askerlikten arınmış bölgede Almanya’nın mutlak ve sınırsız hâkimiyetini yeniden kurmuştur!’

Bunun üzerine altı yüz milletvekili, Hitler’in şahsen tâyin ettiği altı yüz adam, iri yarı, kalın enseli, saçları dibinden kazınmış, göbekli, kahverengi üniformalı, kalın botlu altı yüz küçük adam... sanki kurulmuş gibi birdenbire ayağa fırladı, sağ ellerini yukarı uzatarak Nazi selâmı verirken hep bir ağızdan bağırdı: ‘Heil’... Hitler elini kaldırarak susturdu onları... Derin ve çınlayan bir sesle şunu söyledi: ‘Alman *Reichstag*’ının üyeleri!’ Herkes tıs kesilmişti. ‘Alman kuvvetlerinin batı bölgesinde gelecekteki barış zamanı garnizonlarına doğru yürüdükleri bu tarihi anda iki kutsal ant bizi birleştirmiş olacak-tır.’

Daha fazla devam edemedi. Bu ‘parlâmento’ kalabalığı için Alman askerlerinin o anda Ren’de yürümekte oldukları çok iyi bir haberd. Kanlarındaki Alman militarizmi kafalarına vurmuştu. Ayağa kalkmışlar, bağırp çağırıyorlardı... Ellerini köleler gibi hep beraber havaya kaldırmışlardı. Yüzleri sinirden sanki çarpılmıştı. Ağızlarını açabildikleri kadar açmışlar, bağırpıyor, bağırpıyorlardı. Bağnazlıkla yanan gözlerini yeni tanrılarına, İsa’larına dikmişlerdi. Yeni İsa’ları da rolünü çok iyi oynuyordu. Sanki alçak gönüllülüktenmiş gibi başını önüne eğmiş, bağrısmaların kesilmesini bekliyordu. Sonra, yine alçak sesle, ama heyecanla, iki antı açıkladı:

‘Önce, balkımızın şerefini kurtarmaya çalışırken, biç bir şekilde zora boyun eğmemeğe yemin ediyoruz... İkinci olarak, Avrupa halkları arasında, özellikle Batılı komşu uluslarla bir

anlaşmaya varmak için, bugün her zamankinden daha çok çaba göstereceğimizi taahhüt ediyoruz... Avrupa'da hiç bir top-
rak isteğimiz yoktur!... Almanya, barışı hiç bir zaman boz-
mayacaktır!'

Gürtültüler ancak uzun bir süre sonra durdu... Birkaç ge-
neral dışarı çıktı. Güllümsemelerinin arkasında bir sinirli hava
olduğu anlaşıyordu... General von Blomberg'in yanına git-
tim... Yüzü bembeyazdı ve yanakları titriyordu.» (21)

Hakkı da vardı. Beş gün önce kendi elyazısıyla yürülyüş
emri veren Savunma Bakanının sinirleri çok bozuktu. Fran-
sızların karşı koymaları halinde askerlerinin Ren'in beri sahi-
line çekilmeleri için emir vermiş olduğunu ertesi gün öğren-
dim. Ama Fransızlar en ufak bir harekette bulunmadılar.
François-Poncet, Kasım ayında yaptığı uyardıktan sonra el-
çinin haklı çıkması halinde ne yapması gerektiğini Fransız
Yüksek Komutanlığının hükümete sorduğunu söyler. Elçinin
söylediğine göre hükümet, işi Milletler Cemiyetine götüreceği
cevabını vermiş (22). Nitekim darbe indirildiği zaman (*) ha-
rekete geçmek isteyen hükümet oldu, Fransız Genel Kurmayı
hiç bir şey yapmadı. François - Poncet şunları yazıyor: «Ge-
neral Gamelin, ne kadar sınırlı olursa olsun, bir savaş hare-
ketinin önceden tahmin edilemeyecek tehlikeler yarattığını ve
genel bir seferberlik ilân edilmeden böyle bir çıkış yapılamı-
yacağını söyledi» (23). Genel Kurmay Başkanı General Ga-
melin'in yaptığı tek şey, yalnızca Maginot Hattını takviye et-
mek üzere Alman cephesinin yakınlarına on üç tümen yığmak
oldu. Bu bile Alman Yüksek Komutanlığını korkutmaya yetti.
Blomberg, Jodl ile birçok yüksek subayın tavsiyesine uyararak,
Ren'i geçen üç taburu geri çekmek istedi. Jodl, Nuremberg'deki
ifadesinde şunu söylemiştir: «İçinde bulunduğumuz durumda
Fransız öncü ordusu bizi paramparça edebilirdi.» (24)

(*) François - Poncet'nin sonbahardaki uyarımına rağmen Alman-
ya'nın giriştiği hareket Fransız ve İngiliz hükümetleriyle genel kurmayları
için bir sürpriz olmuştu.

Eğer bu yapılmış olsaydı Hitler'in sonu gelir, tarih bambaşka ve daha iyi bir yön alırdı; çünkü diktatör böyle bir yenilgiye kesinlikle dayanamazdı. Hitler kendisi de bunu kabul eder. «Gerilememiz çökmemiz demek olurdu,» demiştir sonradan (25). O sırada, sonraki buhranların birçoğunda olduğu gibi, durumu kurtaran Hitler'in çelik iradesi oldu ve çekingen generalleri şaşırtarak başarıya ulaştı. Hayatının zor anlarından biriydi bu.

Hitler'in tercümanı Paul Schmidt, Führer'in sonradan şunları söylediğini anlatır: «Ren işgalinin kırk sekiz saati hayatımın en sinirli zamanıydı. Eğer Fransızlar o sırada Ren'e yürümüş olsalardı kuyruğumuzu kısıp geri dönmek zorunda kalacaktık, çünkü elimizdeki askerî kaynaklar küçük bir mukavemeti bile karşılamaya yetmezdi.» (26)

Hitler, Fransız hükümetinin harekete geçmiyeceğinden emin olduğu için, duraksayan Yüksek Komutanlığın onu frenlemek üzere öne sürdüğü fikirleri toptan reddetmişti. Genel Kurmay Başkanı General Beck, Ren'in batısında kalan bölgeyi askerileştirmek niyetinde olmadığını ilân ederek Hitler'in durumu hiç olmazsa biraz hafifletmesini istiyordu. Jodl'un sonradan verdiği ifadeye göre, «Führer bu teklifi şiddetle reddetti.» (27). Bunun nedeni, sonradan göreceğimiz gibi, çok açıktı. Blomberg'in çekilme teklifi ise, Hitler'in sonradan Rndstedt'e söylediği gibi, korkakça bir hareketten başka bir şey değildi. (28)

27 Mart, 1942 günü akşamı Genel Karargâhta öteden beriden konuşurken Hitler bir ara Ren darbesini hatırlayarak şunları söyler: «Almanya'nın başında benden başka birisi olsaydı yandıydı! Benim yerimde kim olsaydı siniri bozulurdu. Yalan söylemek zorundaydım. Bizi kurtaran benim sarsılmaz inadım ve kendime karşı korkunç güvenim oldu.» (29)

Doğruydu, ama şurasını da belirtmek gerekir: Kendisine yalnız Fransızların duraksaması değil, İngiliz müttefiklerinin umursamazlığı da yardım etti. Fransız Dış İşleri Bakanı Pierre

Etienne Flandin 11 Martta uçakla Londra'ya gitti ve İngilizlerden Ren'den yapılacak bir askeri yığınağı desteklemelerini istedi. Aldıran olmadı. İngiltere, Müttefik kuvvetleri Alman kuvvetlerine üstün olsalar bile, bir savaşı göze almak istemiyordu. Lord Lothian'ın belirttiği gibi, "Almanlar eninde sonunda, sadece eski yerlerine dönmüşler" di. Aralık ayında Dış İşleri bakanı olan Anthony Eden bile, Fransızların Londra'ya varmasından önce, 9 Mart günü, Avam Kamarasında şunları söylemişti: «Alman Ordusunun Ren'i işgali andlaşmaların kutsallığına karşı indirilmiş bir darbedir. Ama, çok şükür ki, Almanya'nın girişmiş olduğu bareketi çatışma saymak için ortada bir neden göremiyoruz.» (30)

Bununla birlikte Lokarno Andlaşması hükümlerine göre Alman askerlerinin askerlikten tecrit edilmiş bölgeye girmeleri halinde Fransa'nın askeri barekete geçmeye hakkı vardı ve İngiltere de, bu andlaşmaya göre, Fransa'yı kendi silâhlı kuvvetleriyle desteklemeye mecburdu. Hiç bir sonuç vermeyen Londra görüşmeleri Hitler'in son oynadığı kumarda da kazandığını gösteriyordu.

İngilizler yalnız bir savaş tehlikesinden kaçınmakla kalmadılar, aynı zamanda Hitler'in "barış" tekliflerinin son taksitini de ciddiyetle ele aldılar. Hitler 7 Martta üç elçiye verdiği notada ve *Reichstag*'daki söylevinde Belçika ve Fransa ile İngiltere ve İtalya tarafından garanti edilmek şartıyla yirmi beş yıllık bir saldırmazlık paktı imzalamayı teklif etmişti. Almanya'nın doğudaki komşularıyla da buna benzer saldırmazlık paktları imzalanacaktı; Fransız - Alman sınırının her iki yanını askerlikten tecrit edilmiş bölge olarak kabul ediyordu; ve sonunda da Milletler Cemiyetine yönelecekti. Fransız - Alman sınırının her iki yanının askerlikten tecrit edilmesi demek, Fransızların herhangi bir âni Alman saldırısı karşısında son korunma araçları olan Maginot Hattından yoksun kalmaları demekti; bu bakımdan Hitler'in tekliflerinde ne kadar içten olduğu kolayca anlaşılabilirdi.

Londra'nın *The Times* gazetesi bir yandan Hitler'in Ren'de acele harekete geçmesinden yakınırken, öte yandan başyazısına şöyle bir başlık atmıştı: "Yeniden Kuruluş Fırsatı".

Hitler'in Ren üzerinde oynadığı başarılı oyun, geniş sonuçlarıyla, ona şaşırtıcı ve sağlam bir zafer sağladı. Hitler Almanya'da bu sayede daha çok sevildi (*) ve iktidarını güçlendirdi; hiç bir Almanın o zamana kadar kazanamadığı birüne erişti. Generaller üzerinde kendisine bir üstünlük sağladı. Onun sapasağlam durduğu bir buhran ânında generaller duraksamış ve güçlerini yitirmişlerdi. Böylelikle dış politika gibi askerlikte de herkesten üstün olduğunu kabul ettirmişti. Onlar, Fransızlar döğüşür diye korkmuşlardı; oysa o, durumu daha iyi değerlendirmişti. Sonuncusu ve en önemlisi de şuydu: Ren işgalinin, küçük bir askerî hareket olmakla birlikte, üç Alman taburunun törenle Ren köprülerini geçmesiyle durumu sarsılmış ve aynı zamanda stratejik bakımdan bütbütün değişmiş olan Avrupa'da yeni fırsatlara yol açacağını yalnız Hitler (İngiltere'de de yalnız Churchill) görebiliyordu.

Yine bugün kolayca anlaşıyor ki, Fransa'nın Alman taburlarını geri çekilmeye zorlamaması, İngiltere'nin de bir polis tedbirinden ileri gitmeyecek böyle bir harekette Fransa'ya

(*) Hitler 7 Martta Reichstag'ı dağıttı, yeni bir «seçim» ve Ren hareketi konusunda bir referandum yapılacağını ilân etti. 29 Mart günü yapılan seçime dair verilen resmî bilgiye göre, 45453,691 kayıtlı seçmenin yüzde 99 kadarı seçime katıldı ve yüzde 98.8 i Hitler'in tutumunu onayladı. Seçim sandıklarını dolaşan yabancı gazeteciler seçimde birtakım uygunsuzluklar gördüler. Özellikle gizli oy yerine açık oy verilmesi gibi. Almanların birkısmı, yukarıda gördüğümüz gibi, çok haklı olarak, «Neln» oylarının Gestapo tarafından keşfedilmesinden korkuyorlardı. Yine de, «seçim» sırasında Almanya'nın her yanını gezmiş olan bu kitabın yazarı, Hitler darbesinin ezici çoğunlukla onaylandığına tanıktır. Neden onaylanmasındı? Versailles Andlaşmasının kaldırılması ve eninde sonunda Alman olan bir yere Alman askerlerinin girmesi her Almanın doğal olarak onaylıyacağı bir davranıştı. «Hayır» diyenlerin sayısı 540,211'di.

desteklememesi, Gati için bir felâket olmuş ve bu da daha büyük çapta yıkımlara yol açmıştır. 1936 Martında, ciddi bir savaş tehlikesi olmadan, askerleştirilmiş, saldırgan, totaliter bir Almanya'yı durdurmak ve —Hitler'in yukarıda gördüğümüz şekilde kabul ettiği gibi — Nazi diktatörünü ve rejimini yıkmak için iki Batı demokrasisinin ellerine son bir fırsat geçmişti. Bu fırsatı kaçırdılar.

Bu, Fransa için sonun başlangıcı oldu. Doğudaki müttefikleri, Rusya, Polonya, Çekoslovakya, Romanya ve Yugoslavya, Fransa hükümetinin büyük bir çaba harcıyarak kurduğu emniyet sistemini Alman saldırısına karşı koruyamayacağını birdenbire anladılar. Dahası var. Bu doğru müttefikler, Fransa bu kadar güçsüz olmasa bile, Almanya'nın Fransız - Alman sınırının arkasında bir batı duvarı kurması yüzünden Fransa'nın kendilerine yakın bir gelecekte yardım edemeyeceğini anlamaya başladılar. Almanlar bu müstahkem hattı kurdukları zaman Avrupa haritasının kendi zararlarına olarak çarçabuk değişeceğini biliyorlardı. Üç Alman taburunu yüz tümeniyle püskürtmeye cesaret edemiyen Fransa'nın Alman kuvvetlerinin doğuya yürütmesi halinde kuvvetli Alman müstahkem mevkillerini almak için kan akıtacağını pek ummuyorlardı. Ummadıkları bu şey yapılırsa bile hiç bir sonuç vermezdi. Çünkü Fransızlar büyüyen Alman Ordusunun yalnızca küçük bir parçasını batıda tutabileceklerdi. Alman Ordusunun geri kalan kısmı doğudaki komşularına karşı harekâta girişmekte serbest olacaktı.

Amerika'nın Fransa elçisi William C. Bullit, 18 Mayıs 1936 tarihinde Berlin'de Dış İşleri Bakanlığına çağrıldı; Ren tahkimatının Hitler stratejisindeki önemi kendisine anlatıldı.

«(Bullit Amerikan hükümetine verdiği raporda diyor ki) Voon Neurath, Alman hükümetinin «Ren'de yerleşinceye kadar» dış politikada aktif hiç bir şey yapmamayı kararlaştırmış olduğunu söyledi. Yani Fransız ve Belçika sınırlarında Alman tahkimatının inşaatı bitinceye kadar, Alman hükümetinin Avusturya'da Nazilerin iktidara geçmelerini teşvik ede-

ceği yerde onları önleyeceğini ve Çekoslovakya ile iyi geçineceğini anlattı. «Tahkimatımız tamamlanır tamamlanmaz ve Orta Avrupa Fransa'nın istediği zaman Alman topraklarına giremeyeceğini anlar anlamaz, bütün bu ülkeler dış politikalarını başka bir gözle görmeye başlayacaklar ve bundan yeni bir guruplaşma doğacak.» dedi.» (31)

Bu guruplaşma başlamıştı bile.

Dr. Schuschnigg hâtıralarında şöyle der: «Selefinin (öldürülen Dollfuss'un) mezarının başında dururken, Avusturya'nın bağımsızlığını korumak için bir yatıştırma politikası izlemem gerektiğini anlıyordum... Almanya'ya bir müdahale fırsatı verecek herhangi bir şeyden kaçınmalı ve Hitler'in statükoya göz yummasını sağlayacak her şey yapılmalıydı.» (32)

Hitler 21 Mayıs 1935'te *Reichstag* karşısında yaptığı konuşmada, Almanya'nın Avusturya'nın iç işlerine karışmak, Avusturya'yı ilhak etmek ya da bir *Anschluss* kurmak niyetinde olmadığını ve böyle bir şeyi de istemediğini söyliyerek yeni ve genç Avusturya Başbakanının durumunu güçlendirmişti. Bundan başka, İtalya, Fransa ve İngiltere, Stresa'da, Avusturya'nın bağımsızlığının korumak konusundaki kararlarını tekrarlamışlardı. Sonra 1933'tenberi Avusturya'nın en büyük koruyucusu olan Mussolini, Habesistan işine dalmış, bu yüzden Fransa ve İngiltere'yle arası açılmıştı. Almanlar Ren'e girdikleri ve Ren'i tahkim etmeye başladıkları sırada Schuschnigg, Hitler'i biraz okşamanın zamanı geldiğini düşündü. Almanların Viyana ekçisi kurnaz Papen'le yeni bir andlaşma için görüşmelere başladı. Haziran temizliği sırasında başını Nazilerin elinden güç kurtaran Papen, Dollfuss'un Naziler tarafından öldürülmesinden sonra 1934 yazının sonuna doğru Avusturya'ya gelmiş, Avusturya'nın bağımsızlığını ortadan kaldırmak, Hitler'in anayurdunu şefi için bazırlamak amacıyla sinsi sinsi çalışmaya başlamıştı. 27 Temmuz 1935'de Viyana'daki yıllık faaliyetine ait yazdığı raporda, «Nasyonol Sosyalizm yeni Avusturya ideolojisini yenmelidir ve yenecektir,» diyordu. (33)

11 Temmuz 1936'da imzalanan Avusturya - Almanya anlaşmasının yayımlanan metninden, Hitler'in Avusturya'ya karşı olağanüstü bir incelik ve anlayış gösterdiği anlaşıyordu. Almanya Avusturya'nın egemenliğini tanıdığını yeniden doğruluyor ve komşusunun iç işlerine karışmayacağına söz veriyordu. Buna karşılık Avusturya da dış politikada her zaman "bir Alman devleti" gibi davranmayı taahhüt ediyordu.

Ama anlaşmanın gizli maddeleri de vardı (34) ve Schuschnigg bu maddelerde hem kendisini, hem de küçük ülkesini Nazi siyasi mahkûmlarını affetmeyi ve "Millî Muhalefet" denilen gurubun — Nazi ve Nazi sempatizanlarının başka bir adı — üyelerini "siyasî bakımdan sorumlu" mevkilere tâyin etmeyi gizlice kabul etmişti. Bu davranış Hitler'in Avusturya'ya gizlice girmesine izin vermek demekti. Nitekim Seyss Inquart adında Viyanalı bir avukat bundan yararlanarak az sonra sahneye çıktı. Bu adam ilerideki hikâyemizde önemli bir rol oynayacaktır.

Papen anlaşmanın metni üzerinde Hitler'in onayını aldığı ve bu amaçla Temmuzda Berlin'e gittiği halde, anlaşmanın imza edildiğini haber vermek üzere 16 Temmuzda Hitler'e telefon ettiği zaman Führrer küplere bindi.

«Hitler'in tepkisi beni şaşırttı (diye yazıyor Papen). Tesekkür edeceği yerde söylemediğini bırakmadı. Kendisini aşırı tâvizlere sürüklediğini söyledi... Bütün bu tâvizler bir tuzaktı.» (35)

Sonradan anlaşıldı ki, tuzak Hitler için değil, Schuschnigg için kurulmuştu.

Avusturya - Almanya anlaşmasının imzası Mussolini'nin Avusturya'yı elinden kaçırdığını gösteriyordu. Bu yeni gelişmenin iki faşist diktatör arasındaki ilişkiyi kötüye götüreceği sanılabilir. Oysa tam tersi oldu. Hitler 1936 olaylarından yararlanarak bunu da başardı.

İtalyan kuvvetleri 2 Mayıs 1936'da Habeşistan'ın başken-

ti Adis Ababa'ya girdiler; 4 Temmuzda Milletler Cemiyeti resmen alt oldu ve İtalya'ya karşı uyguladığı müeyyideleri kaldırdı. İki hafta sonra, Temmuzun 16'sında, Franco İspanya'da askerî bir isyan çıkardı, iç savaş başladı.

Hitler o sırada, her yıl olduğu gibi, Bayreuth'daki Wagner Festivalinde opera dinliyordu. 22 Temmuz gecesi tiyatrodan döndüğü sırada, Fas'ta bulunan bir Alman iş adamı mahallî bir Nazi lideriyle birlikte Hitler'i görmeye geldi. Franco'dan acele bir mektup getirmişti. Asi lider uçak ve yardım istiyordu. Hitler hemen Goering'le General von Blomberg'i çağırdı. Onlar da Bayreuth'daydı. İspanyol ayaklanmasına yardım edilmesi hemen o gece kararlaştırıldı. (36)

Almanların Franco'ya yaptıkları yardım hiç bir zaman İtalya'nın yaptığı yardım kadar olmadı, ama yine de bir hayli idi. İtalya Franco'ya altmış, yetmiş bin asker ve geniş çapta silâhla uçak göndermişti. Almanlar ise, sonradan yaptıkları hesaba göre, bu iş (37) için bir milyar mark kadar bir şey harcadılar; uçak, tank, teknisyen ve Condor Lejyonu'nu gönderdiler. Hele gönderdikleri hava birliği, Guernica şehrinin ortadan silinmesinde ve sivillerin öldürülmesinde çok işe yaradı. Almanya'nın korkunç silâhlanma gücü düşünülecek olursa, bu yardım pek çok sayılmazdı; ama Hitler'e iyi kârlar sağladı.

Bir kere Fransa'nın sınırlarında üçüncü bir faşist devlet yerleşmiş oldu. Fransa'daki sağ - sol çatışmasını kızıştırdı ve böylece Almanya'nın batıdaki en büyük rakibinin gücünü azalttı. En önemlisi, İngiltere'yle Fransa'nın İtalya ile bir anlaşmaya varmaları olanağını ortadan kaldırdı. Oysa Paris ve Londra hükümetleri, Habeş savaşının bitmesinden sonra İtalya ile böyle bir anlaşmaya varacaklarını ve Mussolini'yi Hitler'in kollarından alacaklarını umuyorlardı.

Führer başlangıçtan beri İspanya'da kurnazca, hesaplı ve uzağı gören bir politika izledi. Savaş sonunda Almanlardan ele geçirilen belgeler okunduğu zaman açıkça anlaşılıyor ki, Hitler'in amaçlarından biri de Batı demokrasilerini meşgul etmek

ve Mussolini'yi kendine çekmek için İspanyol iç savaşını olabildiği kadar uzatmaktı (*). Roma'daki Alman elçisi Ulrich von Hassell, daha 1936 Aralık ayında, Alman Dış İşlerine aşığdaki raporu göndermişti. (Ancak o sırada elçi Nazi amaçlarını ve eylemini anlamamıştı; anladığı zaman da iş isten geçmiş, hatası hayatına mal olmuştu):

«İspanyol savaşının İtalya'nın Fransa ve İngiltere ile olan ilişkileri bakımından oynadığı rol Habeşistan savaşındaki role benzemekte, devletlerin birbiriyle çatışan ilili çıkarlarını açıkça ortaya çıkarmakta ve İtalya'yı Batı devletlerinin ağına düşüp onların amaçlarına hizmet etmekten alıkoymaktadır. İspanya'da siyasi egemenliği elc geçirmek için yapılan savaş İtalya ile Fransa arasındaki doğal çatışmayı gün ışığına çıkarmaktadır. Aynı zamanda, İtalya'nın bir Batı Akdeniz devleti olması onu İngiltere'yle rekabete götürmektedir. İtalya Batı devletlerinin karşısında Almanya ile omuz omuza beraber olması için ileri sürülen görüşleri gün geçtikçe daha iyi anlayacaktır.» (39)

İşte Roma - Berlin Mihverini yaratan bu durumlar oldu. Mussolini'nin damadı Kont Galeazzo Ciano, Berlin'de Neurath ile görüşmeler yaptıktan sonra, 24 Ekimde Berchtesgaden'e gitti. Bu ziyaret sonradan yapacağı bir sürü ziyaretlerin ilkiydi. Alman diktatörü kendisini çok dostça ve rahat karşıladı. Hitler, «Mussolini, dünyada hiç bir kimse ile uzaktan bile mukayese edilemeyecek en büyük devlet adamıdır,» dedi. Beraberce yalnız "Bolşevizm" i değil, Batıyı bile yenebilirlerdi. İngiltere'yi bile! Hitler, İngilizlerin birleşmiş bir İtalya ve Almanya ile anlaşmaya çalışacağına inanıyordu. Eğer uzlaşmazsa, iki devlet birlikte hareket ederek onu pekâlâ yola getirebilirlerdi. Hitler Ciano'ya şunu da hatırlattı: «Alman ve İtalyan silâhlanması İngiltere'nin silâhlanmasından daha hızlıdır... Almanya üç yıl içinde hazırdır...» (40)

(*) Hitler ertesi yıl 5 Kasım, 1937'de generalleri ve Dış İşleri Bakanlığı yaptığı özel bir görüşmede İspanyol politikasını tekrar açıkladı: «Alman açısından,» dedi, «yüzde yüz bir Franco zaferi istenilecek şey değildir. Bizim çıkarımız daha çok savaşın sürdürülmesinde ve Akdenizde gerginliğin azalmasıdır.» (38)

Söylenen tarih gerçekten ilginçti. Çünkü üç yıl sonrası 1939'un sonbaharındır.

Ciano ile Neurath, 21 Ekimde Berlin'de bir protokol imzalayarak, Almanya ve İtalya tarafından ortaklaşa izlenecek dış politikanın ana çizgilerini kurdular. Mussolini, birkaç gün sonra (1 Kasım'da) Milâno'da verdiği bir söylevde, ayrıntılara girmeden anlaşmanın bir "mihver" olduğunu, bütün Avrupa devletlerinin bunun çevresinde "beraberce çalışabileceklerini" söyledi. Bu kelime sonradan bütün dünyada ün kazandı ve Duco'nin başına çorap ördü.

Bir kere Mussolini kafese girmişti. Hitler bundan sonra dikkatini başka yerlere çevirdi. İngiltere ile — kendi şartlarına göre — bir anlaşmaya varmak ihtimali olup olmadığını anlamak için 1936 Ağustosunda Ribbentrop'u Londra elçisi tayin etti. Tembel, güçsüz, kendini beğenmiş, küstah ve soğuk bir adam olan Ribbentrop, Goering'in de dediği gibi, bu yer için seçilebilecek en kötü adamdı. Goering sonradan şunları söylemiştir: «Ribbentrop'un İngiliz sorunlarını çözmek için görevlendirilmesini eleştirdiğim zaman, Führrer bana Ribbentrop'un 'Lord filân falanı' ve 'bakan filân falanı' tanıdığını söyledi. Ben şu cevabı verdim: 'Evet ama, işin kötü yanı, onlar da Ribbentrop'u tanıyorlar'» (41)

Ribbentrop'un çekici bir adam olmamakla beraber Londra'da etkili dostları bulunduğu doğrudur. Berlin'de, bunlardan birinin Kralın dostu Mrs. Simpson olduğu söyleniyordu. Ama Ribbentrop'un yeni görevinde yaptığı ilk çalışmalar umut kırıcıydı. Kasım ayında İngiltere ile ilgili olmayan başka bir iş için uçakla Berlin'e döndü. 25 Kasım'da Japonya ile Anti - Komintern Paktını imzaladı. O sırada gazetecilere (yazar da aralarındaydı), hiç gözüntü kırpmadan, Almanya ile Japonya'nın Batı uygarlığını korumak için hıraraya geldiklerini söyledi. İlk bakışta bu pakt Almanya ile Japonya tarafından komünizm düşmanlığını ve Kominterne karşı beslenen güven-

sizliği sömürerek dünyanın desteğini kazanmak için girişilmiş bir propagandadan başka bir şey değil gibi görünüyordu. Ama andlaşmada özellikle Rusya'ya karşı gizli bir protokol vardı. Sovyetler, tahrik edilmeden, Almanya, ya da Japonya'ya saldırdıkları takdirde iki ulus "kendi ortak çıkarlarını korumak" için alınacak tedbirleri birbirlerine danışacaklar ve "Sovyetler Birliğinin durumunu kolaylaştıracak hiç bir tedbir almayacaklar" dı. Taraflar iki ulustan hiç birinin, ötekinin rızası olmadan, Rusya ile bu andlaşmanın ruhuna aykırı herhangi bir siyasî andlaşma imzalamayacağını da taahhüt etmişlerdi. (42)

Bu andlaşmanın üzerinden çok zaman geçmeden Almanya andlaşmayı çiğnedi ve Japonya'yı — haksız olarak — andlaşmaya riayet etmemekle suçladı. Ama pakt o sırada dünyadaki aptalları kandırmak bakımından çok işe yaramıştı ve sömürgeci olmayan üç saldırgan ülkeyi ilk defa bir araya getirmişti. İtalya da ertesi yıl andlaşmayı imzalamıştı.

Hitler 30 Ocak 1937'de *Reichstag*'da bir konuşma yaptı; Almanya'nın Versailles Andlaşmasından "imzasını geri aldığını" — boş, ama tipik bir jestti bu; çünkü andlaşma zaten çoktan ölmüştü — ilân etti ve Başbakan olduğu gündenberi yaptıklarını övünerek anlattı. Övünmekte haklıydı doğrusu; çünkü gerek içte ve gerekse dışta büyük başarılar sağlamıştı. Yukarıda gördüğümüz gibi, işsizliği ortadan kaldırmış, iş hayatını canlandırmış; kuvvetli bir ordu, donanma ve hava gücü kurmuş, bu güçlere silâh sağlamış ve daha da çok sağlayacağını vaad etmişti. Versailles engelini tek başına kaldırmış ve bir blöf çekerek Ren'i işgal etmişti. Başlangıçta tamamiyle tecrit edilmiş olduğu halde, sonradan Mussolini'yi ve ayrıca Franco'yu kendisine bağlı müttefiki yapmış, Polonya'yı Fransa'dan ayırmıştı. Bütün bunlardan belki de en önemlisi, Alman halkının dinamik enerjisini ortaya çıkarmış, kendilerine güveni, büyük ve geniş bir dünya devleti olma hırslarını yeniden uyanırmıştı.

Gücünü gün geçtikçe arttırarak cesaretle savaşa hazırlanan yeni Almanya ile Batının çökmüş demokrasileri arasında ki aykırılığı herkes görebiliyordu. Batı demokrasilerindeki karışıklıklar ve duraksamalar her ay daha çok artıyordu. İngiltere ile Fransa telâsa düşünüsler, ama Hitler'in Almanya'yı silâhlayarak ve Ren'e girerek barış andlaşmasını ihlâl etmesini önlemek için hiç bir sey yapmamışlardı. Mussolini'nin Habeşistan'ı istilâ etmesini bile önliyememişlerdi. Ve şimdi de, 1937 yılı başlarken, Almanya ile İtalya'nın İspanyol iç savaşının sonucunu tâvin etmelerini boş birtakım jestlerle önlemeye çalışıyorlardı. İtalya ile Almanya'nın Franco zaferini sağlamak için İspanya'da neler yaptıklarını herkes biliyordu. Öyle olduğu halde Londra ve Paris hükümetleri, İspanya'da "adem-i müdahale" yi sağlamak için yıllardanberi Berlin ve Roma'da diplomatik görüşmelerle boş yere vakit geçiriyorlardı. Bu görüşmeler Alman diktatörü için güzel bir spor oluyor, Fransa ve İngiltere'nin şaşkın siyasî liderlerini daha da iyi tanımalarına yarıyordu. Şimdi onları eskisinden de daha aşağı görüyordu. İleride tarihe geçen yeni bir olayla onları yeniden kolaylıkla dize getirdiği zaman bu iki Batı demokrasisine kısaca "küçük solucanlar" diyecektir.

Ne İngiltere'yle Fransa, ne onların hükümetleriyle halkları, ne de Alman halkının çoğunluğu, 1937 yılı başlarken Hitler'in dört yıldanberi yaptıklarının bir savaş hazırlığı olduğunun farkında değillerdi. 1 Eylül 1939'a kadar, Hitler'in istediği her şeyi — ve kendilerinin istediklerini — savaşa başvurmadan alabileceğine Almanların gerçekten inandığına bu kitabın yazarı tanıklık edebilir. Ama Almanya'yı yöneten seçkinler ya da Almanya'ya önemli mevkilerde hizmet edenler arasında şüphesiz Hitler'in gerçek amacını çok iyi bilenler vardı. Nazi yönetiminin, Hitler'in deyimiyle dört yıllık "deneme" dönemi kapanırken, 1936 Eylülündenberi Dört Yıllık Plânın başında bulunan Goering, Berlin'de sanayiciler ve yüksek memurlar karşısında yaptığı gizli bir konuşmada nereye girdiğini açıkça anlatmıştı.

«Yaklaşmakta olduğumuz savaş (demmişti) muazzam bir üretim kapasitesi ister. Silâhlanmanın bir sınırı olacağı düşünülmemelidir. Yalnızca iki ihtimal var: ya zafer, ya ölüm... Son savaşın artık elle tutulur bir hale geldiği zamanda yaşıyoruz. Seferberliğin eşigindeyiz ve savaşa zaten girmiş bulunuyoruz. Olmayan tek şey, daha silâhların patlamamış olmasıdır.» (43)

Goering bu uyardı: 17 Aralık, 1936'da yapmıştı. Hitler, aşağıda göreceğimiz gibi, bu uyardıktan sonra on iki ay içinde korkunç ve değişmez kararını verdi, savaşı iyice aklına koydu.

1937: «SÜPRİZLERİN SONU»

Hitler 30 Ocak, 1937'de *Reichstag*'daki robotlar karşısında yaptığı konuşmada şöyle diyordu: «Artık sürprizler çağı kapanmıştır.»

Ve gerçekten de 1937'de hiç hafta-sonu sürprizi olmadı (*). O yıl Almanya için bir pekleştirme ve gerçekleştirecek amaçlar için yeniden hazırlanma yılıydı. Führer Kasım ayında çevresindeki birkısım yüksek rütbeli subaylara bu amaçları açıkladı. 1937 yılı silâhların durmadan yapıldığı, askerlerin eğitildiği, yeni hava kuvvetlerinin İspanya'da denendiği (**), sun'i petrol ve kauçuğun yapıldığı, Roma - Berlin Mihverinin kuv-

(*) Alman Dış İşleri Bakanlığı memurları, İngiliz memurlarının hafta sonlarında şehirden uzaklaştıkları Hitler'e söylendiği için Hitler'i in sürprizlerini Cumartesi günleri yaptığını alay edencesine söylerdi.

(**) Goering 14 Mart, 1946'da Nuremberg'de verdiği ifadede, İspanyol iç savaşının genç Luftwaffe'nin denemesi bakımından birçok fırsatlar sağladığını övünerek anlatmıştır. «Führer'in izniyle nakliye uçaklarımızın büyük bir kısmını, birçok tecrübi avcı ve bombardıman birlikleri ve uçak - savar topları gönderdim; böylelikle savaş şartları altında malzemenin görevlerini yapıp yapmayacağını öğrendim. Personelin belirli bir tecrübe kazanmaları için, devamlı olarak eskilerinin geri çekilerek yerlerine yenilerinin gönderilmelerini sağladım.» (44)

vetlendiği ve Paris, Londra ve Viyana'da yeni açık kapılar arandığı bir yıl oldu.

1937 yılının ilk aylarında Hitler Hitler Mussolini'yi yola getirmek üzere Roma'ya önemli kişiler gönderdi. Almanlar İtalyanların İngiltere ile flört etmesinden dolayı oldukça tedirgindiler (2 Ocakta Ciano İngiliz hükümetiyle bir "centilmen anlaşması" imzalamış, iki ülke birbirinin Akdeniz'deki hayatî çıkarlarını tanımışlardı); Avusturya sorununun Roma için pürüzlü bir konu olduğunu da biliyorlardı. Goering 15 Ocakta Mussolini'yi gördü ve kendisine Avusturya ile bir *Anschluss*'un kaçınılmaz olduğunu söyledi. Bu sırada, Alman tercüman Paul Schmidt'in anlattığına göre, sinirlenen İtalyan diktatörü şiddetle başını salladı. Elçi von Hassell de, Avusturya konusunda Goering tarafından ileri sürülen teklifin "soğuk" karşılandığını Berlin'e bildirdi. Haziran ayında Neurath, Almanya'nın Avusturya ile yapmış olduğu 11 Temmuz tarihli pakta bağlı bulunduğunu hemen Duçe'ye bildirerek onu yatıştırdı. Ancak Habsburg'ların geri getirilmesine tegebbüs edildiği takdirde Almanlar sert tedbirlere başvuracaklardı.

Avusturya konusunda yatıştırılan ve bütün ihtiraslarına — Habesistan, İspanya ve Akdeniz üzerindeki ihtiraslarına — set çekmelerinden ötürü Fransa ile İngiltere'ye hâlâ kızgın olan Mussolini, Hitler'in Almanya'yı ziyaret etmesi için yaptığı teklifi kabul etti. Ve bu ziyaret için özellikle yaptırmış olduğu yeni üniformasını giyerek 25 Eylül 1937'de Alpleri geçti, Nazi Almanyasına girdi. Hitler ile arkadaşları tarafından bir fatih gibi karşılanan ve şişirilen Mussolini o sırada bu ziyaretinin kendisine nelere malolacağının farkında değildi. Bu ilk ziyaretten sonra durumu gittikçe zayıflayacak ve sonu felâketle bitecekti. Hitler'in amacı yeniden diplomatik görüşmelere girişmek değil, Almanya'nın gücünü konuğuna göstermek, böylece Mussolini'nin ilerde kazanacak tarafa oynamasını sağlamaktı. Duçe, Almanya'da oradan oraya götürüldü. Kendisine S.S.'lerin ve askerlerin resmigeçitleri seyrettirildi; Mack-

lenburg'da ordu manevraları gösterildi; Ruhr'da gece gündüz çalışan silâh fabrikaları gezdirildi.

Bu ziyaret 28 Eylülde Berlin'de yapılan büyük gösteriyle en yüksek noktasına vardı. Gösteriler Mussolini'yi çok etkiledi. İki faşist diktatörü dinlemek üzere Maifeld'de bir milyonluk muazzam bir kalabalık toplanmıştı. Almanca konuşar Mussolini kulakları patlatan alkışlarla Hitler'in övgüleri arasında kürsüden indi. Hitler, Duçe'nin "tarihin yaratmadığı, ama tarihi bizzat yaratan birkaç nâdir insandan biri" olduğunu söyledi. Mussolini daha söylevini bitirmeden nasıl şiddetli bir fırtınanın patladığını, kalabalığın çil yavrusu gibi dağılması yüzünden S.S. emniyet düzeninin nasıl bozulduğunu, sırlı sıkılaşma olan mağrur Duçe'nin, büyük bir teessürle adamlarının arasına kendisini nasıl zar zor atabildiğini hâlâ hatırlıyorum. Ama bu olay, Mussolini'nin yeni ve güçlü Almanya'nın ortağı olmak için beslediği hevesi kırmadı; ertesi gün, Ordu, Donanma ve Hava Kuvvetlerinin yaptıkları bir resmî geçitten sonra geleceğinin Hitler'in yanında olduğu inancıyla Roma'ya döndü.

Bundan ötürü, Ribbentrop Anti - Komintern Paktını Mussolini'ye imzalatmak için bir ay sonra Roma'ya gittiği zaman, 6 Kasım'da yapılan bir tören sırasında Duçe'nin Ribbentrop'a, İtalya'nın Avusturya bağımsızlığına karşı duyduğu ilginin gün geçtikçe azaldığını söylemesine şaşmamak gerekiyordu. Mussolini, «Bırakalım (Avusturya'daki) olaylar kendi doğal akışını izlesin,» demişti. Hitler'in de beklediği buydu.

Nazi Almanyasının artan gücüne hayran olan başka bir devlet başkanı daha vardı: Hitler, Lokarno Anlaşmasını çiğneyerek Ren'i işgal ettiği ve Alman askerlerini Belçika sınırına yerleştirdiği sırada Kral Leopold, ülkesini Lokarno Paktından ve İngiltere'yle Fransa ittifakından ayırmış, bundan böyle Belçika'nın kesin bir tarafsızlık izleyeceğini ilân etmişti. Bu, Batının ortak savunmasına indirilmiş ağır bir darbeydi, ama İn-

giltere'yle Fransa 1937 Nisanında bu darbeye boyun eğdiler. Bu davranışın bedelini az sonra onlar kadar Belçika da çok pahalıya ödedi.

Alman Dış İşleri Bakanlığı Mayısın sonuna doğru İngiltere'de Stanley Baldwin'ın Başbakanlıktan çekilmesini, yerine Neville Chamberlain'in geçmesini ilgiyle izledi. Almanlar yeni İngiliz Başbakanının dış işlerinde selefinden daha aktif bir rol oynayacağını ve mümkün olduğu takdirde Nazi Almanyasıyla bir anlaşmaya varmaya kararlı olduğunu öğrenince çok sevindiler. Hitler'in nasıl bir anlaşmaya yanaşabileceği, o sırada Alman Dış İşleri Bakanlığı Siyasî Şube Başkanı olan Baron von Weizsaecker'in yazdığı 10 Kasım tarihli gizli muhtıradan ana çizgileriyle şöyle belirtilmişti:

«İngiltere'den sömürge ve doğuda hareket serbestisi istiyoruz... İngiltere'nin huzura çok ihtiyacı var. İngiltere'nin bu huzur karşılığında ne ödemek istediğini anlamak kârlı bir iş olacak.» (45)

Chamberlain'in teşvikiyle Kasım ayında Hitler'i görmek üzere Berchtesgaden'e gittiği sırada İngiltere'nin neler ödemesi gerektiğini anlaması için Lord Halifax'a iyi bir fırsat çıkmış oldu. 19 Kasım'da uzun bir görüşme yapıldı. Alman Dış İşleri Bakanlığının bu görüşme üzerine hazırladığı uzun muhtıradan anlaşıldığına göre (46), üç husus belirtilmişti: Chamberlain Almanyaya ile anlaşmayı çok istiyor ve iki ülke arasında kabineler seviyesinde görüşmelerin yapılmasını teklif ediyordu; İngiltere genel bir Avrupa anlaşması istiyordu; bunun karşılığında sömürge ve Doğu Avrupa konularında birtakım tavizler vermeye hazırды. Hitler, hemen o sıralarda bir İngiliz - Alman anlaşmasına karşı büyük bir ilgi göstermiyordu.

Görüşmelerin olumsuz sonuçlanmasına rağmen İngilizlerin memnun görünmelerine Almanlar şaşır kaldılar. Eğer İngiliz hükümeti Lord Halifax'ın görüşmelerinden tam on dört

gün önce Hitler'in askeri şefleri ve Dış İşleri Bakanıyla Berlin'de çok gizli bir toplantı yaptığını bilseydi Almanlardan daha çok şaşırıp kalırdı. (*)

5 KASIM, 1937'DE VERİLEN TARİHSEL KARAR

Gelecek olaylar ve bunları karşılamak üzere yapılacak hazırlık, Feld - Mareşal von Blomberg tarafından 24 temmuz, 1937 tarihli ve "çok gizli" bir emirnameyle üç silâhlı kuvvet komutanına bildirilmişti (47). Bu emirname yalnızca dört kopya olarak yazdırılmıştı. Savaş Bakanı ve Silâhlı Kuvvetler Başkomutanı, üç kuvvet komutanına "genel politik durumun Almanya'nın herhangi bir yandan saldırı beklememesi gerektiği görüşünü haklı çıkarmakta" olduğunu bildiriyordu. Ne Batılı devletler ne de Rusya, diyordu, savaş istemiyorlar, buna hazır da değiller.

Emirname sonra şöyle devam ediyordu: «Bununla birlikte birtakım şaşırtıcı olayların ortaya çıkması ihtimalini de ortadan kaldırmayan ve siyaset bakımından değişmeler gösteren

(*) Chamberlain güncesinde şunu yazıyor: «(Halifax'ın) Almanya'yı ziyareti bana kalırsa büyük bir başarıdır; çünkü amacına ulaşmış, Almanya ile bir Avrupa anlaşmasına bağlı pratik sorunların konuşulmasına elverişli havayı yaratmıştır.» (Keith Feiling, *The Life of Neville Chamberlain*, s. 332.)

Halifax da Hitler'in etkisi altında kalmış gigiydi. Dış İşleri Bakanlığına verdiği yazılı raporda şöyle diyordu: «Alman Başbakanıyla diğerleri bir şiddet serüvenine ya da hiç olmazsa savaşa atılacak gibi görünmüyorlar.» Charles C. Tansill, Halifax'ın Chamberlain'e şöyle bir rapor verdiğini söyler: «Hitler şimdilik bir serüvene atılmak niyetinde değil; çünkü böyle bir serüven kârlı olmayabilir. Sonra da, Almanya'nın iç durumunu düzeltmekle meşgul... Goering de Almanya'nın mecbur edilmedikçe Avrupa'da bir damla Alman kanı akıtmayacağını temin ediyor.» Almanlar (Halifax'da) amaçlarına barışçı yollardan varmak istedikleri izlenimini yaratmışlardı. (Tansill, *Back Door to War*, s. 365-66)

dünya durumu, Alman islahlı kuvvetlerinin her zaman için savaşa hazırlıklı olmaları... Siyasi bakımdan uygun fırsatlar çıktığı zaman bu fırsatlardan askeri bakımdan yararlanılmasını gerektirmektedir. 1937 - 38 seferberlik döneminde muhtemel bir savaşa karşı silâhlı kuvvetlerin yapacakları hazırlıklarda bu nokta gözönünde tutulmalıdır.»

Mademki Almanya'nın "herhangi bir yandan" gelecek saldırıdan korkusu yoktu, neden muhtemel bir savaştan söz ediliyordu? Blomberg durumu daha somut olarak şöyle koymuştu: İki şekilde savaş ihtimali vardı (*Kriegsfall*) ve "bunlar için plânlar" hazırlanmaktaydı:

«I. Ağırlık noktası banda olmak üzere iki cephede savaşmak (Stratejik Yiğınak, «Rot»). II. Ağırlık noktası güney - doğuda olmak üzere iki cephede savaş (Stratejik Yiğınak, «Gruen.»

Birinci "faraziye"de Fransa'nın Almanya'ya bir sürpriz saldırısında bulunacağı düşünülüyordu. Bu takdirde Almanlar kuvvetlerinin çoğunu batıda kullanacaklardı. Bu harekâtın şifre adı "kırmızı" ydı (*Rot*). (*)

İkinci ihtimalde ise:

«Doğudaki savaş, üstün bir düşman koalisyonunun muhtemel bir saldırısını bertaraf etmek amacıyla Çekoslovakya'ya karşı girişilecek umulmadık bir Alman harekâtıyla başlayabilir. Böyle bir hareketi siyasi bakımdan ve devletler kanunu açısından haklı gösterecek durumlar önceden yaratılmalıdır.» («Önce» kelimesinin altını Blomberg kendisi çizmiştir.)

(*) Bu, Alman askeri plânlarının ileride rastlayacağımız birçok şifrelerinden birincisidir. Almanlar bunlar için *Fall*, yani «durum» kelimesini kullanırlardı. (*Fall Rot*, *Fall Gruen* — Kırmızı Durum, Yeşil Durum — gibi. Birincisi batıya, ikincisi Çekoslovakya'ya karşı girişilecek harekâtı gösterirdi.) Alman generallerinin Nuremberg'te verdikleri ifadelere göre bunlar başlangıçta farazi durumları gösteren plânlar için bütün askeri komutanlıklar tarafından kullanılan ortak işaretlerden ibaretti. Ania, ileride göreceğiz, bunlar az sonra silâhlı bir saldırı plânını gösteren şifreler oldu. Bu bakımdan *Fall*, yani «durum» kelimesinin yerine «harekât» kelimesinin kullanılması daha doğru olurdu. Yazar, bir değişiklik yapmış olmamak için, «durum» kelimesini kullanmakta devam etmiştir.

Emirnamede, Çekoslavakya'nın "daha başlangıçta bertaraf edilmesi" ve işgal olunması önemle belirtiliyordu.

"Özel hazırlıkları" gerektiren üç durum daha vardı:

I. Avusturya'ya silâhlı bir müdahalede bulunulması. (Özel Durum «Otto».)

II. Kızıl İspanya ile savaşa benzer bir durumun ortaya çıkması. (Özel Durum «Richard».)

III. İngiltere, Polonya ve Litvanya'nın bize karşı bir savaşa katılması. («Kırmızı/Yeşil'in genişlemiş şekli».)

Otto Durumu bu kitabın sayfalarında sık sık rastlanacak bir şifredir. "Otto", Habsburg hanedanından Otto'nun adıydı. Otto, Avusturya tahtına hak iddia ediyor ve o sırada Belçika'da yaşıyordu. Blomberg'in Haziran emirnamesinde Otto Durumu şöyle özetleniyordu:

«Bu hareketin — Monarşiyi geri getirmesi halinde Avusturya'ya yapılacak silâhlı müdahalenin — amacı Avusturya'yı silah zoruyla eski rejime dönmekten vazgeçmeye zorlamaktır.

Avusturya halkı arasındaki iç çatışmalardan yararlanılarak bu amaçla Viyana genel doğrultusunda bir yürüyüşe geçilecek ve her türlü mukavemet kırılacaktır.»

Bu ilginç belgenin sonunda, hemen hemen umutsuzluğa kaçan bir uyarı vardı. İngiltere bakımından herhangi bir hayale kapılmamalıydı. «İngiltere elindeki bütün ekonomik ve askerî kaynakları bize karşı kullanacaktır,» deniyordu. Ve ayrıca şunlar ekleniyordu: Eğer İngiltere, Polonya ve Litvanya ile birleşecek olursa, «askerî durumumuz dayanılmaz, hattâ umutsuz bir derecede kötüleşecektir. Bundan ötürü siyasi liderler bu ülkeleri, ve her şeyden önce İngiltere'yi, tarafsız kılmak için ellerinden geleni yapacaklardır.»

Genelgeyi Blomberg imzalamıştı. Ama bu genelgenin Başbakanlıktaki efendisinden çıktığı belliydi. Üçüncü Alman İm-

paratorluğunun Berlin'de Wilhelmstrasse'de bulunan bu sinir merkezine 5 Kasım, 1937 günü öğleden sonra, Führer'den yeni emirler almak üzere altı kişi geldi: Savaş Bakanı ve Silâhlı Kuvvetler Başkomutanı Feld - Mareşal von Blomberg; Ordu Başkomutanı Orgeneral Baron von Fritsch; Donanma Başkomutanı Amiral Dr. Raeder; Hava Kuvvetleri Başkomutanı Orgeneral Goering; Dış İşleri Bakanı Baron von Neurath; Führer'in askeri yaveri Albay Hossbach'ın adı bu kitapta geçmemiştir ve geçmiyecektir de. Ama o Kasım günü ortalık kararırken bu genç albay pek önemli bir rol oynadı. Hitler'in bütün söylediklerini not etti ve beş gün sonra bu notları çok gizli bir muhtura haline getirdi; böylelikle Nazi Almanyasının hayatında dönüm noktası olan bir olayı tarihe maletmiş oldu. Yazdığı muhtura Nuremberg'de Almanlardan alınan belgeler arasında çıktı. (48)

Toplantı akşamüstü saat 4.15'de başladı ve 8.30'a kadar sürdü. En çok konuşan Hitler'di. Anlatacağı şeylerin "dört buçuk yıllık tecrübe ve derin bir düşünce" sonucu olduğunu söylemekle söze başladı. Az sonra belirteceği noktaları çok önemli saydığını, o kadar ki, öldüğü takdirde bunlara son isteği ya da vasiyeti gözüyle bakılabileceğini söyledi.

«Alman politikasının amacı,» dedi, «bir ırk toplumu elde etmek, bunu sürdürmek ve büyütmektir. Bu bakımdan bir hayat alanı (*Lebensraum*) sorunuydu.» Almanların, «başka uluslardan daha büyük bir yaşama alanı istemeye hakları vardı... Bundan ötürü Almanya'nın geleceği tamamiyle bu hayat alanı ihtiyacının çözülmesine bağlıdır.» (*)

(*) Okuyucu bundan böyle dolaylı konuşmaların ırmak içine alındığını ya da alıntı şeklinde ırmaklar içinde sunulduğunu görecektir. Hitler ve başkalarına ait hemen hemen bütün özel konuşmaların kayıtları dolaylı konuşma gibi üçüncü kişi ağzıyla yazılmıştır; ancak arada sırada, birdenbire, hiç bir noktalama yapmadan birinci kişi konuşmasına geçilmektedir. Bu sorun Amerikan İngilizcesi için bir zorlaktır.

Orijinal belgeyi tozmamaya, aslını muhafaza etmeye karar verdim.

Bu alan nerdeydi? Uzaklarda, Afrika'da ya da Asya'sömürgelerde değildi; Avrupa'da, "Almanya'nın hemen ya da" idi. Almanya'nın sorunu, en az zararlı en çok kazancıreden elde edebileceği sorundaydı.

«Bütün çağların tarihi — Roma İmparatorluğu ile İngiliz İmtorluğunun tarihi — genişlemenin ancak mukavemeti kırmak ve telleri göze almakla sağlanabileceğini göstermiştir; birtakım aksilikle de kaçınılmaz. Hiç bir zaman... efendisiz olanlar olmamıştır ve bugü yoktur; saldıranlar her zaman sahip olanların karşısında dikilmişler

Hitler'in söylediğine göre, Almanya'nın yolunu tıkayan "lânet" ülke vardı: İngiltere ile Fransa. Her iki ülke de 'manya'nın durumunu kuvvetlendirmesine" karşıydılar. Fül İngiliz İmparatorluğunu "yıkılmaz" saymıyordu. İngiltere birçok zaafı vardı ve o bunlar üzerinde işlemeye başlamı. İrlanda ve Hindistan sorunları, Uzak Doğuda Japon, A'nizde İtalyan rekabeti. Fransa'nın durumunu "İngilizlerin den daha elverişli" görüyordu, "...ama Fransa iç siyasî zorlarla karşılaşacak" tı. Bununla birlikte, İngiltere, Fransa Rusya, "siyasî hesaplarımızda kuvvet etkenleri olarak" alınmalıydılar.

Bu bakımdan:

«Almanya'nın sorunu ancak zor ile çözülebilir ve bu da hiç bir ztehtlikesiz olamaz... Eğer. tehlikeleri ile birlikte, zora başvurulma aşığıdaki açıklamanın temeli olduğu kabul edilecek olursa, o zaman «ne zaman» ve «nerede» sorularına cevap vermeğe kalır. Ele alınması reken üç durum vardı:

Durum I: 1943 - 45 dönemi

Yoksa, hiç niyetim olmadığı halde, cümleleri istediğim gibi yorumladısamlılabildi.

Alman kayıtlarında fiil kiplerinin kaydedenler tarafından şimdiki mandan geçmişe döndürülmesi ve birinci kişi zamirinin üçüncü kişiye rilmesi oldukça zorluk çıkarmaktadır. Ama, bu nokta gözönünde tutak olursa, herhangi bir karışıklık olmayacağını sanıyorum. (Türkçeviride de yazarın bu yöntemine olabildiği kadar uyuldu; cümlelerin la bozulduğu yerlerde, ister istemez İngilizce aslından biraz ayrı bir i kullandı. R. G.)

Bu tarihten sonra, bizim açımızdan, ancak kötüye doğru bir değişim beklenebilir. Ordunun, Donanmanın ve Hava Kuvvetlerinin teçhizatı... hemen hemen tamamlanmıştır. Cihazlar ve silâhlar yenidir; daha gecikildiği takdirde bunların demode olmaları ihtimali vardır. Hele «özel silâhların» gizliliği ebediyen muhafaza edilemez... Bizim görelî gücümüz silâhlanma bakımından dünya orantısında... azalmaya başlayacaktır... Bundan başka dünya bizim saldırıya geçeceğimizi umuyor ve her yıl karşı tedbirlerini arttırıyordu. Biz ancak bütün dünya savunmasını arttırırken saldırıya geçmeye mecburduk.

1943 - 45 yıllarında durumun nasıl olacağını şimdiden kimse bilemez. Yalnız kesin olan bir şey var ki biz daha fazla bekleyemeyiz.

Eğer Führer o zaman hâlâ hayattaysa, onun değişmez kararı Almanya'nın alan sorununu en geç 1943 - 45 yıllarında çözmektir. Durum II ve III ortaya çıkarsa, 1943 - 45'den de önce harekete geçmek zorunlu olur.

Durum II

Eğer Fransa'daki iç çatışma Fransız Ordusunu kapsayacak ve Orduyu Almanya'ya karşı bir savaşta kullanılmaz hale getirecek bir iç buhrana kadar giderse, o zaman Çeklere karşı harekete geçmenin zamanı gelmiş demektir.

Durum III

Eğer Fransa başka bir devletle savaşa girer de Almanya'ya karşı «harekete» geçemezse...

İlk amacımız... batıya karşı herhangi bir savaş halinde yarımızı tehlikenen kurtarmak üzere Çekoslovakya ile Avusturya'yı aynı zamanda ortadan kaldırmak olmalıdır... Eğer Çekler ortadan silinir ve ortak bir Alman - Macar sınırı kurulursa, o zaman herhangi bir Fransız - Alman çatışmasında Polonya'nın tarafsızlığı muhakkak sağlanabilir.»

Ama Fransa ile İngiltere ve Rusya o zaman ne yaparlardı? Hitler bu soruya oldukça ayrıntılı bir cevap verdi. «Hemen hemen kesin olarak İngiltere'nin, belki de Fransa'nın bile, Çekoslovakya'yı zımnen gözden» çıkardıklarına inanıyordu. «İngiliz İmparatorluğunun bir sürü sorunları ve Avrupa'da uzun bir savaşa daha karışmak ihtimali İngiltere'nin Almanya'ya karşı açılacak bir savaşa katılmasını önleyecek düşüncelerdir. İngiltere'nin tutumu elbetteki Frnsa üzerinde etkisiz kalmıyacaktır. İngiltere'nin desteği olmaksızın Fransa'nın bir saldırıya geçmesi ihtimali çok zayıftır. Böyle bir saldırı bizim batı tah-

kimatımız önünde durdurulabilir. Fransa'nın, yine İngiltere'nin yardımı olmadan, Belçika ve Hollanda üzerinden yürütmesi de beklenemez... Çekler ve Avusturyalıları karşı girişeceğimiz saldırı sırasında batı sınırımızda kuvvetli bir savunma çabası sürdürmemiz elbette zorunlu olacaktır.»

Hitler bundan sonra "Çekoslovakya ile Avusturya'nın" ilhakından doğacak yararlardan bir kısmının ana çizgilerini verir: Almanya için stratejik bakımdan daha iyi sınırlar olacaktır; askeri kuvvetler "başka amaçlar için" serbest kalacaklardır; on iki milyon kadar "Alman" daha katılmış olacaktır; Almanya'da daha beş altı milyon Alman için yiyecek ve Orduya on iki tümenlik insan sağlanmış olacaktır.

İtalya ile Rusya'nın bu durumda ne yapacaklarını unutmıştu; şimdi de onları anlatıyordu: "Japonların durumu" yüzünden Sovyetler Birliği'nin müdahale edeceğini sanmıyordu. İtalya "Çeklerin bertaraf edilmesine" itiraz etmiyecekti, ama Avusturya alındığı takdirde ne yapacağı henüz bilinmiyordu. "Bu, her şeyden önce, Duçe'nin o zaman hâlâ sağ olup olmadığına" bağlıydı.

Hitler'in Durum III'deki hesabı Fransa'nın İtalya ile savaşa tutuşmasına dayanıyordu. Böyle bir çatışma olacağına inanmıştı. Bu yüzden İspanya iş savaşını uzatmaya çalıştığını açıkladı; bu savaş İtalya'yı Fransa ve İngiltere ile uğraşmaya zorluyordu. Aralarında bir savaş çıkması ihtimalinin "gittikçe yaklaştığını" görüyordu. Bu bakımdan savaş ne zaman çıkarsa çıksın, "1938'de bile olsa, bundan yararlanmaya" karar verdiğini söyledi. 1938 yılının girmesine de yalnızca iki ay vardı. İtalya'nın Almanya'nın yapacağı az bir hammadde yardımıyla İngiltere ve Fransa'ya karşı koyacağından emindi.

«Eğer Almanya bu savaştan Çek ve Avusturya sorunlarını çözmek için yararlanırsa — İtalya ile savaş halinde bulunan — İngiltere'nin Almanya'ya karşı bir harekete geçmemeye karar vereceği düşünülebilir. İngiltere'nin yardımı olmadan Fransa'nın Almanya'ya karşı savaşa benzer bir harekete geçmesi beklenemez.

Çekler ve Avusturyalılar üzerine girişeceğimiz saldırının zamanı İngiliz - Fransız - İtalyan savaşının gidişine bağlı olmalıdır... Bu elverişli durum... bir daha ortaya çıkmaz... Çeklerin üzerine «yıldırım süratiyle» inmeliyiz.»

Böylece 5 Kasım, 1937 akşamı Berlin'e karanlık basarken — toplantı sekiz buçukta dağıldı — zarlar atılmış bulunuyordu. Hitler savaşa gitmek konusundaki değişmez kararını bildirmişti. Bu kararı öğrenen birkaç adamın artık bu konuda hiç bir şüpheleri bulunmaması gerekirdi. Diktatör bütün bunları *Kavgam*'da on yıl önce söylemiş, Almanya'nın doğuda bir *Lebensraum*'u olması ve bunu zorla elde etmek için hazırlanması gerektiğini açıklamıştı; ama o zaman Hitler daha tanınmayan bir adamdı ve yazdığı kitaba — birçokları gibi — askerler de, Feld - Mareşal von Blomberg'in sonradan söylediğine göre, “zorla sattırılan” “bir propaganda eseri” gözüyle bakıyorlardı.

Ama şimdi *Wehrmacht* gefleri ve Dış İşleri Bakanı iki komuşu ülkeye yapılacak saldırının tam tarihlerini öğrenmişlerdi; bu hareketin bir Avrupa savaşı doğuracağından emindiler. Ertesi yıl, yâni 1938 yılı için, ve en son 1943 - 45 yılları için hazır olmaları gerekiyordu.

Blomberg, Fritsch ve Neurath bu konu üzerinde konuşup Führer'e bazı sorular sormaya cesaret ettiler. Üçü de, üç ay içinde, bulundukları yerlerden atıldılar; onların muhalefetten kurtulan Hitler — Nazi Almanyasında Hitler'in karşılaştığı son muhalefet oldu bu — kaderinin gösterdiği yola girdi ve bir fatih olmaya başladı. Başlangıçta işler kendi umduğundan da başkalarının umduğundan da daha kolay gitti.

X

GARİP VE ÖNEMLİ BİRTAKİM OLAYLAR : BLOMBERG'İN, FRITSCH'İN, NEURATH VE SCHACHT'IN GÖZDEN DÜŞMELERİ

Almanya'yı İngiltere ve Fransa ile bir savaşa sürüklese de Avusturya ve Çekoslovakya'ya karşı silâhlı bir saldırıya geçme konusunda 5 Kasım'da Hitler'in açıkladığı karar Dış İşleri Bakanı için o kadar şaşırtıcı oldu ki, Baron von Neurath yumuşak, rahat ve ahlâkça zayıf bir kişi olduğu halde birkaç kere kalp krizi geçirdi (1).

Sonradan Nuremberg mahkemesinde şunları söyledi: «Hitler'in sözleri beni altüst etti, çünkü şaşmadan izlediğim dış politika böylece temelinden yıkılmış oluyordu.» (2). Bu düşünceyle ve kalp krizi geçirmiş olmasına rağmen, Baron iki gün sonra General von Fritsch ile Genel Kurmay Başkanı General Beck'i aradı; «Hitler'i kararından nasıl vazgeçireceklerini» araların-

da tartıştılar. Albay Hossbach'ın söylediğine göre, kendisi Hitler'in sözlerini General Beck'e anlattığı zaman, General "başından vurulmuş" dönmüştü. Hitler'le yapacakları ilk konuşmada Fritsch'in, askerlik bakımından plânlarının neden uygulanamayacağını belirterek Führer'e itiraz etmesi ve Neurath'ın da arkasından siyasî tehlikeleri yeniden sayması kararlaştırıldı. Beck'e gelince, o da hemen Hitler'in plânlarının yıkıcı bir etkisini kaleme aldı... ve herhalde bunu kimseye göstermedi. Nazizmin iktidara gelişini memnurlukla karşılamış olan bu saygıdeğer generalin görüşlerinde ve kişiliğinde büyük bir değişiklik olduğunun ilk işaretiydi bu. Nazizme karşı giriştiği savaşta yenilecek ve hayatını verecektir.

General von Fritsch 9 Kasım günü Hitler'i gördü. Bu konuşmaya dair elimizde hiçbir kayıt yok. Ancak Ordu Başkomutanının Hitler'in plânlarına karşı askerî itirazlarını tekrarladığı ve bir sonuç alamadığı tahmin edilebilir. Führer, generallerinden ya da Dış İşleri Bakanından gelecek itirazlara kulak verecek durumda değildi. Neurath'ı kabul etmedi ve Berchtesgaden'deki dağ evinde uzun bir istirahat çekildi. Şaşkına dönen Neurath Ocak ayının ortasına kadar lideriyle bir konuşma düzenleyemedi.

«(Neurath'ın Nuremberg'teki ifadesine göre) Bu konuşmada izlediği politikanın bir dünya savaşına gideceğini ve benim buna katılmayacağımı kendisine söyledim... Savaş tehlikesine ve generallerin ciddi uyarılarına dikkatini çektim... Bütün söylediklerime rağmen buna katılmayacağımı kendisine söyledim... Savaş tehlikesine ve generallerin ciddi uyarılarına dikkatini çektim... Bütün söylediklerime rağmen fikrini değiştirmediyini görünce kendisine yeni bir Dış İşleri Bakanı bulmasını söyledim...» (3)

Neurath o sırada bilmiyordu ama Hitler'in de istediği zaten buydu. On beş gün sonra iktidara gelişinin beşinci yıldönümünü kutlayacaktı; bu sırada yalnız Dış İşleri Bakanlığında değil, Orduda da birtakım temizlikler yapmak niyetindeydi.

Yüksek sınıf "gericiliğinin" bu iki kalesine gizliden gizliye güvenmiyor, kendisini hiç bir zaman kabul etmediklerini, amaçlarını gerçekten anlamadıklarını görüyordu. Bu adamlar 5 Kasım akşamı Blomberg, Fritsch ve Neurath'ın yaptıkları gibi ihtiraslarına gem vuruyorlardı. Özellikle son iki kişinin, ve belki de kendisine çok şeyler borçlu olduğu Blomberg'in arkasından, eşi bulunmaz Dr. Schacht'ın da atılması gerekiyordu.

Nazizmin ilk taraftarlarından olan ve Hitler'i destekleyen bu usta maliyecinin de yıldızı artık sönmüştü.

Yukarıda gördüğümüz gibi, Schacht bütün enerjisini harcayarak ve kurnazlığını kullanarak Hitler'in hızlı silâhlanmasına para bulmaya çalışıyordu. Savaş Ekonomisinin Olağanüstü Yetkilisi ve Ekonomi Bakanı olarak Orduya, Donanmaya ve Hava Kuvvetlerine para yetiştirip silâhlanma bonolarını ödemek için türlü türlü garip düzenlere başvuruyordu. Bu arada basımevlerini de bir hayli kullanmıştı. Ama herşeyin bir sınırı vardı ve ülke bu sınırı geçtiği takdirde iflâsa giderdi. Nitekim 1936 yılında Almanya'nın böyle bir sınıra yaklaşmakta olduğunu anladı. Hitler'i, Goering'i ve Blomberg'i uyardı; ama hiç bir yararı olmadı; yalnızca Savaş Bakanı bir ara kendisini destekledi, o kadar. 1936'da Goering'in, Almanya'yı dört yılda kendine yeter duruma getirecek olan — Schacht ötedenberi bunun imkânsız olduğu kanısındaydı — Dört Yıllık Plânın Olağanüstü Yetkilisi tâyin edilmesi Hava Kuvvetleri şefini Almanya'nın fiilen ekonomi diktatörü yapmıştı. Goering'in ekonomi işlerindeki cehaletiyle alay eden Schacht gibi kibirli ve ihtiraslı bir adam bu duruma dayanamadı (*).

İki inatçı adam arasında aylarca süren çatışmadan sonra Schacht, Hitler'den ekonomi politikasına ait yeni emirleri yalnızca rakibine vermesini ve kendisinin kabineden çekilmesine

(*) Schacht'ı çok iyi tanıyan zeki Fransız elçisi François - Poncet, *The Fateful Years* adlı kitabında (s. 221) Schacht'ın bir ara Cumhurbaşkanı olarak Hindenburg'un yerine, ve «Führer'in durumu kötüleştiği takdirde» Führer'in yerine geçmeyi umduğunu söyler.

müsaade etmesini rica etti. Bellibaşlı sanayicilerle iş adamlarının davranışları da Schacht'ın canını sıkıyordu. Sonradan anlatır: «Ben akıl yolunu göstermeye hâlâ çalışırken, onlar sipariş almak umuduyla Goering'in bekleme odasında nöbet tutuyorlardı.» (4)

Schacht, 1937 Nazi Almanyasının çılgınca havasında aklın yolunu görececek kimse olmadığını anladı. O yaz Goering ile birkaç kere daha çalıştıktan ve Goering'e, «Sizin döviz politikanız, sizin üretim politikanız ve sizin malî politikanız yanlış!» dedikten sonra Ağustos ayında Hitler'e resmen istifasını vermek üzere Obersalzberg'e gitti. Führer, Schacht'ın ayrılmasının gerek içinde ve gerekse dışarda yaratacağı olumsuz tepkiyi düşünerek istifayı kabul etmek istemedi; ama bir hayli darbe yemiş olan Bakan inat etti. Hitler sonunda kendisinin iki ay sonra Bakanlıktan ayrılmasına razı oldu. Schacht 5 Eylülde izin aldı. 8 Aralıkta istifası resmen kabul edildi.

Schacht, Hitler'in ısrarı üzerine, Sandalyasız Bakan olarak kabinede kaldı ve *Reichsbank* başkanlığını muhafaza etti. Böylece görünüş sürdürüldü ve Schacht'ın çekilmesiyle Alman ve dünya efkârında hasıl olacak sarsıntı önlendi. Schacht'ın delice savaş silâhlanmasına karşı yaptığı frenleme böylece sona erdi; ama Hitler Schacht'ın kabinede ve *Reichsbank*'da kalmasından yararlandı; adı ve itibarı Hitler'in işine yaradı. Nitekim az sonra liderin ilk açık saldırı hareketini sevinçle karşılayacak ve Almanya'nın Nazilerin ellerine geçmesinde önemli rol oynamış olan generaller ve öteki tutucular gibi, hayatın gerçeklerini ancak çok sonra anlayabilecekler.

Goering, Ekonomi Bakanlığını geçici olarak üzerine almıştı. 1938 yılı Ocak ayının ortalarında bir akşam, Berlin operasında Hitler Walther Funk'un yanına yaklaştı ve kendisine söz arasında, Schacht'ın yerine geçeceğini söyledi. Ancak, hatırlanacağı gibi, 1930 yıllarında iş çevrelerini Hitler hareketiyle ilgilendirmek bakımından belirli bir rol oynamış olan bu şişman,

cüce boylu, uşak ruhlu boş adamın Bakanlığa resmen atanması bir süre için gecikti. Çünkü bu sırada Nazi Almanyasında iki başlı bir Ordu buhranı patlamış bulunuyordu; bu buhranı, birçok şeyler arasında, normal ve anormal birtakım seks sorunları yoğunlaştırmış, böylece Hitler'in eline iyi bir fırsat geçmişti; Hitler, bundan yararlanarak, aristokratik askeri klişe, altından bir daha kalkamayacağı büyük darbeler indirdi. Bunun sonucu yalnız Hohenzollern İmparatorluğu ile Cumhuriyet zamanlarında kıskançlıkla koruduğu bağımsızlığının son kalıntılarını yitiren Ordu için değil, aynı zamanda Almanya ve dünya için de korkunç oldu.

FELD - MAREŞAL BLOMBERG'İN GÖZDEN DÜŞMESİ

Albay Alfred Jodl 26 Ocak, 1938 tarihli günce notunda, «Bir kadın bir ülkenin ve dolayısıyla dünyanın tarihi üzerinde, anlamadan bile, ne kadar büyük bir etki yapabiliyor!» diye yazıyor. «İnsan, Alman halkının kaderini tâyin edecek bir saatte yaşadığı duygusuna kapılıyor.» (5)

Bu zeki ve genç subayın sözünü ettiği kadın, Fraulein Erna Gruhn'du. Bu kadın, 1937 yılı biterken Almanya'da, Jodl'un dediği gibi, Alman halkını mukadder bir buhrana sürükleyecek ve Alman tarihinin üzerinde derin etkiler bırakabilecek son insandı. Belki de böyle bir buhran ancak, o sırada Nazi Almanyasındaki iç çevreyi çığıncasına sarmakta olan meş'um ve hasta hava içinde çıkabilirdi.

Fraulein Gruhn, Blomberg'in sekreteriydi. Blomberg kendisine 1937'nin sonuna doğru evlenme teklif edecek kadar âşık oldu. Emekli bir subayın kızı olan ilk karısıyla 1904'de evlenmiş, ama kadın 1932'de ölmüştü. Bu arada beş çocuğu büyümüş (en küçük kızı, himayesindeki General Keitel'in en büyük oğluyla 1937'de evlenmişti) ve yalnız yaşamaktan bıkan Feld - Mareşal yeniden evlenme zamanı geldiğine karar vermişti. Al-

man Ordusuna mensup yüksek bir subayın halktan bir kadınla evlenmesinin mağrur, aristokrat subay çevrelerinde iyi karşılanmayacağını bildiği için durumu Goering'e açtı. Goering böyle bir evlenmeye karşı gelmek için bir neden göremedi. Kendisi de ilk karısının ölümünden sonra dul bir artistle evlenmemiş miydi? Nazi Almanyasında subay çevrelerinin katı saplantılarına yer verilemezdi. Goering Blomberg'in düşüncesini beğenmekle kalmadı, aynı zamanda, gerekirse, işi Hitler'le de görüştürerek yoluna koymaya ve herhangi bir şekilde kendisine yardım etmeye hazır olduğunu söyledi. Nitekim kendisine başka bir yoldan da yardımcı olabilirdi. Feld - Mareşalin kendisine gizlice söylediğine göre, bir rakibi vardı. Ama Goering için bu problem değildi. Bu gibi ufak tefek sorunlar toplama kampına havale edilir, kapanır giderdi. Ama Goering, Feld - Mareşalin eski ahlâk kurallarına bağlılığını gözönünde tutarak, dertli rakibini belki Güney Amerika'ya gönderebilirdi; nitekim gönderdi de.

Ama Blomberg'in içi yine de rahat değildi. Jodl'un 15 Aralık, 1937 tarihli güncesinde şöyle garip bir kayıt var : «General Feld - Mareşal (Blomberg) çok sinirdi. Nedeni bilinmiyor. Görünüşte özel bir sorun. Sekiz gün için bilinmeyen bir yere çekildi.» (6)

Blomberg, General Ludendorff'un Münih'te Feldherrnhalle'de 22 Aralıkta yapılan cenaze töreninde konuşmak üzere yeniden ortaya çıktı. Hitler de oradaydı, ama konuşmadı. Birinci Dünya Savaşının kahramanı Ludendorff, Birahane Darbesi sırasında atılan kurşunlardan kurtulmak üzere Feldherrnhalle'nin önünden kaçtığı gündenberi Hitler ile selâmı sabahı kesmişti. Cenazeden sonra Blomberg evlenme konusunu Hitler'e açtı. Hitler memnuniyetini bildirince içi rahat etti.

Nikâh 12 Ocak, 1938'de kıyıldı, Hitler'le Goering başlıca tanıklardı. Yeni çiftler balaylarını geçirmek üzere daha yola çıkmamışlardı ki fırtına patladı. Sert subay çevresi Feld - Mareşalin daktilosuyla evlenmesine göz yumabileceklerdi, ama o sırada bütün ayrıntılarıyla geçmişî ortaya dökülen bir kadınla

evlenmesini hiç bir zaman kabul etmezlerdi.

Başlangıçta iş yalnız dedikodudan ibaretti. Kasıntı generallere adı sanı bilinmeyen bir takım fıkırdak kızlardan telefonlar geliyordu. Bu telefonların âdi kahvelerden ve gece kulüplerinden açıldığı belliydi. Kızlar, arkadaşlarından birini aralarına kabul ettiklerinden ötürü generalleri tebrik ediyorlardı. Dedikoduların gerçek olup olmadığını anlamak isteyen bir polis müfetişi, Berlin polis dosyalarında "Erna Gruhn" adlı bir dosya eline geçirdi. Şaşırdı ve dosyayı polis şefi Kont von Helldorf'a götürdü.

Eski *Freikorps*'lardan ve S.A.'lardan olan bu kasıntı kont da dosyayı görünce şaşırdı. Çünkü dosyada Feld - Mareşal ve Başkomutanın karısının bir orospu olduğu, açık saçık resimler çektiirmek üzere poz verdiğinden ötürü mahkûm edildiği yazılıydı. Bundan başka genç Madam Feld - Mareşalin, annesi tarafından işletilen bir masaj salonunda yetiştirildiği anlaşıyordu. Bilindiği gibi o sıralarda birtakım genelevler masaj salonu adı altında çalışırlardı.

Helldorf'un korkunç dosyayı bir üstüne, yâni Alman polis şefi Himmler'e vermesi elbetteki göreviydi. Helldorf bir Naziydi, ama eskiden Orduda subay olduğu için Ordunun geleneklerinden çoğunu almıştı. Bir yıldan fazla bir zamandanberi Ordu Yüksek Komutanlığı ile çatışma halinde bulunan ve Ordu tarafından Roehm'den daha büyük bir tehlike sayılan Himmler'in bu dosyayı Feld - Mareşale karşı bir şantaj olarak kullanacağını ve tutuculara karşı onu elinde bir kukla gibi oynatacağını biliyordu. Bu bakımdan, Helldorf dosyayı Himmler'e götüreceği yerde, büyük bir cesaret göstererek General Keitel'e götürdü. Ordudaki yükselişini Blomberg'e borçlu olan ve Feld - Mareşalle aile bağları bulunan Keitel'in, işi subay çevrelerine aksettireceğini ve şefine tehlikeyi haber vereceğini sanıyordu. Ama, zayıf bir kafaya ve ahlâka sahip olduğu halde küstah ve hırslı bir adam olan Keitel, parti ve S.S. ile başını belâya sokarak mesleğini tehlikeye düşürmek niyetinde değildi. Dosyayı Ordu Şefi Gene-

ral von Fritsch'e götüreceği yerde, Helldorf'a geri verdi ve Goering'e göstermesini söyledi.

Kimse bu dosyadan Goering kadar memnun olamazdı; çünkü bu yüzden Blomberg yerinden atılacak, ve tabii, Hava Kuvvetleri Başkomutanı olduğu için onun yerine kendisi geçecekti. Bunu çoktanberi istiyordu. Blomberg annesinin cenazesinde bulunmak üzere İtalya'daki balayı seyahatini yarıda bıraktı ve 20 Ocak'ta olup bitenlerden habersiz, Savaş Bakanlığındaki görevine başlamak üzere bürosuna döndü.

Ama kıyametin kopması gecikmedi. Goering 25 Ocakta korkunç dosyayı Hitler'e götürdü. Berchtesgaden'den yeni dönmüş olan Führer dosyayı görünce küplere bindi. Feld - Mareşali kendisini aldatmış, onu nikâhta resmî tanığı yaparak aptal yerine koymuştu. Goering hemen Hitler'le bu konuda anlaştı ve öğle üzeri haberleri ulaştırmak üzere şahsen Blomberg'i görmeye gitti. Feld - Mareşal karısı hakkında yapılan bu açıklamalardan şaşırır gibi oldu ve hemen boşanmaya söz verdi. Ama Goering, bunun yetmiyeceğini kendisine kibarca anlattı. Ordu Komutanlık görevinden çekilmesini istiyordu; Jodl'un iki gün sonra günceğine yazdığı yazıdan anlaşıldığına göre, Genel Kurmay Başkanı General Beck, Keitel'e, «Yüksek rütbeli bir subayın bir orospuyla evlenmesine göz yumulmaz,» demişti. Jodl, Hitler'in Feld - Mareşalini yerinden attığını 25 Ocakta Keitel'den öğrendi. İki gün sonra, altmış yaşındaki düşük subay yarıda bıraktığı balayına devam etmek üzere Berlin'den Kapri'ye bareket ediyordu.

Denizci yaveri de bu rüya adasına kadar kendisiyle birlikte geldi ve bu acıklı - güldürüye son bir sahne daha ekledi. Amiral Raeder, Teğmen von Wangenheim adındaki bu yaveri Blomberg'e Ordunun şerefini kurtarmak üzere karısından ayrılmasını rica etmesi için göndermişti. Bahriyeli subay atılğan ve ateşli bir gençti. Feld - Mareşalin balayını geçirdiği yere varınca aldığı emirden daha ileri gitti. Kendisinden karısını boşamasını isteyeceği yerde, eski komutanından, daha şerefli bir iş yapmasını istedi ve Blomberg'e tabancasını uzattı. Feld - Mareşal mev-

klinden düşmüş olduğu halde yaşamayı seviyordu. Daha doğrusu, bütün bu olup bitenlere rağmen hâlâ karısına âşıktı. Uzatılan silâhı almadı; kendisiyle genç deniz subayının “ayrı ayrı hayat görüşlerine ve ölçülerine” sahip olduklarını hemen Keitel’e yazacağını söyledi. (7)

Zaten Führer, fırtına geçer geçmez kendisini yine yüksek bir mevkîe getireceğini söylemişti. Jodl’un güncesinde yazdığına göre, Blomberg yerinden atıldığı gün, Hitler’le görüştüğü sırada Hitler kendisine şöyle demişti: «Almanya’nın saati gelir gelmez siz yine benim yanımda olacaksınız; geçmişte olanlar da unutulmuş olacak.» (8)

Nitekim Blomberg, yayımlanmamış hâtıralarında, son buluşmalarında Hitler’in “savaş patladığı takdirde silâhlı kuvvetlerin yüksek komutanlığına getirileceğini” kendisine “önemle” belirttiğini yazar. (9)

Hitler birçok vaadleri gibi bu vaadini de tutmadı. Feld - Mareşal von Blomberg’in adı Ordu kayıtlarından ebediyen silindi; savaş çıktığı ve hizmetini sunduğu halde kendisine hiç bir yeni görev verilmedi. Blomberg’le karısı Almanya’ya döndükten sonra Wiessee adındaki Bavyera köyüne yerleştiler, savaşın sonuna kadar orada tam bir gizlilik içinde yaşadılar. Aynı çağın eski İngiliz kralı gibi, o da başına bu felâketi getiren karısına sonuna kadar bağlı kaldı. Nuremberg hapishanesinde zavallı ve düşkün bir adam olarak duruşmaya çıkmayı beklediği sırada (13 Mart 1946’da) ölünce bu sertiven de sona ermiş oldu.

GENERAL FREIHERR WERNER VON FRITSCH’İN GÖZDEN DÜŞMESİ

Kara Kuvvetleri Başkomutanı Orgeneral Freiherr Werner von Fritsch, eski Alman asker okuluna bağlı, yetenekli ve sağlam karakterli bir subaydı (Amiral Raeder onun için “tam bir kurmay” demiştir) ve Blomberg’ten boşalan Savaş Bakanlığıyla

Silâhlı Kuvvetler Başkomutanlığının tabii adayıydı. Ama yukarıda gördüğümüz gibi, Goering'in bu yüksek mevkide gözü vardı. Birtakım kimseler, Goering'in kendisine yol açmak için Blomberg'i, geçmişini önceden bildiği bir kadınla bile evlenmeye teşvik ettiğini söylüyorlardı. Bu tahmin doğru olsaydı bile Blomberg bunun farkında değildi, çünkü 27 Ocak günü Hitler'le yaptığı vedâ görüşmesinde Goering'in kendi yerine getirilmesini ilk tavsiye eden o olmuştu. Ama Hitler eski adamını herkesten iyi tanıyordu; Hitler'e göre Goering rahatına çok düşküncü, sabırsız ve dikkatsizdi. General von Fritsch'i de beğenmiyordu; 5 Kasımında açıkladığı muazzam plânlarına karşı gelmesini hiç beğenmemiş ve unutmamıştı. Bundan başka Fritsch'in Nazi Partisi ve özellikle S.S.'lere düşman olduğu çok iyi biliniyordu. Onun bu durumu yalnız Führer'in dikkatini çekmekle kalmamış, S.S. lileri ve polis şefi Himmler'e de, Ordunun başında bulunan bu korkunç düşmandan kurtulmak gerektiği kararını vermişti. (*)

Şimdi artık Himmler'in aradığı fırsat eline geçmişti; daha doğrusu fırsatı kendisi yaratmıştı. Öyle bir dalavere çevirmişti ki, böyle bir şeyin — hiç olmazsa 1938 yılında — gangsterlerin yönettiği S.S.'ler ve Nasyonal Sosyalist dünyasında bile nasıl yapılabildiğini, ya da uzun bir geleneği olan Alman Ordusunun buna nasıl göz yumduğunu insanın aklı almazdı. Blomberg skandalından hemen sonra bu olay da ikinci ve daha korkunç bir bomba gibi patladı, subay çevresini temelinden sarstı, böylece subayların alınyazısını tâyin etti.

Goering 25 Ocak günü Blomberg'in karısına ait polis dosyasını Hitler'e gösterirken, Führer'in önüne daha tehlikeli bir

(*) Almanya'nın Saar'a girdiği gün, vâni 1 Mart 1935'de. Saarbrücken'de resmi geçit başlamadan az önce tribünde Fritsch'in yanında otuyordum. Beni öteki Amerikan gazetecilerinden daha iyi tanımadığı halde, S.S.'ler, parti ve Hitler'den başlayarak bütün parti liderleri hakkında atıp tuttu; hepsinden alayla söz etti. Onlardan tiksindiğini hiç saklamıyordu. *Berlin Diary*, s. 27.

belge sunmuştu. Bu belgeyi Himmler ile onun başlıca yardımcısı, D.S. şefi, S.S. Emniyet Servisi şefi Heydrich sağlamışlardı. Belgede, General von Fritsch'in Alman ceza kanununun 175'inci maddesine giren homoseksüel suçları işlediği ve generalin işi kapatmak için eski bir sabıkalıya 1935 yılındanberi şantaj bedeli ödediği açıklanıyordu. Gestapo'nun belgeleri o kadar kesindi ki, Hitler de inanır gibi oldu ve evlenmesi karşısında Ordunun gösterdiği sert tepkiden ötürü belki de Fritsch'e kırgın bulunan Blomberg, Hitler'i caydırmak için hiç bir şey yapmadı. Fritsch'in bir "kadın adamı" olmadığını söyledi ve bütün ömrünce bekâr kalmış olan Generalin "bazı zaafıların" olabileceğini de sözlerine ekledi.

Gestapo dosyası Hitler'e gösterildiği sırada orada bulunan Führer'in yaveri Albay Hossbach durumdan dehşete kapıldı; Fritsch'e bir şey söylememesi için Hitler'in verdiği emri dinlemiyerek bemen Kara Kuvvetleri Komutanının dairesine kostu; yapılan suçlamayı anlattı; kendisini sürükledikleri korkunç uçuşuruma karşı Generali uyardı (*). Az konuşan Prusyalı asilzade aptala döndü. «Çok pis yalanlar bunlar!» diye bağırdı. Kızgınlığı biraz geçtikten sonra yapılan suçlamaların tamamıyla temelsiz olduğunu subay arkadaşlarına namus ve şerefi üzerine temin etti. Ertesi sabah Hossbach, Fritsch ile konuştuğunu ve Generalin suçlamayı kesinlikle reddettiğini sonucundan korkmaksızın Hitler'e anlattı; Führer'den Generali dinlemesini ve üzerine yorulan suçu hizzat reddetmek fırsatını kendisine vermesini rica etti.

Hossbach Hitler'in buna razı olduğunu hayretle gördü; Alman Kara Kuvvetleri Başkomutanı aynı gün akşamüstü geç vakit Başbakanlığa çağırıldı. Orada bir aristokrat, bir subay ve

(*) Bu davranışı yüzünden Hossbach iki gün sonra işinden atıldı. Ama, birçoklarının korktuğu gibi, öldürülmedi. Yeniden Ordu Genel Kurmayına alındı; savaş sırasında piyade generali rütbesine kadar yükseldi; Rus cephesinde Dördüncü Orduya komutanlık etti. 28 Ocak, 1945'de Führer'in emrini dinlemeden askerlerini geri çektiği için birdenbire komutanlıktan alındı.

bir kibar adam olarak almış olduğu terbiyeyle hiç uzlaşmayan bir tecrübe geçirecekti. Toplantı yeri Başbakanlığın kitaplığıydı; Goering'le Himmler de orada bulunuyorlardı. Hitler suçlamaların özetini yaptı. Fritsch bütün bunların tamamiyle uydurma olduğuna bir subay olarak namus ve şerefi üzerine yemin etti. Ama bu gibi yeminlerin Nazi Almanyasında artık yeri yoktu; üç yıldır bu zamanı bekleyen Himmler yan kapıdan ayağını sürüyerek yürüyen, dejenere bakışlı birini içeriye aldı. Alman Başbakanlık binasına o zamana kadar giren, en rezil olmasa bile, en garip yaratıktı bu. Adı Hans Schmidt'di; çocuk ıslah evinden başlayan bir sürü mahkûmiyetleri vardı. Anlaşıldığına göre, başlıca zaafı homoseksüelleri gözlemek ve sonra şantaj yaparak onlardan para sızdırmaktı. Şimdi de General von Fritsch'i Orduya mensup bir subay olarak tanıdığını, kendisini Berlin'deki Postdam tren istasyonu yakınlarında karanlık bir sokakta "Bavyeralı Joe" (*) adındaki bir serseriyle homoseksüel suç işlerken yakaladığını söylüyordu. Schmidt, susması için kendisine bu subayın yıllardanberi para verdiğini, ödemelerin ancak hapishaneye düştüğü sıralarda kesildiğini Almanya'nın en güçlü üç adamı karşısında ısrarla belirtti.

General Freiherr von Fritsch cevap veremeyecek kadar kızmıştı. Hindenburg'un ve Hohenzollern'lerin halefi ve Alman devletinin başkanını böyle bir yerde, böyle bir iş için, böyle rezil bir insanla birlikte görmek, dayanılmaz bir manzaraydı onun için. Konuşamaması yüzünden Hitler suçlu olduğuna inandı ve hemen çekilmesini istedi. Fritsch razı olmadı, askerî bir şeref mahkemesi önünde yargılanmasını istedi. Ama Hitler asker sınıfının bir an bile bu işe el atmasını istemiyordu. İradesine ve dehâsına boyun eğmeyen generalleri ezmek için Tanrının gönderdiği bir fırsattı bu; kaçıramazdı bunu. Hemen orada Fritsch'e izin almasını emretti; bu Fritsch'in Kara Kuvvetleri Başkomu-

(*) Bu ad Girevius'un *To The Bitter End* adlı eserinin 299'uncu sayfasında geçiyor.

tanlığından bir süre ayrılması demekti. Ertesi gün Hitler, Blomberg'in değil, Fritsch'in yerine geçecek kimse hakkında Keitel'le görüştü. Bildiklerinin çoğunu Keitel'den öğrenen Jodl'un bu tarihten sonra günceğine yazdığı yazılardan, yalnız Kara Kuvvetleri Komutanlığının değil, aynı zamanda bütün silâhlı kuvvetler örgütünün nasıl korkunç bir sarsıntı geçirdiği, ve bu sarsıntının nasıl askerlerin dize gelmesiyle sonuçlandığı açıkça anlaşılmaktadır.

Kesin olmamakla birlikte yine de Hitler'in pengesinden kurtulmuş sayılan yüksek generaller güçlerini Hitler'e teslim edecekler miydi? Fritsch Başbakanlık kitaplığında verdiği büyük imtihandan Bendlerstrasse'deki evine dönünce Ordu Genel Kurmay Başkanı General Beck'le konuştu. Bir kısım İngiliz tarihçileri (10), Beck'in hemen Hitler'e karşı bir hükümet darbesi yapmasını Generale söylediğini, Fritsch'in ise bunu kabul etmediğini yazarlar. Ama General Beck'in özel yazılarını elinde bulunduran ve onun hayatını yazmış olan Alman Wolfgang Foerster, o akşam Beck'in Hitler'i gördüğünü, Hitler'in suçlamayı Beck'e haber verdiğini, sonra Beck'in Fritsch'i gördüğünü, Fritsch'in ise suçu inkâr ettiğini, sonra yine aynı akşam geç vakit Beck'in hemen Hitler'e giderek Ordu Komutanına askeri bir şeref mahkemesi önünde kendisini temize çıkarma hakkının tanınmasını rica ettiğini anlatır. Beck'in hayatına ait yazılardan anlıyoruz ki, Beck de Nazi rejiminin başında bulunanların nasıl insanlar olduklarını daha o zaman kavrayamamış olanlardandı. Sonradan o da anladı ama artık iş işten geçmişti. Birkaç gün sonra, Blomberg'le Fritsch atıldıktan başka, on altı yüksek subay da emekliye ayrıldı ve kırk dört subay daha aşağı görevlere tâyin edildi. O zaman, yâni vaktin artık geçmiş olduğu bir sırada, Fritsch ile en yakın arkadaşları askerlerin karşı tedbirler alması gerektiğini ciddi olarak düşünmeye başladılar. Ama bu tehlikeli fikirden hemen vazgeçtiler. Foerster'in yazdığına göre, «Askerî bir darbenin bir iç savaş demek olduğunu ve böyle bir teşebbüsün hiç bir başarı şansı bulunmadığını anlamışlardı.»

Alman generalleri, her zamanki gibi, herhangi bir tehlikeyi göze almadan kazanacaklarına emin olmak istiyorlardı. Alman yazarına göre, tamamiyle Führer'e âmâde kumandanların emri altında bulunan Hava Kuvvetleriyle Deniz Kuvvetlerinin kendi düşük Başkomutanlarını desteklememesinden de korkuyorlardı. (11)

Bununla birlikte, yüksek subayların eline Hitler'e darbe indirmek için son bir fırsat daha geçti: Ordunun Adalet Bakanlığıyla birlikte yürüttüğü ilk soruşturmada General von Fritsch'in, Himmler ile Heydrich'in hazırladığı bir Gestapo plânına kurban gittiği ve mâsum olduğu hemen anlaşıldı.

Eski sahikâli Schmidt'in bir subayı Postdam İstasyonunun karanlıkları içinde uygunsuz durumda yakaladığı, bu subaydan şantaj yaparak yıllarca para sızdırdığı doğrudur. Ama adamın adı Fritsch değil, Frisch'di ve yatalak bir emekli süvari subayıydı; Ordudaki kayıtlı adı da Rittmeister von Frisch'di. Bunu Gestapo elbetteki biliyordu; ama Schmidt'i yakalamış, suçlu olarak Ordu Başkomutanını göstermediği takdirde öldürüleceğini söylemişti. Hasta olan Rittmeister de konuşmaması için polis nezaretine alınmıştı; ama hem o, hem de Schmidt Ordu tarafından Gestapo'nun elinden kaçırılmışlar, Fritsch'in askerî mahkemede yargılanması sırasında tanıklık etmeleri için emin bir yere alınmışlardı.

Eski Ordu liderleri durumdan çok memnundular. Böylelikle hem Başkomutan beraet etmiş olacak ve Ordudaki yerini yenisinden alacak, hem de S.S.'lerle Gestapo'nun ve ülkede istedikleri gibi at oynatan Himmler'le Heydrich gibi iki rezilin dalavereleri ortaya çıkacak, onlar da S.S.'lerle birlikte Roehm'in ve S.A.'ların dört yıl önceki akibetine uğrayacaklardı. Parti ve Hitler için de bir darbe olacaktı bu; Nazi Almanyasının temellerini o kadar şiddetle sarsacaktı ki, belki Hitler bile dayanamayın yuvarlanacaktı. Eğer Hitler işi kapatmaya çalışacak olursa, artık gerçeği bilen Ordu sağlam bir vicdanla işi kendi eline alacaktı. Ama eski Avusturyalı çavuş, beş yıldanberi olduğu gibi, generalleri

yine atlattı ve olayları kendi yararına kullanmasını onlardan daha iyi bilen lider olduğunu göstererek sonunda galip çıktı.

1938 yılı Ocak ayının son haftası içinde, Berlin'de, 1934 Haziranının son haftasındakine benzer bir gerginlik vardı. Başkent yeniden dedikodular içinde çalkanıyordu. Hitler, bilinmeyen bir nedenden ötürü Ordunun iki en yüksek subayını yerlerinden atmıştı. Generaller isyan halindeydiler. Bir askerî darbe hazırlıyorlardı. François - Poncet, 2 Şubat akşamı kendisini yemeğe çağıran, sonra bu dâveti iptal eden Fritsch'in tutuklandığını işitmişti. Hitler'in beşinci yıldönümü söylevini dinlemek üzere toplanacak olan *Reichstag*'ı Ordunun saracağı ve bütün Nazi hükümetiyle bu hükümetin tâyin ettiği milletvekillerini tutuklayacağı söyleniyordu. *Reichstag* toplantısının belirsiz bir süre için ertelendiği ilân edilince bu söylentilere daha fazla inanılmaya başlandı. Alman diktatörünün gerçekten başı dertteydi. Ordunun dik kafalı yüksek subaylarıyla kapışmıştı sonunda. Ya da Ordu öyle sanıyordu. Ama yanlışlardı.

Alman kabinesi 4 Şubat 1938 günü toplandı. (Bir daha hiç toplanmayacaktı.) Hitler yalnız Orduda değil, Dış İşleri Bakanlığında da işini zorlaştıran unsurları tasfiye ederek karşısına çıkan engelleri yenmeye karar vermişti. O gün kabineden alalecele bir kanun çıkarttı. Kanun gece yarısından az önce ulusa ve bütün dünyaya radyo ile ilân edildi :

«Bundan böyle bütün silâhlı kuvvetlerin komutasını ben şahsen elime alıyorum.»

Hitler devletin başında olduğu için elbetteki Silâhlı Kuvvetlerin Yüksek Komutanıydı; ama şimdi artık Blomberg'in başında bulunduğu Başkomutanlık dairesinin de başına geçmiş, o sırada balayını geçirmekte olan Feld - Mareşalin Savaş Bakanlığına kaldırmıştı. Hitler o sırada, bu Bakanlığın yerine, İkinci Dünya Savaşında Silâhlı Kuvvetler Yüksek Komutanlığı (*Oberkommando der Wehrmacht*, ya da kısaca OKW) diye tanınan örgütü kurdu; Kara Kuvvetleri, Donanma ve Hava Kuv-

vetlerini de bu örgüte bağladı. Yüksek Komutan, Hitler'di; ondan sonra Kurmay Başkanı geliyordu. Kurmay Başkanının çok tantanalı bir adı vardı: "Silâhlı Kuvvetler Yüksek Komutanlığı Başkanı." Bu mevkide dalkavuk ruhlu Keitel sonuna kadar kaldı.

Hitler, Blomberg'in yerine geçeceğinden emin olan Goering'i okşamak için onu Feld - Mareşal ilân etti; böylece Goering Almanya'nın en yüksek rütbeli subayları arasına karıştı ve sonuna kadar bundan çok memnun kaldı. Halktaki tedirginliği önlemek üzere de Hitler Blomberg ile Fritsch'in "sağlık nedenlerinden ötürü" çekildiklerini açıkladı. Böylece, askerî şeref mahkemesi önüne hile çıkartmadan Fritsch'den ebediyen kurtuluyordu. Mahkemenin Fritsch'i heraat ettireceğini biliyordu çünkü. Yüksek rütbeli subaylar bütün bunlara büsbütün kızdılar, ama bir şey de yapamadılar; çünkü aynı kanunla bir çoklarını Hitler görevlerinden uzaklaştırmıştı. General von Kluge ile von Kleist görevlerinden alınmışlardı. Nazizme pek fazla sempati göstermeyen kırk dört general de başka yerlere nakletilmişti.

Hitler, uzun bir duraksamadan sonra, Kara Kuvvetleri Komutanlığına Fritsch'in yerine General Walter von Brauchitsch'i getirdi. Brauchitsch'in generaller arasında itibarı vardı; ancak, Hitler'in cıva gibi zekâsı karşısında o da Blomberg kadar zayıf ve hafif kalıyordu. Bu buhranlı günlerde bir seks sorununun — Blomberg ve Fritsch gibi — Brauchitsch'in de başını yiyeceği sanılıyordu. Çünkü bu subay da karısından ayrılmak üzereydi. Askerî aristokrasi bu gibi hareketlere kızardı. Her şeyi merak eden Jodl, bu olayı da güncesine geçirmiş. 30 Ocak tarihli güncesinde Keitel'in, Brauchitsch'in oğlunu "annesine göndermek üzere" (annesinden boşanmaya razı olmasını isteyecekti) yanına çağırdığını, bir iki gün sonra da Brauchitsch ile Keitel ve Goering'in "bir aile sorununu" konuşmak üzere toplandıklarını yazıyor. Generallerin bu gibi seks işlerinde hakemliğini yapan Goering işi ele alacağını vaadetti. Jodl aynı gün def-

terine şu kaydı düştü: «Br'in oğlu annesinden önemli bir mektupla döndü.» Mektuptan, kadının kocasını engellemiyceği anlaşılıyordu. Goering'le Hitler de yeni Kara Kuvvetleri Komutanının fiilen görevine başlamasından birkaç ay önce aldığı ayrılma kararına karşı değillerdi. Çünkü her ikisi de Brauchitsch'in evlenmek istediği Frau Charlotte Schmidt'in, Ulrich von Hassel'in dediğine göre, “yüzde iki yüz azgın bir Nazi” olduğunu biliyorlardı. O sonbaharda nikâh kıyıldı ve ilerde görüleceği üzere tarihi etkileyen bir kadın meselesi çıktı ortaya. Jodl bunu da defterine yazsaydı yeriydi. (*)

Hitler 4 Şubatta yalnız generaller arasında temizlik yapmakla kalmadı. Neurath'ı da Dış İşleri Bakanlığından attı; yerine basit ve dar kafalı Ribbentrop'u getirdi (**). İki eski diplomat, Roma Elçisi Ulrich von Hassell ile Tokyo Elçisi Herbert von Dirksen, Viyana Elçisi Papen'le birlikte yerlerinden alındılar. Zayıf karakterli Funk'un Ekonomi Bakanı olarak Schacht'ın yerine geçtiği de o sırada resmen ilân edildi.

(*) Milton Shulman, Frau von Brauchitsch'i boşanmaya razı etmek için önce Hitler'in müdahale ettiğini ve mali bir anlaşmaya varmaları yolunda kadına yardım ettiğini yazar (*Defeat in the West*, s. 10). Böylece Hitler Kara Kuvvetleri Komutanını kendisine borçlu duruma sokmuş oluyordu. Shulman bu bilgiyi bir Kanada Ordu haberalma raporundan edindiğini söylüyor.

(**) Hitler, halkın dikkatini askeri buhrandan çekmek ve Neurath'ın gerek içinde, gerekse dışarda prestijini kurtarmak için Goering'in tavsiyesi üzerine Gizli Kurul (*Geheimer Kabinettsrat*) adıyla bir kurul kurdu. Bu kurulun görevi, 4 Şubat tarihli kanuna göre, Hitler'e «dış işlerinde yol göstermek» ti. Neurath bu kurulun başına getirildi; kurul üyeleri arasında Keitel, üç silâhlı kuvvet komutanı, kabine ve partinin bazı önemli kişileri vardı. Goebbels'in propaganda makinesi bu kurulu şişirdi; ona sanki üstün kabine süsü verdi ve Neurath da sanki terfi etmiş gibi oldu. Oysa Gizli Kabine Kurulu yalnızca bir hayaldti. Hiç bir zaman kurulmadı. Goering, Nuremberg'de bu kurul hakkında şunları söyledi. «Aslında böyle bir kabine yoktu, ama bu ad herkesin kulağına o kadar güzel geldi ki herkes bunun bir anlam taşıdığını sandı... Yeminli olarak söylüyorum: Gizli Kabine Kurulu hiç bir zaman bir dakika bile toplanmadı.» (12)

Ertesi gün, 5 Şubatta, *Voelkischer Beobachter*'de şu büyük başlık vardı: **BÜTÜN İKTİDAR FÜHRER'İN ELİNDE EN KUVVETLİ ŞEKİLDE TOPLANDI!** Nazi gazetesi, ilk kez, yalan yazmıyordu.

4 Şubat, 1938, Nazi İmparatorluğunun tarihinde önemli bir dönüm noktası, savaşa giden yolun önemli bir dönemecidir. Nazi ihtilâlinin bu tarihte tamamlandığı söylenebilir. Hitler'in, Almanya yeterince silâhlanır silâhlanmaz izlemeye çok zaman önce karar verdiği yolun önüne çıkan tutucuların son kalıntıları ortadan kaldırılmıştı. Blomberg'le Fritsch ve Neurath, Nazi aşırılıklarını firenlemeleri için Hindenburg ve eski tip muhafazakârlar tarafından bu mevkilere getirilmişlerdi, sonradan Schacht da onlara katılmıştı. Ama dış işleriyle ekonomik politikayı ve Orduyu ele geçirmek amacıyla yaptıkları savaşta Hitler'le başa çıkamamışlardı. Değil onu yenmek, ona karşı gelecek moral gücü bile bulamamışlar, bir politika zekâsı gösterememişlerdi. Schacht ayrılmıştı. Neurath kenara çekilmişti. Blomberg, general kardeşlerinin baskısı altında, istifa etmek zorunda kalmıştı. Fritsch bir gangster oyununa kurban gittiği halde hiç itiraz etmeden görevinden ayrılmayı kabul etmişti. Altmış general de görevlerinden atılmalarına ve Fritsch'in kovulmasına seslerini çıkarmadan boyun eğmişlerdi. Subay çevrelerinde bir askerî darbeden söz ediliyordu, ama sadece söz ediliyordu. Hitler Prusyalı asker sınıfına karşı hayatının sonuna kadar nefret beslemekte ne kadar haklı olduğunu göstermişti. Bu sınıf, General von Schleicher'le General von Bredow'un öldürülmeleri karşısında, resmî makamların gözyummalarını sadece bir fısıltıyla geçiştirmiş ve kabul etmişti. Şimdi de, yüksek subayların görevlerinden atılmalarına hiç ses çıkarmadan boyun eğiyordu. Berlin'de onların yerine geçmeye çalışan Hitler'e hizmet etmek için can atan bir sürü genç general yok muydu? Ordu subayları arasında o çok övülen dayanışma nerede kalmıştı? Yoksa bu bir efsane miydi?

4 Şubat, 1938 gününe gelinceye kadar geçen beş yıl içinde, Orduda, Hitler'i ve Nazi rejimini devirecek maddî güç vardı. Peki, Ordu Hitler'in Üçüncü Alman İmparatorluğunu ve ulusu nereye götürdüğünü 5 Kasım 1937'de anladığı halde neden böyle bir şeye teşebbüs etmedi? Fritsch bunun cevabını düştükten sonra bizzat kendi açıkladı. Emekliye ayrıldıktan sonra Ordunun kendisine verdiği, Soltau yakınlarında Achterberg'deki çiftlik evinde, görevinden alınan Elçi von Hassell ile 18 Aralık 1938 Pazar günü oturup konuştular. Hassell "Fritsch'in görüşlerini" sonradan güncesinde şöyle özetledi:

«Bu adam — Hitler — Almanya'nın iyi ve kötü alınıyazısı. Eğer şimdi uçuruma giderse — ki Fritsch gideceğine inanıyor — bizi de kendisiyle birlikte sürükleyecek. Elimizden hiç bir şey gelmez.» (13)

Hitler artık, bütün dış işlerini, ekonomik ve askerî politikayı elinde toplamış, silâhlı kuvvetleri de eline almış, yoluna devam ediyordu. Temize çıkmak fırsatını vermeksizin Fritsch'ten kurtulduktan sonra, olayı dinlemek üzere askerî bir şeref mahkemesi kurdu ve böylelikle Fritsch'e bir fırsat tanıdı. Mahkemenin başkanı Feld - Mareşal Goering'di. Mahkeme heyeti, Kara Kuvvetleri Komutanı General von Brauchitsch, Donanma Komutanı Amiral Raeder ve Yüksek Savaş Mahkemesinin iki profesyonel yargıcından kurulmuştu.

Duruşma 10 Mart, 1938'de Berlin'de başladı. Basın ve halk içeri alınmadı. Ama daha akşam olmadan mahkeme birdenbire ertelendi. Bir gece önce geç vakit Avusturya'dan bazı haberler gelmiş, Führer yine küplere binmişti (*). Feld-Mareşal Goering ile General von Brauchitsch'in hemen başka bir yere gitmeleri gerekiyordu.

(*) Papen otuz altı saat sonra Berlin'deki başbakanlık binasına geldiği zaman Hitler'in «hâlâ isteri nöbetleri geçirdiğini» gördü (Papen, Memoires, s. 428)

XI

ANSCHLUSS : AVUSTURYA YUTULUYOR

1937 yılının sonlarına doğru, gazete ve radyo röportajı işlerinde yapılan birtakım değişikliklerden ötürü benim bürom da Berlin'den Viyana'ya nakledilmişti. On yıl önce, aynı yere genç bir gazete muhabiri olarak geldiğim için şehri tanıyordum. Bundan sonra, önemli üç yılın büyük bir kısmını yine Almanya'da geçirdim, ama bütün Avrupa kıtasını kapsayan yeni görevim bana Nazi Almanyasını daha geniş açıdan görmek ve Hitler'in saldırısına kurban giden komşu ülkeleri, istilâden önce ve istilâ sırasında tanımak fırsatını sağladı. Almanya ile Hitler'in o sıralarda öfkesine konu teşkil eden ülkeler arasında o günlerde mekik dokudum, böylelikle aşağıda anlatacağım olaylara ait bilgileri birinci elden toplamış oldum. Bunlar, dünyayı insan yaşıntısının en büyük ve en kanlı savaşına sürükleyen olaylardı. Olayları yerinde gözlediğimiz halde, gariptir ki, sonunun

gerçekten nereye varacağını pek az biliyorduk. Komplolar, davavereler, ihanetler, önemli kararlar ve kararsızlıklar, başlıca kimselerin olaylara biçim veren dramatik buluşları alttan alta oluyor; bunlar, yabancı diplomatların, gazetecilerin ve casusların gözlerinden gizleniyordu; dolayısıyla bu olayların çoğunu içlerine karışanlardan başka bilen pek azdı.

Olup bitenlerin hikâyesini anlatmak için, binlerce karma-karışık gizli belgeyle oyunda rol alan, hâlâ da hayatta kalan ve çoğu o sırada olayları açıklamayacak durumda bulunan — bir çokları Nazi toplama kamplarını boylamışlardı — aktörlerin tanıklık edeceği günleri beklememiz gerekiyordu. Bu bakımdan, ilerideki sayfalarda anlatılanların çoğu 1945'den bu yana birikmiş olan ifadelere dayanmaktadır. Ama böyle bir tarihi anlatan kimsenin belibaşlı buhran zamanlarında ve dönüm noktalarında şahsen bulunmuş olması herhalde iyi bir şeydir. Nitekim ben de 11 — 12 Mart, 1938 gecesi Viyana'da bulunuyordum. Avusturya haritadan o gece silinmişti.

Dünyada gördüğüm en çekici, en kibar ve hayattan, tad çıkarmasını en iyi bilen insanların yaşadığı Tuna kıyısındaki bu güzel Barok başkenti bir aydanberi büyük bir kuşku içindeydi. Avusturya Başbakanı Schuschnigg, 12 Şubat ile 11 Mart arasındaki bu döneme sonradan "Dört Haftalık Koma" adını vermiştir. Schuschnigg, 11 Temmuz 1936 tarihli Avusturya - Almanya Andlaşmasına ekli gizli bir anlaşma ile Avusturya Nazilerine geniş birtakım tâvizler verdiğindenberi (*) Hitler'in Viyana'ya özel olarak göndermiş olduğu elçi Franz von Papen Avusturya'nın bağımsızlığını ortadan kaldırmak ve Almanya ile birleşmesini sağlamak için durmadan uğraşıyordu. 1936 yılının sonunda Hitler'e vermiş olduğu uzun bir raporda, kaydettiği ilerlemeyi anlatmıştı. Bir yıl sonra da yine bir rapor vermiş ve bu raporda "yeni bir ilerlemenin ancak Federal Başbakan (Schuschnigg) üzerinde mümkün olan en güçlü baskıyla sağ-

(*) 468'inci sayfaya bakınız.

lanabileceğini" önemle belirtmişti (1). Gerçi onun bu öğütüne pek ihtiyaç yoktu ama yine de az sonra bu öğüt umduğundan daha ciddi bir şekilde yerine getirildi.

Berlin tarafından finanse edilen ve beslenen Avusturya Nazileri bütün 1937 yılı boyunca açık bir yıldırma işlemine girişmişlerdi. Hemen hemen her gün ülkenin bir yerinde bombalar patlıyor, çoklukla zorbalığa dökülen Nazi gösterileri hükümetin durumunu zayıflatıyordu. Nazi eşkiyasının Schuschnigg'i de seiefi gibi öldürmeye hazırlandıklarını gösteren plânlar ortaya çıkmıştı. Sonunda, 25 Ocak 1938'de, Avusturya polisi Yediter Komitesi denilen bir gurubun Viyana merkezine baskın yaptı. Bu gurup görünürde Nazilerle Avusturya hükümeti arasında bir barış sağlamak üzere kurulmuştu, ama gerçekte gizli Nazi faaliyetinin merkeziydi. Baskın sırasında, Hitler'in delegesi Rudolf Hess tarafından yazdırılmış bir belgeden Avusturya Nazilerinin 1938 ilkbaharında açık bir isyan çıkaracakları, Schuschnigg bu isyanı bastırmaya teşebbüs ettiği takdirde, "Almanlar tarafından Alman kanı akıtılmasını önlemek üzere" Alman Ordusunun Avusturya'ya gireceği anlaşılıyordu. Papen'e göre, belgelerden biri, Alman müdahalesine bahane olmak üzere mahallî Nazilerin kendisi ya da askerî atase Tuğgeneral Muff'u öldürmeyi düşündüklerini açıklıyordu. (2)

Berlin'deki parti liderlerinden ahnacık emir üzerine Nazi kabadayıları tarafından öldürülecekler listesine — ikinci ke-re — alındığını öğrendiği zaman bizim güler yüzlü Papen'in keyfi nasıl biraz kaçtıysa, 4 Şubat akşamı Viyana'daki Alman Elçiliğine gelen bir telefon da onu bir hayli şaşkına çevirdi. Berlin'deki Başbakanlıktan telefon eden Devlet Sekreteri Hans Lammers Avusturya'daki özel elçiliğinin sona ermiş olduğunu kendisine haber veriyordu. O da Neurath, Fritsch ve daha başkalarıyla birlikte görevinden atılmıştı.

Papen sonradan, «Şaşkınlıktan nerdeyse dilim tutuldu,» der (3). Ama Hitler'in Neurath, Fritsch ve Blomberg'ten kur-

tulduktan sonra Avusturya'ya karşı daha şiddetli bir harekete geçmeye karar verdiğini hemen anlayacak kadar kendini toparladı. O kadar toparladı ki, kendi deyimiyle "bir diplomattan umulmayacak" bir şey yapmaya karar verdi. Hitler'le yaptığı yazışmaların kopyalarını "emniyetli bir yere" koyup oradan İsviçre'ye göndermeyi kararlaştırdı. «Nazi Almanyasının iftira kampanyalarını yakından bilen yalnız ben vardım,» diyor Papen. Yukarıda gördüğümüz gibi, bu kampanyalar yüzünden 1934'de az kalsın öteki dünyayı boyliyacaktı.

Papen'in işinden atılması Schuschnigg için de bir uyarmaydı. Schuschnigg, bu tatlı dilli eski süvari subayına hiç bir zaman güvenmemiş ve Hitler'in, en aşağı sağlam bir katolik ve kendisi gibi kibar bir insan olan kurnaz Papen'i başına musallat etmekten daha kötü şeyler düşündüğünü hemen anlamıştı. Son birkaç ay içinde Avrupa diplomasisi hiç de Avusturya'nın işine yarayacak bir yol izlememişti. Roma - Berlin Mihverinin kurulmasından sonra Mussolini Hitler'e daha da yaklaşmıştı; küçük ülkenin bağımsızlığıyla ilgilendiği yoktu. (Oysa bir zamanlar, Dollfuss'un öldürülmesi sırasında, Führer'i korkutmak için Brenner Geçidine hemen dört tümen yığmıştı.) Hitler darbeyi indirdiği zaman, Avusturya bağımsızlığının savunmasıyla ne Chamberlain'in liderliğinde Hitler'i yatıştırma politikasına bel bağlayan İngiltere, ne de önemli iç politika çatışmalarına dalmış olan Fransa pek ilgileneceğe benzemiyordu. Şimdi de Hitler'in büyük tutkularını az çok firenleyen Alman Ordusundaki ve Dış İşlerindeki tutucular da Papen'le birlikte işlerinden uzaklaştırılmışlardı. Schuschnigg dar kafalı ama kendi sınırları içinde zeki bir adamdı; her şeyden haberi vardı. Yalnız, gün geçtikçe kötüye giden kendi durumu üzerinde fazla hayale kapılıyordu. Dollfuss'un Naziler tarafından öldürülmesinden sonra olduğu gibi, Alman diktatörünü yatıştırmanın şimdi yeniden zamanı geldiğini düşündü.

Elçilikten atılan Papen Schuschnigg'e bu fırsatı sağladı. Yukarımn indirdiği tokada kızılmaz; onun için Papen de, "neler

olup bittiğini anlamak üzere”, elçilikten atıldığının hemen ertesi günü Hitler’e koştu. 5 Şubat günü Führer’i Berchtesgaden’de generallerle çekismekten “yorulmuş, dalgın” bir durumda buldu. Ama Hitler’in hitmez tükenmez bir gücü vardı; yerinden atılmış elçinin on beş gün önce Berlinde buluştukları zaman ortaya attığı teklifle az sonra yeniden ilgilenmeye başladı : Niçin bütün sorunları Schuschnigg ile yüzyüze konuşmuyordu? Neden Schuschnigg’i karşılıklı konuşmak üzere Berchtesgaden’e çağırıyordu? Hitler bu fikri ilginç buldu. Papen’i yerinden daha yeni attığını düşünmeden hemen Viyana’ya dönmesini ve görüşmeyi düzenlemesini kendisine emretti.

Schuschnigg çabucak razı oldu; ama, durumu zayıf olduğu halde, birtakım şartlar ileri sürdü: Hitler’in konuşmak istediği konular kendisine önceden kesin olarak bildirilecekti; Almanya’nın Avusturya bağımsızlığına saygı göstermeyi ve Avusturya’nın iç işlerine karışmamayı taahhüt ettiği 11 Temmuz, 1936 tarihli andlaşmanın yürürlükte kalacağı önceden temin olunacaktı. Bundan başka, görüşmenin sonunda yayımlanacak olan bildiride her iki ülkenin 1936 andlaşmasına bağlı kaldığı tekrarlanacaktı. Yani Schuschnigg aslanın ininde faka basmak istemiyordu. Papen Hitler’le görüşmek üzere hemen Obersalzberg’e gitti ve Hitler’in verdiği teminatla geri döndü: Hitler 1936 andlaşmasının hiç değişmeden yürürlükte kalacağını, yalnız bu andlaşma imzalandığı gündenberi “hâlâ sürüp giden aradaki anlaşmazlıkları ve çatışma noktalarını” görüşeceklerini temin ediyordu. Avusturya Başbakanının istediği tastamam bunlar değildi, ama Hitler’in cevabından memnun kaldığını söyledi. Toplantının 12 Şubatta yapılması kararlaştırıldı (*).

(*) 12 Şubat, Dollfuss hükümetinin Avusturya Sosyal Demokratlarını öldürttüğü günün dördüncü yıldönümüydü. Schuschnigg o zaman Dollfuss kabinesinde üye idi. 12 Şubat, 1934’de on yedi bin hükümet askeri ve faşist milisi Viyana’daki işçi mahallelerini topa tutmuş, bin kadar kadın, erkek ve çocuk ölmüş, üç dört bin kişiden fazla da yaralanan ol-

11 Şubat akşamı Schuschnigg yanına Dış İşleri yardımcısı Guido Schmidt'i alarak özel bir trenle ve büyük bir gizlilik içinde Salzburg'a hareket etti. Oradan otomobile binerek sınırı geçecek, ertesi sabah Hitler'in dağ evinde bulunacaktı. Bunun kötü bir seyahat olacağını ne bilsindi?

BERCHTESGADEN GÖRÜŞMESİ :

12 ŞUBAT, 1938

Avusturyalı ziyaretçileri sınırda Papen karşıladı ve soğuk kış sabahında Papen Schuschnigg'e "pek neşeli" görüldü. Papen, Hitler'in o gün mükemmel bir havada olduğunu ziyaretçilere temin etti. Sonra arkasından ilk uyarma yapıldı. Papen, Führer-in nasılsa Berghof'a gelen üç generalin de görüşmede bulunmasına Schuschnigg'in itiraz etmeyeceğini umduğunu kibarca söyledi. Bu üç general şunlardı: OKW'nin yeni başkanı Keitel, Bav-yera - Avusturya sınırındaki askerî kuvvetlerin komutanı General Reichenau ve bu bölgedeki hava kuvvetlerinin başında bulunan General Sperrle.

Papen sonraları, ziyaretçilere verdiği bu bilginin "hiç de hoşlarına gitmediğini" hatırlamıştır. Schuschnigg, bu konuda "yapacağı çok bir şey olmadığı" için teklife pekâlâ dediğini elçiye söylediğini yazar. Cizvit eğitimi görmüş bir aydın olan Schuschnigg belli ki pirelenmişti.

Böyle olduğu halde yine de karşılaşacağı şeylere hazırlıklı değildi. Hitler Avusturya Başbakanı ile yardımcısını villasının

muştı. Demokratik hürriyetler kaldırılmış, Avusturya o günden sonra önce Dollfuss'un, sonra da Schuschnigg'in dinci - faşist diktası altına girmişti. O günlerde gerek Berlin ve gerekse Viyana'da bulunan bizlerin de tanklık edeceği gibi, Nazilerinkinden muhakkak ki daha yumuşak bir yönetimdi bu ama, Avusturya halkının hürriyetini elinden almış ve Habsburg'ların son zamanlarında olduğundan daha ağır baskılar altına koymuştu. Yazar bu konuyu *Midcentury Journey* adlı kitabında daha geniş olarak ele almıştır.

merdiveninde karşıladı. Üzerinde hücum taburlarının giydiği kahverengi ceket ile siyah pantolon vardı. Yanında üç general duruyordu. Schuschingg bunun dostça, ama resmî bir karşılama olduğunu anladı. Birkaç dakika sonra ikinci kattaki büyük çalışma odasında Hitler'le başbaşa kalmıştı. Çalışma odasının büyük pencereleri, tepeleri karla örtülü muhteşem Alp dağlarıyla, bu dağların arkasında kalan ve her iki adamın da doğum yeri olan Avusturya'ya bakıyordu.

O sırada kırk bir yaşında olan Kurt von Schuschnigg, kendisini tanıyanların söylediği gibi, eski Avusturya kibarlığını almış kusursuz bir adamdı; görüşmeye, manzaranın güzelliğinden havanın, iyiliğinden söz açmakla ve bu odanın kimbilir ne kadar önemli olaylara sahne olduğunu hatırlatarak bir kaç övücü söz söylemekle başlamak onun için anormal sayılmazdı. Ama Adolf Hitler onun sözlerini kesti. «Biz buraya güzel havadan ya da manzaradan söz etmek için gelmedik,» dedi. Ve sonra başladı fırtına. Avusturya Başbakanının sonradan söylediğine göre, konuşma artık iki saat “hemen hemen tek yanlı olarak” geçti. (*)

«Dostça bir politikadan kaçınmak için elinizden geleni yaptınız (diye Hitler öfkeyle anlatmaya başladı)... Bütün Avrupa tarihi aralıksız bir ihanet hareketinden ibarettir. Geçmişte böyleydi ve bugün de böyledir. Bu tarihsel paradoksa bir son vermek zamanı gelmiş de geçmiştir bile. Ve, Herr Schuschnigg, size dosdoğru söylüyorum ki, artık bütün tınlara bir son vermeye kesinlikle karar almış bulunuyorum. Alman İmparatorluğu büyük bir devlettir ve eğer kendi sınır sorunlarını kendisi çözerse kimse sesini çıkaramaz ona.»

Hitler'in birdenbire öfkelenmesine şaşıran sâkin tavrılı

(*) Schuschnigg sonradan bu tek yanlı konuşmanın «önemli parçalarını» aklında kaldığı gibi yazmıştır. Gerçi bu bir tutanak değildir, ama işe yarar. Bundan başka yalnız sonraki olaylar değil, o gün Berghof'da bulunan Papen, Jodl ve Guido Schmidt'in de söyledikleri, bu konuşmayı doğruluyor. Ben burada Schuschnigg'in *Austrian Requiem* adlı kitabını ve Nuremberg'de verdiği ifadesi esas aldım. (4)

Avusturya Başbakanı uzlaşıcı durumunu değiştirmemeye, ama geri çekilmemeye de çalıştı. Avusturya'nın Alman tarihindeki yeri konusundaki görüşünün ev sahibinin görüşünden ayrı olduğunu söyledi. «Avusturya'nın bu bakımdan yaptığı yardım oldukça önemlidir,» dedi.

HİTLER: Hayır, kesinlikle sıfır. Size söylüyorum, tam sıfırdır. Avusturya bütün tarihi boyunca her millî fikri sabote etmiştir; ve bütün bu sabotajları yapanlar da Habsburg'larla Katolik kilisesidir. (*)

SCHUSCHINGG: Bununla beraber Austuryalıların çoğunun yaptığı işler German kültürünün bir parçasıdır. Örneğin, Beethoven...

HİTLER: Ha... Beethoven mi? Bakın size söyleyeyim mi, Beethoven aşağı Ren'den gelmiştir.

SCHUSCHNIGG: Ama, birçokları gibi o da ülke olarak Avusturya'yı seçmiştir kendine...

HİTLER: Olabilir. Bakın size bir daha söylüyorum, işler böyle sürüp gidemez. Benim tarihsel bir görevim var ve bu görev yerine getirilecektir. Çünkü Tanrının takdiridir bu... Benimle birlik olmayan ezilecektir... Hiç bir Almanın şimdiye kadar seçmediği zor bir yol seçmiş bulunuyorum; Alman tarihinin en büyük başarısını sağladım. Herhangi bir Almanın başarısından daha büyüktür bu. Ve bunu kuvvete baş vurarak yapmadım, dikkatinizi çekerim. Halkımın sevgisinden kuvvet aldım...

SCHUSCHINGG: Sayın Başbakan, gerçekten bunlara inanmak istiyorum.»

Bu şekilde bir saat kadar konuşulduktan sonra Schuschnigg yakındığı şeyleri birer birer saymasını karşısındakinden ister. «Daha iyi bir anlaşmaya varılmasını önleyen engelleri mümkün olduğu kadar kaldırmak için herşeyi yapacağız,» der.

HİTLER: Bunu siz söylüyorsunuz. Herr Schuschnigg. Ama ben size söyleyeyim ki, Avusturya sorunu denilen şeyi şu ya da bu şekilde çözeceğim ben.»

Sonra Hitler Avusturya'nın Alman sınırını takviye ettiği konusunda uzun bir nutka başlar, Schuschnigg bu suçlamayı kabul etmez.

(*) Hitler'in, önceki bölümlerde anlattığımız gibi, Linz ve Viyana'da Avusturya - Almanya tarihi konusunda edindiği çarpık görüşlerini hâlâ değiştirmedigi anlaşıyor.

«HİTLER: Bana bakın, Avusturya'da bir tek taşı yerinden oynattığınızda bunun ertesi gün benim kulağıma gelmiyeceğini sanıyorsanız, yanıhyorsunuz... Bir emir vermeme bakar; bir gece içinde o sizin gültünç savunma sisteminiz yerle bir olur. O zaman beni yarım saat bile geciktirebileceğinizi umabilir misiniz, ha?... Ben Avusturya'yı böyle bir akibetten korumayı çok isterim, çünkü böyle bir hareket kan akıtmayı gerektiriyor. Ordudan sonra içeriye S.A.'lar ve Avusturya Lejyonu girecek, o zaman onların hakkı intikamını kimse durduramayacaktır. Ben bile durduramıyacağım.»

Hitler, bütün tehditlerden sonra Avusturya'nın tecrit edilmiş ve dolayısıyla çaresiz durumda olduğunu Schuschnigg'e hatırlattı (diplomatik nezaket Schuschnigg'e ünvanıyla hitap edilmesini gerektirdiği halde Hitler karşısındakini adıyla çağırıyordu).

«HİTLER: Dünyada herhangi bir kimsenin kararlarını değiştireceğini sakın bir an bile düşünmeyiniz. İtalya mı? Mussolini'yle aynı görüşmeyiz. İngiltere mi? Avusturya için İngiltere kılını bile kıpırdatmaz... Ya Fransa?»

Fransa'nın Almanya'yı durdurabilseydi Ren'de durdurabileceğini, «o zaman Almanya'nın geri çekilmek zorunda» kalabileceğini söyledi. «Ama artık Fransa çok geç kalmıştır,» dedi.

Son olarak da şunları söyledi:

«HİTLER: Herr Schuschnigg, size bir kere daha ve son olarak anlaşma fırsatı veriyorum. Ya şimdi burada bir çözüm buluruz, ya da olaylar başka bir yol izler... Düşününüz. Herr Schuschnigg, tekrar tekrar düşününüz. Yarın öğleden sonraya kadar tekeleyebilirim ancak...»

Alman Başbakanının şartları tam olarak nelerdi? Schuschnigg bunu sordu.

Hitler, «Bugün öğleden sonra konuşuruz,» dedi.

Yemek sırasında Hitler'in «çok keyifli olduğunu» Schuschnigg hayretle gördü. Özellikle atlar ve evler üzerinde durmadan konuşuyordu. Dünyanın o zamana kadar gördüğü binaların en yükseklerini yapacaktı. Schuschnigg'e, «Amerikalılar

görecekler,» diyordu, «Almanya'nın Amerika'daki binalardan daha büyük, daha iyi binalar yaptığını görecekler.» Papen'e göre zavallı Avusturya Başbakanı pek "tedirgin ve düşünceli" görünüyordu. Cigara tiryakisi olduğu halde Hitler'in yanında içmesine izin verilmemişti. Yandaki odada kahveler içildikten sonra Hitler özür dileyerek çekildi ve Schuschnigg de ancak o zaman bir cigara yakmak fırsatını buldu. Dış İşleri Yardımcısı Guido Schmidt'e kötü haberleri de o sırada verebildi. Az sonra işler daha da sarpa saracaktı.

İki Avusturyalı, küçük bir antrede sınırlarını yatıştırdıktan sonra, yeni Alman Dış İşleri Bakanı Ribbentrop'la Papen'in yanına alındılar. Ribbentrop kendilerine daktilo ile yazılmış iki sayfalık bir "anlaşma" tasarısı verdi; bunların Hitler'in son istekleri olduğunu ve tartışılmasına kendisinin izin vermediğini söyledi. Hemen imza etmeleri gerekiyordu. Schuschnigg sonunda Hitler'den kesin bir şey elde ettiğinden ötürü memnundu. Ama belgeyi okur okumaz memnunluğundan eser kalmadı. Çünkü aslında bu, Avusturya hükûmetinin bir hafta içinde Nazilere teslim olmasını isteyen bir Alman ultimatomuydu.

Avusturya'da Nazi Partisine karşı konulmuş olan yasak kaldırılacaktı; hapiste bulunan bütün Naziler affedilecekti; Nazi taraftarı Viyanalı avukat Dr. Seyss - Inquart İç İşleri Bakanı olacak ve kendisinin polis ve emniyet üzerinde yetkisi tanınacaktı. Nazi taraftarlarından Glaise - Horstenau da Savaş İşleri Bakanlığına getirilecek, Alman Ordusuyla Avusturya Ordusu arasında daha yakın ilişkiler kurulması için bir takım tedbirler alınacak ve yüz subayın sistemli olarak değiştirilmesi bu tedbirler arasında bulunacaktı. Son istek de şuydu: «Avusturya'nın Alman ekonomik sistemine katılması için gereken hazırlıklar yapılacak. Bu amaç için Dr. Fischboeck (bir Nazi taraftarı) Maliye Bakanı olacaktır.» (5)

Schuschnigg, sonradan yazdığı gibi, ultimatomu kabul etmesinin Avusturya bağımsızlığına son vermek olacağını hemen anladı.

«Ribbentrop bana istekleri hemen kabul etmemi tavsiye etti. Ben olmaz dedim ve Berchtesgaden'e gelmeden önce Papen ile varmış olduğum anlaşmayı hatırlattım; Ribbentrop'a da bu kadar akılcı isteklerle karşılaşmaya hazır olmadığımı söyledim...» (6)

Ama Schuschnigg bu istekleri kabule hazır mıydı? Hazır olmadığını Ribbentrop gibi bir alık bile anlayabilirdi. Bütün problem şuydu: imzalamalı mıydı? Genç Avusturya Başbakanı bu zor ve kesin anda yumuşamaya başlamıştı. Kendi anlayışına göre, «Almanya'nın iyi niyetine güvenip güvenmiyeceğini, Alman hükümetinin biç olmazsa pazarlıkta kendine düşenleri yapıp yapmayacağını» anlamak istedi (7). «Olumlu» cevap aldığını söylüyor kendisi.

Sonra Papen, Schuschnigg'in üzerinde işlemeye başladı. Kaypak elçi, ültimatomu okuduğu zaman «hayret» ettiğini kabul ediyor: «Avusturya'nın egemenliğine teminatsız olarak müdahale etmek demekti bu.» Schuschnigg'in yazdığına göre, Papen kendisinden özür diledi ve şartların kendisi için «tam bir sürpriz» olduğunu söyledi. Bununla birlikte, Avusturya Başbakanına imza etmesini öğütledi.

«Bundan başka, anlaşmayı imzalar da isteklerini kabul edersem. Hitler'in anlaşma şartlarını yerine getireceğinden emin olmama, Almanya'nın o andan itibaren bu anlaşmaya bağlı kalacağını ve Avusturya için yeni zorlukların bahiskonusu olmayacağını söyledi.» (8)

Sonuncusu Nuremberg'de verilmiş olan yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığına göre Schuschnigg yalnız yumuşamakla kalmıyor, saflığından da yararlanılmasına aldırıyordu.

Dayanmak için bir tek şansı kalmıştı. Yeniden Hitler'in yanına çağırıldı. Hitler çalışma odasında sinirli sinirli bir aşığı bir yukarı gidip geliyordu.

«HİTLER: Herr Schuschnigg... belge işte burada. Tartışılacak bir şey yok. Tek harfini bile değiştirecek değilim. Ya olduğu gibi imzalar ve istekleri üç gün içinde yerine getirirsiniz, ya da ben Avusturya üzerine yürüyorum.» (9)

Schuschnigg teslim oldu. İmza etmek istediğini söyledi. Ama Avusturya Anayasasına göre böyle bir anlaşmayı ancak Cumhurbaşkanı'nın imza etmeye ve yürütmeye yetkili olduğunu hatırlattı. Bundan ötürü, anlaşmayı imzalaması için Cumhurbaşkanı'na başvuracağını söyledi; ama hiç bir garanti veremeyeceğini de belirtti.

Hitler, «Garanti edeceksiniz!» diye bağırdı.

Schuschnigg, «İmkânsız, Sayın Başbakan,» diye cevap verdiğini söylüyor (10).

« (Schuschnigg'in sonradan anlattığına göre) Bu cevap üzerine Hitler sanki aklını kaybetti. Kapılara doğru koştu, açtı ve bağırdı: 'General Keitel!' Sonra bana dönerek 'Sizi sonra çağırırım,' dedi.» (11)

Bu tam bir blöftü, ama generallerin bütün gün orada bulunduklarını bilen şaşkın Avusturya Başbakanı belki bunun farkında değildi. Papen'in anlattığına göre, Keitel sonradan kendisine şunu açıklamış: İçeri girdiği ve emirlerini öğrenmek için geldiğini söylediği sırada, Hitler kendisini gülerek karşılamış ve kıs kıs gülerek, «Emir filân yok,» demiş. »Sizin yalnız buraya gelmenizi istedim, o kadar.»

Ama dışarda bekleyen Schuschnigg ile Dr. Schmidt bu numarayı yuttular. Schmidt Başbakanının kulağına, eğer beş dakika içinde ikisi de tutuklanırsa şaşmayacağını fısıldadı. Otuz dakika sonra Schuschnigg yeniden Hitler'in yanına alındı.

«Fikrimi değiştirmeye karar verdim, hayatımda ilk defa olarak (dedi Hitler). Ama sizi uyarıyorum, bu son şansınızdır. Anlaşmayı yürütmek için size üç günlük ek bir süre daha veriyorum.» (12)

Alman diktatörünün verebileceği son tâvizdi bu. Anlaşmanın son şekli sonradan biraz yumuşatıldı; ama, Schuschnigg'in sonradan söylediğine göre, pek önemli bir değişiklik yapılmadı. Schuschnigg imzaladı. Avusturya'nın ölüm fermanıydı bu imzalanan.

İnsanların zor karşısında tutumları karakterlerine ve çoklukla da sürprizlere göre değişir. Selefinin başını yiyen tatlı-sert politikada oldukça genç olmasına rağmen tecrübeli bir politikacı sayılan Schuschnigg'in cesur bir adam olduğuna da pek az kimsenin şüphesi vardı. Buna rağmen Schuschnigg'in 11 Şubat 1938'de, korkunç bir silâhlı saldırı tehdidi altında teslim olması, kendi yurttaşları ile bu önemli dönemi gözleyenler ve tarihçiler arasında birtakım şüpheler yaratmıştır. Teslim olmak gerekli miydi? Başka bir çare yok muydu? İngiltere ile Fransa'nın, Hitler'in sonraki saldırıları karşısındaki davranışlarına bakılacak olursa, Hitler'in Avusturya üzerine yürüdüğü takdirde bu devletlerin Avusturya'nın yardımına koşacaklarını sanmak yersiz olurdu. Ama Hitler o âna kadar ne Alman sınırlarını geçmiş, ne de kendi halkını ve dünyayı böyle gelişigüzel bir saldırıya hazırlamıştı. Alman Ordusu Fransa ile İngiltere'nin herhangi bir müdahalesi halinde bir savaşı göze alacak durumda sayılmazdı. Ama Berchtesgaden'de varılan "anlaşma"nın sonucu olarak, yerli Nazilerle Almanların çevirdiği dolaplar Avusturya'yı birkaç hafta içinde öyle bir duruma getirecektir ki Hitler, Avusturya'yı, 11 Şubatta olduğundan daha az bir dış müdahale tehlikesini göze alarak eline geçirebilecektir. Nitekim Schuschnigg de, sonradan yazdığı gibi, Hitler tarafından ileri sürülen istekleri kabul etmenin "Avusturya hükûmetinin bağımsızlığına büsbütün son vermekten başka bir şey" olmadığını anlamıştı.

Geçirdiği imtihan kendisini sersemletmişti herhalde. Yurdunun bağımsızlığına malolacak belgeyi tabanca tehdidi altında imzaladıktan sonra Hitler'le garip bir konuşma yaptı. Bu konuşma sonradan yazdığı kitapta vardır. «Sayın Başbakan bugün dünyadaki çeşitli buhranların barışçı yollarla çözüleceğine inanıyorlar mı?» diye sordu. Führer, saf bir tavırla, bütün sorunların/çözüleceğini söyledi. «Ama öğütlerim dinlenecek olursa,» dedi. Bunun üzerine Schuschnigg, yüzünde hiç bir alay belirtisi olmadan, şunu söyledi: «Şu anda dünyanın duru-

mu daha iyiye doğru gidiyor demektir, öyle değil mi?» (13)

Böyle bir anda böyle bir söz söylenmez gibi gelir insana, ama düşük Avusturya Başbakanının kendisi, bu sözün söylediğini kabul ediyor. Hitler Schuschnigg'i avucunun içine almak için tahkir edici bir hareket daha yaptı. Schuschnigg basına verilecek bildiride 1936 andlaşmasına bağlı kalındığının tekrarlanmasını isteyince hemen bağırdı: «Yo, hayır! Önce anlaşmamızın şartlarını yerine getirmelisiniz. Basına şöyle denilecek: 'Bugün Führer ve Başbakanla Avusturya Başbakanı Berg-hof'ta görüştüler.' Hepsi o kadar.»

Schuschnigg'le Schmidt, Hitler'in akşam yemeği çağrısını kabul etmeyerek otomobille dağlardan Salzburg'a indiler. Gri ve sisli bir akşamdı. Yine Papen sınıra kadar onlara arkadaşlık etti. Otomobilde, kendi deyimiyle, "insanın üstüne basan bir sessizlik" vardı. Papen Avusturyalı dostlarını elinden geldiğince neşelendirmekten kendini alamadı.

«Gördünüz ya,» dedi onlara, «Führer ara sıra nasıl oluyor! Ama eminim bir dahaki sefer daha başka türlü olacak. Bakın Führer ne kadar tatlı bir adam olabilir, o zaman görürsünüz.» (*)

DÖRT HAFTA SÜREN KOMA :

12 ŞUBAT . 11 MART, 1938

Hitler, ultimatomu yerine getireceğine dair "sağlam bir cevap" vermek üzere Schuschnigg'e dört günlük bir süre tanımış — 15 Şubat Çarşamba gününe kadar — ve ultimatomonun somut şartlarını uygulamak üzere de ayrıca üç günlük bir süre — 18 Şubata kadar — daha tanımıştı. Schuschnigg 12 Şubat sabahı Viyana'ya döndü ve hemen Cumhurbaşkanı Miklas'la konuştu. Wilhelm Miklas çahşkan, sıradan bir adamdı.

(*) Papen bunu başka türlü anlatıyor (Papen'in Memoirs, s. 420'ye bakınız), ama Schuschnigg'inki daha doğru gibi.

Viyanalılar, hayatta en büyük başarısının bol çocuk yetiştirmek olduğunu söylerlerdi. Ama bu adamda köylülerde bulunan bir çeşit sağlamlık vardı ve elli iki yıllık devlet memurluğunun sonunda çıkan bu buhranda başka herhangi bir Avusturyalıdan daha büyük bir cesaret gösterdi. Hitler'e Avusturyalı Nazilerin affı gibi bazı tâvizler vermek istiyordu, ama Seyss-Inquart'ın polis ve Ordunun başına getirilmesini kabul etmedi. Papan bu durumu 14 Şubat akşamı Berlin'e bildirdi. Schuschnigg'in, "yarın sabah Cumhurbaşkanı'nın mukavemetini ortadan kaldıracığını" umduğunu söyledi.

Aynı akşam saat 7.30'da Hitler, General Keitel'in Avusturya'ya askerî baskı yapılması üzerine hazırlamış olduğu emirleri onayladı.

«Avusturya'ya karşı askerî hazırlıklarla sonuçlanabilecek, yanlış, ama inandır haberler yayınız.» (44)

Nitekim Schuschnigg Berchtesgaden'den ayrılır ayrılmaz, Hitler, Avusturya Başbakanına dediklerini yaptırmak için hirtakım uydurma askerî hareketlere girişti. Jodl güncesinde durumu şöyle kaydediyor:

«13 Şubat. Öğleden sonra General Keitel Amiral Canaris (*) ile beni evine çağırdı. Führer'in ayın 15'ine kadar askerî manevralarla askerî baskının devam ettirilmesini emrettiğini söyledi. Alınacak tedbirlere ait teklifler hazırlanarak telefonla Führer'in onayına sunulmuştur.

14 Şubat. Etki çabuk ve kuvvetli oldu. Avusturya Almanya'nın ciddi askerî hazırlıklara giriştiğini sandı.» (15)

General Jodl durumu hiç de ahartmıyordu. Cumhurbaşkanı silâhlı istilâ tehdidinden önce yelkenleri suya indirdi; Schuschnigg, verilen sürenin son günü, 15 Şubatta, Berchtes-

(*) Wilhelm Canaris OKW'nin Haberalma Bürosu (Abwehr) başkanıydı.

gaden anlaşmasının 18 Şubattan önce uygulanacağını elçi von Papen'e resmen haber verdi. 16 Şubatta Avusturya hükûmeti Naziler için genel af ilân etti. Dollfuss'un öldürülmesi dolayısıyla mahkûm olanlar da affa uğradı. Kabine yeniden kuruldu ve Arthur Seyss-Inquart Güvenlik Bakanı oldu. Bu Nazi bakan hemen ertesi gün Berlin'e koştu ve Hitler'den emirlerini aldı.

Quisling'lerin ilki olan Seyss-Inquart, 1918 yılındanberi Avusturya'nın Almanya ile birleşmesini isteyen kibar, zeki, genç bir Viyanalıydı. Aslında Birinci Dünya Savaşından sonra bemen hemen herkes Avusturya'nın Almanya ile birleşmesini istiyordu. Nitekim, ateskes anlaşmasının imzalandığının ertesi günü, 12 Kasım 1918'de, Habsburg hanedanını deviren ve Avusturya Cumhuriyetini ilân eden Viyana'daki geçici Millî Meclis "Alman Avusturyasının Alman Cumhuriyetinin ayrılmaz bir parçası" olduğunu söyleyerek bir *Anschluss* yaratmaya çalışmıştı. Zaferi kazanmış olan Müttefikler buna izin vermediler. Hitler 1933'de iktidara geçtiği zaman, Avusturyalıların çoğunluğu küçük ülkelerinin Nazi Almanyasıyla birleşmesine karşıydılar. Bu kesindi. Ama, Nuremberg'deki duruşması sırasında açıkladığı gibi, Seyss-Inquart'a göre *Anschluss*'tan şaşmayanlar Naziler oldu ve o da bu yüzden Nazileri destekledi. Partiye katılmadı ve partinin yaptığı aşırı işlere de karışmadı. Daha çok saygıdeğer bir Avusturyalı Nazi rolü oynadı; 1936 Temmuz anlaşmasından sonra Devlet Danışmanı tâyin edilince, Papen'in ve öteki Alman memurlarıyla ajanlarının yardımıyla alttan alta çalışmaya başladı. Gariptir ki, gerek Schuschnigg ve gerekse Miklas, sonuna kadar ona güvendiler. Schuschnigg gibi sağlam bir katolik olan Miklas, sonradan, Seyss'in "her zaman kiliseye" gitmesine aldandığını itiraf etmiştir. Avusturya Başbakanının Seyss - Inquart'a karşı beslediği güven, Seyss'in koyu Katolik olmasından, Birinci Dünya Savaşında, Schuschnigg'in ağır yaralandığı Tirollülerin *Kaiserjäger* alayında askerlik yapmış olmasından ileri geliyor-

du. Ne yazık ki Schuschnigg'in, insanları daha iyi anlamak için kafasında daha sağlam bir ölçü yoktu. Belki de Nazi bakanı alelâde rüşvetlerle yola getireceğini umuyordu. Seyss - Inquart bir yıl önce Devlet Danışmanlığından istifa etmeye kalktığı zaman kendisine teklif edilen 500 doların, üzerinde nasıl büyük bir etki yaptığını ve bu ufak parayı alır almaz nasıl istifadan vazgeçtiğini Schuschnigg kendisi kitabında anlatır. Ama Hitler, Schuschnigg'in az sonra öğreneceği gibi, genç hırslı avukatın önüne çok daha gözkaştırıcı paralar atıyordu.

Hitler, Blomberg - Fritsch buhranı ve Avusturya'ya oynadığı oyun yüzünden 30 Ocaktanberi ertelediği ve uzun zamandanberi beklenen *Reichstag* konuşmasını 20 Şubat'ta yaptı. Her ne kadar, bu konuşmasında Schuschnigg'in gösterdiği "anlayış"tan ve Avusturya ile Almanya arasında daha yakın ilişkilerin kurulması hususundaki "yürekten isteği"nden söz ettiyse de — bunlar Başbakan Chamberlain'i etkilemek için söylenmiş bir takım yalanlardı — Führer, aynı zamanda, bir uyarımda da bulundu. Bu uyarım Londra'da pek önemsenmedi ama, Viyanalıların, hele Praglıların kulaklarına bu yüzden kar suyu kaçtı.

«Sınırlarımıza bitişik olan iki devletin içinde on milyondan fazla Alman yaşamaktadır ...Bir hususta hiç şüpheye düşülmemelidir. Alman İmparatorluğundan siyasi bakımdan uzak bulunmak, hakların elden alınması demek değildir. Yâni, kendi kendini yönetme hakkı kaldırılamaz. Yâni, bütün ulusa karşı sevgi beslediği ya da bütün ulusla birleşmek istediği, yâni ulusun kaderini ve *Weltanschauung*'unu benimsediği için boynuna büyük ıstırap ar çeken ırkdaşlarının yaşadığını bilmek bir dünya devleti için tahammul edilmez bir şeydir Sınır boylarımızda siyasi ve manevi özgürlüklerini kendi çabalarına elde edemeyecek durumda bulunan Alman halklarını korumak Alman İmparatorluğunun çıkarıdır.» (16)

Böylelikle Hitler, bundan sonra yedi milyon Avusturyalı'nın ve Çekoslovakya'da yaşayan üç milyon Südet Almanının geleceğiyle yalnız Almanya'nın ilgileneceğini, açıkça ve çekinmeden ilân etmiş oluyordu.

Schuschnigg dört gün sonra — 24 Şubat — Avusturya *Bundestag*'ında yaptığı bir konuşmada Hitler'e cevap verdi. (Avusturya *Bundestag*'ındaki milletvekilleri de Alman *Reichstag*'ındakiler gibi tek parti diktatörlüğünün seçtiği adamlardı.) Schuschnigg Almanya'ya karşı yine uzlaştırmacı bir tavır takındı, ama Avusturya'nın verebileceği tâvizlerin sınırına geldiğini belirtip, «Dur'u çekmeliyiz artık ve, 'Buraya kadar, daha ileri gidilemez!' demeliyiz,» dedi. Avusturya'nın hiç bir zaman bağımsızlığından kendi isteğiyle vaz geçmiyeceğini belirterek sözlerine büyük bir çağrı ile son verdi: «Kırmızı - Beyaz - Kırmızı (Avusturya bayrağı), ölünceye kadar!» (Almancada bu söz kafiyevidir.)

Schuschnigg savaştan sonra yazdığı kitapta, «Şubatın yirmi dördü benim için çok önemli bir tarihti,» diyor. Meydan okuyan söylevine Führrer'in nasıl bir tepki göstereceğini hevesle bekliyordu. Papen ertesi gün Berlin'e telgraf çekerek söylevin ciddiyeye alınmamasını Dış İşleri Bakanlığına tavsiye etti. Schuschnigg, diyordu, içerdeki durumunu düzeltmek için dâbâ çok kendi milliyetçi duygularını açıkladı; Berchtesgaden'de verdiği tâvizler yüzünden kendisini devirmek için Viyana'da bir takım komplolar hazırlanıyordu. Bu arada Papen Berlin'e şunu da bildiriyordu: «Seyss - Inquart'ın çalışmaları... plâna göre yürümektedir.» (17). Ertesi gün Papen, yıllardan beri çevirdiği dolaplar tam meyvasını vermek üzereyken Avusturya Başbakanından resmen özür diledi ve kayak yapmak üzere Kitzbuehl'e gitti.

Hitler'in, Avusturya radyolarından verilen 20 Şubat tarihli konuşması bütün Avusturya'da Nazi gösterilerine sebep olmuştı. 24 Şubat, Schuschnigg'in cevabı radyoda okunurken, Graz'da yirmi bin kişilik çılgın bir Nazi kalabalığı şehir meydanına yürüdü; hoparlörleri alayağı etti; Avusturya bayrağını yırttı ve yerine Almanya'nın gamalı haç bayrağını astı. Polisin yönetimi şabsen Seyss - Inquart'ın elinde bulunduğu için Nazi gösterilerini önlemek üzere hiç bir şey yapılmadı.

Schuschnigg hükûmeti yıkılıyordu. Yalnız siyasî değil, ekonomik anarşi de başlamıştı. Gerek dışardan ve gerekse mahallî halk tarafından bankalardan büyük miktarda paralar çekiliyordu. Tedirgin olan yabancı firmalar Viyana'ya verdikleri siparişleri iptal ediyorlardı. Avusturya ekonomisinin bellibaşlı kaynaklarından biri olan yabancı turistler korkularından gelmez olmuşlardı. Toscanini "Avusturyada'ki siyasî gelişmelerden ötürü" her yaz on binlerce turist çeken Salzburg Festivalinde bulunamayacağını New York'tan bildirmişti. Durum gün geçtikçe o kadar kötüleşiyordu ki, Habsburg tahtına hak iddia eden ve sürgünde yaşayan genç Otto Habsburg bu sırada Belçika'dan bir mektup gönderdi ve Schuschnigg'in sonradan açıkladığına göre, İmparatorluk Ordusunun eski bir subayı olarak iktiği anda bağı kaldığını, Avusturya'yı kurtarmak için gerekli gördüğü takdirde kendisini Başbakan tâyin etmesini Başbakan'dan rica etti.

Umutsuzluğa kapılan Schuschnigg son bir çare olarak Avusturya işçilerine başvurdu. Yukarıda anlatıldığı gibi, Dollfuss hükûmetinin 1934'de yürüttüğü amansız ve sert politika sonunda Avusturya işçilerinin özgür sendikaları ile siyasî partileri olan Sosyal Demokrat Parti kapatılmıştı. Avusturya seçmenlerinin yüzde 42'si işçiydi. Eğer son dört yıl içinde Başbakan kendi dar, dinci - faşist diktatörlüğünden ötesini görebilse de Nazi aleyhtarı ılımlı bir demokratik koalisyon kurarak işçilerin desteğini sağlayabilseydi, oldukça küçük bir azınlık olan Nazilerle kolayca başa çıkılmış olurdu. Ama Schuschnigg böyle bir adım atacak çapta adam değildi. İnsan olarak dürüst ve alçak gönüllüydü; ama, o da, birçok Avrupalılar gibi, Batı demokrasisini sevmiyordu ve disiplinli tek parti yönetiminin büyümesine kapılmıştı.

Fabrikalardaki gelen ve birçokları Nazilerle birlikte hapten çıkan Sosyal Demokratlar 4 Martta bir heyet halinde Başbakanın çağrısına cevap verdiler. "Ttün olup bitenlere rağmen

hükümetin millî bağımsızlığı savunmasına yardım etmeye hazır olduklarını bildirdiler. Bütün istedikleri, Başbakanın Naziler için tanımış olduğu haklardı: emekçi sınıfının da bir partisi olmasını ve ilkelerini açıkça yaymasını istiyorlardı. Schuschnigg bunu kabul etti, ama artık çok geç kalmıştı.

Martin 3'ünde, her zaman iyi haber alan General Jodl güncesine şu kaydı düştü: «Avusturya sorunu kritik bir durum almaya başladı. Buraya 100 subay celbedilecek. Führer, subayları bizzat kendisi görmek istiyor. Avusturya silâhlı kuvvetlerinin bize karşı daha iyi savaşmalarını değil, hiç savaşmalarını garantiye alacaklar.»

Schuschnigg, Nazilerin vilâyetleri ele geçirmeyi başladıkları Şubatın son günlerinde aklına gelen son bir çareye bu kritik zamanda başvurmaya karar verdi: Bir plebisit yapacaktı. Avusturya halkına “özgür, bağımsız, sosyal adalete dayanan, Hristian ve birleşmiş bir Avusturya'dan” yana olup olmadığını soracaktı. (*)

«Kesin bir karar almanın zamanı geldiğini anladım (diye yazıyor sonradan). Bir iki hafta sonra kafamıza yumruk indirilinceye kadar elimizi kolumuzu bağlayıp beklemek bana sorumsuzluk gibi göründü. Son ve büyük bir çaba isteyen oyunda kozlar oynanacaktı.» (19)

Schuschnigg, Berchtesgaden'den döndükten az sonra, Hitler'in tehditlerini Avusturya'nın koruyucusu Mussolini'ye haber verdi; Mussolini de hemen kendisine İtalya'nın Avusturya konusundaki tutumunun değişmediğini bildirdi. Schuschnigg Roma'daki askerî atesgesini 7 Martta Mussolini'ye gönderdi,

(*) Savaşın sonra bir Avusturyalı Nazinin Viyana'da mahkemesi sırasında Cumhurbaşkanı Miklas, plebisit fikrini Schuschnigg'e Fransa'nın verdiğini söyledi. Papen, hatıralarında, Başbakanın yakın dostu olan Viyana'daki Fransız Elçisi M. Puaux'nun «plebisit fikrinin babası» olduğunu yazar. Bununla birlikte, Schuschnigg'in sorumluluğu kendi üstüne almış olduğunu da kabul eder. (18)

olaylar dolayısıyla "belki bir plebisite başvuracağını" kendisine bildirdi. İtalyan diktatörü bunun bir bata olduğu cevabını verdi. «C'è un errore!» dedi. Schuschnigg'e eski yolundan şaşmamasını tavsiye etti. İşler iyiye doğru gidiyordu; Roma ile Londra arasındaki ilişkilerin yumuşaması baskının azalmasına yardım edecekti. Bu söz, Schuschnigg'in Mussolini'den işitiği son söz oldu.

Schuschnigg 9 Mart akşamı Innsbruck'ta verdiği bir söylevde, dört gün sonra, yani 13 Mart Pazar günü, bir plebisit yapılacağını ilan etti. Bu umulmayan haber Hitler'i deliye çevirdi. Jodl'un güncesindeki 10 Mart tarihli kayıt, Berlin'deki ilk tepkiyi şöyle anlatıyor:

«Schuschnigg birdenbire, ve bakanlarına danışmadan, 13 Mart Pazar günü bir plebisit yapılacağını ilân etti...

Führer buna göz yummamaya kararlı. Aynı gece, 9 Martı 10 Marta bağlayan gece, Goering'i çağırdı. General v. Reichenau Kahire Olimpiyat Komitesinden geri çağırıldı. General v. Schobert'e (Avusturya sınırındaki Münih Askerî Bölge Komutanı) ve... Palatinate'de bulunan... (Avusturyalı) Glaise - Hostenau'ya gelmeleri emredildi. Ribbentrop Londra'da kalıyor. Dış İşleri Bakanlığına Neurath bakıyor.» (20)

Ertesi gün, 10 Mart Perşembe günü, Berlin büyük bir telaş içindeydi. Hitler Avusturya'yı işgal etmeye karar vermişti. Bu karar elbetteki generalleri şaşırtmıştı. Eğer Schuschnigg'in Pazar günü yapacağı plebisitin zorla durdurulması gerekirse Ordu Cumartesi günü Avusturya'ya girecekti. Böyle bir acele hareket için gerekli plânlar hazır değildi. Hitler sabah saat 10'da Keitel'i yanına çağırdı: ama General, Führer'in yanına çıkmadan önce, Jodl ve OKW'nin *Fuehrungsstab* (Harekât Dairesi) Başkanı General Max von Weibach ile görüştü. Bece-rikli Jodl, Habsburg tahtına Otto'nun getirilmesi hâlinde uygulanmak üzere hazırlanmış özel bir Otto Durumu bulunduğunu hatırladı. Avusturya'ya karşı girişilecek askerî harekete

dair başka bir plân bulunmadığı için, Hitler bu plânı uygulamaya karar verdi. «Otto Durumunu hazırlayın!» diye emretti.

Keitel, Genel Kurmay Başkanı General Beck'le konuşmak üzere Bendlerstrasse'deki OKW Karargâhına koştu. Otto Plânının ayrıntılarını sorduğunda Beck şu cevabı verdi: «Hiç bir şey hazırlamadık, hiç bir şey yapılmadı, hiç bir şey yok.» Beck de Başbakanlığa çağrıldı. O sırada bir tümenin komutasını devralmak için Berlin'den ayrılmak üzere bulunan General von Manstein'i da yanına alarak Hitler'in yanına çıktı. Hitler, Ordunun Cumartesi günü Avusturya üzerine yürümeye hazır olmasını söyledi. Generallerin hiç biri bu silâhlı saldırı teklifine karşı çıkmadılar. Yalnızca bu kadar kısa bir süre içinde askerî bir hareketi hazırlamanın zorluğu üzerinde durdular. Manstein Bendlerstrasse'ye döner dönmez gerekli emirleri hazırlamaya başladı ve beş saat içinde işlerini bitirdi. Akşam saat 6'da emirler hazır. Jodl'un günceğine göre saat 6.30'da Ordu komutanlıklarına ve Hava Kuvvetine seferberlik emirleri gönderildi. Emir o kadar çabuk hazırlanmıştı ki Hitler imzalamayı bile unutmuştu. İmzası ancak öğleden sonra saat 1'de alındı.

ÇOK GİZLİ

1. Eğer başka tedbirler başarısızlığa uğrayacak olursa, kanunî şartları kurmak ve Alman - taraftarı halka karşı yapılacak tecavüzleri önlemek üzere silâhlı kuvvetlerle Avusturya'yı istilâ etmek niyetindeyim.

2. Bütün harekât tarafımdan yönetilecektir...

3. Bu harekât için ayrılan kara ve hava kuvvetleri 12 Mart, 1938 günü, en geç saat 12.00'de istilâ için hazır olacaklardır...

4. Askerlerin tutumu, Avusturyalı kardeşlerimizle savaşmak istemediğimizi gösterecek şekilde olmalıdır... Bundan ötürü herhangi bir kışkırtmadan kaçınılmalıdır. Ama, buna rağmen yine de mukavemetle karşılaşacak olursa mukavemet silâh kuvvetiyle merhametsizce ezilme-lidir... (21)

Birkaç saat sonra Jodl, Silâhlı Kuvvetler Yüksek Komutanlığı Başkanı adına "çok gizli" ek emirler vermeye başladı:

«1 Eğer Avusturya'da Çekoslovak askerlerine ya da birliklerine rastlanacak olursa bunlar düşman kuvvetleri sayılacaklardır.

2. Özellikle Mussolini Avusturya sorununun çözümüyle ilgilenmediği. ni söylediğine göre, İtalyanlara her yerde dost muamelesi yapılacaktır.» (22)

Hitler Mussolini'den çekiniyordu. Askerî istilâya karar verir vermez, 10 Mart günü öğleden sonra, Prens Philip von Hesse'yi özel bir uçakla Roma'ya gönderdi. Prens elinde, Hitler'in düşündüğü hareketi Duçe'ye bildiren ve İtalya diktatöründen anlayış göstermesini isteyen bir mektup vardı (11 Mart tarihli). Schuschnigg'e yaptığı muameleye ve "bir anarşi durumuna yaklaşmakta" olduğunu iddia ettiği Avusturya şartlarına dair bir sürü palavralarla dolu bir paçavradan başka bir şey olmayan bu mektup öyle büyük bir yalanla başlıyordu ki, Hitler bile sonradan Almanya'da yayımlandığı zaman mektubun burasını çıkartmak zorunda kaldı (*). Avusturya ile Çekoslovakya'nın Habsburg'ları geri getirmek için birtakım dalavereler çevirdiklerini ve "en az yirmi milyonluk bir kitlenin ağırlığını Almanya üzerine yüklemek için" çalıştıklarını söylüyordu. Sonra Schuschnigg'den istediklerini ana çizgileriyle anlatıyor, bunların "ılımlıdan da az olduğunu" Mussolini'ye temin ediyor, Schuschnigg'in bunları yerine getiremediğini anlatıyor, plebisitten "sözüm ona" diye söz ediyordu.

«Alman İmparatorluğunun Führer'i ve Başbakanı, bu toprağın da bir evladı olarak yüklendiğim sorumluluk dolayısıyla bu gelişmeler karşısında artık pasif kalamam.

Şimdi kendi anayurdumda kanunu ve düzeni yeniden kurmaya, halka kendi kaderini hatasız, açık ve net bir şekilde kararlaştırması imkânını sağlamaya karar verdim...

Bu plebisit ne şekilde yapılmış olursa olsun, şimdi Ekselânsınızdan Faşist İtalya'nın Duçe'si olarak, aşağıdaki hususları rica ediyorum:

1. Bu tedbir bir millî savunma tedbir ve dolayısıyla benim yerimde olacak her namuslu insanın yapabileceği bir hareket sayınız. Siz de

(*) Mektuptan çıkarılmış olan yerler savaştan sonra İtalyan Dış İşleri arşivinde bulundu.

Ekselâns, İtalyanlar tehlikede olsa başka türlü hareket edemezsiniz...

2 İtalya'nın kritik bir zamanında sevgime bağlı kaldığımı size istat etmiş bulunuyorum. Gelecekte bu bakımdan herhangi bir değişiklik olacağını sanmayın.

3. Önümüzdeki olayların sonuçları ne olursa olsun, Almanya ile Fransa arasına kesin bir sınır çekmiş bulunuyorum ve şimdi de İtalya ile aramızda aynı kesin sınırı çekiyorum. Brenner geçidi... (*)

Her zamanki dostumuz

ADOLF HİTLER» (23)

SCHUSCHNIGG YUVARLANIYOR

Dr. Schuschnigg Alman sınırı boyundaki şiddetli faaliyeti düşünmeden, 10 Mart günü akşamı rahatça yatağına yattı. Sonradan kendisinin de söylediği gibi, plebisitin Avusturya için bir başarı olacağına ve Nazilerin "büyük bir engel teşkil etmeyeceğine" inanıyordu (**) Nitekim, Dr. Seyss - Inquart plebisiti destekleyeceğini ve hattâ radyoda kendisini tutan bir konuşma yapacağını ona temin etmişti.

11 Mart Cuma sabahı saat beş buçukta, Avusturya Başbakanının başucundaki telefon acı acı çaldı. Telefonda konu-

(*) Brenner'den bir sınır çekmek Mussolini'yi susturmak için öntüne atılmış bir kemikti. Hitler Versailles Andlaşması sırasında Avusturya'dan alınıp İtalya'ya verilen Güney Tirol'ü geri almaya çalışmayacağını söylemek istiyor.

(**) Yalnız şurasını da belirtmek gerekir ki Schuschnigg'in plebisiti de Hitler'in Almanya'da yaptığı plebisitlerden daha serbest ya da daha demokratik değildi. 1933'denberi Avusturya'da serbest seçimler yapılmadığı için seçmen listeleri tam değildi. Ancak yirmi dört yaşını geçmiş olanlar seçime katılabiliyorlardı. Plebisitin yapılacağı ancak dört gün önce açıklanmıştı. Bu bakımdan Naziler ve Sosyal Demokratlar gibi muhalefet guruplarının seçime katılmalarına izin verilmiş olsaydı bile, hâzırlanacak vakitleri yoktu. Sosyal Demokratlar Schuschnigg'i Hitler'den daha az kötü buldukları ve Schuschnigg de kendilerine siyasî özgürlük vaad ettiği için plebisitte «Ja» diyeceklerdi. Sosyal Demokratların verecekleri oylarla Schuschnigg'in zafer sağlayacağı kesindi.

şan Avusturya Polis Müdürü Dr. Skubi'di. Almanların Salzburg'taki sınır kapısını kapattıklarını söyledi. İki ülke arasındaki tren irtibatı da kesilmişti. Alman askerlerinin Avusturya sınırında toplandıkları bildiriliyordu.

Schuschnigg 6.10'de Ballhausplatz'daki dairesine doğru yola çıktı; ancak dairesine varmadan önce St. Stephen Katedraline girmeyi kararlaştırdı. Sabahın alaca karanlığında ilk âyin yapılırken kilisede oturdu ve polis müdürünün verdiği kötü haberi düşündü. Sonradan dediğine göre, "bunun ne demek olduğunu bir türlü anlayamıyordum. Yalnız sonunda bir değişiklik olacağını biliyordum." Meryem ana heykelinin önünde yanan mumlara baktı; çevresine göz gezdirdi ve geçmişte binlerce Viyanalı'nın zor zamanlarda yaptığı gibi, gidip Meryem heykelinin önünde haç çıkardı.

Başbakanlık çok sâkindi; geceleyin dışardaki Avusturya diplomatlarından en ufak kötü bir haber gelmemişti. Polis Müdürlüğünü aradı ve bir güvenlik tedbiri olmak üzere şehir içiyle hükûmet binaları çevresinde bir polis kordonu teşkil edilmesini istedi. Kabine arkadaşlarını da çağırdı. Yalnız Seyss - Inquart ortalıkta yoktu. Schuschnigg kendisini hiç bir yerde bulamadı. Çünkü Nazi Bakan o sırada Viyana'da hava alanındaydı. Papen de bir gece önce Berlin'den çağırılmış, sabah saat 6'da özel bir uçakla Viyana'dan ayrılırken Seyss - Inquart kendisini uğurlamıştı. Bir numaralı *quisling* şimdi iki numaralı *quisling*'i bekliyordu. Gelecek olan yine Seyss gibi Schuschnigg kabinesinin üyelerinden Glaise - Horstenau idi. O da Seyss gibi ihanete karışmıştı; Hitler'den plebisit üzerine aldığı emirlerle Berlin'den dönüyordu.

Hitler plebisitin durdurulmasını emretmişti. Hitler'in bu emri bu iki bay tarafından saat 10'da Schuschnigg'e sunuldu ve Hitler'in çok kızdığı kendisine ayrıca bildirildi. Schuschnigg, Cumhurbaşkanı Miklas, kabine üyeleri ve Dr. Skubi'la birkaç saat görüştüktan sonra plebisiti iptal etmeye razı oldu.

Polis Müdürü, Berchetsgaden ultimatomu gereğince, aralarına Nazilerin karışmış olduğu polise hükûmetin artık güvenemiyecğini çekin çekine söyledi. Öte yandan Schuschnigg, Orduyla Vatansever Cephenin — Avusturya'nın resmî disiplinci partisi — dövüşeceğini sanıyordu. Ama bu önemli anda Schuschnigg işin Alman kanı akıtılmasına kadar varması halinde Hitler'e karşı koymamaya karar verdi. (kendi söylediğine göre bu kararını çoktan vermişti). Hitler göze almıştı bunu, ama Schuschnigg alamadı.

Öğleden sonra saat 2'de Seyss - Inquart'ı çağırdı ve kendisine plebisiti durduracağını söyledi. Kibar casus Berlin'de Goering'e haber vermek için hemen telefona koştı. Ama Nazilerin kitabında karşıdakinin vereceği bir tâviz başka tâvizleri izlerdi. Bunun üzerine Goering ile Hitler taşlarını sürmeye başladılar. Bu oyunun nasıl oynandığı, tehditlerin ve yalanların nasıl kullanıldığı — gariptir — Goering'in kendi *Forschungsamt*'ı (Araştırma Enstitüsü) tarafından dakikası dakikasına tesbit edilmiş bulunuyor. 11 Mart günü öğleden sonra saat 2.45'den sonra Feld-Mareşalin dairesinden yapılan yirmi yedi telefon konuşması burada mevcuttur. Savaşın sonra Alman Hava Bakanlığında ele geçirilen bu belgeler Avusturya kaderinin Berlin'le yapılan birkaç saatlik telefon konuşmasıyla nasıl tâyin edildiğini göstermesi bakımından çok aydınlatıcıdır. (24)

Seyss saat 2.45'de Goering'e telefon ettiği zaman, Feld-Mareşal, Schuschnigg'in plebisiti iptal etmesinin yetmediğini, Hitler'le konuştuktan sonra kendisini arayacağını bildirdi. 3.05'de aradı. Goering, Schuschnigg'in hemen çekilmesini ve Seyss-Inquart'ı iki saat içinde Başbakan ilân etmesini emre diyordu. Goering, bunlar olduktan sonra "mutabık kalındığı şekilde Hitler'e telgraf çekmesini" Seyss'e söyledi. Birkaç saat sonra çıkacak korkunç olaylar sırasında patlatılacak ve istilâyı gerek Alman halkına, gerekse bütün dünyanın dış işleri

bakanlıklarına yutturmak için Hitler tarafından kullanılacak telgraftan ilk olarak bu konuşmada söz edilmişti.

Papen'in yokluğunda onun görevini yapmak üzere o gün öğleden sonra Berlin'den gelen, Hitler'in Avusturya'daki özel ajanı Wilhelm Keppler, Seyss - Inquart'a Führer'e çekeceği telgrafın metnini gösterdi. Telgrafta, Alman askerlerinin karışıklıkları önlemek üzere Avusturya'ya gönderilmesi isteniyordu. Seyss, Nuremberg'te verdiği ifadede, ortada karışıklık olmadığı için bu telgrafi göndermeyi reddettiğini söylemiştir. Telgrafın çekilmesi için direnen Keppler, bundan sonra Avusturya Başbakanlığına gitti; büyük bir pişkinlikle Seyss ve Glaise-Horstenau ile birlikte olağanüstü bir kabine kurdu. Schuschnigg'in, böyle bir kritik zamanda, bu çeşit müdahalecilerin ve hainlerin filen Avusturya hükûmetinin yerine geçmesine nasıl göz yumduğu anlaşılır gibi değil, ama yaptı bunu. Sonradan hatırladığına göre, Başbakanlık o sırada "tedirgin bir arı kovanına" benziyormuş; Seyss - Inquart ile Glaise - Horstenau bir köşede "başbaşa vermişler"; çevrelerinde bir sürü garip adam durmadan gelip gidiyormuş; ama bizim şaşkın ve kibar Başbakanın aklına nedena bir türlü bunları dışarı atmak gelmemiş.

Hitler'in baskısına boyun eğmeğe ve çekilmeye karar vermişti Schuschnigg. Seyss ile hâlâ aynı odada otururlarken telefonla Mussolini'yi aradı; ama Mussolini hemen bulunamadı; birkaç dakika sonra Schuschnigg, telefonu iptal etti. Mussoliden yardım istemek "boşuna vakit kaybetmek" demekti. Avusturya'nın çalınmış koruyucusu bile tam kendisine ihtiyaç olduğu bir zamanda Avusturya'yı yalnız başına bırakmıştı. Schuschnigg birkaç dakika sonra istifasının kabul edilmesi için Cumhurbaşkanı Miklas ile konuşurken, Dış İşleri Bakanlığından bir mesaj geldi. Mesajda şöyle deniyordu: «İtalyan hükûmeti bugünkü durumda kendisine danışıldığı takdirde hiç bir tavsiyede bulunamayacağını bildirir.» (25)

Cumhurbaşkanı Miklas büyük bir adam değildi, ama inat-

çı ve dürüsttü. Schuschnigg'in istifasını istemiye istemiye kabul etti. Yerine Seyss - Inquart'ın geçmesini istemedi. «İmkânı yok,» dedi. «Baskıya boyun eğmiyeceğiz.» Ültimatolarının reddedildiğini Almanlara bildirmesi için Schuschnigg'e tâlimat verdi. (26)

Durum hemen Seyss - Inquart tarafından akşamüstü saat 5.30'da Goering'e bildirildi.

«SEYSS - INQUART: Cumhurbaşkanı istifayı kabul etti (Schuschnigg'in istifasını)... Başbakanlığı bana vermesini kendisine söyledim... ama Ender gibi bir adama vermek istiyor...

GOERING: Öyle mi, katiyen olamaz! Hiç bir surette kabul etmeyiz! Federal Şansölyenin yetkilerini hemen size vermesini ve kabineyi önceden düzenlendiği şekilde kabul etmesini Cumhurbaşkanıya hemen bildirin.»

Burada konuşmada bir kesinti var. Seyss - Inquart telefoto Dr. Muehlmann adında birine vermiştir. Dr. Muehlmann, ne olduğu belli olmayan Avusturyalı bir Nazidir. Schuschnigg Berchtesgaden'de Hitler'le görüştüğü sırada bir ara kendisini görmüştür. Goering'in şahsî dostudur.

«MUEHLMANN: Cumhurbaşkanı hâlâ razı olmuyor. Biz üç Nasyonal Sosyalist kendisiyle şahsen konuşmaya gittik... Bizi yanına bile bırakmadılar. Anlaşılan yanaşmak istemiyor.

GOERING: Bana Seyss'i verin. (Seyss'e) Şimdi söyleyeceklerimi iyi dinleyin: Hemen yanınıza Tuğgeneral Muff'u (Alman askeri ataşesi) alarak Cumhurbaşkanıya gidin ve şartlar hemen kabul edilmediği takdirde, zaten sınıra doğru ilerlemekte olan askerlerin bütün hat boyunca bu gece yürümeye devam edeceklerini ve Avusturya'nın ortadan silineceğini kendisine söyleyin... İşlerin şakaya gelecek yanı yok. Durum şudur ki bu gece Avusturya'nın her yanında istilâ başlayacaktır. İstilâ ancak saat yedi otuzda Miklas'ın size Federal Başkanlığı verdiği bildirdiği takdirde durdurulabilir ve askerler sınırdan kalabilirler... Sonra, bütün ülkedeki Nasyonal Sosyalistlere sesleniniz. Şimdi onlar sokaklardadırlar. Unutmayın, yedi otuzda bir rapor vereceksiniz. Eğer Mikas durumu dört saat içinde anlamıyacak olursa biz kendisine dört dakikada anlatırız.»

Ama inatçı Cumhurbaşkanı hâlâ direniyordu.

Goering 6.30'da, telefon başında Keppler ve Seyss - Inqu-

artla yeniden konuşuyordu. Her ikisi de Cumhurbaşkanı'nın razı olmadığını söylüyorlardı.

«GOERING: Peki, o halde Seyss - Inquart atsin onu yerinden! Şimdi hemen tekrar yukarı kata çıkıo; Seyss'in Nasyonal Sosyalist muhafızları çağıracağını ve beş dakika sonra da vereceğim emir üzerine askerlerin yürüyeceğini kendisine açıkça söyleyin.»

Bu emir üzerine General Muff'la Keppler Cumhurbaşkanı'na ikinci bir ulti-matom verdiler ve bir saat içinde istenileni yapmayacak olursa Alman askerlerinin 7.30'da Avusturya üzerine yürüyecekleri tehdidini savurdular. Miklas sonradan ta-nıklık yaptığı sırada şunları söylemiştir: «Her iki baya da ulti-matomu reddettiğimi... kimin hükümet başkanı olacağını ancak Avusturya'nın tesbit edileceğini söyledim.»

Bu sırada Avusturya Nazileri hem sokakları hem de Baş-bakanlığı tutmuşlardı. Ben de o sırada, saat altı sularında, se-zaryen bir doğum dolayısıyla hastahannede perişan yatan ka-rımı ziyaretten dönüyordum. Kar-lplatz'da metrodan çıkar çık-maz çevremi çılgın bir Nazi kalabalığı sardı. Bağıra çağıra şehrin içine doğru akıyorlardı. Bu iğrü büğrü suratları ben önce Nuremberg'teki parti toplantılarında da görmüştüm. «Sieg Heil! Sieg Heil! Heil Hitler! Heil Hitler! Schuschnigg'i asın! Schuschnigg'i asın!» diye bağıryorlardı. Küçük bir Nazi gurubunu nasıl kolayca dağıttığını birkaç saat önce gördüğüm polis bir kenara çekilmiş gülüyordu.

Schuschnigg kalabalığın ayak seslerini ve hağırıp çağır-malarını işitti ve korktu. Son bir ricada bulunmak üzere Cum-hurbaşkanının dairesine koştu. Ama, söylediğine göre, «Cum-hurbaşkanı dediğinden şaşmıyordu. Bir Nazi'yi Avusturya aBşbakanı tâyin edemezdi. Seyss - Inquart'ı Başbakanlığa tâ-yin etmesi için direndiğim zaman bana yeniden şunu söyledi: 'Hepiniz beni yalnız bıraktınız, hepiniz!' Ama ben Seyss - In-quartın Başbakan olmasından başka bir çare göremiyordum. Son kalan umudumla, bana verdiği sözlere, kendisinin dindar bir

Katolik ve namuslu bir adam olarak tanınmış olmasına güvenmiştim.» (27)

Schuschnigg bu hayallerine güvenmeye sonuna kadar devam etti.

Başbakan, radyoda bir veda konuşması yaparak neden çekildiğini açıklamak istediğini söyledi. Schuschnigg, Miklas'ın bu teklifi kabul ettiğini söyler; ama Cumhurbaşkanı sonradan bunu yalanlamıştır. Schuschnigg'in radyodaki konuşması işittiğim konuşmaların en heyecanlısıydı. Mikrofon Dollfuss'un Naziler tarafından öldürüldüğü yerin beş adım kadar ileri-sindeydi.

«...Alman hükümeti (dedi Schuschnigg) bugün Cumhurbaşkanı Miklas'a süreyle sınırlı bir ultimaton vermiş ve Alman hükümeti tarafından gösterilen bir kimseyi Başbakan tayin etmesini isteyerek... aksi takdirde Alman askerlerinin Avusturya'yı istilâ edeceklerini bildirmiştir.

Dünya önünde ilk ediyorum ki, işçiler tarafından karışıklıklar çıkarıldığına, seller gibi kanlar aktığına ve Avusturya hükümetinin kontrolünlü aşan bir durumun yaratıldığına dair Almanlar tarafından ortaya atılan sözler A'dan Z'ye kadar yalandır. Cumhurbaşkanı Miklas, bu korkunç anda bile kan akıtmak istemediğimiz için kuvvet karşısında boyun eğmeye mecbur kaldığımız Avusturya halkına söylememi benden rica ettiler. (*)

Bundan ötürü, yüreğimin en derinlerinden gelen, Almanca bir veda cümlesiyle Avusturya halkına vedâ ediyorum: Tanrı Avusturya'yı korusun!»

(*) Miklas, savaştan sonra verdiği, yukarıda anılan ifadesinde. Schuschnigg'den böyle bir şey söylemeyi istediğini ya da radyoda böyle bir konuşma yapılmasına muvafakat ettiğini inkâr etmiştir. Görevinden çekilmekte olan Başbakanın sözlerinin tersine, Cumhurbaşkanı o sırada henüz kuvvete boyun eğmeye hazır değildi. Kendisi, Schuschnigg'e, «Olaylar bizi teslim olmaya mecbur edecek kadar ileri gitmemiştir,» dediğini söylüyor. İkinci Alman ultimatomunu daha yeni reddetmişti. Dayanıyordu. Ama Schuschnigg'in radyodaki söylevi durumunun sarsılmasına yardım etti ve onu zorlamış oldu. Göreceğimiz gibi, inatçı ihtiyar Cumhurbaşkanı teslim olmadan önce birkaç saat daha dayandı. 13 Mart'ta Seyss - Inquart'ın Hitler'in ısrarıyla sunduğu Avusturya'nın bağımsızlığını kaldıran Anschluss kanununu imzalamadı. Dairesiniu görevlerini yapmaktan alıkonulduğu süre bu görevleri Nazi Başbakanına bırakmak zorunda kaldıysa da, resmen Cumhurbaşkanlığından hiç bir zaman istifa et-

mediğini söyledi. Sonradan bir Viyana mahkemesinde verdiği ifadede, «Bu, çok korkakça bir hareket olurdu,» demiştir. Bu durum Seyss - Inquart'ı 13 Martta, Cumhurbaşkanının, Başbakanın isteği üzerine istifa etmiş ve «işlerini» Başbakana bırakmış olduğu yollu bir açıklama yapmaktan alıkoymadı. (28)

Başbakan işinin başından ayrılabilirdi, ama inatçı Cumhurbaşkanı daha buna hazır değildi. Schuschnigg'in radyoda yaptığı konuşmadan hemen sonra Goering General Muff'a telefon etti, durumu öğrendi. «En iyisi Miklas çekilsin,» dedi.

«Evet, ama çekilmiyor,» diye cevap verdi Muff. «Çok dramatik bir olay. Kendisiyle hemen hemen on beş dakika konuştum. Hiç bir suretle zora boyun eğmiyeceğini söyledi.»

Goering söylenenlere inanmıyordu : «Ya, öyle mi? Demek zora boyun eğmiyecek?»

«Zora boyun eğmiyecekmiş,» diye General tekrarladı.

«Yâni yerinden zorla atılmasını mı istiyor?»

«Evet,» dedi Muff. «Yerinden kıpırdamıyor.»

«Hayret, hem on dört çocuğu var,» diye güldü Goering, «hem de yerinden kıpırdamıyor! Ne olursa olsun, Seyss'e söyleyin onun yerine geçsin.»

Hitler'in istilâsını haklı göstermek için istediği telgraf sorunu hâlâ askıdaydı. O sırada Berlin'deki Başbakanlık binasında Hitler'in yanında bulunan Papen'in söylediğine göre. Führer «sinir krizleri» geçiriyordu. İnatçı Avusturya Cumhurbaşkanı plânlarını altüst ediyordu. Seyss - Inquart da plânlarını bozmuş, Hitler'den karışıklıkları bastırmak için Avusturya'ya asker göndermesini isteyen telgrafı hâlâ çekmemişti. Sonunda çileden çıkan Hitler, 11 Mart günü akşam saat 8.45'de istilâ emrini patlattı (*). Üç dakika sonra, 8.48'de, Goering telefonun başında Viyana'da Keppler'le konuşuyordu.

(*) «Otto Harekâtı: 2 Numaralı Emri» başlığıyla çıkarılan bu «Çok Gizli» emirde kısmen şöyle deniyordu: «Avusturya hükûmetine verilen Alman ultimatomundaki istekler yerine getirilmemiştir... Avusturya şehirlerinde daha fazla kan akıtılmasını önlemek üzere, Alman silâhlı kuvvetlerinin Avusturya'ya girişi, 12 Mart sabahı ağarırken, 1 Numaralı Em-

re göre başlayacaktır. Bütün kuvvetlerin sonuna kadar kullanılarak tesbit edilen noktalara mümkün olduğu kadar kısa bir zamanda varılacağını umarım (İmza) Adolf Hitler.» (29)

«Dikkatle dinleyin. Seyss - Inquart buraya aşağıdaki telgrafi çekektir. Not alın: «Schuschnigg hükümetinin istifasından sonra Avusturya'da huzur ve düzeni kurmayı görev sayan geçici Avusturya hükümeti, Alman hükümetinden bu görevinde kendisini desteklemesini ve kan akıtılmasının önlenmesine yardım etmesini acele rica eder. Bu amaçla Alman hükümetinden Alman askerlerini mümkün olduğu kadar kısa bir süre içinde göndermesini ister.»

Keppler «telgraf» metnini hemen Seyss-Inquart'a gösterdiğini Feld-Mareşale temin etti. Goering, «Bakın,» dedi, «telgrafi göndermesine bile lüzum yok. 'Mutabıkum,' desin yeter.»

Keppler bir saat sonra yeniden Berlin'i aradı. «Seyss-Inquart'ın mutabık olduğunu Feld-Mareşale söyleyin,» dedi. (*)

Ertesi gün Berlin'den geçerken *Voelkischer Beobachter*'de şu büyük başlığı gördüm: **ALMAN AVUSTURYASI ANARŞİDEN KURTARILDI.** Gazete, Viyana sokaklarında Kızılların çıkardıkları karışıklıklar üzerine Goebbels'in uydurduğu birçok yalanlara doluydu: Kavgalar, silâhlı çatışmalar, yağmalar, neler neler olmamıştı! Sonra, gazete, Alman resmi haber ajansı D.N.B.'nin verdiği bir telgrafın metnini yayımlıyordu. Bu telgrafın bir gece önce Seyss-Inquart tarafından Hitler'e çekilmiş olduğu bildiriliyordu. «Telgrafın» iki kopyası, Goering'in dikte ettiği şekliyle, savaştan sonra Alman Dış İşleri arşivlerinde bulundu. Bu «telgrafın» oraya nasıl girdiğini sonradan Papen açıkladı: Alman Posta - Telgraf Bakanlığı bir süre sonra böyle bir telgraf düzenlemiş ve hükümet dosyalarını na kaldırtmıştı.

(*) Aslında, Seyss - Inquart Alman istilâsını durdurması için gece yarısından sonraya kadar Hitler'le temas kurmaya çalıştı. Bir Alman Dışişleri muhtırasından anlaşıldığına göre, General Muff 12 Mart gecesi saat 2.10'da Berlin'e telefon etmiş ve Başbakan Seyss - Inquart'ın talimatı üzerine «alâma geçirilen kuvvetlerin sınırdan durdurulmasını, sınırı geçmemelerini» istemiştir. Keppler de bu isteği desteklemek üzere telefona gelmiştir. Eski tip bir subay ve terbiyeli bir adam olan General Muff. Vi-

yana'da oynadığı rolden memnun değildi. Hitler'in askerlerini durdurmaya kabul etmediği Berlin tarafından kendisine bildirilince bu «mesajdan ötürü teessür duyduğu» cevabını verdi (30)

Hitler bütün gün öğleden sonra ve akşamüstü beklemiş, Başkan Miklas'ın teslim olmayışı kadar Mussolini'den de ses seda çıkmayışına şaşmıştı. Avusturya'nın koruyucusunun susması hayra âlamet değildi. Prens Philip von Hesse, gece saat 10.25'de Roma'dan Başbakanlığı aradı, Telefona Hitler yapıştı. Goering'in teknisyenleri konuşmayı kaydetmişler:

«PRENS: Palazzo Venezia'dan şimdi geldim. Duçe her şeyi çok dostça karşıladı. Size selâmları var... Schuschingg kendisine haber vermiş... Mussolini Avusturya'da maddî bir çıkarı olmadığını söyledi.»

Hitler sevincinden deliyi dönmüştü.

HITLER: O halde, bu hareketini hiç bir zaman unutmayacağımı lütfen Mussolini'ye söyleyiniz!

PRENS: Başüstüne efendim.

HITLER: Hiç bir zaman, hiç bir zaman, hiç bir zaman, ne olursa olsun! Kendisiyle büsbütün başka türlü bir anlaşma yapmaya hazırım.

PRENS: Başüstüne efendim. Söylerim.

HITLER: Avusturya olayları kapanır kapanmaz kendisiyle birlikte yılmadan yürüteceğiz. Her şeyin hakkında geleceğiz!

PRENS: Başüstüne Führer'im.

HITLER: Dinleyiniz! Kendisiyle her türlü anlaşmayı yapacağım. Bir çatışma halinde askerlik bakımından hasıl olabilecek kötü bir durumdan artık korkmuyorum. Kendisine bütün kalbimle teşekkür ettiğimi söyleyiniz. Hiç bir zaman, hiç mi hiç unutmayacağım bunu.

PRENS: Başüstüne Führer'im.

HITLER: Onun bu hareketini hiç bir zaman unutmayacağım, aramızda ne geçerse geçsin. Eğer bir yardıma ihtiyacı olursa ya da bir tehlike de bulunursa, şunu bilsin ki, ben kendisinden ayrılmayacağım, ne olursa olsun, isterse bütün dünya üstüne yüklensin.

PRENS: Başüstüne Führer'im »

Ve bu kritik zamanda, İngiltere ile Fransa ve Milletler Cemiyeti, Almanya'nın barışçı bir komşu ülkeye karşı giriştiği saldırıyı durdurtmak için acaba ne yapıyorlardı? Hiç. O sırada Fransa'nın başında yine hükümet yoktu. Başbakan Chautemps

ile kabinesi 10 Mart Perşembe günü çekilmişlerdi. 11 Mart Cuma günü, Goering Viyana'ya bütün gün telefonla ulti-matom üzerine ulti-matom yağdırırken, Paris'te harekete geçecek kim-se yoktu. Ancak ayın on üçünde *Anschluss* ilân edildikten son-ra Léon Blum'un başkanlığında bir Fransız kabinesi kurula-bildi.

Ya İngiltere? 20 Şubat'ta, Schuschnigg Berchtesgaden'de teslim olduktan bir hafta sonra, Başbakan Chamberlain'in Mussolini'yi yatıştırma siyasetinde devam etmesi yüzünden Dış İşleri Bakanı Anthony Eden istifa etmişti. Yerine Lord Halifax geçmişti. Berlin bu değişikliği iyi karşılıyordu. Nite-kim Chamberlain de Avam Kamarasında yaptığı konuşmada Berchtesgaden ulti-matomunu iyi karşılamıştı. Londra'daki Al-man Elçiliği 4 Mart tarihli bir raporla durumu Berlin'e bildir-di (31). Chamberlain şunları söylemişti: «(Berchtesgaden'de) olup bitenler yalnızca iki ülkenin aralarındaki ilişkileri iyileş-tirmek için alınacak tedbirler üzerinde iki devlet adamının an-laşmasından ibarettir... İki devlet adamının ülkelerden birin-de belirli değişikliklerin — aralarındaki ilişkiler bakımından istenilen değişikliklerin — yapılması konusunda anlaşmış ol-malarından ötürü bir ülkenin ötekini yararına bağımsızlığın-dan vazgeçmiş olduğunu iddia etmek pek doğru olmaz. Tersin-e, Federal Başbakanın 24 Şubat'ta yapmış olduğu konuşma-da kendisinin (Schuschnigg'in) ülkesinin bağımsızlığını fedâ ettiğine inandığını gösteren hiç bir şey yoktur.»

O sırada öğrendiğime göre, Viyana'daki İngiliz Elçiliği Hitler'in Berchtesgaden'de Schuschnigg'e verdiği ulti-matomun ayrıntılarını Chamberlain'e bildirmişti. Böyle olduğu halde 2 Mart'ta Avam Kamarasında yukarıdaki konuşmanın yapılmış olması çok gariptir (*). Hitler durumdan memnundu. İngiltere

(*) Guido Schmidt, Nuremberg'te verdiği ifadede, gerek kendisinin ve gerekse Schuschnigg'in Hitler ulti-matomunun ayrıntılarını «Büyük Devletler» temsilcilerine bildirdiklerini yeminle beyan etmiştir (32) Bundan başka, Londra'daki *Times* ve *Daily Telegraph* gazetelerinin mu-habirleri de, benim bildiğim kadar, ulti-matomu kendi gazetelerine tam ola-rak telefonla bildirmişlerdi.

herhangi bir karışıklık çıkarmadan Avusturya üzerine yürüyeceğini biliyordu. Yeni Alman Dış İşleri Bakanı Ribbentrop, evvelce bulunduğu elçilikteki işlerini tasfiye etmek üzere 9 Martta Londra'ya geldi. Chamberlain'le, Halifax'la, Kralla ve Canterbury Başpiskoposuyla uzun konuşmalar yaptı. İngiliz Başbakan ile Dış İşleri Bakanından aldığı izlenimlerin "çok iyi" olduğunu Berlin'e bildirdi. Ribbentrop, Lord Halifax'la yaptığı uzun bir konuşmadan sonra, İngiltere'nin, "Avusturya sorunun barış yoluyla çözülmemesi halinde" yapacağı şeyi 10 Martta doğrudan doğruya Hitler'e haber verdi. Londra görüşmelerinden sonra Ribbentrop, "İngiltere'nin Avusturya ile ilgili herhangi bir harekete girişmeyeceğine" inanıyordu. (33)

11 Mart Cuma günü Ribbentrop, İngiliz Başbakanı ve arkadaşlarıyla Downing Str.'t'de öğle yemeği yerken birden Dış İşleri Bakanlığımdan gelen bir haberci, Viyana'dan alınan heyecanlı haberleri bildiren acele bir mesajı Chamberlain'e uzattı. Chamberlain daha birkaç dakika önce, "Alman - İngiliz ilişkilerinin iyileştirilmesi hakkındaki içten ve kesin kararını" Führer'e bildirmesi Ribentrop'tan rica etmişti. Avusturya'dan gelen acı haberler üzerine devlet adamları, Başbakanın çalışma odasına çekildiler. Chamberlain burada, Viyana'daki İngiliz Elçiliğinden gelen ve Hitler'in verdiği ultimatomu anlatan iki telgrafı tedirgin Alman Dış İşleri Bakanına okudu. Ribbentrop'un Hitler'e verdiği rapordaki ifadeye göre "tartışma gergin bir hava içinde geçti; çoğunlukla sâkin olan Lord Halifax, Chamberlain'den daha sinirliydi; ama hiç olmazsa görünüşte soğukkanlılığını muhafaza ediyordu." Ribentrop, "raporların doğruluğu üzerinde" birtakım şüpheler ifade etti; sözlerinin İngiliz ev sahiplerini yatıştırdığı anlaşıyor, çünkü raporunda şöyle yazıyor: «Ayrılmamız çok dostça bir hava içinde oldu. Halifax bile artık yatışmıştı.» (34) (*)

(*) Churchill *The Gathering Storm*'da (s. 271 - 72) bu yemeği çok alaylı bir dille anlatır.

Chamberlain'in Viyana'dan gelen haberlere karşı gösterdiği tepki, Dış İşleri Bakan Vekili von Neurath'a hitaben bir nota kaleme alması ve bu notada, Avusturya'ya bir Alman ulti-matomunun verildiği doğrusya "Majestelerinin hüküme-tinin çok şiddetli bir protesto kaydetmek zorunluğunu duyaca-ğını" bildirmesi için Berlin'deki elçi Handerson'a tâlimat ver-mekten ibaret kaldı (35). Ama son dakikada yapılacak beylik bir protesto Hitler'in en az korktuğu şeydi. Ertesi gün, 12 Martta, Alman askerleri Avusturya'ya doğru akarken, Neu-rath bu protestoya ağır bir cevap verdi (36). Cevapta, Avus-turya - Almanya ilişkilerinin İngilizleri değil, yalnızca Alman halkını ilgilendirdiğini bildiriyor, Avusturya'ya bir Alman ulti-matomu verilmediği, askerlerin yeni kurulan Avusturya hü-kümetinin "acele" müracaatı üzerine sevk edildiği yalanı tek-rarlanıyordu. "Alman basınında yayımlanan" telgrafa İngiliz Elçisinin dikkati çekiliyordu. (*)

Hitler'i 11 Mart günü akşamı ciddi olarak düşündüren tek şey, saldırısı karşısında Mussolini'nin göstereceği tepkiydi (**), ama Berlin'de Çekoslovakya'nın da göstereceği tepki

*) Aynı yalanlar, Dış İşleri Bakanlığına Baron von Weizsaecker tarafından 12 Martta, dışardaki Alman temsilcilerine «bilgi edinilmesi ve konuşmaların oryantasyonu» için gönderilen telgraf genelgesinde de tekrarlanmıştı. Weizsaecker, Schusching'in bir Alman ulti-matomu ve-rildiği yolundaki açıklamasını «tamamiyle uydurma» olarak niteliyor ve dışarda bulunan diplomatlarına şu bilgileri veriyordu: «Gerçek şudur ki, askerî kuvvetler gönderilmesi sorunu... ilk olarak yeni kurulan Avustur-ya hükümetinin bilinen telgrafı üzerine sözkonusu olmuştur. Alman hü-kümeti bir iç savaş tehlikesini düşünerek bu müracaatı kabul etmiş-tir.» (37). Böylelikle Alman Dış İşleri Bakanlığı yalnız yabancı diplo-matlara değil, kendi diplomatlarına da yalan söylemiş oluyordu. Weiz-saecker savaştan sonra yazdığı uzun ve yararsız kitabında, Hitler'e hiz-met eden birçok Almanın yaptığı gibi, kendisinin her zaman Nazi aleyh-tarı olduğunu iddia etmiştir.

(**) Feld - Mareşal von Manstein 9 Ağustos, 1946'da Nuremberg'te tanık olarak verdiği ifadesinde, «Hitler'in bize Avusturya istilası için

ilgiyle bekleniyordu. Yorulmak nedir bilmeyen Goering hemen bunun da kolayını buldu. Viyana'daki hükümet darbesini telefonla yönetirken, akşamleyin bir ara Haus der Flieger'e gitti. Burada bin kadar yüksek rütbeli subay ve diplomata evsahipliği yapmak zorundaydı. Suvarede, orkestra, şarkıcılar ve Devlet Operası balesi dâvetlileri eğlendiriyordu. Berlin'deki Çek Elçisi Dr. Mastny galaya geldiği sırada madalyalar içindeki mübteşem Feld-Mareşal kendisini yanına çağırdı. Çekoslovakya'nın Almanya'dan korkmaması gerektiğini, Alman kuvvetlerinin Avusturya'ya girmesinin "bir aile sorunundan başka bir şey olmadığını", Hitler'in Prag'la ilişkilerini kuvvetlendirmek istediğini namusu üzerine söz vererek elçiye anlattı. Buna karşılık, Çeklerin seferberlik ilân etmiyeceklerini temin etmelerini istiyordu. Dr. Mastny hemen dâvetten ayrıldı; Prag'da Dış İşleri Bakanına telefon etti; ve sonra salona dönerek Goering'e ülkesinin seferberlik ilân etmiyeceğini, Çekoslovakya'nın, Avusturya'daki olaylara karışmak niyetinde olmadığını söyledi. Goering rahat bir soluk aldı; önceki vaadlerini tekrarladı ve bu vadleri Hitler'in sözleriyle destekliyeceğini söylemeye yetkili olduğunu sözlerine ekledi.

Akıllı Çek Cumhurbaşkanı Eduard Benes'in bile o gece, Avusturya'nın sonunun Çekoslovakya'nın da sonu demek olduğunu görmeye vakit bulamadığı anlaşıyordu. O hafta tatilinde Avrupa'da bazı kimseler, Çek hükümetinin kısa görüşlü olduğunu söylüyorlar, Avusturya'nın Naziler tarafından işgal edilmesiyle Çekoslovakya'nın kötü bir stratejik duruma düşeceğini — Alman askerleri Çekoslovakya'yı üç yandan sarmış bulunuyorlardı — ve Avusturya'nın kurtarılmasına yardım etmek üzere müdahale ettikleri takdirde Rusya, Fransa ve İngiltere'nin, aynı zamanda da Milletler Cemiyetinin, Nazi Al-

emirler verdiği sırada başlıca endişesi, Batı devletlerinin bir müdahalesi değil, İtalya'nın nasıl davranacağı idi; çünkü İtalya her zaman Avusturya'yı ve Habsburg'ları tutar görünüyordu,» demiştir, (38)

manyasıyla ister istemez çatışma hâline gireceğini, Almanların ise böyle bir çatışmayı karşılayacak durumda olmadıklarını düşünerek Çeklerin 11 Mart gecesi harekete geçmekle daha doğru davranmış olacaklarını iddia ediyorlardı. Ama aşağıda sayacağımız az sonraki olaylar böyle bir iddianın ne kadar köksüz olduğunu gösterecektir. Çünkü iki büyük Batı demokrasisi ile Milletler Cemiyetinin eline Hitler'i durdurmak için kısa zamanda çok güzel bir fırsat geçtiği halde bundan kaçınacaklardı. Bununla birlikte Schuschnigg o önemli günde Londra, Paris, Prag ya da Cenevre'ye hiç bir resmi müracatta bulunmadı. Hâtıralarından anlaşıldığına göre, belki böyle bir şeyi boşuna zaman kaybetmek saydı. Cumhurbaşkanı Miklas ise, sonradan tanıklık yaptığı sırada açıkladığı gibi, Alman ulti-matomunu hemen Paris'le Londra'ya bildiren Avusturya hükümetini İngiltere ile Fransa hükümetlerinin "görüşlerini" anlamak üzere o gün öğleden sonra devamlı olarak bu hükümetlerle "görüşmeler" yaptığını sanıyordu.

Bu "görüşler" in boş birtakım protestolar gönderme eğiliminden ileri gitmediği anlaşıncı, Başkan Miklas gece yarısından az önce teslim oldu. Seyss-Inquart'ı Başbakan yaptı ve sunduğu kabine listesini kabul etti. Miklas sonradan, «Gerek içindekiler ve gerekse dışardakiler beni bilsütün yalnız bırakmıştı.» diye yakındı.

Hitler alışkın olduğu yalanlarla saldırısını Alman halkını haklı gösteren ve Avusturya halkına kendi geleceklerini "gerçek bir plebisit"le tâyin edeceklerini vaadeden tantanalı bir açıklama yaptıktan sonra — Goebbels bu açıklamayı Alman ve Avusturya radyolarında 12 Mart günü öğleyin tekrar tekrar okudu — doğduğu ülkeye doğru yola çıktı. Kendisine muazzam bir karşılama yapıldı. Her köy Hitler şerefine alelacele donanmıştı. Her yerde çılgınca karşılıyorlardı Hitler'i. Öğleden sonra ilk yere vardı: Burası okul günlerini geçirdiği Linz'di. Hitler görülmemiş bir şekilde karşılandı burada. Çok duyulandı.

Ertesi gün Mussolini'ye bir telgraf çektikten sonra — «Sizin bu hareketinizi hiç bir zaman unutmayacağım!» — ana ve babasının Leonding'teki mezarlarına bir çelenk koydu ve sonra bir söylev vermek üzere Linz'e döndü:

«Yıllarca önce bu şehirden ayrıldığımda, içimde bugün kalbimi dolduran aynı inanç vardı. Bu inancı yıllardan sonra yerine getirdiğimi görünce heyecanımın ne kadar derin olacağını siz düşünün. Eğer Tanrı bir zamanlar beni bu şehirden çağırarak Almanya'nın lideri yaptıysa bunun nedeni bana bir görev yüklemiş olmasındandı ve bu görev ancak sevgili anayurdumu yeniden Alman İmparatorluğuna katmak olabilirdi. Bu göreve inandım, onun için yaşadım ve savaştım, şimdi de bu görevi yerine getirdiğime inanıyorum.»

Aynı on ikinci günü öğleden sonra Seyss-Inquart, Hitler'i karşılamak üzere Himmler'le birlikte Linz'e uçu; Avusturya bağımsızlığını dokunulmaz ilân eden ve Milletler Cemiyetini garantör gösteren St. Germain Andlaşmasının 88'inci maddesinin geçersiz olduğunu övünerek açıkladı. Avusturya'daki kalabalıklar tarafından çılgınca karşılanan Hitler için bu kadarı da yeterdi. Dr. Wilhelm Stuckart'a Linz'e gelmesini emretti. Dr. Stuckart, İç İşleri Bakanlığı müsteşarlarındandı. Hitler'i Avusturya Cumhurbaşkanı ilân edecek bir kanun hazırlamak üzere Frick tarafından acele Viyana'ya gönderilmişti. Bu kanun uzmanı, sonradan Nuremberg'te verdiği ifadeye bakılırsa, Führrer “tam bir *Anschluss* sağlayacak kanunu hazırlamasını” kendisine emrettiği zaman oldukça şaşırmıştı. (39)

Stuckart hazırladığı kanunu yeni kurulan Avusturya kabinesine 13 Mart Pazar günü sundu. Oysa o gün Schuschnigg'in plebisiti yapılacaktı. Yukarıda gördüğümüz gibi, Cumhurbaşkanı Miklas kanunu imzalamadı; ama Cumhurbaşkanı'nın görevlerini de üzerine almış olan Seyss-Inquart imzaladı ve Führrer'e sunmak üzere akşamüstü geç vakit yeniden Linz'e uçu. Kanun, Avusturya'nın ölümünü ilân ediyordu ve «Avusturya, Alman İmparatorluğunun (*Reich*'ın) bir vilâyetidir,» diye başlıyordu. Seyss-Inquart'ın sonradan hatırladığına göre,

Hitler sevincinden ağlıyordu (40). *Anschluss* Kanunu denen bu kanun aynı gün Alman hükümetince Linz'de yayımlandı; Hitler, Goering, Ribbentrop, Frick ve Hess imzaladılar kanunu. Bu kanuna göre Nisanın 10'unda "serbest ve gizli oyla bir plebisit" yapılacaktır. Avusturyalılar "Alman İmparatorluğuyla birleşme sorununu" bu plebisitle tâyin edeceklerdi. Hitler Martın 18'inde, Almanya'daki Almanların da *Reichstag* için yapılacak yeni seçimlerle birlikte *Anschluss*  zerinde bir plebisite katılacaklarını ilân etti.

Hitler, bir zamanlar aylak doladığı Viyana'ya zafer kazanmış bir komutan gibi girişini 14 Mart Pazartesi günü öğleden sonraya bırakmıştı. Bu ertelemenin önceden görülmeyen iki nedeni vardı: Avusturyalılar Führer'i başkentte bir an önce görmek için can atıyorlardı ama, Himmler emniyet tedbirleri daha iyi alabilmesi için kendisine bir gün daha müsaade edilmesini istemişti. Zaten binlerce "şüpheli kişi" yi tutuklayıp duruyordu. Birkaç hafta içinde yalnız Viyana'da tutuklananların sayısı 79.000'e varacaktı. Öte yandan, göklere  ıkarılan Alman *panzer* birlikleri daha Viyana tepelerini görmeden h pı yutmuşlardı. Jodl'un söylediğine göre, zırlı araçların yüzde 70 kadarı Salzberg ve Passau'dan Viyana'ya giden yol üzerinde  rıza yapmıştı; ama *panzer* birliklerinin komutanı General Guderian sonradan, emrinde bulunan vasıtaların sadece yüzde 30 kadarının yolda kaldığını kabul etmiştir. Ne olursa olsun, Hitler gecikmeye çok kızmıştı. Bu yüzden Viyana'da, Hotel Imperial'de topu topu bir gece kaldı.

Gençliğinde kendisini başndan atan, açlığa ve yoksulluğa mahkûm eden, şimdi ise onu büyük bir sevinçle karşılayarak bağrına basan eski İmparatorluk başkentine böyle muzafter bir kumandan gibi girmiş olması elbette ki Hitler'i çok duygulandıracaktı. Her yere yetişen Papen, şenliklerde bulunmak t zere Berlin'den Viyana'ya uçup geldiği zaman, Hitler'i Habsburg'ların eski sarayı Hofburg'un karşısında kurulan tribünde buldu. Papen sonradan der ki: "Hitler'i sadece, o sırada

kendinden geçmiş bir adam olarak tanımlayabilirim» (*).

Halkın *Anschluss*'dan yana "Evet" oyu kullanması için Almanya ile Avusturya'yı dört haftalık bir süre içinde bir uçtan öteki uca dolastığı sırada hep bu kendinden geçmiş durumdaydı Hitler. Bu arada, verdiği tumturaklı söylevlerde, Schuschnigg'i kötölemek ya da *Anschluss*'un nasıl başarıldığını anlatan beylik yalanları tekrarlamak fırsatını hiç kaçırmadı. 18 Martta *Reichstg*'da yaptığı konuşmada Schuschnigg'in "seçim düzenbazlığına" başvurarak, "sözünü yerine getirmediğini" iddia etti ve bunu "ancak deli ve kör bir adamın" yapabileceğini söyledi. 25 Martta Koenigsberg'de verdiği bir söylevde "seçim düzenbazlığı" "güllünç bir komedi" olmuştı. Hitler'in

(*) Bununla birlikte, bu kendinden geçmenin altında, dar görtüşl Papan'ın farkına varamadığı bir öcalma duygusu bulunabilirdi. Çünkü bu şehir ve halk gençliğinde onu anlamamıştır; o da bu şehirden ve halktan nefret ediyordu. Viyana'da kısa bir süre kalması kısmen buna yorulabilir. Ama birkaç hafta sonra, herkesin önünde, Viyana Belediye Başkanı'na şunları söylemiştir: «Emin olunuz ki bu şehir benim gözümde bir incidir. Ben bu şehre lâyık olduğu mevki vereceğim.» Bu sözler kendi duyguları olmaktan çok, seçim propagandasıydı. Asıl duygusunu, 1943 yılında Berghof'ta yapılan ateşli bir toplantıda, savaş sırasında Nazi valisi ve Viyana Gauleiter'i Baldur von Schirach'a açmıştır. Schirach, Nuremberg mahkemesinde tanıklık ettiği sırada şunları açıkladı: «Sonra Führer, inanılmaz ve sınırsız diyebileceğim bir kinle Viyana halkı aleyhine konuşmaya başladı... Sabahleyin saat dörtte birdenbire öyle bir şey söyledi ki ben bu sözü tarihsel nedenlerden ötürü burada tekrarlamak zorundayım. Dedi ki: «Viyana Büyük Almanya Birliğine hiç bir zaman alınmamalıydı.» Hitler Viyana'yı hi çbir zaman sevmeydi. Halkından nefret ediyordu.» (41)

Papan aynı gün, yani 14 Martta, yakın dostu ve Alman Elçiliğindeki yardımcısı Wilhelm von Ketteler'in ortadan kaybolduğunu öğrenince neşesi filân kalmadı. Bunun Gestapo tarafından düzenlenmiş pis bir iş olduğu anlaşıyordu. Üç gün önce de, Elçilikte Baron Tschirschky adındaki dostu ve yardımcısı S.S.'lerin elinde kesin bir ölümden kurtulmak için İngiltere'ye kaçmıştı. Nisanın sonunda Ketteler'in cesedi Tuna'dan çıkarıldı. Gestaponun Viyana'daki adamları onu öldürdükten sonra cesedini nehre atmışlardı.

iddiasına göre, Schuschnigg'in, Berchtesgaden anlaşmasının uygulanmasını "yabancı ülkeleri Almanya'ya karşı kışkırtacak daha elverişli bir âna" kadar erteleyerek onu aldatmaya çalıştığını isbat eden mektuplar bulunmuştu.

Hitler, Koenigsberg'te, kendisinin yaban bir zora başvurduğu ve plebisit sonucunu bile beklemeden *Anschluss* ilân etmekle bir düzenbazlık yaptığı konusunda yabancı basında ileri sürülen iddialara da cevap verdi:

«Bazı yabancı gazeteler bizim Avusturya'nın üzerine yaban metodlara başvurarak yüklediğimizi söylüyorlar. Ben bu konuda yalnız şunu söyleyebilirim: Öleceklerini bile bilseler yine yalan söyler bunlar. Siyasi çekişmelerim sırasında halkımın çok sevgisini kazandım, ama eski şairi geçtiğim (Avusturya'ya girdiğim) zaman o güne kadar görmediğim bir sevgi coşkunluğuyla karşılaştım. Birer istilâci olarak değil, birer kurtarıcı olarak girdik... Bu etkinin gücü atında kalarak Nisanın sonuna kadar beklemeden, birleşmeyi hemen ilân etmeye karar verdim...»

Bu sözler yabancıların kulaklarına mantıklı — ya da namusluca — gelmese bile, Almanların üzerinde büyük bir etki yaratıyordu. Hitler *Reichstag*'da yaptığı konuşmanın sonunda heyecandan boğulur gibi aşağıdaki sözleri söylediği zaman bu kürsüde kazandığı zaferleri gölgede bırakan mülthiş bir alkış her yanı inletti: «Ey Alman halkı, şimdi sağlanan birliği herkesin yararına kullanabilmem için bana dört yıl daha veriniz!»

Führer, seçim kampanyasını, seçim arifesi olan 9 Nisan'da Viyana'da kapattı. Bir zamanlar bu şehrin kaldırırımlarında üstü başı pis, karnı aç bir serseri gibi dolaşan, daha dört yıl önce Almanya'da Hohenzollern kırıallarının iktidarını ele geçiren ve şimdi de Habsburg kırıallarının yerine geçen adam, Tanrı tarafından gönderildiği vehmine kapılmıştı.

«Bir genci buradan Almanya'ya gönderen, onu orada yetiştiren, onu liderliğe kadar yükselterek Alman İmparatorluğuna yeniden katmasına imkân veren, Tanrının iradesidir; buna inanıyorum.

Büyük bir yerden emir veren biri var, ve bizler onun emirlerini yeri-

ne getiren birer araçtan başka bir şey değiliz. Herr Schuschnigg yaptığı anlaşmayı 9 Martta bozduğu zaman, hemen Tanrının dileğini yerine getirmenin vakti geldiğini hissettim. Ve üç gün içinde olup bitenler ancak bu Tanrı dileğinin ve iradesinin yerine getirilmiş olmasıyla anlaşılabilir.

Tanrı üç gün içinde onların belâsını verdi!... Ve Tanrının inayetiyle ihanet gününde kendi anayurdumu Alman İmparatorluğuyla birleştirebildim!...

Kendi anayurdumu Alman İmparatorluğuyla birleştirmek için beni buraya gönderen Tanrıya bugün şükretmeliyim! Yarın her Alman günün önemini anlayacak, öğecek, ve bir iki hafta içinde bize bir mucîye gösteren Tanrının önünde büyük bir alçakgönüllülükle eğilecektir!*

13 Martta Schuschnigg'in yapacağı plebisitte "Ja" diyeceği kesin olan Avusturya çoğunluğunun 10 Nisanda Hitler'in yapacağı plebisitte de aynı cevabı vereceği belliydi. Nazilerin yönetiminde de olsa herhangi bir Almanya ile sonunda birleşmenin doğru ve kaçınılmaz olduğuna, 1918'de Slav ve Macar binterlandından koparılan Avusturya'nın kendi başına uzun bir süre yaşayamayacağına, Avusturya'nın ancak Alman İmparatorluğunun bir parçası olarak ayakta kalabileceğine birçokları büyük bir içtenlikle inanmışlardı. Bunlardan başka bir de bağınaz Nazi olan Avusturyalıları vardı. Bunların sayıları da, aralarına katılan işsizler, başarıya ulaşmak ve mevkilerini yükseltmek isteyen memurlarla hergün biraz daha artmıştı. Kardinal Innetzer'in Nazilerin Avusturya'ya gelişini iyi karşılayan ve halkı "Ja" oyu kullanmaya yönelten söylevinin bütün yurda yayılmış olması, ezici çoğunluğu Katolik olan bu ülkede yaşayan Katolikleri Nazilerden yana çekmişti. (*)

Sosyal Demokratlar ile Schuschnigg'in Hristiyan Sosyalistleri açıkça propaganda yapabilselerdi, benim düşünceme göre, plebisit sonucu başa baş olabilirdi. Ama bu seçimde bir Avusturyalının "Hayır" demesi kolay değildi. Almanya'da ol-

(*) Birkaç ay sonra, 8 Ekimde, Kardinalin St. Stephen Katedralinin karşısında bulunan sarayı Nazi serserileri tarafından yağma edildi. Innitzer Nasyonal Sosyalizmin ne demek olduğunu çok geç anlamış, ve bir ayinde Nazilerin Kilisesine karşı giriştikleri hareketi suçlamıştı.

duğu gibi burada da, tabii baklı olarak, seçmenler "Evet" oyu kullanmayanların tesbit edileceğinden korkuyorlardı. Pazar günü öğleden sonra Viyana'da gezdiğim seçim yerlerinde, seçmen kulübelerinin az ötesinde oturan Nazi seçim komiteleri, kulübenin köşesindeki büyük yarıklardan seçmenin hangi oyu kullandığını rahatça görüyorlardı. Taşrada da seçme kulübesine çekilip — ya da buna cesaret edip — oyunu gizlice kullanan pek olmamıştı; seçmenler oylarını herkesin görebileceği bir şekilde açıkça kullanmışlardı. O akşamüstü saat yedi buçukta seçim sonuçları radyo ile ilân edildi. Sandıklar kapalı daha yarım saat olmuştu ve ancak birkaç oy sayılmıştı. Bir Nazi memuru seçim sonuçları radyo ile ilân edilmeden önce bana Avusturyalıların yüzde 99'unun "Ja" oyu kullandığını söyledi. Bu oran sonradan verilen oranı tutuyordu: Büyük Almanya'da seçmenlerin yüzde 99.08'i, Avusturya'da yüzde 88.75'i.

Ve böylece Avusturya, bir süre için Avusturya olarak tarihten silindi. Bu adın kullanılması, bu ülkeyi Almanya'ya karıştıran intikamcı Avusturyalı tarafından yasaklandı. Avusturya'nın eski adı olan *Oesterreich* kaldırıldı, Avusturya *Ostmark* oldu; sonra bu ad da kaldırıldı, ülke Berlinden yönetilen *Gaue*'lere (bölgelere) bölündü. Bunlar kabaca, tarihteki Tirol Salzburg, Styria ve Carinthia gibi *Laender*'lerin karşılıklıydı. Viyana Almanya'nın sadece şehirlerinden biri, gittikçe önemini yitiren bir taşra bölge yönetim merkezi oldu. Günün diktatörü, eski Avrupalı aylak, kendi anayurdunu dünya haritasından silmiş, bir zamanların şaşılaştıran başkentine son kalan güzelliğini ve önemini de yitirmişti. Avusturyalıların arasında elbette ki bir hayal kırıklığı olacaktı.

İlk birkaç hafta Viyanalı Naziler Almanya'da gördüklerimizden daha kötü işler yaptılar. Her yanı bir sadizm dalgası kaplamıştı. Yahudi erkek ve kadınlarının, günlerce, kaldırımlara yazılmış olan Schuschnigg yazılarını sildikleri, kanalizasyon yollarını temizledikleri görüldü. Bağlarında duran ve ken-

dileriyle alay eden hücum taburları önünde yerlerde çalısır-larken kalabalık çevrelerine toplanıyor, onlara hakarèt ediyord-u. Sokaklardan gelip geçen yüzlerce Yahudi erkek ve kadın toplanıyor, S.A. ve S.S.'lerin kaldıkları kışlaların apteshanele-rini temizlemeye götürülüyordu. On binlerce Yahudi hapse atıl-mıştı. Malları ya müsadere edilmiş, ya çalınmıştı. Ben kendim, Plossigasse'de oturduğum apartıman dairesinde, yanımdaki Rothschild konağından S.S.'lerin araba araba giunıaşler, halı, tablo ve daha bir sürü yağma edilmiş eşya taşıdıklarını görtü-yordum. Baron Louis Rothschild'in kendisi ise çelik eşya fab-rikalarının tümünü Hermann Goering İşletmelerine devrede-rek Viyana'dan kaçmanın yolunu bulmuştu. Savaş başladığı sırada, şehirde yaşayan 180.000 Yahudiden belki yarısı bütün varlıklarını Nazilere haraç olarak verdiler de başka ülkelere göç etmek imkânını buldular.

İnsan özgürlüğü üzerinde yapılan bu kârlı ticareti, Heyd-rieh'in S.S.'lere kurdurduğu «Yahudi Göçmenlik İşleri Ofisi» adındaki özel örgüt yönetiyordu. Bu örgüt Yahudilere ülkeden çıkma izni veren tek büroydu. Baştan sonuna kadar Karl Adolf Eichmann adında, Hitler'in hemşerisi Avusturyalı bir Nazi ta-rafından yönetilen bu örgüt, yavaş yavaş bir göçmen bürosu olmaktan çıktı; çoğu Yahudi olmak üzere dört milyondan faz-la insanı ortadan kaldıran ve öldüren bir örgüt haline geldi. Himmler ile Heydrich de *Anschluss*'un ilk haftalarında Avus-turya'da bulunmalarından yararlanarak, Tuna kenarında Enns yakınlarında bulunan Mauthausen'de çok büyük bir toplama kampı kurdular. Binlerce Avusturyalıyı Almanya'daki kamp-lara göndermeye devam etmek oldukça zor bir işti. Himmler Avusturya'nın kendisine göre bir kampa sahip olması gerektiğine karar vermişti. Nazi Almanyası çökmeden önce hu kampta Avusturyalı olmayanların sayısı yerlilerin sayısından çoktu. Mauthausen kampı Alman kampları içinde resmen öldü-rülenlerin sayısı bakımından (doğudaki *imha* kampları buna dahil değil) rekor kırmıştır. Kampta altı buçuk yıl içinde

35.318 insan öldürülmüştür.

Himmeler ve Heydrich'in yönettiği Gestapo terörüne rağmen yüzlerce ve binlerce Alman Avusturya'ya akın ediyor, yıllardanberi Almanya'da bulamadıkları yemeklerini yemek, Avusturya'nın eşsiz dağ ve göllerinde pahalı bir tatil geçirmek için bol bol mark harcıyorlardı. Alman iş adamlarıyla bankacıları da, malları ellerinden alınan Yahudilerle Nazi düşmanlarının işletmelerini hemen hemen tedavaya kapatmak için Avusturya'ya dolmuşlardı. Avusturya'ya düşen güler yüzlü ziyaretçiler arasında eşsiz Dr. Schacht da vardı. Hitler'le çatışma halinde olduğu halde Alman kabinesinde hâlâ bakandı (sandalyesiz) ve hâlâ *Reichsbank*'ın başkanıydı. *Anschluss*'dan ötürü de çok sevinmişti. *Reichsbank* adına Avusturya Millî Bankasını devralmak üzere plebisiti bile beklemeden Viyana'ya gelen Schacht, 21 Martta Avusturya Bankasının memurlarına bir demeç verdi. Hitler'in birliği gerçekleştirmek için kullandığı usulleri eleştiren dış basınla alay ederek bu usulleri açık açık savundu ve *Anschluss*, «Dış ülkelerin bize karşı yaptıkları sayısız ihanetlerin ve zorbaca hareketlerin sonucudur,» dedi.

«Tanrıya şükredelim ki... Adolf Hitler bir Alman irade ve düşünce birliği yarattı. Bu birliği, yeniden güçlendirilen Wehrmacht ile destekledi ve sonra Almanya ile Avusturya arasındaki iç birliğe dış bir şekil verdi...

Bütün kalbiyle Adolf Hitler'den yana olmayan bir tek kişi için bile aramızda gelecek yoktur... *Reichsbank* her zaman için Nasyonal Sosyalist kalacaktır, yoksa ben bankanın başından çekilirim.»

Bu sözlerden sonra Dr. Schacht Avusturyalı memurlara «Führer'e bağlı kalacaklarına ve ona itaat edeceklerine» dair yemin ettirdi.

«Bu yemini bozan namussuzdur!» diye bağırırdıktan sonra dinleyicileriyle birlikte üç kere «*Sieg Heil!*» diye haykırdı. (42)

Bu arada Dr. Schuschnigg de tutuklanmış ve çok kötü bir muameleye tâbi tutulmuştu. Bunların Hitler'in talimatı dışında yapıldığına inanmak zordur. 12 Marttan 28 Mayıs'a kadar

evinde tutuklu kaldı. Bu sırada Gestapo çok bayağı yollara başvurarak kendisini uykusuz bıraktı. Sonra Schuschnigg'i Viyana'da Hotel Metropolde çalışan Gestapo karargâhına götürdüler; Schuschnigg on yedi ay beşinci katta küçük bir odada kapalı kaldı. Burada S.S.'lerin odaları, lavaboları, hulaşık kapları ve apteshaneleri kendi havlusuyla ona temizlettirildi; Gestaponun aklına gelen daha bir sürü ayak işleri yaptırıldı. Başbakanlıktan düşüşünün birinci yıldönümünde Martta, otuz kilo kaybetmiş olduğu halde, bir S.S. doktoru sağlık durumunun çok iyi olduğunu dair rapor verdi. Bundan sonra gerek hücre hapsinde, gerekse Dachau ve Sachsenhausen gibi en kötü Alman toplama kamplarının "yaşayan ölüleri" arasında geçirdiği yıllar Dr. Schuschnigg'in kendi yazdığı kitapta uzun uzadıya anlatılmıştır. (*)

Tutuklanmasından az sonra, eski Kontes Vera Czernin'le vekâletname vererek evlenmesine izin verildi. Kontesin ilk evliliği bir dinî mahkemece iptal edilmişti (**). Savaşın son yıllarında, bir ara, 1941'de doğan çocuğunu da yanına alarak Schuschnigg'in bulunduğu kamplarda yaşamasına izin verildi. Bu hapishane kâbusundan karı - kocanın sağ kurtulmaları bir mucizedir. Savaşın sonuna doğru Hitler'in hüsnüma nğrayan daha başkaları da aralarına katıldı: Dr. Schacht, eski Fransız Başbakanı Léon Blum, Madam Blum, Papaz Niemoeller, birçok yüksek rütbeli subaylar, Prens Philip von Hesse, karısı, İtalyan Kralının kızı Prenses Mafalda. Prenses Mafalda Victor Emmanuel'in karşı tarafa geçmesine kızan Hitler'in öfkesine kurban gitti ve 1944'de Buchenwald'de S.S.'ler tarafından öldürüldü.

Doğudan ilerleyen Amerikalıların kurtarılmamaları için alelacele Dachau kampından alınarak güneye götürülen ünlü mahkûmlar, 1 Mayıs 1945'de Güney Tirol dağlarındaki yüksek bir köye vardılar. Gestapo subayları, Himmler'in emri gereğin-

(*) *Austrian Requiem*.

(**) Bu sırada Schuschnigg de duldu.

ce, Müttefiklerin eline düşmeden öldürülecek olanların listesini Schuschnigg'e gösterdiler. Schuschnigg listede kendisiyle karısının adını "çok açık bir şekilde" gördü. Moralleri büsbütün bozuldu. Bu kadar dayan... sonra da, son dakikada öl!

Bununla birlikte Schuschnigg, 4 Mayıs'ta güncesine şunları yazabildi:

«Bugün öğleden sonra saat ikide alârm verildi! Amerikalılar geliyor!

Bir Amerikan birliği oteli zaptetti.

Serbestiz!»

Hitler bir tek silâh patlatmadan ve askerî bakımdan kendisini ezebilecek güçte olan İngiltere, Fransa ve Rusya'nın hiç bir müdahalesiyle karşılaşmadan, yedi milyon insanı Almanya'ya katmış ve gelecekteki plânları için büyük önem taşıyan stratejik bir durum elde etmişti. Şimdi orduları yalnız Çekoslovakya'yı üç yandan kuşatmış olmuyorlar, aynı zamanda, Güneydoğu Avrupa'nın kapısı olan Viyana'yı da ellerinde bulunduruyorlardı. Avusturya - Macaristan İmparatorluğunun başkentliğini yapmış olan Viyana, yıllardanberi Orta ve Güneydoğu Avrupa'nın ulaşım ve ticaret merkeziydi. Bu merkez şimdi Almanların eline geçmişti.

Ama Hitler için en önemli olanı, İngiltere ile Fransa'nın kendisini durdurmak için parmaklarını bile oynatmak niyetinde olmadıklarını anlamış olmasıydı belki de. Chamberlain, Hitler'in Avusturya'da yaptığı oldu-bitti konusunda Avam Kamarasında 14 Mart'ta bir demec verdi ve Londra'daki Alman Elçiliği Avam Kamarasındaki tartışma üzerine Berlin'e durmadan acele telgraflar yağdırdı. Hitler'in korkacağı çok bir şey yoktu. Chamberlain şöyle demişti: «Katı gerçek şudur ki, (Avusturya'da) fiilen olup bitenleri hiç bir şey durduramazdı. Çünkü bu ülkeyle (İngiltere'yle) öteki ülkeler zor kullanmaya hazır değillerdi.»

İngiliz Başbakanının yalnız zor kullanmak değil, Alman-

ya'nın gelecekteki hareketlerini durdurmak için de öteki Büyük Devletlerle işbirliği yapmak niyetinde olmadığını Hitler çok iyi anlamıştı. Sovyet Hükümeti 17 Martta, yeni Alman saldırılarını önlemek için alınacak tedbirleri konuşmak üzere Milletler Cemiyeti içinde ya da dışında bir devletler konferansının toplanmasını teklif etti. Chamberlain böyle bir teklifi soğuk karşıladı ve 24 Martta Avam Kamarasında açıkça reddetti: «Böyle bir hareketin kaçınılmaz sonucu,» dedi, «ayrı ayrı milletler gurubunun kurulması eğiliminin artması olacaktır ki bu da... Avrupa barışının geleceği aykırı düşer.» Chamberlain'ın Roma - Berlin Mihverini, Almanya, İtalya ve Japonya arasında imzalanmış olan Anti - Komintern Paktı küçümsediği ya da bu anlaşmaları ciddiye almadığı anlaşılıyordu.

Chamberlain aynı konuşmada hükümetinin bir kararını daha açıkladı. Bu karar herhalde Hitler'i daha çok memnun edecekti. Çekoslovakya'nın bir saldırıya uğraması halinde İngiltere'nin yardımı koşacağına dair bir garanti vermesi fikrini de, Fransız - Çek paktı gereğince üzerlerine almış bulundukları taahhütleri Fransızlar yerine getirmeye çağırıldıkları takdirde İngiltere'nin Fransa'ya yardım etmesi teklifini de, açıkça reddetti. Bu açık demeç Hitler'in işini çok kolaylaştırdı. Yeni bir kurbanın üzerine saldırdığı zaman İngiltere'nin buna seyirci kalacağını artık biliyordu. İngiltere seyirci kalır da Fransa kalmaz mıydı? Hitler'in bundan sonraki aylar içinde yazdığı gizli yazılardan anlaşıldığı gibi, bundan da emindi. Fransızlar ilk olarak harekete geçmedikleri takdirde, Rusların Fransız ve Çeklerle imzalamış olduğu paktlara göre, Sovyetler Birliğinin Çeklerin yardımına koşmak zorunluğunda olmadığını da biliyordu üstelik. Plânlarını hemen uygulamaya geçmesi için ihtiyacı olan her şey bunları öğrenmekten ibaretti.

Hitler, *Anschluss* başarısından sonra, çekingen Alman generallerinin kendisini engellemeyeceklerini tahmin ediyordu.

Ama bu konuda ufak bir şüpheye düştüğü an, Fritsch olayını sonuçlandırmak suretiyle onları da yerlerinden atabilirdi.

Yukarıda gördüğümüz gibi (*), General von Fritsch'in homoseksüellik suçundan bir askerî şeref mahkemesi önünde yapılacak duruşmasının başlayacağı gün, Martin 10'unda, Feld-Mareşal Goering ile Kara ve Deniz Kuvvetleri Komutanları Avusturya işi dolayısıyla ortaya çıkan daha acele sorunları çözmek üzere Hitler tarafından çağırılmışlar, bu yüzden mahkeme birdenbire ertelenmişti. Mahkeme 17 Martta yeniden başladı. Ne var ki, bu arada geçen olaylar mahkemenin havasını değiştirmişti. Birkaç hafta önce, yüksek rütbeli generaller Himmler ile Heydrich'in Fritsch'e oynadıkları inanılmaz oyunu askerî mahkemede açıkladıkları zaman, düşünk Başkomutanlarının yalnız Ordudaki eski yerini almakla kalmıyacağına, böyle bir durumun S.S.'leri, belki de Nazi Almanyasını, hattâ Adolf Hitler'i bile sarsacağına inanıyorlardı. Boş bir umuttu bu! Hitler, yukarıda anlattığımız gibi, 4 Şubat'ta silâhlı kuvvetlerin komutasını kendi eline almakla ve Fritsch ile çevresinde bulunan generallerden çoğunu görevlerinden atmakla eski subay gurubunun çanlarına ot tıkamıştı. Şimdi de bir tek silâh patlatmadan Avusturya'yı ilhak etmişti. Bu şaşırtıcı zaferden sonra Almanya'da, eski generaller arasında bile, kimse'nin General von Fritsch'i fazlaca düşündüğü yoktu.

Gerçi Fritsch çarçabuk "ladei itibar" etti. Şantajcı eski sabıkalı Schmidt, mahkemede büyük bir yargıç pozunda oturan Goering'in sert bakışları karşısında hemen çözüldü ve kendisinin Gestapo tarafından ölümle tehdit edildiğini, General von Fritsch'i suçlu göstermediği takdirde öldürüleceğini — bu tehdit birkaç gün sonra yerine getirildi —, Fritsch adı ile, kendisinin fiilen homoseksüellik şantajı yaptığı Rittmeister von Frisch adı arasındaki benzerliğin bu dalavereye vesile olduğunu itiraf etti. Ne Fritsch, ne Ordu, Gestaponun bu işteki ger-

(*) Bir önceki bölüme bakınız.

çek rolünü, ya da yanlış suçlar isnat eden Himmler ile Heydrich'in kişisel sorumluluklarını açıklamak için hiç bir teşebbüste bulunmadılar. İkinci gün, yani 18 Martta, mahkeme beklenen kararı verdi: «Sanığın suçlu olmadığı anlaşılmış, beraatine karar verilmiştir.»

General von Fritsch şahsen temize çıkmıştı; ama ne o eski komutanlık görevine dönebildi, ne de Ordu, Nazi Almanyasında az çok bağımsız olan eski durumunu bir daha elde edebildi. Duruşma gizli yapıldığı için halkın duruşmadan ve duruşmayla ilgili sorunlardan haberi yoktu. Hitler 25 Martta Fritsch'e bir telgraf çekti ve "sağlığı... yeniden kazanmış" olmasından ötürü kendisini tebrik etti. O kadar.

Mahkemede Himmler'i suçlamaktan çekinen düğük General, son bir jest daha yaptı. Gestapo şefini düelloya çağırdı. General Beck'in kendisi tarafından ve eski askerî şeref kanunlarına tamamiyle uygun olarak kaleme alınan teklif, S.S. liderine sunulmak üzere Ordunun en yüksek subayı olması dolayısıyla General von Rundstedt'e verildi. Ama Rundstedt'in ödül koptu, mektubu haftalarca cebinde gezdirdi, sonra da unuttu gitti.

General von Fritsch ve dâvası az sonra Almanya'nın hayatından silindi. Fritsch'in dâvası neydi? Dostlarından Barones Margot von Schutzbar'a Aralık ayında yazdığı bir mektup birçok generaleir gibi, onun da içine düşmüş olduğu romantik aşkınlığın güzel bir örneğidir.

«Führer'in son yıllardaki tartışma kaldırmaz başarılarına rağmen, birçok kimselerin geleceğe daha büyük bir korkuyla bakmaları gerçekten gariptir...

Savaştan az sonra, yeniden eski gücümüzü kazanabilmeniz için Almanya'nın üç alanda zafere ulaşması gerektiği sonucuna varmıştım:

1. İşçi sınıfına karşı yapılan savaş. Hitler bunu kazandı.
2. Katolik Kilisesine, daha doğrusu Roma Kilisesine karşı yapılan savaş.

3. Yahudilere karşı yapılan savaş.

Şimdi biz bu savaşların ortasındayız ve bunların içinde en zor olanı Yahudilere karşı açılmış olan savaştır. Herkesin bu kampanyanın zorluğunu anlayacağını umuyorum.» (43)

Karanlık savaş bulutları ufukta görülmeye başladığı sırada, yâni 7 Ağustos 1939'da, Baronese şunu yazıyordu: «Benim için ne barış, ne savaş, ne de Hitler Almanyasında bir yer var. Savaşa kendi alayımınla birlikte ölüme hedef olmaya gideceğim; evde oturamam.»

Dediğini de yaptı. 11 Ağustosta, eski alayı 12'nci Topçu Alayına albay tâyin edildi. Bu yalnızca bir şeref mevkii idi. 22 Eylül 1939'da, kuşatılmış Varşova önünde bir Polonya makinalı tüfeğinin hedefi oldu ve dört gün sonra Berlin'in soğuk, yağmurlu, karanlık bir sabahında, günceme göre başkentin en kasvetli bir gününde, büyük bir askerî törenle gömüldü.

Hitler, yirmi ay önce Fritsch'i Alman Ordusu Başkomutanlığından atmakla, gördüğümüz gibi, Almanya'da muhalefetin son kaleşi olabilecek bir zümreye, yâni eski geleneksel ordu subayları sınıfına karşı tam bir zafer kazanmıştı. Şimdi de 1938 baharında, Avusturya'da yaptığı akıllıca darbe ile Ordudaki yerini daha da sağlamlaştırıyordu. Çünkü cesur bir lider olduğunu, dış politikada ancak kendisinin karar verebileceğini, Ordunun görevinin yalnızca kuvvet ya da kuvvet tehdidi sağlamaktan ibaret bulunduğunu ispat etmişti. Bundan başka, bir tek adam bile harcamadan Çekoslovakya'yı askerî bakımdan savunulmaz bir duruma getirmiş, böylece Orduya stratejik bir kazanç sağlamıştı. Zaman kaybedilmeden yararlanılmalıydı bundan.

21 Nisanda, yâni Avusturya'da Nazi plebisiti yapıldıktan on bir gün sonra, Hitler Silâhlı Kuvvetler Yüksek Komutanı General Keitel'i yanına çağırdı: Yeşil Durumu konuşacaktı.

XII

MÜNE'VE GİDEN YOL

Yeşil Durum, Çekoslovakya üzerine yapılacak âni bir saldırı için hazırlanan plânın şifresiydi. Yukarıda gördüğümüz gibi bu plân ilk olarak 24 Haziran, 1937'de, Feld-Mareşal von Blomberg tarafından hazırlanmıştı. Hitler de 5 Kasım'da generallerle yaptığı konuşmada bu plânın ayrıntıları üzerinde işlemiş, "Çeklerin üzerine", "şimşek hızıyla inmek" gerektiğini ve bunun da "en geç 1938'de" yapılabileceğini söylemişti. (*)

Avusturya'nın kolayca elde edilmiş olması Yeşil Durumun acele ele alınmasını gerektiriyordu; plân daha öne alınmalı ve uygulanması için gerekli hazırlığa başlanmalıydı. Hitler 21 Nisan, 1938 günü Keitel'i bu amaçla yanına çağırdı. Ertesi gün, Führrer'in yeni askerî yardımcısı Binbaşı Rudolf Schmundt, yapılan görüşmenin bir özetini yazdı. Özet üç bölüme ayrılmıştı: "siyasî sorunlar", "askerî sorunlar" ve "propaganda." (1)

(*) 478 . 485'inci sayfalara bakınız.

Hitler “nedensiz ya da haklı bir neden bulmaksızın stratejik bir saldırıya geçme fikrini olduğu gibi” reddetti; çünkü “dünya kamu oyunun düşmanca tutumu kritik bir durum” yaratabilirdi. İkinci bir yol düşündü: “Yavaş yavaş bir buhrana ve savaşa kadar gidecek birtakım diplomatik görüşmelerden sonra harekete geçmek”; bu da doğru değildi, çünkü “Çekler (Yeşiller) güvenlik tedbirleri” alabilirlerdi. Führer, hiç olmazsa o anda, Üçüncü bir yolu tercih ediyordu: “Bir olaydan sonra şimşek gibi harekete geçmek. (Örneğin, bir Nazi aleyhtarı gösteri sırasında Alman Elçisinin öldürülmesi gibi bir olaydan sonra.)” (*). Hatırlanacağı gibi, Almanların Avusturya’yı istilâsını haklı göstermek için böyle bir “olay” da Avusturya için hazırlanmış ve Papen bunun kurbanı olarak düşünülmüştü. Hitler’in gangster dünyasında, dışardaki Alman temsilcilerinin rastgele harcanmasını önliyecek herhangi bir sakınca yoktu.

Şimdi artık Hitler Almanların başbuğu olduğundan — silâhlı kuvvetlerin komutanlığını şahsen kendi eline aldığından — General Keitel’e harekât sırasında süratli hareket zorunluluğunu belirtti.

«Askerî harekâtın ilk dört günü siyaset bakımından çok önemlidir. Büyük bir askerî başarı elde edilmezse bir Avrupa buhranının çıkması kesindir. Oldu - bitti yabancı devletlere askerî müdahalenin yararsızlığını göstermelidir.»

Savaşın propaganda yanına gelince... Daha Dr. Goebbels’i çağırmanın zamanı gelmemiştir. Hitler yalnızca “Çekoslovakya’daki Almanların davranışları” konusundaki broşürlerle, “Çekleri korkutacak tehditler” i gösteren broşürleri tartıyordu.

Hitler’in o sırada yoketmeyi kararlaştırdığı Çekoslovakya Cumhuriyeti, Birinci Dünya Savaşından sonra Almanları

(*) Parantez metinde vardır.

çok kızdıran barış andlaşmalarının eseri idi. Bu eseri aynı zamanda iki büyük Çek aydını, Thomas Garrigue Masaryk ile Eduard Benes yaratmıştı. Masaryk bir arabacının oğluydu; kendi kendini yetiştirmiş, sonradan büyük bir bilgin ve ülkenin ilk Cumhurbaşkanı olmuştu. Bir köylü çocuğu olan Eduard Benes ise, Prag Üniversitesini ve üç Fransız yüksek okulunu bitirmişti. Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana sürekli olarak Dış İşleri Bakanlığı yaptıktan sonra 1935'de, Masaryk'in çekilmesi üzerine ikinci Cumhurbaşkanı olmuştu. On Altıncı Yüzyılda eski Bohemya Kralığını idare etmiş olan Habsburg İmparatorluğundan ayrılan Çekoslovakya, 1918'i izleyen yıllar içinde Orta Avrupa'nın en demokratik, ileri, aydın ve zengin ülkesiydi.

Ama Çekoslovakya çeşitli milletlerden oluşması dolayısıyla başlangıcındanberi bir iç sorunla karşı karşıya kalmış ve bu sorunu, aradan on iki yıl geçtiği halde, çözememişti. Bu sorun azınlıklar sorunuydu. Çekoslovakya'da bir milyon Macar, yarım milyon Rutenyalı ve üç milyonu aşkın Südet Almanı yaşıyordu. Bunlar, "anayurtları" Macaristan, Rusya ve Almanya'nın özlemi içindeydiler. Südet Almanları hiç bir zaman Almanya'ya dahil olmadıkları ve her zaman Avusturya'nın bir parçası olarak kaldıkları halde (yalnız bir ara gevşek bir birlik olan Kutsal Roma İmparatorluğu zamanında Almanya'ya katılmışlardı), yine de Almanya'ya katılmak istiyorlardı. Anayurtlarına katılmasalar bile kendilerine daha geniş muhtariyet tanınmasını istiyorlardı.

İki buçuk milyon kadar bir azınlık teşkil eden Slovaklar bile az çok bir muhtariyet peşindeydiler. Slovaklar ırk ve dil bakımından Çeklere çok yakın oldukları halde, yüzyıllar boyunca Macaristan'ın egemenliği altında kaldıkları için —tarih, kültür ve ekonomi bakımından— ayrı bir gelişim göstermişlerdi. 30 Mayıs, 1918'de, Amerika'da Pittsburgh şehrinde Çek ve Slovak göçmenler arasında imzalanan bir anlaşma, Slovakların ayrı bir hükümet, parlamento ve mahkemeleri bulunması

hakkını tanımıştı. Ama Prag'daki hükümet kendisini bu anlaşma ile bağlı saymadı ve anlaşmayı yerine getirmedi.

Şunu söylemek gerekir ki Çekoslovakya'daki azınlıklar, öteki Batı ülkelerindeki ve hattâ Amerika'daki azınlıklardan daha kötü durumda değillerdi. Bütün demokratik ve medenî haklardan —seçme hakkı da dahil olmak üzere— yararlandıkları gibi, bir dereceye kadar kendi okullarını açmak, kendi kültür kurumlarını yaşatmak haklarını da kullanıyorlardı. Azınlık siyasî partilerin liderleri çoğu zaman merkezi hükümette bakan oluyorlardı. Bununla birlikte, Avusturya'nın yüzyıllar boyu süren baskısından kendilerini büsbütün kurtaramayan Çekler, azınlık sorununu bir türlü istenildiği şekilde çözemediler. Çoğu zaman şovence ve bazan da akılsızca davrandılar. Çekoslovakya'ya yaptığım ilk gezilerim sırasında, Dr. Vojteç Tuka'nın hapse atılmasının Slovakya'da ne büyük kırgınlık yaratmış olduğunu çok iyi hatırlarım. O sıralarda Dr. Vojteç Tuka ünlü bir profesördü ve "vatana ihanet" suçundan on beş yıl hapse mahkûm edilmişti. Ama suçunun Slovak muhtariyeti için çalışmaktan başka bir şey olduğu şüpheliydi. Sonra azınlık gurupları, Masaryk ile Beneş'in 1919'da Paris Barış Konferansında Çekoslovakya'da İsviçre'dekine benzer bir kanton sistemi kurma konusunda vermiş oldukları sözlü Çekoslovakya hükümetinin yerine getirmediği kanısındaydılar.

Gariptir ki Çekoslovakya'da yeni olaylar çıkaracak olan Südet Almanları, ülkedeki öteki azınlıklardan da, Polonya ve Faşist İtalya'daki Alman azınlıklarından da iyi durumdaydılar. Gerçi mahallî Çek memurlarının ufak tefek baskılarına ve arasıra Prag'da kendilerine karşı yapılan ayrımlara kızıyorlardı. Bohemya ve Moravya'da Habsburg'lar zamanındaki eski egemenliklerini kaybetmiş olmaları da onları üzüyordu. Ama sanayiini toplandığı kuzeybatı ve güneybatı kesimleri boyunca dar guruplar halinde yaşadıkları için zenginleşmişler, yıllar geçtikçe Çeklerle eni konu iyi geçinmeye başlamışlardı. Öte yandan daha geniş bir muhtariyet elde etmek ve kendi dille-

riyle kültürel baklarına daha çok saygı gösterilmesini sağlamak için durmadan baskı yapıyorlardı. Hitler'in ortaya çıkışına kadar bundan daha fazlasını isteyen ciddi bir siyasî bareket yoktu. Südetlerin çoğu oylarını Sosyal Demokratlarla öteki demokrat partilere verirlerdi.

Hitler 1933'de Başbakan olunca Südetlerin de kamına Nasional Sosyalizm mikrobi karıştı. Südet Alman Partisi (S. D. P.) o yıl kuruldu. Başlarında Konrad Henlein adında kibar bir jimnastik hocası vardı. Parti 1935'de Alman Dış İşlerinden her ay gizlice 15.000 mark alıyordu (2). Bir iki yıl içinde parti Südet Almanlarının çoğunu kendisine çekti. Karşısında yalnız Sosyal Demokratlarla Komünistler vardı. *Anschluss* sırasında, emirlerini üç yıldanberi Berlin'den almakta olan Henlein'in partisi Adolf Hitler'in her emrini yerine getirmeye hazırды.

Henlein, Avusturya'nın ilhakından on beş gün sonra, gereken emirleri almak üzere Berlin'e koştu ve 28 Martta Hitler'le üç saat başbaşa kaldı. Konuşmada Ribbentrop'la Hess de vardı. Dış İşlerindeki bir muhtıradan anlaşıldığına göre, Hitler'in tâlimatı şöyleydi: "Südet Alman Partisi Çek hükümetince kabul edilemeyecek teklifler ileri sürecek" ti. Henlein'in kendisi de Führer'in görüşünü şöyle özetliyordu: «O kadar çok şey istemeliyiz ki isteklerimiz hiç bir zaman kabul edilemesin.» (3)

Görülüyor ki Çekoslovakya'daki Alman azınlığı dâvası, bir yıl sonra Polonya'da çıkacak Danzig dâvası gibi, Hitler için yalnızca göz dikilen bir ülkeyi ele geçirmeye, dostlarını şaşırtmaya, gerçek amcını saklamaya yarayan bir bahaneydi. Bu amacın ne olduğunu 5 Kasım'da askerî liderlerle yaptığı konuşmada ve Yeşil Durum üzerine verdiği ilk direktiflerde açıklamıştı. Çekoslovak Cumhuriyetini ortadan kaldırmak ve topraklarıyla halkını Nazi Almanyasına katmak. Fransa ve İngilteredeki hükümet adamları Avusturya'da olup bitenlere rağmen bunu anlamıyorlardı. Bütün ilkbahar ve yaz süresince

ve hemen hemen de sonuna kadar, Başbakan Chamberlain ile Başbakan Daladier, dünyanın büyük bir kısmıyla birlikte, Hitler'in Çekoslovakya'daki Alman halkı için adalet istediğine açık bir içtenlikle inanıp durdular.

Nitekim havaların ısınmaya yüz tuttuğu günlerde, İngiliz hükümetiyle Fransız hükümeti, Südet Almanlarına daha geniş tâvizler vermesi için Çekleri durmadan sıkıştırdılar. Londra'daki yeni Alman elçisi Herbert von Dirksen, İngiliz hükümetinin yakında Prag nezdinde bir *démarche* yapacağını Lord Halifax'ın söylediğini 3 Mayıs'ta Berlin'e haber veriyordu. İngiliz hükümetinin bu teşebbüsündeki amacı "Beneş'i, Südet Almanlarına en geniş bir şekilde hak tanımaya kandırmak" olacaktı (4). Dört gün sonra, yani 7 Mayıs'ta, İngiliz ve Fransız hükümetleri Prag nezdindeki *démarche*'lerini yaptılar ve Alman elçisinin Berlin'e bildirdiği gibi, Çek hükümetini Südet Almanlarının isteklerini "sonuna kadar" yerine getirmeye zorladılar. Hitler ile Ribbentrop İngiliz ve Fransız hükümetlerinin kendilerine bu kadar yardım etmelerinden çok memnundular.

Öte yandan Alman amaçlarının ortaya çıkmaması bu dönemde her zamankinden daha önemliydi. Henlein 12 Mayıs'ta Berlin'de Wilhelmstrasse'yi gizlice ziyaret etti. O gece, İngiliz Dış İşleri Bakanlığı müsteşarı Sir Robert Vansittart ve öteki İngiliz memurlarıyla konuşmak üzere Londra'ya vardığı zaman İngilizleri nasıl aldatacağına dair Ribbentrop'dan tâlimat aldı. İzleyeceği tutum Weizsaecker'in verdiği bir muhtıradayazılıydı: «Henlein, Berlin'den aldığı tâlimat üzerine hareket ettiğini Londra'da inkâr edecektir... En son olarak, Henlein Çek siyasî yapısının gittikçe çökmekte olduğunu söyleyerek, yapacakları müdahalelerin hâlâ bir işe yarayacağını sanan çevrelerin cesaretlerini kıracaktır» (5). Aynı gün Prag'daki Alman elçisi, Ribbentrop'a telgraf çekiyor, para işlerinde ve Südet Alman Partisine verilecek tâlimatta elçiliğin görünmesi için birtakım tedbirler almasını istiyordu.

Berlin'deki Amerikan elçisi Hugh R. Wilson, 14 Mayıs'ta Südet buhranını görüşmek üzere Weizsaecker'in yanına çıktığı zaman kendisine Almanların, Çek makamlarının "Çekoslovakya'daki çözülmeyi" önlemek üzere bile bile bir Avrupa buhranı yaratacaklarından korktukları söylendi. İki gün sonra, 16 Mayıs'ta, Binbaşı Schmundt, o sırada Abersalzberg'te dinlemekte olan Hitler adına acele ve "çok gizli" bir telgrafi OKW Karargâhına çekerek "bir seferberlik halinde on iki saat içinde" Çek sınırına kaç tümenin yürümeye hazır olacağını sordu. OKW kurmayından Yarbay Zeitzler hemen cevap verdi: «On iki.» Bu sayı Hitler'in hoşuna gitmedi. «Lütfen tümenlerin numaralarını bildiriniz,» diye sordu. Cevap olarak, on piyade tümeninin numaraları bildirildi ve onlara bir zırhlı, bir de dağ tümeni eklendi (6).

Hitler bir an önce harekete geçmek için can atıyordu. Ertesi gün, ayın on yedisinde, Alman sınırındaki Südet dağlarında Çeklerin kurmuş oldukları tahkimat üzerine OKW'den tam bilgi istedi. Bu tahkimata Çek Majino Hattı deniliyordu. Zeitzler aynı gün uzun ve "çok gizli" bir telgraf çekerek, Führer'e Çek savunma hattı üzerine oldukça ayrıntılı bilgi verdi. Bunun oldukça kuvvetli bir tahkimat olduğunu belirtti. (7)

İLK BUHRAN : MAYIS 1938

20 Mayıs Cuma günü, hafta - sonu başladığı sırada, ortaya çıkan buhran kritik bir duruma geldi ve sonradan "Mayıs Buhranı" adını aldı. Londra, Paris, Prag ve Moskova hükümetleri, son kırk sekiz saat içinde Avrupa'nın savaşa 1914 yazındakinden daha yakın bulunduğu inanarak paniğe kapıldılar. OKW'nin Hitler için hazırladığı ve Cuma günü Hitler'e sunduğu Çekoslovakya saldırısına dair yeni plânların öğrenilmesi bu paniği yaratmış olabilirdi. Ne olursa olsun, hiç olmazsa Prag ve

Londra'da, Hitler'in Çekoslovakya'ya saldırmak üzere olduğuna inanılıyordu. Çekler bu inançla seferberliğe başladılar; İngilizler, Fransızlar ve Ruslar da, yaklaşmakta olan Alman tehlikesi karşısında, yeni bir dünya savaşıyla ortadan kaldırılmak üzere oldukları zamana kadar bir daha gösteremeyecekleri bir kararlılık ve birlik gösterdiler.

20 Mayıs Cuma günü General Keitel, Obersalzberg'de bulunan Hitler'e yeni bir Yeşil Durum projesi gönderdi. Führer kendi plânının ana çizgilerini 21 Nisandaki toplantıda açıkladığı gündenberi Keitel ile kurmayı bu plân üzerinde çalışmışlardı. Keitel yeni plâna eklediği dalkavukça bir yazıda, hazırlanan plânda "Avusturya'nın Alman İmparatorluğuna katılmasıyla yaratılan yeni durumun" hesaba katıldığını ve plânın "siz, Führer'im" tarafından kabul edilerek imzalanmadan önce silâblı kuvvetlerin üç başkomutanıyla tartışılmayacağını bildiriyordu.

Berlin, 20 Mayıs tarihini taşıyan yeni "Yeşil" direktifi ilginç ve önemli bir belgedir. Bütün dünyanın sonradan iyice öğrendiği Nazi saldırı plânının güzel bir örneğidir.

«Tahrik olmadan, kaçınılmaz bir gelişmeyle... Çekoslovakya dahtinde (aslında da altı çizilmiştir) kuvvetler sorunu zorlamadıkça, ya da Avrupa'daki siyasî olaylar belki de bir daha tekrar etmeyecek uygun bir fırsat yaratmadıkça... yakın bir gelecekte askerî bir hareketle Çekoslovakya'yı ezmek niyetinde değilim (diye başlıyordu belge).» (8)

"Harekâta başlamak için" üç siyasal ihtimal düşünülmüştü. "Dıştan uygun bir bahane olmadan âni saldırı" fikri reddedilmişti.

«Harekâta, tercihen, aşağıdaki durumların ortaya çıkması halinde geçilecektir :

(a) Gittikçe artan diplomatik tartışmalar ve askerî hazırlıklara varan gerginlik döneminde sonra, Bu durum savaş suçunu düşmanın üzerine atmak için sömürülecektir;

(b) Almanya'yı göz yumamayacağı bir kışkırtma karşısında bırakacak ve dünya kamuoyunun hiç olmazsa bir kısmının gözünde askerî

tedbirlere başvurulmasını haklı gösterecek ciddi bir olayın çıkması halinde şimşek gibi harekete geçmekle.

(b) durumu, gerek askeri ve gerekse siyasi bakımdan daha elverişlidir.»

Askerî harekâta gelince, dört gün içinde öyle bir başarı sağlanmalıydı ki “müdahale etmek isteyecek düşman devletleri Çek askeri durumunun umutsuz olduğunu görmeli ve Çekoslovakya’dan toprak istekleri olan devletler hemen ona karşı birleşmelidirler.” Bu devletler Macaristan’la Polonya’ydı. Plânda onların yapacakları müdahale hesaba katılmıştı. Fransa’nın Çeklere karşı olan taahhütlerinin yerine getireceği şüpheli görülüyordu, ama “Rusya’nın Çekoslovakya’ya askeri yardımıda bulunmaya teşebbüs edeceği bekleniyor” du.

Alman Yüksek Komutanlığı ya da hiç olmazsa Keitel ile Hitler, Fransızların dövüşmeyeceklerinden, yalnızca “asgari bir kuvvetle batıda gerilerini” kapatacaklarından emindiler. “Bütün kuvvetlerin bütün ağırlıklarıyla Çekoslovakya’nın istilâsında kullanılması” üzerinde duruyorlardı. “Ordunun büyük kısmının görevi,” *Luftwaffe*’nin yardımıyla, “Çekoslovak Ordusunu ezmek ve Bohemya ile Moravya’yı olabildiği kadar çabuk işgal” etmektir.

Topyekûn bir savaş olacaktı bu. Alman askeri gücünün plânlanmasında “propaganda savaşı” ve “ekonomik savaş” denen şeylerin üzerinde ilk olarak duruluyor ve bunlar büyük bir askeri saldırı plânının içinde kullanılıyordu.

«Propaganda savaşı (aslında da siyahlı) bir yandan tehditlerle Çekleri korkutmak ve karşıkoyma güçlerini yıpratmak; öteyandan millî azınlıklara askeri harekâtımızın nasıl destekleneceğini ve tarafsızların nasıl etkileneceğini göstermek amacını gütmelidir.

Ekonomik savaşın görevi eldeki ekonomik kaynakları Çeklerin bir an önce yıkılmasını kolaylaştıracak şekilde kullanmaktır... Askerî harekât sırasında önemli fabrikalar hakkında acele bilgi toplamak ve bu fabrikaları olabildiği kadar erken çalıştırmaya başlamak topyekûn savaş çabasına yardım etmek bakımından çok önemlidir. Bundan ötürü Çek sanayi ve mühendislik kurumlarının — askeri harekâtın müsaadesi oranında — sağlam bir şekilde tutulması bizim için çok önemli olabilir.»

Yukarıdaki Nazi saldırı örneği aslında hiç değişmedi ve dünya ileride gözünü açarak harekete geçinceye kadar şaşırtıcı bir başarıyla kullanıldı.

Prag'daki Alman elçisi, 20 Mayıs günü öğleden hemen sonra Berlin'e "acele ve çok gizli" bir telgraf çekti; Çek Dış İşleri Bakanının kendisine telefon ederek hükümetinin "(Alman) askerlerinin Saksonya'da toplandıklarına dair aldığı raporlardan rahatsız olduğunu" bildirdiğini haber verdi. Elçi Bakana "endişe edilecek hiç bir durum olmadığı" cevabını verdiğini bildiriyor, ama herhangi bir hazırlık varsa kendisine bildirilmesini Berlin'den rica ediyordu.

Bu telgraf bir sürü telâşlı diplomatik haberleşmelerin ilki oldu ve o hafta-sonu Hitler'in yeniden harekete geçeceği, bu sefer bir genel savaşın çıkacağı korkusu Avrupa'yı sarstı. Alman askerlerinin Çek sınırında toplanmakta olduklarını İngiliz ve Çek haberalma servislerinin nereden öğrendikleri hiç bir zaman anlaşılmadı. Benim bildiğim kadar, Alman askerlerinin Avusturya'yı işgal etmesinin yarattığı sarsıntıdan hâlâ kurtulamayan Avrupa havada birtakım kokular sezinliyordu. Leipzig'de çıkan bir gazete Mayısın 19'unda Alman askerlerinin yer değiştirmeleri konusunda bir röportaj yayımlamıştı. Südetlerin lideri Heinlein, Çek hükümetiyle partisi arasında yapılmakta olan görüşmelerin 9 Mayısta kesildiğini açıklamıştı: ayın on dördünde Londra'dan döndüğü zaman Hitler'i görmek üzere Berchtesgaden'e gittiği ve hâlâ da orada olduğu biliniyordu. Sudetenland'da silâhlı kavgalar oluyordu. Ve Goebbels'in savaş propagandası —Südet Almanlarına karşı "Çeklerin yaptıkları mezalim" e ait korkunç hikâyeler anlatarak — Mayıs ayı içinde durmadan çalışmıştı. Gerilim en yüksek noktasına varmış gibiydi.

Her ne kadar o sırada ilkbahar manevralarıyla ilgili olarak özellikle doğu bölgelerinde birtakım askerî hareketler yapılmaktaysa da, müsadere edilen Alman belgeleri arasında Çek sınırında silâhlı kuvvetlerin alelacele toplandıklarını gös-

teren herhangi bir tanıtı rastlanmamıştır. Tersine, Alman Dış İşleri Bakanlığının 21 Mayıs tarihli iki yazısından ne Silezya'da ne de Aşağı Avusturya'da böyle bir yığınak yapılmadığı konusunda OKW'de Albay Jodl tarafından Wilhelmstrasse'ye gizli teminat verildiği anlaşılmaktadır. Jodl yabancıların okumasını istemediği mesajında ortada "barış zamanı manevralarından başka" bir şeyin bulunmadığını iddia ediyordu (9). Alman askerleri Çek sınırını açık bırakmış değillerdi. Hitler'in acele bilgi istemesi üzerine OKW'nin Çek sınırında "on iki saat içinde yürüyüşe geçmeye hazır" on iki Alman tümeni bulunduğunu 16 Maysta Hitler'e bildirildiğini yukarıda görmüş-tük.

Çek ya da İngiliz haberalma servisleri bu bilgilerin alınıp verildiği telgrafların kokularını mı almışlardı? Yoksa Keitel'in 20 Mayısta onaylanmak üzere Hitler'e gönderdiği yeni "Yeşil" direktifini mi öğrenmişlerdi? Çünkü ertesi gün, Çek Kurmay Başkanı General Krejci Prag'daki Alman askerî ataşesi Albay Toussaint'e "Saksonya'da sekiz ile on arasında (Alman) tümenin yığınak yaptığına dair elinde inkâr edilmez tanıtılar" bulunduğunu söylemişti (10). Tümenlerin yayılışına ait bilgiler pek doğru olmasa bile, tümenlerin sayıları aşağı yukarı doğrudu. Bununla birlikte, Çekler, 20 Mayıs günü öğleden sonra Prag'daki Hradşin Sarayında Cumhurbaşkanı Beneş'in başkanlığında yapılan bir kabine toplantısının arkasından, hemen kısmî seferberlik ilân etmeye karar verdiler. Bir kura askere çağrıldı ve bazı teknik elemanlar seferber edildi. Çek hükümeti, iki ay önce Avusturya'nın yaptığıının tersine, dövüşmeden teslim olmak niyetinde değildi.

Çeklerin kısmen de olsa seferberlik ilân etmeleri Hitler'in tepesini attırdı; hele İngiliz elçisiyle Fransız elçisinin Çekoslovakya'ya yapılacak bir saldırının bir Avrupa savaşı demek olacağını durmadan ihtar ettiklerine dair Alman Dış İşleri Bakanlığından Obersalzberg'e gelen haberler Hitler'i büsbütün azdırdı.

Almanlar, İngilizlerin o hafta-sonunda yaptıkları sürekli ve sert diplomatik baskılara hiç alışık değillerdi. Hitler'i yatıştırmada profesyonel bir diplomat olarak ustalığını göstermek üzere Başbakan Chamberlain tarafından Berlin'e gönderilen ve bu yoldan sonuna kadar şaşmayan Sir Neville Henderson, Alman Dış İşleri Bakanlığıyla boyuna konuşuyor, Alman askerlerinin hareketlerine ait bilgi istiyor ve dikkatli olunmasını tavsiye ediyordu. Lord Halifax'la İngiliz Dış İşleri Bakanlığının kendini buna zorladığına şüphe yoktu; çünkü tatlı dül ve güler yüzlü bir diplomat olan Henderson Çekleri pek sevmezdi; bunu Berlin'de kendisini tanıyan herkes biliyordu. 21 Mayıs'ta iki kere Ribbentrop'u gördü; ertesi gün, Pazar olduğu halde, Müsteşar von Weizsaecker'le görüştü —Ribbentrop'u Hitler acele Obersalzberg'e çağırıyordu— kendisine Lord Halifax'ın durumun ağırlığını belirten özel bir mektubunu verdi. Londra'da da İngiliz Dış İşleri Bakanı Cumartesi günü Alman elçisini çağırması, durumun ağırlığını belirtmişti.

İngilizlerle yapılan bütün bu konuşma ve yazışmalarda, elçi von Dirksen'in de Lord Halifax'ı gördükten sonra yazdığı raporda belirttiği gibi, İngiliz hükümetinin, Fransa'nın Çekoslovakların yardımına koşacağından emin olduğu halde, İngiltere'nin aynı şeyi yapacağını doğrulamadığı Almanların gözünden kaçmamıştı. Dirksen'in bildirdiğine göre Lord Halifax, İngilizlerin yapacakları şeyin en çok "bir Avrupa çatışması halinde İngilterenin bu çatışmaya katılıp katılmayacağını önceden kestirmeye imkân görülemediği" şeklinde bir uyarımda bulunmak olacağını söylemişti (11). Gerçekten de Chamberlain bu politikasından vazgeçmedi. Vazgeçtiği zaman artık iş işten geçmiş, Hitler gemi aza almıştı. Bu kitabın yazarının Berlin'de edindiği izlenimlere göre, Chamberlain Nazi saldırısının karşısında en son yapacağı şeyi Hitler'e başlangıçtan açıkça söylemiş olsaydı, Hitler hiç bir zaman İkinci Dünya Savaşıyla sonuçlanan sertüvenlere girişmezdi. Alman gizli belgeleri üze-

rinde çalışmalarım benim bu görüşümü çok güçlendirmiştir. İyî niyetli Başbakanın yaptığı korkunç bir hata idi bu.

Berchtesgaden'in tepesindeki dağ evinde kötü kötü düşünen Adolf Hitler, Çeklerin tutumlarına ve Londra ile Paris'in, hattâ Moskova'nın, Çekleri desteklemelerine sıkılıp duruyordu. Hiç bir şey Alman diktatörünü bu kadar üzemezdi. Aslında bir saldırıya girisecekti ama, vaktinden önce böyle bir niyetle suçlandırıldığını düşündükçe büsbütün deliye dönüyordu. O hafta-sonu Keitel'in gönderdiği yeni "Yeşil" plân üzerinde çalışıyordu. Ama plânı hemen uygulamaya imkân yoktu. Kibrini yenerek Berlin'deki Dış İşleri Bakanlığına, 23 Mayıs Pazartesi günü, Almanya'nın Çekoslovakya'ya saldırmak niyetinde olmadığını, Alman ordularının Çek sınırlarında yığınak yaptıkları haberlerinin tamamıyla asılsız olduğunu Çek temsilcisine bildirmelerini emretti. Prag, Londra ve Moskova'daki hükümet liderleri rahat bir soluk aldılar. Buhran atlatılmıştı. Hitler'e iyi bir ders verilmişti. Avusturya'da olduğu gibi öyle kolay kolay saldırıya geçemeyeceğini artık anlamış olması gerekti.

Liderler Nazi diktatörünü çok az tanıyorlardı.

Hitler, Obersalzberg'de suratını asarak birkaç gün daha kaldıktan ve bu günler içinde Çekoslovakya'dan, ve özellikle kendisini bile bile bu duruma düşüren Başkan Benes'ten nasıl intikam alacağını bir hayli düşündükten sonra, birdenbire 28 Bayısta Berlin'de göründü ve önemli bir kararı bildirmek üzere *Wehrmacht*'ın yüksek rütbeli subaylarını Başbakanlıkta bir toplantıya çağırdı. Sekiz ay sonra *Reichstag*'da yaptığı bir konuşmada bu toplantıyı kendisi şöyle anlatmıştır:

«Sudet sorununu hemen kökünden çözmeye karar verdim, 28 Mayıs'ta sunları emrettim :

1) 2 Ekimde bu devlete karşı harekâta girilecek şekilde hazırlıklar yapılacaktır.

2) Batı savunma sistemimizin inşaatı büyük ölçüde genişletilecek ve çalışmalar hızlandırılacaktır.

Başlangıç olarak 96 tümenin hemen seferber edilmesi için gereken plan hazırlandı...” (12)

Toplantıda bulunan Goering, Keitel, Brauchitsch, Beck, Amiral Raeder, Ribbentrop ve Neurath'ın yüzlerine karşı Hitler şöyle bağırmıştı: «Çekoslovakya'nın haritadan silinmesi benim sarsılmaz kararımdır!» (13). Yeşil Durum yeniden ele alındı ve gözden geçirildi.

Hitler'in kızgın, intikamcı kafasından nelerin geçtiğini Jodl güncesinde şöyle anlatıyor:

«Hitler bugün için Çek sorununu canlandırmak istemiyor; çünkü Çekler 21 Mayıs'ta, ortada bir Alman tehdidi ve en ufak bir neden yokken stratejik yerlerde asker yığınakları yapmışlardır. Almanya kendisini tuttuğu için Hitler prestijinden kaybetmiştir. Bunun tekrarını istemiyor. Bundan ötürü, yeni 'Yeşil' emir 30 Mayıs'ta yayımlandı.» (14)

Hitler'in 30 Mayıs'ta imzaladığı yeni Yeşil Durum emrinin ayrıntıları dokuz gün önce Hitler'e sunulmuş olan emrin ayrıntılarından çok farklı değildi. Ama iki önemli değişiklik yapılmıştı. 21 Mayıs tarihli emrin ilk cümlesi, «Çekoslovakya'yı yakın bir gelecekte ezmek niyetindeyim,» olduğu halde, yeni emrin ilk cümlesi şöyleydi: «Çekoslovakya'yı yakın bir gelecekte askeri bir hareketle ezmek değişmez kararımdır.»

“Yakın bir gelecek” in ne olduğu Keitel tarafından ayrıca yazılan bir mektupla bildiriliyordu «Yeşilin uygulanması en geç 1 Ekim 1938 tarihinde sağlanacaktır.» (15)

Hitler, bütün zorlukları göze alarak, buhrandan buhrana geçe geçe ve çekinmeden, savaşın kenarına kadar gelerek bu tarihe bağlı kaldı.

GENERALLERİN KARARSIZLIĞI

Jodl, 30 Mayıs tarihli güncesine, Hitler'in yeni “Yeşil” emrini

imzaladığını ve "X gününde hemen Çekoslovakya'ya girilmesini istediği için... Ordunun eski plânlarının bir hayli değişmesi gerektiğini" yazıyor ve şunları ekliyordu:

«Führer'in bunu bemen bu yıl uygulamamız gerektiği konusundaki ıgğüdüsüyle, Batılı devletlerin kesinlikle müdahale etmeleri halinde bizim henüz onlarla eşit olmamamız sebebiyle bunu uygulayamayacağımız konusundaki Ordu görüşü arasındaki bütün ayrılık bir daha kesinleşmek/» (16)

Zeki *Wehrmacht* kurmay subayı, *Feld*er'le Ordudaki bir kısım yüksek rütbeli generaller arasındaki yeni bir çatlağa böylece parmağını basmış oluyordu. Führer'in büyük saldırı plânlarına muhalefet edenlerin başında, Ordu Genel Kurmay Başkanı General Ludwig Beck vardı. Beck bundan sonra da Nazi Almanyasında Hitler'e karşı yapılacak bu gibi muhalefetlerin her zaman önünde bulunacaktır. Bu dnygulu, akıllı, alçak gönüllü ama kararsız general bundan sonra Nazi diktatörülle daha geniş çapta çatışacaktır. Ama 1938 ilkbaharında, dört yıllık Nasyonol Sosyalizm yönetiminden sonra, Hitler'le henüz dar meslek konularında çatışıyor, Almanya'nın daha Batı devletlerini ve belki de Rusya'yı yenecek kadar kuvvetli olmadığını iddia ediyordu.

Beck, yukarıda da söylediğimiz gibi, Hitler'in iktidara gelişini iyi karşılamış ve Hitler'in Versailles'a meydan okuyarak Alman Ordusunda mecburi hizmeti yeniden kurmasından ötürü duyduğu memnunluğu açıkça ilân etmişti. Yine önceki sayfalardan hatırlanacağı gibi, 1930'da benüz tanınmayan bir komutan olan Beck, Silâhlı Kuvvetler arasında Nazizmi yayan ve bu yüzden ihanetle suçlandırılan üç subayı verilen emri dinlemeden savunmuş, Hitler'in mahkemeye gelerek, iktidara geçtiğinde "Kafaların uçurulacağını" söylemesinden sonra Yüksek Mahkeme önünde sanıklardan yana tanıklık etmişti. Generalin aklını başına getiren olay, Führer'in Avusturya'ya saldırması değil, Gestaponun bir dalaveresi sonunda General von Fritsch'in başına gelenler oldu.

Generallerin öğütlerine rağmen İngiltere, Fransa ve Rusya'yla bile bile savaşa giden Hitler politikasına devam edildiği takdirde Almanya'nın ortadan silineceğini Beck yavaş yavaş anlamaya başladı.

Hitler'in 21 Nisanda Keitel'le yaptığı konuşmadan işkilendi. Hitler bu konuşmadan Çekoslovakya'ya saldırı plânlarını hızlandırması için *Wehrmacht*'a tâlimat vermişti. Beck, 5 Mayıs'ta, Kara Kuvvetlerinin yeni komutanı General von Brauchitsch'e bir muhtıra sundu. Bu ilk muhtırasında, böyle bir harekete şiddetle karşı olduğunu bildirdi (17). Beck'in bundan sonra arka arkaya yazdığı muhtıralar, katı gerçekleri açıkça belirten, sağlam bir düşünce ve mantık ürünü, etkin belgelerdir. Beck, bu muhtıralarda İngiltere ve Fransa'nın kararlılıklarını, liderlerinin siyasî zekâlarını ve Fransız Ordusunun gücünü biraz fazla büyütmüştür, Çek sorununun çözümü konusunda yanlış düşündüğü de sonunda anlaşılmıştır; ama Almanya'yı ilgilendiren uzun vâdeli görüşlerinin çok doğru olduğu sonunda meydana çıkmıştır.

Beck, 5 Mayıs tarihli muhtırasında yazdığına göre, Almanların Çekoslovakya'ya saldırması halinde bir Avrupa savaşının körüklenmiş olacağına; İngiltere, Fransa ve Rusya'nın Almanlara karşı cephe alacağına ve Amerika Birleşik Devletlerinin Batı demokrasilerini destekliyeceğine inanıyordu. Almanya böyle bir savaş kesinlikle kazanamazdı. Sadece ham maddesi olmaması bile böyle bir zâferi imkânsız kılıyordu. Almanya'daki "askeri-ekonomik durumun" Kayzer Ordusunun çözülmeye başladığı yıl olan "1917-18 yılından daha kötü" olduğunu söylüyordu.

Hitler'in, o yılın sonbaharında Çekoslovakya'yı haritadan silmek için verdiği kararı dinlemek üzere 28 Mayıs'ta, yani "Mayıs buhranı" ndan sonra, Başbakanlığa çağırılan generaller arasında Beck de vardı. Hitler konuştuğu o dikkatle not aldı. Hitler'in yeni "Yeşil" emrini imzalayarak saldırı tarihi

1 Ekim olarak tesbit ettiği gün, Beck de Brauchitsch'e, Hitler'in programını madde madde eleştiren yeni ve daha sert bir muhtıra verdi. Vesveseli Başkomutanın iyice anladığından emin olmak için muhtırayı kendisi okudu. Ve sonunda üzölen, biraz da kafası dar olan Brauchitsch'e, "yüksek askerî oligarşi" saflarında bir buhranın hulunduğunu, bunun şimdiden bir anarşi haline geldiğini, önüne geçil' iyecek olursa Ordunun, dolayısıyla Almanya'nın geleceği bakımından "karanlık" sonuçlar doğuracağını söyledi. Birkaç gün sonra, 3 Haziranda Beck, Brauchitsch'e bir muhtıra daha verdi ve bu muhtırada yeni "Yeşil" emrinin askerî bakımından "zayıf" olduğunu, Genel Kurmayın bu emri reddetmesi gerektiğini açıkça belirtti.

Ama Hitler dayatıyordu. Yaz ayları ilerledikçe Hitler'in de nasıl gittikçe kudurduğunu ele geçen "Yeşil" dosyası gösteriyor: Her zamanki sonbahar manevralarının Orduyu saldırıya hazır duruma getirecek kadar ileri götürölmesini emreliyor. "Tahkimatın âni bir hücumla alınması" için özel tâlim yaptırılmasını istiyor. General Keitel, "batıdaki tahkimat işinin daha hızlandırılması için ilgililerin sıkıştırılması üzerinde Föhrer'in durmadan direndiğini" bildiriyor. Hitler, 9 Haziranda Çek silâhlanması konusunda yeni bilgiler istiyor ve Çeklerin kullandıkları küçük, büyük bütün silâhlar hakkında hemen ayrıntılı bir rapor alıyor. Aynı gün soruyor: «Çek tahkimatında hâlâ az bir kuvvet mi var?» Çevresine dalkavuklarını toplayarak yaz aylarını geçirdiği dağ evinde savaş oyuncakları ile oynadıkça Hitler'in zaman zaman morali yükseliyor, zaman zaman da bozuluyor. 18 Haziranda "Yeşil" için yeni bir "Genel Kılavuz Emir" çıkartıyor..

«Almanya'ya karşı koruyucu bir savaş tehlikesi yoktur... ancak Fransa'nın yürümiyeceğine ve dolayısıyla İngiltere'nin müdahale etmiyeceğine... kuvvetle inandığım zaman Çekoslovakya'ya karşı harekete geçmeye karar vereceğim.»

Öteyandan 7 Temmuzda, Fransa ile İngiltere'nin müda-

halesi halinde ne yapılması gerektiği üzerinde birtakım “düşünceler” tesbit etmiştir. «İlk düşünülecek şey» diyor, Çekoslovakya ezilinceye ve askerlerin batı cephesine gönderilmesi imkânı hâsıl oluncaya kadar «batı tahkimatını tutmaktır.» Elde batı tahkimatını tutacak kadar asker bulunmadığı o deli akına bir türlü gelmiyor. “Rusyanın müdahale etmesinin daha ihtimal dahilinde” olduğunu söylüyor. O sırada Polonya’nın da müdahale etmiyeceğinden emin değildir. Bu ihtimallerin karşılanması gerektiğini söylüyor, ama bunun nasıl olacağını anlatmıyor.

Obersalzberg’te az çok tecrit edilmiş durumda olan Hitler’in, Genel Kurmayın yüksek kademelerindeki birtakım mırıltıları duymadığı anlaşılmaktadır. Kurmay Başkanı Beck, Brauchitsch’i muhtıralarıyla sık sık rahatsız ettiği halde, karsarsız Başkomutanının görüşlerini Führer’e ulaştırmadığını anlamaya başladı. Bundan ötürü Beck, Temmuzun ortasında, işlere şu ya da bu şekilde gereken önemi verdimek üzere son bir çıkış daha yapmaya karar verdi. 16 Temmuzda Brauchitsch’e son bir muhtıra daha yazdı. Ordudaki savaş hazırlıklarını durdurmasını Hitler’e söylemesini kendisinden istedi.

«Böyle bir çıkış yapmanın önemini, ve aynı zamanda kendi sorumluluklarını da tamamiyle bilerek, Silâhlı Kuvvetler Yüksek Komutanının (Hitler’in) savaş hazırlıklarını durdurmasını, Çekoslovak sorununun Kuvvet yoluyla çözümünü isteginden, askeri durum temelinden değişinceye kadar, vazgeçmesini acele olarak istemeyi ödevim saymaktayım. Bugün için durumu umutsuz görmekteyim ve bu görüş Genel Kurmaydaki bütün yüksek subaylar tarafından paylaşılmaktadır.»

Beck, muhtırasını Brauchitsch’e kendi götürdü ve Hitler’in inat etmesi halinde Ordu generallerinin birleşerek harekete geçmeleri konusunda birtakım sözlü tekliflerde bulundu. Örneğin, yüksek generallerin hemen istifa etmelerini teklif etti. Ve sonradan Nuremberg duruşmalarını bir hayli uğraştıran bir sorunu Nazi Almanyasında ilk olarak ortaya attı: Bir suhay Führer’den başka bir şeye bağlı olabilir miydi? Nuremberg du-

ruşmalarında birçok generaller savaş içinde yaptıkları cina-yetleri hakkı göstermek için bu soruya olumsuz cevap verdiler. Emirlerle itaat etmek zorunda olduklarını söylediler. Ama Beck 16 Temmuzda başka türlü düşünüyordu ve bu görüşünü, çoğu zaman başarısızca olmakla beraber, sonuna kadar savundu. Bir insanın Yüksek Komutana bağlılığının "sınırları" vardır; bu sınırların ötesinde vicdanı, bilgisi ve sorumluluğu, onu emirleri yerine getirmekten alıkoyar diyordu. Generallerin bu sınırlara vardığına inanıyordu. Hitler'in savaş üzerinde dayatması halinde, toptan istifa etmeleri gerekirdi. Bu takdirde, ordulara önderlik edecek bir kurum bulunmayacağı için, savaş da imkânsız olur diyordu.

Alman Ordusu Genel Kurmay Başkanı o güne kadar görülmemiş bir şekilde başkaldırmıştı. Artık iyice gözü açılmıştı. Sorunun, kendisini bir şey sanarak, büyük savaş tehlikesine rağmen küçük komşu bir ülkeye saldırmak isteyen isterik bir devlet başkanının önüne geçmekten ibaret olmadığını, Alman ulusunu daha önemli bir tehlikenin beklediğini görüyordu. Nazilerin yaptıkları çılgınlıklar, terörler, suiistimaller, eski Hristiyan erdemlerine karşı davranışları bu eski Nazi taraftarı generalin gözünün önüne birdenbire dikildi. Üç gün sonra, 19 Temmuzda, bu uyanışını anlatmak üzere yeniden Brauchitsch'in yanına çıktı.

Generallerin, yalnız Hitler'in savaş açmasını önlemek üzere greve gitmekle yetinmiyerek, Nazi Almanyasının temizlenmesine de yardım etmeleri üzerinde direndi. Alman halkı ve Führer, S.S'lerle Nazi Partisi kodamanlarının yarattıkları terör havasından kurtarılmalıydı. Yeniden, kanunla yönetilen bir devlet ve toplum kurulmalıydı. Beck kendi reform programını şöyle özetledi :

«Führer'den yana; savaşa karşı; kodamanların yönetimine karşı; Kilise ile barış; düşünceleri söyleme özgürlüğü; Çeka terörüne son verilmesi; adaletin yeniden kurulması; partiye yapılan yardımların yarı ya-

riya indirilmesi; saraylar yapılmasına son verilmesi; yoksul halk için konutlar yapılması; Prusya dürüstlüğüne ve basitliğine daha çok yer verilmesi.»

Beck, yakındığı durumlardan en çok Hitler'in sorumlu olduğunu anlayamayacak kadar siyasî anlayıştan yoksundu. Ama Beck'in o andaki görevi Hitler'i savaş hazırlıklarını durdurmaya Ordu adına çağıran bir ultiमतını Führer'e sunmaya Brauchitsch'i kandırmaktı. 4 Ağustosta komutanlar arasında gizli bir toplantı düzenledi. Ordu Başkomutanı tarafından okunmak üzere ateşli bir söylev hazırladı. Söylevde, yüksek generallerin, Nazilerin silâhlı çatışmaya kadar gidecek serüvenlerini önlemek amacıyla ortaklaşa direnmelerini sağlamak üzere Ordu Başkomutanının arkasında toplanmaları isteniyordu. Ne yazık ki Brauchitsch bu söylevi okumak cesaretini gösteremedi. Beck 16 Temmuz muhtırasını okumakla yetindi ve muhtıra generallerden çoğunun üzerinde derin bir etki bıraktı. Ama hiç bir kesin karar alınamadı; Ordudaki yüksek generaller, eskiden Hohenzollern İmparatorları ve Alman Başbakanları karşısında seleflerinin yaptıkları gibi, Hitler'e durumu anlatacak cesareti göstermeden dağıldılar.

Brauchitsch sonunda Beck'in 16 Temmuz tarihli muhtırasını götürüp Hitler'e gösterecek cesareti buldu kendinde. Hitler bunun üzerine, yalnız muhtırayı destekleyen yüksek subayları değil, onlardan alt kademede bulunanlarla, Kara ve Hava Kuvvetlerinin çeşitli komutanlıklarında görev yapan kurmay başkanlarını da toplantıya çağırdı. Büyüleyici konuşmasından sonra bu genç kurmay kuşağına güvenebileceğini düşünüyordu. Toplantı 10 Ağustosta Berghof'ta yapıldı. (Hitler o yaz dağdaki villâsından pek inmemişti.) Subaylar akşam yemeğinden sonra sıkı bir söyleve tâbi tutuldular. Toplantıda bulunan ve bu toplantıyı sevgili güncesine geçiren Jodl'a göre, söylev hemen hemen üç saat sürdü. Ama Führer'in söz ustalığı öyle umulduğu kadar etkili olmadı. Gerek Jodl ve gerekse aynı

toplantıda bulunan Manstein, General von Wietersheim ile Hitler arasında "çok ciddi ve tatsız bir çatışma" geçtiğini sonradan söylediler. Wietersheim toplantının alt kademe subayları arasındaydı. Kendisi General Wilhelm Adam'ın komutasındaki Batı Ordusunun kurmay başkanı adayı olarak, Hitler ile OKW'nin düşündüğü ana sorun üzerinde cesaretle konuştu: Hemen hemen bütün askerî kuvvetler Çekoslovakya'nın üzerine yüklendiği takdirde Almanya'nın batıda savunmasız kalacağını ve Fransızlar tarafından istilâya uğrayacağını söyledi. Batı duvarı üç haftadan fazla dayanamaz, dedi.

«(Jodl'un güncesine göre) Führer çık kızdı ve köpürdü. O halde böyle bir durumda bütün bu Ordu hiç bir işe yaramaz, dedi. (Hitler generale bağırdı): 'Size söylüyorum, Herr General, mevziiniz üç ay değil, üç yıl dayanacaktır!'» (18)

Ne ile, onu söylemedi. General Adam, batıda yalnızca beş faal tümenin bulunacağını ve bu tümenlerin Fransızlar tarafından ezileceğini Ağustosun 4 ünde yüksek generaller toplantısına bildirmişti. Belki Wietersheim de Hitler'e aynı sayıyı söylemişti, ama Hitler dinlemedi. Jodl zeki bir kurmay subayı olmasına rağmen, o anda liderinin çok etkisi altında kaldığı için, generallerin Hitler'in dehasını anlayamadıkları düşüncesiyle ve üzülerek toplantıdan ayrıldı.

«Ne yazık ki Ordu Genel Kurmayı içinde çok yaygın olan bir karamsar görüşün (Wietersheim'in görüşü) nedeni çeşitli temellere dayanmaktadır.

Herşeyden önce, (Genel Kurmay'ı) eski anılar çekimser yapmakta ve (Genel Kurmay) siyasî kararların askerî yanlarına itaat edeceği ve bunları yürüteceği yerde bu siyasî kararlardan kendisini sorumlu saymaktadır. Elbetteki bunu geleneksel bağlılığından ötürü yapmaktadır, ama ruh canlılığı yok bunda; çünkü eninde sonunda Führer'in debâsına inanmıyorlar. Oysa insan onu nekâlâ On İkinci Charles ile bir tutabilir.

Ve şu da iki kere iki dört eder gibi bir gerçek ki, bu boz-

gunculuktan (*Miesmacherei*) yalnız politika büyük bir zarar görmekle kalmıyor —çünkü herkes generallerin görüşleriyle Führer'in görüşleri arasındaki ayrılıktan söz ediyor— aynı zamanda askerlerin morallerinin bozulma ihtimali de beliriyor. Ama sırası geldiği vakit Führer'in halkın moralini yükselteceğine hiç şüphem yok.» (19)

Jodl, Hitler'in generaller arasındaki isyanı bastırabileceğini de güncesine ekliyebilirdi. Manstein'in 1946'da Nuremberg mahkemesinde anlattığı gibi, bu toplantı Hitler'in, askerlerin sorular sormasına ya da tartışmalara girmesine izin verdiği son toplantı oldu (20). 15 Ağustos Jueterbog'da yapılan askerî resmigeçitte generallere "Çek sorununu kuvvete başvurarak çözmeye" kararlı olduğunu bir daha tekrarladı ve hiç bir subay ağzını açmaya cesaret edemedi.

Beck, daha çok subay arkadaşlarının yüreksizliğinden ötürü, yenildiğini anladı ve 18 Ağustosta Kurmay Başkanlığından istifa etti. Brauchitsch'i de istifaya kandırmaya çalıştı, ama Ordu Komutanı artık tamamiyle Hitler'in büyüleyici etkisi altına girmişti; belki bunda, o sıralarda ikinci karısı olacak kadının Nazi olmasının da büyük rolü vardı (*). Hassell'in dediği gibi, «Brauchitsch yakasının bir düğmesini daha ilikliyor ve, 'Ben bir askerim; ödevim itaat etmektir,'» diyordu. (21)

Normal olarak Ordu Kurmay Başbakanının, hele Beck gibi herkes tarafından sayılan birinin, böyle bir buhran sırasında istifası askerî çevrelerde bir fırtına yaratır, dışarda da tepkiler uyandırır. Hitler burada da ustahgını gösterdi. Beck'in istifasını (hem de büyük bir memnurlukla) kabul ettiği halde basında, resmî ve askerî dergilerde bundan söz edilmesini yasakladı; istifa eden Generalle yakınında bulunan subaylara istifayı yaymamalarını emretti. İngiliz ve Fransız hükümetlerinin böyle kritik bir zamanda Alman Ordusunun yük-

(*) General von Brauchitsch o yaz karısından ayrıldı ve 24 Eylülde Frau Charlotte Schmidt'le evlendi.

sek kadamesinde bir ihtilâf olduğunu duymaları iyi olmazdı. Nitekim Ekimin souunda istifa Berlin'de resmen ilân edilmeye kadar Paris'le Londra'nın bunu hiç duymamış olmaları çok mümkündür. Eğer işitmiş olsalardı tarih belki başka bir yol izlerdi diye düşünebilir, Führrer'i yatıştırma politikası da o kadar ileri gitmezdi denebilir.

Beck kendisi de, yurtseverliği ve Orduya bağlılığı yüzünden, bu haberi yaymak için bir çaba göstermedi. O da zaten kendisiyle aynı görüşte olan ve savaşa karşı durmak fikrini destekleyenler arasında bir tek generalin çıkıp da onu izlemediğinden ve istifa etmediğinden ötürü hayal kırıklığına uğramıştı. Beck sonradan onları kandırmaya çalışmadı. Hassell'in dediği gibi, Beck, "içinde azıcık bir Bluecher ya da Yorck kıvılcımı olmayan tam bir Clausewitz'di" (22). Yâni prensip ve düşünce adamıydı, hareket adamı değildi. Brauchitsch, Ordunun Başkomutanı olarak, Alman tarihinin bu önemli döneminde onu harcamıştı; bu ona daha ağır geliyordu. Beck'in yıllar sonra hayatını yazan dostu, eski komutanın adı geçtiği zaman Generalin "büyük bir acı" duyduğunu söyler. Heyecandan titremeler geçirir ve şöyle mırıldanmış : «Brauchitsch beni havada bıraktı.» (23)

Genel Kurmay Başkanlığına Beck'in yerine Franz Halder getirildi. Hitler bu tâyini buhran geçinceye kadar bir kaç hafta gizli tuttu. Franz Halder elli dört yaşındaydı, eski bir Bavyalı asker ailesindendi. Babası da generaldi. Topçu subayı olarak yetişmiş, Birinci Dünya Savaşında Veliht Rupprecht'in kurmayında genç bir subay olarak görev yapmıştı. Savaş sonunun ilk Münih günlerinde Roehm'ün arkadaşı olduğu ve bu yüzden Berlin'de biraz şüphe ile karşılandığı halde, Orduda hızla yükselmışti; son yıllarda Beck'in yardımcısıydı. Aslında Brauchitsch'e onu kendi yerine tavsiye eden yine Beck'di; yardımcısının kendi görüşüne katıldığından emindi.

Halder, Alman Genel Kurmay Başkanlığına getirilen ilk

Bavyeralı ve ilk Katolikti. Böylece subay sınıfının eski Protestan Prusyalı geleneği yıkılmış oluyordu. Birçok aydınca ilgileri bulunan, matematik ve bitkibilimle uğraşan (ben ilk gördüğümde kendisini matematik ya da fizik profesörü sandım) ve sıkı bir Hıristiyan olan böyle bir insanın gerek kafa ve gerekse ruh bakımından Beck'in yerini tamamiyle tutacağı kesindi. Bütün iş onun da istifa eden başkan/ gibi, gerektiği zamanda kesin harekete geçme yeteneğinden yoksun olup olmadığıydı. Yoksun değilse, Hitler'e ettiği bağlılık yemini aldırmadan gerektiğinde ona kesinlikle karşı gelebilecek miydi? Çünkü Halder de, Beck gibi, başlangıçta Hitler'e karşı hazırlanan komploya dahil değildi ama böyle bir komployu biliyordu ve yine Beck gibi, görünüşte bu komployu desteklemek istiyordu. Halder Nazi İmparatorluğunun diktatörünü devirmek üzere hazırlanan ilk önemli komploda Genel Kurmay Başkanı olarak büyük bir rol oynadı.

HİTLER'E KARŞI BİR KOMPLONUN HAZIRLANIŞI

Beş buçuk yıllık Nasyonal Sosyalizm yönetiminden sonra Hitler'in çok az sayıdaki Alman düşmanları, Hitler'i devirecek maddi gücün ancak Orduda bulunduğunu anlamışlardı. İçlerinde, orta ve daha yüksek sınıflarda, isteseler bile bunu yapacak araç yoktu. Nazi partisine bağlı guruplar dışında hiç bir örgütleri bulunmadığı için, elbetteki, silâhsız sayılırlardı. Sonradan Alman "mukavemet" hareketi üzerine birçok yazılar yazıldı. Ama şurası bir gerçektir ki, bu "mukavemet" baştan sona kadar, bir avuç cesur ve fedâkâr insanın yönettiği küçük ve zayıf bir şey olarak kaldı, arkalarından kimse gitmedi.

Şurasını da kabul etmek gerekir: terör ve casuslukla yönetilen bir polis devletinde böyle bir hareketi yürütmek kolay iş değildir. Bundan başka, küçük bir gurup —daha büyük bir

gurup da olsaydı farketmezdi— S.S. makinalı tüfeklerine, tanklarına, alev makinalarına karşı nasıl başkaldırabilirdi?

Başlangıçta Hitler'e karşı ilk muhalefet sivillerden geldi; generaller, yukarıda gördüğümüz gibi, Versailles Andlaşması-daki sınırlamaları kaldıran ve kendilerine yeniden bir ordu kurmak geleneksel görevini veren bir rejimden ancak çok memnun kalabilirlerdi. Gariptir ki, muhalefete önderlik eden başlıca siviller önemli mevkilerde bulunan ve eskiden Hitler'e hizmet etmiş olan kimseler arasından çıktı. Çoğu, başlangıçta Nazizmin ateşli taraftarlarıydılar; 1937'de, kaybedilmesi hemen hemen kesin olan bir savaşa Hitler'in Almanya'yı sürüklemekte olduğunu anladıkları zaman, kendilerine gelmeye başlamışlardı.

İlk kendine gelenlerden biri Leipzig Belediye Başkanı Carl Goerdeler'di. Bruening zamanında Fiyat Denetmeni tayin edilmiş ve Hitler zamanında üç yıl bu işde kalmıştı. Tutucu ve kıralcıydı, koyu bir Protestandı; enerjik ve zeki, ama ihtiyatsız ve dikbaşlıydı. Yahudi düşmanlığı ve delice silâhlanma yüzünden 1936'da Nazilerle arası açıldı ve her iki işinden de istifa etti. Kendisini Hitler muhalefetine adadı. İlk yaptığı işlerden biri 1937'de Fransa, İngiltere ve Amerika'ya gidip oralarda Nazi Almanyasının ne kadar büyük bir tehlike olduğunu anlatmak oldu.

Az sonra iki komplocu daha uyandı. Bunlardan biri, Prusya Maliye Bakanı Johannes Popitz, öteki Dr. Schacht'tı. Her ikisi de, Almanya ekonomisinin savaş amaçlarına göre ayarlanmasındaki hizmetlerinden ötürü, Nazi Partisinin en yüksek maddesi olan Altın Şeref Nişanını almışlardı. Her ikisi de Hitler'in gerçek amacını 1938'de anlamaya başladılar. Ama, geçmişleri ve kişilikleri yüzünden muhalefet liderlerince her ikisine de güvenilmediği anlaşıyor. Schacht çok fırsatçıydı. Hassell'in günceğinde belirtildiği gibi, Schacht'ta "göyle söyleyip böyle yapmak" yeteneği vardı. Söylendiğine göre bu görüşü General Beck'le General von Fritsch de paylaşıyorlardı. Popitz zeki,

ama kararsızdı. İyi bir Eski Yunanca bilgini, ünlü bir iktisatçıydı. O da General Beck ve Hassell gibi Çarşamba Kulübünün üyesiydi. On altı aydından oluşan bu kulüpte haftada bir toplanılır, felsefe, tarih, sanat, bilim ve edebiyat konuları tartışılırdı. Zaman yürüdükçe —ya da koştukça— burası muhalefetin merkezi haline geldi.

Ulrich von Hassell mukavemet liderlerinin bir çeşit dış işleri danışmanı oldu. Habesistan ve İspanya iç savaşı sıralarında Roma'da elçiyken gönderdiği raporlarda İtalya'nın Fransa ve İngiltere ile çatışma halinde tutulmasını, dolayısıyla Almanya tarafına çekilmesini Hitler'e öğütlediğini yukarıda görmüştük. Sonraları bu tiplomat Fransa ve İngiltere ile Almanya arasında çıkacak bir savaşın Almanya için korkunç sonuçlar yaratacağını ve aynı şekilde İtalya ile yapılacak bir ittifakın da felâket getireceğini anlamaya başladı. Nasyonal Sosyalizmin bayağılıklarından tiksinden başka elinden gelmiyecek kadar kültürlüydü; yerinden atılıncaya kadar da rejime hizmet etmekten vazgeçemedi. Hitler'in 4 Şubat 1938'de askerlik, siyaset ve dış işleri alanlarında yaptığı temizlik sırasında diplomasi hizmetinden atıldı.

Hassell tam bir eski zaman efendisiydi. Karısı Hanover'in eski bir soylu ailesindendi ve Alman donanmasının kurucusu Büyük Amiral von Tirpitz'in kızıydı. Sınıfının birçok kimseleri gibi Hassell de, Nazilere karşı bir şey yapmak gerektiğini ancak memuriyetten atıldıktan sonra anladı. Ama ondan sonra bu duygulu, zeki ve tedirgin adam kendisini iyice bu işe verdi; ileride göreceğimiz gibi, hayatını fedâ etti; barbarca öldürüldü.

Başlangıçtanberi Nazilere karşı olan ve yavaş yavaş çeşitli mukavemet hücreleri geklinde birleşen daha az tanınmış kimseler de vardı. Bunların çoğu gençti. Gurupların birinde Ewald von Kleist adında bir aydın vardı. Bu adam büyük Alman şairi Kleist'in soyundan gelme, terbiyeli bir çiftçiydi. Ernst Niekisch ve Fabian von Schlahrendorff'la sıkı bir işbirliği halindeydi. Ernst Niekisch eski bir Sosyal Demokrattı ve *Widerstand*

(Mukavemet) gazetesinin başyazarıydı. Fabian von Schlabrendorff ise genç bir avukattı; Kraliçe Viktorya'nın özel doktoru ve danışmanı Baron von Stockmar'ın torunuydu. Mukavemetçiler arasında eski sendika yöneticilerinden Julius Leber, Jakob Kaiser ile Wilhelm Leuschner de vardı. Cinayet masası şefi Artur Nebe ve genç polislerden Bernd Gisevius adındaki iki Gestapo memuru komplolar geliştikçe bunlara yardımında bulundular. İkincisi sonradan Nuremberg'teki mahkemeler sırasında Amerikalıların gözbebeği oldu ve Hitler aleyhindeki komplolara ışık tutan bir kitap yazdı. Ama tarihçilerin çoğu kitabı ve yazarını biraz şüphayle karışlamaktadırlar.

Komploya Almanya'daki birçok ünlü ailelerin çocukları dahilildi : Ünlü Feld - Mareşal von Moltke'nin kardeş torunu Kont Helmuth von Moltke —sonradan Kreisau Gurubu adında genç idealistlerden oluşan bir mukavemet gurubu kurdu—; Birinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'nın Washington elçisinin yeğeni Kont Albrecht Bernstorff; bir Katolik aylık dergisinin başyazarı Fheiherr Karl Ludwig von Gutenberg; ana ve baba tarafından ünlü Protestanlar yetiştirmiş iki aileye mensup papaz Dietrich Bonhoeffer. Bu papaz, Hitler'i bir Hristiyanlık düşmanı, onun "ortadan kaldırılmasını" da bir Hristiyanlık görevi sayıyordu.

Bu cesur adamların hemen hemen hepsi işlerini azimle sonuna kadar yürüttüler; sonunda S.S.'ler tarafından yakalanarak işkencelere uğratıldılar, ipe boğduruldular, kafaları balayla kesildi ya da daha basit yollardan öldürüldüler.

Bu küçücük sivil mukavemet çekirdeği Ordunun ilgisini çekemedi bir süre. Feld - Mareşal von Blomberg'in Nuremberg'de verdiği ifadede belirttiği gibi, "1938 - 39'dan önce Alman generalleri Hitler'e muhalif değillerdi. Hitler, istedikleri sonuçları elde ettiği için ona muhalefeti gerektiren bir neden yoktu." Goerdeler ile General von Hammerstein arasında birtakım ilişkiler vardı; ama Alman Ordusunun eski Başkomutanı 1934'den

beri kendi kabuğuna çekilmişti, faal generaller arasında pek etkisi yoktu. Schlabrendorff, rejimin daha ilk zamanlarında, OKW'nin Haberalma Bürosu *Abwehr*'de Amiral Canaris'in baş yardımcısı Albay Hans Oster'le ilişki kurmuş, onun yalnız esaslı bir Nazi düşmanı değil, aynı zamanda askerlerle siviller arasında köprü görevi yapmaya hevesli olduğunu da görmüştü. Bununla birlikte, generallerin bir kısmı, Hitler'in 1937 - 38 savaş kararı karşısında bir takım sarsıntılar geçirmeden, Ordu komutanlıklarında değişiklikler olmadan ve General von Fritsch'e o bayağı bareket yapılmadan önce, Nazi diktatörünün Almanya için ne kadar büyük bir tehlike olduğunu anlamadılar. 1938 Ağustosunun sonuna doğru Çek buhranı daha tehlikeli bir duruma geldiği sırada General Beck'in istifa etmesi onları biraz daha uyandırdı; gerçi hiç biri, Beck'in umduğu gibi onun arkasından istifa etmedi ama, gerek direnen generallerin ve gerekse sivil mukavemetin düşük Genel Kurmay Başkanının çevresinde toplanacağı hemen anlaşılmıştı. Her iki Gurup da ona saygı gösteriyor, güveniyordu.

Her iki gurup başka bir noktayı daha anlamışlardı. Artık Hitler'i durdurmak için zora başvurmaktan başka çare yoktu. Bunu da ancak Ordu yapabiliirdi. Orduda bunu yapacak kim vardı? Ne Hammerstein ne de Beck yapabiliirdi bunu, çünkü Ordudan ayrılmışlardı. Gerekli olan şey, Berlin'in içinde ve çevresinde o sırada askerlerin bilfiil başında bulunan ve hemen harekete geçecek durumda olan generalleri elde etmektir. Yeni Genel Kurmay Başkanı General Halder'in emrinde fiilen kuvvet yoktu. Bütün Ordu, General von Brauchitsch'in elindeydi, ama ona güvenilemezdi. Elbetteki otoritesinden yararlanılacaktı; ama, komploculara kalırsa, onu son dakikada işe karıştırmak daha doğru olurdu.

Anlaşıldığına göre bu işe yardım etmek isteyen bazı generaller hemen bulundu ve komploya alındı. Bunlardan üçü teşebbüsün başarılması için çok gerekli olan komutanlıkların başın-

da bulunuyorlardı: Berlin ve çevresindeki bölgeyi kapsayan önemli *Wehrkries III*'ün komutanı, General Erwin von Witzben; 23'üncü Piyade Tümeninde oluşan Potsdam Garnizonu komutanı, General Kont Erich von Brockdorff - Ahlefeld; gerektiğinde Berlin'e yardım etmek üzere Münih'ten gelerek S.S. kuvvetlerini bastırarak olan Thuringia'daki zırhlı tümenin komutanı, General Erich Hoepner.

Komplocular Ağustosun sonuna doğru şöyle bir plân tasarladılar: Çekoslovakya üzerine son saldırgan kararını açıklar açmaz Hitler'i yakalayacaklar, Almanya'yı bir Avrupa savaşına merhametsizce sürüklemeye çalıştığı için artık yönetme yetkisini yitirdiğini ileri sürerek kendi Halk Mahkemelerinden idarelerine sevkedeceklerdi. Askeri diktatörlük kısa bir süre daha sürerecek, arkasından ünlü bir sivilin başkanlığında geçici bir hükümet kurulacaktı. Gerekli süre içinde de tutucu bir demokratik hükümet iş başına geçecekti.

Darbenin başarıya ulaşması iki önemli şeye bağlıydı. Birincisi, iki kişinin elindeydi: General Halder'le General Beck. Beck, Birinci zamanını bekliyordu. Halder, Hitler'in Çekoslovakya'ya son saldırı emrini vermesinden kırk sekiz saat önce ke disine şahsen haber verilmesi için OKW ile zaten anlaşmış. Böylece Alman askerleri Çekoslovak sınırını geçmezden önce komplot plânını uygulamak için zaman kazanmış olacaktı. Eğer arada Hitler'i yakalayacak ve meş'um savaşı durduracaktı.

İkinci etkene gelince: Beck, Çekoslovakya'ya yapılacak bir saldırının İngiltere ile Fransa'nın da karışacağı bir Avrupa savaşını doğuracağını, Almanya'nın ise buna hazır olmadığını, böyle bir savaşı kesinlikle kaybedeceğini önce generallere, sonra da (Hitler'in tasarlanan yargılanması sırasında) Alman halkına anlatmalı ve onları buna inandırmalıydı. Zaten bu görüşü yaz ayları içinde iş olduğu muhtıralarda savunmuştu; şimdi de bu görüş, girişeceği hareketin temeli olacaktı. Üçüncü kenin haritadan silinmesiyle sonuçlanacağına inandığı bir Avr

pa çatışmasından Almanya'yı, Hitler'i devirmek suretiyle, kurtarmaktan başka çare yoktu.

Gerek Beck ve gerekse bütün dünya için ne kadar acıdır büyük bir savaş ihtimalini daha iyi değerlendiren, o sırada görevinden istifa etmiş olan Genel Kurmay Başkanı değil, Hitler oldu. Köklü bir tarih anlayışına sahip kültürlü bir Avrupalı olan Beck, Almanya'nın Çekoslovakya'ya saldırması halinde İngiltere ile Fransa'nın duruma müdahale etmemek suretiyle kendi çıkarlarını bile bile fedâ edeceklerini düşünemezdi. Tarihi biliyordu, ama çağdaş politikadan haberi yoktu. Hitler ise bunu çok iyi biliyordu. Başbakan Chamberlain'in, savaşa gitmektense Çekleri fedâ etmeyi tercih edeceği ve Fransa'nın da bu durumda Prag'a verdiği sözü yerine getirmeyeceği hakkında yargısının yanlış olmadığını bir süredir sezinlemekteydi.

Daha 14 Mayıs'ta New York gazetelerinde çıkan bir haber Wilhelmstrasse'nin gözünden kaçmamıştı: Gazetelerin Londra muhabirleri, Lady Astor'un evinde bir yemek sırasında Chamberlain'le yaptıkları "gayri - resmî" bir konuşmayı bildirmişlerdi. Gazete muhabirlerine göre, İngiltere Başbakanı bir Alman saldırısı halinde ne İngiltere'nin ne Fransa'nın, belki ne de Rusya'nın, Çekoslovakya'nın yardımına koşamayacağını, Çek devletinin bugünkü durumuyla yaşamasına imkân olmadığını, İngiltere'nin, barışın çıkarı için, Sudetland'ın Almanya'ya verilmesinden yana bulunduğunu söylemişti. Avam Kamarasındaki hiddetli sorulara rağmen Amerikan gazetelerinde çıkan haberleri Chamberlain'in tekzip etmediğini Almanlar bir yana not etmişlerdi.

1 Haziranda İngiliz Başbakanı İngiliz gazetecileriyle, bir kısmı açıklanmamak şartını koşarak bir konuşma yaptı; iki gün sonra da *Times*'de Çeklerin durumunu bozan başyazılardan ilki çıktı. Yazıda Çek hükûmetine, "Çekoslovakya'dan ayrılımlarıyla sonuçlansa bile" ülkedeki azınlıklara "self - determination" hakkının verilmesi tavsiye olunuyor ve Südet'lerle öteki

azınlıkların ne istediklerini tâyin etmek üzere bir takım plebisitlerin yapılması gereği ilk olarak öne sürülüyordu. *Times*'deki başyazının Chamberlain'ın açıklanmamasını istediği sözlerden esinlenilerek yazıldığını ve Başbakanın görüşlerini yansıttığını birkaç gün sonra Londra'daki Alman Elçiliği Berlin'e bildirdi. Elçi von Dirksen de, 8 Haziranda bir plebisit sonucu olmak ve "Almanya tarafından zora başvurularak müdahale edilmemek" şartıyla Chamberlain hükümetinin, Südet bölgesinin Çekoslovakya'dan ayrıldığını görmek arzusunu beslediğini Wilhelmstrasse'ye haber verdi. (24)

Bütün bu haberleri Hitler herhalde çok memnurlukla karşılıyordu. Moskova'dan gelen haberler de kötü değildi. Haziranın sonunda Rusya'daki Alman elçisi Friedrich Werner Kont von der Schulenburg, Sovyetler Birliğinin Çekoslovakya gibi "bir burjuva devletin savunmasına koşacağına" pek ihtimal vermediğini bildiriyordu (25). Ribbentrop da 3 Ağustosta, İngiltere ve Rusya'nın Çekoslovakya sorununa müdahale etmeme korkulmadığını dışardaki belligaşı Alman diplomatlarına duyurmuştu. (26)

Aynı gün, yâni 3 Ağustos günü, Chamberlain, Südet buhranında "aracılık" yapmak gibi garip bir görevle Lord Runciman'ı Çekoslovakya'ya gönderdi. Runciman'ın gelmesi benim de Prag'da bulunduğum bir güne rastladı. Runciman'ın basın konferansında bulundum ve heyettekilerle konuştum; sonra günceme şunu kaydettim: «Runciman'ın görevi baştanasağı leş kokuyor.» Runciman'ı gönderileceği Avam Kamarasında açıklandığı sırada, Chamberlain, İngiliz Parlâmento tarihinde o zamana kadar görülmeven bir yala sürmüştü: Runciman'ın "Çekoslovak hükümetinin isteğine uyunarak" gönderildiğini söylemişti. Oysa gerçek şuydu: Runciman, Chamberlain tarafından Çekoslovak hükümetinin boğazına sarılmak üzere gönderilmişti. Ama bunun altında daha da büyük bir düzenbazlık vardı. Runciman'ın Çek hükümetiyle Südet liderleri arasında "aracı-

lık" yapamıyacağını, bunun saçma olduğunu, Chamberlain de dahil olmak üzere herkes biliyordu. Südet lideri Henlein'in özgür bir adam olmadığı, görüşmelere girilemeyeceği, çatışmanın Prag'la Berlin arasında olduğu belliydi. Runciman'ın, Sudetland'ı Hitler'e peşkeş çekmek üzere Chamberlain tarafından gönderildiğini Çeklerin bildikleri, ilk günün akşamında ve o günü izleyen günlerde günceme yazdığım notlardan anlaşılıyor Çok bayağı bir diplomasi oyunuydu bu.

Ve artık 1938 yazı bitmek üzereydi. Runciman, Sudetland'da ve Prag'da dolaşıp duruyor, Südet Almanlarına dostça gösterilerde bulunuyor ve Südetlere istediklerini vermesi için Çek hükümeti üzerinde baskısını arttırıyordu. Bu sırada Hitler'in generalleri ile Dış İşleri Bakanlığı da durmadan gece gündüz çalışıyordu. Fülirer 23 Ağustosta, deniz manevraları sırasında, Macaristan Naibi Amiral Horthy ile Macar hükümet üyelerini Kiel körfezinde *Patria* gemisinde ağırladı. Konuklarına "Çekoslovakya yağmasından yararlanmak istedikleri takdirde acele etmeleri" gerektiğini söyledi. «Masaya oturmak isteyenler, hiç olmazsa yemeğin pisirilmesine biraz yardım etmelidirler,» dedi (27). İtalyan Elçisi Bernardo Attolico gemideki konuklar arasındaydı. Ama, Mussolini'nin hazırlanması için "Çekoslovakya'ya karşı girişilecek hareketin" tarihini Ribbentrop'tan öğrenmeye çalıştığı zaman, Alman Dış İşleri Bakanı kaçamak bir cevap verdi. Anlaşılan Almanlar Raşist müttefiklerinin akıllarına pek güvenmiyorlardı. Artık Polonya'dan da emindiler. Polonya'nın, Rus orduları ve uçaklarının kendi toprakları ve havaları üzerinden geçerek Çekoslovakya'ya yardıma gitmelerine izin vermiyeceğini, ayrıca Polonya Dış İşleri Bakanı Albay Josef Beck'in, Çekoslovak topraklarının küçük bir parçası olan Teschen bölgesinde gözü olduğunu, Varşova'daki Alman elçisi von Moltke bütün yaz boyunca Berlin'e hildirip durmuştu. Gerçekten de Avrupa'da o sıralarda yaygın olan bu kısa görüşlülük Beck'te de vardı ve bu kısa görüşlülük, sonunda, düşünüldüğünden daha büyük bir felâket getirdi dünyaya.

OKW (Silâhlı Kuvvetler Yüksek Komutanlığı) ile OKH'da (Ordu Yüksek Komutanlığı) büyük bir faaliyet vardı. Silâhlı Kuvvetlerin 1 Ekim'de Çekoslovakya üzerine barekete geçebilecek şekilde hazır bulundurulmaları için gerekli son plânlar hazırlanıyordu. OKW'de çalışan Albay Jodl, 24 Ağustosta Hitler'e bir muhtıra yazdı ve "Almanya'yı askerî müdahaleye kışkırtacak 'olay'ın tam zamanını tâyin etmenin çok önemli" olduğunu belirtti. X Gününü ayarlamasının buna bağlı bulunduğunu kendisine anlattı.

«Eğer harekete geçmeyi gerektirecek mâsum bir açıklama yapılmıyorsa, X eski 1 den önce hiç bir peşin tedbir alınmaz (diyordu); aksi takdirde biz olayı hazırlamış gibi görünteürüz... Eger teknik nedenden ötürü akşam saatleri olay için uygun bulunursa o zaman ertesi gün X Günü olamaz, ancak o günden sonrası olabilir... Bu notların amacı, Wehrmacht'ın olaya ne kadar büyük bir ilgi gösterdiğini ve Führer'in niyetinin... ..ilmesii gerektiğini belirtmektedir. Çünkü Abwehr Şubesi aynı zamanda... ..nekle görevli değıildir.» (28)

Uzmanların Çekoslovakya'ya karşı yapılacak saldırı üzerine hazırladıkları plânlar yaz mevsiminin sonuna doğru artık iyice biçimlenmişti. Ama ya batı savunması? Ya Fransızlar Çeklere verdikleri sözü tutarlar da saldırırlarsa? Hitler, yanına Jodl'u, Batı Duvarı inşaatından sorumlu mühendis Dr. Todt'u, Himmler'i ve daha başka parti kodamanlarını alarak 26 Ağustosta batı tahkimatını gezmeye gitti. Sert ve yetenekli bir Bavyalı olan Batı Komutanı General W... ..Adam da 27 Ağustosta heyete katıldı. Bir iki gün Reich... ..kendisine yaptığı büyük karşılama törenleriyle Führer'in nasıl sarhoşe döndüğünü gördü. Adam'ı bunlar etkilemedi; ama, ayın yirmi dokuzunda, Hitler'in özel arabasında geçen ilginç bir sahne üzerine sinirlendi ve Führer'le yalnız konuşmak istedi. Generalin sonradan anlattığına göre Hitler, az çok alayla, Himmler'i ve parti kodamanlarını yanından uzaklaştırdı. Adam hiç sakınmadan konuştu. Batı Duvarı üzerinde koparılan bütün gürlütlü

patırdılara rağmen emrinde bulunan kuvvetle bu duvarı tutamayacağını açıkladı. Hitler hiddetinden deliye döndü. Almanya'yı, İngiltere ve Fransa'nın bir aradaki kuvvetlerinden daha güçlü yaptığını söyleyip uzun bir nutuk çekti.

Hitler, «Bu tahkimatı tutamıyan adam namussuzdur!» diye bağırды. (*)

Ama bu konuda hesapların yanlış çıkabileceği Adam'dan başka komutanların da aklından geçmişti. Hitler, 3 Eylülde, OKW ve OKH şefleriyle Keitel ve Brauchitsch'i Berghof'ta topladı. Sahra Birliklerinin 28 Eylülde Çek sınırı boyunca mevzi almaları konusunda anlaşmaya varıldı. Ama X Gününün zamanı, OKW'ye, 27 Eylül günü öğle üzeri bildirilecekti. Hitler, “Yeşil” harekât plânından memnun kalmamıştı. Plânın birçok bakımdan değiştirilmesini emretti. Binbaşı Schmudt'un bu toplantıda tuttuğu notlardan anlaşıldığına göre hiç olmazsa Brauchitsch —çünkü Keitel ağzını açamayacak kadar büyük bir dalakavuktu— batının nasıl tutulacağı sorununu yeniden ortaya attı. Hitler, batı tahkimatının hızlandırılması için orada emirler verdiğini söyliyerek Brauchitsch'i atlattı. (30)

General Heinrich von Stuelpnagel 8 Eylülde Jodl ile konuştu. Jodl, batıdaki askeri durum hakkında Generalin karamsar olduğunu sonradan güncesine kaydetti. O sırada Nuremberg'de başlayan parti kongresinde gördüğü bağınazlığın etkisinde kalan Hitler'in, Fransa müdahale etsin etmesin, Çekoslovakya'yı istilâ edeceğini her ikisi de anlamışlardı. Her zaman iyimser olan Jodl, «Fazla telâşa kapıldığımı kabul etmeliyim,» diye yazıyordu.

Hitler, ertesi gün, yâni 9 Eylül günü, Keitel ve Brauchitsch ile Halder'i Nuremberg'de bir toplantıya çağırdı. Toplantı gece

(*) Jodl'un güncesine göre Hitler **Hundsfott** kelimesini kullanmıştır ki bu çok daha ağır bir kelimedir (29). Telford Taylor, **Sword and Swastika** adlı kitabında General Adam'ın yayımlanmamış hatıralarına dayanarak olayı daha geniş anlatır.

saat 10'da başladı, ertesi sabah saat 4'e kadar sürdü. Keitel'in sonradan Jodl'a gizlice söylediğine göre ve onun da güncesine yazdığına göre, toplantı çok sert geçti. Halder büsbütün zor durumdaydı; çünkü saldırı emri verildiği an Hitler'i devirecek komponun en bellibaşlı adamıydı. Genel Kurmayın Çekoslovakya seferi için hazırladığı plânı bütün ayrıntılarıyla toplantıda anlattı ve sonra da, Hitler'in bu plânı paramparça ettiğini, yalnız kendisi değil, Brauchitsch'i de korkaklık ve askerî bilgisizlikle suçlayarak yukarıdan aşağı bir güzel giydirdiğini, büyük bir teessürle gördü (31). Jodl'un on dokuz tarihli güncesine göre, Keitel Nuremberg'de olup bitenlerden ve Alman Ordusunun yüksek kademelerinde görülen "bozgunculuk" rubundan ötürü "çok sarsılmıştı."

«Ordunun yüksek komuta heyetinde görülen bozgunculuktan ötürü Führer birçok suçlamalarla karşılaştı. Keitel, OKW'de hiç bir subayın eleştirisine, kararsız düşüncelerine ve bozgunculuğuna göz yummayacağını söyledi. Göze aldığı serüven konusunda Führer'in gözünü açması için kendisini desteklemelerini Ordu Komutanının (Brauchitsch'in), komuta mevkiinde bulunan generallerden istediğini Führer biliyor. (Brauchitsch'in) Führer üzerinde bir etkisi yok.

Böylece Nuremberg'de buz gibi bir hava esti. Ne yazık ki Hitler, bütün ulusun desteğini kazanmış durumda ama, Ordunun belli baş generallerini ikna edemiyor.» Bütün bunlar umudunu Hitler'e bağlamış olan genç Jodl'u çok üzüyordu.

«(Generaller) akıl gücü ve itaat yoksunluğunun verdiği zararları şerefli bir şekilde ancak eylemleriyle tâmir edebilirler. 1914'de de aynı sorun vardı. Orduda yalnız bir tek itaatsizlik örneği vardır, bu da generallerin itaatsizlikleridir; eninde sonunda kendini beğenmişliklerinden doğuyor bu, artık inanmıyorlar ve itaat etmiyorlar; çünkü Führer'in dehâsını anlamıyorlar. Birçokları onu hâlâ dünya savaşındaki bir çavuş gibi görüyor, Bismarck'tanberi gelmiş geçmiş devlet adamlarının en büyüğü saymıyor.» (32)

Ordu Yüksek Komutanlığında *Oberquartiermeister I* mevkiini isgal eden ve Halder'in komplosuna girmiş olan General von Stuelpnagel, 8 Eylülde Jodl ile konuştu. Hitler'in Çekoslovakya'ya saldırı emri vermesinden beş gün önce Ordu Yüksek Komutanlığına haber verileceğine dair OKW'den yazılı teminat istedi. Jodl bu isteğe, havaların kararsızlığı yüzünden ancak iki gün önce haber verilebileceği cevabını verdi. Komploculara bu kadarı bile yeterdi.

Ama komplocuların başka bir noktadan da emin olmaları gerekiyordu: Hitler Çekoslovakya'ya saldırı kararını uyguladığı zaman İngiltere ile Fransa'nın Almanya'ya savaş açacakları hakkında tahminleri acaba doğru muydu? Bu amaçla, İngiliz hükümetinin ne yapmak kararında olduğunu anlamak, aynı zamanda, Hitler'in sonbaharın belirli bir gününde Çekoslovakya'ya saldırmaya karar verdiğini, saldırı tarihini bilen Genel Kurmayın bu saldırıya karşı olduğunu, İngilizlerin Hitler'e karşı sonuna kadar direnmeleri halinde çok kesin bir şekilde harekete geçmeye hazır bulunduklarını İngiliz hükümetine haber vermek, ve böylece gerekiyorsa İngiltere'nin kararını etkilemeye çalışmak için Londra'ya güvenilir ajanlar göndermeye karar verdiler.

Komplocuların seçtiği ilk habercilerden biri, Ewald von Kleist'di. *Abwehr*'de çalışan Albay Oster seçmişti kendisini. Kleist 18 Ağustosta Londra'ya vardı. Çekoslovakya üzerinde bütün isteklerini Hitler'e vermeye hazır olan Berlin'deki İngiliz elçisi Henderson, İngiliz Dış İşleri Bakanlığına, "(Kleist'in) resmî çevrelere kabul edilmesinin doğru olmadığını" bildirmişti (*). Bununla birlikte, Londra'da Hitler'i yatıştırma poli-

(*) 6 Ağustos tarihli bir Alman Dış İşleri Bakanlığı muhtırasına göre Henderson, özel bir toplulukta, oradaki Almanlara, «İngiltere'nin Çekoslovakya için bir tek denizcisini ya da havacısını tehlikeye atmayı düşünmediğini, zora başvurulmadığı süre herhangi bir mâkul çözümlde anlaşabileceğini» söylemiştir. (33)

tikasına karşı olanların başında gelen İngiliz Dış İşleri Bakanlığı baş diplomatik danışmanı Sir Robert Vansittart, Londra'ya geldiğinin ertesi günü öğleden sonra Kleist'i gördü. İngiliz siyasetinde henüz yalnız başına olan Winston Churchill de onu daha ertesi gün kabul etti. Ağırbaşlılığının ve içtenliğinin etkisinde kalan her iki adama da Kleist kendisine verilen tâlimatı tekrarladı ve Hitler'in Çeklere saldırmak için bir tarih tesbit ettiğini, Hitler'e karşı olan birçok generallerin o tarihte harekete geçeceklerini, ancak Hitler'i yatıştırma politikasında daha ileri gidilecek olursa durumlarının sarsılacağını belirtti. İngiltere ve Fransa Hitler'in ordularını Çekoslovakya'ya saldırtması halinde seyirci kalmıyacaklarını açıkça ilân ettikleri ve ünlü bir İngiliz devlet adamı da Nazi istilâsını sonuçlarını Almanlara hatırlattığı takdirde, Alman generalleri de Hitler'i durdurmak üzere harekete geçeceklerdi. (34)

Churchill, Almanya'ya götürülmek üzere Kleist'e arkadaşlarını destekleyen bir mektup verdi.

«Alman ordularının ya da uçaklarının zorla Çekoslovak sınırlarını geçmesi dünya savaşını yeniden başlatacaktır; buna eminim. 1914 Temmuzunun sonunda olduğu gibi, İngiltere'nin de Fransa ile birlikte yitirdiğine kesinlikle inanıyorum... Sizden rica ederim, bu noktada sakın yılmayın...» (*)

Vansittart Kleist'in getirdiği haberi bayağı ciddiye aldı; gerek İngiliz Başbakanına ve gerekse Dış İşleri Bakanlığına bu

(*) Kleist 23 Ağustos'ta Berlin'e döndü ve Churchill'in mektubunu Beck'e, Halder'e, Hammerstein'e, Canaris'e, Oster'e ve komploda bulunan öteki kimselere gösterdi. Wheeler - Bennett, *Nemesis of Power* adlı kitabının 413'üncü sayfasında şöyle yazar: «Savaşın sonuna Fabian von Schlabrendorff'un kendisine verdiği özel bilgiye göre, Canaris bu mektuptan iki kopya çıkarttı; birini kendisi alıyordu, ötekini de Beck'e verdi. Kleist de mektubun aşımı Pomeranya'da, Schmenzin'de bulunan sayfiye evinde sakladı. Mektup 20 Temmuz 1944'de Hitler'i öldürmek için yapılan bir teşebbüsten sonra Gestapo tarafından bulundu ve 16 Nisan 1945'de Halk Mahkemesinin Kleist'e ölüm cezası vermesine ve bunu infaz etme-

konuda bir rapor verdi. Chamberlain, Lord Halifax'a yazdığı bir yazıda, "(Kleist'in) anlattıklarından bir hayli iskonto" yapmak eğiliminde olduğunu söylemekle beraber, şunu da ekledi. «Hiç birşey yapmanınız gerektiğinden pek emin değilim.» (36). Chamberlain'in bu konuda yaptığı tek şey, Elçi Henderson'u 28 Ağustosta, "danışmak" üzere âlâyı vâlâ ile Londra'ya çağırarak oldu.

'Berlin'deki elçisine iki tâlimat verdi: Hitler'e ciddî bir uyarımda bulununuz ve ikinci olarak, kendisiyle (Chamberlain'le) Führer arasında "kişisel bir temas"ı gizlice hatırlayınız! Henderson, kendi anlattığına göre, Başbakanı birinci isteğinden vaz geçirmek için çok çalıştı (37). İkinci isteğe gelince, tabii onu memnurlukla yerine getirecekti. (*)

Münih'e, Hitler'in en büyük kansız zaferine doğru atılmış ilk adımdı bu.

Chamberlain'deki bu dönüşün farkına varmayan Berlin'deki komplocular, İngiliz hükümetini uyarmak için yeni bir takım teşebbüslere giriştiler. Albay Oster, Hitler'in Eylül sonunda Çekoslovakya'yı istilâ etmek niyetinde olduğunu bildirmek üzere 21 Ağustosta Berlin'deki İngiliz askerî ataşesine bir ajan

sine yaradı. Aslında Churchill'in mektubunda yazılanları, Alman makamları, komplocuların sandığından çok daha önce biliyordu. Ben bunu bir Alman Dış İşleri aBkanlığı muhtırasından anladım. Tarihi yoktu ama 6 Eylül 1938'de Bakanlığa verildiği biliniyor. Muhtırada ayrıca şu açıklama vardı: «Winston Churchill'in bir Alman mutemedine verdiği mektuptan alıntılar.» (35)

(*) Elçi, 18 Temmuzda Berlin'den Lord Halifax'a şunları yazıyor: «Prag için artık gerçekten bir dönüş yapmanın zamam geldiğine namuslu olarak inanıyorum... Eğer Beneş Henlein'i memnun edemezse başka hiç bir Südet liderini memnun edemez... Çeklerin gözünden düşmeye mahkûmuz.» (38). Henlein'in Hitler'in elinde bir oyuncak olduğunu ve Hitler'in, isteklerini Beneş'in kabul edemeyeceği bir şekilde durmadan arttırmasını ona emrettiğini Henderson'ın bile bu sırada bilmemesi hayret edilecek bir şeydir. 561'inci sayfaya bakınız.

gönderdi. «Eğer Hitler, son dakikada, dışardan yapılacak güçlü bir hareketle niyetlerinden vazgeçmeye zorlanacak olursa, bu darbenin altından güçlkle kalkar,» dedi İngilizlere. «Eğer iş savaşa dökülürse Fransa ile İngiltere'nin hemen girişecekleri saldırılar rejimin yıkılmasıyla sonuçlanır.» Sir Neville Henderson görevini yaptı ve bu haberi Londra'ya ulaştırdı. Ama bu haberi, "açıkça yantutarlık ve daha çok propaganda" olarak niteledi. Kibar İngiliz diplomatının gözündeki perde buhran büyüdükçe daha da kalınlaşıyordu.

General Halder, komplocuların mesajları İngilizlere iyice ulaştıramadıklarını sandığı için 2 Eylülde İngiliz Savaş Bakanlığı ve İngiliz Entelicens Servisiyle temas etmek üzere kendi habercisini gönderdi. Bu adam Hans Boehm - Tettelbach adında emekli bir yarbaydı. Yarbay, kendi ifadesine göre, Londra'da birçok önemli kişileri gördü, ama anlaşılan bu kişiler üzerinde pek etki bırakmadı.

Komplocular, İngiliz hükümetini sıkı durmaya kıskırtmak üzere son bir çare olarak Alman Dış İşleri Bakanlığını ev Londra'daki Alman Elçiliğini kullanmaya karar verdiler. Elçilik Müsteşar ve Maslahatgüzarı Theodor Kordt'du. Küçük kardeşi Erich de Alman Dış İşleri Bakanlığında Ribbentrop'un sekreterlik bürosu şefiydi. Dış İşleri Bakanlığının beyni olan Devlet Baş Sekreteri Baron von Weizsaecker bu iki kardeşi destekliyordu. Savaştan sonra dünya bu baronun büyük bir Nazi-düşmanı olduğunu öğrendi ama, o sonuna kadar Hitler'e ve Ribbentrop'a bağlı kaldı. Alman Dış İşleri Bakanlığından elde edilen belgelere göre o da o sırada Çekoslovakya'ya yapılacak bir saldırıya, generallerin ileri sürdükleri aynı nedenlerden ötürü karşıydı; çünkü böyle bir davranış Almanya'yı sonunda kaybedilecek bir savaşa sürükleyecekti. Weizsaecker'in göz yummasından yararlanılarak Beck, Halder ve Goerdeler'e danışıldıktan sonra, İngiliz Dış İşleri Bakanlığına Theodor Kordt vasıtasıyla son bir uyarma yapılmasna karar verildi. Kordt Elçilikte danış-

man olduğu için kimsenin ondan şüphelenmesine ihtimal yoktu.

5 Eylül günü akşamı, Chamberlain'ın özel danışmanı Sir Horace Wilson'a Kordt'un verdiği bilgi o kadar önemli ve acele görüldü ki, kendisi hemen gizlice Downing Street'e ve İngiliz Dış İşleri Bakanlığına gönderildi. Kordt orada, Hitler'in 16 Eylülde genel seferberlik ilânına hazırlandığını, Çekoslovakya'ya yapılacak saldırı tarihinin en geç 1 Ekim olarak tesbit edildiğini, Alman Ordusuna son saldırı emri verildiği an Ordunun Hitler'e bir darbe indirmeye hazırlandığını, bu darbenin İngiltere ile Fransa sağlam durduğu takdirde başarılabileceğini Lord Halifax'a açıkça söyledi. Hitler'in 12 Eylülde Nuremberg'te toplanacak Parti kongresinin kapanışında vereceği söylevin çok şiddetli olacağını, bu söylevde Çekoslovakya üzerindeki bütün plânlarını açıklayacağını ve İngiltere'nin işte bu sırada diktatöre karşı çıkması gerektiğini de Lord Halifax'a ayrıca hatırlattı. (39).

İngiliz Başbakanlığı ile sürekli olarak temasta bulunmasına ve bu konuda Dış İşleri Bakanma çok açık davranmasına rağmen, Kordt da Londra'da esen havayı bilmiyordu. Ama iki gün sonra, yâni 7 Eylülde, Londra'nın *The Times* gazetesinde çıkan ünlü başyazıyı okuyunca o da herkes gibi bu havanın ne olduğunu anladı:

«İrk bakımından bağlı bulunduğu ulusa karşı yakınlık duyan yabancı halklardan kurtulmasını ve böylece Çekoslovakya'nın daha tekdüze bir duruma getirilmesini öngören ve bazı çevrelerce uygun karşılanan projeyi, Çek hükümetinin olduğu gibi reddedip etmemek gerektiğini biraz düşünmesi doğru olur... Devletin tekdüze olmasından doğacak yararlar, sınırdaki Südet Alman bölgesinin kaybedilmesinden doğacak açık sakıncalardan daha ağır basabilir.»

Yazıda Çeklerin Sudetland'ı Almanlara bırakmakla hem Bohemia'nın doğal dağ savunmalarını ve hem de "Majino Hattı" tahkimatını kaybedeceklerinden ve dolayısıyla Nazi Almanyasının karşısında savunmasız kalacaklarından hiç söz edilmiyordu.

İngiliz Dış İşleri, *The Times*'de çıkan başyazının hükümet görüşünü temsil ettiğini hemen inkâr etti, ama Kordt ertesi gün, "yazının Başbakanın çevresinden gelen bir görüşten esinlenilerek yazılmış olması" ihtimali bulunduğunu Berlin'e telgrafla bildirdi. Gerçekten, böyle bir ihtimal vardı!

İkinci Dünya Savaşını izleyen bu buhranlı yıllarda, 6 Eylülde başlayan Nuremberg parti kongresi 12 Eylülde en yüksek noktasına vardığı sırada Avrupa başkentlerine nasıl karanlık ve ağır bir havanın çökmüş olduğunu hatırlamak kolay değildir : Hitler kongrenin son gününde bir kapanış konuşması yapacaktı; bu konuşmada Çekoslovakya ile bir savaş mı, yoksa barış mı yapacağını bütün dünyaya ilân edeceği umuluyordu. Ben o hafta buhranın merkezi Prag'daydım. Almanların Sudetland'da çevirdikleri dolaplara, Berlin'in tehditlerine, İngiliz ve Fransız hükümetlerinin, teslim olmaları için Çeklere yaptıkları bütün baskılara ve bu iki hükümetin Çekoslovakya'yı tek başına bırakmalarından korkulmasına rağmen, çok gariptir ki, Çek başkenti her zamankinden daha sakin görünüyordu. Hiç olmazsa dışardan...

Artık kesin bir adım atmanın zorunlu olduğunu anlayan Başbakan Beneş, 5 Eylülde Südet liderlerinden Kundt ile Sebkovski'yi Hradşin sarayında toplantıya çağırdı ve bütün isteklerini bir kâğıda yazmalarını istedi. İstekler ne olursa olsun kabul edecekti. Südet liderinin yardımcısı Karl Hermann Frank ertesi gün, «Eyvah, bütün istediklerimizi verdiler!» diye bağırdı. Südet politikacılarıyla Berlin'deki patronlarının hiç de istemedikleri şeydi bu. Henlein, Almanya'dan aldığı tâlimata uyarak 7 Eylülde, Çek hükümetiyle yaptığı bütün görüşmeleri birdenbire kesti. Bu davranış için gösterilen bahane, Çek polisinin gûya Moravsk - Ostrava'da giriştiği aşırı hareketlerdi.

Eylülün 10'unda Goering Nuremberg'teki parti kongresinde sert bir konuşma yaptı. «Avrupa'nın küçük bir parçası bütün insanlığı durmadan rahatsız ediyor. Bu sefil cüce ırk (Çekler)

kültürlü insanları eziyor; arkasında Moskova ve yüzünde Yahudi şeytanının ebedi maskesi var.» Ama Beneş, aynı gün radyoda yaptığı bir konuşmada, Goering'in şiddetli sözlerine hiç değinmedi; Beneş'in konuşması, soğukkanlılık, iyi niyet ve karşılıklı güven için yapılmış ağırbaşlı ve şerefli bir çağrıydı.

Ama bu durgun görüntüye aldanmamalıydı. Aslında Çeklerin sinirleri çok gergindi. Çek Radyoevinin salonunda Dr. Beneş'i gördüğümde, yüzünün asık olduğuna dikkat ettim ve durumun korkunçluğunu çok iyi bildiğini anladım. Wilson İstasyonu ve hava alanı emin yerlere kaçmaya çalışan Yahudilerle doluydu. O hafta sonu halka gaz maskeleri dağıtıldı. Paris'ten gelen haberlerden, Fransız hükümetinin savaş ihtimali karşısında paniğe kapıldığı, Londra'dan gelen haberlerden de, Chamberlain'in Hitler'in isteklerini yerine getirmek için son bir tedbir düşündüğü anlaşıyordu. Bu tedbirlerin Çeklerin zararına olacağı belliydi.

Bütün Avrupa Hitler'in 12 Eylülde Nuremberg'te yapacağı konuşmayı bekliyordu bu sırada. Parti kongresinin son gecesi muazzam stadyumda toplanan çılgın bağınaz Naziler karşısında Hitler'in yaptığı konuşma çok sert ve ağırdı; Çek devletine, özellikle Çek Cumhurbaşkanı'na karşı ağza alınmayacak küfürlerle doluydu; ama yine de bir savaş ilanı değildi. Kararı kendisine saklamış, halkın önünde açıklamamıştı. Çünkü, yukarıda gördüğümüz gibi, Hitler'in 1 Ekimi Çek sınırını geçme günü olarak zaten tesbit ettiği ele geçirilen Alman belgelerinden anlaşılmaktadır. Çek hükümetinden Südet Almanlara karşı "âdil" davranmasını lâf olsun diye istiyordu. Eğer Çekler âdil davranmayacak olursa, bunu Almanya sağlayacaktı.

Bu sert konuşma her yanda büyük tepkiler yarattı; Südetland'ı isyan ettirdi ve Çek hükümeti iki gün süren çetin çarpışmayı ancak Sudetland'a asker göndermekle ve burada sıkı yönetim ilân etmekle bastırabildi. Henlein sınırı geçerek Almanya'ya kaçtı ve artık tek çıkar yolun Südetland'ın Almanya'ya bırakılması olacağını söyledi.

Yukarıda gördüğümüz gibi, Londra'nın desteklediği çözüm yolu buydu, ama bu yolda daha ileriye gitmeden önce Fransa'nın da onayını almak gerekiyordu. Hitler'in Nuremberg'te yaptığı konuşmanın ertesi günü, yâni 13 Eylülde, Fransız kabinesi bütün gün toplantı hâlinde kaldı. Yakında bir Alman saldırısı olacağına inanıyor-du. Bu takdirde Fransa'nın Çekoslovakya'ya karşı girişmiş olduğu taahhütlere bağlı kalıp kalmıyacağı konusunda kabinede görüş ayrılığı vardı. Paris'teki İngiliz elçisi Sir Eric Phipps, o gece Başbakan Daladier ile acele bir görüşme için Opera Comique'den çağırıldı. Fransız Başbakanı Alman Hükûmetiyle hemen çok iyi bir pazarlık yapması için Chamberlain'e başvuruyordu.

Mr. Chamberlain'in bu konuda teşvik edilmeye pek ihtiyacı olmadığı kolaylıkla kestirilebilirdi. O gece saat on birde İngiliz Başbakanı Hitler'e acele bir mesaj gönderdi:

«Durumun gittikçe kritik bir hal aldığını gözönünde tutarak barışçı bir çözüm yolu bulmaya çalışmak amacıyla, hemen sizi görmek için oraya gelmeyi teklif ediyorum. Uçakla gelmeyi tercih ediyor ve yarın sabah harekete hazır olduğumu bildiriyorum.

Lütfen beni ne zaman ve nerede görebileceğinizi en kısa zamanda bildiriniz. Çok çabuk cevap verdiğiniz takdirde memnun kalacağım.» (40)

İki saat önce, Londra'daki Alman maslahatgüzarı Theodor Kordt Berlin'e bir telgraf çekmiş, İngiliz Başbakanının "bütün Alman tekliflerini" incelemeye, plebisiti savunmaya ve plebisitin yapılmasına katılmaya hazır bulunduğunun Chamberlain'in basın sekreteri tarafından kendisine baber verildiğini bildirmişti. (41)

CHAMBERLAIN BERCHTESGADEN'DE :

15 EYLÜL, 1938

Sonu Münih'te belli olacak teslim, şimdiden başlamıştı. Hitler Chamberlain'in mesajını okuyunca, «Hayret!» (*"Ich bin vom*

Himmel gefallen!") diye bağırdı (42). İngiliz İmparatorluğunun alinyazısını çizen adamın kendisine başvurmasına hayret etmiş ve bundan çok memnun kalmıştı. Ayrıca, ömründe hiç uçakla seyahat etmemiş altmış dokuz yaşındaki bir adama Almanya'nın uzak bir bölgesindeki Berchtesgaden'e kadar yedi saatlik bir uçak yolculuğu yaptırdığı için de koltukları kabarıyordu. Ren'de bir görüşme teklif ederek yolculuğu yarı-yarıya indirmeye bile çalışmadı.

İngiliz halkı bu yolculuğu sevinçle karşılıyor, Başbakanın Mr. Asquith ile Sir Edward Grey'in 1914'de göze alamadıkları uzun yolculuğu —küçük bir devlete yapılacak saldırının yalnız Fransa'yı değil, İngiltere'yi de savaşa sürükleyeceğini Almanlara söylemek üzere— yaptığına inanıyordu (*). Ama Hitler, gizli Alman belgelerinden ve sonraki olaylardan anlaşıldığına göre, Chamberlain'in davranışını Tanrının bir lûtfu saymıştı. İngiliz liderinin "bütün Alman isteklerini" savunmaya hazır bulunduğunu Londra'daki Alman Elçiliği kanalıyla haber alan Führer, Chamberlain'in bu ziyaretini, İngiltere ile Fransa'nın Çekoslovakya'dan yana müdahalede bulunmayacakları konusundaki eski görüşünün doğrulanması saymıştı. Başbakanla şöylece bir saat kadar görüştüktan sonra bu görüşünde hiç de yanılmadığını anladı.

Başlangıçta ufak bir diplomatik çatışma oldu. Her zaman ki gibi yine en çok konuşan Hitler'di (43). Chamberlain, 15 Eylül günü öğle üzeri Münih bava alanına vardı, açık bir otomobile tren istasyonuna kadar götürüldü, özel bir trene bindirildi. Üs saat sonra Berchtesgaden'e varmıştı. Tren yolculuğu sırasında, öteki hatlarda trenlerin durmadan asker taşıdıklarını

(*) İngiliz basınında ve Parlamentosunda Chamberlain'in dış politikasını en çok eleştirenler bile, Başbakan Berchtesgaden'e gitmesini alkışladılar. Saray Şairi John Masefield, bu davranışı öven «Neville Chamberlain» adlı bir şiir yazdı. Şiir *The Times*'in 16 Eylül sayısında çıktı.

gördü. Hitler onu Berchtesgaden istasyonunda karşılamadı; sayın konuğunu Berghof'un üst basamaklarında bekliyordu. Bu sırada yağmur başlamıştı. Alman tercüman Dr. Schmidt'in sonradan hatırladığına göre, gökyüzü birden karardı, bulutlar dağları örttü. Vakit akşamın dördüydü ve Chamberlain sabah karanlığından beri yolda bulunuyordu.

Çaylar içildikten sonra Hitler'le Chamberlain, Hitler'in ikinci kattaki çalışma odasına çıktılar. Diktatör yedi ay önce Sebushnigg'i de aynı odada kabul etmişti. Elçi Henderson'un direnmesi üzerine Ribbentrop görüşmelerde bulundurulmadı. Salak Dış İşleri Bakanı buna o kadar kızdı ki, ertesi gün Schmidt'in bu görüşme üzerine düzenlediği raporu İngiliz Başbakanına vermedi —görülmemiş bir nezaketsizlik—; Chamberlain, Hitler ile konuştuklarını sonradan kafadan anlatmak zorunda kaldı.

Hitler sözlerine, bütün konuşmalarda olduğu gibi, Alman balkı için, barış için ve bir İngiliz - Alman yakınlaşması için neler yaptığı üzerinde uzun bir rütük çekmekle başladı. Şimdi "şu ya da bu yoldan" çözmeye karar verdiği bir sorun vardı : Çekoslovakya'daki üç milyon Alman İmparatorluğa geri dönmeliydi." (*)

«(Schmidt'in resmi raporunda bildirdiğine göre) Küçük, ikinci derecede bir ülkenin bin yıllık güçlü Alman İmparatorluğuna hor bakmasına Hitler artık tahammül etmemeye kesinlikle karar vermişti, bunlar şüphe edilmemesini istiyordu... Kendisi kırk dokuz yaşındaydı ve eğer Almanya Çekoslovak sorunu yüzünden bir dünya savaşıyla karşılaşacak olursa, erkekliliğinin bütün gücüyle ülkesini bu buhrandan çıkaracaktı... Bu sorundan bir dünya savaşı çıkarsa elbetteki çok üzülecekti Ama böyle bir tehlikenin varlığı onu bu kararından caydıramazdı... O bu dava için,

(*) Alman tarihi üzerinde pek fazla bilgisi olmadığı anlaşılan Chamberlain, gerek Hitler'le görüşmesi sırasında ve gerekse Avam Kamarasına verdiği raporda bu «geri dönme» sözünü olduğu gibi kabul etmiştir. Südet Almanları her zaman Avusturya'ya ait olmuş, hiç bir zaman Almanya'nın yönetiminde bulunmamıştır.

herhangi bir savaşı, dünya savaşını bile, göze almıştı. Dünya istediğini yapabiliirdi. O bir adım bile geri çekilecek değildi.»

Ağzını açmaya fırsat bulamayan Chamberlain çok sabırlı bir adamdı, ama eninde sonunda herşeyin bir sınırı vardı. Tam bu sırada Hitler'in sözünü kesti. «Eğer Führer aramızda bir görüşme yapmayı beklemeden sorunu zora başvurarak çözmeye karar vermişse bizi buraya neden getirtti? Boş yere vakit kaybetmiş oldum.»

Alman diktatörü sözlerinin bu şekilde kesilmesine alışıktı değil. O zamana kadar hiç bir Alman sözünü kesmeye cesaret edememişti. Chamberlain'in bu müdahalesi herhalde etkisini göstermiş olacak ki Hitler yatıştı. «Eninde sonunda belki bir barışçı çözüm yolu» bulunabileceğini düşünüyordu. Ve sonra birden teklife geçti.

«İngiltere Südet bölgesinin ayrılmasına razı olacak mıydı olmayacak mıydı?... Bunu self-determination hakkına dayanan bir ayrılma sayacak mıydı?»

Teklif Chamberlain'i şaşırtmadı. «Şimdi artık konuya girdiklerinden» ötürü memnun olduğunu belirtti. Chamberlain'in kendi aklında kalanlara dayanarak sonradan anlattığına göre, Chamberlain Hitler'in sorularına, kendi kabinesi ile Fransa'ya danışmadan bir taahhüde girişemeyeceği cevabını verdi. Schmidt'in tercümanlık yaptığı sırada stenoyla aldığı notlara göre, Chamberlain bu sözlü söyledikten sonra, «*Südet bölgesinin ayrılmasını prensip olarak kendisinin şahsen kabul ettiğini söyleyebileceğini*» sözlerine ekledi ve «*hükümetine rapor vermek ve kişisel tutumu üzerinde onların onayını almak üzere İngiltere'ye dönmek istedi.*»

Her şey Berchtesgaden'deki bu teslimden sonra başladı.

Bunun Almanlar için bir sürpriz olmadığı açıktı. Berchtesgaden toplantısı sırasında Henlein, Alman sınırını geçmeden önce, 15 Eylülde, Hitler'e Eger'den gizli bir mektup gönderdi:

«Führer'im, yeni görüşmeler için gereken temelin ancak... Almanya ile birleşmek olabileceğini... İngiliz (Runciman) heyetine bildirdim. Chamberlain'in böyle bir birleşmeyi teklif etmesi ihtimal dahilindedir.» (44)

Ertesi gün, 16 Eylülde, Alman Dış İşleri Bakanlığı, Washington'da ve daha birçok başkentlerdeki elçiliklerine gizli telgraflar gönderdi.

«Führer Sudetland'daki dayanılmaz durumlara şu ya da bu şekilde kısa bir zamanda son vermeye kararlı olduğunu Chamberlain'e bildirmiştir. Südet Almanları için artık muhtariyet bahis konusu değildir, ancak bu bölgenin Almanya'ya verilmesi bahis konusudur. Chamberlain şahsen bunu kabul ettiğini bildirmiştir. Şimdi kendisi İngiliz kabinesine danışmakta ve Paris'le muhabere halinde bulunmaktadır. Führer ile Chamberlain arasında çok kısa bir zamanda yeni bir toplantı yapılacaktır.» (45)

Chamberlain, toplantının sonuna doğru, yeniden bir görüşme yapmadan önce hiç bir askerî harekete girişmiyeceği üzerine Hitler'den söz aldı. İngiliz Başbakanı bu dönemde Führer'in sözüne çok güveniyordu. Toplantıdan bir iki gün sonra özel bir konuşma sırasında şunları söyledi: «Yüzünde gördüğüm sertliğe ve merhametsizliğe rağmen, karşında, verdiği söze güvenilecek bir adam bulunduğuşu izlenimini aldım.» (46)

İngiliz lideri bu tatlı hayaller peşinde koşarken Hitler Çekoslovakya'nın istilâsı üzerindeki askerî ve siyasî plânlarını geliştirmekle meşguldü. Albay Jodl, OKW adına Propaganda Bakanlığı ile işbirliği yapıyor, güncesinde yazdığına göre, «uluslararası kanunları çiğnediğimize dair yapılacak suçlamaları reddetmek üzere ortak hazırlıklar» da bulunuyordu. Hiç olmazsa Almanlar için, sert bir savaş olacaktı bu. Dr. Goebbels'in görevi Nazi aşırılıklarını haklı göstermekti. Uyduracağı yalanlar en ufak ayrıntılarına kadar tesbit ediliyordu (47). Hitler, 17 Eylülde Henlein'e OKW'den bir kurmay subayı yardımcı olarak tayin etmiş ve bu subay da o sırada Beyreuth'un dışında Dondorf'daki bir şatoyu karargâh yaparak Südet Hür Taburlarını örgütlemeye başlamıştı. Taburların ellerinde Avusturya silâhları var-

dı; Führer'in verdiği emirlere göre, görevleri Çeklerle "karışıklık ve kavgâ" çıkarmaktı.

18 Eylül günü, Chamberlain kabinesini toplarken ve Fransızları da kendi teslim politikasına çekmeye çalışırken, Hitler ile generalleri, başka bir şekilde meşgul oldular. Beş ordu, yani, İkinci, Sekizinci, Onuncu, On İkinci ve On Dördüncü Ordularla, üçü zırhlı olmak üzere, otuz altı tümen harekete geçirildi. On orduya yapılmış olan komutan tayinlerini Hitler de kabul etti. General Adam, bütün çıkardığı gürültü patırtıya rağmen, yine de Batı Komutanlığında bırakıldı. Gariptir ki, emekliye ayrılmış olan ve komplocular arasında bulunan iki general de orduların başına getirildiler: Birinci Ordunun başına General Beck, Dördüncü Ordunun başına General von Hammerstein tayin edildi.

Öte yandan, Çekoslovakya'ya indirilecek son darbe için gereken siyasî hazırlıklara devam ediliyordu. Savaşın sonra ele geçirilen Alman Gizli Dış İşleri belgeleri, Çekoslovak yağmasına karışmaları için Almanya'nın Macaristan ve Polonya üzerinde yaptığı baskıların gittikçe arttığını gösteren raporlarla doludur. Slovak'lara bile çorbada tuzları bulunması teklif ediliyordu. Henlein, 20 Eylülde Slovaplardan muhtariyet isteklerini "daha kesin" formüle etmelerini istedi. Aynı gün Hitler, Macaristan Başbakanı Imredi ile Dış İşleri Bakanı Kanya'yı kabul etti ve Budapeşte'nin gösterdiği çekingenlik yüzünden onları epey haşladı. Dış İşleri Bakanlığının bir muhtırasında bu toplantıya ait uzun bir rapor var:

«Führer herşeyden önce Macaristan'ın gösterdiği kararsızlıktan ötürü Macarları azarladı. Führer Çek sorununu, dünya savaşını bile göze alarak çözmeye karar vermişti... İngiltere ile Fransa'nın (ise) müdahale etmeyeceklerinden emindi. Bu, Macaristan'ın son katılma şansıydı. Eğer katılmayacak olursa, Macar çıkarları için bir tek kelime bile söylemeyecekti. Führer'e göre tutulacak en iyi yol Çekoslovakya'yı ortadan kaldırmaktı...

Macarlar için iki teklif ileri sürdü: (1) Macaristan, Çekoslovakya'da istediği yerlerde hemen bir plebisit yapılmasını ortaya atacaktı; ve (2) Çekoslovakya için yeni sınırlar teklif edildiği takdirde bu sınırları garanti etmeyecekti. (48)

Chamberlain'le görüşmesinin sonucu ne olursa olsun Hitler, Macarlara da söylediği gibi, Çekoslovakya'nın bir parçasını bile yaşatmak niyetinde değildi. İngiliz Başbakanına gelince:

«Führer Alman isteklerini Chamberlain'e çok sert olarak anlatacağını söyledi. Ona göre, Ordunun harekete geçmesi tek sağlam çözüm yolu. Ama Çeklerin bütün isteklere boyun eğmesi tehlikesi vardı.»

Hiç bir şeyden şüphelenmeyen İngiliz Başbakanıyla sonradan yaptığı konuşmalarda bu korku hiç bir zaman diktatörün aklından çıkmadı.

Berlin'den yüz bulan Polonya bükümeti, 21 Eylülde Teschen bölgesinde plebisit yapılmasını Çeklerden istedi. Bu bölgede geniş sayıda Polonya azınlığı yaşıyordu. Polonya hükümeti ayrıca bu bölgenin sınırına da asker sevketti. Ertesi gün onları Macarlar izledi. Aynı gün, 22 Eylülde, Südet Hür Taburları, Alman S.S. birliklerinin de desteğiyle, Çek sınırı bo-yundaki Asch ve Eger kasabalarını ele geçirdiler ve buraları Alman topraklarına kattılar.

22 Eylül günü bütün Avrupa'da hava çok gergindi. Çünkü Chamberlain Hitler'le konuşmak üzere o sabah yine yollara düşmüştü. Şimdi biraz da, Başbakanın iki ziyaret arasında Londra'da neler yapmış olduğuna kısaca bir göz atalım:

Chamberlain, 16 Eylül akşamı Londra'ya dönüşünde, Hitler'in ileri sürdüğü istekleri bakanlarına anlatmak üzere bir kabine toplantısı düzenledi. Lord Runciman da, fikri alınmak üzere, Prag'dan çağırılmıştı. Şaşılacak görüşleri vardı Runciman'ın: Hitler'den çok övüyordu Almanları; Südet'lerin hâkim oldukları bölgelerin plebisit bile yapılmadan Almanya'ya verilmesini istiyordu. Çekoslovakya'da "partilerin ya da şahısların" Almanya'ya karşı yaptıkları eleştirilerin kanunî yoldan önlenmesini tavsiye ediyordu. Çekoslovakya'nın, dağ engelleri ile tahkimatı elinden alınsa bile —ve böylece savunmasız bir duruma sokulsa bile — "dış politikasına, komşularına hiç bir suretle saldırmayacağını ya da başka devletlere karşı girişmiş

olduğu taahhütlerden ötürü saldırgan bir harekete girişmeyeceğini temin edecek yeni bir yön vermesi gerektiğini" lieri sürüyordu. Böyle bir zamanda Runciman'ın, Çek devleti gibi küçük bir devletin Nazi Almanyasına saldırması ihtimalini düşünmesi aklın alacağı bir şey değil, ama garip öğütlerinin İngiliz kabinesinde derin izler bıraktığı ve Chamberlain'in Hitler'in isteklerini yerine getirme fikrini kuvvetlendirdiği anlaşıyor. (*)

Başbakan Daladier ile Dış İşleri Bakanı Georges Bonnet, İngiliz hükümeti ile görüşmek üzere 18 Eylül günü Londra'ya geldiler. Kimse Çekleri çağırmayı düşünmemişti. Her ne bahasına olursa olsun bir savaşı önlemeye çalışan İngilizlerle Fransızlar, Çeklerin kabul edebilecekleri ortak teklifler üzerinde anlaşmaya varmakla vakit kaybediyorlardı. Südet Almanlarının yüzde 50'den fazla olduğu bütün topraklar "barışın sürdürülmesi ve Çekoslovakya'nın hayatı çıkarlarının güven altına alınması" için Almanya'ya verilmeliydi, Karşılık olarak da İngiltere ile Fransa "kısıktılmadan yapılacak bir saldırıya karşı... yeni sınırlar için verilecek uluslararası bir garanti" ye katılmak hususunda anlaşmışlardı. Böyle bir garanti Çek devletin Fransa ve Rusya ile imzalamış olduğu karşılıklı yardım anlaşmalarının yerine geçecekti. Bu çözüm yolu Fransızlara kolay geldi ve, ilerdeki olayların göstereceği gibi, Hitler'i yatıştırmakta Chamberlain'i bile geçmeye kararlı olan Bonnet'nin gösterdiği bu yola sapıldı. Ve sonra da bir sürü kör kör parmağın gözüne yalan...

(*) Runciman öğütlerindeki ana noktalar 16 Eylül akşamı kabineye sunuldu; ama raporun kendisi aynı yirmi birine kadar resmen okunmadı ve yirmi sekizine kadar yayımlanmadı. O sıradaki olaylar yüzünden zaten bir değeri kalmamıştı. Wheeler . Bennet rapordaki bazı yerlerin, raporun 21 Eylülden sonra yazıldığı izlenimini yarattığını yazar. Runciman 16 Eylül sabahı Prag'dan ayrılırken, hiç kimse, ne Hitler ne de Südet liderleri, Sudetland'ın plebisitsiz Almanya'ya bırakılmasını isteyecek kadar ileri gitmemişti. (Wheeler . Bennet, Munich, s. 111 - 112. Runciman raporunun metni, Cmd, 5847 sayılı İngiliz Beyaz Kitabındandır).

«(Çeklere verdikleri notadan :) Gerek Fransız ve gerek İngiliz hükümetleri Çekoslovak hükümetinin barış için ne kadar büyük fedakarlık lara katlanmış olduğunu bilmektedirler. Ama bu dâva hem genel olarak Avrupa'nın ve hem de özel olarak Çekoslovakya'nın davası olduğu için, bunun sağlanmasına gerekli şartların beraberce ve içtenlikle yaratılmasını kendi ödevleri saymaktadırlar.»

Sonra işler aceleydi de. Alman diktatörü bekleyemezdi.

«Başbakan, Çarşamba gününden (22 Eylül'den) geç olmamak ve mümkünse daha da erken olmak şartıyla Herr Hitler ile yeniden görüşmelere başlamalıdır. Bu bakımdan bize en kısa zamanda cevap vermenizi rica ederiz.» (49)

Prag'daki İngiliz ve Fransız temsilcileri 19 Eylül öğle üzeri İngiliz - Fransız tekliflerini Çek hükümetine sundular. Ertesi gün teklifler ağırbaşlı bir notayla reddedildi. Notada, teklifler kabul edildiği takdirde Çekoslovakya'nın "ergeç Almanya'nın tam egemenliği altına gireceği" —peygamberce bir öngörü ile— anlatılıyordu. Andlaşma gereğince yüklendiği vecibeler ve Çeklerin teslim olmaları halinde Fransa'nın Avrupa'daki durumu üzerinde yapacağı etkiler Fransa'ya hatırlatıldıktan sonra, Südet sorununun 16 Ekim 1925 tarihli Alman-Çek Andlaşması gereğince ve tahkim yoluyla çözülebileceği bildiriliyordu. (*)

Ama İngilizlerle Fransızlar, andlaşmaların bozulmazlığı ilkesi yüzünden izledikleri politikadan caymak niyetinde değillerdi. İngiliz-Fransız elçileri ayın yirminci günü akşamüstü saat 5'de bu red notasını aldıktan az sonra, İngiliz elçisi Sir Basil Newton Çek Dış İşleri Bakanı Dr. Kamil Krofta'ya, Çek hükümeti bu notaya bağlı kaldığı takdirde İngiltere'nin ülkenin kaderiyle ilgilenmiyeceğini bildirdi. Fransız elçisi M. de Lacroix da Fransa adına bu söze katıldı.

(*) Gariptir ki ne İngiliz ne de Fransız hükümetleri, sonradan Münih'te izledikleri politikayı haklı göstermek için gerekli belgeleri yayımladıkları sırada bu Çek notasını yayımlamadılar.

Çek notası Paris'te ve Londra'da da çok soğuk karşılandı. Chamberlain hemen iç kabinesini toplantıya çağırdı ve Paris'i telefonla arayarak bütün bir akşam Daladier ve Bonnet ile konuştu. Her iki hükümetin de Prag üzerinde baskılarını arttırmaları konusunda anlaşmaya vardılar. Eğer tutumlarında direnecek olurlarsa Fransa'yla İngiltere'den yardım beklememeleri Çeklere anlatılmalıydı.

Cumhurbaşkanı Beneş dost sandığı hükümetlerin kendisini yüzüstü bıraktıklarını artık anlamaya başlamıştı. Hiç olmazsa Fransa'yı kaybetmemek için son bir çareye başvurdu. Ayın yirminci günü, gece saat 8'de, Dr. Krofta vasıtasıyla Lacroix'ya çok önemli bir soru sordu: Bir Alman saldırısı halinde Fransa Çekoslovakya'ya vermiş olduğu sözü tutacak mıydı, tutmayacak mıydı? Newton ile Lacroix, 21 Eylül günü sabahı saat 2.15'de Beneş'i yatağından kaldırıp kendisinden red notasını geri almasını istedikleri, bunu yapmadığı ve İngiliz-Fransız tekliflerini kabul etmediği takdirde Çekoslovakların Almana ile tek başlarına savaşmak zorunda kalacaklarını bildirdikleri zaman, Cumhurbaşkanı Fransız elçisinden bu beyanını yazılı yapmasını istedi. Beneş belki teslim olmuştu, ama tarihi de gözden uzak tutmak istemiyordu. (*)

Uykusuzluktan ve uğradığı ihanetten ötürü başına gelecekleri düşünmekten yorgun ve bitap düşen Beneş, 21 Eylülde bütün gün bakanlar kurulu, parti liderleri ve Ordu Yüksek Komutanlarıyla görüşmeler yaptı. Düşman tehdidi hiç kimseyi korkutmamıştı, ama dostların ve müttefiklerin bu ihaneti hepsini yakıyordu. Peki, ya Rusya? Sosyet Dış İşleri Komiseri

(*) Bonnet'nin yaptığı bu ihanet, Alman tarihini anlatan böyle bir kitap için çok önemlidir. Bonnet bu sıralarda birçok dalavereler çevrilmiş, Çekoslovakya'nın, teslim bahanesi olmak üzere, Çekoslovakya için savaşa girmeyeceği yolunda Fransa'dan bir açıklama yapmasını istediğine Fransa ve İngiliz hükümetlerini kandırmaya çalışmıştır. Bu olaylar için şu kitaplara bakınız: Wheeler - Bennett'in Munich; Herbert Ripka'nın Munich, Before and After; Pertinax, The Grave Diggers of France.

Litvinov, Cenevre'de Sovyetler Birliğinin Çekoslovakya ile olan anlaşmasına bağlı kalacağını aynı gün tekrarlamıştı. Beneş Prag'daki Rus elçisini çağırdı. Elçi Dış İşleri Komiserinin de-mecini destekledi. Ama ne yazık ki Çekler, Rusya ile yapılan anlaşmaya göre, Sovyetlerin de ancak Fransızların aynı şekil-de davranmaları *şartiyle* Çeklerin yardımına koşacaklarını au-ladılar. Ne yapalım Fransa döneklilik etmişti...

21 Eylül günü ikindiye doğru Çek hükümeti pes etti ve İngiliz-Fransız plâuına doyun eğdi. Sonradan yayımlanan res-mî bildiride, «Yapılacak başka bir şey kalmamıştı, çünkü yal-nız başımıza bırakılmıştık,» diyen acı bir yakınma yer almış-tı. Beneş durumu daha kısa olarak şöyle özetledi: «Görülme-miş bir ihanete uğradık.» Kabine ertesi gün istifa etti ve aynı günü Ordu Baş Müfettişi General Jan Sirovi yeni "millî birlik hükümeti" nin başkanı oldu.

CHAMBERLAIN GODESBERG'DE

22 - 23 EYLÜL

Chamberlain bu seferki gelişinde Hitler'e Berchtesgaden'de isteklerinin hepsini getirdiği halde, her iki adam da Ren üze-rindeki Godesberg kasabasında buluştukları zaman tedirgin-diler. Alman maslahatgüzarı Chamberlain'ı Londra hava ala-nında uğurladıktan sonra hemen Berlin'e şu telgrafi çekmişti: «Chamberlain ile yanındakiler büyük bir tedirginlik içinde bu-radan ayrıldılar... Chamberlain'ın politikasına karşı muhale-fetin artmakta olduğu kesindir.»

Hitler çok sinirliydi. Yirmi iki Eylül sabahı, görüşmelerin yapılacağı Hotel Dreesen'in taraçasında kahvaltımı ederken Hitler'in, yatını gezmek üzere nehir kenarına doğru yürüdüğü-nü gördüm. Kendisine özgü bir tiki vardı Hitler'in. Birkaç adımda bir sağ omuzunu sinirli sinirli kaldırıyor, bu sırada sol bacağına yukarı çekiyordu. Gözlerinin altında koyu morartılar vardı. O gece günceme yazdığım gibi, sanki bir sinir krizinin

arifesindeydi. Gizliden gizliye Nazilerin düşmanı olan bir gazeteci arkadaş, «*Teppichfresser!*» diye mırıldandı. Son günlerde Çeklerin yüzünden bu manyak duruma geldiğini, birkaç kere tamamiyle kendisini kaybettiğini, yerlere attığını ve yerdeki halının ucunu kemirdiğini anlattı. *Teppichfresser* (halı yiyici) adı da bundan takılmış Hitler'e. Bir gece önce Dreesen'deki partililerle konuşurken, Führer için bu deyimî kullandıklarını — tabii fısıltı halinde — kendi kulaklarımla işitmiştim. (50)

Chamberlain politikasına karşı İngiltere'de muhalefet artmakta olduğu halde, Mr. Chamberlain Godesberg'e vardığı sırada neş'eliydi. Sadece gamalı haçlarla değil, İngiliz bayraklarıyla da donanmış sokaklardan geçerek, heyet için ayrılmış olan Petershof'daki karargâhına gitti. Petershof, Ren nehrinin sağ kıyısında Petersberg tepesinin üzerinde yapılmış şatoya benzeyen bir oteldi. Chamberlain Hitler'in Berchtesgaden'de istediklerini, hattâ istediklerinden de fazlasını vermeye gelmişti. İş yalnız ayrıntıların tesbitine kalmıştı, bundan ötürü de Sir Horace Wilson ve William Strang'den başka (William Strang Dış İşleri Bakanlığında Doğu Avrupa uzmanıydı), Dış İşleri Bakanlığı Anlaşmalar ve Hukuk Dairesi Başkanı Sir William Malkin'i de beraberinde getirmişti.

Akşamüstüne doğru İngiliz Başbakanı Ren nehrini bir araba vapuruyla geçti ve Hotel Dreesen'e geldi. Hitler kendisini orada bekliyordu (*). Hiç olmazsa başlangıçta bu kere hep Chamberlain konuştu. Dr. Schmidt'in aldığı uzun notlardan anlaşıldığına göre, bir saatten fazla konuşmuştu (51). İngiliz Başbakanı, "çetin tartışmalardan" sonra Führer'in isteklerini yalnız İngiliz ve Fransız kabinelerine değil, aynı zamanda Çek hükûmetine de kabul ettirdiğini anlattıktan sonra, bu istek-

(*) Hitler'in eski Nazi arkadaşlarından Herr Dreesen'in işlettiği bu Otelde Führer, 29 - 30 Haziran gecesi. Roehm'ü öldürmeye ve Kanlı Temizleme Hareketine girişmeye karar vermişti Nazi lideri, sık sık kafasını dinlediği ve kararsızlıklarını giderdiği bir sığınak sayardı bu oteli.

lerin nasıl gerçekleştirilebileceği üzerinde ayrıntılara girdi. Runciman'ın tavsiyesine uyarak, Sudetland'ın plebisit yapılmadan Almanya'ya verilmesini kabul etmeye hazırdı. Halkın daha karışık bulunduğu bölgelere gelince, buraların da geleceği bir Alman, bir Çek ve bir de tarafsız üyeden oluşacak bir komisyonca tâyin edilecekti. Bundan başka, Hitler'in hiç hoşlanmadığı Çekoslovakya-Fransa-Rusya karşılıklı saldırmazlık andlaşmaları kaldırılacak, kısırtmasız bir saldırıya karşı Çekoslovakya'ya uluslararası bir garanti verilecek ve Çekoslovakya gelecekte "tamamiyle tarafsız" olacaktı.

Bütün bunlar sonradan İngiltere Başbakanı olmuş barış-sever İngiliz iş adamına çok basit, çok mâkul, çok mantıklı görünüyordu. Orada bulunanlardan birinin anlattığına göre, Chamberlain büyük bir güvenle Hitler'in tepkisini bekliyordu.

«İngiliz, Fransız ve Çek hükümetlerini Sudetland'ın Almanya'ya verilmesi konusunda anlaşılmış sayahilir miyim?» diye sordu Hitler (*). Sonradan Chamberlain'in anlattığına göre, Hitler kendisine verilen tâvizlerde bu kadar çabuk, bu kadar ileri gidilmesine şaşır kalmıştı.

Chamberlain, gülerek, «Evet,» diye cevap verdi.

Hitler, «Çok müteessirim ki,» dedi, «son birkaç gün içinde geçen olaylardan sonra bu plânın artık hiç bir yararı kalmamıştır.»

Dr. Schmidt'in sonradan anlattığına göre, Chamberlain birden yerinden doğruldu. Baykuşa benzeyen yüzü şaşkınlıktan

(*) Hitler, Çeklerin İngiliz - Fransız tekliflerini kabul ettiklerini biliyordu. Jodl'un günçesine göre, 21 Eylül sabah saat 11.30'da, Chamberlain'in Godesberg'e gelmesinden az önce, Führer'in yáverinden bir telefon gelmişti. «Führer beş dakika önce Prag'ın kayıtsız şartsız kabul ettiği haberini aldı.» Jodl 12.45'de günçesine şunu yazıyor: «Daire başkanlarına «Yeşil» üzerindeki çalışmalarına devam etmeleri, ama barışçı bir girişe de hazır bulunmaları bildirildi.» (52). Bununla birlikte, Chamberlain söylemeden önce Hitler'in İngiliz - Fransız plânını bilmemiş olması da ihtimal dahilindedir.

ve hiddetten kıpkırmızı kesildi. Ama, Hitler'in kendisini aldat-
tığı, aşağılık bir şantajcı gibi, isteklerinin kabul edildiğini gör-
düğü zaman daha ileri gittiği aklına gelmemişti. Başbakan o
andaki duygularını birkaç gün sonra Avam Kamarasında şöy-
le anlattı:

«Avam Kamarasının Hitler'in beni bile bile aldattığını düşünmesini
istemem — ben de bunu bir an düşünmedim — ama, ben şahsen Godes-
breg'e gittiğim zaman, yalnızca beraberimde getirdiğim teklifleri konu-
şacağımızı ummuştum; ve... artık bu tekliflerin kabul edilemeyeceği..
söylenince bu söz benim üzerimde bir şok etkisi yaptı.»

Chamberlain, “çetin” tartışmalardan sonra Çeklerin za-
rarına olarak kurduğu barış yapısının iskambil kâğıtları gibi
çöktüğünü görüyordu. Hitler'e “hem hayal kırıklığına uğradı-
ğını hem de şaşırdığını söyledi. Führrer'in kendisinden istedik-
lerini elde etmiş olduğuna haklı olarak ileri sürebilirdi.”

«Bunu elde etmek için (Chamberlain) bütün siyasi hayatını tehlike-
ye koymuştu... Büyük Britanya'da belirli çevreler, Çekoslovakya'yı sat-
makla ve bu ülkeye ihanet etmekle, diktatörlere boyun eğmekle, fiilen
hakarete uğradığı halde o sabah İngiltere'den yola çıkmakla suçluyorlardı
kendisini.»

Ama Chamberlain'in bu sözleri Hitler'in kılını bile kıpır-
datmadı. Almanya'nın Südet bölgesini hemen *işgal* etmesini is-
tiyordu. Sorun “en geç Ekimin 1'ine kadar tamamıyla çözü-
lmüş olmalı” ydı. Çekoslovakya'dan hemen ayrılması gereken
toprakları gösteren bir harita vardı elinde.

Chamberlain'in aklına, sonradan anlattığına göre, “kötü
şeyler” geliyordu. “Ne yapacağını düşünmek üzere” Ren'in
öteki kıyısına çekildi. O akşam durum o kadar az umutlu gö-
rünüyor ki, Chamberlain kabine arkadaşları ve Fransız hük-
ümetiyle telefonda konuştuktan sonra, sonunda Londra ile
Paris'in, “seferberlik yapmamasını tavsiye etmek sorumlulu-
ğunu üzerlerine almakta devam edemeyeceklerinin” ertesi gün
Çek hükümetine bildirilmesine karar verildi. (*)

(*) Çek seferberliği 23 Eylül sabahı saat 10.30'da başladı.

Akşam saat 7.20'de General Keitel, Godesberg'ten Ordu karargâhına telefonla şöyle bir emir verdi: «Tarih (X gününün tarihi) daha kestirilemez. Plâna göre hazırlıklarınıza devam ediniz. Yeşil Durum herhalde 30 Eylül'den önce olamaz. Bu tarihten önce olursa, belki umulmadık bir şekilde olabilir.» (53)

Adolf Hitler bir çıkmaza girmişti. Führrer'in gerçek amacı — her ne kadar bundan Chamberlain'in haberi yoksa da — Mayıs buhranından sonra OKW'ye verdiği emirde yazdığı gibi, “Çekoslovakya'yı askerî bir hareketle olduğu gibi ortadan kaldırmak” tı. Çekler istemiyerek de olsa İngiliz - Fransız plânını kabul edince, Hitler sadece Südet Almanlarını ilhak etmekle kalıyor ve bir de Çek devletini zayıflatmış oluyordu. Çünkü o zaman Çekler savunmasız kalıyorlardı. Ama ne yazık ki bu askerî hareket olmayacaktı; Führrer'in istediği, yalnız, Mayıs içinde kendisine kafa tutmuş olan Cumhurbaşkanıyla Çek devletini cezalandırmak değil, aynı zamanda Batı devletlerinin kallesliğini ortaya çıkarmaktı. Bu amaca varmak için en az *askerî bir işgal* gerekti. Gerçi bu askerî işgal de Avusturya'da olduğu gibi kânsız olabilirdi ama, kesinlikle olmalıydı. Artık şumarık Çeklere hiç olmazsa bu kadarcık bir ders vermek gerekiyordu.

22 Eylül'de, iki adam arasında yeni bir konuşma yapılmadı. Ancak, Chamberlain sorunu iyice düşünerek uyuduktan ve sabahın erken saatlerinde Ren'e bakan balkonda bir aşağı bir yukarı gezindikten, kahvaltısını yedikten sonra, oturup Hitler'e bir mektup yazdı. Alınların yeni isteklerini Çeklere bilecekti, ama kabul edileceğini sanmıyordu. Alman askerlerinin hemen askerî bir işgale gitmeleri halinde Çeklerin silâhla karşı koyacaklarından şüphesi yoktu. Ama, bütün taraflar Südet bölgesinin Almanya'ya verilmesinde anlaşmış olduklarına göre, bölge Almanya'ya verilmeye kadar Südet Almanlarına kendi bölgelerinde kanun ve düzeni sağlama hakkının tanınmasını Prag'a tavsiye edebilirdi.

Hitler böyle bir uzlaşmaya yanaşmak niyetinde değildi. İngiliz Başbakanını bütün gün beklettikten sonra kendisine bir notayla cevap verdi. Nota sert bir diskurla başlıyor, Çeklerin Almanlara yaptıkları kötülükler tekrarlanıyor, durumda bir değişiklik yapılamıyacağı bir daha belirtiliyor ve artık savaştan “başka çıkar yol” olmadığı sonucuna varılıyordu. Chamberlain’ın cevabı kısa oldu. Hitler’den, dileklerini “bir haritayla birlikte” yazılı olarak göndermesini istedi. Bunların Prag’a gönderilmesi için “aracılık” yapacağını bildirdi. Sonunda şu sözleri ekledi: «Burada artık size bir bizmette bulunacağımı sanmıyorum. Bundan ötürü İngiltere’ye dönmeyi teklif ediyorum.»

İngiltere’ye dönmeden önce, Hitler’le son bir görüşme daha yapmak üzere Dreesen’e geldi. Toplantı 23 Eylül gecesi saat 10.30’da başladı. Hitler isteklerini bir muhtıra ile bildirdi, bir de harita sundu. Chamberlain yeni bir süre sınırlaması karşındaydı: Çekler Südet topraklarını 26 Eylül — yani iki gün sonra — sabah saat 8’de boşaltmaya başlayacaklar, 28 Eylül’de boşaltmayı bitireceklerdi.

«Ama bu bir ultimatom!» diye bağırdı Chamberlain.

Hitler oralı olmadı: «Öyle bir şey değil,» dedi. Chamberlain Almanca *Diktat* kelimesinin buna uygulanacağını söyleyince, Hitler şöyle cevap verdi: «Bir *Diktat* değil, bakım belgenin başında ‘Muhtıra’ diye yazılı.»

Bu sırada bir yaver Führer’e acele bir mesaj getirdi. Hitler mesaja baktı ve o sırada tercümanlık yapmakta olan Schmidt’e verdi: «Mr. Chamberlain’e okuyunuz.»

Schmidt okudu: «Beneş şimdi Çekoslovakya’da radyoyla seferberlik ilân etti.»

Schmidt’in sonradan anlattığına göre, odaya bir ölüm sessizliği çöktü. Sonra Hitler konuşmaya başladı: «Şimdi artık bütün dâva çözülmüş bulunuyor. Çekler Almanya’ya toprak vermeyi artık akıllarından bile geçirmeyeceklerdir.»

«(Hitler dedi ki) Önce Çekler seferber oldu. Chamberlain bunu ka-

bul etmedi. Almanya seferber oldu. Führer Almanya'nın seferber olduğunu inkâr etti.»

Schmidt'in tutanağına göre, Chamberlain aynı görüntüde de-
ğildi. Bundan sonra iki adam arasında sert bir tartışma başla-
dı.

Ve konuşmalar bu şekilde sabaha kadar devam etti. So-
nunda Chamberlain Alman muhtırasının “gerçekten son söz
olup olmadığını” sorduğu zaman, Hitler, «Evet,» dedi. Bunun
üzzerine İngiliz Başbakanı da,

«Görüşmelere devam etmenin gereksiz olduğunu söyledi. Elinden ge-
leni yapmıştı; bütün çabaları boşa gitmişti. Kalbi kırık olarak dönüyor-
du, çünkü Almanya'ya gelirken teslediği umutlar kalmamıştı artık.»

Alman diktatörü, Chamberlain'i elinden kaçırmak istemi-
yordu bir “tâviz” verdi.

Tatlı bir tonla, «Bu kolaylığı hayatta hiç kimseye göster-
medim,» dedi. «Çek tahliyesi için bir tek gün tesbit edebilirim:
Ekimin Biri. Nasıl, bu işinize gelir mi?» Bunu söylerken eline
kalemi aldı, tarihleri kendi eliyle değiştirdi. Elbetteki bu bir
tâviz değildi. Ekimin 1'i zaten X günlüydü. (*)

Ama bu davranış galiba İngiliz Başbakanını etkilemişti.
Schmidt'in raporunda belirttiğine göre “Chamberlain, Füh-
rer'e, durumun önemini gözönünde bulundurduğundan ötürü
memnun olduğunu söyledi.” Bununla birlikte teklifleri kabul
ya da reddedecek durumda olmadığını da sözüne ekledi; tek-
lifleri yalnızca intikal ettirebilecekti.

(*) Muhtırada, bütün Çek silâhlı kuvvetleriyle, polisin v.b.'nin.
haritada kırmızı çizgilerle gösterilen geniş bölgeden 1 Ekimde çekil-
miş olmaları öngörülmüyordu. Yeşil çizgilerle gösterilen öteki bölge-
lerde ise gelecekte bir plebisit yapılacaktı. Boşaltılacak yerlerde bulu-
nan bütün askeri tesisat olduğu gibi terkedilecekti. Bütün ticaret ve ula-
şım malzemesi, «özellikle demiryolu tekerlekli araçları» hiç ârızasız Al-
manlara devredilecekti. «Son olarak, hiç bir besin maddesi, mal, hayvan,
ham madde v.b. götürülmeyecek»ti (54). Sudetland'da yaşayan yüzbin-
lerce Çek'in ev eşyalarını ya da ineklerini beraberlerinde götürmelerine
izin verilmiyordu.

Ama buzlar çözülmüştü. Toplantı gece saat 1.30'da bitti. Bütün olup bitenlere rağmen her iki adam ilk buluştukları za-
ilerideki gardropta kurmuş olduğum geçici radyo istasyonun-
dan onları seyrediyordum. Otelin kapısına yaklaşıırken birbir-
leriyle vedalaştılar. Aralarındaki dostluğa şaşır kaldım. Sch-
midt benim iştirmediğim sözleri sonradan şöyle anlatıyor:

«Chamberlain Führer'e yürekten vedâ etti. Birkaç gün içinde yapı-
lan görüşmelerin sonucunda Führer arasında bir güven ilişki-
sinin kurulmuş olduğunu söyledi... Bugünkü çetin buhranın önleneceği
umudunu yitirmediyini ve bundan sonra Führer ile askıda kalan öteki so-
runları da aynı hava içinde görüşmekten memnun kaalcağını söyledi

Führer bu sözlerinden ötürü ona teşekkür etti ve kendisinin de aynı
umutları beslediğini söyledi. Önce de dediği gibi, Çek sorunu Avrupa'daki
son toprak isteği idi.»

Führer'in yeni toprak isteklerinden böylece vazgeçmiş ol-
ması Başbakanı çok etkilemiş olacak ki, sonradan Avam Ka-
marasında okuduğu raporda Hitler'in bu sözünde "çok ciddi"
olduğunu önemle belirtmekten kendisini alamadı.

Chamberlain gece saat 2'de otele döndüğünde bir gazeteci
kendisine şu soruyu sordu. «Durum umutsuz mu, Sayın Baş-
bakan?» Başbakan, «Öyledir diyemem,» cevabını verdi. «Şim-
di artık iş Çeklere kaldı.» (55)

Başbakan, 24 Eylülde Londra'ya döner dönmez, Hitler'in
yapamayacağını söylediği şeyi yapmaya çalıştı: İngiliz kabine-
sine yeni Alman isteklerini kabul ettirmeye çabaladı. Ama bu
sefer hiç ummadığı bir muhalefetle karşılaştı. Donanma Birin-
ci Lordu Duff Cooper, Chamberlain'e şiddetle karşı koydu. Ga-
riptir ki Lord Halifax da, çekine çekine de olsa, Chamberlain'e
muhalefet etti. Chamberlain, kabinesini kandıramıyordu. Fran-
sız hükümeti de râzı değildi. Ayın 24'ünde Fransa Godesberg
muhtırasını reddetti ve aynı gün kısmî seferberlik emri verdi.

Fransız baaknları başlarında Başbakan Daladier olmak
üzere 25 Eylül Pazar günü Londra'ya gittikleri zaman iki hü-
kümet de Çek hükümetinin Godesberg tekliflerini resmen red-

dettiğini öğrendiler (*). Fransızlar için sözlerinde duracaklarını söylemekten ve bir saldırıya uğradığı takdirde Çekoslovakya'nın yardımına koşmaktan başka yapılacak bir şey kalmamıştı. Ama İngiltere'nin de ne yapacağını bilmeleri gerekiyordu. Sonunda köşeye sıkıştırılan ya da öyle görünen Chamberlain, Çeklerle olan anlaşmaları yüzünden Fransa'nın Almanya ile savaşa girmesi halinde İngiltere'nin de Fransa'ya desteklemek zorunluğunu duyacağını Hitler'e bildirmeye razı oldu.

Ama önce Alman diktatörüne son bir çağırıda bulunacaktı. Hitler'in 26 Eylülde Berlin'deki Sportpalast'da bir söylev vermesi kararlaştırılmıştı. Chamberlain bütün köprüleri yıkamaması için Hitler'e özel bir mektup yazdı ve kendisine bağlı olan Sir Horace Wilson'un aracılığıyla ayın yirmi altısında özel bir uçakla Berlin'e gönderdi.

Chamberlain 24 Eylül günü erken saatlerde Dreesen'den ayrılınca Almanlar kötü kötü düşünmeye başladılar. Şimdi artık savaşla karşı karşıya kalmışlardı; hiç olmazsa bazıları, bundan hoşlanmıyorlardı. Akşam yemeği sıralarında atelin halünde bir süre dolaştım. Goering, Goebbels, Ribbentrop, General Keitel ve daha bir sürü ikinci derecedeki adamlar ortalıkta suratları asık dolaşıyorlardı. Savaş ihtimalinin belirmesine şaşırmış gibiydiler.

O gün Berlin'de umutların yeniden canlandığını gördüm. Alman Dış İşleri şöyle düşünüyordu: Mademki Chamberlain, İngiliz Başbakanının bütün yetkilerine sahip olarak, Hitler'in yeni isteklerini Prag'a dunmaya razı olmuştur, o halde İngiliz lideri bu teklifleri destekliyor demektir. Yukarıda gördüğümüz gibi, Alman Dış İşleri bu düşüncesinde hiç yanılmamıştı: Chamberlain elinden geleni yapıyordu.

(*) Çek cevabı çok güzel ve itiriyi gören bir belgedir. Cevapta Godesberg teklifleri, «Milleti varlığımızı savunacak herşeyden bizi yoksun kılmaktadır.» deniliyordu. (56)

25 Eylül Pazar günü Berlin'de tatlı bir yaz havası vardı. Ortalık sıcak ve güneşliydi. Sonbaharın belki son güzel tatil günü olacaktı. Halkın yarısı başkent dolaylarında göllere, ormanlara akın etmişti. Godesberg ultimatومunun Paris, Londra ve Prag tarafından reddedilmesine Hitler'in çok kızmış olduğu söylendiği halde Berlin'de büyük bir buhran havası, hele bir savaş coşkunluğu hiç yoktu. O gece günceme şu notu yazdım: «Savaşın çıkacağına inanmak zor.» (*)

Aina ertesi gün, Pazartesi günü, hava birdenbire değişti. Sir Horace Wilson, yanına Elçi Henderson'la elçilik Baş Müsteşarı Ivone Kirkpartick'i alarak, akşamüstü saat 5'de Chamberlain'in mektubunu Başbakanlık binasına götürdü (57). Hitler'in suratı asıktı. Belki üç saat sonra Sportpalast'da vereceği söyleve hazırlanıyordu.

Dr. Schmidt mektubu okumaya başladı. İngiliz Başbakanı Godesberg'de kendisine önceden haber verdiği gibi, Çek hükümetinin muhtırayı "hiç bir suretle kabul edilemez" bulunduğunu bildiriyordu. Ceviri daha bitmeden Hitler, Schmidt'in anlattığına göre, yerinden fırladı ve bağırmaya başladı: «Artık görüşmelere devam etmenin bir yararı yok!» Kapiya doğru yöneldi. (58)

Alman tercüman çok kötü bir sahne karşısında kaldığını söyler. «Hitler benim yanımda, ilk ve son defa olarak, tamamiyle kendisinden geçmiş bulunuyordu.» Oradaki İngilizlerin anlattıklarına göre, yeniden sandalyasına geçip oturan Hitler şöyle bağırarak mektubun okunmasını engelledi: «Almanlara zenci muamelesi yapıyor... Ekimin 1'inde Çekoslovakya'da istediğin yerleri alacağım. Fransa'yla İngiltere ne yaparlarsa yapsınlar... Metelik vereceklerden değilim.»

(*) Godesberg görüşmelerinin sonunda Almanya'daki İngiliz ve Fransız gazetecileri — ve New York Times'in İngiliz yurttışı olan Avrupa baş muhabiri — Fransız, Belçika ve Hollanda sınırlarına koşular. Savaşın çıkması halinde enterne edilmelerinden korkuyorlardı.

Chamberlain, istediği Südet bölgesini Hitler'e vermeye Çekler razı olduklarına göre, "bu toprakların ne şekilde verileceği konusunda anlaşmak üzere" Çek ve Alman temsilcilerinin hemen bir toplantı yapmalarını teklif ediyordu. Toplantıda İngiliz temsilcilerinin de bulunmalarını istiyordu. Hitler'in cevabı şu oldu: Çekler Godesberg muhtırasını pesinen tanıdıkları (o anda bu muhtırayı reddetmişlerdi) ve Ekimde de Sudetland'ın işgalini kabul ettikleri takdirde, ayrıntılar üzerinde görüşmelere girilebilecekti. Bu tekliflere kırk sekiz saat içinde, yani 28 Eylül öğleden sonra saat 2'ye kadar, olumlu bir cevap verilmesi gerektiğini söyledi.

O akşam Hitler köprüleri attı, ya da Berlin'de Sportplatz'da toplanan halka verdiği çılgınca söylevi hayretle dinleyen bizlere öyle göründü. O zamana kadar görmediğimiz bir ısteri nöbeti içinde bağırıp çağırıyor, "Herr Benes'e karşı ağza alınmayacak küfürler savuruyordu. Barış ve savaş sorununun artık Çek Cumhurbaşkanı'nın tutumuna bağlı olduğunu, ne olursa olsun, Sudetland'ı 1 Ekimde alacağını açıkladı. Kalabalığın çılgınca alkışları arasında ağzına geleni söylerken İngiliz Başbakanının da önüne bir kemik atmaya unutmadı: Barışa yaptığı hizmetlerden ötürü kendisine teşekkür etti ve bunun Avrupa'daki son toprak isteği olduğunu bir daha tekrarladı. Büyük bir hor görüyle, «Bizim Çeklerde gözümüz yok,» diye mırıldandı.

Bütün söylev boyunca Hitler'in tam üstündeki balkondaydım. Söylediği sözleri radyodan olabildiği kadar akıcı bir İngilizceyle vermeye çalışıyordum.

O gece günceme şunları yazdım:

«... Yıllardanberi ilk defa bu akşam iyice kendinden geçtiğini gördüm. Oturduğu zaman Goebbels yerinden fırladı ve mikrofona şöyle bağırdı: «Kesin olan tek bir şey var: 1918 bir daha tekrar etmiyecek!» Hitler başını kaldırıp Goebbels'e baktı. Gözlerinde yaban ve hırslı bir ifade vardı. Sanki akşam boyunca arayıp bulamadığı kelimelerdi bunlar. Birden ayağa fırladı.

ladı ve gözlerinde hiç unutamıyacağım bağınaz bir ateşle sağ elini kaldırıp havada çevirdikten sonra masaya şiddetle bir yumruk indirdi ve ciğerlerinin bütün gücüyle bağırdı: 'Ja!' Sonra, bitkin, sandalyasına çöktü.»

Ertesi gün, 27 Eylülde, öğle üzeri Sir Horace Wilson'u kabul ettiği sırada artık iyice kendine gelmişti. Özel elçi meslekten gelme bir diplomat değildi ama, o da — Başbakanından çok olmasa bile en az onun kadar — barışçı yollardan Sudetland'ın Hitler'e verilmesini istiyordu. Hitler'in Sportpalast'daki söylevine cevap olmak üzere Chamberlain'in gece yarısından hemen sonra Londra'da verdiği özel demeç diktatörün dikkatini çekti. Chamberlain Çek vaatlerine Alman Başbakanının inanmadığını gözönünde tutan İngiliz hükümetinin, Çek "vaadlerinin iyi bir şekilde, tam ve gerekli itinayla" yerine getirilmesinden kendisini "ahlâken sorumlu" saydığını söylemişti. Alman Başbakanının bu teklifi reddetmiyeceğinden emindi.

Ama Hitler boş verdi. Mr. Chamberlain'e yeni bir mesaj göndermiyeceğini söyledi. Artık bütün iş Çeklere kalmıştı. Almanların isteklerini ya kabul ya reddedeceklerdi. Eğer reddedecek olurlarsa, «Çekoslovakya'yı mahvedeceğim!» diye tehditle bağırdı. Tehditlerini tekrarlamaktan büyük bir zevk alıyordu.

Uzlaştırıcı Wilson bile artık bu kadarına dayanamadı; ayağa kalktı ve şu sözleri söyledi: «Bu durumda, Başbakanı tarafından aşağıdaki beyanı yapmakla görevlendirilmiş bulunuyorum: Eğer Fransa andlaşma gereğince yüklenmiş olduğu vecibeleri yerine getirmek üzere Almanya ile fiilen çatışma haline girecek olursa, İngiltere Fransa'yı desteklemek zorunluluğunu duyacaktır.»

Hitler az çok kızarak, «Bu durumu ancak not edebilirim,» dedi. «Yâni Fransa Almanya'ya saldıracak olursa İngiltere de Almanya'ya saldırmak zorunluluğunu duyacak.»

Sir Horace, böyle bir şeyi söylemediği, barış ya da savaş yollarından birini seçmenin eninde sonunda Hitler'e kalmış bir

iş olduğu cevabını verince Führer çok kızmış gibi birden köptürüp haykırdı:

«Fransa'yla İngiltere madem öyle yapmak istiyorlar, öyle yapsınlar! Bana vız gelir. Bugün Salı, önümüzdeki Pazartesi günü savaş balindeyiz demek.»

Schmidt'in toplantıda alınış olduğu notlara göre Wilson'un görüşmeye devam etmek istediği anlaşıyordu; ancak Elçi Henderson kendisine artık kısa kesmesini tavsiye etti. Bu tavsiyeye rağmen, tecrübesiz özel elçi dağılırken Führer'e son bir söz daha söylemekten kendini alamadı: «Ben Çeklerin aklını başına getirmeye çalışırım,» (*) dedi ve Hitler de "bundan memnun" olacağı cevabını verdi. Führer belki de Chamberlain' in hâlâ Çeklerin akıllarını başlarına getirmeye çalışacağını umuyordu. Nitekim o akşam oturdu ve Başbakana çok ustaca bir mektup yazdı.

Bu mektubun yazılmasını gerektiren bazı önemli nedenler vardı: O gün, yâni Eylülün 27'nci günü, Berlin'de — başka yerlerde de — çok şeyler olmuştı.

Wilson'un ayrılmasından az sonra "çok gizli" bir emir çıkarttı Hitler, yirmi bir kadar takviyeli alayı ya da yedi tümeni kapsayan hücum birliklerinin bulundukları tâlim yerlerinden Çık sınırındaki sığırama noktalarına hareket etmelerini emretti. Emirde şöyle deniliyordu: «Birlikler 30 Eylülde 'Yeşil' e doğru harekete geçmeye hazır bulunmalıdırlar; karar bir gün önce öğle vakti on ikide verilecektir.» Birkaç saat sonra Führer yeni bir gizli seferberlik emri çıkarttı. Alınacak tedbirler arasında beş yeni tümenin batı için seferber duruma sokulması da vardı. (59)

O gün bu emirleri verirken bile Hitler'i duraksatan bazı gelişmeler oluyordu. Hitler halk arasında bir savaş havası es-

(*) Schmidt'in Almanca notlarında Wilson'un bu sözleri İngilizce yazılmıştır.

tirmek için akşamüstü gün batarken — yâni yüzbinlerce Berlinli işten çıkıp sokaklara döküldüğü sırada — başkentte motörlü bir tümenin geçit resmi yapmasını emretti. Geçit resmi — hiç olmazsa Yüksek Komutanlık bakımından — bir başarısızlık oldu. Berlin halkının çoğu savaşı bir daha hatırlamak bile istemiyordu. O gece günceme şu ilginç sahneyi yazdım:

«Linden'in köşesine gittim. Bir asker kolu Wilhelmstrasse'den aşağıya dönüyordu. Niyetim büyük geçit resmini görmektir. 1914'de olduğu gibi yine aynı caddede yürüyen askerlere çiçekler atılacağını, kızların koşup askerleri öpeceklerini sanıyordum... Ama halk bu sefer metrolara indi; geçit resmine bakmak bile istemedi; yalnız pek az kimse durup sessiz sessiz askerlere baktı... Bugüne değin gördüğüm savaş aleyhtarı gösterilerin en ilginçiydi bu...»

Polisin zoruyla Wilhelmstrasse'den Reichskanzlerplatz'a indim. Hitler Başbakanlığın balkonundan geçit resmini seyrediyordu.

«...İki yüz kişi bile yoktu. Hitler üzgündü; sonra kızdı; içeri girdi. Askerler geçit resmine kendi başlarına devam ettiler. Bu akşam gördüğüm sahne insanda Alman halkına karşı biraz güven uyandırıyor. Savaşı hiç istemiyorlar.»

Başbakanlığa birtakım kötü haberler geliyordu dış ülkelerden. Budapeşte'den gelen bir habere göre Yugoslavya ile Romanya, Çekoslovakya'ya saldırıldığı takdirde, kendilerinin de Macaristan'a karşı harekete geçeceklerini Macar hükûmetine bildirmişlerdi. Bu yüzden savaş Balkanlara kadar yayılabilirdi ki bunu Hitler hiç istemiyordu.

Paris'ten gelen haberler daha da kötüydü. Alman askerî ataşesi "çok acele" kaydıyla ve yalnız Dış İşleri Bakanlığına değil, OKW ve Genel Kurmaya da kitap eden bir telgraf çekmişti. Fransa'da yapılmakta olan kısmî seferberliğin tam bir seferberliğe henzediğini ve "seferberliğin altıncı gününde Alman sınırına ilk olarak 65 tümenin yayılmış bulunacağını" bildirmişti. Hitler'in de bildiği gibi, böyle bir kuvvete karşı Al-

manya'nın elinde sadece on iki tümen vardı. Yarısı da yedekte ve değerleri şüpheliydi. Alman asker' atasesi telgrafında ayrıca şunu da biliyordu: "Almanya'nın bir çatışma durumuna girmesi halinde... aşağı Alsace'dan ve Lorrain'den Mainz yönüne anı bir saldırıya geçilmesi ihtimal dahilindedir.»

Ve Alman subayı son olarak da, İtalyanların Fransız askerlerini Fransız-İtalyan sınırına bağlamaktan başka bir şey yapmadıklarını Berlin'e bildiriyordu (60). Cesur müttefik Mussolini böyle önerali bir dakikada Hitler'i yalnız bırakıyor gibiydi.

Ve Amerika Cumhurbaşkanı ile İsveç de işe karışmışlardı. Bir gün önce, ayın yirmi altısında, Roosevelt, Hitler'i barışı bozmamaya çağırmsıtı. Hitler bu çağrıya yirmi dört saat içinde cevap vererek barışın yalnız Çeklerin elinde olduğunu bildirdi; ama Amerikan Cumhurbaşkanı aynı gün, yâni ayın yirmi yedinci Çarşamba günü, yeni bir mesaj daha yollayarak doğrudan doğruya ilgili uluslardan oluşan bir konferansın hemen toplanmasını teklif etti, eğer bu arada savaş patlayacak olursa dünyanın hundan Hitler'i sorumlu tutacağını bildirdi. (61)

1914-18 Savaşında Almanya'nın sağlam bir dostu olduğunu gösteren İsveç Kralı daha açık davrandı: Akşama doğru Almanya'nın Stockholm elçisinden Berlin'e bir haber geldi. Kral elçiyi acele çağırmsı ve Hitler'e 1 Ekim tarihini on gün daha uzatmazsa ister istemez bir dünya savaşının kopacağını, bundan yalnızca Almanya'nın sorumlu olacağını ve "bugünkü devletler sisteminin karşısında" Almanya'nın bu savaşı zorunlulukla kaybedeceğini bildirmişti. Akıllı Kral, Stockholm'un tarafsız, durgun havası içinde askerî durumu hiç olmazsa Berlin, Londra ve Paris'teki hükümet başkanlarından daha doğru değerlendirebiliyordu.

Başkan Roosevelt, belki de Amerikan halkının duygularını hesaba katarak, Amerika'nın bir savaşa müdahale etmiyeceğini, hattâ yapılmakta olan "görüşmelerde herhangi bir tu-

tum" dan doğacak herhangi bir taahhüdü üzerine alamıyacağını belirtmekle, yaptığı iki barış çağrısının etkisini zayıflatmıştı. Bundan ötürü Washington'daki Alman elçisi Hans Dieckhoff o gün Berlin'e "çok acele" bir telgraf çekmek zorunluğunu duydu. Hitler kuvvete başvurduğu ve karşısında İngiltere'yi bulduğu takdirde, "Amerika'nın ağırlığını İngiltere'den yana koyacağını" düşünmeyi gerektiren birtakım nedenler olduğunu bildirdi. Çoklukla Hitler'e karşı çekingen davranan elçi, sözlerine şunu da eklemişti: «Bunu kuvvetle belirtmeyi ödevim sayıyorum.» Alman hükümetinin 1914'de Amerika konusunda düştüğü hataya bir daha düşmemesini istiyordu.

Ya Prag? Orda bir gevşeme belirtisi var mıydı acaba? Akşamüstü Alman askerî ataşesi Albay Toussaint'ten OKW'ye bir telgraf gönderdi. «Prag sâkin... Son seferberlik tedbirleri de alındı... Asker toplamının 1.000.000, kara ordusunun 800.000 olduğu tahmin ediliyor...» (62). Bu sayı Almanya'nın iki cephede bulundurduğu tâlim görmüş askerlerin toplamıydı. Çeklerle Fransızlar kuvvetlerini birleştirecek olurlarsa asker sayıları Almanya'nınkinin bir misline çıkıyordu.

Bu olaylar ve gelişmelerle karşılaşan, Wilson'un ayrılırken söylediği sözleri hatırlayan, Chamberlain'in karakterini ve savaştan ne kadar korktuğunu bilen Hitler, 27 Eylül akşamı erkenden oturup İngiliz Başbakanına bir mektup yazdırmaya başladı. Mektubu İngilizceye çevirmek üzere çağrılan Schmidt diktatörün attığı "aşırı adımdan" geriye döndüğü izlenimini aldı. Hitler'in o akşam İngiliz Donanmasına seferberlik emri verildiğini bilip bilmediği tesbit edilememiştir. Amiral Raeder o gece saat 10'da Führer'i görmek istedi; Alman donanmasının gece saat 8'de verilen ve saat 11.38'de ilân edilen İngiliz seferberlik emrini öğrenmiş ve Raeder'in de durumu Hitler'e telefonla haber vermiş olması mümkündür. Ne olursa olsun, Amiral Hitler'i görmeye geldiği zaman Führer'den savaşa kadar gitmemesini istedi.

Hitler o sırada, yalnız, Prag'ın dayandığını, Paris'in seferberlik yaptığını, Londra'nın tutumunu sertleştirdiğini, kendi halkının gevşek davrandığını, bellibaşlı generallerin kendisine karşı olduklarını ve Godesberg teklifleri üzerinde vermiş olduğu ultimatom süresinin ertesi gün öğleden sonra saat 2'de biteceğini biliyordu.

Chamberlain'e Hitler'in gönderdiği çağrı çok güzel ve hesaplı yazılmıştı. Mektubun ılımlı bir havası vardı; tekliflerinin "Çekoslovakya'yı her türlü varolma garantisinden yoksun" kıldığı ya da askerlerinin tesbit edilen hatları geçecekleri iddiası reddediliyordu. Çekoslovakya'nın geri kalan kısmı için de resmî bir garanti verecekti. Çekler, İngiltere'yle Fransa'nın yardımıyla bir Avrupa savaşına başlayabileceklerini umdukları için dayatıyorlardı. Bununla birlikte, son barış umutlarına kapılarını kapamak niyetinde değildi. Sonunda şöyle diyordu:

«Yukarıdaki gerçekler karşısında... bu gibi manevraları önlemek ve son dakikada Prag'daki hükümetin aklını başına getirmek... konusunda ki çabalarınıza devam edip etmemeyi sizin kendi yargınıza bırakıyorum.» (63)

SON DAKİKA

Hitler'in yazdığı mektup telgrafla acele Londra'ya bildirildi ve telgraf 27 Eylül gecesi saat 10.30'da Chamberlain tarafından alındı. O gün Başbakan zaten bütün gün çok çalışmıştı.

Aynı gün öğleden sonra Londra'ya varmış olan Sir Horace Wilson'un Hitler'le yaptığı görüşme üzerinde verdiği tatsız haberler Chamberlain ile kabinesini harekete getirmişti. Donanmanın seferber duruma sokulmasına, Yardımcı Hava Kuvvetinin harekete geçirilmesine ve alârm durumu ilân edilmesine karar verilmişti. Bombardımana karşı korunmak üzere parklarda ve meydanlarda siperler kazdırılmaya ve okullardaki çocukların Londra'dan çıkarılmasına başlanılmıştı.

Başbakan, Prag'da Başkan Beneş'e acele bir mesaj göndererek Berlin'den alınan bilgilere göre, "yarın (28 Eylül) öğleden sonra saat 2'ye kadar Çekoslovak hükümeti Alman şartlarını kabul etmediği takdirde Alman Ordusuna derhal Çekoslovak sınırını geçmesi için emir verileceğini" bildirdi. Ama Chamberlain Çekleri bu konuda açıkça uyardıktan sonra, mesajının son kısmında "Almanya'nın Bohemya'yı çiğneyeceğini ve başka bir devletin ya da devletlerin yapacakları herhangi bir hareketin ülkenizi ve halkınızı bu tehlikeden kurtaramıyacağını" da belirtmeyi unutmadı. «Bir dünya savaşı nasıl bir sonuç verirse versin, bu bir gerçektir.» dedi.

Böylece Chamberlain barış ve savaş durumunun sorumluluğunu artık Hitler'e yüklemekten vazgeçmiş, Beneş'i sorumlu tutmaya başlamıştı. Sonra da, yukarıda gördüğümüz gibi, Alman generallerinin bile desteklemedikleri bir askeri görüşü tez olarak ileri sürmüştü. Bununla birlikte, Chamberlain Çeklerin nasıl bir tutum almaları gerektiğini bildirmek sorumluluğunu üzerine alamıyacağını da mesajın sonuna eklemeyi unutmamıştı. Kararı Çekler kendileri vereceklerdi.

Ama gerçekten kendileri mi vereceklerdi? Beneş daha bu telgrafa cevap vermeye vakit bulamadan Chamberlain'den bir telgraf daha geldi. Bu telgrafta Chamberlain Çek hükümetinin ne yapması gerektiğini açıklıyordu. Almanların 1 Ekimde girişecekleri sınırlı işgali — Çek tahkimatının dışında kalan Egerland ve Asch'in işgalini — Çeklerin kabul etmelerini ve geri kalau bölgenin Almanlara devri için derhal bir Alman-Çek-İngiliz sınır komisyonunun kurulmasını teklif ediyordu (*). Başbakan bir uyarım daha yapıyordu:

«Bu plânın tek alternatifi istilâ ve ülkenin kuvvete başvurularak parçalanması olacaktır. Bundan, hesapsız can kaybıyla sonuçlanacak bir çatışma da çıksa, böyle bir çatışmanın sonucu ne olursa olsun, Çekoslovakya eski sınırlarına bir daha kavuşamayacaktır. (64)

(*) Bu teklifler gece saat 11'de Elçi Henderson tarafından, derhal Hitler'e bildirmek üzere, Alman Dış İşleri Bakanlığına da gönderilmişti.

Böylece, Çeklerin dostları (Fransa da bu son teklife katılıyordu), müttefikleriyle birlikte Almanya'yı bir savaşta yenseler bile Sudetland'ı Almanya'ya vereceklerini Çeklere bildirmiş oluyorlardı. Bunun amacı açıktı: Sudetland nasıl olsa kaybedileceğine göre, Avrupa'yı neden bir savaşa sürüklemeliydi?

Başbakan bu teşebbüslerin dışında bir de gece saat 8.30'da radyoda şu demeci verdi:

«Siperler kazmamız ne kadar korkunç, garip ve inanılmaz bir şey..! Neden? Çünkü hiç tanımadığımız uzak bir ülkenin halkı arasında bir kavga çıkmış!...»

Hitler "asıl istediğini" elde etmişti. İngiltere, Çeklerin Alman isteklerini kabul edeceklerini ve uygulayacaklarını temin ediyordu.

«Bir yararı olacağına inanırsam Almanya'yı üç kere de ziyaret etmekten çekinmem...

Biz her ne kadar büyük ve kuvvetli bir komşuyla karşı karşıya kalan küçük bir devlet için sempati duyarsak da, yalnızca onun hatırı için bütün İngiliz İmparatorluğunu bir savaşa sürükleyemeyiz. Eğer savaşa girmemiz gerekiyorsa, ortada bundan daha büyük sorunlar bulunmalıdır.

Ben bütün kalbimle tam bir barış adamıyım. Uluslar arasında çıkacak silâhlı bir çatışma benim için bir kâbustur; ama eğer bir ulusun şiddet korkusunu yayararak dünya egemenliğini erismeyi aklına koyduğuna inanacak olursam ona karşı gelmeyi düşünürüm. Böyle bir egemenlik yönetiminde özgürlüğe inanmış olan insanlar için hayat yaşanmaya değmez; ama savaş da korkunç bir şeydir, ve böyle bir şeye karar vermeden önce gerçekten büyük sorunların bahiskonusu olduğu açıkça belirmelidir.»

Wheeler Bennett, o gece İngiliz radyosunda bu demeci dinleyenlerden çoğunun, yirmi dört saat içinde İngiltere'nin Almanya'yla savaşa tutuşacağına inanarak yataklarına girmiş olduklarını söyler (65). Çünkü halkın o gece İngiliz Dış İşleri Bakanlığında gece yarısı kadar olup bitenlerden haberi yoktu.

Hitler'in mektubu gece saat 10.30'da geldi. Başbakan, Hitler'in attığı yeme hemen ypaştı. Führer'e şu cevabı verdi:

«Mektubunuzu okuduktan sonra bütün istediklerinizi savaşa başvurmadan ve gecikmeden elde edeceğinize inandım. Arzu ettiğimiz takdirde, sizinle ve Çeklerle, Fransa ve İtalya temsilcileriyle birlikte, intikal için gereken düzenlemeleri hemen konuşmak üzere Berlin'e gelmeye hazırım. Bir hafta içinde bir anlaşmaya varabileceğimize inanıyorum. Uygarlığın sonu olabilecek bir savaşı çıkarmak sorumluluğunu, bu eski sorunun çözümünü birkaç gün daha geciktirmemek için üzerinize almayıcağınıza inanıyorum.» (66)

Mussolini'ye bir telgraf çekildi ve kendisinden Führer'i bu plâna razı ederek toplantıda temsilci bulundurması istendi.

İngiliz Başbakanı zaten uzun süredenberi bir konferans toplamayı düşünüyordu. Sir Nevile Henderson daha Temmuzda Londra'ya gönderdiği bir raporda, böyle bir konferansın toplanmasını kendi hesabına tavsiye etmişti. Dört devletin, yâni Almanya, İtalya ile İngiltere ve Fransa'nın Südet sorununu çözmelerini teklif ediyordu. Ama İngiliz Dış İşleri Bakanlığı, başka devletleri böyle bir konferansa katılmaktan alakoymanın zor olduğunu gerek elçiye ve gerekse Başbakana hatırlatmıştı (67). «Başka devletler», Prag'la karşılıklı yardım pak-tı imzalayan Rusya ile Çekoslovakya idi. Chamberlain Godesberg'ten döndüğü sırada Hitler'in Sovyetler Birliğinin katılacağı bir toplantıya hiç bir şekilde razı olmayacağını çok doğru olarak anlamıştı. Başbakan kendisi de Rusların bulunmasını istemiyordu. Churchill'in İngiliz hükûmetine durmadan tekrarladığı gibi, Almanya ile herhangi bir savaşın çıkması halinde Rusya'nın Batılılardan yana savaşa katılmasının büyük bir kazanç olacağını İngiltere'de en aptal bir insan bile anladığı halde, Başbakan Chamberlain bu görüşe bir türlü yanaşmıyordu. Yukarıda gördüğümüz gibi, Ruslar tarafından *Änschluss*'dan sonra ortaya atılan, yeni bir Alman saldırısını ön-liyecek tedbirleri konuşmak üzere bir konferans toplanması teklifini Başbakan reddetmişti. Moskova'nın Çekoslovakya'ya garanti vermiş olmasına ve Litvinov'un da Rusya'nın bu garantiye bağlı kalacağını durmadan söylemesine rağmen, Chamberlain, Sudetland'ı Hitler'e vermek ve böylece barışı sürdürmek

kararına Sovyetlerin burnunu sokmasını istemiyordu.

Ama bu davranışında, 28 Eylül Çarşamba gününe kadar, Çekleri de bu konferanstan uzak tutacak kadar ileri gitmemiştir. Nitekim ayın yirmi beşinde, Prag Godesberg tekliflerini reddettikten sonra, Londra'daki Çek elçisi Jan Masaryk'i yanına çağırarak, "Almanya ile Çekoslovakya'nın ve öteki ülkelerin katılacağı uluslararası bir konferansta" görüşmeler yapılmasına Çekoslovakya'nın razı olmasını teklif etmişti. Çek hükümeti bu teklifi kabul ettiğini hemen ertesi gün bildirmişti. Yukarıda gördüğümüz gibi, Chamberlain ayın yirmi yedinci günü gecesi Hitler'e gönderdiği mesajda Almanya, İtalya, Fransa ve İngiltere'nin katılacağı konferansta "Çekoslovak temsilcileri" nin bulunacağını da bildirmişti.

«KARA ÇARŞAMBA» VE HİTLER'E KARŞI HAZIRLANAN HALDER KOMPOSU

28 Eylül "Kara Çarşamba" günü ortalık ağarırken Berlin'de Prag'da, Londra ve Paris'te ağır bir hava esiyordu. Artık savaş kaçınılmaz gibiydi.

Jodl o sabah Goering'in şu sözleri söylediğini güncesine geçirdi: «Büyük bir savaşın artık önüne zor geçilir. Savaş yedi yıl sürebilir ve savaş biz kazanırız.» (68)

Londra'da siperlerin kazılmasına, okul çocuklarının şebir- den uzaklaştırılmasına, hastahanelerin boşaltılmasına devam ediliyordu. Paris'te şehirden ayrılan trenler tıklım tıklım doluydu. Başkentin dışındaki yollarda trafik sıkışmıştı. Batı Almanya'da da buna benzer şeyler oluyordu. Jodl Alman göçmenlerinin sınır bölgelerinden kaçmakta oldukları üzerine o sabah raporlar aldığını güncesinde yazıyor. Hitler'in, Godesberg tekliflerini kabul etmesi için Çekoslovakya'ya bıraktığı süre o gün öğleden sonra saat 2'de bitiyordu. Prag'ın bu teklifleri kabul edeceğini gösteren en ufak bir belirti yoktu. Bununla birlikte, başka yönde bazı alâmetler vardı: Alman Dış

İşleri Bakanlığı durmadan çalışıyordu; Fransız, İngiliz ve İtalyan elçileri durmadan Bakanlığa girip çıkıyorlardı. Ama halkın ve Alman generallerinin bunlardan haberi yoktu.

Bazı generallerle bilhassa Genel Kurmay Başkanı General Halder için, Hitler'i devirmenin ve kaybedileceğine inandıkları bir Avrupa savaşına sürüklemekten anayurdu kurtarmanın zamanı gelmişti. Sonradan sağ kalanların (*) anlattıklarına göre komplocular bütün, Eylül ayı boyunca plânlarını geliştirmekle meşgul olmuşlardı.

General Halder, Albay Oster ve *Abwehr* Şefi Amiral Canaris ile sıkı işbirliği halindeydi. Amiral Canaris, Hitler'in siyasi hareketlerini ve yabancı kaynaklardan elde edilen bilgileri General Halder'e bildiriyordu. Komplocular yukarıda gördüğümüz gibi, Eylülün sonuna doğru Hitler'in Çekoslovakya'ya saldırmak niyetinde olduğunu Londra'ya bildirmişler ve İngiltere ile Fransa'nın Alman saldırısına silâhlı cevap vereceklerinin açıklanmasını İngiliz hükümetinden istemişlerdi. Darbe için gereken kuvvetlerin çoğunu sağlayacak olan Berlin Askeri Bölgesi Komutanı General von Witzleben birkaç aydır duraksıyor, Londra ile Paris'in Hitler'e doğuda gizlice özgürlük tanıdığından ve bundan ötürü de İngiltere ile Fransa'nın Çekoslovakya ile birlikte savaşa katılmıyacaklarından korkuyordu. Bu ihtimali generallerden bazıları da mümkün görüyor

(*) Halder, Gisevius ve Schacht'ın bizzat verdikleri ifadeler bunlar arasındadır (69). Her ifadede birçok karışık ve çelişik noktalar vardır; bazı noktalarda da ifadeler birbirleriyle çelişme halindedirler. Başlangıçta Nazi rejimine hizmet eden her üç adamın da savaştan sonra Hitler'e muhalif olduklarını ve barıştan yana bulunduklarını ispat etmeye çalıştığı umutlanmalıdır..

Dış İşleri Bakanlığında Ribbentrop'a bağlı Sekreterlik Bürosunun şefi Erich Kordt da komploya dahildi. Kordt savaştan sonra henüz hayatta bulunuyordu. Nüremberg'de Eylül 1938 olayları üzerine uzun bir muhtıra yazdı. Yazar bu muhtırayı incelemiştir.

ve Hitler'le Ribbentrop da bu görüşü yaymaya çalışıyorlardı. Bu ihtimal gerçekleştiği takdirde Witzleben ve Halder gibi generallerin görüşlerine göre, Hitler'in devrilmesi plânı suya düşerdi. Çünkü Nazi Almanyasının bu aşamasında onların amaçları sadece, kazanılma şansı olmayan bir Avrupa savaşından kaçınmak ve bunun için de Führer'den kurtulmaktı. Bir savaş tehlikesi ortadan kalkar da Chamberlain Hitler'e Çekoslovakya'da istediklerini savaşız verirse, o zaman bir isyan çıkarmaya lüzum kalmazdı.

Generaller İngiltere ile Fransa'nın niyetlerinde ciddi olup olmadıklarından emin olmak istiyorlardı. Albay Oster ile Gisevius bu amaçla General Halder ve General von Witzleben'i Schacht'la görüştürdüler. Schacht'ın bâlâ kabinede bulunan ve silâhlanmayı finanse eden bir kimse olarak askerler içinde büyük itibarı vardı; aynı zamanda İngiliz işlerinde de uzman sayılıyordu. Schacht, Hitler'in silâha sarılması halinde İngiltere'nin kesinlikle savaşa gireceğini onlara temin etti.

Komploya dahil bulunanlardan Alman Dış İşleri Bakanlığındaki Eriç Kordt, 13 Eylül gecesi geç vakit, Çek buhranına barışçı bir çözüm yolu aramak üzere Chamberlain'in "hemen uçakla gelmeyi" Hitler'e teklif ettiğini haber aldı. Bu haber komplocular arasında büyük bir şaşkınlık yarattı. Onlar besaplarını, ayın on dördünde Hitler'in Nuremberg Parti Kongresinden Berlin'e döneceği ihtimaline göre yapmışlardır. Ama Hitler başkente dönmedi (*). Berlin yerine Münih'e gitti. On dördünde Berchtesgaden'e giderek orada ertesi gün gelecek olan İngiliz Başbakanını bekledi.

(*) Hitler'in 13 ve 14 günlerinde nelerde bulunduğu üzerinde tarihçiler, hattâ komplocular arasında oldukça büyük bir ayrılık var. Churchill, General Halder'in bir muhtırasına dayanarak, Hitler'in 14 Eylül sabahı Berchtesgaden'den Berlin'e döndüğünü, bunu öğrenen Halder ile Witzleben'in aynı akşam saat sekizde darbeye girişmeye karar verdik-

Komplocularda hayal kırıklığı doğuran başka nedenler de vardı: Hitler ancak Berlin'e döndüğü takdirde plânlarını uygulayabileceklerdi. Mademki Nuremberg Kongresi Çek buhranını şiddetlendirmişti, o halde Hitler kesinlikle Berlin'e dönecekti. İkinci olarak, komploya dahil birtakım üyeler de, tıpkı İngiliz halkı gibi, Chamberlain'in, İkinci Wilhelm'in 1914'de düştüğü hatâyâ düşmemesini, bir Alman saldırısı halinde İngiltere'nin izleyeceği politika üzerinde hayale kapılmamasını Hitler'e hatırlatmak üzere Berchtesgaden'e uçtuğunu sanıyorlardı. Oysa Kordt işin iç yüzünü çok iyi biliyordu. Chamberlain'in gönderdiği acele mesajın metnini görmüştü. Chamberlain "barışçı bir çözüm yolu bulmak amacıyla" Hitler'le görüşmek istiyordu. Bundan başka, kendi kardeşinden gelen telgrafı da görmüştü. Londra'da Alman Elçiliği Müsteşarı olan kardeşi Theodor Kordt o gün İngiliz Başbakanının, Hitler'in Sudetland üzerindeki isteklerini yerine getirmek üzere yola çıkmaya hazırlandığını bildirmişti. (*)

Kordt, «Bunun plânlarımız üzerinde elbetteki korkunç bir etkisi olacaktı,» diyor. «İngiliz Başbakanının dünya barışını görüşmek üzere Almanya'ya geldiği bir sırada Hitler'i devirmek için bir darbeye girişmek saçma olurdu.»

Buna rağmen, Erich Kordt'un anlattığına göre yine komploya dahil bulunan ve yukarıda gördüğümüz gibi Hitler - Chamberlain görüşmesinin tek tercümanı ve tek tanığı olan Dr. Paul

lerini» söyler. Ona göre, akşamüstü saat 4'de Chamberlain'in Berchtesgaden'e uçacağını öğrenince harekâta girişmekten vaz geçmişlerdir. (Churchill, *The Gathering Storm*, s. 312). Ama Halder anılarında — ve tabii Churchill de kitabında — hepten yamhyorlar Bugün Amerikan Kongresi Kitaplığında bulunan Hitler'e ait günlük jurnaldeki birçok kayıtlar, Hitler'in ayın on üç ve on dördüncü günlerini Münih'te geçirdiğini, orada bir ara Bormann'ın evinde Ribbentrop'a, görüştüğünü, on dördüncü günün sonunda Obersalzberg'e hareket etmeden önce Sonnenwinkel adında bir kabareye gittiğini göstermektedir.

(*) 599'uncu sayfaya bakınız.

Schmidt, Führer'in bütün Çekoslovakya'yı istilâ etmeye hâlâ kararlı olduğunu, "reddedilmesi umuduyla" Chamberlain'e kabulü imkânsız istekler ileri süreceğini "önceden tesbit edilmiş bir şifreyle" Kordt'a bildirmişti. Bu gizli haber komplocuların moralini yeniden yükseltti. Kordt, aynı akşam Albay Oster'e durumu haber verdi: Hitler'in Berlin'e dönmeye karar verdiği anda plânların uygulanması kararlaştırıldı. Oster, «Ama her şeyden önce kuşu Berlin kafesine sokmalıyız,» dedi.

Kuş, 24 Eylül günü öğleden sonra Godesberg'teki görüşmeleri bitirip "kafesine" döndü. "Kara Çarşamba" denilen ayın yirmi sekizinci günü sabahına kadar, Hitler dört gün Berlin'de kaldı. Ayın yirmi altısında Sportpalast'da sanki köprüleri yıktı. Yirmi yedisinde Sir Horace Wilson'u eli boş Londra'ya gönderdi. İngiliz hükümetinin bu davranış karşısındaki tepkisi, Donanmasını seferber etmek ve Prag'a da âni bir Alman saldırısı ihtimali bulunduğunu bildirmek oldu. Yine gördüğümüz gibi, Hitler "hücum birliklerine" Çek sınırı boyunca mevzilerini almalarını ve 30 Eylülde — yâni üç gün sonra — "harekete geçmeye" hazır bulunmalarını emretti.

Daha ne bekliyorlardı komplocular? Bütün şartlar gerçekleşmişti. Hitler Berlin'deydi. Savaşa girmeye karar vermişti. Çekoslovakya'ya saldıracağı günü bile tesbit etmişti: 30 Eylülde, yâni iki gün sonra harekete geçecekti. Ya darbe hemen yapılacak ya da, yapılmazsa, diktatörü atmak ve savaşı durdurmak için geç kalınmış olacaktı.

Kordt komplocuların 27 Eylül günü kesin bir hareket tarihi tesbit ettiğini söylemiştir: 29 Eylülde harekete geçilecekti. Gisevius, gerek Nuremberg'te verdiği ifadede ve gerekse yazdığı kitapta, generallerin — Halder'le Witzleben'in — 27 Eylülde, bir gece önce Hitler'in Chamberlain'e gönderdiği "sert mektubun" kopyasını gördükten sonra, 28 Eylül günü hemen harekete geçmeye karar verdiklerini açıklamıştır.

«Gisevius'e göre) Oster o gece geç vakit (27 Eylül gecesi) sert mek-

tubun bir kopyasını çıkarttı ve 28 Eylül sabahı bu kopyayı ben Witzleben'e götürdüm. Witzleben aynı kopyayı alarak Halder'e gitti. Artık Genel Kurmay Başkanının eline Hitler'in blöf yapmadığını, savaş istediğini ispat edecek sağlam bir belge geçmişti.

Sinirinden gözleri yaşardı.. Witzleben artık harekete geçme zamanının geldiği üzerinde direndi. Halder'i gidip Brauchitsch'i görmeye kandırdı. Az sonra Halder iyi bir haberle döndü. Brauchitsch de bu işe kızmıştı ve belki o da darbeye katılacaktı.» (70)

Ama mektubun metni ya kopya edilirken değiştirilmişti ya da generaller mektubu yanlış anlamışlardı. Çünkü, yukarıda gördüğümüz gibi, mektubun havası aslında yumuşaktı. Mektupta "Çeklerle ayrıntıları görüşmek" ve "Çekoslovakya'nın geri kalan kısmı için resmen garanti vermek" gibi vaatler vardı. Chamberlain'e çabalarına devam etmesi tavsiye olunuyordu. O kadar ki, Chamberlain mektubu okuduktan sonra bemen Hitler'e telgraf çekmiş, ayrıntıları tesbit etmek üzere dört devletten oluşan bir konferansın toplanmasını teklif etmiş ve Mussolini'den böyle bir teklifi desteklemesini istemişti.

Son dakikada yapılan bu yumuşatma çabalarından herhalde generallerin haberi yoktu, ama Ordu Başkomutanı General von Brauchitsch durumdan biraz kuşkulandı. Gisevius'un anlattığına göre, Witzleben Halder'in bürosundan Brauchitsch'e telefon etti. Her şeyin hazır olduğunu bildirdi ve isyana bizzat önderlik etmesini kendisinden rica etti. Ama Ordu Başkomutanı söz vermedi. Önce Başbakanlığa gidip generallerin durumu doğru değerlendirilmiş olup olmadıklarını kendi gözleriyle görmek istediğini Halder'le Witzleben'e bildirdi. Gisevius'un söylediğine göre, Witzleben hemen karargâha döndü.

Heyecanlı heyecanlı, «Gisevius,» dedi, «artık zamanı geldi!»

28 Eylül sabahı saat on birde Kordt'un Dış İşleri Bakanlığındaki masasının üstündeki telefon birdenbire çaldı. Roma'dan Ciano arıyordu. Acele Alman Dış İşleri Bakanıyla konuş-

mak istiyordu. Ribbentrop yoktu. Başbakanlıktaydı. Bunun üzerine İtalyan Dış İşleri Bakanı hattın İtalyan elçisi Bernardo Attolico'ya bağlanmasını rica etti. Almanlar telefon konuşmasını dinlediler ve kaydettiler. Damadının değil, Mussolini'nin konuşmak istediği anlaşıldı.

«MUSSOLİNİ: Duçe konuşuyor. Sesimi işitiyor musunuz?

ATTOLICO: Evet, işitiyorum.

MUSSOLİNİ: Başbakandan hemen bir randevu isteyiniz. İngiliz hükümetinin Lord Perth (*) vasıtasıyla benden Südet konusunda aracılık yapmamı istediğini kendisine söyleyiniz. Ufak bir noktada ayrılık var. Benim ve Faşist İtalya'nın kendisini desteklediğimizi Başbakana bildiriniz. Karar kendisine aittir. Ama lütfen benim, teklifi kabulden yana olduğumu kendisine söyleyiniz. İşitiyor musunuz?

ATTOLICO: Evet, işitiyorum.

MUSSOLİNİ: Haydi öyleyse koşun!» (71)

Elçi Attolico, (tercüman Dr. Schmidt'in anlattığına göre), yüzü beyecandan kıpkırmızı, soluk soluğa Başbakanlığa geldiğinde Fransız elçisinin Hitler'le başbaşa konuştuğunu gördü. Mösyö François - Poncet bu görüşmeyi çok güçlükle sağlayabilmişti. Bir gece önce, geç vakit, Fransız Dış İşleri Bakanı Bonnet'den bir telefon gelmişti. Bonnet Hitler'i yatıştırma politikasında artık Chamberlain'den de ileri gidiyor, Berlin'deki elçisine en kısa zamanda Hitler'i görmesini ve İngiliz plânından da daha geniş tutulan ve Sudetland'ın verilmesini öngören bir Fransız teklifini kendisine sunmasını istiyordu. İngiliz Başbakanı 27 Eylül gece saat 11'de Hitler'e sunulan teklifinde, Sudetland'daki Bölge I'ın — çok küçük bir parçanın — 1 Ekimde Almanlar tarafından işgal edilmesine razı olduğu halde Fransızlar, çatışmalı bölgenin büyük bir kısmını kapsayan üç büyük bölgenin de 1 Ekimde Almanlara bırakılmasını istiyorlardı.

Çok tatlı bir teklifti bu, ama Fransız elçisi bu teklifi bilebilmek için çok eziyet çekmişti. 28 Eylül sabahı saat 8'de

(*) Roma'daki İngiliz elçisi.

telefonla Başbakan'dan randevu istemişti. Saat 10'a kadar cevap alamayınca kendi yapamadığı teklifi Alman generallerine yapmak üzere askerî ataşesini Genel Kurmaya göndermişti. Bu arada İngiliz elçisinin de yardımını istemişti. Savaşı önlemek isteyen herhangi bir kimseye — neye mal olursa olsun — yardım etmeye hazır bulunan Sir Neville Henderson Goering'e telefon etmiş, ve Feld - Mareşal istenilen randevuyu sağlamaya söz vermişti. Aslında Henderson da kendi hesabına bir teklifte bulunmak niyetindeydi; çünkü "Başbakan'dan gelen son özel bir mesajı" Hitler'e sunmak için emir almıştı. İngiliz Başbakanı o gece gönderdiği mesajında (*) istediği her şeyi "savaşsız ve gecikmeden" elde edebileceğine dair Hitler'e teminat veriyor, ayrıntıları tesbit etmek üzere devletlerarası bir konferans toplanmasını teklif ediyordu. (72)

Hitler François-Poncet'yi sabahleyin saat 11.15'de kabul etmişti. Elçi, Hitler'i sinirli ve kızgın buldu. Fransız büyükelçisi Çekoslovakya'nın en büyük müttefikinin o sırada Hitler'e sunulmak üzere hazırlattığı, Çek topraklarının büyük bir kısmını gösteren alelacele çizilmiş bir haritayı Führer'e uzatırken, Hitler'den Fransız tekliflerini kabul etmesini, böylece Avrupa'yı savaştan kurtarmasını rica etti. Ribbentrop'un François-Poncet'nin deyiimiyle, "yuvarlak" olumsuz yorumlarına rağmen Hitler, Dr. Schmidt'in dediğine göre, özellikle elçinin sunduğu haritadaki bol işaretlerle ilgilendi.

11.40'da bir haberci içeri girerek Attolico'nun Mussolini'den gelen acele bir mesajı Führer'e getirdiğini söyleyince görüşme birdenbire kesildi. Hitler soluk soluğa gelen elçiyi karşılamak üzere Schmidt'le birlikte odadan dışarı çıktı.

Attolico daha uzaktan bağırıyordu. «Size Duçe'den acele bir mesaj getirdim.» (73). Mesajı verdikten sonra Mussoli-

(*) 628'inci sayfaya bakınız.

ni'nin, seferberlikten vaz geçmesini Führer'den rica ettiğini söyledi.

Sahnenin tek sağ kalan tanığı Schmidt'in söylediğine göre, barış kararı işte o sırada verildi. Tam öğle üzereydi ve Hitler'in Çeklere verdiği ultimatomun süresi iki saat sonra bitiyordu.

Hitler rahat bir soluk alarak Attolico'ya, «Teklifini kabul ettiğimi Duçe'ye söyleyiniz!» dedi. (74)

Günün geri kalan kısmında gerginlik gittikçe hafifledi. Attolico ve François-Poncet'den sonra Hitler'in yanına Henderson girdi.

Hitler Henderson'a, «Büyük dostum ve müttefikim Mussolini'nin ricası üzerine askerlerimin seferberliğini yirmi dört saat daha erteliyorum,» dedi (*). Teklif edilen devletler konferansı gibi konulardaki kararını da Mussolini ile görüştüğünden sonra bildirecekti.

Bundan sonra Berlin ile Roma arasında bir sürü telefon konuşmaları yapıldı. Schmidt'in dediğine göre, bir keresinde ki Faşist diktatör birbirleriyle doğrudan doğruya konuştular. 28 Eylül günü öğleden sonra saat 2'ye, yâni ultimatom süresinin bitmesine birkaç dakika kala, Hitler kararını verdi. İngiltere, Fransa ve İtalya hükümet başkanlarına acele birer çağrı gönderildi. Hepsi de, ertesi gün öğle üzeri, Çek sorununu çözmek üzere Führer'le Münih'te toplanacaklardı. Prag'a ve Moskova'ya çağrı gönderilmedi. Alman saldırısına karşı Çekoslovakya'nın bağımsızlığını garanti eden devletlerden biri de Rusya olduğu halde bu işe karıştırılmadı. Çeklerden kendi idam kararlarında bile hazır bulunmaları istenmemiştir.

Sir Nevile Henderson, hâtıralarında, barışın o sırada kurulmasında en büyük payın Mussolini'ye ait olduğunu söyler ve Avrupa tarihinin bu bölümünü yazan tarihçilerin çoğu da

(*) Yukarıda gördüğümüz gibi, Hitler elindeki bütün kuvvetleri seferber etmişti.

onun bu görüşünü destekler (*). Ama bence bu biraz aşırı bir kibarlıktır. İtalya Avrupa'daki dört devletin en güçsüzüydü. O kadar az askeri vardı ki, Alman askeri dergilerinden anlaşıldığına göre, İtalya Alman generallerinin alay konusuydu. Almanya yalnızca İngiltere'yle Fransa'yı hesaba katıyordu. Ve Sudetland'ı savaşız alabileceğine Hitler'i başlangıçtanberi inandırmaya çalışan da İngiliz Başbakanıydı. Münih'i hazırlayan Mussolini değil, Chamberlain'dir, ve böylelikle barışı da tam on iki ay daha koruyabilmiştir. Bu davranışın kendi ülkesiyle müttefiklerine ve dostlarına neye malolduğu sonradan incelenecektir. Ama, ne olursa olsun, sonradan göreceğimiz gibi durum inanılmayacak kadar kötüydü.

"Kara Çarşamba" günü saat üçe beş kala, gerginliğin biraz azaldığı sıra, İngiliz Başbakanı Avam Kamarasında demecine başladı. Çek buhranını, bu buhranın çözümü konusunda kendisiyle hükümetinin oynadığı rolü uzun uzadıya anlattı. Durumun henüz kararsız olduğunu, ama iyiliğe yüz tuttuğunu belirtti. Mussolini'nin seferberliğini yirmi dört saat ertelemeye Hitler'i râzı ettiğini açıkladı. Saat 4.15 olmuştu ve Chamberlain bir saat, yirmi dakikadanberi konuşuyordu. Artık konuşmasının sonuna gelmişti. Tam bu sırada, Hazine Bakanı Sir John Simon kendisine bir kâğıt uzattı. Kâğıdı gerideki Lordlar locasında oturan Lord Halifax göndermişti. Chamberlain bu sırada şunları söylüyordu:

«Sayın üyeler Sinyor Mussolini hakkında ne düşünürlerse düşünsünler, Onun... barış için... yaptığı bu jesti herkesin iyi karşılayacağına eminim...»

Başbakan kâğıdı alır almaz durdu, okudu ve gülümsedi.

«Dahası var. Kamaraya bir şey daha söylemek isterim. Herr Hitler yarın sabah Münih'te benimle konuşmak istediğini bildiriyor. Kendisi, aynı zamanda, Sinyor Mussolini'yle Mösyö Daladier'yi de çağırmış. Sinyor Mussolini çağırüyı kabul etmiştir. Mösyö Daladier'nin de kabul edeceğini

(*) Alan Bullock. *Hitler - A study in Tyranny* adlı kitabının 428'inci sayfasında şöyle yazar: «Mussolini tarafından yapılan müdahalenin, çarkı tersine döndüğü hemen hemen kesindir.»

den şüphem yok. Benim cevabımın ne olacağını söylemeyi gerekli bulmuyorum...»

Gerçekten de gereği yoktu. Çünkü parlâmentoların en eskisi olan Avam Kamarası Hitler'in bu çağrısına, uzun tarihinde o zamana kadar göstermediği bir sevinç tepkisi göstermişti. Herkes avazı çıktığı kadar bağıyor, kâğıtları havaya fırlatıyordu. Birçoklarının gözleri yaşarmıştı. Bütün bu gürültü patırdı arasında herkesin duygusunu belirten bir ses yükseldi: «Tanrı Başbakandan râzı olsun!»

Çekoslovak Cumhuriyetini kuran önderin oğlu, Çek elçisi Jan Masaryk diplomatlar locasından bu çılgınlığı seyrediyor, gözlerine inanamıyordu. Sonra Downing Street'e giderek, bütün fedakârlıklara katlanacak olan ülkesinin Münih'e çağrılıp çağrılmıyacağını Başbakandan ve Dış İşleri Bakanından öğrenmek istedi. Chamberlain'le Halifax Çeklerin çağrılmıyacağını, Hitler'in bunu kabul etmiyeceğini kendisine bildirdiler. Masaryk bu iki dini-bütün İngilize baktı ve kendisini zor tuttu.

Sadece şunu söyledi sonunda: «Eğer dünya barışını kurtarmak için ülkemi fedâ ediyorsanız sizi ilk alkışlayan ben olacağım. Ama öyle olmazsa, baylar, Tanrı sizin yardımcınız olsun!» (76)

Peki, Witzleben'in deyimiyle, zamanın geldiğine inanan komplocular, generaller ve siviller ile General Halder, General von Witzleben, Schacht, Gisevius, Kordt ve başkaları o müthiş günün sabahı ne yapıyorlardı? Buna kısaca kendi sözleriyle cevap verilebilir. Ancak bu zatlar bu sözleri herşey olup bittikten sonra Hitler'e ve onun Almanya'yı uzun ve kanlı bir savaşın sonunda batıran korkunç çılgınlıklarına nasıl karşı koyduklarını dünyaya isbat etmek için söylemişlerdir.

Nevile Chamberlain, dediler, bir haindir! Münih'e gelmeye razı olması, onları son dakikada, Hitler'i ve Nazi rejimini devirme plânlarından vaz geçirtmişti!

1946 yılının 25 Şubat günü, uzun bir süredenberi yapılmak-

ta olan Nuremberg duruşmaları sona ererken, Amerikan Savcılarından New Yorklu genç bir hukukçu, Yüzbaşı Sam Harris General Halder'i sorguya çektiği sırada General ona şunları söyledi:

«Başbakanlığı ve hükümet dairelerini ve özellikle parti üyeleriyle Hitler'i yakından destekleyenlerin yönettikleri bakanlıkları, kan akıtılmasını önlemek ve gurubu bütün Alman ulusu karşısında yargılamak üzere, askeri kuvvetlerle işgal etmeyi düşünmüştüm... O gün (28 Eylül) Witzleben öğle üzeri beni görmek için daireme geldi. Konuyu tartıştık. Benden harekete geçme emri vermemi istedi. Başka konuları da tartıştık: meselâ ne kadar zamana ihtiyacı olduğu gibi. Biz bunları konuşurken İngiliz ve Fransız Başbakanlarının Hitler'le yeniden görüşmek üzere gelmeye razı oldukları haber verildi. Witzleben de odadaydı. Bunun üzerine harekete geçme emrini geri aldım, çünkü bu olay hareketin dayandığı bütün temel yıkılmıştı...

Başarıya ulaşacağımıza kuvvetle inanıyorduk. Ama Mister Chamberlain hemen ortaya atılmış, bir darbesiyle savaş tehlikesini ortadan kaldırmıştı... Zora başvurmaya lüzum kalmamıştı... Artık yapılacak şey, yeni bir fırsatın çıkmasını beklemekten ibaretti...»

Yüzbaşı Harris bu söz üzerine şunu sordu: «Yani, Chamberlain Münih'e gelmeseydi plânınızı uygulayacak ve Hitler'i devirecek miydiniz?»

General Halder, «Yalnızca plânın uygulanacağını söyleyebilirim,» cevabını verdi. «Başarıya ulaşır mıydı ulaşmaz mıydı bilmiyorum.» (77)

Nuremberg'de verdiği ifadelerde ve savaş sonunda yazdığı kitaplarda Hitler'e karşı hazırlanan çeşitli komplolardaki rolünü epice büyüten Dr. Schacht da, Almanların komployu 28 Eylülde uygulamamalarının suçunu Chamberlain'e yükler!

«Witzleben ile benim tarafımdan hazırlanan bu iki hükümet darbesi teşebbüsünün Almanya'nın kaderinde gerçek bir dönüm noktası olabilecek tek teşebbüs olduğunu sonraki olaylar çok açık göstermiştir. Tam zamanında plânlanmış ve hazırlanmış tek teşebbüstü bu... 1938 sonbaharında Hitler'i Yüksek Mahkeme karşısına getirmek hâlâ mümkündü, ama sonradan yapılan teşebbüslerde onun ancak ortadan yok edilmesiyle ondan kurtulmanın mümkün olabileceği düşünülmüştür... Ben, tam zamanında

yapılacak bir hükümet darbesi hazırlamış ve tam başarıya ulaşacak duruma getirmiştim. Ama tarih bana karşı geldi. Yabancı devlet adamlarının işe müdahale edebileceklerini hiç hesaba katmamıştım.» (78)

Nuremberg'te Schacht'ın en sağlam tanığı olan Gisevius da şu sözleri ekledi:

«İmkânsız saydığımız şey olmuştu. Chamberlain ile Daladiler uçakla Münih'e geliyorlardı. İsyanımız suya düşmüştü. Birkaç saat ne olursa olsun isyanı yapmamız gerektiğini düşündüm. Ama Witzleben az sonra zafer kazanmış bir Führer'e karşı askerlerin isyan etmiyeceklerini bana anlattı... Chamberlain Hitler'i kurtarmıştı.» (79)

Gerçekten de kurtarmış mıydı? Yoksa bu sadece Alman sivilleriyle generallerinin harekete geçemeyişlerini örtmek için öne sürdükleri bir bahane miydi?

General Halder Nuremberg'teki sorgusunda Yüzbaşı Harris'e bir "ihtilâl hareketinin" başarıya ulaşması için üç şart gerekliliğini söyledi:

«İlk şart, açık ve kararlı bir önderliğin varlığıdır. İkinci şart, halk kitlelerinin ihtilâl fikrini izlemeye hazır olmaları, üçüncü şart da, zamanın doğru olarak seçilmiş olmasıdır. Bizim görüşlerimize göre birinci şart olan kararlı bir önderlik vardı. İkinci şart da bize göre hazırды, çünkü... Alman halkı savaş istemiyordu. Bu bakımdan halk savesten korktığı için ihtilâl hareketine boyun eğmeye hazırды. Üçüncü şart — yani zamanın iyi seçilmiş olması — da yerindeydi, çünkü kırk sekiz saat içinde askeri harekete geçilmesi için emir verileceğini umuyorduk. Bundan ötürü başarıya ulaşacağımıza kuvvetle inanıyorduk.

Ama ortaya bir Chamberlain çıkmış ve bir vuruşta savaş tehlikesini önlemişti.»

General Halder'in söylediği ilk şartın yerine getirilmiş olduğu şüphelidir. Çünkü, mademki "açık ve kararlı önderlik" vardı, neden generaller dört gün duraksamışlardı? Hitler'i ve rejimini kolayca ortadan silip süpürecek askerî kuvvetler ellerindeydi: Witzleben'in emrinde, Berlin dolaylarında koskoca bir kolordu —Üçüncü Kolordu—; Brockdorff-Ahlefeldt'in emrinde, Potsdam yakınlarında tam teçhizatlı bir piyade tümeni;

Hoefner'in emrinde güneyde bir *panzer* tümeni, ve Başkentte yüksek polis mevkilerinde bulunan Kont von Helldorf ile *vor der Schulenburg*'un emrinde bunlara yardım edecek tam teçhizatlı büyük bir polis kuvveti. Bütün bu subaylar, komplocuların kendi ifadelerine göre, ezici bir kuvvetle harekete geçmek için Halder'in emrini bekliyorlardı. Hitler'in bir savaş çıkaracağından korkan Berlin halkı da —yazarın yerindeki gözlemlerine göre— darbeyi kendiliklerinden destekliyecekti.

Chamberlain Münih'e gelmeye râzı olmasaydı, Halder'le Witzleben'in *sonunda* harekete geçip geçmiyecekleri sorununa hiç bir zaman kesinlikle cevap verilemez. Bu generallerin, o sırada, baskıya ve rejime son vermek için değil de yalnızca kaybedilecek bir savaşı önlemek için Hitler'i devirmeyi düşündükleri gözönünde tutulacak olursa, Münih Konferansının düzenlenmemiş bulunması halinde generallerin harekete geçmesi belki de mümkün denilebilir. Komplonun iyi hazırlanmış olup olmadığı silâhlı kuvvetlerin harekete hazır bulunup bulunmadıkları ve Halder'le Witzleben'in ne dereceye kadar emir verecek duruma geldikleri üzerine çok bir bilgimiz yok. Yalnızca, elimizde Nasyonal Sosyalizmi ortadan kaldırmak için ne kadar çalıştıklarını savaştan sonra ispat etmeye çalışan birkaç kişinin ifadesi var. Bunların da kendilerini savunmak için ileri sürdükleri şeyler çoklukla çelişik ve karışık. (*)

Eğer komplocular plânlarını iddia ettikleri gibi hazırlamışlarsa, elbetteki, Chamberlain'in Münih'e geleceğini ilân etmesi dayandıkları temeli yıkmıştır. Hitler'in savaşız önemli

(*) Örneğin komplocuların içinde bulunan OKW Ekonomi ve Silâhsızlanma Dairesinin zeki başkanı General Georg Thomas, isyanın başarısızlığa uğramasının nedenini şöyle yorumluyor: «Bu teşebbüsün uygulanması ne yazık ki mümkün olmadı. çünkü bu iş için görevlendirilmiş olan generalin (Witzleben'in) görüşüne göre, genç subaylar böyle bir harekette güvenilecek durumda değillerdi.» *Schweizerische Monatshefte*'nin 1945 Aralık sayısında yayınlanan «Gedanken und Ereignisse» adlı yazıya bakınız.

bir zafer kazanmak üzere olduğu anlaşıldığı bir sırada generallerin Hitler'i tutuklamaları ve bir savaş suçlusu olarak yargılamaları elbetteki mümkün değildi.

Bütün bu kaypaklıklar arasında kesin olan bir tek şey varsa —bu noktada Dr. Schact'a bak vermek gerekiyor— o da Almanya'daki muhalefetin eline, Hitler'i devirmek, Nazizme çarçabuk son vermek, Almanya ile dünyayı savaştan kurtarmak için bir daha bu kadar iyi bir fırsat geçmiyeceğidir. Biraz genel bir yargı olacak ama, Almanlar kendi başarısızlıklarının suçunu yabancılara yüklemeyi çok severler. Bu bakımdan, Chamberlain'le Halifax'ın, Daladier'yle Bonnet'nin Münih'ten ve sonraki felâketlerden ötürü sorumlulukları çok büyüktür. Ama onlar da, çoğu o güne kadar Hitler'e elden gelen yardımı yapmış general ve sivillerden oluşan bir gurubun “isyan” uyarılarını pek ciddiye almamakta bir dereceye kadar haklı sayılabilirler. Onlar, ya da hiç olmazsa onların Londra ve Paris'teki danışmanları, Alman tarihinde son yıllarda görülen bazı gerçeklere gözlerini kapayamazlardı; Avusturyalı çavuşun iktidara geçmesine Ordu yardım etmişti; yeniden silâhlanmanın yarattığı fırsatlardan memnun olan Orduydı; Ordu Nasyonal Sosyalist rejimin kişi özgürlüğüne karşı giriştiği hareketlere göz yummuş ya da kendi generallerinden General von Schleicher'in ölümü ve komutanlarından General von Fritsch'in uydurma bir suçla yerinden atılması karşısında bir sesini çıkarmamıştı. Ve son zamanlarda da Avusturya yağmasına katılmış, bunun için gereken askerî gücü sağlamıştı. Suç —ve elbetteki suçun en büyüğü— Londra ve Paris'teki yatıştırıcıların omuzuna ne kadar yüklenirse yüklensin, şurası bir gerçektir ki, Alman generalleri ile onların sivil yardımcıları harekete geçmek için ellerine geçen büyük bir fırsatı kaçırmışlardı. .

Adolf Hitler, küçük köhne kabvelerinin loş arka odalarında siyasi hayata atıldığı ve caddelerinde Birahane Darbesi rezaletine uğradığı bu Barok üsluplu Bavyera şehrinde, İngiltere, Fransa ve İtalya hükümet başkanlarını 29 Eylül günü saat 12.30'da bir fatih gibi karşıladı.

Sabahın çok erken saatlerinde Mussolini'yi karşılamak ve konferansta izleyecekleri ortak politikanın temelini hazırlamak üzere, eski Avusturya - Almanya sınırındaki Kufstein kasabasına gitmişti. Mussolini'yle birlikte trenle Münih'e dönerken çok heyecanlıydı. Çekoslovakya'yı nasıl "tasfiye" edeceğini harita üzerinde Duçe'ye anlatıyordu. O gün başlayacak görüşmelerin ya hemen başarıya ulaşacağını ya da silâha sarılacağını söylüyordu. Görüşmede bulunan Ciano, Führer'in sözlerine şunu da eklediğini yazıyor: «Bundan başka beraberce Fransa ve İngiltere'yle savaşacağımız günler de gelecektir.» Mussolini, «evet,» diyor. (80)

Chamberlain ise, iki faşist diktatörün karşısında iki Batılı Demokrasinin izleyeceği ortak stratejiyi tesbit etmek üzere Daladier ile önceden bir konuşma yapmaya lüzum görmemişti. Nitekim o gün Münih'te bulunan İngiliz-Fransız heyetleriyle yaptığımız görüşmelerden, Chamberlain'ın, Hitler'le çarçabuk bir anlaşmaya varmasını kimsenin, hattâ Çeklerle Fransızların bile engellememesi kararıyla Münih'e geldiğini çoğumuz anlamıştık (*). Bütün gün sanki uykudaymış gibi dalgın

(*) Bir gece önce, saat 6.45'de, Chamberlain Çek Cumhurbaşkanı Beneş'e bir mesaj gönderdi ve Münih toplantısını kendisine resmen haber verdi. «Çekoslovakya'nın çıkarlarını her zaman gözönünde tutacağım... Oraya (Münih'e) Alman ve Çek hükümetleri arasında bir uzlaşma yolu bulmağa çalışmak niyetiyle gidiyorum.» Beneş bu mesaja şu cevabı verdi. «Münih'te Çekoslovakya'nın dinlenilmesine fırsat verilmeden hiç bir şey yapılmamasını rica ederim.» (81)

dalgın dolaşan Daladier için önceden herhangi bir tedbir almaya lüzum yoktu, ama kararını vermiş olan İngiliz Başbakanı hiç bir rizikoyu göze almak istemiyordu.

Koenigsplatz'da Führerhaus denilen binada saat 12.45'de başlayan görüşmeler aslında önemli değildi ve sadece bütün istediklerini Hitler'e vermek için hazırlanmış bir formaliteydi. Üç dilde, yâni Almanca, Fransızca ve İngilizce tercümanlık yapmak üzere toplantıya çağırılmış olan bizim çalışan Dr. Schmidt daha başlangıçta toplantıda "genel bir iyi niyet havasının estüğünü" söyler. Henderson "toplantıya katılanların görüşme sırasında hiç sinirlenmediklerini" sonradan hatırlar. Kirchner toplantıya başkanlık etmedi. Görüşmelere gayri-resmî olarak başlandı. Savaştan sonra ele geçirilen Alman tutanaklarına göre (82) İngiliz ve Fransız Başbakanları, Hitler'le uzlaşma konusunda aralarında çok iyi anlaşmışlardı. Hitler aşağıdaki açış konuşmasını yaptıktan sonra bile bu tutumlarını bozmadılar.

«Sportpalast'ta yaptığı konuşmada, 1 Ekimde ne olursa olsun yürüyüşe geçeceğini ilân etmişti. Böyle bir hareketin şiddet niteliği taşıdığı cevabını almıştı. Bu bakımdan görevi bu hareketi böyle bir nitelikten kurtarmaktı. Öte yandan, hemen harekete geçilmesi gerekiyordu.»

Sıra üçüncü olarak Mussolini'ye geldiği zaman —Daladier sona kalmıştı— Mussolini "soruna pratik bir çözüm yolu bulmak üzere" beraberinde yazılı olarak kesin bir teklif getirdiğini söyledi ve böylece toplantıya katılanlar görüşmelere başlamış oldular. Teklifin kaynağı çok ilginçti ve sanıyorum ki, bu kaynağı Chamberlain ölümüne kadar öğrenemedi. François-Poncet ile Henderson'un hatıralarından, onların da bunu bilmedikleri anlaşılıyor. Hikâyenin aslı ancak iki diktatörün feci şekilde ölmelerinden sonra ortaya çıktı.

Duçe'nin sanki kendi uzlaştırıcı plânıymış gibi ortaya sürdüğü teklif, bir gün önce, Berlin'de Alman Dış İşleri Bakanlığında, Dış İşleri Bakanı von Ribbentrop'un haberi olmazsı-

zm, Goering, Neurath ve Weizsaecker tarafından hazırlanmıştı. Her üç adamın da von Ribbentrop'un yargısına güvenleri yoktu. Goering teklifi Hitler'e götürdü. Hitler beğendi ve sonra teklif Dr. Schmidt tarafından acele Fransızcaya çevrilerek İtalyan elçisi Attolico'ya verildi. Elçi de, İtalyan diktatörü Roma'dan Münih'e hareket etmek üzereyken teklifin metnini telefonla bildirdi. Kısacası, bu gayrı-resmî konferansın yalnız tek gündemini değil, konferanstan sonra imzalanan Münih Anlaşmasının da temelini oluşturan "İtalyan teklifleri" aslında Berlin'de hazırlanmış Alman teklifleriydi. (*)

Hitler'in Godesberg'te reddedilen isteklerine çok benzeyen teklifin metninden de bunu anlamak mümkündür; ama ne Daladier ile Chamberlain, ne de yanlarında bulunan elçileri bunu anlayamadılar. Alman tutanaklarına göre, Fransız Başbakanı "Duçe'nin tarafsız ve gerçekçi bir anlayışla hazırlanmış olan teklifini iyi karşıladı." İngiliz Başbakanı da "Duçe'nin teklifini beğendi ve kendisinin de bu teklife yakın bir çözüm yolu düşündüğünü söyledi." Elçi Henderson, sonradan yazdığına göre, Mussolini'nin "taktik gereği, Hitler ile İngiliz-Fransız tekliflerinin bir karışımını ileri sürdüğünü" düşündü; François - Poncet ise konferansta bulunanların "Horace Wilson tarafından hazırlanmış" bir İngiliz muhtırası üzerinde çalıştıkları izlenimini aldı. (83) Her ne pahasına olursa olsun Hitler'i yatış-

(*) Erich Kordt, Nuremberg'de görülen Amerika - Ernst Weizsaecker davasında, 4 Haziran 1948 günü verdiği ifadede, Mussolini'nin ortaya sürdüğü tekliflerin aslında Alman teklifleri olduğunu açıkladı. *Documents on German Foreign Policy*, II, s. 1005'de bu duruşmanın bir özeti vardır. Kordt, bunu, aynı zamanda, *Wahn und Wirklichkeit* adlı kitabının 129 - 31 sayfalarında da anlatır. Dr. Schmidt de (*Hitler's Interpreter*, s. 111) Kordt'un anlattıklarını doğrular. Duçe'nin tekliflerini «kolayca» çevirdiğini, çünkü bunları zaten bir gün önce Berlin'de çevirmiş bulunduğunu söyler. İtalyan Dış İşleri Bakanı Ciano da Münih'te 29 - 30 günü yazdığı günce kaydında, Mussolini'nin «aslında bir akşam önce elçiliğimiz tarafından Alman hükümetinin arzuları şeklinde bize telefonla bildirilen» belgeyi sunduğunu yazar. (*Ciano's Hidden Diary*, 1937 - 38, s. 167).

tırmak niyetinde olan İngiliz ve Fransız devlet adamlarıyla diplomatları işte bu kadar kolaylıkla enayi yerine konuldular!

“İtalyan” teklifleri, hazır bulunanlar tarafından bu kadar hararetle karşılandı ama, tekliflerde yine de düzeltilmesi gereken bazı ayrıntılı noktalar vardı. Chamberlain, tam eski bir iş adamından ve eski bir hazine bakanından umulacak şekilde, Sudetland’da Almanya’nın eline geçecek kam’u malları bedellerinin Çek hükümetine nasıl ödeneceğini öğrenmek istedi. François - Poncet’nin yazdığına göre, Hitler biraz sarardı ve şaşırdı, İngilizce ve Fransızca’yı Mussolini gibi izleyemediği için sıkılıyordu. Bir karşılık ödenmiyeceğini hemen bildirdi. İngiliz Başbakanı, Çeklerin hayvanlarını almadan Sudetland’dan çekilip gidenlerle ilgili maddenin (bu da Godesberg istekleri arasında dı) “çiftçilerin hayvanları alıkonularak yurtlarından sürüleceği anlamına mı geldiğini” sorunca Hitler kızdı.

«Zamanımız böyle saçma sapan işlerle harcanmıyacak kadar değerlidir!» diye Chamberlain’e bağırdı (84). Başbakan bu konuyu geçti.

Chamberlain önceleri bir Çek temsilcisinin görüşmelerde hazır bulunması, ya da hiç olmazsa, kendi deyimiyle, “elde hazır bulunması” gerektiği üzerinde direndi. “Çek hükümetinden bir teminat alınmadıkça” kendi ülkesinin “(Südet) topraklarının (Mussolini’nin teklifinde ileri sürülen şekilde) 10 Ekim’de boşaltılmasını garanti edemiyeceğini” söyledi. Daladier, yarım ağızla Chamberlain’i destekledi. «Fransız hükümeti,» dedi, «bu konuda Çek hükümetinin işi sürüncemede bırakmasına hiç bir suretle göz yumamaz.» Ama, gerektiği zaman danışılacak bir Çek temsilcisinin bulunmasının da yararlı olacağı kanısındaydı.

Ama Hitler direniyordu. Karşısında herhangi bir Çek temsilcisinin bulunmasına izin veremezdi. Daladier sesini çıkarmadan buna razı oldu; ama Chamberlain sonunda yine de ufak bir tâviz kopardı. İngiliz Başbakanının teklifi kabul edilerek “Yandaki odada” bir Çek temsilcisinin bulundurulabileceği üzerinde anlaşmaya varıldı.

Nitekim, sonraki oturuma iki Çek temsilcisi geldi. Temsilciler büyük bir soğukkanlılıkla yandaki odaya alındılar. Bunlardan biri Berlin'deki Çek elçisi Dr. Vojtek Mastni, öteki de Prag'da Dış İşleri Bakanlığında çalışan Dr. Hubert Masaryk'ti. Saat 2'den 7'ye kadar bekletildikleri odada tavan sanki üstlerine inecekmiş gibi geldi onlara. Runciman Komisyonu üyelerinden ve şimdi de Chamberlain heyetine dahil bulunanlardan Frank Ashton-Gwatkin, geç satlere doğru onlara şu kötü haberi getirdi: Genel bir anlaşmaya varılmıştı, ama bu anlaşmanın ayrıntıları henüz kendilerine bildirilmeyecekti; ancak, varılan anlaşma Fransız-İngiliz tekliflerinden "daha ağır" dı. Masaryk Çeklerin bunları öğrenip öğrenemeyeceklerini sorduğu zaman, sonradan Çek temsilcisinin anlattığına göre, İngiliz onun "büyük devletlerin ne kadar zor durumda olduklarını bilmediğini, Hitler'le pazarlık etmenin güçlüğünü anlamadığını" söyledi.

Zavallı iki Çek, gece saat 10'da, İngiliz Başbakanının sadık danışmanı Sir Horace Wilson'un yanına götürüldüler. Wilson, Chamberlain adına, dörtlü anlaşmanın ana çizgilerini kendilerine bildirdi ve Çekler tarafından boşaltılacak Südet bölgesini gösteren haritayı kendilerine verdi. İki temsilci itiraz etmeye kalktılar, ama İngiliz memuru sözü kısa kesti. Daha fazla söylenecek bir şey olmadığını bildirdi ve hemen odadan çıktı. Çekler odada kalan Ashton-Gwatkin'e itirazlarını bildirmeye devam ettiler ama hiç bir işe yaramadı.

Ashton-Gwatkin odadan çıkmaya hazırlanırken şöyle dedi: «Eğer kabul etmeyecek olursanız Almanlarla yalnız başınıza kalır, kendi işlerinizi kendiniz çözersiniz. Fransızlar bunu size daha kibarca anlatabilirler, ama inanın bana onlar da bizimle aynı görüştedirler. İlgisizler.»

İki Çek temsilcisi bu sözlere çok bozuldular, ama işin doğrusu da buydu. Nitekim, 30 Eylül gecesini saat 1 den sonra (*)

(*) Anlaşma 30 Eylül'ün erken saatlerinde imzalandığı halde 29 Eylül tarihini taşır. Bu anlaşmaya göre, «Almanların bilhassa çoğunlukta

Hitler, Chamberlain, Mussolini ve Daladier Münih Anlaşmasına imzalarını attılar. Alman Ordusu, Hitler'in baştanberi söylediği gibi, 1 Ekimde Çekoslovakya üzerine yürüyecek ve Sudetland'ın işgali 10 Ekimde tamamlanmış olacaktı. Hitler Godesberg'te kendinden esirgeneni almayı başarmıştı.

Artık çeklere neleri ne zaman teslim edeceklerinin haber verilmesi gibi acı —ama daha çok anlaşmanın kurbanı için acı olan— bir konu kalmıştı. Hitler'le Mussolini bu formaliteyle ilgili olmadıkları için çekildiler. Bu görevi Çekoslovakya'nın müttefiki Fransa ile İngiltere'ye bıraktılar. Masaryk Çek Dış İşlerine verdiği raporda bu sahneyi çok canlı anlatır:

«Gece saat 1.30'da konferansın toplandığı salona alındık. Salonda Mr. Chamberlain, M. Daladier, Sir Horace Wilson, M. Léger (Fransız Dış İşleri Bakanlığı Genel Sekreteri) ve Mr. Ashton . Gwatkin ile Dr. Mastni ve ben bulunuyorduk. Ağır bir hava vardı; hüküm bildirilmek üzereydi. Sınırlı görünen Fransızlar mahkeme önünde Fransız prestijini korumak is-

bulundukları toprakların» işgali, 1 Ekimden 7 Ekime kadar, dört aşamada tamamlanacaktı. Geri kalan topraklar ise, «Uluslararası Komisyon» tarafından sınırları tesbit edildikten sonra, «10 Ekime kadar» işgal olunacaktı. «Tahliyenin 10 Ekime kadar, - hiç bir tesise zarar vermeden tamamlanması ve Çekoslovak hükümetinin de adı geçen tesislerin hasara uğratılmaksızın tahliyesinden sorumlu tutulması» konusunda Çekoslovakya, İngiltere, Fransa ve İtalya anlaşmıştı.

Bundan başka, «Uluslararası Komisyon» plebisitler düzenliyecekti. Bu plebisitler, etnolojik nitelikleri şüpheli olan bölgelerde, «Kasımın sonundan önce» yapılacak ve böylece yeni sınırlar son olarak tesbit edilecekti. Anlaşmaya bağlı bir ekte de, İngiltere ile Fransa «Çekoslovak devletinin yeni sınırları için, kısıtılmayan bir saldırıya karşı, uluslararası garanti verilmesi... üzerindeki tekliflerine» bağlı kaldıklarını bildiriyorlardı. «Polonya ile Macaristan azınlıkları sorunları... çözüldüğü zaman, Almanya ile İtalya da, kendi hesaplarına, Çekoslovakya'ya garanti vereceklerdir.» (85)

Plebisit taahhütleri hiç bir zaman yerine getirilmedi. Ne Almanya ne de İtalya, Polonya ve Macar azınlıkları sorunu çözüldükten sonra bile, Çekoslovakya'ya saldırıya karşı garanti vermediler; yukarıda göreceğimiz gibi, İngiltere ile Fransa da garantilerine bağlı kalmadılar.

tiyorlardı. Mr. Chamberlain anlaşmayla ilgili uzun bir giriş yaptıktan sonra metni Dr. Mastni'ye verdi...

Çekler birkaç soru sormaya başladılar, ama

«Mr. Chamberlain durmadan esniyor, esnemelerini saklamaya çalışmıyordu. M. Daladier ile M. Léger'e hükümetimizden tir açıklama, ya da anlaşmaya tir cevap bekleyip beklemediğini sordum.

M. Daladier'nin çok sinirli olduğu görülüyordu. M. Léger, dört devlet adamının da çok vakti olmadığı cevabını verdi. Bizden bir cevap beklenmediğini, plâna kabul edilmiş gözüyle baktıklarını, hükümetimizin o gün, en geç öğleden sonra saat 3'de Komisyon oturumunda bulunmak üzere Berlin'e temsilcisini göndermesini ve son olarak da gönderilecek Çekoslovak memurunun ilk boşaltılacak bölgeyle ilgili ayrıntıları tesbit etmek üzere Cumartesi günü Berlin'de bulunmasını söyledi. Bütün dünyada havanın gün geçtikçe tehlikeli bir durum almakta olduğunu da sözlerine ekledi.

Oldukça sert konuşmuştu. Bunu yapan da bir Fransızdı... Mr. Chamberlain yorgunluğunu saklamadı. Bize az çok tashih edilmiş ikinci bir harita verdi. Artık bizimle işleri bitmişti. Gidebildirdik.» (86)

O unutulmaz gecede Hitler'in, toplantıdan sonra Führerhaus'un geniş basamaklarından kabara kabara inerken gözlerinde yanan zafer alevini, özel milis üniformasını giymiş Mussolini'nin kasıla kasıla yürüyüşünü, Chamberlain'in esnemelelerini ve Regina Palace oteline dönerken nasıl tatlı tatlı uyukladığını çok iyi hatırlarım.

«(Q gece günceme sunları yazmıştım) Oysa Daladier tamamiyle bitmiş ve mahvolmuş bir adam gibi. Chamberlain'le vedâlaşmak üzere Regina'ya geldi... Biri sordu, ya da sormaya çalıştı: «Monsieur le Président, anlaşmadan memnun musunuz?» Bir şey söyleyecekmiş gibi döndü, ama çok yorgun ve bitkindi. Ağzından bir kelime bile çıkmadı, ayaklarını sürtiyerek ses çıkarmadan kapıdan çıktı.» (87)

Chamberlain'in Hitler'le dünya barışı konusunda yapacağı görüşme daha bitmemişti. Ertesi gün, 30 Eylül sabahı, birkaç saatlik uykudan sonra dinlenmiş ve bir gün önceki çalışmalarından memnun kalmış, olarak Führer'i Münih'teki özel dairesinde ziyaret etti. Avrupa'daki durumu yeniden kendisiyle konuşmak, İngiltere'deki siyasî durumunu düzeltecek ufak bir tâviz koparmak istiyordu.

Bu umulmayan konuşmanın tek tanığı olan tercüman Dr. Schmidt'in söylediğine göre, Hitler'in yüzü solgun ve canı sıkındı. İngiliz hükümet başkanı, Münih Anlaşmasının uygulanmasında Almanya'nın "âlicenap" davranacağından emin olduğunu, Çeklerin "zorluk çıkaracak kadar akılsız" olmadıklarını, eğer böyle bir davranışta bulunacak olurlarsa, Hitler'in "Prag'da birçok sivilin korkunç şekilde ölümüne sebep olacak" bir bombardımana kalkışacağı umduğunu büyük bir coşkunlukla anlatırken Hitler kendisini dalgın dalgın dinliyordu. Uzun ve gelişigüzel bir konuşmanın yalnızca başlangıcıydı bu. Eğer Dr. Schmidt Alman Dış İşleri Bakanlığına verdiği resmî muhtıradaki bu konuşmayı kaydetmiş olmasaydı bir İngiliz Başbakanının, hele bir gece önce Alman diktatörüne en aşağılık bir şekilde teslim olan birinin, böyle bir konuşma yapabileceğine kimse inanmazdı. Ele geçen bu belgeyi okuyan birinin bugün bile buna inanması çok zor.

Ama İngiliz Başbakanının bu sözleri sonradan değinilecek konulara yalnızca bir başlangıçtı. Chamberlain, suratı asık Alman diktatörüne birtakım sonu gelmez saçma sapan lâflar gibi gelen sözlerini, İspanya iç savaşının sona erdirilmesi (Alman ve İtalyan "gönüllüler" bu savaşı Franco hesabına kazanmak üzereydiler), silâhsızlanma, dünya ekonomik kalkınması, Avrupa'da siyasi barışın kurulması, hattâ Rus sorununun da çözümü konularında daha sıkı bir işbirliğine gidilmesi üzerinde tekliflerle bitirdikten sonra cebinden bir kâğıt çıkardı. Kâğıtta yazılmış olan metni ikisinin de imzalayacaklarını ve hemen basına vereceklerini umuyordu.

«Alman Führer ve Şansölyesiyle İngiliz Başbakanı olan bizler, bugün bir toplantı daha yaptık ve İngiliz - Alman ilişkileri sorununun her iki ülke ve Avrupa için birinci derecede önem taşıdığı üzerinde anlaştık.

Dün gece imzalanmış olan anlaşma ile İngiliz - Alman Deniz Anlaşmasını her iki ülke halklarının birtirleriyle bir daha savaşa girmemek konusundaki isteğinin bir sembolü saymaktayız.

Danışma metodunun her iki ülkeyi ilgilendirecek başka sorunlara da

uygulanacak bir metod olacağını tesbit etmiş ve ayrılık yaratabilecek kaynakları ortadan kaldırmak konusundaki çabalarımıza devamı ve böylece Avrupa barışının teminat altına alınmasına yardım etmeyi karar altına almış bulunuyoruz.»

Hitler bildiriye okudu ve hemen imzaladı. Dr. Schmidt'in resmî raporuna göre Chamberlain bundan çok memnun kaldı. Tercümanın izlenimine göre, Führer bu bildiriye imzalamaya "biraz çekinerek... yalnızca Chamberlain'i memnun etmek için" razı oldu. Yine tercüman şöyle diyor: «Chamberlain Führer'e hararetle teşekkür etti... Bu belgeden beklediği büyük psikolojik etkiye dikkati çekti.»

Hitler ile Mussolini'nin, gizli Alman belgelerinin çok daha sonra açıkladığı gibi, Münih'teki bu toplantı sırasında zamanı gelince İngiltere'ye karşı "yanyana" çarpışmak üzere anlaşmaya vardıklarını elbetteki bizim zavallı aldatılmış İngiliz Başbakanı bilmiyordu. Ve hemen aşağıda göreceğimiz gibi, Hitler'in deli kafasının içinde esenleri de pek farkedemiyordu. (88)

Chamberlain Londra'ya —Daladier de Paris'e— büyük zaferler kazanmış gibi döndüler. Sevinçten etekleri zil çalan İngiliz Başbakanı Downing Street'i dolduran büyük kalabalığa Hitler'le birlikte imzaladıkları bildiriye çıkarıp gösterdi. «Yaşa Nevile!» çığlıklarını ve hep bir ağızdan söylenen *For he's a Jolly Good Fellow* türküsünü dinledikten sonra 10 numaralı binanın ikinci katındaki pencereden halka gülerek birkaç söz söyledi:

«Dostlarım,» dedi. «Tarihimizde ikinci kere Almanya'dan Downing Street'e şerefli bir barış getiriliyor (*). Bunun çağımıza barış sağlayacağına inanıyorum.»

The Times gazetesi "savaş meydanından zaferle dönen bir fatihin bile bu kadar soylu bir taçla donanmadığını" yazdı. Bu arada Chamberlain'in şerefine bir "Millî Şükran Fonu" toplan-

(*) Chamberlain burada, İngiltere Başbakanı Disraeli'nin 1878 Berlin Kongresinden dönüşüne atıf yapıyor.

ması için kendiliğinden bir hareket ortaya çıktı. Başbakan bunu kibarca reddetti. Yalnız, Donanma Baş Lordu Duff Cooper kabineden çekildi ve o sırada henüz yalnız başına olan Winston Churchill, Avam Kamarasındaki tartışmalar sırasında kalkıp şunları söyledi. «Topyekûn, tartışma götürmez bir yenilgiye uğradık.» Churchill bu unutulmaz sözü söyledikten sonra, kendi yazdığına göre, Kamada yükselen protestolar arasında bir süre susmak zorunda kaldı

Prag'da elbetteki bambaşka bir hava esiyordu. 30 Eylül sabahı saat 6.20'de, Alman maslahatgüzarı Çek Dış İşleri Bakanı Dr. Krofta'yı yatağından kaldırdı ve Münih Anlaşmasının metnini kendisine verdi. Aynı zamanda, anlaşmanın uygulanmasına nezaret edecek "Uluslararası Komisyonunun" Berlin'de akşamüstü saat 5'de yapacağı ilk toplantıya Çekoslovakya'nın iki temsilci göndermesini istedi.

Sabahtan öğleyen kadar Hradşın sarayında siyasi ve askerî liderlerle ara vermeden görüşen Başkan Beneş için artık teslim olmaktan başka yapılacak bir şey kalmamıştı. İngiltere ile Fransa yalnız ülkesini tek başına bırakmakla kalmamış, aynı zamanda, Münih Anlaşmasını bozması hâlinde silâhlı kuvvete başvuracak olan Hitler'i desteklemeyi de kararlaştırmışlardı. Çekoslovakya, resmî bildiride açıkladığı gibi, "dünyanın gözü önünde zorla" saat bire on kala teslim oldu. Yeni Başbakan General Sirovi, akşamüstü saat 5'de radyoda Çek ulusuna yaptığı konuşmada durumu acı bir şekilde anlattı. «Bizi bıraktılar. Bir başımıza kaldık.»

İngiltere ile Fransa, ırzına geçtikleri ve sattıkları ülke üzerindeki baskılarını sonuna kadar sürdürdüler. O gün İngiliz, Fransız ve İtalyan elçileri Çekler arasında teslim karşısı son dakikada bir başkaldırma olup olmadığını anlamak üzere Dr. Krofta'yı ziyaret ettiler. Alman maslahatgüzarı Dr. Hencke, Berlin'e gönderdiği raporda sahneyi şöyle anlatıyor:

«Fransız elçisinin Krofta'yı avutmak üzere söylemek istediği sözleri Dış İşleri Bakanı şu sözlerle kesti: «Biz bu duruma zorla sokulduk; şimdi artık herşey bitmiştir; bugün sıra bizde ise yarın da başkalarına gelecektir.» İngiliz elçisi, Chamberlain'in elinden geleni yaptığını zar zor söyleyebildi; o da Fransız elçisinin aldığı cevabı aldı. Dış İşleri Bakanı çok kızgındı ve istediği tek şey şuydu: Üç elçinin de odadan çıkmaları...» (89)

Cumhurbaşkanı Benes, Berlin'in direnmesi üzerine 5 Ekim'de istifa etti ve hayatının tehlikede olduğunu anlayınca uçakla İngiltere'ye gitti, orada sürgün yaşamaya başladı. Yerini geçici olarak General Sirovi aldı. 30 Kasım'da Millî Meclis Dr. Emil Haça'yı Cumhurbaşkanı seçti. Dr. Emil Haça Yüksek Mahkeme Başkanıydı; iyi niyetliydi, ama zayıf karakterli altmış altı yaşında bunak bir adamdı. Çekoslovakya'dan arta kalan ülkenin adı artık resmen arasına bir tire koymak suretiyle yazılıyordu.

Chamberlain ile Daladier'nin Münih'te Almanya'ya vermeyi unuttukları yerleri de bu sefer "Uluslararası Komisyon" denen kurul vermeye başladı. Alelacele kurulan bu komisyonda İtalyan, İngiliz, ve Fransız elçileriyle Berlin'deki Çek elçisi ve Alman Dış İşleri Bakanlığı Devlet Sekreteri Baron von Weizsaecker bulunuyordu. Almanlara verilecek her yeni toprak üzerinde çıkan anlaşmazlıklar, birkaç kere Hitler'in ve OKW'nin silâhlı kuvvete başvurma tekditleri altında, hep Almanlardan yana çözüldü. Sonunda, 13 Ekim tarihinde Komisyon. Münih Anlaşmasının çatışmalı bölgelerde yapılmasını öngördüğü plebisitlerden vazgeçti. Plebisitlerin artık gereği kalmamıştı.

Polonyalılarla Macarlar yalnız başına kalmış bir ulusu askerî harekâta girişmekle korkuttuktan sonra, Çekoslovak topraklarından birer parça da kendilerine koparmak üzere hemen ülkenin üzerine atıldılar. Polonya, sonradan on iki ay içinde gelecek olaylar anlatılırken bu hikâyede başlıca rolü oynayacak olan Dış İşleri Bakanı Jozef Beck'in direnmesi sonunda, Teschen dolaylarında 133.000 Çek'in yaşadığı 228.000 nüfusluk ve 650 mil karelik bölgeyi aldı. Macaristan'a, Ribbentrop'la Ciano

arasında 2 Kasım tarihinde yapılan toplantının Mükâfatı olarak büyük bir parça verildi: 500.000 Macarın ve 272.000 Slovakın yaşadığı 7.500 mil karelik bir bölgeyi de Macaristan aldı.

Bu yetmiyormuş, bu, budanmış, kuşa dönmüş ve savunmasız kalmış bu ülkeyi, Berlin, faşist eğilimli Alman taraftarı bir hükümeti başa getirmeye zorluyordu. Çekoslovak halkının bundan böyle Nazi İmparatorluğu liderinin merhametine sığınarak yaşayacağı belliydi.

MÜNİH'İN SONUÇLARI

Hitler Münih Anlaşmasıyla aslında Godesberg'de istediklerini elde etmiş ve tehditlerine boyun eğen "Uluslararası Komisyon" da ona istediğinden çoğunu vermişti. 20 Kasım, 1938'de varılan son anlaşmaya göre, Çekoslovakya Almanya'ya 11.000 mil karelik bir toprak parçasını hırsakmak zorunda kalıyordu. Bu bölgede 2.800.000 Südet Almanı ile 800.000 Çek yaşıyordu. Fransızların Majino hattı dışında o zamana kadar Avrupa'nın en kuvvetli tahkimatı olan Çek hattı da tamamiyle bu bölgede bulunuyordu.

Hitler bununla da yetinmemişti: Bütün Çekoslovak demiryolu, karayolu ve telgraf ulaşım şebekesi bozulmuştu. Almanya'dan elde edilen bilgilere göre, parçalanmış ülke, kömürünün yüzde 66'sını, linyitinin yüzde 80'ini, elektrik enerjisinin de yüzde 70'ini ve kerestesinin yüzde 40'ını kaybetmişti. Zengin bir sanayi ülkesi bir gece içinde paramparça olmuş, iflâs etmişti.

Bu bakımdan Jodl'un Münih gecesi, güncesine sevinerek şunları yazmış olmasına şaşmamak gerek:

«Münih Paketi imzalandı... Çekoslovakya bir devlet olarak ortadan silindi... Führer'in dehâsı ve bir dünya savaşını göze almış olması onun kuvvete başvurmada bir zafer kazanmasını sağladı. Geriye, inanmayanların, zayıf olanların ve şüphe içinde bulunanların fikirlerini değiştirecekleri umudu kalıyor ve

Gerçekten de, şüphe içinde bulunanların çoğu fikirlerini değiştirmiş, değiştirmeyen birkaç kişi umutsuzluğa kapılmıştı. Beck, Halder ve Witzleben gibi generallerle onların sivil akıl hocalarının yanıldıkları bir kere daha meydana çıkmıştı. Hitler tek silâh patlatmadan istediğini elde etmiş, yeni ve büyük bir zafer daha kazanmıştı. İtibarı bir kat daha yükselmışti. Münih'i izleyen günlerde, benim gibi Almanya'da bulunan herkes Alman balkının o günlerde nasıl sevinçten deliye dönmüş olduğunu hiç bir zaman unutamaz. Savaşın önlenmesinden memnundular, bir. Sonra da Hitler yalnız Çekoslovakya'ya karşı değil, Fransa ve İngiltere'ye karşı da bir zafer kazanmıştı ve bu yüzden de koltukları kaabırıyordu, iki. Altı ay gibi kısa bir süre içinde Hitler'in Avusturya'yı ve Sudetland'ı aldığını, Alman İmparatorluğuna on milyon insan daha kattığını ve Almanya'ya Güney Doğu Avrupa egemenliğinin yolunu açtığını Almanlar hemen size hatırlatıyorlardı. Bütün bunlara rağmen bir Almanın bile daha burnu kanamamıştı! Alman tarihinde çok az rastlanan dâhice bir içgüdüyle, yalnız Orta Avrupa'daki küçük devletlerin değil, aynı zamanda Batı demokrasisinin iki büyük ülkesi olan İngiltere ve Fransa'nın da güçsüzlüklerini sezmiş ve onlara istediklerini yaptırmıştı. Yeni bir *siyasi savaş* stratejisi ve tekniği yaratmış, bu tekniği hiç şaşmayan bir başarıyla yürütmüş, böylelikle asıl savaşı gereksiz bir hale getirmişti.

Halkın içinden gelmiş olan bu adam, elinden silâhları alınmış, hemen hemen iflâs etmiş ve Avrupa'nın en güçsüz devletlerinden biri durumuna düşmüş, anarşi içindeki bir Almanya'yı, dört buçuk yıl gibi kısa bir süre içinde herkesin, İngiltere'yle Fransa'nın bile, önünde titredığı Eski Dünyanın en güçlü ulusu durumuna yükseltivermişti. Versailles galipleri bu baş döndürücü yükselişin bir aşamasında, güçleri yettiği halde, onu durdurmaya cesaret edememişlerdi. Nitekim Alman zaferleri-

nin en büyüğü olan Münih'te bile İngiltere'yle Fransa, Almanya'yı desteklemek zorunda kalmışlardı. Ve Hitler'i en çok şaşkırtan nokta da herhalde -- General Beck ve Hassell ile küçük çevresindekileri de hayran düşüren nokta da herhalde buydu— İngiltere ile Fransa hükümetlerinin başında bulunan kimselerin (Führer, Münih'ten sonra bu kimselerden özel konuşmalarında «küçük kurtçuklar» diye söz etmeye başlamıştı) Nazi liderinin birbirini kovalayan saldırgan hareketlerine herhangi kuvvetli bir tepki göstermemelerinden doğacak sonuçlar anlayamamalarıydı.

Bunu yalnızca İngiltere'de Winston Churchill anlamışa benziyordu. Münih'in sonuçlarını, hiç kimse Churchill'in 5 Ekim tarihinde Avam Kamarasında yaptığı konuşma sırasında söylediği sözlerden daha kısa ve özlu olarak anlatmamıştır :

«Topyekûn ve tartışma götürmez bir yeniliğe uğradık... Birinci derecede önemi olan bir felâketin ortasında bulunuyoruz. Tuna'ya giden yol... Karadeniz'e giden yol açılmıştır... Bütün Orta Avrupa ve Tuna vâdisi ülkeleri ardarda büyük Nazi politika sistemine... Berliu'e bağlanmış olacaktırlar... ve sakın bununla da biteceğini sanmayı, Bu yalnızca bir başlangıçtır.»

Ama Churchill hükümet üyelerinden değildi; bu yüzden söyledikleri dikkati çekmedi.

Fransızlarla İngilizlerin Münih'te teslim olmaları gerekli miydi? Adolf Hitler acaba blöf mü yapıyordu?

Her iki soruya verilecek cevabın da, garip değilmi ki, "Hayır" olduğunu bugün artık biliyoruz. Hitler'e yakın olup da savaşın sonunda hâlâ hayatta kalan generallerin hepsi de, Hitler'in 1 Ekimde Çekoslovakya'ya saldıracağı görüşünde birliktirler ve böyle bir hareket Londra, Paris, ve Moskova'da geçici olarak bir şaşkınlık ve duraksama yaratsa bile, eninde sonunda İngiltere, Fransa ve Rusya'nın savaşa girmek zorunda kalacakları düşüncesindedirler.

Ve — bu tarih kitabı için şu anda en önemli nokta olarak— Alman generallerinin hepsi de Almanya'nın bu savaşı kaybedeceği ve savaşın kısa süreceği kanısındadırlar. Böylece, Chamberlain ile Daladier taraftarlarının —o sıralarda bu adamlar çoğunlukta— iddia ettikleri gibi Münih'in Batıyı yalnız savaştan değil, savaşta kaybetme tehlikesinden de koruduğu, Londra ve Paris'i *Luftwaffe*'nin korkunç bombardımanları altında yokolmaktan kurtardığı görüşünün de salt yanlış olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle son iki noktanın yanlış olduğunu, bu konuyu en iyi bilecek durumda olanlar, yani Alman generalleri, özellikle Hitler'e yakın bulunanlar ve onu başlangıçtan sonuna kadar bağnazcasına desteklemiş olanlar söylemişlerdir.

Bu konuya ışık tutanların başında Hitler'e her zaman bağlı kalmış olan ve onun yanından hiç ayrılmayan OKW Şefi General Keitel geliyor. Nuremberg mahkemesinde Alman generallerinin Münih karşısındaki tepkilerinin ne olduğu kendisine sorulduğu zaman Keitel şu cevabı verdi :

«Askerî bir harekâtla sonuçlanmadığı için çok mutluyduk, çünkü... her zaman, Çekoslovak sınır tahkimatına saldırmak için gereken araçlarımızın yetersiz olduğu kanısındaydık. Yalnızca askerî bakımdan sınır tahkimatını yaracak saldırı araçlarından yoksunduk.» (91)

Müttefik askerî uzmanları, her zaman Alman Ordusunun Çekoslovakya'ya kolayca girebilecekleri düşüncesindeydiler. Keitel'in, bu görüşün yanlış olduğu bakında ifadesine bir de Alman komutanlarının en başarılı olanlarından Feld-Mareşal von Manstein'in ifadesini ekliyeğim. Nuremberg'te ifade vermek sırası Feld-Mareşale geldiği zaman (Manstein'in Keitel ve Jodl gibi ölüm cezasına çarptırılması istenmemiştir) Manstein Münih zamanında Almanların ne durumda olduklarını şöyle anlattı :

«Eğer savaş başlamış olsaydı ne batı sınırlarımızın ne de Polonya sınırlarımızın tarafımızdan iyi bir şekilde savunulmasına imkân yoktu ve şurası şüphesizdir ki, eğer Çekoslovakya kendisini savunmuş olsaydı, biz

Çek tahkimatı önüne dır durulabilirdik. Çünkü bu tahkimatı yarabilecek araçlardan yoksunduk. (92) (*)

OKW'nin "beyni" yerinde olan Jodl Nuremberg'te kendi savunmasını yaparken durumu şöyle anlatmıştı :

«Büyük bir inşaat alanından başka bir şey olmayan batı tahkimatında, beş savaş ve yedi ihtiyat tümenle 100 Fransız tümenine karşı durulması bahiskonusu olamazdı. Askerlik bakımından buna imkân yoktu.» (93)

Hitlerin ordusu, adigeçen Alman generallerinin de kabul ettiği gibi, mademki Çek tahkimatını yaracak araçlardan yoksundu ve Almanya batıda Fransa'nın ezici kuvveti karşısında "askerlik bakımından" "imkânsız" bir durumda idi, ve bundan başka, yukarıda gördüğümüz gibi, generaller arasında Genel Kurmay Başkanını umutsuz bir savaşı önlemek üzere Führer'i devirmeye götürecektik kadar ciddi bir ayrılık vardı, o halde neden Fransız ve İngiliz Genel Kurmayları bu durumu bilmiyorlardı? Yoksa biliyorlar mıydı? Eğer biliyorlarsa İngiliz ve Fransız hükümet başkanları neden Münih'te kendi uluslarının hayatı çıkarlarını fedâ etmek durumuna düştüler. Bu ve buna benzer sorunlara cevap bulmaya çalışırken Münih zamanından bugüne kadar ortaya çıkmamış sırlarından biriyle karşılaşırız. Askerî işlerle ilgilenmiş olan Churchill bile ciltler dolusu hâtıralarında bu konuya pek az değinmiştir.

İngiliz ve Fransız Genel Kurmayları ile bükümetlerinin, Alman Genel Kurmayının bir Avrupa savaşına karşı olduğunu bilmemesine imkân yoktur. Çünkü, yukarıda da anlatığımız gibi, Berlin'deki komplocular Ağustos ve Eylül ayların-

(*) Hitler bile Çek tahkimatını sonradan denetlediği zaman buna az çok inandı. Milletler Cemiyeti Danzig Yüksek Komiseri olan Dr. Carl Burckhardt'a sonradan şöyle dedi : «Münih'ten sonra Çekoslovak askerî gücünü içinden incelediğimizde gördüklerimize şaşır kaldık. Ciddi bir tehlike atlatmıştık. Çek generallerinin hazırlamış oldukları plânlar çok dehşetli. Generallerimin bana neden fazla ileri gitmemeyi öğütlediklerini şimdi anlıyorum.» (Pertinax, *The Grave Diggers of France*, s. 5).

da bu durumu en az dört kanaldan İngilizlere bildirmişlerdi. Yine bildiğimiz gibi, Chamberlain'ın dikkati de bu konuya çekilmişti. Eylülün başında ise Paris ile Londra'nın General Beck'in istifasından, Alman Ordusunun bu ünlü ve yetenekli liderinin başkaldırmasından doğacak tabii sonuçları bilmesi gerekirdi.

O sıralarda İngiliz ve Fransız haberalma örgütlerinin oldukça iyi çalıştıkları Berlin'de genellikle kabul ediliyordu. Londra ve Paris'teki askerî şeflerin, Alman kara ve deniz kuvvetlerinin gözle görünen güçsüzlüğünü, bu kuvvetlerin iki cephede savaşamayacak durumda olduklarını bilmediklerine inanmak zordur. Fransız Genel Kurmay Başkanı Gamelin —korkunç derecede ihtiyatlı olmasına rağmen— elinde yüz tümenlik kuvvet varken neden batıda beş muvazzaf ve yedi ihtiyat Alman tümenini ezerek Almanya'nın içlerine kolayca ve hızla dalmaktan çekiniyordu?

Gamelin, sonradan anlattığına göre (94), birkaç şeyden çekiniyordu : Hitler'in Nuremberg Kongresinin kapanışında Çekoslovakya'ya tehditler savurduğu gün, yâni 12 Eylül günü, Fransız Başkomutanı, savaşın patlaması halinde “demokrat ulusların barışı dikte edeceklerini” Başbakan Daladier'ye temin etmişti. Bu görüşünü, iyimserliğinin nedenlerini anlatan bir mektupla da desteklemişti. 26 Eylülde, Godesberg toplantısından sonra Çek bulvarını en yüksek noktasına vardığı sırada Fransız hükümet erkânıyla birlikte Londra'ya giden Gamelin görüşlerini Chamberlain'e de anlatmış, düşüncelerini yalnız İngiliz Başbakanına değil, bir türlü karar veremeyen kendi Başbakanına da kabul ettirmek için askerî durumun bir çözümlemesini yapmıştı. Bu teşebbüste başarısızlığa uğradığı anlaşılıyor. Son olarak da, Daladier tam Münih'e uçacağı sırada, Gamelin, Sudetland'da, Fransız güvenliğini tehlikeye sokmadan yapabileceği toprak tâvizlerinin sınırlarını Başbakana çizmişti. Ama Çek tahkimatıyla ana demiryolları, bazı stratejik hatlar, belli başlı savunma sanayii Almanya'ya verilmemeliydi. Ve en önemlisi, Almanların Moravia Aralığını kesmelerine hiç ya-

naşmamalıydı. Almanya'yla yapılacak bir savaşta Çekoslovakya kullanılabilecek olsaydı elbetteki bu öğütler yerinde olurdu, ama gördüğümüz gibi, Daladier bunları yapacak adam değildi.

O sıralarda Münih Anlaşması konusunda bir sürü şeyler söyleniyordu. Chamberlain'i teslim olmaya götüren nedenlerden biri de, Londranın Alman bombardımanıyla yerle bir edilmesi korkusu ve Fransızların o güzel başkentlerinin havadan tahrip olunması ihtimalidir, deniyordu. Ancak o sıralarda Alman hava kuvvetlerinin ne durumda olduğu düşünülecek olursa, Londra'lılarla Parislilerin de İngiliz Başbakanı ile Fransız Başbakanı kadar gereksiz bir telâşa kapıldıkları anlaşılır. Alman hava kuvvetleri, Alman kara kuvvetleri gibi batıda ciddi bir harekete girecek durumda değillerdi. Birkaç Alman bombardıman uçağı Londra ve Paris'e saldırıyorsa bile hedeflerine pek varamazlardı. Avcı uçaklarına karşı savunma sistemleri, İngiliz ve Fransızlarınkı kadar zayıf olan Almanlar, ellerinde yeterince uçak bulunsaydı bile bombardıman uçaklarına karşı avcı korumasını sağlayacak durumda değillerdi. Avcı üsleri çok uzaktaydı.

En olumlu şekilde düşünülecek olursa —elçi François-Poncet ile elçi Henderson tarafından ortaya atılan iddialara göre— Münih, Alman silâblanmasına yetismeleri için demokrasilere aşağı yukarı bir yıllık bir süre kazandırmıştır. Ama gerçekler bu iddiayı yalanlıyor. Churchill'in yazdığı ve birçok müttefik askeri tarihçilerin desteklediği görüşe göre, "Münih'in kazandırdığı söylenen soluk alma süresi, İngiltere'yle Fransa'yı Hitler Almanyası karşısında, Münih huhranında olduklarından daha kötü bir duruma sokmuştur." (95). İleride göreceğimiz gibi, Alman askeri hesapları bunun doğru olduğunu göstermiş, sonraki olaylar da bu konuda elbetteki hiç bir şüpheyi yer hırakmamıştır.

Bugün geriye baktığımızda, Alman gizli belgelerinden el-

de ettiğimiz bilgiye ve Almanların savaş sonunda mahkemede verdikleri ifadelere dayanarak, Münih günlerinde yapılmasına imkân olmayan aşağıdaki özeti yapabiliriz :

Almanya 1 Ekim 1938'de hem Çekoslovakya, *hem de* —Rusya'yı saymasak da— Fransa ile İngiltere'ye karşı bir savaşa girecek durumda değildi. Böyle bir şeye girişmiş olsaydı çarçabuk ve kolaylıkla yenilecek ve bu da Hitler'le Nazi Almanyasının sonu olacaktı. Bir Avrupa savaşı son dakikada Alman Ordusunun müdahalesiyle önlenmiş olsaydı, Halder ile Witzleben ve arkadaşları, Çekoslovakya üzerine saldırı emri verdiği takdirde Hitler'i yakalamak üzere hazırladıkları plânı uygulayacaklar ve diktatörü devireceklerdi.

Hitler “ne olursa olsun” Sudetland'a 1 Ekimde yürüyeceğini ilân etmekle kendisini çok zor bir duruma sokmuştu. General Beck'in önceden dediği gibi havada, “desteksiz” kalakalmıştı. Bütün kesin tehditlerinden ve bildirilerinden sonra gerilemiş olsaydı bile eski durumunu uzun bir süre daha sürdüremiyecti. Diktatörlüklerde, hele onunkisi gibi bir diktatörlükte buna cevaz yoktu çünkü. Hitler için geriye dönmek artık imkânsız değilse bile, çok zorlu ve eğer bunu yapmaya çalışsaydı Avrupa'da, kendi halkı arasında, ve herşeyden önce kendi generalleri arasında kaybedeceği itibar belki de ona çok pahalıya malolacaktı.

Chamberlain'in, Hitler'e istediklerini vermek için bütün inatıyla direnmesi, Berchtesgaden'e ve Godesberg'e yaptığı ziyaretler, sonunda da uğursuz Münih seyahati, Hitler'i bu durumdan kurtardı; Avrupa'daki, Almanya'daki ve Ordudaki itibarını, birkaç hafta önce düşünülemez kadar yükseltti. Aynı zamanda Almanya'nın Batı demokrasileriyle Sovyetler Birliği karşısındaki gücünü son derece artırdı.

Münih, Fransa için bir felâket oldu. Bunun Pariste anlaşılmasını aklın alacağı şey değildir. Fransa'nın Avrupa'daki askerî durumu bozulmuştu. Fransa'dan bir misli fazla nü-

fusu olan Almanya tamamiyle seferber duruma geçtiği takdirde Fransa'dan bir misli büyük bir orduya sahip olacaktı. Ayrıca Fransa'nın silâh yapım gücü Almanya'nunkinden daha azdı. Bu yüzden Fransa, Almanya ve İtalya'nın doğusundaki küçük devletlerle ittifaklar kurmak zorunda kalmıştı. Çekoslovakya, Polonya, Yugoslavya ve Romanya ile birlikte, büyük askeri gücü olan bir devlet haline gelmişti. Kuvvetli dağ tahkimatının ardında bekleyen, büyük Alman kuvvetlerini üzerine çeken, iyi tâlim görmüş, iyi silâhlendirilmiş otuz beş Çek tümeninin kaybı Fransız Ordusu için bir felâket olmuştu. Dahası var: Fransa'nın Doğu Avrupa'da kalan müttefikleri Münih'ten sonra nasıl olur da Fransa ile yapılan hızlı bir anlaşmaya güvenebilirlerdi? Fransa ile yapılan bir ittifakın artık bir değeri var mıydı? Bu soruna Varşova'da, Bükreş ve Belgrad'da şu cevap veriliyordu : Pek yok. Ve bu başkentlerde yeni bir yarış başlamıştı : henüz vakit varken Nazi fatihiyle iyi bir pazarlık yapmalıydı.

Moskova'da bir yarış yoktu ama bir tedirginlik vardı. Sovyetler Birliği, Çekoslovakya ve Fransa'yla askerî ittifak halinde olduğu halde Fransız hükümeti, hiç bir protestoda bulunmadan, Rusya'nın Münih dışında bırakılması konusunda İngiltere ve Almanya ile birlik olmuştu. Stalin bu hareketi hiç unutmadı ve bu davranış iki Batılı demokrasiye ilerdeki aylar içinde çok pahalıya mal oldu. Münih'te dört gün sonra, yâni 3 Ekimde, Moskova'daki Alman elçiliği müsteşarı Werner von Toppel-skirch, Münih'in Sovyet politikası üzerindeki "sonuçları" hakkında bir rapor gönderdi. Stalin'in bundan birtakım "sonuçlar çıkaracağını" düşünüyordu; Sovyetlerin "dış politikalarını yeniden gözden geçireceklerinden", müttefikleri Fransa'ya karşı da da az dostça ve Almanya'ya karşı "daha olumlu" davranacağından emindi. Ve gerçekten de, Alman diplomatı "mevcut durumun Almanya'nın Sovyetler Birliğiyle yeni ve daha geniş bir iktisadî anlaşmaya varması için elverişli fırsatlar" sunduğunu düşünüyordu (96). Berlin ile Moskova ara-

sında hafif de olsa yavaş yavaş başlayan ve bir yıl içinde çok büyük sonuçlar yaratacak olan politika değişiminden Alman gizli belgelerinde ilk olarak bu raporda söz edilmektedir.

Böyle bir şaşırtıcı zafer elde etmesine ve yalnız Çekoslovakya'yı değil, Batı demokrasilerini de kötü duruma düşürmüş olmasına rağmen, Hitler Münih'in sonuçlarından memnun değildi. Berlin'e dönerken yanındaki S. S. dostlarından birine şöyle bağırdığını Schacht işitmiş : «Bu herif (Chamberlain) benim Prag'a giriş plânımı mahvetti!» (97). Hitlerin istediği buydu aslında. Bir yıl önce, 5 Kasım'da, generallerine durmadan bunu söylemişti. Avusturya ile Çekoslovakya'nın, doğudaki hayat alanına yayılmak ve batıda Fransa ile hesaplaşmak için yalnızca bir başlangıç olduğunu onlara açıklamıştı 20 Eylülde Macar Başbakanına söylediği gibi, yapılacak en iyi şey "Çekoslovakya'yı ortadan kaldırmak"tı. Bunun "tek doğru çözüm yolu" olduğunu söylemişti. Tek korkusu Çeklerin bütün isteklerine boyun eğmeleri idi. (*)

Oysa Mr. Chamberlain, ünlü şemsiyesini alarak Münih'e gelmiş, Çekleri Hitler'in isteklerine boyun eğmeye zorlamış ve böylelikle onu askerî bir istilâ plânını uygulamaktan alıkoymuştu. Hitler'in Münih'ten sonra gerçekten böyle düşündüğü eldeki kayıtlardan da anlaşılıyor. Sonradan generallerine şöyle der, Hitler : «Südet Almanyası topraklarıyla yetinemiyeceğimi ilk anda anladım. Sadece bölük pörçük bir çözümdü bu.» (98)

Alman diktatörü, Münih'ten birkaç gün sonra, tam çözüme varmak için gereken plânları hazırlıyordu.

BİRİNCİ CİLDİN SONU

(*) 605'inci sayfaya bakınız.

I

ÜÇÜNCÜ ALMAN İMPARATORLUĞU DOĞUYOR

Üçüncü Alman İmparatorluğunun doğuşu arifesinde Berlin'de gergin bir hava esiyor, hemen hemen herkes, Weimar Cumhuriyetinin artık son günleri geldi, diyordu. Çünkü bir yıldan uzun bir süredenberi Cumhuriyet hızla dağılmaktaydı. General Kurt von Schleicher'in de, selefi Franz von Papen gibi Cumhuriyete pek aldıracağı yoktu. Yine selefi gibi, Almanya'yı Başbakan olarak, Parlâmentoya danışmadan, Cumhurbaşkanlığı kararnamalarıyla yönetiyordu. Elli beş günlük iktidarının sonuna gelmişti.

28 Ocak 1933 Cumartesi günü, ihtiyar Cumhurbaşkanı Feld- Mareşal von Hindenburg tarafından birdenbire Başbakanlıktan atıldı. O sıralarda Almanya'nın en büyük partisi olan Nasyonal Sosyalist Partisinin Lideri Adolf Hitler, demokratik Cumhuriyetin Başbakanı olmak istiyordu: Adolf Hitler bu Cumhuriyeti yıkmayı aklına koymuştu.

Kış mevsiminin o önemli tatil gününde ortalıkta korkunç

Goebbels ilgilenmiştir, ama durumdan g  phelenmektedir. «Belki,» diye ekliyor, «bu sadece bir manevra.» Ne kendisi, ne Hitler, ne de başka biri, hatt   ne Bruening ne de, Schleicher'in Orduda ve hükümet dairelerinde yükselmesini sağlamış olan Groener, politikacı generalin hayinli  ı nereye kadar götürebileceğini pek bilmiyorlardı. Ama az sonra   ğreneceklerdi.

S.A.'ların kaldırılması hakkındaki kararname daha yayımlanmadan önce, *Reichswehr*'in zayıf komutanı General von Hammerstein'i elde etmiş bulunan Schleicher, yedi askerî bölge komutanına Ordunun kararnameye karşı olduğunu gizlice bildirmişti. Bundan sonra, 16 Nisanda, Groener'e hitaben Hindenburg'a acı bir mektup yazdırttı ve Sosyal Demokratların yarı askerî bir   rg  t   olan *Reichsbanner*'in S.A. ile birlikte neden kapatılmadığını sordurttu. Schleicher   fini zor duruma sokmak için bir adım daha attı. Generalin i   yapmıyacak kadar hasta olduğu, Marksizme, hatt   pasifizme kaymak üzere bulunduğu söylentilerini yaydı ve son evlenmesinde nikâhtan beş ay sonra bir   ocuk sahibi olarak Ordunun   refini bozduğunu, bu   ocu  a Ordu   evrelerinde Fin Olimpiyat   ampiyonu "Nurmi" adının takıldığını Hindenburg'a söyliyerek, General Groener'e karşı sinsi ve kötüleyici bir kampanya açtı.

Bu arada Schleicher S.A. ile yeniden ilişki kurmaya başladı. S.A.'ların ba  ı Roehm ile ve Berlin'deki S.A.   fi Kont von Helldorff'la görüşmeler yaptı. Goebbels'in notuna göre Schleicher, Helldorf'a, 26 Nisanda, "tutumunu değiştirmek" istediğini söylemişti. Schleicher iki gün sonra Hitler'i gördü. Goebbels "konuşmanın iyi geçtiğini" yazıyor.

Bu aşamada bile Roehm ile Schleicher'in bir konuda Hitler'in arkasında dalavera çevirdikleri açıktır. Her ikisi de S.A.'ların bir milis kuvveti olarak Orduya bağlanmalarını istemektedirler. Hitler buna kesinlikle karşıdır. Hitler bu konuda S.A. kurmayının başkanıyla sık sık   atı  ırdı. S.A. kurmayının başkanı hücum taburlarına ülkeyi güçlendirecek askerî

bir kuvvet gözüyle baktığı halde, Hitler bunları yalnızca *siyasî* bir kuvvet, siyasî düşmanlara karşı sokaklarda terör havası yaratacak ve Nazi saflarında siyasî coşkuyu sürdürececek bir çete sayardı. Ama Nazi liderleriyle yaptığı konuşmalarda Schleicher başka bir amaç güdüyordu: S.A.'yı Orduya bağlamak ve böylece kontrol altına almak. Ayrıca, halkın desteğini kazanmış tek milliyetçi lider olarak Hitler'in hükümete girmesini sağlamak istiyordu: böylece *onu* da kontrol altına almış olacaktı. S.A.'ların *Verbot'u* (yasaklanması) her iki amaçta doğru gidilmesini önledi.

1932 Mayısının ilk haftasına doğru Schleicher'in çevirdiği dolaplar en yüksek noktalarından birine vardı. Goebbels 4 Mayıs'ta şunu yazıyor: «Hitler'in kafası kızıyor. Önce Groener, sonra Bruening gitmeli diyor.» Goebbels 8 Mayıs'ta Hitler'in "General Schleicher'le ve Başkana yakın bazı dostlarla son bir toplantı" yaptığını yazıyor. «Her şeyi iyi gidiyor. Bruening birkaç gün içinde düşecek. Cumhurbaşkanı güvenini geri alacak.» Goebbels sonra, Schleicher ile Cumhurbaşkanı çevresindekilerin Hitler'le birlikte hazırladıkları plânın ana çizgisini veriyor: *Reichstag* dağıtılacak; Cumhurbaşkanı başkanlığında bir kabine kurulacak ve S.A.'larla Nazi Partisine konulmuş olan bütün yasaklar kalkacak. Bruening'in hazırlanan plândan şüphe etmemesi için de Hitler Berlin'den uzakta olacak. Goebbels o akşam şefini Mecklenburg'e götürür ve orada saklar.

Goebbels'in ertesi gün yazdığına göre, Naziler Cumhurbaşkanı kuracağı kabineyi yalnızca "geçici" bir olay saymaktadırlar. Goebbels, böyle bir "renksiz" geçici hükümet bize yol açacaktır diyor. «Ne kadar zayıf olursa o kadar çabuk ondan kurtulabiliriz.» Oysa Schleicher'in düşündüğü bu değildir; onun istediği Anayasa değişinceye kadar parlâmentonun yerini alacak ve kendisi tarafından yönetilecek yeni bir hükümet kurmaktır. Öyle anlaşıyor ki Hitler de, kendisi de iyi geçineceklerine inanmaktadırlar. Ama o an için elinde iyi bir koz

Nazi

İMPARATORLUĞU

DOĞUŞU · YÜKSELİŞİ · ÇÖKÜŞÜ

Bu kitapta Hitler Almanyasının doğuşu, yükselişi ve çöküşü anlatılıyor. William Shirer İkinci Dünya Savaşından sonra müttefiklerin eline geçen orijinal Alman belgeleri üzerinde uzun yıllar çalıştıktan sonra bu kitabı yazdı. Almanya'da 1930 - 45 yılları arasında ne olup bittiğini merak edenler Shirer'in anlattıklarında bütün öğrenmek istediklerini bulacaklar ve bu önemli yılların niçin hiç bir zaman akıllardan çıkmaması gerektiğini görecekler. Naziler, iktidar için nasıl savaşmışlar? İktidarı — kimlerle ittifak kurarak — nasıl ele geçirdiler? Sonradan neler yaptılar? Kendi aralarındaki kanlı mücadeleler. Hitler ve arkadaşlarının özel hayatları. İkinci Dünya Savaşının başlatılması ve Alman yenilgisi... Hepsini, en ufak ayrıntılarına kadar inceleniyor. aydınlığa kavuşuyor.

William Shirer'in NAZİ İMPARATORLUĞU
(THE RISE AND FALL OF THE THIRD REICH),
tarihin en dramatik dönemlerinden biri üzerine yazılmış
en esassh kitaptır, mutlaka okunmalıdır.

Fiati : 25 TL.